

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ»**

**Молодь і науковий прогрес у
соціально-економічному
та освітньому просторі суспільства**

Матеріали IV Міжнародної наукової студентської конференції

28-29 листопада 2022 р.

м. Кам'янець-Подільський, 2022

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: **Тріпак М. М.:** заслужений працівник освіти України, ректор НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут», професор кафедри інклюзивної економіки, кібернетики і комп'ютерних наук, кандидат економічних наук, доцент; **Сімашкевич М. Є.:** голова Кам'янець-Подільської районної ради, голова Ради стейкхолдерів НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Посітко М. В.:** український політик, громадський діяч, міський голова м. Кам'янця-Подільського; **Роберт Хей:** член ради директорів, співзасновник та директор Sunflower Community Fund; **Жуховський Іренеуш:** проректор з розвитку, промоцій та фондів ЄС Міжнародної академії Прикладних наук в Ломжі (Республіка Польща); **Шарлович Зоя:** кандидат педагогічних наук, ад'юнкт Міжнародної академії Прикладних наук в Ломжі (Республіка Польща); **Радулеску Ана:** кандидат соціологічних наук, доцент Бухарестського університету, Голова Асоціації соціальних працівників Європи (Республіка Румунія); **Марек Хамот:** проф. WSG, др., ректор Університету економіки в Бидгощі (Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, Республіка Польща); **Гарбарець І. А.:** в.о. директора ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Лаврук О.:** доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук, в. о. проректора з навчальної роботи НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Гуменюк І. Л.:** кандидат економічних наук, доцент, в. о. завідувача кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім. С. Юрія, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Лучик В. Є.:** доктор економічних наук, професор, в. о. завідувача кафедри інклюзивної економіки, кібернетики і комп'ютерних наук, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Палилюлько О. М.:** кандидат історичних наук, доцент, в. о. завідувача кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Тимків А. О.:** керівник навчально-методичного та наукового відділу, кандидат економічних наук, викладач кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім. С. Юрія, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Волощук М.Б.:** керівник відділу міжнародних зв'язків та комунікації, викладач кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності імені Т. Сосновської, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»; **Корман М. М.:** провідний фахівець сектору наукової роботи у сфері інклюзії та інклюзивної освіти, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут», кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської.

М 75 Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства: Матеріали IV Міжнародної наукової студентської конференції (м. Кам'янець-Подільський, 28-29 листопада 2022 р.). Кам'янець-Подільський, 2022. 528 с.

Збірник містить матеріали IV Міжнародної наукової студентської конференції «Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства», яка відбулась 28-29 листопада 2022 р. (НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут», м. Кам'янець-Подільський), з актуальних питань сучасної економічної науки, освіти та соціальної роботи в умовах сьогодення.

Відповідальність за висвітлений матеріал у публікаціях несуть автори наукових праць.
Видано в авторській редакції.

Зміст

СЕКЦІЯ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ	17
<i>Ніна Березенко</i>	
Державний аудит у системі фінансового контролю: порівняльний аспект (США)	17
<i>Владислав Биштран</i>	
Бухгалтер – ключова професія сучасності.....	21
<i>Людмила Валіцька, Олександр Горін</i>	
Роль профспілки в управлінні інклюзивного закладу вищої освіти	24
<i>Анастасія Васильєва</i>	
Значення економічного аналізу в практичній діяльності підприємства ...	28
<i>Вікторія Ганжа</i>	
Вплив війни на аудиторську діяльність в Україні.....	30
<i>Анна Гуназа</i>	
Форми фінансової звітності, та їх використання в економічному аналізі	32
<i>Людмила Добжанська, Анастасія Волківська</i>	
Бюджетоформуючі податки місцевих бюджетів.....	34
<i>Аліна Євченко</i>	
Банкрутство банків в Україні	36
<i>Владислав Загоруйко</i>	
Аудиторська діяльність в умовах воєнного стану.....	38
<i>Людмила Клим</i>	
Інформаційні технології в системі обліку розрахунків з оплати праці.....	40
<i>Глона Ляшенко</i>	
Аналіз активів банківського сектору	43
<i>Ліза Олех</i>	
Значення аналізу та управління прибутком як показником результативності діяльності підприємства	46
<i>Анастасія Охотська</i>	
Облік і фінансові процеси суб'єктів господарювання	48
<i>Валентина Погомій</i>	
Світовий досвід реформування пільгового оподаткування фізичних осіб	51
<i>Надія Рашевська</i>	
Еволюція поглядів на предмет економічної науки	55
<i>Анжеліка Сердюк</i>	
Економічний аналіз у діяльності підприємств	57
<i>Валерія Старосільська</i>	
Організація економічного аналізу на підприємстві	59
<i>Анна Ярова</i>	
Вплив собівартості на результати діяльності підприємства.....	61

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства	
СЕКЦІЯ 2. DIGITAL-ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ ТА СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ	63
<i>Максим Богуцький</i>	
Блокчейн як інноваційний інструмент туризму	63
<i>Ірина Боришуляк</i>	
Особливості програм автоматизації бухгалтерського обліку в сучасних умовах.....	67
<i>Максим Боришуляк</i>	
Цифровізація та її вплив на економіку України	70
<i>Катерина Бучковська</i>	
Цифрова трансформація індустрії гостинності	74
<i>Владислав Ганущак</i>	
Диджиталізація діяльності Пенсійного фонду України.....	78
<i>Каріна Гончарук</i>	
Електронна освіта як необхідна складова сьогодення	80
<i>Віталія Григоришена</i>	
Впровадження сучасних інформаційних технологій в діяльність туристичних підприємств	83
<i>Анастасія Гунько</i>	
Аналіз веб-сайтів виробників продукції на прикладі інтернет-магазинів	87
<i>Анастасія Зарайська</i>	
Інформаційні системи і технології в туризмі	89
<i>Оксана Іжик</i>	
CRM-системи як сучасний інструмент ведення бізнесу у воєнний період.....	93
<i>Віталій Ісарук</i>	
Оцінка якості програмного забезпечення за допомогою кваліметричних шкал.....	95
<i>Роман Калюжняк</i>	
Сучасні цифрові технології в туристичній галузі	97
<i>Анна Клівіцька</i>	
Діджиталізація в XXI столітті	101
<i>Марія Ковальова</i>	
Digital-маркетинг готельного бізнесу	104
<i>Володимир Куриш</i>	
Алгоритм роботи моделі класифікації методологій розроблення програмного забезпечення.....	108
<i>Владислав Кутвіцький</i>	
Особливості формування цифрової економіки	110
<i>Аліна Лещук</i>	
Цифровий маркетинг як ефективний інструмент розвитку підприємства	114

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства <i>Артем Масленніков</i>	
Перспективи розвитку малого бізнесу в Україні в умовах прогресу інтернет-технологій	116
<i>Олена Мельник</i>	
Роль цифрової економіки у житті суспільства	118
<i>Анна Мітусова</i>	
Сучасні інформаційні системи туристичного бізнесу	121
<i>Марина Нікуліна</i>	
Цифровізація як основа розвитку економіки України	125
<i>Ксенія Пенькова</i>	
Діджиталізація економіки в Україні	127
<i>Марина Плавайко</i>	
Що таке чат-бот та кому вони потрібні?.....	129
<i>Аріана Руснак</i>	
Сучасні технології індустрії гостинності	131
<i>Катерина Якубовська</i>	
Розвиток цифрової економіки	135
СЕКЦІЯ 3. СУЧАСНА ЕКОНОМІКА ОЧИМА МОЛОДІ	138
<i>Надія Безкупська</i>	
Модель контролюючих заходів щодо розрахунків з оплати праці	138
<i>Дар'я Беньковська</i>	
Конкурентоспроможність підприємства у сучасних умовах ринку.....	141
<i>В'ячеслав Бордаш</i>	
Комунікаційний менеджмент в умовах воєнного стану	144
<i>Ірина Варварук</i>	
Проблеми молодіжного ринку праці.....	147
<i>Волкова А.Р.</i>	
Необхідність інклюзії в економіці України.....	150
<i>Богдана Гладій</i>	
Причини виникнення конфліктів у трудовому колективі.....	152
<i>Єлизавета Дахно</i>	
Особливості безробіття серед молоді в Україні	155
<i>Олександр Іванов</i>	
Зарубіжний досвід розвитку пенсійних систем.....	156
<i>Крістіан Кишлар</i>	
Поведінкова економіка: основні принципи	160
<i>Кірілл Козін</i>	
Хімічні добавки в дитячих іграшках із пластмас та їх шкідливість.....	163
<i>Анна Лахман</i>	
Внутрішній контроль в управлінні підприємством: сучасні виклики	165
<i>Назар Макаров</i>	
Напрями вдосконалення оцінки землі в Україні	168
<i>Олександр Кушим</i>	
Самореалізація і роль молоді в процесі реформування економіки та розвитку держави.....	172

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

Надія Максимець

Сучасні проблеми та розвиток ІТ-бізнесу в Україні 175

Вікторія Матвієнко

Існування бізнесу під час війни..... 177

Богдан Мельник

Морське страхування та його розвиток в Україні 179

Софія Миронова

Використання в Україні досвіду Польщі з державної підтримки інвестиційної діяльності підприємств..... 181

Наталія Наумчук

Теоретичні основиспоживчого банківського кредитування в Україні ... 184

Анастасія Охотська

Стратегічне управління розвитком підприємства 187

Дар'я Пархоменко

Продуктова політика банків під час війни..... 190

Євген Пастух

Стан та підтримка українського бізнесу у воєнний час 191

Василь Пильник

Шерингова економіка як механізм зміни поглядів на споживання..... 194

Сердюкова Є.С.

Статистичне моделювання при виборі економічної стратегії країни 196

Анастасія Стецюк

Фінансові аспекти соціального страхування на випадок безробіття в Україні 199

Валерія Фесенко

Моніторинг конкурентного середовища на підприємстві 205

Марина Островська

Особливості інтеграції молоді в економічні відносини під час воєнного стану.....207

Вероніка Федоришина

Ринок праці і зайнятість молоді.....209

СЕКЦІЯ 4. ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ

ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ 211

Аміна Власенко

Схеми організаційної структури управління..... 211

Ірина Гарбарець

Трансформація наукових підходів до управління 214

Анастасія Гончарова

Транспортний менеджмент України в умовах євроінтеграції у післявоєнний період..... 216

Ілля Гораши

Тенденції розвитку та роль фінансового менеджменту в міжнародному бізнесі..... 218

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства <i>Андрій Грабовий</i>	
Використання моделі COSO в побудові системи внутрішнього контролю вітчизняних підприємств.....	220
<i>Катерина Жигаловська</i>	
Сутність та роль сучасних фінансових технологій	222
<i>Дарина Заїць</i>	
Особливості та характерні помилки при аудиті виробничих запасів	224
<i>Олег Кононов</i>	
Бенчмаркінг: сутність та можливість використання підприємствами	226
<i>Василь Німець</i>	
Електронні гроші: переваги та недоліки.....	229
<i>Данило Павлишин</i>	
Надійність комерційного банку: суть та ключовий вимір сьогодення ...	232
<i>Олександр Решетюк</i>	
Маркетингові стратегії в умовах глобалізації ринку	234
<i>Ярослав Свірчевський</i>	
Вдосконалення бізнес-процесів вітчизняних банків	236
<i>Анастасія Ткачук</i>	
Властивості та статистика імпортно-експортних операцій	238
<i>Діана Яценко</i>	
Ефективність інвестиційної політики банку	240
СЕКЦІЯ 5. РОЛЬ МОЛОДІ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА.....	243
<i>Alina Bagirova</i>	
Scope and level of Education are most crucial issues for survival of the biospherer and the mankind	243
<i>Ліна Боднар</i>	
Діагностика рівня національно-культурної ідентичності українців у викликах сьогодення.....	244
<i>Христина Верхоляк</i>	
Управління змінами як чинник готовності молоді до соціально-економічних трансформацій суспільства	247
<i>Ірина Вишнеvsька</i>	
Економетричні методи, як сучасний засіб аналізу економічних систем	248
<i>Андрій Гурський</i>	
Трансформація ціннісних орієнтацій сучасної української молоді	252
<i>Леонід Симчишин</i>	
Самореалізація молоді як інструмент стабільності та розвитку держави.....	254
<i>Ксенія Оболенцева</i>	
Сучасний стан ринку молочної продукції	256
<i>Вікторія Поліщук</i>	
Актуальні питання регулювання сімейних відносин в міжнародному приватному праві	258

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства
Валерія Слюсар

Роль молоді у соціально-економічній трансформації України 260
Дар'я Чевичалова

Роль молоді в соціально-економічних перетвореннях..... 263
Дар'я Шепельська

Соціалізація молоді в умовах соціально-економічної трансформації суспільства 265

СЕКЦІЯ 6. ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКА: ТРАДИЦІЙНА ЧИ

АЛЬТЕРНАТИВНА 266

Ірина Андреїв

Перспективи використання турбін тесла в системах електропостачання багатоповерхових житлових будинків..... 266

Богдан Гензирівський

Зародження атомної енергетики в Україні в ретроспективному аспекті..... 269

Дмитро Костюк

Оцінювання потенціалу перетворення твердих побутових відходів в енергію на прикладі Івано-Франківської області 272

Михайло Перм'яков

Альтернативної види енергії – майбутнє людства 274

Святослав Миронов

Стан та перспективи розвитку сонячної енергетики в Україні 278

Анна Фесак

Альтернативні джерела енергії як запорука енергетичної безпеки держави..... 281

СЕКЦІЯ 7. СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

ПРИРОДНИЧИХ НАУК: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ 283

Сервет Аблякімов

Фізична терапія та ерготерапія осіб з обмеженими фізичними можливостями 283

Ангеліна Горошко

Клонування: його потенціал та небезпека в умовах сьогодення 285

Мукхайло Dotsyak

Ecological technology of creating waterproof screens 288

Ганна Іванюк, Ірина Радішевська

Проблемні аспекти організації внутрішнього контролю 289

Александра Ковальова, Валерія Юзва

Інноваційна діяльність у сфері землеустрою..... 291

Артем Лобач

Фізична терапія та ерготерапія інсулінозалежних дітей дошкільного віку 294

Юлія Ніколаєва

Ефективність використання земельних угідь у сільському господарстві України.....296

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства
Чирська Тетяна

Стратегії інноваційного розвитку природничих наук: досвід,
проблеми, перспективи..... 298

**СЕКЦІЯ 8. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНИХ НАУК В
СУЧАСНОМУ ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ..... 301**

Елеонора Богдана Атаманчук

Використання інтернет-сервісу «Kahoot!» у професійній діяльності
вчителя музичного мистецтва 301

Катерина Бовчалюк

Вплив українського фольклору на розвиток мовлення дітей із
загальним недорозвиненням мовлення..... 304

Zhang Gege

Educational Innovation of Digital Teaching Methods in College Music
Teaching: Strategies and technologies..... 306

Андрій Квас

Сучасні орієнтири мовної та полікультурної освіти України 311

Оксана Кирилова

Особливості змісту публічного договору 313

Ірина Клим

Мистецька компетентність та її розвиток в дітей шостого-сьомого
року життя 316

Христина Крупа

Використання хмарних сховищ у ділових процесах в умовах
війни..... 320

Мірошніченко Р.В.

Проблеми та перспективи дистанційного навчання в Україні 322

Вероніка Міщук

Культурні реалії як відображення національних особливостей у «Лісовій
пісні» Лесі Українки та «Пісні про Гайавату» Генрі Лонгфелло 324

Катерина Пугачова

Маркери етнонаціонального коду українок в сучасному дизайні
костюма 327

Валерія Скачко

Гуманізм як провідний принцип у сучасному полікультурному
просторі України..... 329

Сергій Старик

Розвиток риторики у майбутніх фахівців як необхідна складова
професійної підготовки 331

Валентина Степанова

До питання формування етнокультурної компетентності здобувача
вищої освіти.....333

Ірина Текнюк

Гра як фактор соціалізації дитини з незначними та глибокими
ураженнями зору.....335

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства	
СЕКЦІЯ 9. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ	
ОСОБИСТОСТІ	338
<i>Олександра Барабанова</i>	
Соціальна політика та особливості управління соціальними процесами у початковій школі	338
<i>Тетяна Бартків</i>	
Історія розвитку українського національного виховання (XIX-початок XX століття).....	340
<i>Віктор Батрин</i>	
Основні напрямки соціально-педагогічної підтримки сімей, які виховують дітей з інвалідністю.....	342
<i>Дар'я Белікова</i>	
Теоретичні аспекти вивчення проблеми ставлення молоді до здоров'я	345
<i>Діана Бойчук</i>	
Психологічне розуміння феномену свобода.....	347
<i>Анастасія Бондар</i>	
Психологічні теорії шкільного булінгу	350
<i>Іван Бондар</i>	
Адаптаційні стратегії першокурсників	352
<i>Марія Волошин</i>	
Проблема громадянського виховання особистості у вітчизняних психолого-педагогічних працях	354
<i>Ярослава Волошин</i>	
«Модель Мак-Мастерса» як метод вивчення дисгармонійної сім'ї	356
<i>Гаменко В.Е.</i>	
Формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.....	358
<i>Андрій Гігей</i>	
Механізми розвитку лідерства у формуванні особистості керівника	361
<i>Олександр Глібка</i>	
Порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду соціальної реабілітації дітей з функціональними обмеженнями	363
<i>Златоуста-Софія Гринчук</i>	
Соціально-психологічні аспекти формування професійної мотивації особистості	366
<i>Олена Олійник</i>	
Соціальна адаптація як соціально-психологічний феномен.....	369
<i>Денис Гуменюк</i>	
Теоретичні аспекти проблеми самотності в психологічному контексті...371	
<i>Ольга Гуменюк</i>	
Емоційне вигорання у представників різних професій.....374	
<i>Анастасія Данілко</i>	
Міжособистісні відносини, як показник соціально-психологічного клімату групи.....377	

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства	
<i>Дмитро Деркач</i>	
Основні напрямки в дослідженні системи емоційних ставлень дошкільника.....	380
<i>Олександра Домаскіна</i>	
Вплив сучасних систем виховання на формування українського суспільства	382
<i>Катерина Забельська</i>	
Проблема вікових відносин у сім'ї	384
<i>Анастасія Зарицька</i>	
Розвиток емоційного інтелекту в студентів-психологів	386
<i>Софія-Марта Зенинець</i>	
Роль інтелектуального потенціалу у формуванні особистості	388
<i>Вікторія Камінська</i>	
Особливості прояву емоційного вигорання у педагогічних працівників	390
<i>Дарина Каницька</i>	
Особливості значеннєвого розмежування понять «свідомість» і «мовна свідомість»	393
<i>Анна Кобля</i>	
Відповідальність особистості в умовах складних життєвих ситуацій	395
<i>Тетяна Козак</i>	
Копінг-стратегія подолання емоційного вигорання медичних працівників	398
<i>Ольга Кривенька</i>	
Вплив соціально-психологічних технологій на розвиток особистості ...	400
<i>Олександр Криштофор</i>	
Фактори успішної соціально-психологічної адаптації першокурсників до навчання у ВНЗ	402
<i>Вероніка Кушнір</i>	
Чинники психологічної готовності до здійснення майбутньої професійної кар'єри	405
<i>Тетяна Кушнір</i>	
Арт-терапія як інтервенція при розладах харчової поведінки	407
<i>Lian Dexin</i>	
The way of ideological and political Education as leading in vocational education.....	409
<i>Тетяна Марчак</i>	
Психологічні особливості управління наукової організації	411
<i>Владислав Моргун</i>	
Різні підходи щодо використання активних методів в навчанні фахівців соціальної роботи.....	413
<i>Дмитро Нікітін</i>	
Детермінанти моральних та загальнолюдських цінностей поведінки військовослужбовців в умовах бойових дій.....	416

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

Софія Панчук

Формування особистості здобувача вищої освіти в процесі вивчення психологічних дисциплін.....419

Богдан Пещанюк

Психологічні чинники розвитку професійної Я-концепції у студентів-психологів..... 421

Повстюк Віктор

Розвиток резилієнтності особистості, як парадигма ресурсного підходу..... 423

Позднякова А. О.

Особливості мовленевого розвитку у дітей раннього віку з синдромом Дауна 427

Позднякова А. О.

До питання диференційної діагностики стертої форми дизартрії та диспраксії у дітей дошкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення 428

Поночовна О.Г.

Особливості розвитку комунікативної функції у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення..... 431

Анастасія Прокопова

Соціальне середовище як головний чинник у формуванні особистості 433

Марія Савон

Соціально-психологічний тренінг як засіб розвитку емпатії у підлітковому віці..... 435

Савранова В.В.

Розвиток словникового запасу у дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення засобами дидактичних ігор..... 437

Іван Семененко

Психоаналіз – основний методологічний підхід до дослідження антикорупційної поведінки працівників державної організації 440

Тетяна Семененко

Комунікативна компетентність – основний психологічний аспект прояву активності керівника у процесі управлінської діяльності..... 442

Андрій Собан

Сімейні цінності сучасної молоді..... 444

Анна Солтисюк, Софія Паламарчук

Особливості дослідження розвитку особистості у психологічній науці.....446

Ірина Сорока

Зарубіжний досвід організації соціальної роботи з сім'ями, що виховують дітей з розладами аутистичного спектру.....448

Тарадайка Т.В., Сіроштан О.Д.

Сучасні підходи до дизайну інтер'єру реабілітаційного центру для дітей з особливими освітніми потребами.....451

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства <i>Софія Тищенко</i>	
Особливості кар'єрних орієнтацій у студентів.....	453
<i>Зоя Ульяновчук</i>	
Комунікація під час війни: психологічний та соціологічний аспект.....	454
<i>Ліна Цуна</i>	
Роль волонтера у наданні допомоги людям похилого віку.....	457
<i>Діана Чаплінцева</i>	
Закордонний досвід діяльності формування здорового способу життя молоді.....	459
<i>Аліна Чернець</i>	
Характеристики прокрастинації студентів у період переживання кризи навчально-професійної адаптації.....	463
<i>Денис Чернуха</i>	
Психологічні механізми розвитку уваги школярів молодшого шкільного віку.....	465
<i>Марина Чобан</i>	
Інтернет-комунікації як засіб соціалізації молоді з інвалідністю в умовах інформаційної глобалізації.....	467
<i>Діана Шарамко</i>	
Соціально-психологічні технології розвитку особистості.....	469
<i>Шевель Максим</i>	
Розвиток креативності як один із способів формування компетентної особистості в здобувачів освіти.....	471
<i>Михайло Яцура</i>	
Потенціал акмеологічного підходу під час формування професійної культури у майбутніх менеджерів.....	473
<i>Юрій Столяренко</i>	
Впровадження фінансової грамотності у початкових класах нової української школі.....	475
<i>Василівська Вікторія</i>	
Переживання тривоги та її зв'язок із диханням: огляд психотерапевтичних теорій.....	478
<i>Тамара Телешман</i>	
Особливості використання арт-практик у роботі зі людьми похилого віку.....	480
СЕКЦІЯ 10. СОЦІАЛЬНА РОБОТА В КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗМІН	483
<i>Костянтин Асєєв, Павло Мінаєв</i>	
Створення навчально-дидактичного матеріалу (тактильного календаря) для інклюзивного навчання.....	483
<i>Тетяна Байдюк</i>	
Соціальне забезпечення людей похилого віку.....	485
<i>Юлія Березовська</i>	
Соціально-психологічна допомога постраждалим унаслідок	

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства російського збройного вторгнення.....	488
<i>Мар'яна Вероца</i>	
Роль соціальної політики у розв'язанні суспільних проблем і практичних завдань соціальної роботи.....	490
<i>Олександр Глібка</i>	
Соціальна реабілітація дітей з функціональними обмеженнями	492
<i>Валерія Горбик</i>	
Сучасні умови міжнародно-правового захисту прав людей з обмеженими можливостями	496
<i>Денис Гуменюк</i>	
Соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки підлітків	498
<i>Лада Діжовська</i>	
Соціальна робота з дітьми з інвалідністю	500
<i>Анна Дудченко</i>	
Психологічні особливості соціальної роботи в реаліях військового стану.....	503
<i>Олександра Завадська</i>	
Проблеми захисту прав дітей в умовах війни.....	506
<i>Анастасія Зарицька</i>	
До питання соціальної роботи з військовослужбовцями та їх сім'ями...	509
<i>Денис Кусяка</i>	
Нормативно правове забезпечення та стан правового регулювання.....	511
<i>Анастасія Лосяцька</i>	
Загрози соціогуманітарному розвитку в умовах повномасштабної війни в Україні	513
<i>Роман Маринчак</i>	
Проблеми збереження інтелектуального потенціалу України в умовах соціально-демографічних змін	516
<i>Марія Медвідь</i>	
Культура в курсі «Безпека життєдіяльності»	519
<i>Ілона Романова</i>	
Проблеми правової природи міжнародного приватного права	521
<i>Роза Саган</i>	
Соціальне сирітство: його причини та небезпеки для суспільства	524
<i>Ярослава Волошин</i>	
Специфіка організації соціальної роботи з літніми людьми в Україні.....	525

Шановні учасники і гості

IV Міжнародної наукової студентської конференції «Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства»!

Цього року IV Міжнародна наукова студентська конференція відбувається у надзвичайно складних умовах. Наша країна знаходиться у воєнному стані і бореться із ворогом за свою свободу і за своє майбутнє.

Складні соціально-економічні умови нині формують коло важливих наукових інтересів, які вказують на важливість радикальних безпекових та відновлювальних заходів в освітньому, соціальному та

економічному просторі.

Молодь завжди була рушійною силою прогресу та розвитку суспільства, а тому такі конференції покликані консолідувати молодих вчених, креативних студентів та наукових керівників навколо єдиної мети – відродження України, як сучасної європейської держави. Актуальність теми конференції та її роль у апробації наукових результатів підтверджує присутність значної кількості співorganizаторів та учасників з різних куточків України, зокрема, з Західноукраїнського національного університету, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Криворізького державного педагогічного університету, Чернівецького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Львівського національного університету природокористування, Національного університету біоресурсів і природокористування України, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Харківського державного соціально-економічного коледжу, Тернопільського обласного навчально-реабілітаційного центру.

В такий важкий час, нас підтримують наші міжнародні партнери: Uniwersytet ekonomiczny we Wrocławiu (Wrocław, Poland), Wyższa Szkoła Gospodarki (Bydgoszcz, Poland), Międzynarodowa akademія nauk stosowanych w Łomży (Łomży, Poland), Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích (Česká Republika).

Мені надзвичайно приємно, що ми сьогодні не втратили наші академічні зв'язки, а, навпаки, ще більше посилюємо їх, як в межах нашої країни, так і за кордоном.

Я вітаю усіх і бажаю кожному активної і плідної роботи, цікавих та інформативних доповідей, жвавої наукової дискусії !!!

З повагою -

Ректор НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

**Заслужений працівник освіти України,
професор кафедри інклюзивної економіки,
кібернетики і комп'ютерних наук,
кандидат економічних наук, доцент**

Мар'ян ТРИПАК

Шановні студенти!

Уже традиційним є проведення Міжнародної студентської науково-практичної конференції «МОЛОДЬ І НАУКОВИЙ ПРОГРЕС У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ ТА ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ СУСПІЛЬСТВА» на базі Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут».

Ця конференція згуртовує молодь міста, регіону, країни та студентів закордону навколо актуальних питань, ставить за мету розгляд проблем та перспектив розвитку наук в сучасних умовах, налагодження співпраці та обміну досвідом між студентами, науковцями та практичними працівниками різних країн. Досягнення такої мети в складних умовах сьогодення дозволить молодим людям комунікувати і підтримувати одне одного у прагненні розвитку та майбутнього втілення прогресивних ідей.

Я бажаю вам усім мирного неба, світлого майбутнього і реалізації ваших задумів і мрій!

Слава Україні і Героям слава!

**Міський голова
міста Кам'янець-Подільського**

Михайло ПОСІТКО

Шановні учасники та організатори конференції!

Коло наукових інтересів сучасних молодих вчених не обмежується лише однією проблемою, є настільки широким, що формує комплекс соціально-економічних та освітніх цілей розвитку усього суспільства.

Міжнародна студентська наукова конференція, яка відбувається у вашому закладі вищої освіти, є майданчиком для висвітлення ідей прогресивної молоді України, розвитку сучасних та інноваційних ідей молоді, створенню платформи для співпраці та комунікації молоді з різних регіонів країни та закордону. Саме такі ідеї є нині рушійною силою для відновлення нашої мирної держави і саме молодь нині формує освітній простір, економічну систему та соціальне забезпечення прогресивного інклюзивного суспільства.

Тому, я щиро вітаю всіх учасників Міжнародної студентської науково-практичної конференції «МОЛОДЬ І НАУКОВИЙ ПРОГРЕС У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ ТА ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ СУСПІЛЬСТВА» і бажаю досягнути її мети і основних цілей.

Миру вам, злагоди, креативних ідей!

Слава нашим героям і слава Україні!

**Голова Кам'янець-Подільської
районної ради**

Михайло СИМАШКЕВИЧ

СЕКЦІЯ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

*Ніна Березенко,
здобувач освіти*

*Одеський національний економічний університет
Науковий керівник: Оксана Артюх, доктор економічних наук,
професор кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту,
Україна, м.Одеса*

ДЕРЖАВНИЙ АУДИТ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ (США)

Фінансовий контроль визначається як самостійний елемент процесу державного управління, що має свою специфіку, цільову спрямованість, певний зміст, форми та способи здійснення.

Також фінансовий контроль, згідно з твердженням вченого, відноситься до однієї з основних форм державного контролю, що сприяє забезпеченню законності, охорони власності, правильному та ефективному використанню бюджетних, позикових та власних коштів, що допомагають запобігти та розкрити порушення фінансової дисципліни.

Тому вдосконалення системи державного фінансового контролю має здійснюватися не автономно, бо як елемент у системі заходів для реформування економіки, фінансів та управління ними [2].

Далі слід розглянути особливості здійснення державного фінансового контролю на сучасному етапі України. Зазначу, що місце, роль та ієрархію органів державного фінансового контролю відповідно до їх статусу, функцій та повноважень, їх підконтрольність та механізм взаємодії між цими органами визначає система суб'єктів державного фінансового контролю.

В Україні державний фінансовий контроль здійснюється такими органами відповідно до чинного законодавства: Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, Національним банком, Міністерством фінансів, Фондом державного майна, Рахунковою палатою, Державною податковою службою та іншими державними органами.

Щодо об'єктів системи державного фінансового контролю, то на макрорівні – це діяльність суб'єктів господарювання чи органів державної влади чи місцевого самоврядування, а на мікрорівні – це певні окремі господарські операції, що відповідають принципам бухгалтерського обліку.

Також до об'єктів системи державного фінансового контролю в Україні відносять підконтрольні об'єкти, які беруть участь у формуванні, розподілі, володінні, використанні та відчуженні активів, що належать державі, коштів, що залишаються у їхньому розпорядженні у зв'язку з наданими пільгами з платежів до бюджетів або державних позабюджетних фондів та отримання

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

кредитів під гарантії Кабінету Міністрів України, а також операції, що проводяться підконтрольними об'єктами з такими активами.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України характерні певні проблеми, які сприяють зниженню продуктивності функціонування системи державного фінансового контролю, основними з яких є:

- відсутність окремого відповідного Кодексу України щодо державного фінансового контролю;
- фіскальний характер значної кількості контрольних-перевірочних процедур (часто на практиці використовують лише перевірку та ревізію, тобто методи, завдяки яким можна лише констатувати явища, виявити правопорушення, але не виявити їх причини);
- переважне використання заходів подальшого (наступного) контролю;
- слабкість та нерегульованість процедури попереднього та поточного контролю;
- відсутність усвідомлення у системі управління державними фінансами та керівниками підприємств, установ, організацій значимості внутрішнього фінансового контролю;
- неефективний механізм адміністративних стягнень (наприклад, штраф за нецільове чи незаконне використання бюджетних коштів значно менший, ніж обсяги бюджетних коштів, що втрачаються державою через зловживання посадових осіб, тому держава не має змоги забезпечити повною мірою відшкодування цих збитків);

Щодо фінансового контролю в США, то головним недоліком систем державного аудиту та фінансового контролю є те, що державні інституції з такими повноваженнями можуть зазнати політичного втручання політизації.

ВОФК у США, наприклад, потребує, щоб інші державні установи діяли відповідно до їхніх висновків. Незважаючи на те, що деякі ВОФК, як-от аудиторські суди, мають повноваження переслідувати та можуть накладати покарання, ВОФК зазвичай залежать від парламенту, міністерств і судів у виконанні своїх висновків і рекомендацій. Генеральні аудитори зазвичай призначаються парламентом і діють від його імені, тому ВОФК можуть діяти лише в межах, дозволених парламентом.

Урядові інституції аудиту та контролю залежать від політичної волі та підтримки для здійснення та реалізації свого мандату. Генеральний аудитор може бути політично призначеним, лояльним до президента та/або правлячої партії та невеликим повноваженням, щоб вийти за межі обмежених постфактум фінансових або засвідчених перевірок, а також точності та регулярності звітів про рахунки.

Державні установи, залучені до аспектів аудиту та фінансового контролю системи управління державними фінансами, це: сама установа (внутрішній

контроль), Вищі органи аудиту (ВОФК), Законодавча влада (з Комітетом з державних рахунків) і Судова влада. Усі ці інституції необхідні для якісного режиму громадського контролю та функціональної національної системи доброчесності.

Внутрішні аудити оцінюють внутрішній контроль агентства, включаючи процеси управління та бухгалтерського обліку. Вони забезпечують дотримання законів і нормативних актів і допомагають підтримувати точну та своєчасну фінансову звітність і збір даних. Внутрішні аудити також надають інструменти, необхідні для досягнення операційної ефективності шляхом виявлення проблем і виправлення недоліків до того, як вони будуть виявлені під час зовнішнього аудиту. Внутрішні аудити забезпечують управління ризиками та захист від можливого шахрайства, марнотратства або зловживань. Результати містять пропозиції щодо вдосконалення поточних процесів, які не функціонують належним чином.

Проте проведення внутрішнього аудиту просто недостатньо. Також життєво важливо, щоб державні інституції та агентства забезпечували зовнішній контроль і вжили заходів для усунення будь-яких потенційних корупційних ризиків.

Вища установа аудиту — це незалежна філія або агентство уряду, яке надає аудиторські послуги уряду. Його можна назвати аудиторською палатою (поширеною в Європі та її колишніх колоніях), генеральним аудитором (поширеною в англосфері) або аудиторською радою (у деяких країнах Азії).

ВОФК є наглядовими органами національного рівня, які здійснюють нагляд за управлінням державними фінансами, сприяють належному та ефективному використанню державних коштів, контролюють належне виконання адміністративної діяльності та надають інформацію органам державної влади та широкій громадськості. ВОФК є ключовими компонентами офіційної системи фінансової звітності. ВОФК також забезпечує ефективне та ефективно управління державними коштами відповідно до існуючих законів, а також достовірність фінансових даних уряду (там само). Справжня незалежність є ключовим фактором, що визначає здатність ВОФК протидіяти корупції. Для належного функціонування ВОФК вкрай важливо відокремити його оперативний контроль від міністерства чи іншого державного органу, який номінально підлягає його нагляду, а фінансова та адміністративна автономія є ключовою. Це залежить від політичної волі та підтримки, які, на жаль, можуть бути скасовані в будь-який момент, особливо в авторитарних умовах.

ВОФК не є спеціалізованим антикорупційним органом і не несуть прямої відповідальності за виявлення та розслідування корупційної діяльності. Аудиторська діяльність зазвичай зосереджена на речових доказах, тобто вони не завжди в змозі розслідувати корупцію, яка залишає мало документальних

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

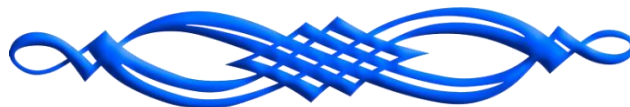
доказів. Однак вони відіграють важливу роль у стримуванні та виявленні корупції в державному секторі. ВОФК може бути в змозі виявити потенційну корупцію, особливо коли вони виявляють порушення, такі як фальсифіковані звіти та претензії, закупівлі для особистого користування, незаконні практики торгів, ухилення від сплати податків, зловживання під час ліквідації державних компаній, завищення рахунків або непоставка товарів та послуги тощо. Останнім часом деякі ВОФК взяли на себе більш активну роль у боротьбі з корупцією та прагнули активно виявляти та контролювати сфери, які є особливо вразливими до корупції.

Хоча деякі ВОФК політизовані та корумповані, деякі мають вплив. У деяких випадках ВОФК зміг посилити свою роль у боротьбі з корупцією через відносини з іншими національними установами, залучення громадськості до процесів аудиту та широке оприлюднення рекомендацій аудиторських звітів. Успішні підходи також включають зосередження планування аудиту на сферах з високим ризиком корупції та залучення громадянського суспільства до процесів аудиту. Діяльність з навчання та підвищення кваліфікації є важливим засобом розвитку антикорупційного досвіду державних аудиторів.

Отже, Україна та її законодавство зараз перебуває на етапі формування правильної стратегії фінансового контролю. Аналізуючи досвід інших країн, можна дійти висновку, що проблема корупції залишається актуальною для всього світу, тому потрібні регулярні реформи.

Список використаних джерел:

1. Коваленко Ю. М. Фінансова система України: сутність та структура. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2010. № 5 (108). С. 9–13.
2. Ковтонюк К. Фінансова євроінтеграційна політика України. *Міжнародна економічна політика*. 2013. № 2 (19). С. 126–149.
3. Мельниченко С. І. Фінансова система як складова економічного розвитку. *Економічний вісник університету*. 2015. Вип. 24/1. С. 143–148.

Владислав Бистран,

здобувач освіти ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВ «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: **Ольга Свирида**, викладач облікових дисциплін

Україна, м. Кам'янець-Подільський

БУХГАЛТЕР – КЛЮЧОВА ПРОФЕСІЯ СУЧАСНОСТІ

Професія бухгалтера - одна з найстаріших. Корені цієї цікавої професії входять так глибоко в історію, що ніхто точно не знає, де їх і шукати. З впевненістю можна сказати, що облік появився тоді, коли людина стала людиною.

Проте, необхідно відмітити, що професія бухгалтера зазнала суттєвих змін з часів свого виникнення та має величезний історичний спадок та цікаву історію свого розвитку (табл.1).

Таблиця 1.

Становлення професії «бухгалтер» [1].

Дата	Історична назва професії	Професійна діяльність
4 тисячоліття до н.е. – 4 ст. н.е. Стародавній Єгипет, Межиріччя	Писарь	Стягнення податків та зборів, обов'язки економів або управителів в приватних господарствах великих землевласників, ведення локального обліку, подання звіту про всі доходи і видатки маєтку, ведення обліку військової здобичі, врожаю із завойованих площ.
3 тисячоліття до н.е. – 2 ст. н.е. Стародавня Греція	Полети, аподекти, логісти та ревізори-евфіни	Полети відповідали за оренду та відкуп; аподекти перевіряли погашення державних позик і внесків, логісти перевіряли звітність посадових осіб.
8 ст. до н.е. – 5 ст. н.е. Стародавній Рим	Управляючі, аргентарії, чиновникицензори	Ведення обліку на різних рівнях: в приватному секторі за помістя відповідав управляючий; на державному рівні - чиновники. Чиновникицензори виконували роботу з визначення майнового стану громадян.
5–17 століття Європейське Середньовіччя	Писарь, бухгалтер	Поява артілей мандруючих бухгалтерів та писарів, які готові були надавати професійні послуги у сфері обліку.
13-14 століття Імперія інків	Кіпукамайок	Ведення статистичного обліку усіх сфер життя імперії по своїх районах, реєстрація історичні факти, релігійні Обряди
16-18 ст. Запорізька Січ	Скарбник (підскарбій)	Ведення обліку майна, доходів і видатків, касових операцій і матеріальних цінностей.
17 століття – наші дні	Бухгалтер	Проводить касові операції, розраховує зарплату, податкові відрахування, собівартість продукції та оклади та багато іншого.

Безпосередньо сам термін «бухгалтер» з'явився лише в XV столітті і почало витісняти більш ранні версії.

Сьогодні, щоб отримати гідну та високооплачувану роботу, фахівцю з бухгалтерського обліку недостатньо мати відповідну вищу освіту та досвід роботи. Сучасний бухгалтер має постійно змінюватися; розширювати і удосконалювати нові види спеціалізацій бухгалтерської професії; підвищувати свій професійний рівень; відповідати іміджу ділової презентабельної людини; дотримуватися етичних та моральних принципів [2].

В сучасних умовах професійні бухгалтера є лідерами в усіх сферах бізнесу та повинні володіти рядом характеристик:

бухгалтер – здійснювати ведення бухгалтерського, податкового та управлінського обліку із використанням автоматизованих інформаційних систем обробки даних, складати звітність за міжнародними стандартами, нараховувати заробітну плату працівникам, забезпечувати перерахування податків та зборів, передбачених законодавством, здійснювати контроль за веденням касових операцій, раціональним та ефективним використанням матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, удосконалювати систему інформаційного забезпечення управління бізнесу з метою підвищення його ринкової вартості.

- податківець - ведення податкового обліку, перерахування податків та зборів, складання податкових декларацій, взаємодія з контролюючими органами, податкове планування та розрахунок податкового навантаження на фінансовий стан підприємств; ідентифікація та оцінка податкових ризиків, які мають безпосередній вплив на податкові наслідки;

- експерт-аналітик – вміти працювати з великими масивами даних (Big Data Analysis) та здійснювати їх аналіз, виявляти прогалини у діяльності підприємства, знаходити причини невідповідності запланованого і реального, запобігати відхиленням в подальшому та запроваджувати відповідні зміни, що сприятиме підвищенню конкурентоздатності підприємства.

- бізнес-трансформери – налаштовувати інформаційно-аналітичне забезпечення організаційних трансформацій для сталого розвитку бізнесу в майбутньому, користуючись стратегією розвитку підприємства.

- *бізнес-партнер* – виявляти надзвичайні можливості для оптимізації масивів даних та використовувати нові аналітичні інструменти для оцінки результативності ведення бізнесу. Саме вони формують масиви даних для оцінки ключових показників ринкової вартості та результативності ведення бізнесу, що дозволяє генерувати здійснення перспективного аналізу для підтримки прийняття стратегічних управлінських рішень.

- *цифровий плеймейкер* – забезпечувати впровадження сучасних інформаційно-комунаційних систем та ІТ-технологій управління даними в діяльність підприємства (включаючи цифрові та «хмарні» технології), сприяти розширенню доступу до глобального інформаційного середовища.

- юрист - *досконально знає та вміє застосовувати* Закони України, Укази Президента України, постанови, розпорядження, рішення Кабінету Міністрів України, Національного банку України, Державної податкової адміністрації України з питань правових засад регулювання господарської діяльності підприємства, Положення (стандарт) бухгалтерського обліку та інші

нормативно-правові акти Міністерства фінансів України, основи цивільного права, трудове, фінансове та господарське законодавство тощо.

- менеджер – володіти навиками управління майном підприємства, формувати бюджету підприємства, прогнозувати напрямки його ефективного та раціонального використання, аналізувати планові та фактичні результати. Поряд з керівником (власником) підприємства розробляти план виробництва, канали збуту, рентабельності продукції, та створювати звіт про виконання цього плану;

- аудитор – здійснювати ревізію бухгалтерських документів і звітності, оцінювати її достовірність, а також проводити внутрішній і зовнішній контроль законності здійснюваних фінансових операцій, відповідності їх законодавчим і нормативно-правовим актам. Бухгалтер-аудитор може надавати необхідні рекомендації з метою запобігання прорахунків і помилок, які можуть спричинити штрафні та інші санкції, знизити прибуток і негативно вплинути на репутацію підприємства, установи, організації.

- організатор – вміти організувати роботу колективу, делегувати повноваження, розпізнавати та регулювати конфлікти, розпізнавати маніпуляції, стійкість до стресів; [3]

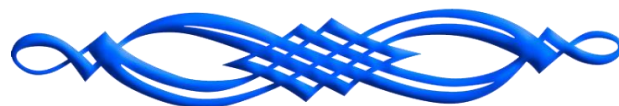
- психолог – відчувати свій внутрішній стан, баланс між особистими потребами та робочими обов'язками, адекватно себе самооцінювати (без заниження і без завищення), приймати себе таким, яким людина є. Також бухгалтер повинен вміти добре розбиратися в особистісних особливостях та в індивідуальних потребах своїх підлеглих та колег. [4]

Професія бухгалтера сьогодні посідає *перше місце в рейтингах найбільш популярних професій економічного профілю та є високо сплачуваною.*

Отже, бухгалтер майбутнього потребує оптимального співвідношення професійних компетенцій (технічних знань, навичок і умінь) з міжособистостною поведінкою, так як бухгалтери становляться лідерами, надійними експерт-консультантами і стратегічними радниками для організацій в державному та приватному секторах.

Список використаних джерел:

1. Лега О. В. Професія «бухгалтер»: від минулого до вимог сучасності. Науковий журнал Вчені записки таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2019. Том 30 (69). № 4. Ч.2. С. 139-146. URL: http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/bitstream/123456789/6164/1/ТНУ%20№4_2_removed.
2. Гуцалюк О.М. Сучасний бухгалтер: його роль та місце в світі. URL: <http://intkonf.org/gutsalyuk-om-suchasniy-buhgalter-yogo-rol-ta-mistse-v-sviti>.
3. Момот Т. В. Бухгалтер - професія «Білих Комірців»: класика в сучасності. URL: <https://ibuhgalter.net/articles/541>.
4. Психологічний портрет бухгалтера. URL: https://stud.com.ua/59925/etika_ta_estetika/psihologichniy_portret_buhgaltera.

Людмила Валіцька

*магістрантка з публічного управління та адміністрування
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Олександр Горін

*магістрант з публічного управління та адміністрування
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Мар'ян Тріпак, кандидат економічних наук, професор
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

РОЛЬ ПРОФСПІЛКИ В УПРАВЛІННІ ІНКЛЮЗИВНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Діяльність профспілок в Україні перебуває на важливому етапі становлення, пошуку свого місця в системі реформування нових соціально-економічних відносин — відносин найманої праці з капіталом, що суттєво об'єктивує головне функціональне призначення професійних спілок у суспільстві.

У функціонування профспілок залучені мільйони людей, вони мають у своєму розпорядженні великі ресурси і можливості впливу на суспільні процеси. Виходячи із значної ролі профспілок у регулюванні трудових відносин важливим є оцінка його статусу - фактичного та юридичного - самого інституту, його позицій у структурі суспільства та статусу груп, що найбільшою мірою визначають функціонування та розвитку закладів вищої освіти, в тому числі й інклюзивних .

Проблеми діяльності профспілок були досліджені в працях багатьох вчених. Так, значний вклад у регулювання соціально-трудова відносин на підприємстві внесли такі відомі науковці, як О.В. Плахотнюк [2], О.М. Ситніченко [6], В.І. Шостак Л.В., Яровенко М.М. [8] та ін.

Законом України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» закріплено, що професійна спілка (профспілка) – добровільна неприбуткова громадська організація, що об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їхньої професійної (трудова) діяльності (навчання) [1].

Стаття 6 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» передбачає, що громадяни України мають право на основі вільного волевиявлення без будь-якого дозволу створювати профспілки, вступати до них та виходити з них на умовах і в порядку, визначених їх статутами, брати участь у роботі профспілок.

Діяльність Профспілки здійснюється відповідно до Конституції України, законів України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», «Про соціальний діалог в Україні», «Про колективні договори і угоди», «Про об'єднання громадян», Кодексу законів про працю України та інших нормативно-правових актів України.

Попри існуючі проблеми профспілки сьогодні все ще залишаються впливовими структурованими громадськими організаціями, з огляду на масовість їх членства ще мають значний електоральний ресурс.

Необхідно підкреслити, що в умовах глобальних викликів профспілки, в свою чергу, мають переглянути свою значущість і завдання. Існує суспільна потреба щодо дієвості профспілок, які здатні на рішучий захист трудових, правових, соціально-економічних прав, відповідні безпечні умови роботи.

Окрім того, своє завдання керівництво профспілки вбачає у забезпеченні її лідерів і членів знаннями і практичними вміннями у сфері теорії і практики профспілкового руху, формуванні навичок профспілкового лідера, який володів би цілим комплексом якостей, необхідних для плідної роботи первинної профспілкової організації.

Виходячи з того, що профспілкові працівники і профактивісти інклюзивних закладів вищої освіти завжди повинні володіти достовірною, повною та оперативною сучасною інформацією, необхідно постійно звертатись до пошуків найбільш ефективних форм і методів організації та проведення занять, застосування сучасних інноваційних освітніх методик і технологій [7, с. 81-82].

З метою вдосконалення своєї діяльності профспілкові організації працівників інклюзивних закладів вищої освіти повинні впроваджувати інноваційні інформаційні технології. Має бути забезпечено вільний доступ до інформаційних матеріалів у мережі інтернет, відповідне програмне забезпечення і створено доступні умови самостійної роботи з ними. Застосування актуальної інформації допомагає формуванню позитивного іміджу Профспілки інклюзивного ЗВО, популяризує її досягнення, засвідчує результати діяльності і мотивує до профспілкового членства.

Також метою діяльності профспілкових організацій є залучення студентів до студентського профспілкового руху, а відтак і зміцнення громадянського миру й демократії в Україні. Головним завданням наших професійних профспілок є збільшення кількості студентів, що отримують стипендію; підвищення базового розміру стипендій; збільшення кількості бюджетних місць для навчання у закладах вищої освіти; виділення коштів на лікування та оздоровлення; збільшення коштів на наукові дослідження студентів; створення робочих місць для працевлаштування випускників.

У статті В.М. Половця розглядається навчальний процес у закладі вищої освіти, де автор приділяє велику увагу питанню самоуправління, коли «студент у період навчання має, як правило, власну мету, відбирає засоби для її досягнення, виконує певний обсяг роботи та знає її результати. В основі його самоуправління лежить так звана модель зовнішнього світу, яка знаходиться у процесі постійної самоорганізації» [3, с. 87]. Поняття самоуправління в навчальній діяльності близьке до поняття самоврядування у виховній роботі, адже включає елементи свідомого цілепокладання, здатність до самоорганізації, що є обов'язковими характеристиками лідера. У статті О.Ф. Редька «Штрихи до соціального портрета студентської молоді» [5] молодь розглядається як «сила, яка має величезний потенційний ресурс, що розвивається, і за певних соціальних обставин стрімко перетворюється в активну дієву силу соціально-економічних, політичних і культурних трансформацій, ціннісних зрушень, поведінкових змін» [5, с. 31].

Оскільки профспілки об'єднують людей, пов'язаних спільними інтересами їх професійної діяльності або навчання, їхня робота спрямована на об'єднання зусиль щодо ефективного захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів профспілок, боротьби за соціальну справедливість та забезпечення загальноприйнятих цінностей, розвитку співпраці із соціальними партнерами, поширення ідей профспілкового руху, залучення нових членів до професійних спілок та об'єктивному висвітленню їх діяльності [7, с. 84].

Умовами досягнення поставлених цілей є:

- сприятливість зовнішніх умов;
- сильна суспільна мотивація;
- ефективна організаційна діяльність;
- адекватність засобів і шляхів досягнення.

До пріоритетних завдань діяльності профспілки в інклюзивних ЗВО відносять:

– представництво і захист трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів профспілки в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, судових установах, у відносинах з роботодавцями та їх об'єднаннями, а також з іншими громадськими об'єднаннями;

– проведення колективних переговорів, участь та укладання колективних договорів, генеральної, галузевих, регіональних, міжгалузевих угод від імені працівників у порядку, встановленому законодавством;

– забезпечення захисту прав громадян на працю, участь у розробці та здійсненні державної політики у галузі трудових відносин, оплати праці, охорони праці, соціального захисту;

– здійснення громадського контролю за виплатою заробітної плати, додержання законодавства про працю та про охорону праці, створенням безпечних і нешкідливих умов праці, належних виробничих та санітарно-побутових умов;

– участь у розробленні державної політики зайнятості населення, державних та територіальних програм зайнятості, здійснення контролю за виконанням законодавства про зайнятість;

– участь у визначенні головних критеріїв життєвого рівня, прожиткового мінімуму, а також мінімальних розмірів заробітної плати, пенсій, соціальних виплат, політики ціноутворення, розробці соціальних програм, спрямованих на створення умов, які забезпечують гідне життя і вільний розвиток людини та соціальний захист у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття, та в інших випадках, передбачених законом;

– формування своїх систем соціального страхування і соціального забезпечення, створення пенсійних фондів та фондів зайнятості, оздоровчого, медичного страхування, охорони праці та інших фондів, що забезпечують соціальний захист членів профспілки, керування цими фондами і контроль використання їх коштів.

Ефективність діяльності профспілкових організацій, їх вплив на стан і вирішення завдань у колективах значною мірою залежить від налагодженості та чіткості організаційної роботи [7, с. 85].

Для ефективної діяльності профспілкові організації повинні:

- бути максимально незалежними від роботодавця, держави, політичних партій, релігійних конфесій;
- проявляти єдність, згуртованість, солідарність в середині своєї організації та загалом;
- реалізовувати демократичні принципи.

Запорука профспілкового успіху – ініціатива як роботодавців, так і самих робітників профспілки.

Постійне удосконалення організаційної роботи та використання інноваційних методів її ведення забезпечить ефективність діяльності не лише окремо взятої профорганізації, а й профспілкового руху в цілому, що забезпечить посилення їх ролі у громадянському суспільстві, сприятиме розвитку соціального діалогу, підвищить захисні функції профспілок та рівень життя людини праці. Головним наслідком має стати формування у найманих працівників свідомого профспілкового членства, підвищення авторитету та іміджу профспілок.

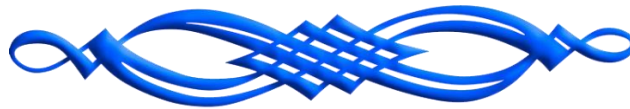
Тільки оптимальне поєднання поінформованості, фундаментальних знань, вмінь, навичок та досвіду стають надійним підґрунтям у відстоюванні і захисті трудових, соціально-економічних, моральних прав та інтересів профспілчан та їх закладів. [7, с. 86].

Отже, представництво і захист трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів профспілки у відносинах з роботодавцями, надання їм юридичних консультацій, реальної правової допомоги щодо захисту прав працівників закладів вищої освіти у державі є одним з чинників, що впливає на підвищення довіри до профспілки.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» №1045-XIV від 15.09.1999.
2. Плахотнюк В.О. Проблеми профспілкового руху в сучасному світі. *Історія, сучасний стан та перспективи профспілкового руху у світі: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (26 квітня 2018 року). Київ. Четверта хвиля, 2018. С. 33-36.
3. Половець В.М. Сучасний навчальний процес у вузі та взаємодія викладача і студента. *Вища школа: проблеми, пошуки, тенденції: Матеріали науково-методичного семінару*. Чернігів: Чернігівський державний педагогічний університет ім. Т. Г. Шевченка, 2001. Вип. 2. – С. 85–94.
4. Профспілки та їх роль на підприємствах. URL: <http://kerivnyk.info/2015/04/pytel2.html>
5. Редько О.Ф. Штрихи до соціального портрета студентської молоді . *Вища школа: проблеми, пошуки, тенденції: Матеріали науково-методичного*

- семінару*. Вип. 9. Від. ред. та уклад. В.М. Половець. Чернігів: ЧДПУ, 2006. С. 30–40.
6. Ситніченко О. М. Правові аспекти етапів розвитку профспілкового законодавства в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 2. С. 102-104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2015_2_30
7. Удалова Л.В. Основні напрями і принципи ефективної діяльності профспілкових організацій у закладах освіти. *Історія, сучасний стан та перспективи профспілкового руху у світі: Збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції* [ред. Ївженко Ю. В.; заг. ред. д. і. н., доц. Добровольська Г. О.]. – Київ : Четверта хвиля, 2020. С. 81-86.
8. Шостак Л.В., Яровенко М.М. Профспілковий рух в Україні. *Економіка та управління підприємствами*. Вип. 6. 2017. С. 177-181.

Анастасія Васильєва,
здобувачка освіти, Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник: Вікторія Велієва, кандидат економічних наук, доцент
Україна, м. Харків

ЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ В ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

На сьогодні у діяльності підприємства необхідною вимогою є активна аналітична робота, оскільки саме економічний аналіз сприяє раціональному витрачання всіх ресурсів, непродуктивних витрат і втрат та інших явищ на підприємстві.

При здійсненні аналізу діяльності підприємств і об'єднань виділяють три етапи роботи. Перший етап (підготовчий) включає в себе роботи організаційного характеру, що гарантують достатню глибину й оперативність аналізу (планування, визначення об'єктів аналізу, складання програми та ін.); другий – основний етап – це власне аналітичні роботи (збір і обробка даних, їх систематизація і зіставлення, виявлення впливу факторів і т. д.); на третьому (підсумковому) етапі узагальнюють і оформлюють результати аналізу, а також розробляють пропозиції щодо їх реалізації.

Підготовчий етап передбачає визначення мети й об'єктів аналізу, вивчення матеріалів і результатів за раніше проведеним аналізом відібраних об'єктів, складання плану аналізу і графіка його проведення, розробку програми і всього інструментарію аналізу (макетів таблиць, алгоритмів розрахунків і т. д.), обмеження кола необхідної інформації для проведення аналізу і попереднього ознайомлення з нею. Об'єкти аналізу відбирають такі, вивчення яких дало б змогу отримати відповіді на поставлені запитання (залежно від мети аналізу). Ознайомлення з матеріалами і результатами раніше проведеного аналізу за окресленою програмою чи відібраними об'єктами

дасть змогу не лише оцінити ефективність вже проведеної аналітичної роботи, а й врахувати при подальшому плануванні допущені раніше помилки і недоліки. Планування аналізу охоплює широке коло питань. До них належать не лише встановлення термінів виконання окремих робіт, переліку виконавців і розподілу обов'язків між ними, а й складання самої програми аналізу, визначення його інформаційної бази. Графік виконання аналітичних робіт має передбачати найстисліші терміни, бо чим оперативніший аналіз, тим ефективніше використовують його результати в управлінні виробництвом.

Другий – власне аналітичний – етап роботи включає в себе збір і перевірку достовірності використаної в аналізі інформації, а також систематизацію накопичених матеріалів; обробку отриманих даних і заповнення аналітичних таблиць; вивчення напрямків і причин відхилення фактичних показників від планових; визначення факторів на зміни показників діяльності, виявлення резервів збільшення ефективності виробництва і т. ін. Достатня і достовірна інформація – головна умова успішності аналітичної роботи, тому даний етап починається з підбирання, перевірки повноти і якості використовуваної в аналізі інформації. Впевнившись в останньому, починають обробляти зібрані дані, що полягає у: зіставленні показників (за оцінкою, структурою, принципами побудови і т. ін.), статистичній обробці (вираховування середніх, відносних величин групування показників і т. ін.), складанні аналітичних розрахунків і заповненні таблиць. Аналітичні розрахунки можна виконувати окремо і в самих таблицях. Взагалі роль складених аналітичних таблиць буває різною. Вони можуть служити ілюстративним матеріалом для написання різних аналітичних записок, відображати всі необхідні дані за відсутності текстового оформлення результатів проведеного аналізу.

По закінченні етапу на основі проведеного аналізу дають оцінку ефективності роботи колективу об'єднання, узагальнюють досягнення і недоліки його господарської діяльності, виявляють наявні резерви для ліпшого використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів.

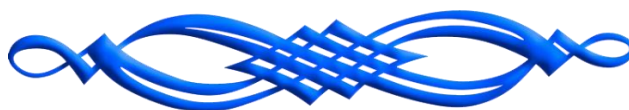
На третьому (підсумковому) етапі проводять глибше вивчення й узагальнення (групування, підрахунок) резервів виробництва, визначають заходи з реалізації, доводять до відома зацікавлених осіб результати аналізу, відображені у наказах по об'єднанню. Обов'язковим елементом даного етапу є систематичний контроль за виконанням рішень, прийнятих за результатами аналізу. Варто конкретніше зупинитися на оформленні результатів проведеного аналізу. Реалізацію цієї частини підсумкового етапу аналізу здійснюють по-різному – залежно від суб'єктів аналізу, його мети і призначення вихідних документів. Так, за результатами аналізу діяльності виробничого об'єднання вищестояща організація і контролюючі органи (заклади банку, фінансові і т. ін.) складають висновок про його роботу. Саме об'єднання подає в контролюючі організації звітність з додаванням аналітичної записки, що має назву “пояснювальної.” Про результати тематичного (цільового) аналізу для керівництва об'єднання може бути складена доповідна записка.

Тому, завдання економістів та аналітиків полягає в тому, щоб зберегти кращі надбання економічної думки, перейняти корисний закордонний досвід, удосконалювати вітчизняний економічний аналіз і в результаті отримати діючий інструмент для підвищення ефективності діяльності підприємств.

Отже, економічний аналіз діяльності підприємств є важливим елементом у системі управління виробництвом, дійовим засобом виявлення резервів, основою розробки науково обґрунтованих планів та управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. «Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання». *Посібник* / Шкроміда В. В., Василюк М. М., Гнатюк Т. М. – Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2016 – 219 с.
2. «Економічний аналіз». *Навчальний посібник* / В.М. Серединська, О.М.Загородна, Р.В.Федорович. – Тернопіль: Видавництво Астон, 2010.

Вікторія Ганжа,

здобувачка вищої освіти,

Державного торговельно-економічного університету,

Україна, м. Київ

Науковий керівник: Вікторія Мисюк, кандидат економічних наук,

старший викладач кафедри фінансового аналізу та аудиту

Державного торговельно-економічного університету,

Україна, м. Київ

ВПЛИВ ВІЙНИ НА АУДИТОРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Повномасштабна війна, яку почала РФ проти України, впливає на всі сфери життя держави, особливо, на економічну. Не виключенням є і виконання аудиторами своїх професійних обов'язків. Воєнний стан призводить до того, що аудиторам слід постійно оцінювати вплив війни та її подій на клієнтів, їх фінансову звітність та аудит. Якщо поглиблено розглядати таку діяльність як аудиторська, то Рада Аудиторської палати України надала інформаційний лист щодо впливу військової агресії Російської Федерації на фінансову звітність та аудиторські звіти. Особливу увагу слід приділити таким питанням:

- Під час аудиту фінансової звітності станом на 31.12.2021 та після цієї дати аудитори повинні дотримуватися всіх вимог міжнародних стандартів аудиту, навіть в умовах невизначеності та складних термінів надання послуг. Крім того, слід обмірковувати перегляд власної оцінки ризиків суттєвого викривлення фінансової звітності, спричинених війною. Потрібно враховувати труднощі управлінського персоналу у складанні прогнозів на майбутнє через воєнний стан. Важливо застосовувати професійне судження та скептицизм. Необхідно проявляти обережність в оцінці того, чи

забезпечують будь-які прогнози адекватне відображення ситуації на дату підписання аудиторського звіту [1].

- Економічні наслідки війни впливають на бухгалтерській облік та звітність компаній або груп через такі чинники як залежність від російського чи білоруського ринків, наявність дочірніх компаній або активів в РФ, Білорусі або в зоні бойових дій, пов'язаність з особами, що перебувають під санкціями. Цей вплив потрібно регулярно переглядати, оскільки подальший розвиток, тривалість та вплив війни неможливо передбачити. Необхідно повністю дотримуватися застосовних стандартів бухгалтерського обліку (МСФЗ або ПСБО) стосовно розгляду подій після звітного періоду та оцінки безперервності діяльності. Аудиторам, як спеціально визначеним суб'єктам первинного фінансового моніторингу, слід бути обізнаними з національними та міжнародними санкційними списками, які постійно змінюються [1].
- У зв'язку із введенням воєнного стану передбачено, що юридичні особи подають фінансові, аудиторські звіти та будь-які інші документи, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства в документальній та/або в електронній формі, протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період неподання звітності чи обов'язку подати документи [1].
- Аудитори мають усвідомлювати реальну імовірність кібератак і вживати необхідних запобіжних заходів для аналізу своїх ризиків, ініціювати обговорення питань кібербезпеки зі своїми клієнтами, наявність засобів та планів реагування на такі кібератаки, отримати відповідні письмові пояснення та запевнення. Під час війни вже багато організацій постраждали від таких кібератак, які часто застосовуються з метою нанесення шкоди підприємствам і організаціям, незаконного використання інформації [1].

Крім того, війна в Україні створює суттєві перешкоди для функціонування внутрішнього аудиту, адже на першому місці стоїть питання фізичної безпеки працівників. Працівники служб внутрішнього аудиту працюють за допомогою різноманітних електронних засобів зв'язку та листування, мають доступ до спільних електронних хмар або серверів.

Менеджер з форензику в KPMG Сергій Касаткін зазначає, що певні тенденції наслідків війни для внутрішнього аудиту вже очевидні [2]:

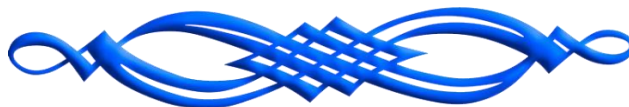
- Скорочення штату служб внутрішнього аудиту шляхом урізання витрат на оплату праці, звільнення персоналу, а також через міграційну кризу [2].
- Скорочення бюджетів: компанії призупиняють витрати служб внутрішнього аудиту за іншими статтями бюджету на такі проєкти, як зовнішня оцінка, автоматизація, безперервний аудит та інвестиції в цей напрям; скасовуються службові відрядження і підвищення кваліфікації [2].
- Перегляд планів роботи: постають проблеми з логістикою, недоступними стають цілі ринки товарів та капіталу. Відсутність доступу до інформації, документів, активів, що містяться в зоні бойових дій, призводить до скасування окремих аудитів [2].

- Відбувається певний перегляд функцій служб внутрішнього аудиту: внутрішній аудит вимушено виправляє недоліки в системі внутрішнього контролю, перебираючи на себе окремі функції контрольних підрозділів і лінійного менеджменту. Внутрішній аудит наразі дуже залежить від доступних технологій та ІТ-інструментів [2].

Отже, можна зробити висновок, що як і зовнішня, так і внутрішня аудиторська діяльність на сьогодні вимагає прояву раціоналізму, скептицизму, неупередженості, професійного судження та аналізу, розуміння безпекової ситуації, впровадження нових і оновлених ІТ-технологій для роботи, та створення оперативних відповідей на виклики та проблеми сучасності, що породжує війна. Діяльність аудиторів продовжує бути важливою ланкою в забезпеченні державою незалежного та внутрішнього аудиту підприємств і контролю економіки країни в цілому.

Список використаних джерел:

1. «Інформаційний лист ради Аудиторської палати України щодо впливу військової агресії російської федерації на фінансову звітність та аудиторські звіти» від 07.04.2022, Аудиторська палата України. URL: <https://cutt.ly/3V36gF1>
2. Інтерв'ю «Професія внутрішнього аудитора під час війни. Реалії і перспективи внутрішнього аудиту в Україні», Касаткін С., менеджер з форензику в KPMG в Україні, 06.07.2022. URL: <https://cutt.ly/kN2pZnD>

*Анна Гуназа,
здобувачка освіти, Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник: Вікторія Велієва, кандидат економічних наук, доцент
Україна, м. Харків*

ФОРМИ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ, ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В ЕКОНОМІЧНОМУ АНАЛІЗІ

Сьогодні фінансова звітність в Україні є елементом інфраструктури ринкової економіки і засобом комунікації. Цьому сприяють наступні причини: створення спільних підприємств; вихід українських підприємств на світовий ринок; розширення зовнішньоекономічних зв'язків підприємств; міжнародна інтеграція України у сфері економіки.

Згідно з Правових основи з питань складання фінансової звітності регламентується Законом України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” (далі — Закон про бухгалтерський облік), а також Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку НП(С)БО. Норми цього Закону та НП(С)БО застосовуються до фінансової звітності підприємств, організацій та інших юридичних осіб усіх форм власності, незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності. Державне регулювання фінансової звітності в Україні здійснюється з метою

створення єдиних правил складання фінансової звітності, які є обов'язковими для всіх підприємств.

Фінансова звітність забезпечує інформаційні потреби користувачів щодо придбання, продажу та володіння цінними паперами, участі в капіталі підприємства, оцінки здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання, визначення суми дивідендів, що підлягають розподілу.

Баланс – це звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал.

Звіт про фінансові результати – це звіт про доходи, витрати і фінансові результати діяльності підприємства. Зміст, структура і формат цього звіту регламентуються П(С)БО 3 "Звіт про фінансові результати", затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 № 87.

Звіт про власний капітал – звіт, який відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду. Зміст, форма Звіту про власний капітал, вимоги до статей регламентуються П(С)БО 5 "Звіт про власний капітал", затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 №87.

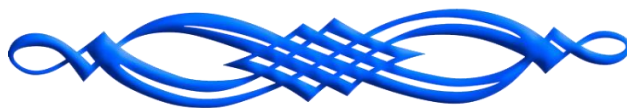
Звіт про рух грошових коштів – звіт, який відображає надходження і видаток грошових коштів у результаті діяльності підприємства у звітному періоді. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 "Звіт про рух грошових коштів", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.04.99 № 87, визначає зміст, структуру і форму цього звіту.

Примітки до фінансової звітності – сукупність показників і пояснень, яка забезпечує деталізацію та обґрунтованість статей фінансових звітів, а також інша інформація, розкриття якої передбачено відповідними положеннями (стандартами).

Подальшими напрямками наукових досліджень є розробка шляхів розширення інформаційного змісту, форм фінансової звітності через її зближення з іншими видами звітності (створення інтегрованої звітності) з метою сприйняття та інтерпретації її показників для підвищення ефективності управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність» від 16.07.99р. // *Все про бухгалтерський облік*. 2011. №10. С. 3-8.
2. П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затв. наказом МФУ від 31.03.99р. №87 // *Все про бухгалтерський облік*. 2011. №10. С. 9-12.
3. Голов С.Ф., Фінансовий облік: Підручник / С.Ф. Голов, В.М. Костюченко, І.Ю. Кравченко, Г.А. Ямборко – К.: Лібра, 2017. 976 с.

*Людмила Добжанська, Анастасія Волківська,
здобувачі освітнього ступеня магістр, Поліський національний університет
Науковий керівник: Дмитро Дема, кандидат економічних наук, професор
Україна, м. Житомир*

БЮДЖЕТОФОРМУЮЧІ ПОДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Формування доходів місцевих бюджетів залежить від багатьох факторів, зокрема і від трансфертів з Державного бюджету. Разом з тим, після проведення реформи органів місцевого самоврядування (бюджетна децентралізація) було закладено інший механізм формування місцевих доходів, який ґрунтується по пошуку джерел та резервів на місцевому рівні..

Питання, пов'язані з формуванням доходів місцевих бюджетів завжди перебували та залишаються у полі досліджень українських вчених-економістів. Зокрема, питання вдосконалення місцевого оподаткування, як одного з джерел формування доходів місцевих бюджетів досліджували Баранник Л., Боровик П., Дема Д., Дем'яненко М., Синчак В., Петрущенко Ю., Тулуш Л. та ін. Формування та використання коштів місцевих бюджетів вивчали Андрущенко В., Бондарчук Т., Василик О., Макогон О., Мартинчук В., Кириленко О., Семенченко С. та ін. На сьогодні, формування доходів місцевих бюджетів залишається актуальним питанням, особливо в умовах воєнного стану.

Відмітимо, що за інформацією ДПС України в 2021 році до місцевих бюджетів перераховано 203 млрд грн міжбюджетних трансфертів та надійшло 341,1 млрд грн податкових платежів (табл.1). Таким чином, можна стверджувати, що трансферти в загальних доходах місцевих бюджетів в 2021 році становили 37,7%. За 8 місяців 2022 року доля трансфертів дещо зменшилася, та становить 26,0 % [1].

Таблиця 1

Податкові надходження місцевих бюджетів України, млн грн

Види податків і зборів	2019 р.		2020 р.		2021 р.	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
ПДФО	165504,4	62,23	177826,0	63,37	212230,2	62,21
Місцеві податки і збори, разом	73575,2	27,66	75686,1	26,97	89896,0	26,35
в т. ч.: єдиний податок	37993,9	14,29	38030,9	13,55	46282,4	13,57
податок на майно	35270,2	13,26	37433,4	13,34	43242,7	12,67
туристичний збір	196,2	0,07	130,6	0,05	243,9	0,07
збір за паркування	114,9	0,04	91,2	0,03	127,0	0,04
Інші податки	26896,6	10,11	27118,2	9,66	39038,5	11,44
Податкові надходження, всього	265976,2	100,0	280630,9		341164,7	

Розраховано авторами на основі [3,4]

Значний вплив на систему місцевого оподаткування мала реформа бюджетної децентралізації, яка посилила значення місцевих податків та зборів

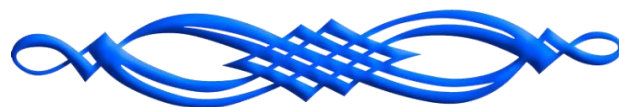
у формуванні доходів місцевих бюджетів. Разом з тим, слід відмітити, що місцеві податки і збори ще не є основними бюджетоформуючими податками і не становлять основу доходної частини місцевих бюджетів від податкових платежів. Дані табл.1 показують, що в 2021 році основним бюджетоформуючим податком є податок на доходи фізичних осіб, який в структурі податкових платежів становив 62,2%. Місцеві податки та збори в податкових надходження за цей же період сукупно становлять 26,3%. З іншої сторони, як розглядати місці податки та їх значення для формування доходів місцевих бюджетів, то слід відміти, що серед них на сьогодні бюджетоформуючими є податок на майно та єдиний податок. В структурі доходів від місцевих податків податок на майно та єдиний податок, відповідно, становить 48,1 та 51,5%.

Слід відмітити, що війна росії проти України має негативний вплив на надходження податкових платежів, як до державного так і місцевих бюджетів. Зокрема спостерігається значне зменшення надходжень до місцевих бюджетів від податку на майно, і особливо плати за землю.

Результати дослідження показують, що податок на доходи фізичних осіб залишається основним бюджетоформуючим податком місцевих бюджетів. Разом з тим, реформа органів місцевого самоврядування надає можливість місцевим органам вести пошук нових джерел доходів на місцевому рівні та посилювати значення місцевих податків. Внесені зміни в адміністрування окремих податків надають можливість суб'єктам підприємництва активно сплачувати податки на територіях, де не відбуваються військові дії. Переміщення громадян та підприємств з територій, де ведуться військові дії, на території вільні від цього, збільшує надходження податкових платежів до їх місцевих бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Аналіз виконання місцевих бюджетів за вісім місяців 2022 року. URL: [https://decentralization.gov.ua/news/15570#:~:text \(дата звернення 19.11.22\).](https://decentralization.gov.ua/news/15570#:~:text=(дата звернення 19.11.22).)
2. Дема Д.І. Трансформація місцевих податків і зборів в Україні. *Наукові горизонти*. 2019. №4(77). С. 13-20.
3. Довідка щодо виконання доходів місцевих бюджетів за 2019-2021 рр. URL: <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhetyv> (дата звернення 20.11.22).
4. Надходження податків і зборів. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/nahodjennya-podatkov-i-zboriv> (дата звернення 17.11.22).

Аліна Євченко

*здобувач освіти, Одеський національний економічний університет
Науковий керівник: Артюх О.В., кандидат економічних наук, доцент,
Україна, м. Одеса*

БАНКРУТСТВО БАНКІВ В УКРАЇНІ

Економічні відносини мають суттєве значення для сьогоденного суспільства. З часів набуття незалежності України, законодавці, теоретики та практики намагаються покращити інститут та систему банкрутства, спрямовану на регулювання відносин неспроможності (банкрутства). Сучасний етап становлення вітчизняної сучасної концепції банкрутства починається із здобуттям Україною незалежності й поверненням до ринкової економіки. [2]

Банкрутство - визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедури санації та реструктуризації і погасити встановлені у порядку, визначеному цим кодексом, грошові вимоги кредиторів інакше, ніж через застосування ліквідаційної процедури. Явище банкрутства існує досить давно та набувало своїх сучасних ознак поступово разом із розвитком ринкових відносин. Розвиток неплатоспроможності в Україні не співпадає із періодизацією зарубіжної історії, тому що не було віднайдено ніяких письмових пам'яток правових звичаїв племен, що проживали на наших територіях . [3]

Банки як фінансові посередники залучають чужі грошові кошти і розміщують їх з ціллю отримання прибутку з інших осіб. На сьогодні регулювання відносин неплатоспроможності комерційних банків в Україні є частиною процедури виведення неплатоспроможного банку з ринку, поняття якого передбачено Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» – дії, вжиті Фондом щодо банку, визнаного неплатоспроможним, вилучення з ринку одним із способів, визначених статтею 39 цього Закону [1] .Ліквідація неплатоспроможного банку має форму ліквідації банку, яка є безповоротною. Важливо зазначити, що ліквідація неплатоспроможного банку здійснюється уповноваженими особами зі спеціальними банківськими повноваженнями - Національним банком України (далі – НБУ) та Фондом гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд). [4] Але перше рішення приймає НБУ, який приймає рішення про банкрутство банку і має повідомити фонд не пізніше наступного дня після прийняття такого рішення. Цим рішенням НБУ наділяє Фонд повноваженнями здійснювати нагляд за цим банком. Наступним кроком, який фонд вже робить, є запровадження тимчасового управління в робочий день після офіційного отримання рішення НБУ про віднесення банку до категорії неплатоспроможних. Попередня адміністративна процедура триває один місяць, але цей термін може бути продовжений згідно зі статтею 34 Закону «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», що все одно здається занадто малим часом для виконання всіх необхідних заходів . Фонд має право призначити уповноважену особу для проведення процедури виведення банку

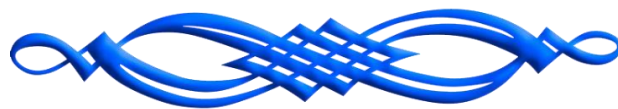
з ринку відповідно до затвердженого Фондом плану санації. План розрахунків складається відповідно до вимог статуту фонду. План санації, заснований на оцінці фінансового стану та стану активів банку, визначає кроки для виведення неплатоспроможного банку з ринку.

У зв'язку з воєнним станом Національний банк України за підсумками I кварталу 2022 року опублікував звіт про діяльність фінансового сектору, згідно з яким важливим підсумком можна вважати те, що фінансова система України в сучасному часів інституційно здатна до військових умов, забезпечує обіг грошей і не допустила паніки на фінансових ринках, як у 2014 році. З огляду на правове регулювання банківської системи під час війни, Законом України № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо чинності нормативів на період воєнного стану», який передбачає низка регулюючих правил діяльності банків і небанківських установ. [4] Метою цих змін є перш за все полегшити становище українських позичальників під час війни та післявоєнного відновлення економіки. Крім того, закон передбачає державні свята, які зараховуються протягом дії воєнного стану та певний період після його закінчення.

Розглянувши основи фінансово-правового механізму виведення банку-банкрута з ринку за участю держави, вважається, що ліквідація банків внаслідок банкрутства та інших умов повинна бути чітко розмежована на законодавчому рівні (після цього – диференціювати процедуру ліквідації). Огляд , потребує законодавчого визначення термін «неспроможність банку» як сукупність ознак, що характеризують неплатоспроможний банк і є підставою для прийняття рішення про відкриття справи про банкрутство. Незважаючи на різноманітні механізми регулювання, неплатоспроможний банк нічим не відрізняється від інших суб'єктів господарювання, які не можуть виконати свої платіжні зобов'язання (приватноправові, публічноправові) перед кредиторами.

Список використаних джерел:

1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
2. Марта Шинкар «Правова природа банкрутства (неспроможності) банківських установ: доктринальні підходи» URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2017/5/15.pdf>
3. Поняття «Банківська неплатоспроможність» Вовнюк В.А., аспірант відділу аспірантури і докторантури. URL: http://lsej.org.ua/5_2021/33.pdf
4. Гадецька Зоя «Оцінка ризику банкрутства банків України сучасним методом штучних нейронних мереж» *.Економіка та суспільство*. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/20>

Владислав Загоруйко,

*здобувач освіти ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Ірина Гуменюк, кандидат економічних наук, доцент,
в.о. завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім. С. Юрія
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Україна, м. Кам'янець-Подільський

АУДИТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Аудиторська діяльність є складовою фінансового розвитку будь-якої компанії. Це перевірка, за результатами якої аудитор на основі проведення аудиторської діяльності і отриманих достатніх доказів висловлює власну незалежну думку щодо перевіреної фінансової документації.

Аудит можна віднести до інтелектуальної власності, складовими якої є дослідження фінансово-господарської діяльності з метою поліпшення та підвищення прибутковості відповідно до замовлень.

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України по всій території України запроваджено воєнний стан. З огляду на це тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Введення воєнного стану на території України суттєво змінило підходи щодо організації та ведення господарської діяльності підприємств та організацій. Розвиток взаємовідносин між суб'єктами господарювання та владними структурами потребують дерегулювання, оскільки змінюється й ускладнюється сама система організації та ведення господарської діяльності. Запровадження змін та новел у законодавстві на час воєнного стану вимагає внесення коректив в управління господарськими структурами, аналізу та проведення аудиторської перевірки результатів їх діяльності.

Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» щодо забезпечення аудиторської діяльності на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки» розроблено з метою створення правових механізмів захисту економічних інтересів держави, зокрема, шляхом обмеження доступу до відомостей про фінансову діяльність українських підприємств тих суб'єктів аудиторської діяльності, кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) яких є громадяни країни, що здійснює збройну агресію проти України, а також стимулювання аудиторської діяльності в період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки України [1].

У зв'язку з уведенням воєнного стану в Україні відбулось різке зниження економічної активності суб'єктів господарювання та, відповідно, зниження ділової активності суб'єктів аудиторської діяльності, що потребує вжиття дієвих заходів з підтримки суб'єктів аудиторської діяльності. Зокрема, постає

необхідність у зменшенні фінансового навантаження на аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності в частині скасування або зменшення розміру сплати установлених Законом платежів та внесків на користь Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю та Аудиторської палати України.

Зменшення кількості аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності внаслідок скорочення кількості об'єктів аудиту; падіння платоспроможного попиту підприємств-клієнтів щодо аудиторських послуг, супутніх аудиту послуг та неаудиторських послуг; вихід окремих інвесторів з України все це попередні оцінки наслідків війни для українського аудиту[2].

Військова агресія з боку Росії та запровадження воєнного стану на усій території України серйозно змінили умови функціонування підприємств (організацій). Виникла необхідність щодо коригування методики проведення аналізу та аудиторської перевірки на підприємстві.

Проведення аналізу фінансово-господарської діяльності можливе у декількох випадках:

- 1) для потреб керівництва підприємства – оперативний, поточний та стратегічний аналіз;
- 2) при проведенні аудиторської перевірки з метою виявлення правильності та достовірності відображення показників бухгалтерського обліку в звітних документах.

У першому випадку, аналіз передбачає коригування існуючих показників на понесені втрати та знищені матеріально-технічні цінності, що відображаються у Балансі підприємства, та врахування можливих несприятливих подій на господарську діяльність у коротко-, середньо- та довгостроковому періодах функціонування. Аудитор, у свою чергу, спирається на використання існуючої методології проведення аудиторської перевірки (міжнародних стандартів аудиту), з урахуванням форс-мажорних обставин (у т.ч. військові дії та воєнний стан), що спричинили втрати та знищення майна підприємства.

Проблема аудиту в Україні залишається відкритою. Вона потребує широкого обговорення та подальшого вивчення. Адже систематичне звернення суб'єктів підприємницької діяльності до аудиторських послуг дасть змогу вчасно уникнути фінансових санкцій з боку контролюючих органів та дестабілізації виробництва, дозволить заощадити значні кошти та почувати себе впевнено у веденні бізнесу навіть в період воєнного стану.

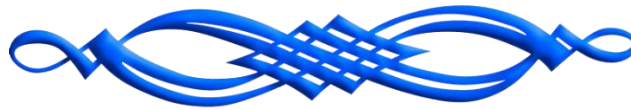
Отже, не дивлячись на кризу, аудиторська діяльність є актуальним питанням сьогодення. Хоча, на даний момент часу, істотно скоротився обсяг роботи аудиторських фірм. У той же час зарплати найбільш кваліфікованих фахівців, які працюють у представництвах іноземних аудиторських компаній і в сфері внутрішнього аудиту підприємств за участю іноземного капіталу, тільки ростуть. Це сучасна професія, яка у майбутньому може бути дуже прибутковою.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність" щодо забезпечення

аудиторської діяльності на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки» від 31.05.2022 р. № 2285-ІХ.

2. Щодо впливу військової агресії російської федерації на окремі аспекти діяльності суб'єктів аудиторської діяльності Інформаційний лист Ради Аудиторської палати України Рішення РАПУ, протокол № 83 від 08.04.2022 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FN073557>

*Людмила Клим,
здобувач освіти,*

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

*Науковий керівник: Савків У.С., кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування,*

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,

Україна, м. Івано-Франківськ

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ

Сучасна економіка орієнтована на цифровізацію економічних процесів та явищ. Застосування цифрових технологій у фінансово-господарських процесах формує ряд викликів, які пов'язані з опрацюванням великих баз даних, вибором і налаштуванням алгоритмів управління та оцінювання ефективності системи. Процес інтеграції цифрових технологій потребує комплексного підходу щодо вибору технічних засобів та забезпечення взаємодії елементів у системі управління [2]. Цифрова епоха формує нові тенденції до ведення бізнесу в Україні.

Важливого значення в умовах стрімкої цифровізації економіки набуває застосування сучасних ефективних інформаційних облікових систем. Сьогодні питання організації в бухгалтерському обліку операцій з розрахунків оплати праці є одним із найважливіших в системі бухгалтерського обліку, які зумовлені рядом причин: по-перше, відбувається постійне оновлення діючих законодавчо-нормативних документів; по-друге, необхідна гармонізація національної системи бухгалтерського обліку (НСБО) у відповідності з Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ); по-третє, плінність кадрів та інші динамічні зміни на підприємстві, які в умовах воєнного часу накопичуються.

Облік розрахунків з оплати праці – це трудомісткий процес, який передбачає насамперед нарахування заробітної плати, проведення обов'язкових утримань з неї, виплату визначених сум працівникам та комплексну процедуру звітування. Сучасна автоматизація обліку дозволяє упорядкувати величезні маси інформації, оновлювати систему обліку у відповідності до законодавчої бази та зменшити трудомісткість цього процесу на підприємстві.

Розробники для вітчизняних підприємств пропонують ряд програмних продуктів, які мають свої функціональні та технічні особливості. На вибір програми впливають наступні параметри: кількість працівників, яким нараховується зарплата; складність графіків працівників; використання доплат: до відпрацьованих годин в режимі праці: нічні, вечірні, святкові, постійні надбавки (за інтенсивність, класність, науковий ступінь, керівництво бригадою та інше; одноразові заохочення, премії, доплати та надбавки до тарифних ставок); суміщення посад; роботи за договором цивільно-правової угоди; розрахунок надбавок; використання різного роду утримань: аліментів, профвнесків і т.д.; наявність декількох джерел фінансування; наявність різних звітів: розрахункової відомості, розрахункових листків; типових форм П-6, П-7, можливість формування об'єднаного звіту ПДФО та ЄСВ; нарахування управлінської зарплати.

Також потрібно врахувати основні вимоги до кадрового обліку в програмі, зокрема наявність таких документів: особова картка працівників; накази про прийом на роботу, переміщення між посадами, звільнення; накази про надання відпустки та доплату за дні хвороби; таблиць обліку робочого часу; штатний розпис.

Найпоширенішими програмами, які використовуються для автоматизації бухгалтерського обліку в Україні, представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика програмного забезпечення для автоматизованого ведення бухгалтерського обліку розрахунків з оплати праці [1, 3]

№	Програмне забезпечення	Характеристика
1.	ISpro	Українська програма від компанії-розробника “Інтелект-Сервіс”, створена для автоматизації управління підприємствами та бюджетними організаціями різного профілю. Програмний комплекс забезпечує оптимізацію всіх процесів від бухгалтерського до управлінського обліку.
2.	Дебет-Плюс	Програма призначена для організації бухгалтерського, фінансового та кадрового обліку установами та організаціями, що перебувають на державному фінансуванні.
3.	Парус-Бюджет	Система автоматизації бухгалтерського обліку призначена для підготовки та обліку фінансово-господарських документів, накопичення інформації здійснених господарських операцій на бухгалтерських рахунках, формування внутрішньої та зовнішньої звітності підприємства.
4.	М.Е.Дос	Українське програмне забезпечення призначене для подання звітності до контролюючих органів та обміну первинними документами між контрагентами.
5.	BAS Бухгалтерія	Програмний продукт призначений для автоматизації бухгалтерського і податкового обліку, зокрема для підготовки обов'язкової звітності, в організаціях, що здійснюють комерційну діяльність.
6.	Галактика	Програма для ведення бухгалтерського обліку і всієї фінансової діяльності. Програма незалежна від інших софтів для ведення обліку.

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

7.	IT Enterprises	Програма, яка дозволяє автоматизувати різні аспекти діяльності, дає можливість управляти коштами, підвищує точність обліку.
8.	“Fin Expert”	Професійна сітєва система реального часу, призначена для великих підприємств із великим обсягом даних, а також для середніх підприємств з можливістю роботи у локальному режимі.
9.	Фінанси без проблем	Головною особливістю програми є її універсальність, що дозволяє використовувати її у різних галузях економіки, для розв’язання найрізноманітніших задач бухгалтерського обліку. Програма не потребує особливих знань щодо її використання, її мова є простою і доступною для користувача.
10.	1С. Бухгалтерія	Програмний продукт призначений для автоматизації процесів обліку та управління виробничими процесами на підприємстві. Завдяки його універсальності, багатфункціональності можна автоматизувати бізнес-процеси з врахуванням типових особливостей в системі бухгалтерського обліку. Ця програма є найбільш поширена.
11.	1С Підприємство 8. Зарплата та управління персоналом для України	Програма для комплексної автоматизації розрахунку заробітної плати і реалізації кадрової політики підприємств і організацій. Вона успішно застосовується в кадрових службах, бухгалтеріях та інших підрозділах.
12.	Персонал-Бізнес	Професійна кадрова програма, що забезпечує автоматизацію кадрового діловодства та підтримку керування персоналом на підприємствах різних формами власності та з різною чисельністю співробітників. Вона має широкий спектр функціональних можливостей, що дозволяють вирішувати завдання щодо управління персоналом.
13.	Кадри	Програма призначена для автоматизації кадрових операцій і обліку часу роботи співробітників. Накази, заяви, рух персоналу, облік робочого часу, звіти і багато що інше. Програма розроблена з урахуванням законодавства України.

Сучасні програмні продукти з обліку розрахунків з оплати праці мають певні переваги та недоліки в результаті їх застосування. Кожен суб’єкт господарського процесу стоїть перед вибором того програмного забезпечення, яке оптимально та комплексно вирішить завдання, які стоять перед бухгалтерським обліком саме його структури.

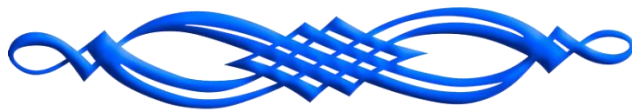
Автоматизація бухгалтерського обліку на сучасному етапі займає провідні позиції у фінансово-господарській діяльності підприємств та установ. Внаслідок запровадження сучасних комп’ютерних систем та програмних продуктів підприємство отримує вирішення кадрових, організаційних, виробничих, управлінських, фінансових та інвестиційних задач. Автоматизація обліку підвищує рівень ефективності управління на підприємствах та надає можливість заощаджувати час та кошти.

Список використаних джерел:

1. Автоматизація обліку. Бухгалтер 911 [сайт]. URL : <https://buhgalter911.com/uk/programmy/avtomatizaciya-ucheta>
2. Сидор Г. В., Савків У. С., Домбровська Н. Р. Цифровізація – сучасний вектор розвитку економіки в Україні. Інноваційне підприємництво: стан

та перспективи розвитку : матер. VII Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., (м. Київ, 30 трав. 2022 р.). Київ, 2022.

3. Скрипник С. В., Франчук І.Б., С. З. Гжицький С.З., Шепель І.В. Автоматизація обліку підприємств у сучасних умовах. Економіка та держава. №10. 2020. URL : http://www.economy.in.ua/pdf/10_2020/9

*Ілона Ляшенко,
Державний торговельно-економічний університет
Науковий керівник: Гербич Л.А., кандидат економічних наук,
Державний торговельно-економічний університет*

АНАЛІЗ АКТИВІВ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

У діяльності банків найбільш важливим аспектом є не лише формування ресурсів, а й ефективне їх розміщення. Тому одним з ключових напрямів аналізу банківської діяльності є аналіз його активних операцій, що сприяє підвищенню ефективності управління активами банку [1].

Для кращого розуміння загальної ситуації роботи банківського сектору розглянемо динаміку кількості діючих банків за останні 4 роки [2].

*Таблиця 1
Динаміка кількості банків України протягом 2018-2022 р.**

	2018	2019	2020	2021	I кв 2022	II кв 2022
Платоспроможні	77	75	73	71	69	68
Зміна	-5	-2	-2	-2	-2	-1
Державні, у т. ч. ПриватБанк	5	5	5	4	4	4
Зміна	0	0	0	-1	0	0
Іноземні	21	20	20	20	16	16
Зміна	-2	-1	0	0	-4	0
Приватні	51	50	48	47	49	48
Зміна	-3	-1	-2	-1	+2	-1

* Складено автором за [3]

Як бачимо, кількість банків з кожним роком зменшується. Найбільший спад відбувся у 2018 році – на 5 банків. Надалі з кожним роком кількість зменшувалась на 2 банки. У II кварталі 2022 року кількість діючих банків становила 68 установ та зменшилася на один банк. Частка цього банку становила лише 0.5% від чистих активів платоспроможних банків, тому віднесення банку до категорії неплатоспроможних не вплинуло на стабільність банківського сектору України.

Розглянемо динаміку зміни загальних активів банківського сектору з початку 2022 року у таблиці 2.

Динаміка активів банківського сектору України за 2022 рік

Назва показника	01.01.2022	01.03.2022	01.06.2022	01.09.2022	Відхилення	
					Абсолютне, млн. грн	Відносне, %
Активи в іноземній валюті	609 298	590 575	544 819	682 823	73 525	0,12
Готівкові кошти	75 710	65 005	68 646	66 230	-9 480	-0,13
Банківські метали	328	337	173	145	-183	-0,56
Кошти в Національному банку України	65 306	120 999	57 895	66 669	1 363	0,02
Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	171 661	187 564	183 754	271 206	99 545	0,58
Строкові вклади в інших банках та кредити, надані іншим банкам	65 607	42 804	29 413	43 815	-21 792	-0,33
Кредити надані клієнтам	1 092 983	1 074 062	1 077 083	1 110 346	17 363	0,02
кредити, що надані органам державної влади	27 381	27 141	26 774	28 243	862	0,03
кредити, що надані фізичним особам	250 405	255 579	244 157	234 182	-16 223	-0,06
кредити, надані небанківським фінансовим установам	154	182	94	83	-71	-0,46
Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції	752 334	654 119	762 417	806 640	54 306	0,07
Загальні активи	2 343 615	2 261 404	2 298 409	2 517 767	174 152	0,07
Рентабельність активів, %	4,20	2,93	-0,16	0,62	-3,58	

За результатами проведеного аналізу, бачимо, що обсяг загальних активів з початку року зріс на 176 152 млн. грн. або на 7%. Такий ріст відбувся за рахунок збільшення обсягу кореспондентських рахунків у інших банках, активах у іноземній валюті та вкладення у цінні папери та довгострокові інвестиції. Також бачимо, що рентабельність активів з початку року скоротилась на 3,58%.

Розглянемо частку 10 банків-лідерів у загальних активах банківського сектору на основі даних НБУ [2].

Таблиця 3

10 банків-лідерів України за обсягом активів на кінець другого кварталу 2022 року

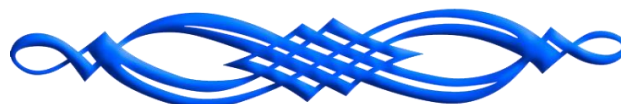
Місце і назва банку	Активи банків, тис. грн.	Частка активів, %	Приріст за II квартал 2022 року, тис. грн.	Приріст з початку 2022 року, тис. грн.
Приватбанк	656 975 376	32,89	74 761 602	74 124 285
Ощадбанк	246 263 859	12,33	-3 960 190	-3 674 116
Укрексімбанк	228 608 406	11,44	19 849 659	18 579 063
Райфайзен банк	148 240 165	7,42	10 667 963	14 588 683
Укргазбанк	139 671 406	6,99	16 066 230	8 854 181
ПУМБ	109 916 179	5,50	5 761 724	-218 817
Альфа-банк	104 026 470	5,21	-10 730 891	-21 331 681
Укрсіббанк	91 476 761	4,58	-5 620 078	11 825 086
ОТП банк	80 400 877	4,02	192 138	6 975 409
Юніверсал банк	64 682 088	3,24	-1 770 307	4 474 881
Загалом активів	1 997 646 000	100,00		

Як ми можемо побачити з таблиці, найбільшу частку активів має Приватбанк – 32,89%, на другому місці Ощадбанк з часткою 12,33% та на третьому місці – Укрексімбанк з часткою 11,44%. Інші банки мають частку меншу за 10%.

Отже, за результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що наразі банківський сектор складається з 68 діючих банків, а їх активи становлять 2 298 409 млн. грн. Загалом чисті активи платоспроможних банків зросли за II квартал на 3.3%, що на 0,3% більше за попередній квартал. А обсяг загальних активів з початку року зріс на 176 152 млн. грн. або на 7%. Найбільшу частку активів має Приватбанк, яка складає 32,89%.

Список використаних джерел:

1. Семенча І. Є. Аналіз сучасного стану активів банків та джерела їх формування. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. 2016. URL: <http://global-national.in.ua/archive/11-2016/164.pdf>
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/>
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>

*Ліза Олех,
здобувач освіти,
ВСП «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»
Науковий керівник: Галина Цісар, викладач
Україна, м. Хмельницький*

ЗНАЧЕННЯ АНАЛІЗУ ТА УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ЯК ПОКАЗНИКОМ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансовим результатом господарської діяльності будь-якого підприємства виступає його прибутковість, яка характеризується абсолютними (сума прибутку) та відносними (рівень рентабельності) показниками

Прибуток характеризує фінансовий результат підприємницької діяльності підприємства. Він є показником, що найбільш повно відображає ефективність виробництва, обсяг та якість виробленої продукції, стан продуктивності праці, рівень собівартості. Рівень рентабельності – показник, що характеризує ступінь окупності поточних витрат прибутком.

В процесі формування прибутку підприємства важливе місце займає економічне управління прибутком як процес вироблення і прийняття управлінських рішень для досягнення певних фінансових результатів, який включає в себе формування, розподіл, використання, планування прибутку.

Розробка ефективної стратегії та політики формування прибутку підприємства, обґрунтування раціональних напрямів його використання і виявлення оптимального рівня рентабельності фінансових вкладень у довгостроковому періоді є метою економічного управління прибутком.

До складових системи управління прибутком відносять:

- управління прибутком на етапі його формування – це вибір підприємством стратегії управління прибутком;
- управління доходами суб'єкта господарювання – це контроль за окремими складовими сукупного прибутку підприємства;
- управління затратами суб'єкта господарювання – відіграє провідну роль не лише в управлінні прибутком, а й у структурі фінансового менеджменту взагалі;

– управління прибутком на етапі його використання - має забезпечувати стабільне зростання ринкової вартості підприємства та доходів акціонерів[1].

Основні завдання управління прибутком передбачають забезпечення максимізації розміру прибутку в межах можливостей ресурсного потенціалу підприємства та обмежень ринкової кон'юнктури, досягнення оптимальної пропорційності між рівнем прибутку та допустимим рівнем ризику, забезпечення формування достатнього обсягу фінансових ресурсів за рахунок прибутку відповідно до завдань розвитку підприємства в довгостроковому періоді.

Тому, управління прибутком підприємства можна трактувати як систему функцій, методів, інструментів, важелів, пов'язаних із формуванням,

розподілом і використанням прибутку, що застосовуються з метою досягнення тактичних (забезпечення прийняттого рівня рентабельності діяльності) і стратегічних цілей підприємства (зростання його вартості) [2].

Системний аналіз прибутку підприємства, а також пошук резервів щодо його підвищення, є досить важливою та актуальною складовою управління підприємством, оскільки прибуток виступає основним джерелом фінансування його подальшого розвитку, удосконалення матеріально-технічної бази підприємства, забезпечення всіх форм інвестування.

Аналіз прибутку підприємства розпочинають з аналізу доходів та витрат, так як доходи та витрати формують фінансові результати діяльності підприємства та безпосередньо впливають на показники рентабельності.

Важливою складовою аналізу є розрахунок коефіцієнтів рентабельності продажу, які показують яку суму операційного та чистого прибутку одержує підприємство з кожної гривні реалізованої продукції.

Причиною змін цих коефіцієнтів можуть бути зміни витрат на виробництво та реалізацію продукції. У разі збільшення витрат на виробництво й реалізацію продукції необхідно проаналізувати собівартість, щоб знайти причини такого зниження.

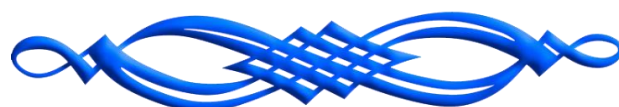
Іншою причиною зниження коефіцієнтів можуть бути зміни загального обсягу продажів. Це пов'язано з ростом витрат на одиницю продукції чи зменшенням попиту на таку продукцію. Необхідно проаналізувати ринок, щоб з'ясувати вплив маркетингових факторів [3].

Отже, прибуток відіграє дуже важливу роль, оскільки є показником результативності і головною метою діяльності підприємства, основним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів та головним джерелом збільшення ринкової вартості підприємства; базою для виконання соціальних програм на підприємстві і основним захисним механізмом підприємства від загрози банкрутства. Прибуток підприємства створює базу економічного розвитку держави в цілому.

Головною метою аналізу та управління формуванням прибутку підприємства є виявлення основних чинників, які визначають його розмір і пошук резервів подальшого збільшення його суми

Список використаних джерел:

1. Проблеми формування прибутку підприємства в бухгалтерському обліку URL: <https://magazine.faaaf.org.ua / problemi-formuvannya-pributku-pidpriemstva-v-buhgalterskomu-obliku.html> (дата звернення: 21.11.2022)
2. Механізм формування прибутку підприємств у ринкових умовах URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/materiali-nferentsij/sova_0028.pdf (дата звернення: 21.11.2022)
3. Аналіз прибутку компанії URL: <https://ibuhgalter.net/ru/material/1298/25902> (дата звернення: 24.11.2022)

Анастасія Охотська,

здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Олег Коркушко, кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім. С. Юрія

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ОБЛІК І ФІНАНСОВІ ПРОЦЕСИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Бухгалтерський облік є дуже важливим елементом будь-якого бізнесу. Він забезпечує шлях, за допомогою якого бізнес аналізує свою діяльність з точки зору того, чим він володіє, що надходить і що витрачається. Давидюк Т.В., визначає бухгалтерський облік як "діяльність з надання послуг, яка забезпечує зацікавлені сторони кількісною фінансовою інформацією, що допомагає їм приймати рішення щодо розміщення та використання ресурсів в організаціях та в економіці. Як описово-аналітична дисципліна, він ідентифікує велику масу подій та операцій, що характеризують господарську діяльність, і шляхом вимірювання, класифікації та узагальнення зводить ці дані до відносно невеликих, дуже значущих і взаємопов'язаних елементів, які, будучи належним чином зібраними та відображеними у звітності, описують фінансовий стан і результати діяльності конкретного економічного суб'єкта" [1].

Бухгалтерський облік можна розглядати як такий, що складається з двох елементів: реєстрації операцій підприємства з метою надання інформації для повсякденного управління; підсумовування операцій за певний період для надання зацікавленим сторонам інформації про результати діяльності та стан підприємства.

Метою бухгалтерського обліку є надання інформації користувачам фінансової звітності. Користувачами фінансової інформації є керівництво, акціонери та потенційні акціонери, працівники та їх профспілкові представники, кредитори, державні органи. Фінансовий облік в основному пов'язаний з підготовкою фінансових звітів для користувачів за межами підприємства, хоча записи, на основі яких готуються звіти, звичайно, також є важливими для щоденного ведення бізнесу.

Процеси бухгалтерського обліку на підприємстві є такі: підготовка фінансових звітів для всіх внутрішніх і зовнішніх груп користувачів; підготовка та контроль бюджетів; цінова політика; оцінка капітальних інвестицій; управління оборотним капіталом. З іншого боку, фінансові процеси включають в себе наступне: визначення широкої фінансової стратегії компанії; прийняття рішень про основні капітальні витрати на нові активи та придбання інших компаній; інтерпретація та наслідки макро- та мікроекономічних фінансових подій для компанії; наслідки для компанії економічних і фіскальних (податкових) законодавчих актів і пропозицій Уряду; рішення про виплату дивідендів [1].

При використанні бухгалтерської інформації виникає проблема, яка інформація є корисною. Деякі критерії, а також проблеми, пов'язані з їх дотриманням, наведені нижче. Доречність: Інформація повинна відповідати

потребам користувачів, щоб вона допомагала їм оцінювати фінансові результати діяльності підприємства та робити з них висновки. Складність виникає у визначенні цих потреб, враховуючи різноманітність користувачів. Зрозумілість: Інформація повинна бути у формі, зрозумілій для різних груп користувачів. Користувачі мають дуже різні рівні фінансової обізнаності. Крім того, сама складність господарських операцій ускладнює надання адекватного розкриття інформації при збереженні її простоти. Надійність: Інформація повинна відповідати стандарту, на який можуть покладатися зовнішні користувачі, щоб вона не містила помилок і щоб користувачі могли покладатися на неї при прийнятті рішень. Однак, складність сучасного бізнесу ускладнює досягнення надійності у всіх випадках. Повнота: Бухгалтерська звітність повинна відображати всі аспекти діяльності підприємства. Єдиною проблемою, до якої це призводить, є результуючий обсяг інформації. Відсутність упередженості: Бухгалтерська звітність не повинна бути упередженою до потреб одного користувача, вона повинна бути об'єктивною. Проблема, пов'язана з цим, полягає в тому, що звітність готується однією групою користувачів, а саме керівництвом. Зовнішній аудит повинен усунути цю упередженість, але деякі органи влади ставлять під сумнів ефективність аудиту в цьому відношенні. Своєчасність: Бухгалтерська звітність повинна публікуватися якомога швидше після закінчення року. Існує конфлікт між цим критерієм та критерієм надійності, оскільки більш швидка звітність означає більше оцінок, а отже, зменшує надійність. Порівнянність: Звітність повинна бути порівнянною з звітністю інших подібних підприємств, а також з періодами, що переходять від одного періоду до іншого. Основною проблемою було використання різних облікових політик різними підприємствами. Стандарти бухгалтерського обліку зменшили цю проблему, але не усунули її [2].

Сучасний стан бухгалтерського обліку є таким, що ще не створено спеціальних фінансових звітів для кожної групи користувачів, пристосованих до їхніх особливих потреб. Іноді компанії складають спеціальні звіти для певних груп користувачів. Банк, наприклад, захоче побачити прогноз майбутніх грошових потоків перед наданням кредиту або овердрафту. Податкова служба часто вимагає різні аналізи для узгодження податкової позиції. Деякі компанії готують спеціальні звіти для використання їх співробітниками. Загалом, такі додаткові звіти складають дуже невелику частину звітів, які можуть бути видані. Виготовлення спеціальних звітів, точно адаптованих до кожної можливої групи користувачів, було б надзвичайно дорогим і тривалим процесом. Більшість компаній готують один набір звітів для всіх користувачів, за винятком випадків, коли керівництво готує управлінську звітність для своїх внутрішніх цілей. Такий багатоцільовий документ не може задовольнити всіх користувачів. Таким чином, опублікована звітність є компромісом між вимогами користувачів та дотриманням концепції бухгалтерського обліку, що підлягає ретельній перевірці з боку аудитора. Судження є настільки важливою частиною подання інформації, що можна сказати, що якби існували дві великі компанії з

однаковими статутними капіталами, кількістю працівників, основними засобами, оборотами, витратами тощо, то опублікована звітність цих двох компаній не була б ідентичною. Методи та політика амортизації можуть відрізнятися, так само як і оцінки вартості запасів, резерви на покриття безнадійних боргів, цифри переоцінки майна тощо.

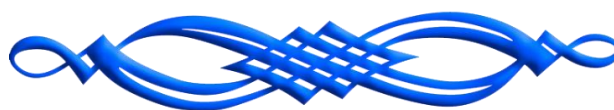
В умовах ринкової економіки підприємство, будучи самостійним елементом економічної системи, взаємодіє з партнерами по бізнесу, бюджетами різних рівнів, власниками капіталу та іншими суб'єктами, залученими до фінансових відносин. У зв'язку з цим виникає потреба фінансового управління підприємством, тобто розроблення певної системи принципів, методів та прийомів регулювання фінансових ресурсів, що забезпечують досягнення тактичних та стратегічних цілей суб'єкта господарювання. Об'єктом управління є фінансові ресурси підприємства, зокрема їх розміри, джерела формування та відносини, що складаються у процесі формування та використання фінансових ресурсів. Результати управління проявляються у грошових потоках (величині та термінах), що протікають між підприємством та бюджетами, власниками капіталу, партнерами з бізнесу та іншими агентами ринку.

Базою до ухвалення управлінських рішень для підприємства є інформація економічного характеру. Сам процес прийняття рішень можна поділити на три етапи: планування та прогнозування, оперативне управління та контроль (фінансовий аналіз) діяльності підприємства. Рішення приймає як адміністрація підприємства, так й інші, зовнішні користувачі економічної інформації (зацікавлені сторони, що є поза фірми та потребують інформації для прийняття рішень щодо даного підприємства). Внутрішні користувачі оперують обліковою інформацією, зовнішні – даними фінансової звітності підприємства. І ті, й інші дані формуються у процесі бухгалтерського обліку підприємства [3].

Безперечним залишається той факт, що від достовірності та оперативності інформації, що надається керівництву бухгалтерськими службами, залежить стабільність та динамічність розвитку підприємства будь-якої форми власності.

Список використаних джерел:

1. Давидюк Т. В., Манойленко О.В., Ломаченко Т.І., Резніченко А.В. Бухгалтерський облік: навч. посіб. Харків. 2016. 392 с.
2. Лаговська О.А., Легенчук С.Ф., Кузь В.І., Кучер С.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: навч. посіб. Житомир. 2017. 415 с.
3. Ballwieser, W. and C. Kuhner. *Revue d'économie financière: Accounting standards and economic stability* 1996. pp.11-24.

Валентина Погомій,

здобувачка освіти ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Ірина Гльос, викладач

Україна, м. Кам'янець-Подільський

СВІТОВИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ПЛЪГОВОГО ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Вивчення світової практики регулювання певної сфери суспільних відносин є одним з основних елементів загального процесу розробки та впровадження відповідних систем чи їх елементів в національних юрисдикціях. Такий підхід дозволяє окреслити перспективні параметри цих систем, які цілком або ж після певної трансформації, з урахуванням національних особливостей та сформованих цілей, можуть бути адаптовані у вітчизняну практику. Найбільший інтерес представляють ті елементи систем, або ж цілі системи, які в довгостроковому періоді забезпечують очікуваний результат, тим самим довівши свою спроможність забезпечити реалізацію покладеної на них місії.

Податкова система не є виключенням з цього процесу. При цьому доцільним вбачається вивчення досвіду не лише економічно розвинутих країн, в яких сформувалися усталені податкові моделі, але й країн, що активно розвиваються, створюючи власну історію розбудови відповідних моделей, орієнтуючись як на зарубіжний досвід, так і формуючи власне концептуальне бачення перспектив їх розвитку, виходячи із сформованих місії, цілей та завдань суспільного розвитку.

В процесі реформування податкових систем окремі країни вдаються до досить кардинальних змін, виводячи з під оподаткування ті чи інші види доходів. Показовим, у даному випадку, є досвід Швеції, де було відмінено оподаткування спадщини, житлової нерухомості, подарунків [3, с. 57].

Щодо ставок оподаткування, то у розвинених країнах світу здебільше застосовується прогресивна шкала, в той час, як у менш розвинених – пласка [1].

Одночасно в країнах, в яких податок справляється на місцевому та федеральному рівнях, прогресивна шкала, як правило, домінує на федеральному рівні, в той час як на місцевому - застосовується (за незначними виключеннями) пласка шкала [3, с. 58].

При застосуванні прогресивного оподаткування домінуюча частина країн (у даному випадку йдеться про держави-члени Організації економічного співробітництва і розвитку) віддає перевагу моделям з 3-6 шкалами прогресії.

В умовах посилення податкової конкуренції в глобалізованому світі, з одного боку, та відсутності обов'язковості уніфікації податкових моделей, в тому числі в такому політичному утворенні, як Європейський Союз, з другого боку, спостерігається тенденція лібералізації податкових систем, яка проявляється, зокрема, у зниженні податкових ставок, навіть при застосуванні прогресивної моделі оподаткування, з одночасним розширенням податкової бази [3, с. 60; 5, с. 76-77].

При цьому у країнах, де відбулося підвищення податкових ставок, одночасно запроваджувалися активні заходи з підтримки малозабезпечених категорій громадян через розгалужену систему податкових пільг.

Невід'ємним елементом податкових систем країн світу можна вважати наявність неоподаткованого мінімуму на рівні, як правило, реального прожиткового мінімуму. Це пов'язано, зокрема, з концепцією «граничного доходу», яка полягає в необхідності залишення платнику податку після оподаткування доходу, достатнього для задоволення необхідних потреб [4, с. 76-78].

Основна мета трансформацій систем оподаткування персональним прибутковим податком у світі полягає у підвищенні, власне, його регулятивної функції з метою збільшення платоспроможності споживача, підвищення податкової конкурентоспроможності національних юрисдикцій, що особливо важливо в умовах зростання міграційної рухливості робочої сили, у першу чергу, в сегменті інтелектуальної праці.

Поряд з узагальненням основних тенденцій у сфері оподаткування доходів фізичних осіб у світі корисним, на нашу думку, з метою виявлення певних особливостей та формування загального уявлення про використовувані механізми оподаткування, акцентувати увагу на досвіді окремих країн у цій сфері.

У США «для 90% платників податків податкова ставка становить приблизно 25% ..., а для найбагатших платників становить приблизно 50%». При цьому «найважливішою сучасною тенденцією в сфері справляння прибуткового податку з населення США є законодавче пониження максимальних ставок оподаткування – з 70% до 28%». Оподаткування «може здійснюватися як кожного громадянина окремо, так і сім'ї загалом. При цьому платники податку поділяються на чотири категорії, які оподатковуються за різними ставками залежно від доходу». Оподатковуваний дохід обкладається за прогресивною шкалою. В останні роки з'явилася тенденція до зростання мінімуму доходів, що не обкладаються податком, та до зменшення його максимальної ставки. Громадяни сплачують три види прибуткового податку: федеральний, штатний, місцевий; два види майнового податку («суми місцевого прибуткового податку, сплачені платником в бюджет штатів і місцевих органів, виключаються при сплаті ним федерального прибуткового податку ...») [1].

Черговий важливий етап трансформації системи оподаткування доходів фізичних осіб у США пов'язується з податковою реформою Д.Трампа. Головна новела в реформі оподаткування доходів фізичних осіб полягає у скороченні кількості шкал прогресії та зменшенні податкових ставок в розрізі цих шкал. Також йдеться про нижчий податок на спадок, нижчі податки на прибутки, отримані за кордоном. Лейбмотивом таких змін є орієнтація, передусім, на підвищення платоспроможності середнього класу, зменшення податкового навантаження на низькооплачувані категорії громадян (зокрема, передбачається зниження податкового навантаження для груп платників податків з річним доходом у 50 тис. дол. США на 17%).

В Японії застосовується прогресивна шкала оподаткування найманих працівників та самозайнятих осіб. Податок «сплачується із заробітної плати, прибутку від нерухомості, дивідендів, відсотків, пенсій, випадкових заробітків тощо. Тут передбачені три види ставок: національні, префектурні та муніципальні. Всі ставки диференційовані за сумами доходу і коливаються в таких межах: національні – від 10% до 50%, префектурні – від 2% до 4% і муніципальні – від 3% до 12%. Фактично ставка цього податку залежить від доходу кожного окремого громадянина і становить максимум 50%. Мінімальні 10% сплачують японці, місячний дохід яких не перевищує 275 тис. йєн (\$ 2350)». Крім цього, «кожен громадянин Японії незалежно від величини доходу сплачує податок на проживання у сумі 3 200 єн на рік (приблизно 4 200 грн.). Попри велику кількість доходів, що підлягають оподаткуванню законодавством також встановлено багато пільг та підстав для податкових кредитів. Ряд пільг мають багатодітні родини, так у середньостатистичного японця може вивільнитися від прибуткового податку більш як 30% його доходів» [2].

За прогресивною шкалою податок на прибуток громадян стягується і в Китаї. Ставки тут становлять від 5 до 40%. При цьому місячний дохід, менший за 4000 юанів (\$ 500), не оподатковується [5].

Ще один елемент податкових систем світу, який заслуговує на увагу і обов'язково, як на нашу думку, має бути застосований в Україні, полягає у поширенні застосування електронних сервісів. Це сприяє, з одного боку, спрощенню та здешевленню (при масовому використанні) адміністрування прибуткового податку, а, з другого боку, спрощенню ведення податкового обліку, що особливо важливо в умовах недостатньо високої загальної податкової грамотності населення. Використання електронних сервісів забезпечує спрощення діалогу платників податків та податкових органів, зменшує витрати часу та зусиль платників податків на оформлення податкових декларацій, підвищує загальний рівень довіри до держави як інституту примусу. Принагідно зазначити, що, як правило, подібна система адміністрування податку властива країнам, де система особистого прибуткового оподаткування «побудована на принципі самооподаткування, невід'ємними елементами якої є «самостійне визначення суми податку та її сплата згідно з заповненою податкоплатником декларацією» та масово-роз'яснювальна і консультативна робота.

Ефект досягається у випадку запровадження електронних сервісів, які дозволяють платнику податку не лише подати податкову декларацію в електронному вигляді, але й сформулювати її за допомогою спеціального алгоритму, який передбачає покрокове формування такої декларації з урахуванням встановлених законодавством податкових пільг. Це позбавляє платника податку ризику допущення помилок при формуванні податкової декларації. Також до переваг подібних систем слід безумовно віднести можливість повернення надлишково сплачених платником податку сум в автоматичному режимі.

Світовий досвід засвідчує, що на сьогодні 68% держав-членів Організації економічного співробітництва і розвитку досягли рівня використання

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

електронних сервісів з персонального прибуткового податку на рівні 50-75%. Майже 88% з цих країн досягли показника 75% [3, с. 239]. Подібні сервіси успішно реалізуються, зокрема, в Сполучених Штатах Америки, Австрії, Австралії, Новій Зеландії.

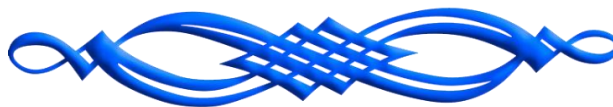
Узагальнюючи світову практику оподаткування доходів фізичних осіб, можна дійти висновку про притаманний демократичним суспільствам людиноцентристський підхід до побудови відповідних моделей, основу яких, навіть при застосуванні високих податкових ставок, становить розгалужена система пільг, яка дозволяє суттєво підвищити фінансову спроможність громадян щодо інвестування в розвиток людського капіталу та покращення якості життя. Використання ж сучасних електронних технологій дозволяє максимально спростити порядок адміністрування податку, покращити якість взаємовідносин платника податку і держави, як основи взаємної довіри.

Вивчивши світовий досвід оподаткування фізичних осіб та наукові дослідження вітчизняних вчених, можна дійти висновку, що суттєвого удосконалення, потребує такий вид податкових пільг, як податкова знижка. Йдеться, насамперед, про якісне розширення її структури. Необхідність перегляду існуючого порядку застосування податкової знижки у всьому її різноманітті виглядає доцільною з тих позицій, що, як зазначає Л.Задорожня, «про низьку регулятивну ефективність податкових знижок з ПДФО свідчить той факт, що відношення кількості їх одержувачів серед зайнятого населення у віці 15-70 років не перевищує 1%». Тобто, по суті, податкова знижка у всій своїй сукупності не виступає дієвим інструментом в процесі оподаткування доходів фізичних осіб.

На завершення - виглядає доцільним запровадити електронний сервіс із застосуванням так званого *tax calculator* – податкового калькулятора, спроможного обрахувати обсяг фіскальних зобов'язань платника податку.

Список використаних джерел:

1. Дубинецька П. Реформування податку на доходи фізичних осіб: аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду. Формування ринкової економіки в Україні. 2014. Вип. 31. Ч. 1. С. 237-245.
2. Задорожня Л. Оцінка ефективності пільг із податку на доходи фізичних осіб в Україні. Економіст. 2015. № 9. С. 30.
3. Задорожня Л.А. Регулятивна ефективність персонального прибуткового податку: приклад України / Дис. на здобут. наук. ступен. канд. екон. наук.; спеціальн. 08.00.08 гроші, фінанси і кредит 08 «економічні науки», Ірпінь, 2017. 266 с.
4. Крисоватий, А. І. Податкові системи зарубіжних країн : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2001. 258 с.
5. Крисоватий А.І., Мельник В.М., Кошук Т.В. Податкові трансформації в ЄС та податкова політика України в контексті євроінтеграції [Текст]: монографія; за ред. А.І.Крисоватого. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 236 с.

*Надія Рашевська,
здобувачка освіти, Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник: Вікторія Велієва, кандидат економічних наук, доцент
Україна, м. Харків*

ЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ НА ПРЕДМЕТ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

Економічне мислення виникло на ранніх стадіях розвитку людського суспільства. Його формування пов'язане з об'єктивною необхідністю в пізнанні мотивів діяльності людини, законів господарського життя.

Економічна наука розпочала свою історію з питання: "У чому полягає джерело багатства людей?" Її корені можна знайти в працях мислителів давнини: Стародавнього Риму, Греції, Єгипту, Китаю. [1, с.33]

Вперше економічна теорія виникла в античному суспільстві як економія — наука про домашнє господарство. Її метою було виховання гідних громадян. Термін «економія» вперше запропонував Ксенофонт. Мислителі стародавнього світу намагалися з'ясувати головні засади економічного розвитку. Вони знали й аналізували такі явища, як обмін, гроші, торгівля, власність, багатство.

Незважаючи на суттєвий внесок філософів давнини у розвиток економічної думки, сукупність їхніх поглядів не можна вважати самостійною наукою. За тих часів економічні явища аналізувалися в контексті інших досліджень: у галузі математики, фізики, політики та ін. Крім того, питання економіки розглядалися досить фрагментарно.

Економіка як наука виникла набагато пізніше, в період зародження капіталізму. Першою порівняно цілісною економічною школою вважається меркантилізм, який з'явився у XV—XVII ст. У той час розпочався активний обмін товарами між країнами, і тому предметом економіки стала міжнародна торгівля.

У XVII—XVIII ст. з'явилася школа фізіократів, її представником був Франсуа Кене. Він вважав, що джерелом багатства нації є не торгівля, а сільське господарство. Тільки праця у сільському господарстві є продуктивною і справді створює нову продукцію, а решта галузей лише переробляє її. [2, с.312]

На основі накопичених розрізаних знань у галузі господарювання у XVIII ст. виникла перша струнка, логічно побудована економічна теорія з чітким предметом і специфічними методами дослідження. Вона отримала назву класичної політичної економії. Класична школа досліджувала не лише вартість товарів, а й питання створення доходів, продуктивності праці, капіталу, відтворення, економічної політики держави, формування земельної ренти та заробітної плати.

У XIX ст. з'явився новий напрям економічної думки — неокласичний. Його найяскравішим представником вважається Альфред

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

Маршал. Неокласична школа панувала до 30-х рр. ХХ ст. й доводила необхідність розвитку вільного підприємництва. У центрі аналізу неокласиків стала теорія ринкового господарства, питання попиту, пропозиції і формування цін, тобто мікроекономіка. Ідеологічні аспекти економіки не розглядалися, і щоб зовсім від них відокремитися, Маршал запропонував нову назву економічної науки — економікс. [2, с.313]

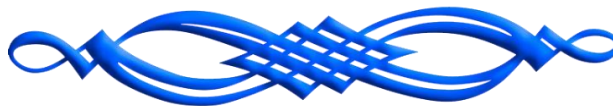
Українські вчені також активно долучалися до процесу розвитку економічної науки. Прихильником і послідовником А. Сміта був син закарпатського священика М. А. Балудянський, якого можна назвати першим українським професійним економістом. У своїй праці «Економічна система» обґрунтовує принципи й основи розбудови національної економіки з позицій вільних ринкових відносин. [3, с.51]

У розвитку економічної науки велика заслуга належить видатному українському вченому М. І. Туган-Барановському, який зробив значний внесок у розвиток теорії кооперації, грошового обігу, у критику економічних доктрин марксизму.

Отже, сучасна економічна наука вивчає поведінку людей як суб'єктів господарювання на всіх рівнях економічної системи в процесах виробництва розподілу, обміну та споживання економічних благ і з метою задоволення потреб за обмеженості ресурсів сім'ї, підприємства (фірми), суспільства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Черниш С.С. Економічний аналіз *Центр навчальної літератури*. К., 2019. №7 с. 32 – 34.
2. Кривов'язюк І.В. Економічна діагностика. *Центр навчальної літератури*. К., 2019, с. 312 – 313.
3. Мацелюх Н.П., Розум О.М., Максименко І.А., Теліщук М.М. Основи економічної науки. *Вісник Національної академії наук України*. К., 2019. №25 с. 49 – 53.

Анжеліка Сердюк,

здобувачка освіти Державний біотехнологічний університет

*Науковий керівник: Вікторія Велиєва, кандидат економічних наук, доцент
Україна, м. Харків*

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ У ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Економічний аналіз – це вивчення економіки і господарської діяльності підприємств. Можна зазначити, що - це функція управління, що забезпечує прийняття рішень, і підтверджує це на науковому рівні.

Економічний аналіз відноситься до конкретної методологічної дисципліни, яка базується на матеріалах інших економічних наук. Виділення економічного аналізу в самостійну галузь спричинив розвиток економічної науки.

Відомо, що для досягнення успіху в своїй сфері діяльності підприємства застосовують проведення відповідної аналітичної роботи з метою оцінки слабких місць і недоліків та з'ясування причинно наслідкових зв'язків економічних показників. В цьому разі на допомогу приходить економічний аналіз.

Завдяки економічному аналізу, який виступає невід'ємним елементом діяльності підприємства, ми маємо змогу оцінювати господарські ситуації, вирішувати економічні питання, що постають перед підприємством в процесі його діяльності. Прогнозувати подальший розвиток, виявляти резерви підвищення виробництва, ефективності діяльності підприємства, а також слугує базою для прийняття ефективних управлінських рішень, які в свою чергу також призводять до поліпшення роботи підприємства.

Господарська діяльність потребує постійного, безперервного, якісного аналізу економічних процесів і явищ. Економічний аналіз необхідний на всіх етапах підприємницької діяльності від моменту заснування, реалізації кожного етапу його функціонування, до моменту ліквідації. Він ефективний лише в тому випадку, коли спирається на глибоке знання економіки підприємства або галузі народного господарства, що аналізується. Також аналіз має проводитися з урахуванням реальних умов, в яких працює підприємство. Потрібно пам'ятати, що для отримання результатів, які допоможуть здійснити зміцнення діяльності підприємства, а на погіршити його справи, необхідно для роботи використовувати лише правдиві показники, якими б вони не були, чи то з високими, чи то з низькими.

Провівши аналіз, підприємство не задовільняє узагальнені міркування, розпливчасті дані і оцінки. Він буде корисним і виконуватиме своє призначення лише тоді, коли міститиме в собі точні характеристики, висновки і пропозиції. Дані, отримані в ході аналізу дають можливість вжити заходів щодо зміни цілей, зобов'язань, за для того, щоб в майбутньому уникнути збитків. Лише ті підприємства, які володіють досконалою, потужною

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

системою аналітичних досліджень, можуть уникнути зайвих необґрунтованих ризиків у прийнятті управлінських рішень.

Економічний аналіз перебуває на етапі розвитку і вдосконалення. Ситуація, що склалася сьогодні в державі, ще раз підтверджує важливість економічного аналізу. Ця важливість стрімко зростає. Адже в умовах виникнення кризи на підприємстві на допомогу приходять проведення комплексного економічного аналізу. Він дозволяє визначити причини кризи і розробити можливі шляхи вирішення проблеми.

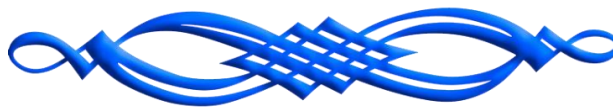
Сучасні інформаційні технології розвиваються і дають можливість застосувати на підприємстві системи комп'ютерного аналізу, що значно пришвидшує роботу і підвищує її ефективність.

Дуже важливо зберегти власні надбання і вдосконалити їх, перейнявши досвід закордонних розробок. В результаті чого отримати інструмент, який підвищить діяльність підприємства і створити цілісну систему управління, яка дозволить раціонально використовувати виробничий потенціал, розкривати невикористані можливості, що поліпшать розвиток підприємства.

Отже, можемо зробити висновок, що економічний аналіз є не просто важливим елементом діяльності підприємства, а невід'ємною його частиною. Допомагає здійснювати прийняття управлінських рішень, здійснювати кваліфіковане управління діяльністю господарства, удосконалює організацію виробництва і є дієвим засобом виявлення недоліків і резервів. Адже з роками практики зрозуміло, що недооцінка значення аналізу призведуть до значних матеріальних втрат. А от підприємства, які серйозно ставляться до проведення аналізу, мають високі економічні показники і розвиток галузі, в якій здійснюють діяльність.

Список використаних джерел:

1. Прокопенко І. Ф., В. І. Ганін «Методика і методологія економічного аналізу». Посібник. К.: Центр учбової літератури, м. Київ, 2008. 430 с.
2. Шкроміда В.В. «Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання». Підручник. м. Івано-Франківськ, 2016. 220 с.

Валерія Старосільська,

здобувачка освіти, Державний біотехнологічний університет

*Науковий керівник: Вікторія Велієва, кандидат економічних наук, доцент
Україна, м. Харків*

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

За допомогою економічного аналізу оцінюється результат господарської діяльності, виявляються резерви виробництва і факторів, які мають позитивний/негативний вплив на кінцеві показники роботи підприємства. Вирішальне значення для успішного аналізу мають чіткі організаційні форми його проведення. Зараз на кожному підприємстві є необхідні передумови для того, щоб аналіз став постійним і основним змістом економічної роботи. Проте, дивлячись на сьогоднішню ситуацію, а саме війну в країні, дуже складно організувати правильний, повний економічний аналіз, бо все досить нестабільне, навіть попит на товар то спадає, то зростає, втрачаються клієнти і виручка від реалізації товарів, одночасно.

На підприємстві економічний аналіз розбивають на декілька етапів. На першому етапі визначається мета та завдання роботи. У даний час, в який ми живемо, більшість підприємств має одну спільну мету, це підтримка економіки України та допомога військовим на їхні потреби, стосовно захисту нашої території, і те, що у більшості організацій визначена мета, буде грати головну роль у повноті та правильності проведення економічного аналізу.

Щодо другого етапу, то на цьому етапі старанно опрацьовується програма дій, робочого(календарного) плану, визначається коло учасників, застосовується розподіл обов'язків між ними, ставляться конкретні завдання, що впливають із загальної мети, визначається джерело інформації, розроблюється макет аналітичних таблиць, форм, методичних вказівок щодо їх заповнення, а також способів графічного оформлення результатів аналізу. Підприємства під час військових обставин намагаються дотримуватися другого етапу економічного аналізу, однак є достатньо причин, з яких вони можуть досить повільно його виконувати. Коли збирають коло учасників, необхідно враховувати, що через обстріли не всі зможуть з'явитися на робочих місцях. Також потрібно запровадити дії для захисту працівників підприємства. Необхідно розробити інструкцію щодо правил поведінки під час тривоги і як працівник може дістатися безпечного місця. За цієї умови склад може частково бути повним. Проте якщо працівник не може дістатися підприємства, то на цей випадок йому необхідно залишитися в безпечному місці вдома, і вийти на зустріч з іншими у онлайн-конференції, дотримуватися виконання своїх обов'язків, при наявності нормального зв'язку. Розроблення макету аналітичних таблиць, форм і т.д., виконується на основі таких даних що, в один період кількість споживачів продукції підприємства буде вищою, а в другий, наприклад, нижчою, бо включаються різні причини зараз, це може бути: міграція деякої кількості населення до інших країн, інша кількість населення опинилася під окупацією, тобто під владою ворога.

На третьому етапі збирається інформація(включає в себе статистичну звітність, дані синтетичного та аналітичного обліку, планову документацію,

результати спеціальних спостережень); перевіряється її достовірність; кількість інформації, що охоплюється, слід цілком підпорядкувати меті й завданню аналізу; обсяг її повинен бути необхідним і достатнім. Також підприємства повинні враховувати, що збирання інформації – трудомісткий процес, тому добування зайвої інформації, робить працю більш дорогою, відтягує строки її виконання. Наприклад, через вимкнення світла чи обстріли, організація може зібрати неточні або неповні дані, і тому все слід контролювати навіть в таких мовах. Проте необхідно розуміти, що деякі дані будуть втрачені, що буде вказувати на те, що у результаті ми будемо мати не повний економічний аналіз.

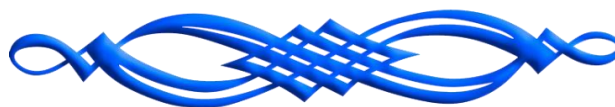
На четвертому етапі здійснюється аналітична обробка інформації за допомогою спеціальних методів і прийомів; порівнюються показники; аналізуються причини динамічних змін і відхилень від плану; з'ясовуються причини негативних явищ, яких в достатній кількості зараз; кількісне вимірювання впливу факторів; встановлення можливостей щодо поліпшення роботи підприємства. Визначають коло факторів, що впливають на досліджувані показники; групують їх, виділяючи фактори, які залежать від підприємства і які не залежать. Зараз не багато можливостей стосовно поліпшення роботи організації, проте більшість підприємств планують розширювати та змінювати ринки збуту своєї продукції далі в Польщі, Молдові, Німеччині, Болгарії, Румунії, Чехії, Англії, Ізраїлі та в інші країни.

Найбільш відповідальний етап – п'ятий. Визначаються і зводяться підрахунки резервів виробництва, розробляються пропозиції, економічно обгрунтованих рекомендацій щодо реалізації цих резервів та визначається їхній вплив на показники роботи підприємства. Якраз за наміченими пропозиціями, результативністю їх провадження судять про глибину аналізу, кваліфікацію спеціалістів, що брали участь у його проведенні.

Результати аналізу реалізуються через підготовку та видачу наказів і розпоряджень, в яких містяться найменування заходів, терміни початку та закінчення їх здійснення, визначаються необхідні матеріальні та грошові ресурси, називаються виконавці, відповідальні та контролюючі службові особи чи підрозділи підприємства.

Список використаних джерел:

1. Сич О.А., Калічак І.І. Дискримінантний аналіз і його застосування в прогнозуванні банкрутства підприємства. «*Young Scientist*» № 2. Львівський національний університет імені Івана Франка. 2019. ст. 333-339;
2. М Янковець Т. М., Чернюк Ю. В. Порівняння сучасних моделей діагностики ймовірності банкрутства підприємства: закордонний та вітчизняний досвід. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020 р. № 20. С. 58–62.

Анна Ярова,

здобувачка освіти, Державний біотехнологічний університет

*Науковий керівник: Вікторія Велиєва, кандидат економічних наук, доцент
Україна, м. Харків*

ВПЛИВ СОБІВАРТОСТІ НА РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Одним із основних якісних показників діяльності, що впливає на рентабельність і самоокупність підприємства, є собівартість продукції. Собівартість визначає ступінь досягнення поставлених цілей, зниження витрат при підвищенні конкурентоспроможності підприємства. Досягнення поставленої мети — максимального прибутку — можливо шляхом здійснення певних витрат, спрямованих на формування та використання всіх видів ресурсів.

Усі витрати підприємства класифікуються згідно з П(С)БО 16 на собівартість виробництва (виробнича собівартість продукції, робіт, послуг), операційні витрати (адміністративні (загальновиробничі) витрати, витрати на збут, інші операційні витрати) та інші витрати діяльності. (витрати на фінансування, інвестиційні витрати, надзвичайні витрати, інші витрати [1]).

Облік собівартості продукції та калькулювання собівартості продукції є найважливішою частиною бухгалтерського обліку на підприємстві. Для правильного тлумачення економічного змісту собівартості, основоположним є вміщена в ній і покрита іншими джерелами номенклатура витрат, від якої залежить об'єктивне визначення прибутку.

Витрати поділяються на прямі та непрямі витрати. До непрямих витрат належать витрати, що не можуть бути віднесені безпосередньо до конкретного об'єкта обліку економічно доцільним шляхом так як це відбувається з прямими витратами. Непрямі витрати поділяються на загальновиробничі та невиробничі. Загальновиробничі витрати включають в себе: організація та управління виробництвом, витрати на утримання та експлуатацію обладнання. Невиробничі витрати діляться на адміністративні витрати та витрати на збут.

До складу собівартості продукції включаються витрати на:

- вивчення ринку, визначення попиту на продукцію;
- підготовка та освоєння виробництва нової продукції;
- сам процес виробництва;
- обслуговування та управління виробничим процесом;
- продаж продукції;
- розвідка, експлуатація та охорона природних ресурсів;
- підбір і навчання персоналу;
- удосконалення виробничого процесу, підвищення його ефективності.

Однією з основних проблем калькулювання (собівартості одиниці продукції) є економічно обґрунтований розподіл витрат, а саме готової продукції та незавершеного виробництва, окремих виробів і видів робіт. Від правильності вибору в розподілі витрат, залежить точність розрахунку собівартості.

Етапи процесу калькуляції:

- Вибір об'єкту калькулювання;
- Визначення статей прямих витрат стосовно об'єкта калькулювання;
- Визначення статей непрямих витрат, які будуть розподілятися між об'єктами пропорційно базі розподілу;
- Вибір бази (або декілька баз) розподілу непрямих витрат;
- Розподіл непрямих витрат між об'єктами калькулювання.

Єдиного вірного метода розрахунку собівартості не існує. Будь-який метод розрахунку собівартості пов'язаний з розподілом накладних витрат, а будь-який розподіл накладних витрат є довільним, і жоден з методів точно не відображає дійсної поведінки витрат.[2]

Послідовність розподілу непрямих витрат згідно з баз розподілу такий: основна заробітна плата виробничим робітникам, людино-години які відпрацьовані виробничими робітниками, машино години та прямі витрати.

На основі бази розподілу обчислюють ставку непрямих витрат.

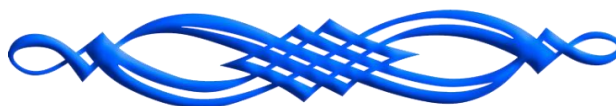
Розрахована собівартість виробленої готової продукції, впливає на фінансовий результат, тобто прибуток або збиток. Аналіз собівартості продукції спрямований на підвищення ефективності діяльності підприємства за рахунок виявлених резервів зниження витрат. Усі витрати компанії поділяються на операційні витрати (повсякденні витрати) та інвестиції (капітальні товари). Витрати на виробництво поділяються на натуральну (натуральні одиниці виміру) і вартісну форми (витрати на виготовлення).

Собівартість продукції підприємства є узагальнюючим показником економічності виробництва. Вона відображає такі аспекти господарської діяльності, як: підбір і навчання персоналу, удосконалення виробничого процесу, підвищення його ефективності, самого виробничого процесу, дослідження ринку, визначення попиту на продукцію та ін.

Фінансові результати діяльності підприємства залежить від рівня виробничо-господарської діяльності. Темпи зростання виробництва і фінансового стану. Зменшення сірих відходів для збільшення прибутку, вдосконалення та конкурентоспроможності. Тому при постійному пошуку нових методів і шляхів здешевлення діяльності компанії можна вийти на новий рівень функціональності.

Список використаних джерел:

1. Слободян, Н. Г. Аналіз і прогнозування фінансової стійкості підприємства в сучасних умовах: методологія і практика. *Економічний аналіз: зб. наук. праць Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка». 2019. Том 18. № 2. С. 239-245*
2. Біла О.Г. Фінансове планування і фінансова стабільність підприємств. *Фінанси України. 2021. № 4. С. 113.*

СЕКЦІЯ 2. DIGITAL-ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ ТА СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

*Максим Богуцький,
здобувач освіти*

*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Науковий керівник: Марусей Т.В., кандидат економічних наук, доцент
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

БЛОКЧЕЙН ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ ТУРИЗМУ

Туристична галузь зважаючи на розвиток інновацій, появи нових цифрових технологій, перебуває на етапі чергових перетворень. Нові технології, які зараз створюються, дозволяють туристу, споживачеві безпосередньо працювати з виробниками туристичних послуг, що сприяє наданню споживачам більш якісного та недорогого продукту, підвищуючи відповідальність виробників продукту. Технологія блокчейн готова зробити революцію у багатьох сферах нашого повсякденного життя, навіть у тому, як ми подорожуємо. Вона здатна радикально змінити спосіб зберігання і використання даних та інших джерел інформації, забезпечує підвищення прозорості та безпеки транзакцій.

Блокчейн – це певний тип або підмножина так званої технології розподіленого реєстру (DLT – Distributed Ledger Technology). Ця технологія являє собою механізм, який використовує метод шифрування, відомий як криптографія, та набір специфічних математичних алгоритмів для створення і перевірки постійно зростаючої структури даних, до якої можна додавати дані та з якої не можна видалити існуючі дані – форма ланцюжка «транзакційних блоків», що функціонує як розподілений реєстр[5].

Станом на кінець березня 2021 р. загальна кількість транзакцій у блокчейні становить понад 600 млн. операцій (рис. 1)[2].

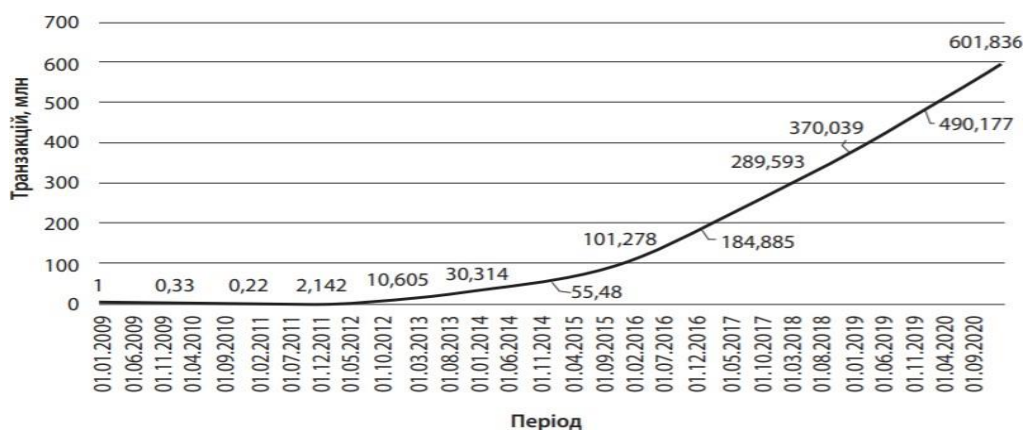

Рис. 1. Динаміка кількості транзакцій в блокчейн

Узагальнюючи досвід використання технології блокчейн, можна виділити такі її переваги та недоліки[2].

Основні переваги та недоліки технології блокчейн

Переваги технології блокчейн	Недоліки технології блокчейн
<i>Децентралізація</i> – учасники мережі рівні між собою та можуть обмінюватися даними безпосередньо	<i>Низька адаптивність</i> – при зростанні інтенсивності транзакцій, кількості блоків та вузлів знижується оперативність всієї системи
<i>Надійність (захищеність, безпека)</i> – майже виключена підміна даних і хакерські атаки, оскільки використовуються спеціальні зашифровані ключі	<i>Незворотність</i> – неможливо відмінити передачу даних блокчейн, навіть зроблених помилково
<i>Прозорість</i> – усі блоки доступні для публічного перегляду, можна перевірити історію будь-якої транзакції	<i>Атака 51%</i> – якщо в блокчейні деяких монет (типу біткойна) більшість обчислювальних потужностей буде належати одному пристрою, то цілісність може порушитись
<i>Універсальність</i> – блокчейн може застосовуватися в різних сферах	
<i>Усунення посередника</i> – можливість перевірити транзакції без втручання людини, тобто без посередника, що мінімізує ризики помилок. За цим принципом укладаються так звані «розумні контракти», автоматично, відповідно до заздалегідь визначених правил	
<i>Зменшення витрат</i> – учасники мережі, замінюючи існуючі системи реєстрації даних, істотно зменшують свої витрати в довгостроковому періоді	

Інноваційна технологія має значний потенціал змінити спосіб зберігання і використання інформації та даних, підвищуючи прозорість й безпеку, одночасно поліпшуючи транзакції. Одним із найважливіших аспектів технології blockchain є те, що дані децентралізовані, а інформація поділяється в мережі на однорангову. Кожен блок містить інформацію про транзакції та часову позначку. З погляду переваг технологія blockchain може запропонувати в туристичній галузі стабільність та безпеку. Наприклад, туристичні агенти повинні передавати реквізити клієнтів авіакомпаніям та готелям, тоді як особисті речі мандрівників часто передаються між компаніями і також відстежуються.

Сьогодні існують такі можливості використання технології blockchain у туристичній галузі. *Відстеження багажу.* Технологія blockchain може бути надзвичайно цінною для відстеження рухів багажу, особливо під час роботи з міжнародними подорожами. У багатьох випадках багаж клієнта кілька разів міняється руками протягом своєї подорожі. Використання децентралізованої бази даних значно спрощує обмін даними відстеження між компаніями. *Служби ідентифікації.* Служби ідентифікації є надзвичайно важливими для туристичної галузі, і блокчейн потенційно може стати галузевим стандартом

для зберігання цієї інформації. Використовувана таким чином технологія має можливість різко скоротити час реєстрації або черги в аеропортах, оскільки простий відбиток пальцем або сітківка можуть замінити показані документи. *Безпечні, відстежувані платежі.* Очевидно, найважливіше використання технології blockchain у міжнародному туризмі та готельній індустрії пов'язане з платежами. Тут його програми можуть варіюватися від глобальної книги, зробити банківські платежі більш простими та безпечними, щоб дати змогу туристичним компаніям приймати платежі за допомогою біткойна та інших криптовалют. *Схеми лояльності клієнтів.* Багато туристичних компаній запускають схеми лояльності клієнтів, щоб заохотити повернути замовлення. Blockchain також може допомогти із цими програмами, спрощуючи процес, даючи змогу клієнтам легше отримувати інформацію про свої точки лояльності та поширювати жетони. Це також може допомогти боротися з шахрайством у цій галузі[3,4].

На додаток до цих більш загальних прикладів того, як blockchain може допомогти трансформувати сферу гостинності, є також деякі більш конкретні приклади технології, яка вже застосовується, наприклад[3,4]:

1. LockChain. LockChain працює як прямий ринок для готелів та готельних компаній, які прагнуть взяти в оренду майно. Платформа охоплює оплату, управління майном та різні інші аспекти процесу бронювання. Найкраще, оскільки він використовує децентралізовану систему, посередників немає і комісійних платежів.

2. BeeToken/Beenest. Одне з найбільш інноваційних сучасних застосувань Blockchain – це платформа BeeToken, або Beenest, для домашнього обміну. Дана технологія використовується для того, щоб зв'язати клієнтів з господарями для можливості організувати та зробити оплату за проживання. Комісія відсутня, тоді як протоколи платежів, репутації та арбітражу існують, зберігаючи користувачів.

3. Winding Tree. Платформа Winding Tree – головний сучасний приклад відстеження багажу через blockchain, також включає елемент бронювання. Відсутність залучення інших сторін означає, що бронювання та відстеження можна здійснити легко, безпечно і надійно, при цьому всі процеси отримують більшу прозорість.

4. ShoCard & SITA. Спільний проєкт від ShoCard & SITA показав, що блокчейн використовується для управління ідентичністю. Незважаючи на те що платформа ще зароджується, можна сподіватися, що вона незабаром прокладе шлях до децентралізованої бази даних ID, використовуючи стандартний формат, щоб туристичні компанії могли швидко та легко перевірити ідентифікацію клієнтів.

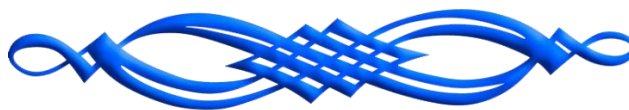
5. TUI Bed-Swap. Нарешті TUI запустив власний блокчейн-проєкт, який він називає Bed-Swap. Використовуючи цю технологію, компанія здатна переміщувати товарні запаси між різними точками продажу та гнучкими

маржами продажу в режимі реального часу виходячи з рівня попиту, який присутній на той час.

Значний потенціал блокчейну та здатність трансформувати індустрію туризму роблять його впровадження вкрай важливим. Технологія блокчейн використовується програмами лояльності, де бали лояльності можуть бути приписані кожному клієнту через цифровий підпис, а їхні транзакції є прозорими, онлайн-бронювання може стати набагато безпечніше, оскільки блокчейн зможе уникнути помилок у резервуванні, при цьому всі транзакції будуть прозорі, а процес оплати – автоматизованим. Також процес ідентифікації в аеропортах також може бути прив'язаний до блокчейну, якщо біометричні дані пасажира записані в системі, спеціалізований апарат зчитує їх, а інформація про це проходить далі шляхом звичайної транзакції. Таким чином, перед туристичною галуззю стоїть завдання інноваційного розвитку туризму, активного просування на світовий ринок якісного туристичного продукту. Спростити його вирішення дозволить застосування блокчейну, гарантуючи покупцеві якість туристичного продукту.

Список використаних джерел:

1. Марусей Т. В. Діджиталізація туристичного сектору як інструмент розвитку в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8116> (дата звернення: 05.12.2021). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.8.73
2. Солодовнік О. О., Докуніна К. І. Технологія блокчейн: суть і перспективи використання в системі державних фінансів України. URL: https://www.researchgate.net/publication/351390842_TEHNOLOGIA_BLOCKCEJN_SUT_I_PERSPEKTIVI_VIKORISTANNA_U_SISTEMI_DERZAVNIH_FINANSIV_UKRAINI_BLOCKCHAIN_TECHNOLOGY_THE_ESSENCE_AND_PROSPECTS_FOR_USE_IN_THE_PUBLIC_FINANCE_SYSTEM_OF_UKRAINE DOI: 10.32983 / 2222-4459-2021-3-126-131
3. Токаренко О.І., Черемісіна Т.В., Бабіна Н.І. Цифрові технології у міжнародному туризмі та готельній індустрії. URL: <https://doi.org/10.32843/infrastruct44-21>
4. Obushnyi, S., Kravchenko, R., Khatskevych, L., Nekrasov, S., & Frantsiian, A. (2020). Аналіз та вирішення концептуальної та концептуальної та термінологічної проблеми визначення blockchain. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*, 2(6), 14-36. <https://doi.org/10.32750/2020-0202>

Ірина Боришук

здобувач освіти ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Людмила Кушнір, кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім. С.Юрія

НРЗВО Кам'янець-подільський державний інститут,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ОСОБЛИВОСТІ ПРОГРАМ АВТОМАТИЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Проблема автоматизації облікової роботи на підприємстві тісно пов'язана з формуванням інформації для прийняття глобальних і локальних напрямків діяльності, розробки пропозицій по встановленню відхилень і коригуванні роботи, прогнозування обраної політики підприємства на більш новому постіндустріальному рівні. Використання комп'ютерної техніки при автоматизації обліку дає змогу підвищити рівень ефективності управління підприємством і тим самим збільшити ефективність діяльності всього процесу діяльності підприємства. Зокрема, автоматизація обліку основних засобів дає змогу зменшити кількість і рутинність таких видів робіт як підрахунок ефективності використання цих засобів, дотримання строків поновлення і ремонтів засобів виробництва. Нині багато досліджень пов'язано з вирішенням проблем автоматизації облікової роботи підприємств.

Дослідження в основному спрямовані на комплексне вирішення автоматизації, поєднання автоматизації різних ділянок облікової роботи та бухгалтерського, управлінського і податкового обліку. Створенню інформаційних систем обліку приділяли увагу вітчизняні дослідники: професор Ф.Ф. Бутинець, Е.П. Завгородній, С.В. Івахнеков та ін. Але постійне вдосконалення технічних засобів, програмного забезпечення на сьогодні залишає ці дослідження актуальними і такими, що потребують постійного оновлення, особливо в умовах воєнного стану, коли багато підприємств та їх бухгалтерій переїхало, або перейшло онлайнрежим, або зовсім перестало працювати.

«Недоліком, особливо для малих підприємств, є висока вартість комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення» [4]. Однією з важливих проблем використання автоматизованих систем бухгалтерського та податкового обліку на підприємствах України є часта зміна нормативних актів, що встановлюють правила обліку, звітності та оподаткування. Для вирішення цієї проблеми слід використовувати програми, що мають більшу гнучкість і здатні відображати зміни зовнішніх умов. Для європейських підприємств це питання не є проблемним, оскільки немає частих законодавчих змін, а якщо вони виникають, то автоматизовані програми обліку оновлюють їх автоматично [2].

Останнім часом, спостерігається також ріст використання онлайн сервісів ведення бухгалтерського обліку. Розглянемо переваги та недоліки "онлайн" бухгалтерського обліку при використанні сучасних інформаційних систем. Так перевагами використання онлайнсерверів обліку та звітності є [4, с. 108]:

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

1. Актуальність. Згідно з дослідженням компанії IDC, 79% європейських підприємств використовують хмарні сервіси обліку. На українському ринку — 48%.

2. Доступність. При віртуалізації єдиний канал дос тупу до бази даних є мережа Інтернет. Це обумовлює постійний доступ до потрібних даних розміщених на віддалених серверах, у «хмарі», або навіть у мобільному додатку.

3. Економність. Безумовно онлайн бухгалтерія знижує витрати користувача. Оскільки використання є автономним та самостійним, зникають витрати на закуповування, обслуговування потужного обладнання.

Серед недоліків, використання серверів онлайнбухгалтерії було виявлено [3, с. 55]:

1. Автоматизація робочого процесу призводить до примусового скорочення чисельності бухгалтерів. З одного боку це зменшення затрат на заробітну плату, а на національному рівні – загроза збільшення безробіття.

2. Висока залежність від електроніки та роботи інтернетпровайдерів, що в будьякий момент може вийти з ладу. Крім того, нині відсутня можливість самостійного налаштування потужності обладнання.

3. Навіть в сучасності не існує захисту електронних пристроїв від зовнішніх втручань. Постійні кіберзагрози від конкурентів можуть призвести до банкрутства підприємства.

За даними Державної служби статистики України, у 2018 році кількість підприємств, які використовують послуги хмарних обчислень (фінансові та бухгалтерські прикладні програми), зросла на 7,13%, у 2019 році – на 16,44%.

Водночас підприємства оптової та роздрібної торгівлі; сфери ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів зай мають найбільшу частку серед усіх підприємств, які здійснили придбання програмних продуктів (27%). На другому місці – підприємства переробної промисловості (24%), на третьому – підприємства будівництва (11%), на четвертому – підприємства сфери інформаційно-телекомунікаційних послуг, професійної, наукової, технічної діяльності, діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (по 7% відповідно).

Якщо розглянути динаміку придбання фінансових та бухгалтерських прикладних програм у розрізі видів діяльності, то найбільшими темпами інтегрують ПЗ підприємства таких галузей: інформація та телекомунікації, водопостачання; каналізація, поводження з відходами, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність, оптова та роздрібна торгівля; ремонт авто транспортних засобів і мотоциклів, переробна промисловість. Зважаючи на те, що кількість підприємств в різних сферах різна, питома вага підприємств, які впроваджують ПЗ, також відрізняється

Найбільш активними в інтеграції фінансових та бухгалтерських прикладних програм є малі підприємства з середньою кількістю працівників від 10 до 49, далі середні підприємства (від 50 до 249) та великі (від 250 осіб і більше). Для проведення контентаналізу та вивчення практики інтеграції інформаційних систем ведення бухгалтерського обліку компаній, які

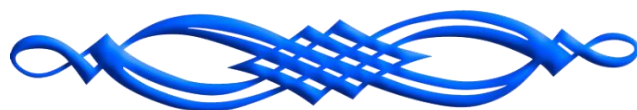
забезпечують супровід підприємств в ході автоматизації, використано дані офіційних сайтів таких компаній: 1) Rentsoft – сервіс з оренди 1.С; 2) ТОВ «Компанія Уніпро» – підприємство з автоматизації та інтеграції програмного забезпечення на внутрішньому ринку України; 3) Навчальний центр Стимул – компанія, що надає послуги навчання бухгалтерів роботі в програмному забезпеченні 1.С в Україні.

Проведене дослідження дає змогу сформулювати ряд важливих висновків. Поперше, на внутрішньому ринку України збільшується кількість підприємств, які використовують програми автоматизації бухгалтерського обліку. Це призводить до розвитку ринку надання послуг з розробки, підтримки, супроводу, налаштування програм автоматизації, зростання конкуренції серед компаній розробників, постачальників послуг.

По-друге, автоматизація бухгалтерського обліку веде до ряду переваг та недоліків. Загалом переваги стосуються оперативності, гнучкості, швидкості, скорочення рівня помилок у роботі підприємства, зростанню рівня підзвітності та інтеграції управлінського обліку. З іншої сторони, недоліки стосуються переважно неготовності персоналу до змін, адаптації до нових технологічних умов роботи, високої вартості інтеграції програм автоматизації обліку. Зазначені тенденції призвели до розуміння компаніями розробниками та постачальниками визначених проблем, недоліків автоматизації, а, як наслідок, пропозиції вирішення цих проблем. Кейси компаній доводять, що вартість автоматизації скорочується завдяки росту конкуренції на внутрішньому ринку надання послуг розробки, супроводу та підтримки автоматизації. Відтак, основні недоліки автоматизації – ціна, потреба в навчанні та адаптації персоналу, постійна потреба в налаштуваннях та доопрацюваннях – нівелюються.

Список використаних джерел:

1. Rentsoft. Переваги 1С:Підприємство – основні переваги та недоліки програми. URL: <https://rentsoft.ua/ua/blog/preimushchestva1cpredpriyatieosnovnyedostoinstvainedostatkiprogrammy/> (дата звернення 16.11.2022 р.).
2. Астапенко К., Осадчук С. Переваги та недоліки автоматизації бухгалтерського, податкового обліку в Україні та європейських країнах. Фінансовий сектор Європейського союзу та сталий розвиток: європейський досвід, стратегічні орієнтири для України (м. Київ, 6 червня 2019 р.). С. 16–19.
3. Державна служба статистики України. Використання інформаційно комунікаційних технологій на підприємствах у 2018–2019 роках. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 15.11.2022 р.).
4. Куліш О.А. Програмне забезпечення автоматизації бухгалтерського обліку на підприємстві. *Науковий вісник*, 2015. С. 246–251.

Максим Боршуляк,

здобувач освіти

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Науковий керівник: Марусей Т.В., кандидат економічних наук, доцент

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

В умовах формування інформаційного суспільства, процесів глобалізації важливу роль в розвитку країн відіграє цифрова економіка, яка своєю чергою виступає продуктивним підґрунтям розвитку суспільства на платформі інформаційно-комунікативних технологій. Крім того, розвиток цифрової економіки є передумовою розбудови в Україні цифрового ринку та його подальшої інтеграції до єдиного цифрового ринку ЄС. За таких умов серед ключових проблемних питань наукових досліджень відокремлюється напрям цифровізації економічних відносин суб'єктів цифрової економіки.

В Україні є всі умови для здійснення цифрового стрибку та технологічного переходу на більш високий рівень, та швидшого, якіснішого, масштабного оновлення та розвитку, а саме:

– здатність виробляти та використовувати інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, наявність професійних кадрів, людського капіталу, «школи». Про це свідчить статистика реальних успіхів українських ІТ-компаній на міжнародних ринках;

– доступ до відповідного обладнання, технологій, ріст поширення технологій серед громадян та бізнесу. Про це свідчить поступове відновлення внутрішнього попиту на технології, ринкові «історії успіху» у різних сферах життя та економіки, наявність локальних представництв виробників технологій, дистрибуції високотехнологічного обладнання;

– достатній рівень системної інтеграції технологічних продуктів та послуг, від проектування до комплексних упроваджень різноманітних технологій, програмних та апаратних засобів;

– креативна культура та вміння генерувати ідеї, про що свідчать високі показники у Global Innovation Index.

Цікавим феноменом (на перехідному етапі) є цифрові трансформації. Цифрові трансформації є не автоматизацією у сучасному її розумінні. Вони вбирають у себе і автоматизацію (на якісно новому рівні) і передбачають створення інших форм організації і моделей операційних процесів на основі цифрових технологій, що призводить до формування нових підходів у господарській діяльності. Прикладом може бути спільне споживання і цифрове виробництво (галузеві платформи) з прямим виходом на ринок. Поки цифрові трансформації в основному розглядаються стосовно бізнесу (для реорганізації, створення нових бізнес-моделей, оптимізації, управління продуктивністю, перетворення продуктів і зміни взаємодії з клієнтами), однак, як показує досвід розвинених і навіть багатьох країн, що розвиваються, їх цілком можна застосовувати у дослідженні розвитку національного та світового господарства.

Цифрова трансформація передбачає глибокі й усебічні зміни у виробничих та соціальних процесах, пов'язаних із тотальною заміною

аналогових технічних систем цифровими і широкомасштабним застосуванням цифрових технологій. Поряд із цим потрібна не тільки установка сучасного обладнання або програмного забезпечення, а й фундаментальні зміни в підходах до управління, корпоративної культури, у зовнішніх комунікаціях. У результаті підвищуються продуктивність кожного співробітника і рівень задоволеності клієнтів, а компанії набувають репутації прогресивних і сучасних організацій, цифровізація формує потенціал успішного розвитку, оскільки цифрові технології об'єктивно і неминуче призводять до кардинального оновлення на засадах цифрової трансформації.

Для мінімізації ризиків і збільшення ефектів від впровадження цифрових технологій передусім необхідно сформулювати концепцію і розробити стратегію цифрової трансформації, яка повинна включати: вибір фокусних процесів і цільових сфер діяльності для трансформації; оцінку ефективності пропонувананих змін; розроблення концепції цифрового підприємства; розроблення стратегії та бізнес-моделі; формування портфеля і дорожньої карти проєктів.

Процес цифрової трансформації національних економічних систем базується на узагальненні наявного практичного досвіду та сформульований у вигляді основних положень, обставин, вимог та практик, які покладені в його основу, тобто сукупності загально визнаних правил, що виступають фундаментом (необхідною умовою) впровадження вищезазначеного процесу у повсякденне життя суб'єктів господарювання. Основні принципи цифровізації економіки та суспільства представлені на рис. 1.

Рис. 1. Принципи цифровізації економіки та суспільства

Основними передумовами організації переходу до цифровізації економіки в Україні є такі:

- розвиток фізичної інфраструктури доступу до Інтернету;
- зростання кількості користувачів мережі Інтернет;
- розвиток електронної комерції; розвиток ІТ-галузі країни; вдосконалення національної системи електронного уряду.

Створення цифрової економіки в Україні набуло статусу державного завдання, а тому в 2018 р. розпорядженням уряду була затверджена Концепція розвитку цифрової економіки [4]. Ця Концепція розроблена для заохочення цифровізації усіх сфер економічної діяльності, стимулювання процесу використання цифрових технологій на підприємствах і свідчить про пріоритетність розвитку цих технологій на державному рівні.

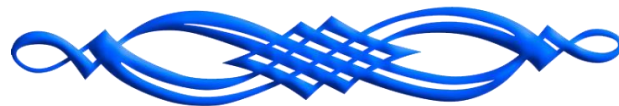
Важливим є розробка дієвих напрямів й пріоритетів розвитку цифровізації як в Україні в цілому, так зокрема і на місцевому рівні. Напрями й пріоритети розвитку цифрової економіки повинні охопити всі суспільнозначущі сфери медицину, освіту, безпеку, екологію, економіку. Необхідно зазначити, що сьогодні цифровізація вже поглинула освіту, медицину, управління, економіку. Так, нещодавно прийнята медична реформа містить у собі заклик до розвитку телемедицини в регіонах, недосяжних для оперативного доступу (здебільшого йдеться про сільську місцевість). У світі, де доступ до мобільного зв'язку випереджає доступ до електроенергії та води, телемедицина – це ініціатива, яка може й має відновити місток між пацієнтом і лікарем. Заповнення декларацій на обслуговування та впровадження сайту helsi.me значно спростило життя пересічних громадян. Найбільш значущих змін зазнала освітня сфера. Проєкт Prometheus став яскравим прикладом того, як за умови ефективного управління можна сформувавши потужну систему освіти в Україні. Цифровізація навчального процесу відбувається швидкими темпами. Сьогодні існують онлайн-курси, онлайн-конференції, Інтернет-тестування, вебінари. Такий формат уже давно став невід'ємною частиною громадян.

Основними перевагами науки та цифрової економіки для сталого розвитку й забезпечення суспільного добробуту виступають [4]: підвищення конкуренції та якості продукції й послуг; зменшення витрат на виробництво та ціни продукції; розширення асортименту товарів та послуг; збільшення доступності товарів та послуг для пересічних громадян через застосування мережі Інтернет; розвиток технологій у медичній сфері, що сприятиме лікування смертельних хвороб; поява нових професій; більша мобільність та гнучкість системи освіти (вищої та професійно-технічної); використання наукових розробок для покращення екологічної ситуації в країні; підвищення рівня очікуваної тривалості життя; покращення якості життя населення.

Отже, цифрові технології постійно вдосконалюються й об'єднуються в глобальні мережі, інтегруються в різні сфери життя суспільства. і змінюють глобальну економіку, що своєю чергою потребує наукових досліджень цієї проблематики. Тому сьогодні питання щодо формування та реалізація стратегії розвитку цифрової економіки, її цифровізація є важливим напрямом як наукових досліджень, так і практикоспрямованої діяльності, адже саме цифрова економіка передбачає цифрове перетворення всіх сфер життєдіяльності, надаючи їм значний економічний та соціальний ефекти.

Список використаних джерел:

1. Грабчук І.Ф., Ремінська О.А., Курінна Ю.Ю. Інноваційні переваги розвитку цифрової економіки на підприємствах. Причорноморські економічні студії. Випуск 59-1. 2020. DOI: doi.org/10.32843/bses.59-19
2. На шляху до цифрового суспільства: як Україні не втратити час. URL: <http://cpis.org.ua/na-shlyahu-do-cifrovogo-suspilstva-yak-ukra%D1%97ni-ne-vtratiti-chas/>
3. Піжук О. Цифрова трансформація економіки України: обмеження та можливості: монографія. Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2020. 504 с.
4. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. Центр Разумкова, 2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf
5. Плетньов М., Адаменко Т. Формування цифрової економіки: техніко-економічний аспект. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/Ryha_09.10.19/Ryha_09.10.19_26.pdf
6. Руденко М. В. Аналіз позицій України в глобальних індексах цифрової економіки. *Економіка та держава*. 2021. № 2. С. 11–18. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.2.11
7. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>

Катерина Бучковська,

здобувач освіти

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Науковий керівник: Марусей Т.В., кандидат економічних наук, доцент

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Повсюдний рівень поширення цифровізації тягне за собою істотні зміни в процесі організації бізнесу. Тренд сьогодення – цифрова трансформація, що зачіпає всі сфери, орієнтована на глобальне застосування цифрових технологій в діяльності економічних суб'єктів, формування інформаційного суспільства та цифрової економіки в цілому. Бізнес-процеси в туризмі все більше переходять в цифровий простір. А індустрія туризму знаходиться в центрі цифрових інновацій та продовжує стрімко трансформуватися по всьому світу. Особливо актуальними процеси цифровізації є для сфери обслуговування. Торгові та транспортні компанії, підприємства індустрії туризму та гостинності, громадського харчування отримали можливість розширити цільову аудиторію, поліпшити якість обслуговування, розвиватися прискореними темпами, беручи до уваги, що в глобальній цифровій економіці перемога буде здобута тим, в чиєму арсеналі буде задіяна більша кількість і якість цифрових платформ.

Сьогодні туризм став особливим соціокультурним явищем, що об'єднує як історико-культурну спадщину держави, так і найсучасніші інформаційні технології в сфері територіального розвитку і комунікацій.

Розвиток цифрової економіки формує основні тенденції розвитку туристичного ринку в усьому світі, в тому числі, і в Україні. На думку експертів, найбільш важливими серед них є:

- «глобалізація туристичного бізнесу;
- активний розвиток транснаціональних Інтернет ресурсів;
- зближення постачальників туристичних послуг та споживачів;
- поява нових каналів дистрибуції;
- масовий вихід офлайн компаній в Інтернет;
- зміна моделі споживання: персоніфікація підходу в організації подорожі;
- використання мобільних додатків» [2].

Більшу частину використовуваних на даний момент засобів цифровізації сфери туризму займають додатки. Перші цифрові сервіси для туристів з'явилися на початку 2000-х і були орієнтовані на онлайн бронювання житла і покупку квитків: Booking.com – готельний агрегатор дав можливість потенційним клієнтам побачити невеликі готелі по всьому світу, забезпечив їм самий широкий доступ до клієнтської бази; AirB&B – повторив успіх Booking.com, сформувавши новий ринок оренди апартаментів; Uber, Gett –

агрегатори таксі, залучили в малий бізнес величезна кількість людей, дали їм можливість заробляти, використовуючи власний автомобіль і, одночасно, зробили послуги таксі набагато більш доступними [1].

Потенціал цифровізації для розвитку малого та середнього бізнесу в індустрії туризму та гостинності залежить від фінансових і технологічних можливостей кожного конкретного суб'єкта та галузі в цілому.

Можна виділити кілька ключових технологічних можливостей.

1. Штучний інтелект – забезпечить максимально персоналізований результат при плануванні подорожі. Спираючись на інформацію про переваги клієнта, пропонуючи рішення, які використовуються іншими мандрівниками, дозволить значно спростити організацію відпустки або подорожі, допомогти заощадити.

2. Інтернет речей – ключовий елемент сервісу, що забезпечує «безшовну» подорож – переліт, трансферт, готель, замовлення машини. Обмінюючись даними, пристрої можуть скоротити до мінімуму будь-які очікування, запобігши різним проблемам – відвідсутність місця на парковці до втрати орієнтування в незнайомому місті.

3. Роботизація – технології ко-ботів, роботів, які вміють розуміти та працювати з людьми, стають все більш реальними. Збиральні роботи – вже самий звичайний предмет побутової техніки. Скорочуючи потребу в персоналі, така техніка може істотно спростити, наприклад, ведення сімейного готельного бізнесу.

4. Голосові технології – ефективне розпізнавання мови дає можливість оптимізувати багато процесів. Завдяки їм навіть невелика сімейний готель може забезпечити клієнтам цілодобовий сервіс та виключити мовні бар'єри.

5. Блокчейн – дозволяє значно підвищити надійність замовлень, бронювання та платежів, забезпечивши достовірність інформації та відгуків про послуги. Компанії, пов'язані з туризмом, під впливом нових трендів, так чи інакше, намагаються збирати відомості про транзакції своїх клієнтів, щоб персоналізувати рекламні пропозиції. Дані про покупку квитків, бронювання номерів у готелях і роботі програм лояльності будуть існувати в одному цифровому просторі та допоможуть всім сторонам, задіяним в надання послуг в рамках однієї поїздки, орієнтуватися на фактичні відомості про клієнтів і передбачати їх бажання[4].

До числа факторів, що стримують розвиток цифрових технологій в індустрії гостинності можна віднести:

- фінансово-економічні (середньому та малому бізнесу сфери гостинності досить складно вкладати значні кошти в цифровізацію діяльності, а пільги та програми їх підтримки та стимулювання в цьому напрямку не передбачені);

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

- нормативно-правові (відсутність чіткого нормативно-правового поля, що регламентує взаємодію суб'єктів при переході в цифровому просторі, в тому числі захист персональних даних, контроль достовірності акаунтів та представленої інформації);
- загальна нестабільність (відмінності у фінансових та політичних можливостях для інтеграції в цифровому просторі країни);
- дефіцит інвестицій у високотехнологічні галузі, вплив санкцій – перш за все, обмежений доступ до трансферу технологій та імпорту готових рішень;
- низький рівень життя населення країни (відсутність можливості придбання сучасних максимально функціональних гаджетів, використання платного контенту та роумінгових послуг Інтернету в подорожах);
- цифрова безграмотність населення (деякі не знають про можливості цифрових технологій або знають дуже поверхнево).

До категорії факторів, що підтримують розвиток даної галузі та процесів цифровізації в ній, можна віднести:

- ізоляція від трансферу технологій, що вимушує бізнес до фінансування та впровадження вітчизняних розробок;
- ефект «низької бази», здатний різко оптимізувати бізнес-процеси за рахунок модернізації та впровадження інформаційних технологій;
- перспективи зміни бізнес-моделей, обумовлюють створення нових послуг.

Цифровізацію туризму можна поділити на зовнішню та внутрішню. У першому випадку мова йде про планомірне переведення комунікацій з клієнтом в цифрове середовище: у людей більше немає часу на особисті зустрічі з турагентами для обговорення варіантів відпочинку. Найчастіше країна і готель вже обрані – клієнти навчилися шукати інформацію в мережі самостійно. Тому залишається знайти точку дотику з туроператором, якої зазвичай стає його сайт. На сайті користувача теж не залишать наодинці з питаннями: до спілкування відразу ж підключається співробітник в чаті або чат-бот. Визначальними моментами тут є оперативність реакції та ефективність вирішення питання клієнта. В європейських країнах до традиційних туроператорам звертаються все рідше – в офіс приходять не більше третини мандрівників. У туроператорів на онлайн-продажах робота з клієнтом не припиняється. Цифрові технології дають можливість займатися пост-підтримкою, тобто супроводом та отриманням зворотного зв'язку. Подорож клієнта відстежується на всіх етапах, по можливості отримуємо від нього оцінку сервісу по різних позиціях.

На рахунок цифровізації у середині компаній, то триває тенденція на розвиток CRM-систем, автоматичних інструментів для постановки завдань та

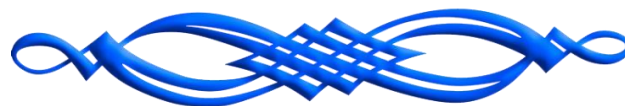
планування. При правильному застосуванні їх впровадження стане фактором підвищення конкурентоспроможності організації. Автоматизуючий роботу інструментарій вивільняє для керівної ланки головний ресурс – вільний час. Він витрачається на вивчення нових технологій ведення бізнесу або освоєння паралельних ніш[5].

Світовий досвід розвитку регіонального туризму говорить про необхідність поєднувати кілька підходів, включаючи використання цифрових рішень, а цифрова революція породжує нові, раніше недоступні напрямки для подорожей, а багато традиційних туристичних напрямків переживають своє друге народження. У свою чергу, комплексний підхід до розвитку туризму дозволяє знизити загальні ризики та підвищити ефекти.

Отже, вплив глобальної цифровізації на туризм та гостинність показує, що кардинальні зміни вже зараз зазнає вся туристична та готельна індустрія. Причому трансформація відбувається досить стрімко, наприклад, створення цифрових платформ принципово змінює відносини між суб'єктами туристичного та готельного ринку, спрощуючи взаємодію між ними та відтісняючи посередників. Цифрова трансформація відкриває нові можливості для розвитку в туризмі та готельному бізнесі.

Список використаних джерел:

1. Краці світові практики цифрової трансформації туристичної діяльності. URL. <http://digitalbusinessmodel.ru/page7181064.html>
2. Марусей Т.В. Діджиталізація туристичного сектору як інструмент розвитку в сучасних умовах. URL. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/75.pdf
3. «Нові цифрові можливості з Google». URL. <https://grow.google/intl/ua>
4. Садова Н. В. Вплив цифровізації на розвиток туристичної індустрії. URL. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7267>
5. Цифрова трансформація в туризмі: тренди 2020. URL. <https://vc.ru/flood/85973-cifrovaya-transformaciya-v-turizme-trendy-2020>

Владислав Ганущак,

*здобувач освіти ВСП «Кам'янець-Подільський
фаховий коледж харчової промисловості НУХТ»*

*Науковий керівник: Світлана Бурденюк, кандидат економічних наук, викладач
Україна, м. Кам'янець - Подільський*

ДИДЖИТАЛІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Цифровізація – це поступове перетворення усіх державних послуг на зручні онлайн-сервіси.

Україна будує сьогодні цифрову державу і одне із її завдань, це оцифрування державних послуг, яке набуло своєї популярності з пандемією Covid -19. Для того, щоб спростити отримання соціальних послуг, допомогти та підтримати, зробити їх більш зручними і прозорими та надати можливість їх оформлення онлайн триває цифровізація в масштабах усієї країни.

В умовах цифрової трансформації суспільства актуальності набуває використання цифрових технологій в органах Пенсійного фонду України. Активно відбувається розвиток і впровадження цифрових технологій та форм доступу до баз даних. Цифровізація надає широкі можливості для трансформації системи публічного управління, зокрема, у сфері надання адміністративних послуг. Сьогодні громадяни мають можливість отримувати послуги, які надають органи державної влади та місцевого самоврядування дистанційно з допомогою кваліфікованого електронного підпису. На порталі Пенсійний фонд України з використанням КЕП громадяни можуть отримати максимальний спектр послуг, всього 17 видів послуг. Вебпортал надає громадянам можливість зручно і оперативно взаємодіяти з Пенсійним фондом України, дистанційно отримувати послуги, не звертаючись особисто до сервісних центрів Фонду [3].

Онлайн – сервіс Пенсійний фонд України пропонує користувачеві такі послуги:

- подати заяву на оформлення пенсійного посвідчення;
- одержати доступ до даних своєї електронної пенсійної справи;
- контролювати сплату страхувальниками страхових внесків;
- надати відомості про трудову діяльність;
- подати заяву на внесення змін до пенсійної справи;
- завантажити потрібний документ;
- подати запит на підготовку документів і завантажити потрібні документи;
- подати звернення (запит, пропозицію);
- отримати доступ до наявних даних персональної електронної облікової картки застрахованої особи та інших відомостей з реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування (анкетні дані, надана роботодавцем (страхувальником) інформація про заробітну плату (дохід, грошове забезпечення), сплачені на користь особи страхові внески, набутий страховий стаж);
- переглянути стан опрацювання своїх звернень до Пенсійного фонду України, в тому числі прикріплених до звернень документів;

- ✚ одержувати та переглядати повідомлення від Пенсійного фонду України

Також сервіс Пенсійного фонду дозволяє дізнатись орієнтовний розмір своєї майбутньої пенсії завдяки Пенсійному калькулятору. Користуватись онлайн-порталом Пенсійного фонду можна з будь-якої точки України, що особливо актуально зараз [2].

Також, у сервісних центрах Пенсійного фонду України став доступним шеринг електронного паспорта — ID-картки скористатися шерингом документів у сервісних центрах ПФУ можна щоб:

- ✚ отримати довідку з реєстру застрахованих осіб (ОК-5, ОК-7, про доходи, витяг з реєстру) з живим підписом і печаткою;
- ✚ подати звернення щодо призначення пенсії;
- ✚ подати звернення щодо перерахунку пенсії;
- ✚ подати звернення щодо оформлення пенсійного посвідчення;
- ✚ анкети застрахованої особи щодо внесення змін до реєстру застрахованих осіб.

Замість паперів та сканкопій можна використовувати “Дію” [1].

Завдяки спільним зусиллям Міністерства цифрової трансформації України та Пенсійного фонду України сьогодні пенсійне посвідчення стало доступним для громадян у вигляді цифрового документу у мобільному застосунку “Дія”.

Електронне відображення пенсійного посвідчення з’явиться у тих громадян, хто отримував посвідчення після 2014 року. Пенсійне посвідчення одержувача пенсії за віком підтягнеться в Дії автоматично, одержувачам інших видів пенсії необхідно завантажити посвідчення самостійно.

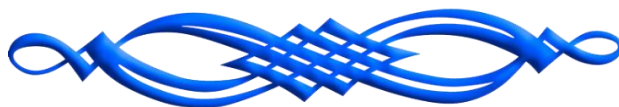
Пенсіонерам, які отримували пенсійні посвідчення у вигляді книжечки, для можливості відображення в Дії слід замінити посвідчення, звернувшись до Пенсійного фонду України online (через особистий кабінет на вебпорталі електронних послуг Фонду) або до будь-якого з сервісних центрів Фонду.

Електронне відображення пенсійного посвідчення має таку ж юридичну силу як і пенсійне посвідчення, отримане в Пенсійному фонді України та підтверджує призначення пенсії [2].

Таким чином, ПФУ постійно розширює сферу надання цифрових послуг, які спрощують порядок отримання, скорочують час, характеризуються миттєвим результатом отримання даних та пришвидшують отримання виплат. Завдяки підтримці органів державної влади, як в сфері фінансів, так і в сфері навчання ці послуги набиратимуть популярності та відповідатимуть уподобанню клієнтів.

Список використаних джерел:

1. «Пенсійний фонд у смартфоні» – новий проєкт ПФУ (у тестовому форматі). URL: <https://www.pfu.gov.ua/zk/681781-pensijnyj-fond-ukrayiny-u-smartfoni-novuj-projekt-pfu>
2. Портал електронних послуг Пенсійного фонду України. URL: <https://portal.pfu.gov.ua/>
3. <https://kozova-rada.gov.ua/news/1651671486/>

*Каріна Гончарук,
здобувач освіти Київської муніципальної академії
естрадного та циркового мистецтв,
Україна, м. Київ
Науковий керівник: Альона Годованюк, викладач
ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ЕЛЕКТРОННА ОСВІТА ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА СЬОГОДЕННЯ

Необхідність прискорення реформування української системи освіти зумовлена економічними, політичними та соціальними змінами, що відбулися за останні роки. Слід враховувати необхідність задоволення освітніх потреб людей протягом усього життя, а не тільки в молодому віці. Держава має гарантувати доступ до освіти та навчання абсолютно кожному, хто має необхідні навички. З цієї причини необхідно впроваджувати в навчальний процес новітні освітні інформаційні системи. Цим Україна зможе зробити ще один крок до приєднання до міжнародної комп'ютерної інформаційної системи.

Актуальність дистанційного навчання пояснюється тим, що при правильному підході до його впровадження можна досить ефективно вирішувати проблеми, які на сьогодні виникли в Україні. Цьому сприяють глобалізація, зростання академічної мобільності, прискорені уніфікації навчальних програм і методів викладання, а також доповнення до більш широкого та розширеного дистанційного навчання [4].

Електронна освіта існує відносно недовго. Вона базується на використанні сучасних технічних засобів масової комунікації, які сприяють як захисту, так і поширенню інформації.

Світовий та український досвід впровадження практики дистанційної освіти у закладах вищої освіти уже відбувся. Він допоміг виявити деякі особливості означеної системи, що заснована на застосуванні сучасних освітніх технологій, а також новітніх методик навчання. Це стало можливим завдяки технічним засобами та способам передачі інформації через інформаційні та телекомунікаційні технології [3].

Упровадження системи електронної освіти відбулося ще до початку пандемії коронавірусної інфекції, ну тим більше, до повномасштабного вторгнення РФ на територію України, обмеження у зв'язку з чим сприяли переходу ЗВО до дистанційної форми навчання.

Основним принципом електронної освіти є встановлення інтерактивного спілкування, котре повинне здійснюватися між здобувачем освіти та викладачем. При цьому відсутня потреба в забезпеченні їхньої безпосередньої

участі. Це допомагає самостійному засвоєнню здобувачем освіти матеріалу та отримання ним навичок відповідно до вибраного курсу.

Якість та структура навчальних курсів, як і якість самого викладання, при дистанційній формі навчання є кращою, ніж при безпосередньому контакті здобувачів освіти з викладачем в аудиторії закладу вищої освіти [2, с. 16].

Для забезпечення більш активного залучення здобувачів освіти до навчального процесу варто використовувати сучасні електронні технології, до яких належать інтерактивні дошки, мультимедійні гіпертексти, електронні дошки оголошень тощо. Всі вони є доступними завдяки глобальній мережі Інтернет. З допомогою цих ресурсів виникла можливість зробити отримання знань цікавішим в порівнянні з традиційними навчальними середовищами. У процес можна інтегрувати звук, рухомі зображення і текст. Всі ці елементи створюють нове, багатше навчальне середовище, котре має нові можливості та функції. Воно допомагає в рази збільшити ступінь залучення здобувача освіти до освітнього процесу. Крім того, інтерактивні можливості, котрі виникають завдяки використанню дистанційної форми навчання з відповідним технічним забезпеченням, дають змогу поліпшити зворотний зв'язок, забезпечуючи постійний діалог та підтримку, яких не вистачає у традиційних системах отримання вищої освіти.

Таким чином, під дистанційним навчанням мається на увазі форма навчання, що передбачає використання комп'ютерних та телекомунікаційних технологій, за допомогою яких можна здійснити інтерактивну взаємодію викладачів ЗВО зі здобувачами освіти протягом всіх етапів отримання освіти [1, с. 62]. Крім того, означена система дає змогу проводити і самостійну роботу з отримання матеріалів за допомогою Всесвітньої мережі Інтернет. Електронне навчання значно економить час усіх суб'єктів освітнього процесу (рис. 1).

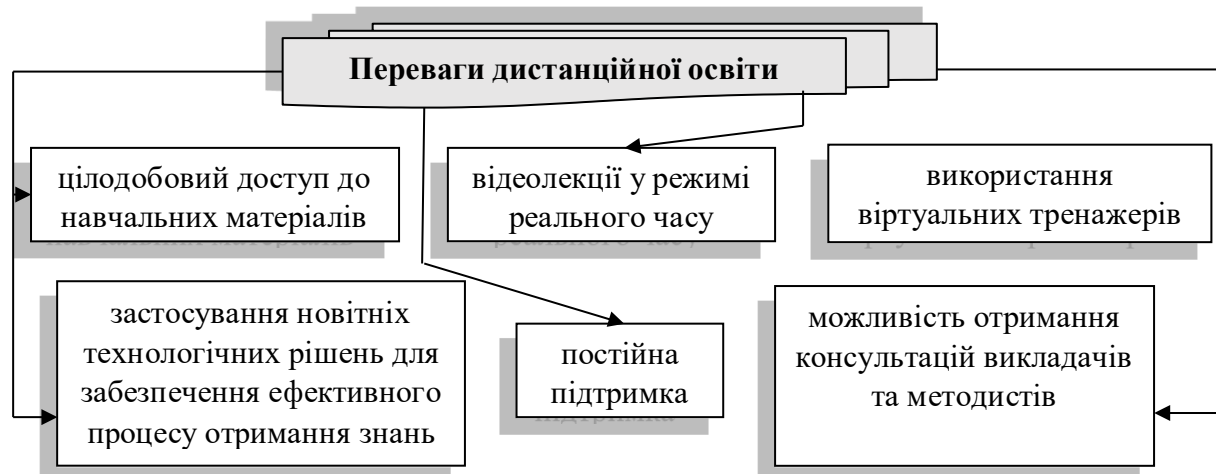

Рис. 1 Переваги дистанційної форми навчання в порівнянні зі стандартними методами отримання знань

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

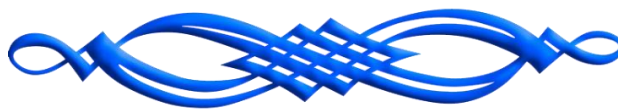
Інформатизація суспільства зумовила ширше використання новітніх комп'ютерних технологій у різних сферах життєдіяльності людини. Наразі вони можуть виступати одним з інструментів пізнання, у тому числі, і отримання вищої освіти. Стрімкі глобалізаційні процеси вплинули на особистісну, соціальну та культурну сферу життя громадян.

Руйнування теперішніх бар'єрів відбулося з причини впровадження супутникового зв'язку та відкриття вільного доступу до Всесвітньої мережі Інтернет.

Електронне навчання формує глобальний освітній простір. Варто його сприймати насамперед як метод досить ефективного доповнення традиційних форм отримання освіти.

Список використаних джерел:

1. Андрющенко Н. Дистанційне навчання в Україні: експерименти, напрацювання, перспективи. Вища шк. 2014. N 5/6. С. 60 - 63
2. Дмитренко Г., Помиткін Е., Головач Н. Формування здатних до самореалізації здобувачів освіти в умовах глобалізованого світу. Молодь і ринок. Щомісячний науково-педагогічний журнал. Дрогобич, No 1(180) січень 2020. С. 12-18
3. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки. Закон України від 09.01.2007 № 537-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text>
4. Чорна О. А. Педагогічні аспекти електронного(дистанційного) навчання з точки зору зарубіжних дослідників. XIV Міжнародна наукова інтернет-конференція Advanced technologies of science and education. Збірник матеріалів конференції. URL: <http://intkonf.org/index.php?s=%F2&paged=395>

Віталія Григоришена,

здобувач освіти

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Науковий керівник: Марусей Т.В., кандидат економічних наук, доцент

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ДІЯЛЬНІСТЬ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Туристична галузь та сфера гостинності є одними із найбільш активних споживачів сучасних інформаційних технологій, що у значній мірі обумовлено певними критеріями туристичного/готельного продукту/послуги та інформації про нього, зокрема: по-перше, для інформації про туристичні продукти дуже критичним є фактор часу, оскільки має місце об'єктивна потреба у її своєчасній передачі, яка можлива передусім завдяки застосуванню сучасних інформаційних технологій; по-друге, інформація про туристичні продукти повинна бути своєчасно доступна будь-яким учасникам туристичного ланцюга у будь-якій точці світу. Доступність туристичної інформації у будь-який час та у будь-якій частині світу також може бути забезпечена сучасними інформаційними технологіями; по-третє, туристичний продукт складається з великої кількості складових (транспортне обслуговування, послуги проживання, розваги) – які також вимагають швидкої доставки інформації для координування їхнього комплексного постачання споживачам туристичного продукту/послуги.

На нашу думку, саме ці характеристики туризму формують його як галузь, яка в найбільшій мірі підходить для активного застосування інформаційних технологій. В цілому можемо сказати, що структура побудови туристичної галузі в цілому схожа на побудову будь-якої іншої економічної сфери діяльності: так, виробники туристичних послуг діють в межах чітко визначеної та керованої структури, яка складається з урядових і комерційних організацій, професійних асоціацій (наприклад, готельних операторів, авіакомпаній, туристичних агентів), підприємств туристичної інфраструктури. У свою чергу виробники туристичних послуг поділяються на визначені категорії постачальників (авіакомпанії, готелі, фірми по оренді автомобілів, обслуговування в туристичних дестинаціях), оптові фірми (туроператори) і роздрібні фірми (туристичні агенти). Споживачі (туристи), у свою чергу, є тільки останньою сходинкою всієї туристичної системи, у якій саме інформація відіграє найважливішу роль у процесі поєднання регулюючих організацій, постачальників та продавців туристичних послуг, підприємства туристичної та готельної інфраструктури і туристів у єдину соціально-економічну систему [2]. Причому, найважливішою особливістю туризму є те, що взаємозв'язок між виробниками і постачальниками здійснюється не шляхом передачі товарів чи товарно-матеріальних цінностей, а шляхом трансферу інформаційних потоків, послуг та платежів. Отже, забезпечення

достовірною інформацією і швидкість її поширення є настільки ж важливим для функціонування туристичної галузі, як і фактичне надання споживачам її послуг, що у свою чергу унеможливорює ефективну роботу туристичної галузі без застосування сучасних інформаційних потоків. Таким чином, на підставі дослідження інформаційних особливостей туристичної галузі та виділення окремих потоків інформаційної взаємодії між ключовими суб'єктами туристичного ринку, можемо побудувати структуру комунікаційної моделі туристичної галузі, що може бути успішно реалізована за допомогою сучасних інформаційних технологій (Рис.1).

Згідно із запропонованою нами схемою, комунікаційна модель туристичної галузі, реалізована за допомогою сучасних інформаційних технологій, формується за допомогою системи комунікаційної взаємодії.

Рис. 1. Комунікаційна модель туристичної галузі із використанням сучасних інформаційних технологій

Відзначимо, що в умовах досить жорсткої конкуренції на українському туристичному ринку, основною проблемою для українських туристичних підприємств, є формування конкурентних переваг, і за таких умов, способом покращення їх позицій у конкуренції, стає активне використання у своїй практиці сучасних інформаційних технологій – повна автоматизація процесу оформлення замовлень на туристичні послуги, застосування прямих каналів комунікацій із партнерами-туроператорами; використання електронних систем бронювання турів, системи електронної пошти та Інтернет. На підставі здійсненого аналізу можемо виділити чотири основних перспективних напрямки застосування сучасних інформаційних технологій в діяльності

українських туристичних підприємств та підприємств сфери гостинності (Рис 2.):

Рис. 2. Перспективні сфери застосування інформаційних технологій в діяльності туристичних підприємств

– по-перше – автоматизація внутрішніх бізнес-процесів на основі використання спеціалізованих корпоративних інформаційних систем для туристичного бізнесу;

– по-друге – інформаційно-консультаційне, статистичне, довідкове та маркетингово-інформаційне забезпечення господарської діяльності туристичних підприємств на основі використання мережі Інтернет та електронної пошти;

– по-третє – комплексна інформаційна та рекламна підтримка процесів просування туристичного продукту/послуги, через використання фірмового Інтернет-сайту та інформаційних можливостей підприємств туристичної інфраструктури: туристичних порталів, баз туристичної інформації тощо;

– по-четверте – забезпечення процесу продажу туристичного продукту/послуги чи послуги на основі використання власного Інтернет-сайту, як віртуального магазину на першому етапі розвитку, та комплексного застосування можливостей глобальних та регіональних систем бронювання турів (GDS та RDS), на подальших етапах інформатизації бізнесу туристичного підприємства[1].

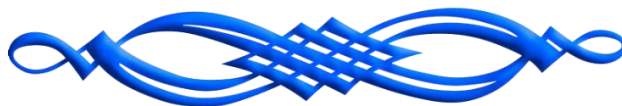
Упровадження інформаційних систем для автоматизації внутрішніх бізнес-процесів туристичного підприємства. Найперший напрямок інформатизації та автоматизації діяльності туристичних підприємств за допомогою сучасних інформаційних технологій, полягає у автоматизації внутрішніх та зовнішніх бізнес-процесів підприємства. Інформаційні технології – один із ключових ресурсів ефективного розвитку діяльності туристичного підприємства та підтримки його конкурентних переваг.

Практика показує, що впровадження різних комп'ютерних інформаційних систем, може принести значний прибуток для компанії, навіть при високих витратах на подібні заходи. Однак варто пам'ятати, що не слід впроваджувати програму у свою систему управління, попередньо не зваживши усі фактори, включаючи вартість навчання і перепідготовки персоналу або оцінку рівня ризику при застосуванні нововведень в сферах, де виявлена найбільша ефективність застосовуваного програмного забезпечення. Що стосується недоліків впровадження інформаційних систем, то головний з них (і дуже великий) – висока вартість впровадження.

Підводячи підсумки проведеного аналізу можливих перспектив застосування інформаційних технологій для автоматизації бізнеспроцесів туристичних підприємств та їх ролі у підвищенні ефективності діяльності підприємств туристичної галузі, зазначимо, що стрімке входження вітчизняних підприємств у ринкові умови вимагає від них мобільності й оперативності при прийнятті рішень, тоді як затримка необхідної інформації або її неадекватність можуть завдати підприємству суттєвих збитків. Тому за сучасних умов, інформаційні системи починають відігравати провідну роль на підприємстві і вносити істотний вклад у побудову ефективної системи внутрішніх бізнес-комунікацій як основи прийняття рішень на туристичних підприємствах.

Список використаних джерел:

1. Кожухівська Р.Б. Напрями застосування інформаційних технологій в комунікаційних стратегіях українських туристичних підприємств та підприємств індустрії гостинності. URL:
2. Кучеренко К. Розвиток інформаційних технологій та їх запровадження у діяльність підприємств туристичної сфери. URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/11/163_31-35.pdf
3. Макар О. П., Дулин І. С., Чорненька Н. В. Інформаційні технології у туризмі: Теоретичні та Практичні аспекти. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2017/27_2/36.pdf
4. Рудківський О.А., Рудківська А.Ю. Інформаційні системи управління туристичними підприємствами та креативний підхід. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/51.pdf

Анастасія Гунько,

здобувач освіти ФКЗЕ імені Є.О. Патона

Науковий керівник: Ніна Чорна, викладач ФКЗЕ імені Є.О. Патона

АНАЛІЗ ВЕБ-САЙТІВ ВИРОБНИКІВ ПРОДУКЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНІВ

В умовах глобалізації багатьох світових ринків використання мережі Інтернет дозволяють знизити витрати на виконання більшості маркетингових функцій. Управління та обмін інформацією є надзвичайно важливі для забезпечення ефективності та результативності будь-якого маркетингового каналу.

З розширенням доступу до Інтернету електронна комерція та Інтернет-маркетинг стали популярними і являють собою невід'ємну частину будь-якої нормальної маркетингової кампанії. За останні кілька років спостерігається стрімке збільшення все нових Інтернет-магазинів. До основних переваг Інтернет-маркетингу можна віднести: інтерактивність, можливість посткліканалізу, який веде до максимального підвищення таких показників як конверсія сайту та рентабельність інтернет-реклами.

Веб-сайт – це не тільки обличчя фірми, а й тонкий маркетинговий інструмент, що досліджує інтереси цільової аудиторії, закріплює імідж фірми, просуває торгову марку, привертає потенційних клієнтів і партнерів. Сайт компанії може бути використаний: для реклами, для отримання загального уявлення про фірму, офіційних повідомлень, підтримки замовника і технічної допомоги. Шляхом до успіху є вдало розроблений сайт та ефективні маркетингові заходи.

Для отримання клієнтом повної інформації про підприємство та його діяльність необхідно вміло структурувати інформацію сайту. За допомогою таких обов'язкових елементів, як інтерфейс або навігація, клієнт може самостійно вибрати необхідну для вивчення інформацію. Сайт забезпечує можливість зворотного зв'язку й інтерактивної роботи з даними підприємства.

Для аналізу сайтів виробників продукції на наповнюваність інформацією та функціонування було обрано 10 представників мереж Інтернет-магазинів: 5 українських та 5 європейських.

Для порівняння якості їхніх веб-сайтів, використовувалися 5 основні критерії:

1. Інформаційне наповнення – тобто повна та доступна інформація про сайт; зміст сайту повинен відображати актуальну інформацію про акції та знижки які зараз проводяться, кількість представництв по певних регіонах; сторінки повинні бути пов'язані між собою не тільки тематично, але й стилістичним поданням.

2. Дизайн сайту – підбір кольорової гами, шрифтів та графічного оформлення, що не відволікають від змісту сайту; присутність стилістичної цілісності; оригінальне оформлення.

3. Динамічність сайту – частота оновлення інформації; відображення сайту в пошукових системах тощо.

4. Юзабіліті («зручність користування») – зрозуміла навігація; інформативний контент.

5. Наявність інтерактивних сервісів – наявність зворотного зв'язку (поштова скринька, посилання на соціальні мережі тощо).

При створенні веб-сайтів Інтернет-магазинів часто найменшу увагу приділяють такому критерію як зручність користування. Веб-юзабіліті — це підхід, покликаний зробити веб-сайти простими у використанні для кінцевого користувача, без необхідності проведення спеціалізованого навчання. Користувач повинен мати можливість інтуїтивно пов'язувати дії, які йому необхідно виконати на веб-сторінці. Даний показник впливає на комфорт пересування по сайту, зручність та логістику побудови подання інформації. Завдання даного критерію полягає у представленні користувачу інформації в яскравій і стильній формі, надавати користувачу можливість вибору найбільш очевидним шляхом, розміщення важливих елементів у відповідній області на веб-сторінці або веб-додатку.

Отже, за результатами оцінки якості Інтернет-магазинів побудована наступна гістограма.

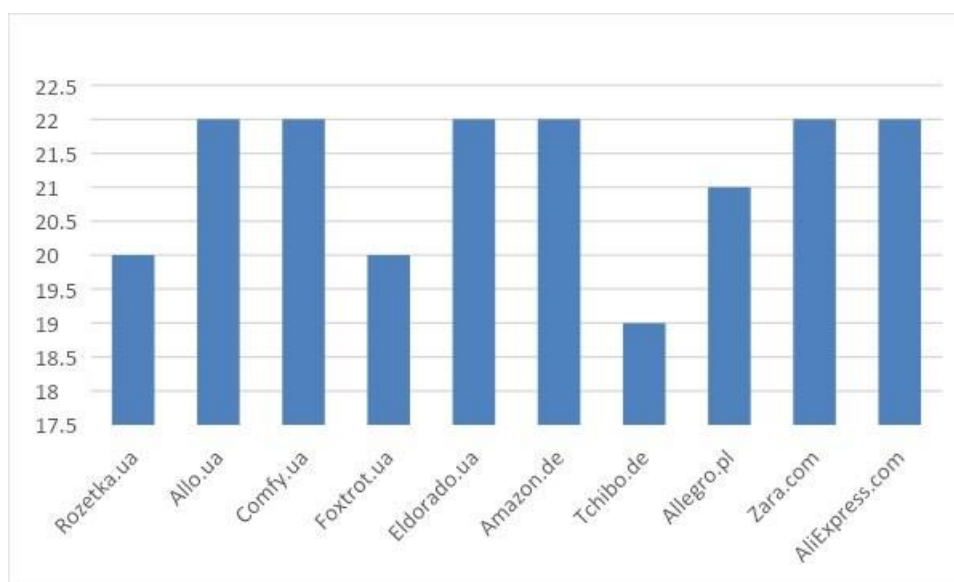

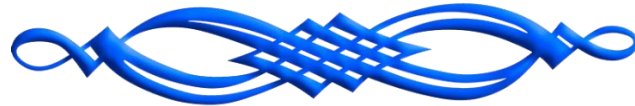
Рис. 1. – Результати оцінки якості Інтернет-магазинів

З огляду на результати, можна виділити такі веб-сайти як Comfy, Allo, Amazon, Eldorado, Zara, AliExpress, які отримали найвищий результат стосовно ведення сайтів, дані представники змогли максимально полегшити роботу клієнтам, заповнити їх цікавим та актуальним контентом. Слід відзначити, що українські сайти є дійсно сильними конкурентами.

Підводячи підсумки, варто звернути увагу, що українські веб-сайти Інтернет-магазинів не дуже й таки відстають від закордонних, і хоча є свої мінуси: відсутні їхні власні експертні дослідження, розміщення вакансій тощо; є й дещо позитивного: краще юзабіліті та швидша доставка. Це свідчить про достатнє приділення уваги маркетинговій політиці підприємства, а саме, хоча новій, але дуже популярній підгалузі – Інтернет-маркетингу.

Список використаних джерел:

1. Веб-сайт: визначення й застосування»: URL: <http://www.webtec.com.ua/%20uk/articles/index/view/2011-05-05/web-site>.
2. Вікіпедія – «Інтернет маркетинг». URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
3. Інтернет-реклама як складова електронного бізнесу». URL: http://tourlib.net/statti_others/diduh.htm.
4. «Юзабіліті». URL: <https://itstatti.in.ua/stvorennya-sajtiv/90-shcho-take-yuzabiliti-sajtu-i-chomu-tse-vazhливо.html>.

*Анастасія Зарайська,
здобувач освіти*

*Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Науковий керівник: Марусей Т.В., кандидат економічних наук, доцент
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ І ТЕХНОЛОГІЇ В ТУРИЗМІ

На сьогоднішній день процес цифровізації економіки України має значний вплив на індустрію гостинності, зокрема, автоматизація готелів, пов'язана з користуванням сучасних технологій суттєво підвищує якість обслуговування клієнтів. Цифровізація торкається усіх сфер діяльності й орієнтована на глобальне застосування цифрових технологій у діяльності економічних суб'єктів, формування інформаційного суспільства та цифрової економіки у цілому, тобто застосування технологічних можливостей.

Зараз складно уявити хоча б одну сферу діяльності людини, в якій не використовують інформаційні системи і технології. Вони дають змогу застосовувати широкий спектр можливостей для обробки та подання інформації, і сфера туризму тут не є винятком. Річ у тім, що туристичний бізнес є не лише одним з найбільш динамічних, він також надзвичайно насичений різноманітною інформацією. На нашу думку, усі звершення та здобутки в цій галузі економіки безпосередньо залежать від швидкості обміну інформацією, її актуальності, своєчасності отримання, адекватності та повноти. Процес обміну інформацією у сфері туризму безпосередньо пов'язаний з основними функціями туристичного підприємства:

- туроператор – проводить збирання необхідної інформації з метою формування певної бази даних, а також задля подальшого просування створеного туристичного продукту в ринкове середовище;

- туристичне агентство – отримує інформацію у вигляді готових туристичних продуктів від туроператора, а далі передає туристичні продукти наступному суб'єкту ринкових відносин;

- турист – отримує інформацію, сформовану туроператором, передану туристичному агенту, споживає туристичний продукт, а потім доповнює інформаційний потік своїми відгуками та пропозиціями.

Інформаційна система туризму – це сукупність інформаційної бази даних туризму, спеціалізованих інформаційних технологій для її обробки, а також технічних засобів. Сучасні інформаційні системи туризму складаються з кількох забезпечувальних підсистем, до яких зараховують:

- технічне забезпечення;
- програмне забезпечення;
- інформаційне забезпечення;
- організаційне забезпечення;
- правове забезпечення[3].

Туристичним підприємствам, діяльність яких пов'язана з використанням інформаційних систем різного рівня, важливо брати до уваги, що результатом роботи інформаційної системи є взаємодія людини та машини. Ця взаємодія з часом швидко розвивається, що покладає певні обов'язки на керівництво підприємства щодо постійного її оновлення та навчання персоналу ефективному використанню системи.

Інформаційні технології – це насамперед процеси та методи пошуку, збирання, зберігання, обробки, надання, поширення різноманітної інформації, а також способи здійснення таких процесів і методів у різних інформаційних системах. Якщо говорити в більш широкому сенсі, то інформаційні технології прикладаються до всіх аспектів створення, передавання, зберігання та сприйняття інформації.

Базові інформаційні технології – це технології, які пов'язані з різними способами надання та організації окремих технологічних операцій та інформаційних процесів. Вони поєднані з поданням, перетворенням, зберіганням, обробкою та передаванням інформації. Такі технології можуть застосовуватися в різних сферах, а не лише в якомусь окремо взятому напрямі. До цього виду інформаційних технологій зараховують різні технології обробки та редагування текстової інформації, програмне забезпечення для роботи з електронними таблицями і базами даних, мультимедійні та комунікаційні програми, технології для захисту й обробки інформації. Спеціалізовані інформаційні технології – це технології, за допомогою яких ефективно реалізуються специфічні процедури збирання, передавання та обробки інформації у певній предметній сфері, зокрема в туристичній діяльності. Цей вид інформаційних технологій ґрунтується на базових інформаційних технологіях, він спрямований на автоматизоване виконання завдання у своїй конкретній сфері.

Основними сферами застосування інформаційних технологій у туризмі є використання спеціалізованих програмних продуктів і можливостей глобальних комп'ютерних мереж. У туристичній діяльності також широко застосовують сучасні інформаційні технології бронювання, резервування, інтегровані комунікаційні мережі, системи мультимедіа, інформаційні системи менеджменту, технології просування туристичних продуктів і послуг.

Основні інформаційні технології, які використовують зараз у туризмі, можна поділити на такі категорії:

1. Традиційні технології.

- 1.1. Інформаційні сайти.
- 1.2. Соціальні мережі.
- 1.3. Сервіси бронювання та оплати послуг.
- 1.4. Сервіси для складання рейтингів.
- 1.5. Зворотний зв'язок з клієнтами.
2. Технології, що розвиваються.
 - 2.1. Сервіси складання маршрутів.
 - 2.2. Прив'язка пам'яток і об'єктів до географічних карт.
 - 2.3. Візуалізація географічного об'єкта та віртуальні тури.
 - 2.4. Щоденники мандрівників (блоги) з фотографіями та відгуками.
 - 2.5. Додатки для мобільних пристроїв.
 - 2.6. Хмарні обчислення.
 - 2.7. Доповнена реальність.

3. Технології майбутнього – рішення, які будуть активно розвиватися в найближчому майбутньому.

Інформаційні технології у разі грамотного використання допомагають підприємству перевершити конкурентів і зацікавити клієнтів. Для наочності розглянемо всі етапи, з якими стикаються туристичні агенти в процесі підбору туру для туриста. Якщо споживачі туристичних послуг заздалегідь знають, що вони чекають від відпочинку, то це набагато полегшує сам процес підбору, проте співробітнику туристичного агентства необхідно прорахувати всі нюанси та скласти тур[4].

Застосування різних інформаційних рішень у туристичній галузі спрямоване насамперед на підвищення якості обслуговування клієнтів. Показником якості для споживача туристичних послуг може бути докладний та якісний опис туристичних об'єктів. Це не тільки пам'ятки та інші цікаві для відвідування місця, а й будь-які об'єкти, призначені для розміщення та харчування туристів. Ще одним показником якості обслуговування може бути кількість послуг, що надають. Використання інформаційних технологій дає змогу запропонувати глобальні дистрибутивні системи дають змогу дистанційно одержувати інформацію про вільні номери в готелях або доступність авіаквитків, а також бронювати інші необхідні послуги.

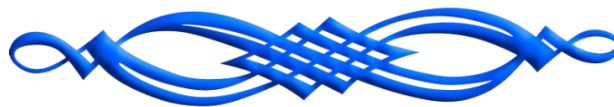
Певні зміни відбулися у сфері менеджменту. Сучасний рівень розвитку туристичного бізнесу, а також більш жорстка конкуренція в цій галузі підкреслюють особливу важливість інформаційних технологій. Програмне забезпечення, яке представлено на сучасному ринку, дає змогу автоматизувати внутрішню діяльність туристичного підприємства. Такі програми забезпечують складання та розробку довідкових баз за різними даними (клієнти, партнери, готелі, ресторани, транспорт), а також відповідають за стан і облік платежів, приймання замовлень та їх обробку, роботу з клієнтами підприємства, формування внутрішнього документообігу та бухгалтерії, аналіз отриманих даних і створення звітів тощо. Необхідний рівень автоматизації для різних туристичних підприємств визначається керівництвом підприємства, проте насамперед враховуються такі чинники, як кількість клієнтів, що обслуговує підприємство, та економічний стан підприємства.

Вважають, що для малих та середніх підприємств достатньо використовувати прості програмні засоби. Ефективність та необхідність упровадження спеціального програмного забезпечення для автоматизації всієї офісної роботи підприємства залежить від обсягів, спеціалізації та виду діяльності, оскільки програмне забезпечення для туристичних агентств і туроператорів суттєво різниться.

Отже, туристичний бізнес – одна з найжвавіших сфер економіки. Функціонування туристичного підприємства залежить від збирання, зберігання й обробки актуальної інформації. Здобутки та досягнення в туристичному бізнесі залежать від швидкості обміну інформацією, її актуальності та повноти. Для підтримки успіху потрібні нові технології, тому що без них можуть виникнути труднощі зі створенням туристичного продукту та його просуванням на ринку. У разі правильного застосування сучасних технологій підвищується працездатність підприємства, збільшується кількість клієнтів, згладжуються дрібні нерівності, які легко можна виправити у процесі їх виявлення. Для успішного функціонування туристичне підприємство має постійно перебувати в пошуку нових ресурсів, які дають змогу оптимізувати діяльність всередині самого підприємства, а також збільшити рівень інформованості про підприємство потенційних покупців.

Список використаних джерел:

1. Алеєва В.А., Мочалова Ю.Д. Застосування сучасних інформаційних технологій в управлінні бізнесом у сфері туризму. Бізнес-освіта в економіці знань. 2018. № 3. С. 3-6.
2. Іванова, О. М. (2016). Управління інформаційними потоками туристичних підприємств. Університетська книга.
3. Кожухівська Р.Б. Напрями застосування інформаційних технологій в комунікаційних стратегіях українських туристичних підприємств та підприємств індустрії гостинності. URL:
4. Кожухівська, Р. Б. (2011). Розвиток сучасних маркетингових інформаційних технологій в комунікаційних стратегіях українських туристичних підприємств [Монографія]. Видавництво Сочінський М.М.
5. Козловський, Є. (2005). Організаційно-правові засади управління туристичною галуззю. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України, 1, 400–406.
6. Ткаченко, Т. І., & Козловський, Є. В. (2018). Вплив глобальних дистрибутивних систем на розвиток сучасного туристичного бізнесу. Економіка та держава, 6, 56–59.
7. Ребкало, В. А., Шахов, В. А., & Афонін, Е. А. (2008). Система стримувань і противаг у сфері державно-управлінських відносин. Національна академія державного управління при Президентові України

Оксана Іжик,

студентка 3 курсу

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Науковий керівник: Олександр Молнар, кандидат економічних наук, доцент,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Україна, м. Ужгород

CRM-СИСТЕМИ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Попри те що в Україні триває повномасштабна війна, бізнес продовжує роботу незалежно від регіону, бойових дій забезпечує/підтримує функціонування економіки, супроводжує постачання (налагоджена логістика), закупівлі, послуг включно допомога громадянам, які зазнали “відбитки”. Разом з тим, фінансова структура перейшла у цифровий формат.

Сучасні тенденції в бізнесі – це зручний спосіб покупки та оптимізований процес продажу. З швидкими змінами у суспільстві зростають запити на актуальні шляхи рішень бізнес-процесів, які прийшли разом з розвитком інформаційних технологій.

Сьогодні неможливо уявити свої покупки лише в оффлайн магазинах. Підприємці, які під час пандемії Covid-19 вчасно відреагували і перенесли свій бізнес в онлайн змогли зберегти його та бути конкурентоспроможним на ринку. В цьому допомагають інформаційні технології, завдяки яким оптимізується і вдосконалюється процес продажу. Обслуговування клієнтів і внутрішні процеси стають налагодженими та швидкими.

Діджиталізація – загальний термін для позначення цифрової трансформації суспільства та економіки. Він описує перехід від індустріальної епохи й аналогових технологій до епохи знань і творчості, що характеризується цифровими технологіями та інноваціями в цифровому бізнесі. [2] У діджиталізації є ряд переваг : автоматизація рутинних внутрішніх процесів та спрощення завдань; завдяки аналітичним даним коригувати діяльність компаній; оптимізація та покращення комунікацій; підвищений рівень обслуговування, що пропонує покупцю нові можливості: швидка купівля і доставка, відстеження всього ланцюга купівлі товарів. Показники ефективності бізнесу зростають з використанням у підприємстві електронної комерції, яка просуває і надає товари або послуги через Інтернет. Тобто реклама, просування, фінансові та торгові транзакції відбуваються в сфері цифрової економіки. Основними завданнями є створення комерційних угод та обмін даними між сторонами, електронна сплата за товари й послуги, придбання і збут економічних благ та моніторинг якості виконання замовлень.

Трендовою діджитал-технологією, яка систематизує управління взаємовідносин з клієнтами є CRM-системи (Customer Relationship Management). Вони обслуговують різні варіанти зв'язку зі споживачами та характеризуються можливістю задовільнити всі запити бізнесу незалежно від розміру та напряму. Із завдань, які виконує CRM-система виділяють збереження всієї інформації про клієнтів, фіксація проблем та збоїв під час

обслуговування, аналізування можливості продажів та побудова маркетингових стратегій. CRM-системи оптимізують бізнес-процеси та розв'яжуть традиційні проблеми. Використовують їх у відділах продажів з метою довести потенційних покупців до етапу оплати та підвищити ефективність роботи співробітників.

Основні функції CRM: збір та систематизація бази клієнтів; завдання і нагадування менеджерам про комунікацію з клієнтами; автоматизація відділу продажу (цифрова воронка); аналітика (щодо операцій, воронки продажу, менеджерів). [4]

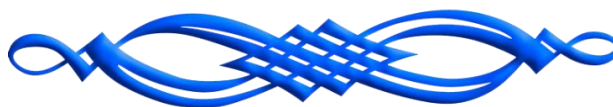
На сучасному ринку, який характеризується високою конкуренцією компанії, які мають налагоджений процес взаємовідносин з клієнтами, мають вищі шанси на успіх. Використання технологічних рішень при роботі задовольняють потреби малого і великого бізнесу. Програмні алгоритми не призначені для заміни працівників, вони виконують функцію систематизації та поліпшень відносин з клієнтами.

З популярних CRM-систем можна виокремити Bitrix24, Worksection, Мегалан, Sales Creatio. Ціна залежить від кількості людей в команді та наповнення функціоналу, загалом коливається від \$9-29 за користування на місяць. Використання CRM здатне підвищити прибутковість бізнесу до 29%. Компанії, що використовують CRM, прогнозують продажі на 42% ефективніше. Команди продажів, які впровадили CRM, підвищили продуктивність на 34%. [3]

Отже, сучасному бізнесу необхідно впроваджувати діджитал-технології в свою роботу для конкурентоспроможності. Цьому може допомогти актуальне цифрове рішення CRM-система, яка допомагає налагодити взаємовідносини з клієнтами та завершити покупку. Успішна діджиталізація дозволяє задовільнити актуальні запити клієнтів та зменшити відсоток втрачених клієнтів. Мінімізація помилок під час оформлення покупок збільшує продажі та фінансові вигоди за допомоги скорочень нерентабельних вкладень.

Список використаних джерел:

1. Діджиталізація-спосіб розвитку бізнесу. URL: <https://ua.scallium.pro/what-is-digital>
2. Поняття діджиталізації бізнесу: сфери і необхідність. URL: <https://evergreens.com.ua/ua/articles/business-digitalization.html>
3. Усі бізнес-процеси в одній коробці: чому вам не обійтися без CRM. URL: <https://snov.io/blog/ua/why-you-need-a-crm-system-ua/>
4. Що таке CRM-система? Як обрати й працювати з CRM? Що важливо замірювати? URL: <https://business.dii.gov.ua/handbook/prodazi/so-take-crm-sistema-ak-obrati-j-pracuvati-z-crm-so-vazливо-zamiruvati>

Віталій Ісарук,

здобувач освіти закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»

Науковий керівник: Тарас Стисло, проектний менеджер IT-напрямку,

старший викладач кафедри інформаційних технологій,

Україна, м. Івано-Франківськ

ОЦІНКА ЯКОСТІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ КВАЛІМЕТРИЧНИХ ШКАЛ

В Україні на даний час діють два види стандартів з оцінки якісних показників програмного забезпечення: національні та міждержавні. У відповідності до їхніх вимог рекомендується така схема процесів оцінки характеристик якості програмного забезпечення (ПЗ):

- встановлення початкових вимог для оцінки - визначення цілей досліджень, ідентифікація типу метрик ПЗ, виділення певних показників і необхідних значень атрибутів якості;
- планування і проектування процесів оцінювання показників і атрибутів якості в життєвому циклі ПЗ, які відносяться до його внутрішніх характеристик;
- деталізація оцінки якості вихідного коду ПЗ, яка стосується визначеної мови програмування;
- проведення вимірювань, порівняння результатів з обраними критеріями і вимогами, узагальнення і оцінка результатів.

У відповідності з цим для оцінки кожного показника якості доцільно формувати заходи і шкалу вимірювань з виділенням необхідних, допустимих і недопустимих значень. Процес проведення оцінки повинен відповідати етапам життєвого циклу конкретного ПЗ відповідно до застосованої версії стандарту [1].

Процес оцінювання якості ПЗ полягає у виборі переліку показників, їх оцінці і порівнянні отриманих значень із базовими значеннями цих показників.

Усі показники якості ПЗ об'єднуються в загальну систему, яка складається з чотирьох рівнів. До кожного вищого рівня входять, як його складові, показники нижчих рівнів. Крім того, можна вводити додаткові показники якості на кожному з рівнів.

Перший рівень використовується для отримання інтегральної оцінки по групах показників якості, в яких використано фактори якості. Відповідно, кожен фактор якості містить певний набір критеріїв якості, що називаються комплексними показниками (другий рівень). Кожен критерій якості визначається переліком певних метрик (третій рівень). У випадку, коли критерій якості визначається тільки однією метрикою, то рівень цієї метрики знижується. Самі ж метрики складаються з оціночних елементів, які є одиничними показниками (четвертий рівень). Оціночні елементи описують задану в метриці властивість. Кожна метрика може містити довільну кількість оціночних елементів. Вибір того чи іншого оціночного елемента в метриці залежить від його функціонального призначення і визначається з урахуванням отриманих при різноманітних дослідженнях даних. З метою накопичення інформації про оціночні елементи формується база цих елементів з використанням раніше одержаних даних про якість аналогічного ПЗ.

Кінцева оцінка якості ПЗ формується експертами за п'ятибальною шкалою з використанням набору отриманих значень оцінок факторів якості [2].

Для оцінки якості ПЗ можна застосувати аналіз вихідного коду програми, використавши програмний засіб RuboCop. Це програмне забезпечення для проведення статичної аналітики Ruby коду та його форматування. Окрім сповіщення про проблеми в коді програми, RuboCop також має механізм автоматичного виправлення деяких помилок. RuboCop є доволі гнучким інструментом, більшість функцій якого можна налаштувати за допомогою зміни значної кількості параметрів конфігурації.

За допомогою RuboCop здійснено оцінку програмного коду на мові Ruby. Після отримання загальної оцінки здійснено оцінку якості вихідного коду ПЗ (за 5-ти бальною шкалою) за допомогою кваліметричних шкал Харрінгтона та золотого перетину (рис. 1). Як видно з рис. 1 показники якості мають оцінку «відмінно» за шкалою Харрінгтона та «дуже добре» за шкалою золотого перетину, що говорить про хорошу якість програмного коду та високу достовірність оцінювання.

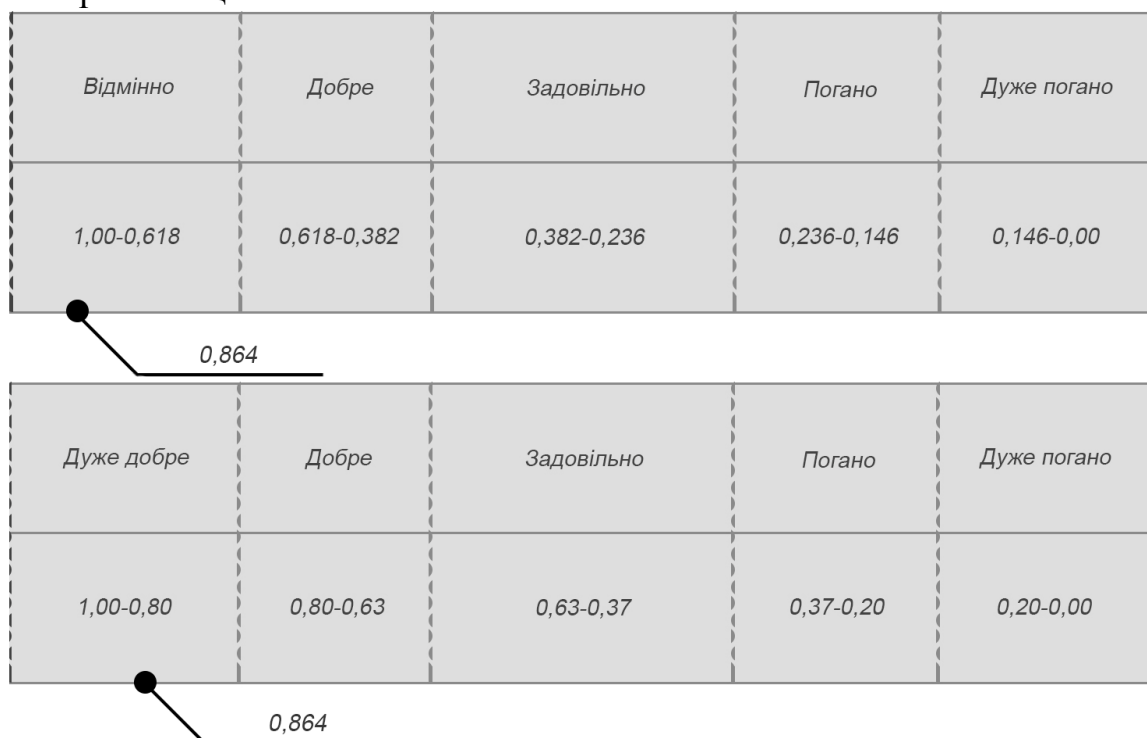
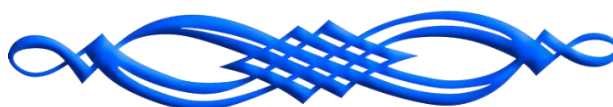

Рисунок 1 – Оцінка якості вихідного коду з використанням шкал Харрінгтона та золотого перетину

Список використаних джерел:

1. Кузь М.В., Мельничук С.І., Заміховський Л.М. Документування та кваліметрія програмних продуктів: Навчальний посібник. Видання друге перероблене і доповнене. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2014. 116 с.
2. Андрейко В.М. Розвиток методів оцінки якості програмного забезпечення засобів вимірювальної техніки під час сертифікаційних випробувань: дис. на здобуття наук ступеня канд. техн. наук: 20.04.18 Харків, 2018. 141 с.

Роман Калюжняк,

здобувач освіти

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Науковий керівник: Марусей Т.В., кандидат економічних наук, доцент

Україна, м. Кам'янець-Подільський

СУЧАСНІ ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ

В умовах стрімкого розвитку технологій, розвиток туризму характеризується посиленням конкуренції між усіма членами туристичного бізнесу. Особливої уваги набуває інноваційна конкурентоспроможність, яка, зокрема, проявляється в сфері використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які в основному окреслюють основні тренди в розвитку туризму. Так, наприклад, зростання частини самодіяльного туризму в усьому світі пов'язаний саме з появою нових інформаційно-технологічних можливостей, що дають шанс туристам самостійно бронювати туристичні послуги, в тому числі кошти розміщення, квитки на транспорт, прокат автомобілів та ін.

Інформаційний супровід туристичного бізнесу це сукупність інформаційних баз даних про туристичну діяльність і спеціалізованих інформаційних технологій, призначених для її обробки, які забезпечують ефективне функціонування туристського бізнесу на різних рівнях управління туризмом. В умовах глобалізації і цифровізації туристичного ринку зростає роль і значення якості інформаційного обміну між усіма членами туристичного бізнесу. Перш за все це відноситься до інформаційних процесів: турагент – туроператор – приймає туроператор.

Для забезпечення конкурентоздатності туристичного підприємства необхідне створення єдиного інформаційного простору: постачальник – продавець туристського продукту. Якість і актуальність інформаційного супроводження туристичного бізнесу одразу ж впливає на якість наданих туристських послуг, так як будь-яка невідповідність або неточності в отриманій кінцевому користувачеві інформації, наприклад, про засіб розміщення, додаткові послуги може негативно позначитися на тих враженнях і туристському досвіді, які отримає турист. Крім того, в наш час якість туристичного продукту визначається не тільки якістю наданих основних послуг, але і наявністю і рівнем інформаційно-комунікаційного супроводу.

Сучасним туристам потрібен доступ до цифрової інфраструктури – від телекомунікаційних мереж до безготівкових інструментів оплати. Подорожі країною та доступ до Інтернету є однією з головних цифрових трансформацій світового туризму. Для багатьох туристів, особливо молодих людей, подорожувати одночасно та триматися подалі від бізнесу, родичів та друзів є важливою вимогою при виборі туристичного маршруту.

Розвиток швидких та доступних мереж транспортної інфраструктури, туристичних маршрутів, природних заповідників, культурно-історичних

об'єктів, дозвілля та відпочинку дозволить повною мірою реалізувати привабливості українського туризму.

Цифровізацію туризму можна поділити на зовнішню та внутрішню. У першому випадку мова йде про планомірне переведення комунікацій з клієнтом в цифрове середовище: у людей більше немає часу на особисті зустрічі з турагентами для обговорення варіантів відпочинку. Найчастіше країна і готель вже обрані – клієнти навчилися шукати інформацію в мережі самостійно. Тому залишається знайти точку дотику з туроператором, якої зазвичай стає його сайт. На сайті користувача теж не залишать наодинці з питаннями: до спілкування відразу ж підключається співробітник в чаті або чат-бот. Визначальними моментами тут є оперативність реакції та ефективність вирішення питання клієнта. В європейських країнах до традиційних туроператорам звертаються все рідше – в офіс приходять не більше третини мандрівників. У туроператорів на онлайн-продажах робота з клієнтом не припиняється. Цифрові технології дають можливість займатися пост-підтримкою, тобто супроводом та отриманням зворотного зв'язку. Подорож клієнта відстежується на всіх етапах, по можливості отримуємо від нього оцінку сервісу по різних позиціях.

Завдяки цифровим технологіям українські міста зможуть повною мірою використати туристичний потенціал та створити нові можливості його зростання. Модель «розумних» туристичних дестинацій (Smart Tourist Destination) на регіональному та місцевому рівнях є новою моделлю територіального розвитку, управління та маркетингу туристичних дестинацій з метою повноцінного задоволення потреб сучасних туристів.

На додаток до цифрової інфраструктури та «розумних» моделей туристичних напрямків, ще однією важливою ініціативою для оцифровки туризму є веб-сайти туристичного призначення з вмістом локалізованим для задоволення потреб туристів. Це створіння, збір та аналіз статистики в режимі реального часу за допомогою технології Internet of Things, великих та відкритих даних; створення віртуальних турів, 3D-моделювання, облаштування веб-камерами туристичних об'єктів, впровадження QR-кодів, RFID-міток, системи безготівкових розрахунків; впровадження програм лояльності та електронних карток туриста; створення туристичних мобільних додатків (з картами маршрутів, аудіогідами, геолокацією); електронні квитки на туристичних об'єктах і в закладах дозвілля; цифровізація музеїв (електронні різномовні каталоги, віртуальної та доповненої реальностей, аудіогіди та електронні гіди) [6].

Не так давно комп'ютерні системи бронювання зробили революцію в індустрії подорожей і гостинності. Еволюція інтернету, смартфонів і інших технологій в даний час забезпечують значну зручність і економію для споживачів подорожей. Туристичні веб-сайти, які дозволяють мандрівникам знаходити найкращі пропозиції, аудіо-додатки для самостійних екскурсій і поновлення в режимі реального часу про час вильоту і прибуття, тепер є

стандартними інструментами подорожей, доступними як професіоналам в області подорожей, так і споживачам.

Особливо важливим є вплив оцифрування на зміни споживчого попиту та поведінки це чудова інформаційна підтримка, що включає всю інформацію, необхідну мандрівникам. За статистикою, цифрові технології дуже важливі для туристів як при виборі місця призначення, так і під час подорожі. При плануванні подорожі 80% українські туристів вивчають відео і фотографії, розміщені в соціальних мережах і стосуються обраної дестинації, 86% під час подорожі вважають головним наявністю мобільного зв'язку, 73% туристів вважають, що електронні посадочні талони і квитки значно спрощують подорож, 75% туристів залишають свої відгуки на оглядових сайтах, 37% туристів необхідний консьєржсервіс в смартфоні під час поїздки, 69% хочуть отримувати максимально можливий обсяг інформації про дестинації, в яку вони приїхали; в середньому в подорож туристи використовують 17 різних мобільних додатків [5].

Зростає тенденція до поширення мобільних додатків для туристів та туристичних організацій. Це пов'язано з поширенням мобільних пристроїв та простотою використання під час подорожей. Дуже популярна мобільна програма для подорожей-Storyteller – про програму, яка розповідає цікаві історії про різні туристичні напрямки. Наприклад, TravelPlot Porto Systems – це аудіо-система, розроблена для міста Порту (Португалія). Історія, яку розповідає програма, поділена на дев'ять розділів і сорок два місяця. Аудіогід отримав численні позитивні відгуки користувачів.

FlightTrack. Програма створена для тих, хто вічно спізнюється на реєстрацію, забуває про рейс, плутає дати і час. Тепер, щоб цього уникнути, не треба ставити 20 нагадувань у телефоні та заводити шість будильників. Просто введіть номер рейсу, який зазначений у вашому квитку, у програмі FlightTrack, і вона буде відстежувати всю інформацію за вас. Протягом кількох днів програма повідомляє вас про ваш рейс, коли починається реєстрація та посадка, біля яких воріт (не всіх аеропортів) та як пізно буде ваш виліт. Також можна подивитися схему розташування місць у літаку, карту терміналу, з якого ви відлітаєте або в який прилітаєте. Можна навіть подзвонити в офіс авіакомпанії, якою летите – FlightTrack сам знайде телефон. Всього в базі FlightTrack понад 5000 аеропортів і 1400 авіакомпаній. У версії для iPhone додаток підтримує оповіщення мандрівника sms при зміні певної інформації про рейс.

Word Lens. За допомогою програми Word Lens можна дізнатися переклад, просто навівши камеру телефону на слово чи фразу. Вам навіть не потрібно буде натискати на кнопки, оскільки додаток сам проаналізує зображення.

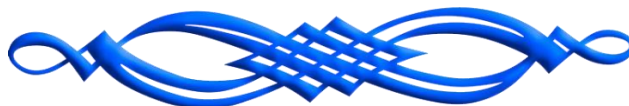
Toilet Finder. Дуже корисна програма під час подорожі. Тільки шукати найближчі туалети поки можуть тільки власники телефонів з Android. У базі програми Toilet Finder міститься близько 60000 громадських вбиралень. Можна зробити внесок у загальну справу, самостійно додаючи знайдені

туалети. Правда, щоб додати вбиральню в базу, потрібно знати її точну адресу. GPS-путівник «Навколо світу». Одне з найпопулярніших видань для мандрівників «Навколо світу» торік запустило спеціальний мобільний додаток, що дозволяє завантажувати і здійснювати мультимедійні прогулянки. Тепер у туристів буде проблем з вибором пам'яток, які потрібно побачити під час подорожі. Мультимедійна прогулянка включає аудіо розповіді, фотографії та текстові описи визначних пам'яток із вибраних районів міста. Вони відсортовані за алфавітом у списку та позначені піктограмою на карті інтерактивного керівництва. Ви можете вибрати маршрут на карті. Голосові підказки направлять вас у правильному напрямку для вашої подорожі.

Отже, інновації є важливим фактором і результатом сучасної туристичної діяльності. Інноваційний розвиток як пріоритетний напрям підвищення конкурентоздатності туристичних підприємств, дестинацій, регіонів та держав має складну структуру та системний характер. Основними напрямками інноваційного розвитку туристичних систем є використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які в основному окреслюють основні тренди в розвитку туризму.

Список використаних джерел:

1. Амет-Устаєва Д.М. Управління інноваційним розвитком підприємств туристичного бізнесу [Текст]: Д.М. Амет-Устаєва. Бізнес-інформ № 7, 2014. С. 103–108
2. Глебова А.О. Інноваційні технології у туристичній галузі. Економіка. Управління. Інновації. 2012. №2 (8). URL: http://tourlib.net/statti_ukr/glebova2.htm
3. Ільєнко Ю.І. Інноваційно-інформаційні аспекти розвитку підприємств туристичної галузі. Ю.І. Ільєнко, Г.В.Шершньова. Інноваційна економіка. Тернопіль: СМП «Тайп», 2013. Вип. 6 (44). С. 81–85
4. Кіндрик Т.О., Головінов О.М. Інноваційна діяльність в туристичному господарстві України. Матеріали конференції «Ефективні інструменти сучасних наук – 2010». URL: http://tourlib.net/statti_ukr/kindryk.htm
5. Марусей Т.В. Діджиталізація туристичного сектору як інструмент розвитку в сучасних умовах. URL. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/75.pdf
6. Михайліченко Г.І. Інноваційний розвиток туристичних підприємств: напрями змін та фактори впливу. Г.І. Михайліченко. Економіка. Управління. Інновації. 2012. №1 (7).
7. Токарчук Г.В. Аналіз підходів до визначення поняття інновації у сфері туристичних послуг. Г.В. Токарчук. Вісник Полтавського університету економіки та торгівлі. Серія «Економічні науки». Полтава: ПУЕТ, 2013. №3 (54). С. 123–126

Анна Клівіцька,

здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Олександр Шевчук, кандидат педагогічних наук,

викладач кафедри соціальної роботи, психології

та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ В ХХІ СТОЛІТТІ

На початку ХХІ століття почалося стрімке оцифровування інформації та людства, примітивні технології перетворилися в багатофункціональні і в свою чергу стали невід'ємною частиною нашого життя. Тобто, діджиталізація тісно пов'язана з розвитком інформаційного суспільства. До прикладу, звичайний телефон, який із пристрою за допомогою якого можна було лише телефонувати, а у більш старій версії лише передавати звук по чергово, перетворився в багатофункціональний гаджет, без якого ми не уявляємо свого буденного життя, дозвілля та роботи. Чи міг уявити О.Белл, винахідник першого прототипу сучасного телефону, що його пристрій перетвориться у щось культове і зможе змінити життя сучасного суспільства? Одним з признаков швидкої діджиталізації є збільшення кількості користувачів соціальних мереж, яка за останнє десятиліття (з 2012 по 2022рр.) з 1,482 млрд зросла до 4,623 млрд.[2] Актуальність даного дослідження полягає в розвитку суспільства, яке дуже скоро стане інформаційним, тобто цифровим, та паралельного розвитку технологій, які заповнили світ і без них не може обійтися сучасна людина.

Сьогодні майже кожен має власний гаджет, у якому знаходиться буквально все: банківські рахунки, спілкування з сім'єю та друзями, навчання, робота, покупки, розваги та спогади. Згідно із статистикою звіту «Digital 2020», опублікованою експертами міжнародних компаній We Are Social і Hootsuite, смартфони мають 5,19 млрд людей, 4.54 млрд з яких користуються інтернетом та 3,80 млрд користувачів зареєстровано у соціальних мережах.[1] Вагомий показник залежності людей від інтернету це кількість часу, проведена у мережі. Середній показник складає 6 годин 58 хвилин, це майже 7 годин.[2] Тобто, можна побачити, що майже половину свого дня користувачі проводять у інтернеті. З кожним роком зростає кількість людей, які використовують інтернет магазини. Одними з найбільш використовуваних додатків для гаджетів є додатки для шопінгу. Це говорить про те, що сфера торгівлі оцифровується і все менше людей виходять надвір щоб здійснити покупки, адже це набагато швидше можна здійснити онлайн.

Згадуючи про досить велику кількість користувачів соціальними мережами можна помітити, що з появою таких мереж люди полюбили онлайн-спілкування. З одного боку - це зручно, тому що можна зв'язуватися з будь-ким і будь-коли, але з іншого - це нехтування живим спілкуванням.

Покоління Зумерів(1996-2010 рр.), можна вважати дітьми, що народилися з «девайсом у руках», особливо тих, хто народився після 2005

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

року, тобто підлітків. Навіть маленькі діти, яким всього 3-4 роки вже можуть мати власний смартфон. Якщо у дитини відібрати телефон її реакція на це буде дуже цікавою: вона може вимагати повернення пристрою або її це може взагалі не хвилювати. Одними з найпоширеніших інтернет-залежностей є ігрова залежність та захоплення віртуальними знайомствами.

Прояви інтернет-залежності:

1. Для людини цікавіше та комфортніше проводити час в мережі, ніж у реальному житті.
2. Людина може легко роздратуватися якщо її відволікти від її основного заняття – проведення часу в віртуальному світі.
3. Апатія, байдужість до свого зовнішнього вигляду та недотримання особистої гігієни. [3]

Починаючи з 2019, коли з'явилися пандемія CoViD-19, дуже змінилося наше життя. Через вірус більшість людей мушили залишатися вдома, але люди повинні навчатися та працювати. У зв'язку з цим поширення набули дистанційні навчання та робота. Навчатися дистанційно важкіше, ніж очно. Проте діти мушили звикнути. Основними засобами дистанційного навчання є такі платформи : Zoom, Google Meet, Google Classroom, Moodle, Єдина Школа. [4]Мінусами дистанційного навчання в першу чергу є:

1. Малорухливість, тому що потрібно багато часу проводити за комп'ютером.
2. Втомлюваність,
3. Більше навантаження , ніж під час очного навчання.

Плюси дистанційного навчання:

1. Самоорганізованість дітей.
2. Зменшення ризиків зараження коронавірусом.
3. Безпека під час війни.

Діджиталізація у сфері праці за останні роки дуже розвинулася. Багато установ створюють програмне забезпечення для користування послугами онлайн. Для людей це зручно, оскільки можна швидко завантажити електронні документи чи поставити електронний підпис при потребі і витратити на це мізерну кількість часу. З'явилися набагато кращі умови для роботи на відстані. Тобто, діджиталізація пришвидшила функціонування установ, організацій і т.п. та надала більше можливостей для роботи дистанційно.

Якщо доступ до інтернету з'явиться у всього населення планети, то люди безумовно стануть більш освіченими та з легкістю зможуть отримувати освіту онлайн. Це означає, що в світі з'явиться більше спеціалістів та перехід до цифрового суспільства кардинально змінить життя людей.

Переваги діджиталізації в сфері освіти:

1. Загальний саморозвиток та вміння працювати з технікою.
2. Розвиток онлайн-курсів.

Переваги діджиталізації в сфері праці:

1. Поява нових затребуваних професій.
2. Можливість працювати з будь-якої точки світу.

Також у процесу діджиталізації є свій темний бік.

Недоліки діджиталізації в сфері освіти:

1. Відсутність можливості в деяких людей підключитися до мережі.
2. Складність організації онлайн-сесій.

Недоліки діджиталізації в сфері праці:

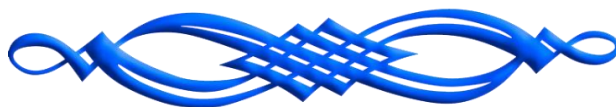
1. Неможливість діджиталізації деяких професій через тонкощі роботи.
2. Попередній пункт тягне за собою втрату роботи.

В інтернеті настільки багато інформації, що її неможливо фільтрувати абсолютно всю. В основному на фейки ведуться діти та люди похилого віку, оскільки їм легко у щось повірити. Діти у своєму віці ще не дуже добре знають світ, а старим людям буває важко пристосуватися до сучасних технологій і вони не розуміють, що не все, що викладають в інтернет – правда. Ще один недолік полягає в доступності інформації. Деякі люди не довіряють інтернету та не завантажують свої документи в мережу чи ще кудись через страх того, що шахраї можуть до них отримати доступ. Проте зараз активно розробляються програми захисту інформації. Також не варто забувати що все, що є і було в інтернеті назавжди там і залишиться. Так що потрібно кілька разів подумати перед тим, як викласти щось в мережу. Ніхто не відкидає думки про те, що комусь колись захочеться видалити щось з інтернету. Але навіть після видалення ця інформація всеодно в когось залишиться. З розвитком кіберполіції користування інтернетом буде ставати безпечнішим та все більше людей перестануть боятися діджиталізації.

Отже, людство неодмінно перейде до стадії інформаційного суспільства та повністю діджиталізується. Все веде до цього. Також людям слід бути більш медіаграмотними щоб уникати фейків. Багато професій з часом можуть зникнути, а ті, що залишаться, мусять діджиталізуватися. Освітні процеси будуть змінюватися і ставати більш розвинутими. Більше людей отримають доступ до інформації. Зміна світу в кращу сторону відбудеться за умов дотримання усіх необхідних правил.

Список використаних джерел:

1. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/2870117-doseredini-roku-bils-ak-polovina-naselenna-svitu-bude-koristuvacami-socmerez.html> [1]
2. Жук. URL: <https://zhuk.ua/istoriyi-ta-fakty/tendentsii-vikoristannya-internetu-u-sviti>
3. Одеський обласний центр громадського здоров'я. URL: <https://healthcenter.od.ua/psychichne-zdorovya/internet-zalezhnist/#:~:text>
4. Житомирський обласний спортивний ліцей житомирської обласної ради. URL: <https://regional-lyceum.zt.ua/pedahoham/platformy-ta-servisy-dystantsiinoho-navchannia.html> [4]

Марія Ковальова,

здобувач освіти

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Науковий керівник: Марусей Т.В., кандидат економічних наук, доцент

Україна, м. Кам'янець-Подільський

DIGITAL-МАРКЕТИНГ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ

Здійснення маркетингової політики підприємств готельного господарства в умовах цифровізації суспільства неможливе без застосування сучасних технологій, які максимально використовуються споживачами готельних послуг у повсякденному житті. Динамічний розвиток мобільних технологій та мобільного Інтернету зумовлюють одне з визначальних місць маркетингу у структурі digital-маркетингу та маркетингової діяльності загалом. Для вітчизняних підприємств готельного господарства використання цього інструменту характеризується обмеженістю. Пошук оптимальних рішень з вибору інструментів digital-маркетингу та впровадження їх у маркетингову діяльність підприємств готельного господарства створює підґрунтя для наукових досліджень.

Digital-технології стрімко увірвалися в усі сфери нашого життя, не залишивши осторонь індустрію гостинності. З кожним днем вони все більше впроваджуються в щоденну рутину готелів, не зворотно змінюючи її. Ці технології надають готельерам нові ресурси, які потрібно обов'язково використовувати та впроваджувати, вибираючи кращий метод для досягнення своєї мети.

Маркетинг дуже швидко взяв на озброєння цифрові технології, сформувавши його окремий вид – цифровий, або digital-маркетинг. Digital-маркетинг формує інструменти комунікацій зі споживачем, забезпечує омніканальність збуту, дозволяє вивчити онлайн-аудиторію, її демографічні, географічні, поведінкові та стильові складові, через процедури таргетингу залучити цільові аудиторії, а також співробітників готелю до цифрових комунікацій з гостями, налагодити взаємодію з гостями після їх виходу з готелю, спрощує прийняття інших маркетингових рішень. Digital-маркетинг дозволяє: «впровадити комплексний підхід до просування компанії, її продуктів і послуг у цифровому середовищі, яке охоплює також офлайнспоживачів, що використовують мобільні телефони та інші цифрові засоби зв'язку; інтегрувати велику кількість різних технологій (соціальні, мобільні, web тощо) з продажами і клієнтським сервісом; налагодити постійний якісний двосторонній зв'язок між рекламодавцем і кінцевим споживачем продукту та/або послуги; поєднати технології та людські ресурси, дотримуючись правильного балансу, виходячи з потреб цільової аудиторії та властивостей пропонованого продукту або послуги; бути релевантним ринку, оцінювати й аналізувати результати просування, гнучко реагувати на потреби та коригувати свій продукт або послугу» [1].

Однак, Digital-маркетинг для готелів стає все більш складним. Менеджери готелю тепер повинні не тільки забезпечувати звичне

обслуговування, а й змагатися за гостей в нових каналах і цифрових технологіях, які з'являються кожен день. Тому готельний Digital-маркетинг повинен перетворитися в комплекс різноспрямованих складових, таких як: глибоке вивчення онлайн-аудиторії, поведінкової складової; залучення всіх можливих сегментів аудиторії; цифрова комунікація співробітників готелю в з гостем; організація взаємодії з клієнтом після виселення. Для цього в роботі маркетингового відділу готелю передбачається використання великої кількості діджитал каналів та інструментів.

Одним з таких інструментів є e-mail-розсилка. E-mail комунікації як і раніше відіграють значну роль. І саме такий канал спілкування залишається одним з найефективніших. При цьому потрібно пам'ятати, що 2/3 гостей готові отримувати поновлення щомісяця і не частіше. Також слід правильно підходити до формату, адже 50% усіх email-відправлень відкривається на смартфонах. Багато готельєрів намагаються вдосконалити та оновити даний канал. За допомогою електронної пошти вони хочуть налагодити з гостями готелю персоналізоване спілкування, встановити більш тісні взаємовідносини та підвищити лояльність своїх гостей. Сучасні автоматизовані маркетингові платформи і бази великих клієнтських профілів дозволяють спілкуватися зі своїми гостями на більш персоналізованому рівні. E-mail маркетинг у вмілих руках дозволяє і залучати нових клієнтів, і забезпечувати повторні продажі. Головне – правильно поєднувати цей інструмент з іншими. Ключовими показниками ефективності email-маркетингу є: поточний розмір E-mail бази динаміка зростання бази в абсолютному та відсотковому значенні відсоток доставлених листів (inbox placement rate); показник відкриття (open rate) CTR та Click to open rate відсоток відмов (Bounce Rate); відсоток відписок (Unsubscribe Rate); відсоток повідомлень, що були відправлені в спам (Spam Complaint Rate); відтік підписників (Churn rate); коефіцієнт конверсії (Conversion rate); середній чек група класичних маркетингових показників: SAC, ROMI, LTV та інші.

Один з найдинамічніших каналів Digital-маркетингу – це маркетинг в соціальних медіа. В нашій країні 2/3 населення активного віку мають аккаунт в соціальних мережах. Соціальні медіа кардинально змінили можливість готелів спілкуватися зі своєю поточною та потенційною цільовою аудиторією. При цьому комунікації в цьому просторі мають бути не спонтанними, а бути частиною єдиної стратегії уявлення в соціальному середовищі зі своїми цілями та завданнями. Важливим фактом є і те, що гості, які перебувають в соціальному інформаційному полі готелю, готові витратити більше на проживання. При цьому, Facebook і Instagram – ключові майданчики, де кожен готель повинен бути представленим, і це без урахування зовнішніх профайлів на Tripadvisor та інших ресурсах.

Ремаркетинг. Цей маркетинговий інструмент спрямовується на потенційних клієнтів, які вже переглядали веб-сайт готелю або виявляли інтерес до його послуг. Ремаркетинг – це спосіб залучити людей, які витратили час на перегляд сторінок готелю на веб-сайті, але не бронювали номер. Цей

інструмент можна використовувати для повторного зв'язку з тими, хто відвідав сайт, і запропонувати знижку, щоб заохотити їх повернутися. Наприклад, можна налаштувати цю стратегію за допомогою Google Analytics за демографічними показниками або інтересами користувачів. Також можна відфільтрувати ці пошуки, щоб зібрати потрібну інформацію про людей, які відвідують веб-сайт готелю.

Однак, сайт готелю та механізм бронювання залишаються найкращою можливістю продажів. В середньому гості проводять 6 хвилин на веб-сайтах готелів. 6 хвилин – це велика можливість залучити майбутніх гостей барвистими картинками, детальним описом номерів та привабливими пропозиціями, які допоможуть прийняти рішення про замовлення. Ще один важливий аспект – показати, що побачать гості, коли вони прибудуть в пункт призначення. Тут допоможуть фотографії, відео, а також стали популярними 3D карти та екскурсії по готелю[4].

На жаль, готелі, найчастіше пропонуючи унікальні умови і відмінний сервіс, не відображають свої переваги на сайті, випускаючи з виду необхідність захоплюючих текстів, якісних зображень при умові залучення аудиторії. Безліч hi-tech-новинок з незрозумілої причини проходить повз готельєрів, багато з яких обмежуються декількома фотографіями, скромним описом номерів і перерахуванням послуг. Професійна панорамна зйомка, 360-градусне відео, яскраві інтерактивні елементи, при одному погляді на які захочеться провести свої вихідні в цьому готелі. Хоча ці інструменти не входять в число обов'язкових, але підключивши їх до маркетингового комплексу, готелі гарантовано досягають успіху в продажах.

На сайті кожного готелю повинна бути розміщена не тільки базова інформація про його послуги, опис номерів та сервісів, а й тематичні розділи, що відповідають запитам ключової аудиторії (все для весілля, успішна конференція, дитячий клуб і так далі). Необхідно створити і якісний контент сайту. Доповнення динамічного контенту на сайті збільшує конвертацію в два рази: блог, відео, гід для гостей готелю – все те, що підкреслить унікальність готелю[2].

Використовуючи відповідні інструменти, менеджери готелю можуть домогтися підвищеного маркетингового впливу по збільшенню кількості бронювань. При цьому, Digital-маркетинг не обов'язково вимагає вивчення безлічі нових інструментів і найму великої кількості нових співробітників. Можна, можливо виділити і інші переваги Digital-маркетингу: інформація про готелі буде відома цільової аудиторії в досить короткі терміни; за рахунок розвитку цифрових технологій рекламна компанія буде потрапляти на очі великій кількості потенційних клієнтів; на Digital-маркетинг потрібно значно менше коштів, на відміну від звичайної реклами; за короткий час можна добитися ефекту «сарафанного радіо»; надає можливості для аналізу.

Визначимо переваги використання digital marketing: донесення інформації до більшого числа потенційних клієнтів за короткі терміни; більш потужний вплив на аудиторію; підвищення впізнаваності бренду і лояльності

до нього з боку клієнтів; прозорість вимірювання результатів маркетингової кампанії і можливість вносити коригування в режимі реального часу; менші витрати в порівнянні з традиційною рекламою [6].

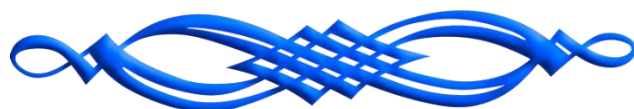
За допомогою новітніх технологій стало можливим уникати проблем підприємствам на підставі вимірювань результатів. Однак, як і будь-який вид маркетингу так і digital-marketing має ряд недоліків: щоб стати успішним через такий маркетинг необхідний час; неможливо використовувати будь-які канали, щоб зрозуміти, що вигідне саме для вашого готелю; необхідно постійно аналізувати ситуацію і вносити зміни, адже одноманітність не приведе до успіху.

Хоча digital-marketing є одним з найефективніших видів маркетингу, на жаль, доводиться констатувати той факт, що не всі підприємства готельної індустрії готові до його впровадження.

Отже, слід зазначити, що сьгоднішні цифрові технології є вирішальним фактором успіху і просування в кожній сфері готельного бізнесу. Зі збільшенням проникнення Інтернету і зростанням досвідченості користувача, все більше підприємств індустрії гостинності звертаються до сайту, як до однієї з ключових точок комунікації зі споживачем, а значить – і до Інтернет-реклами. Разом з тим використання каналів digital-marketing з метою просування продукту надає незаперечні конкурентні переваги підприємствам готельної індустрії. Поява нових інструментів, таких як блог, краудмаркетинг дає можливість підприємству отримувати ще більший прибуток і виходити на міжнародні ринки. Варто відмітити, що Digital-маркетинг більш вигідний, ніж традиційна рекламна кампанія, особливо для малих мережевих готелів. Він відкриває масу нових можливостей для готельного бізнесу, покращуючи при цьому якість сервісу і роблячи його більш персоналізованим для гостей.

Список використаних джерел:

1. Діджиталізація XXI століття – як впливають Digital-технології на підприємства індустрії гостинності. URL: <https://expertsolution.com.ua/kak-vlijajut-digital-tennologii-na-predprijatija-industrii-gostepriimstva>
2. Ефективність Email-розсилки 2021: середні показники відкриття в різних індустріях. URL: <https://blog.uamaster.com/email-open-rate-2021/>
3. Кирилюк, І. М. (2017). Маркетингове забезпечення готельної індустрії. (Монографія). (с. 122-144). Умань: ВПЦ «Візаві».
4. Digital-marketing. URL: <https://spb.mango-office.ru/products/calltracking-for-marketing/osnovy/digital-marketing/>.
5. Digital-маркетинг: 6 переваг для бізнесу. URL: <https://wezom.com.ua/blog/digital-marketing-6-preimuschestv-dlja-biznesa>.
6. Digital Signage в готелях. URL: <https://www.disima.pro/hotel>

Володимир Куриш,

здобувач освіти закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»

Науковий керівник: **Сергій Ващишак**, кандидат технічних наук,

доцент кафедри інформаційних технологій,

Україна, м. Івано-Франківськ

АЛГОРИТМ РОБОТИ МОДЕЛІ КЛАСИФІКАЦІЇ МЕТОДОЛОГІЙ РОЗРОБЛЕННЯ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Процес впровадження цифрових технологій у різні сфери життєдіяльності людини включає ряд послідовних дій, які спрямовані на розроблення необхідного програмного забезпечення (ПЗ). Для цього використовується методологія розроблення ПЗ - поділ роботи на окремі етапи, які містять комплекс дій для покращення планування та управління процесом розроблення. Як правило, методологія містить попереднє визначення конкретних результатів, які створюються та доповнюються командою проекту для розроблення нової чи підтримки розробленої програми. До методологій відносяться: водоспад, ітераційна та спіральна розробки, швидка розробка додатків, гнучка, прототипування, екстремальне програмування тощо [1]. Ці методології мають свої сильні та слабкі сторони, тому одна з них не обов'язково підходить для використання на проектах різних типів.

З метою підвищення якості виконання проектів доцільно розробити модель класифікації методологій розроблення ПЗ, яка б враховувала проектні характеристики, аналізувала їх та виводила список методологій розробки в порядку від найбільш до найменш оптимальної.

Оснoву моделі класифікації методологій розроблення ПЗ становить алгоритм її функціонування. Для його створення потрібно кожній характеристиці проекту (бюджет, тривалість, кількість людей, рівень кваліфікації, ризику зміни документації, складність, ризику) присвоїти значення яке буде мати вплив на кінцевий результат вибору. Ці значення будуть різними для різних характеристик. Найважливішими з них є ризику, складність та рівень кваліфікації, тому їм присвоєно найбільше значення впливу [2].

Для кожної методології розробки ПЗ створено матрицю співпадіння, де відображено співпадіння по характеристиках (табл.1.2).

Таблиця 1.2

Матриці співпадіння методологій по характеристиках

Водоспад	Ітераційна	Спіральна	Гнучка	Швидкої розробки додатків	Прототипування
[0, 1, 0],	[0, 0, 1],	[1, 0, 0],	[1, 0, 0],	[0, 0, 1],	[0, 1, 0],
[1, 0, 0],	[0, 0, 1],	[0, 0, 1],	[1, 0, 0],	[0, 0, 1],	[0, 1, 0],
[1, 0, 0],	[0, 1, 0],	[0, 0, 1],	[1, 0, 0],	[0, 0, 1],	[0, 1, 0],
[0, 1, 0]	[1, 0, 0]	[0, 1, 0],	[1, 0, 0],	[0, 0, 1],	[0, 1, 1],
[0, 1, 0],	[1, 0, 0],	[1, 0, 0],	[0, 0, 1],	[1, 0, 0],	[1, 1, 0],
[1, 0, 0],	[1, 0, 0],	[0, 0, 1],	[0, 1, 0],	[0, 0, 1],	[0, 1, 0],
[0, 0, 1]	[1, 0, 0]	[0, 1, 0]	[0, 1, 0]	[0, 0, 1]	[0, 0, 1]

На основі цього розроблено розгалужений алгоритм (рис. 1) для виконання процесу порівняння та вибору методологій згідно розробленої моделі. В ньому матриця характеристик порівнюється з матрицями методологій послідовно в порядку надходження, і, за кожне співпадіння з методологією даній методології буде нараховано додаткове значення впливу. Після перевірки всіх полів перевіряються опціональні варіанти вибору, і, як що там будуть вибрані опції, то методології будуть нараховані додаткові значення впливу.

Заключним етапом є виведення отриманих в результаті моделювання даних у вигляді списку методологій відповідно до значення впливу від більшого до меншого [2].

Створений алгоритм допоможе максимально точно підібрати методологію розробки для певного типу проекту.

Зі створеного алгоритму планується розроблення додатку, в який будуть заноситися дані, що є конкретними проектними характеристиками, аналізуватимуться згідно цього алгоритму, і, як результат, буде виводитися найбільш оптимальна модель розробки ПЗ для реалізації конкретного проекту.

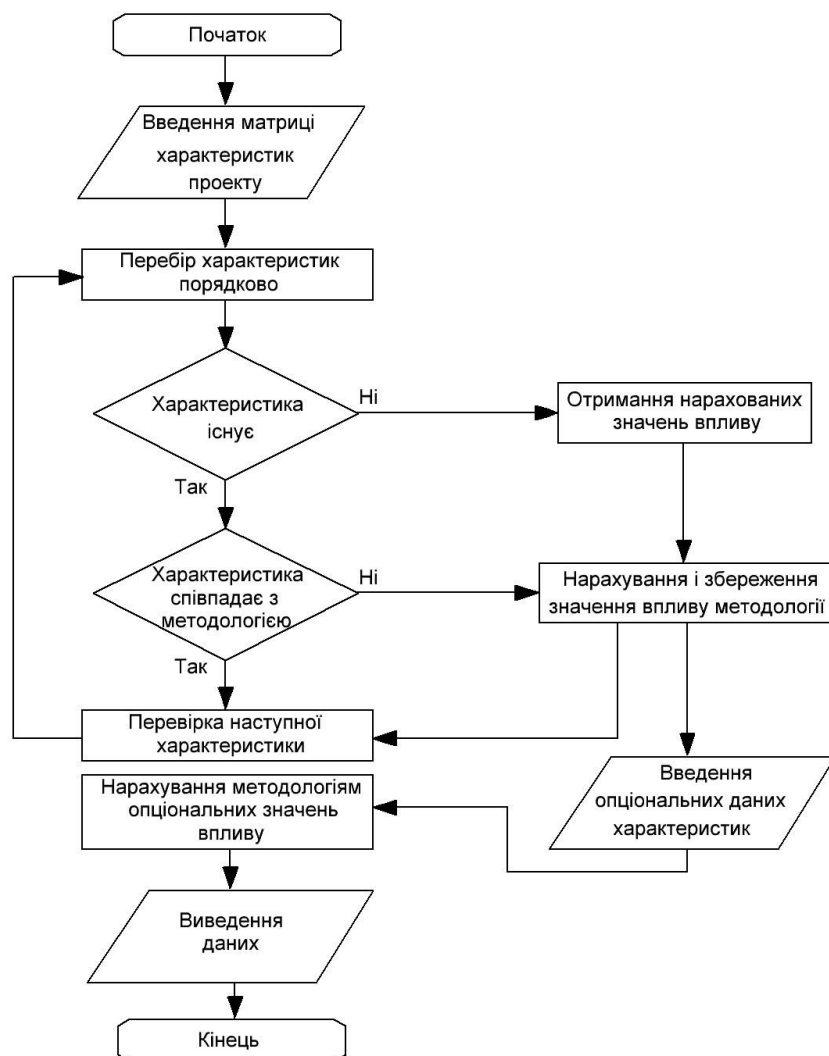
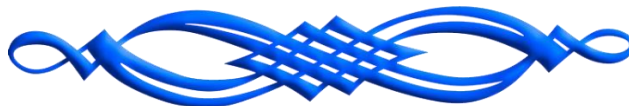

Рисунок 1 – Алгоритм роботи моделі класифікації методологій розроблення ПЗ

Список використаних джерел:

1. Технології створення програмних продуктів та інформаційних систем : навч. посібник / М. Ю. Карпенко, Н. О. Манакова, І. О. Гавриленко ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 93 с.
2. Christopher M. The agile supply chain: competing in volatile markets // Agile supply chain: Industrial marketing management. 2000. P. 37-44.

Владислав Кутвіцький,

здобувач освіти

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Науковий керівник: Марусей Т.В., кандидат економічних наук, доцент

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Технологічні зміни, що характерні для ХХІ століття в частині «зрощування» телекомунікаційних, ІК технологій та інновацій, зумовили введення в науковий обіг понять «цифрові технології», «цифрова адженда», «цифрова економіка». Остання являє собою тип економіки, що характеризується активним впровадженням і використанням цифрових технологій зберігання, обробкою й передачею інформації в усі сфери людської діяльності. «Цифровий вихор» [1] який утворюють цифрові технології, відкриває унікальні можливості для розвитку нашої економіки та підвищення якості життя громадян. Швидкі та глибинні наслідки від переходу на «цифру» будуть можливими лише тоді, коли «цифрова» трансформація стане основою життєдіяльності українського суспільства, бізнесу і державних установ, буде звичним й повсякденним явищем, в плететься в наш генетичний код, буде «нашою ключовою аджендою на шляху до процвітання і основою добробуту України» [2].

Щодо впровадження цифрових технологій, то далеко не всі вітчизняні підприємства здійснюють трансформацію своєї діяльності в цьому напрямі. На рис. 1 визначено фактори, що є перепорою на шляху до цифрової трансформації[3].

Фактори, що є перепорою на шляху до цифрової трансформації

Зовнішні фактори

- ✓ Дефіцит цифрових рішень, що враховують специфіку бізнесу компанії
- ✓ Нерозвинутість інформаційної інфраструктури
- ✓ Відсутність стандартів щодо застосування цифрових технологій
- ✓ Нерозвинутість інфраструктури цифрової довіри
- ✓ Проблеми міжвідомчої взаємодії
- ✓ Недостатність правового регулювання відносин, що формуються у цифрову економіку

<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ідентифікація визначення правового статусу стейкхолдерів ✓ Відсутність спеціальних заходів державної підтримки використання цифрових технологій компаніями ✓ Безпека і конфіденційність даних, захист від кіберзлочинності ✓ Наявність неструктурованих, суперечливих даних
<p>Ресурсні обмеження</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Відсутність власних коштів ✓ Відсутність інвестиційних ресурсів ✓ Висока вартість проектів із застосуванням цифрових технологій ✓ Високі витрати на експлуатацію систем, що використовують цифрові технології ✓ Низький інноваційний потенціал організації ✓ Недолік можливостей для кооперування з іншими підприємствами та науковими організаціями
<p>Людський фактор</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Дефіцит фахівців, які відповідають вимогам цифрової епохи ✓ Дефіцит кваліфікації персоналу, який впроваджує та обслуговує цифрові технології ✓ Технологічна некомпетентність користувачів ✓ Різний рівень цифрових знань між різними поколіннями ✓ Небажання співробітників змінювати звичні форми роботи ✓ Низька цифрова культура

Рис. 1. Фактори, що є перешкодою на шляху до цифрової трансформації

Процеси розвитку й перетворення економіки в цифрову відбувається під впливом багатьох чинників. Винятково важливу роль у сприянні розвитку цифрової економіки відіграють чотири основні фактори:

1) соціальні мережі – взаємодія, є джерелом інноваційних ідей та основою для збирання та розповсюдження інформації, сприяє залученню учасників в політичне життя та соціальним змінам;

2) цифрові фінанси – впровадження цифрових технологій у фінансово-кредитний сектор економіки, онлайн платежі в електронній торгівлі, електронні перекази, електронні торги, електронні державні закупівлі, електронний державний бюджет, державні соціальні допомоги (пенсії, мобільні гроші, цифрова валюта);

3) революція даних – у фокусі уваги перебувають взаємопов’язані інновації – великі дані і відкриття даних. При цьому аналітика великих масивів даних застосовується для вдосконалення транспортних потоків, оцінки узагальнених макроекономічних показників, удосконалення управлінських процесів. Щодо відкритих даних, то важливим джерелом відкритих даних є або можуть бути уряди;

4) цифрова ідентифікація – застосування єдиної електронної системи засвідчення особистості для безпечних банківських операцій, голосування, доступ до соціальних послуг, оплата комунальних платежів та ін.

Міжнародна організація OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) виділяє всього три ключові компоненти цифрової економіки:

1) інфраструктуру (апаратне та програмне забезпечення, телекомунікації, мережі тощо);

2) електронну комерцію (дистрибуція товарів через мережу Інтернет).

3) електронний бізнес (ведення господарської діяльності та будь-яких інших бізнес-процесів через комп'ютерні мережі) [4].

Перехід до чергового етапу цивілізаційного розвитку – цифровізації зумовили принципову зміну структури світової економіки, її глобальну віртуалізацію завдяки появі нових форм транскордонного руху електронних товарів, капіталів, праці. У зв'язку з цим вимірювання рівня цифрової трансформації економіки конкретної країни стає одним із найважливіших завдань. Розробка системи показників для моніторингу цифрової трансформації економіки на міжнародному рівні ведеться багатьма міжнародними організаціями та авторитетними аналітичними агентствами, зусиллями яких було розроблено більш ніж 20 різних композитних індексів цифрової трансформації економіки і суспільства.

Найбільш відомі рейтинги цифровізації економіки засновані на таких індексах як:

- індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ICT Development Index – IDI);
- індекс цифрової економіки і суспільства (Digital Economy and Society Index – DESI);
- індекс цифрової еволюції (Digital Evolution Index – DEI);
- індекс світової цифрової конкурентоспроможності (IMD World Digital Competiveness Index – WDCI);
- індекс мережевої готовності (Networked Readiness Index – NRI);
- індекс цифровізації економіки BCG (e-Intensity).
- індекс прийняття цифровізації (Digital Adoption Index – DAI);
- глобальний інноваційний індекс (Global Innovation Index – GII);
- індекс мережевої готовності (Networked Readiness Index – NRI);
- індекс цифровізації економіки (Boston Consulting Group – e-Intensity).

До вищезазначених індексів окремі науковці додають Global Competitiveness Index, проте наведений індекс лише умовно можна вважати індикатором розвитку цифрової економіки, оскільки глобальний індекс конкурентоспроможності вимірює набір інститутів, політик і факторів, які визначають стійкий поточний і середньостроковий рівні економічного процвітання без окремої деталізації конкретних складових пов'язаних саме з розвитком цифровізації.

Для подальшого поглибленого аналізу запропонованих вище індексів розвитку цифрової економіки скористуємося таким методичним підходом — проведемо аналіз індексів згідно наступних трьох основних критеріїв:

1) визначимо популярність (значущість) індексу (тобто частоту, з якою той чи інший індекс зустрічається (згадується) при здійсненні відповідних запитів на сайтах пошукової системи Google), з метою підвищення об'єктивності дослідження будемо використовувати англійську версію назв індексів;

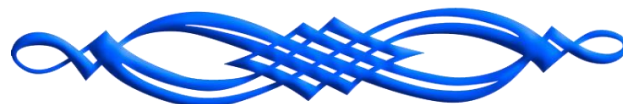
2) виявимо представництво нашої держави в кожному індексі (наявність або відсутність), які обрані для поглибленого дослідження з метою визначення місця України у порівнянні із країнами найближчими географічними сусідами;

3) окреслимо часові рамки (період) представництва нашої держави у вищевказаних індексах з метою виявлення динаміки змін, які відбуваються в нашій державі під впливом факторів загальної цифровізації економік світу, що дозволить в подальших дослідженнях описати наявні тенденції в економіці країни з прив'язкою до зміни окремих індексів цифровізації та окреслити можливі перспективні напрями цифровізації вітчизняної економіки з мінімальним інвестиційним навантаженням[8].

Отже, цифровізація країни має бути комплексною (повний і всеохоплюючий перехід на цифрові технології), а не точковою (поліпшення якості певних систем чи сфер життя громадян). Тоді вона даватиме максимальний позитивний ефект для економіки та населення. При цьому цифрові ініціативи мають охоплювати всі сфери життєдіяльності людини – від Індустрії 4.0, IoT та смарт-фабрики до впровадження блокчейну в державних установах. А тому усунення бар'єрів для цифрових перетворень повинне відбуватися шляхом об'єднання зусиль усіх гілок влади, бізнесу та громадськості

Список використаних джерел:

1. Айзексон В. Інноватори: як група хакерів, геніїв та гиків здійснила цифрову революцію. Київ. Видавництво «Наш формат». 2017. 488 с.
2. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020). Концептуальні засади (версія 1.0). Першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 року. [Електронний ресурс] / НІТЕСН office. – грудень 2016. – 90 с.
3. Грабчук І.Ф., Ремінська О.А., Курінна Ю.Ю. Інноваційні переваги розвитку цифрової економіки на підприємствах. Причорноморські економічні студії. Випуск 59-1. 2020. DOI: doi.org/10.32843/bses.59-19
4. На шляху до цифрового суспільства: як Україні не втратити час. URL: <http://cpis.org.ua/na-shlyahu-do-cifrovogo-suspilstva-yak-ukra%D1%97ni-ne-vtratiti-chas/>
5. Піжук О. Цифрова трансформація економіки України: обмеження та можливості: монографія. Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2020. 504 с.
6. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. Центр Разумкова, 2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf
7. Плетньов М., Адаменко Т. Формування цифрової економіки: техніко-економічний аспект. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/Ryha_09.10.19/Ryha_09.10.19_26.pdf
8. Руденко М. В. Аналіз позицій України в глобальних індексах цифрової економіки. *Економіка та держава*. 2021. № 2. С. 11–18. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.2.11
9. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>

Аліна Лещук,

*здобувач освіти, Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного*

*Науковий керівник: Наталія Шквиря, кандидат економічних наук, доцент
Україна, м. Запоріжжя*

ЦИФРОВИЙ МАРКЕТИНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Розвиток цифрових технологій визначає швидку зміну у сучасному світі, а швидкість цих змін зростає. Повсякденне життя людини інтенсивно цифровізується. І ця тенденція до цифровізації споживача, переходу до онлайн пошуку інформації, електронних платежів, електронних документів та інших віртуальних послуг змінює звичайні бізнес-моделі підприємств.

У сучасний період ті методи маркетингу, які бізнес традиційно використовував та використовує поступово йдуть і на зміну їм приходять цифрові технології. Зараз успіх будь-якого бізнесу багато в чому залежить від того, наскільки він ефективно застосовує цифровий маркетинг, який є зовсім інноваційним підходом до споживача; новою тактикою, стратегією розуміння його поведінки, як у мережі, так і на ринку [3].

Цифрові канали просування мають багато переваг, які дають можливість вивести цифровий маркетинг на новий рівень розвитку. До основних переваг цифрового маркетингу відносяться: відсутність територіальних обмежень під час реалізації маркетингових ідей; широке поширення Інтернету та мобільного зв'язку створює великі можливості залучення цільової аудиторії; інтерактивність, тобто, потенційний споживач активно взаємодіє із брендом; легкість доступу до інформаційного ресурсу; управління подіями у режимі реального часу [1].

Проте, не завжди ефективний той чи інший канал. Мистецтво маркетолога у тому, щоб вміло застосовувати канали цифрового маркетингу. Наприклад, контекстна реклама принесе ефект, коли постає завдання просування бренду серед невеликої цільової аудиторії. Якщо фірма виробляє товар, споживачами якої є молодь, то для охоплення значної їх кількості доречно використовувати переваги соціальної мережі, мобільних додатків, інтернет - реклами і вірусного контенту. Таким чином, маючи унікальні можливості, цифровізація дозволила створити цілий спектр переваг цифрового маркетингу.

Ефективність цифрового маркетингу великою мірою залежить від умілого використання його інструментів. Одним із таких інструментів є SMM або соціальний маркетинг. Величезна активна аудиторія, яка характерна для соціальної мережі, дозволяє використовувати її для того, щоб просувати бренд, розширювати аудиторію та займатися активним продажем. За допомогою SMM є можливість знайти лояльну аудиторію та збільшити її активність, одночасно отримуючи зворотний зв'язок.

Особою компанії, її візитною карткою є landing-сторінка або веб-сайт, де споживачі можуть знайти всю інформацію про підприємство та її продукт.

Ефективний цей сайт чи ні, можна визначити за конверсією - коефіцієнтом, що показує співвідношення числа покупців до відвідувачів сайту [4].

Для підвищення впізнаваності бренду, розширення аудиторії, підвищення лояльності користувачів деякі компанії використовують такий інструмент як стратегічне партнерство, який дає можливість завдяки співпраці налагодити взаємовигідні відносини з партнерами, які не є конкурентами підприємства.

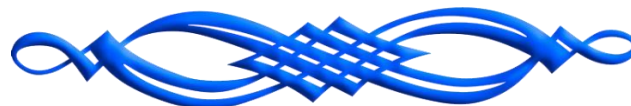
Слід зазначити, що у сучасний період підприємства найактивніше використовують такі інструменти цифрового маркетингу як маркетинг впливу, контекстна реклама, таргетні оголошення, реклама у мобільних додатках.

До розвинених інструментів цифрового маркетингу належать також таргетні оголошення. Цей інструмент відноситься до перспективного напрямку просування продукції у соціальних мережах. За допомогою цього виду реклами поширюються оголошення, що складаються з текстової та графічної інформації, спрямовані на цільову аудиторію, зацікавлену у товарах, що просуваються. Далі користувачі самі починають розповсюджувати ролики, що їх зацікавили, або рекламні посилання, відправляючи їх своїм друзям або просто розміщуючи на своїй сторінці у соціальній мережі.

Таким чином, сучасне успішне ведення бізнесу має на увазі не лише наявність якісного продукту, конкурентоспроможної ціни та високої якості обслуговування. Використання різноманітного інструментарію цифрового маркетингу стає для підприємства його найважливішою конкурентною перевагою на ринку.

Список використаних джерел:

1. Шквиря Н.О., Сокіл Я.С. Маркетингові дослідження як інструмент визначення стратегічних напрямків розвитку підприємства. *Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. Мелітополь, 2020. № 2 (42). С. 214-219.
2. Шквиря, Н.А. Обґрунтування вибору маркетингової товарної стратегії підприємства. *Економіка сьогодні: проблеми моделювання та управління*: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 19-20 листопада 2020р. Полтава, 2020. С. 198-201
3. Шквиря Н.О. Інформаційне забезпечення інноваційних рішень на засадах маркетингу. *Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки)*. Мелітополь, 2013. № 2(22). С. 288-294.
4. Шквиря Н.О. Сутність та особливості маркетингового планування конкурентоспроможності продукції. *Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. Мелітополь, 2016. № 3(32). С. 164-170.
5. Шквиря Н.О. Теоретичні основи стратегічного маркетингу підприємства. *Інфраструктура ринку*, 2020. - №40 URL: http://www.market_infr.od.ua/journals/2020/40_2020_ukr/59.pdf

*Артем Масленніков,
здобувач освіти ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Оксана Комарницька, викладач-методист
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПРОГРЕСУ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ

Жорстка конкуренція на ринку товарів і послуг України дає поштовх представникам малих, середніх і навіть великих компаній шукати нові ринки збуту товарів і послуг, а також клієнтів і ділових партнерів. Основною платформою для вирішення цих проблем є необмежений Інтернет-простір. Щоб залишатися конкурентоспроможними, необхідно адаптуватися до нових бізнес-стратегій за допомогою новітніх телекомунікаційних технологій. Але ведення так званого інтернет-бізнесу – справа досить специфічна і має свої особливості, актуальні для дослідження в наш час.

Інтернет-бізнес – це поєднання всіх видів комерційної діяльності та підприємницької діяльності в електронній мережі Інтернет з її специфічними характеристиками та можливостями для задоволення потреб користувачів Інтернету та отримання різноманітних вигод у відповідь.

Зокрема, зараз існує два способи використання підприємцями всесвітньої павутини: Інтернет для бізнесу та ведення бізнесу в Інтернеті.

Перший напрямок включає такі напрямки розвитку бізнесу, як пошук потенційних клієнтів через рекламу, соціологічні дослідження тенденцій коливання суспільних потреб, створення Інтернет-каталогу товарів і послуг, підтримка комунікацій між діловими партнерами та консультації клієнтів. Таке використання інтернет-простору для просування свого бізнесу відоме як «офлайн-бізнес». Використання Інтернету для просування бізнесу стало звичайною практикою для багатьох іноземних компаній. З ранніх етапів розвитку Інтернет-простору розміщення рекламних чи інформаційних повідомлень у глобальній мережі обіцяло компанії чи банку відчутні конкурентні переваги. Однак сьогодні таке використання Інтернету в бізнес-цілях є першочерговою необхідністю, а не перевагою.

Другий напрямок включає ті форми підприємництва, які фактично не виходять за межі мережі. Напрямки такої діяльності перерахувати неможливо, але це також може бути створення соціальної мережі, форуму, інтернет-магазину, розробка платіжних систем, програмного забезпечення, надання послуг рерайтингу та копірайтингу і навіть надання психологічних консультацій. Такі підприємницькі сфери діяльності отримали назву «онлайн-бізнес». Такі угоди пропонують компаніям можливість отримати конкурентну перевагу, знизити витрати, допомогти розширити ринки та сфери діяльності, а також знайти нові канали збуту, залучити нових і покращити обслуговування клієнтів. Перевагою електронного бізнесу є його мобільність та оперативність, завдяки чому приймаються ефективніші управлінські рішення. Інтернет-підприємництво має як позитивні, так і негативні сторони.

До перших, насамперед можна віднести:

1. потенційний ринок збуту товарів і послуг, що не обмежується кордонами країн;

2. свобода доступу та свобода часу;

3. підбір найкращих кадрів для підприємства зі всього світу;

4. конкурентоспроможність нових підприємств на ринку розвинених фірм. До негативних факторів відносяться:

1. недосконалість законодавчої бази України;

2. відсутність безпеки здійснення електронних платежів;

3. небезпека доступу хакерів до файлів і розрахунків;

4. відсутність захисту споживачів від неякісних послуг недобросовісних фірм;

5. відсутність захисту підприємців і споживачів від Інтернет-шахраїв.

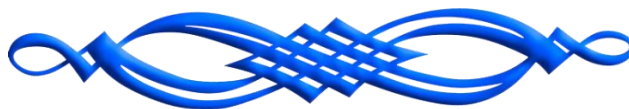
В Україні на законодавчому рівні ведеться робота над усуненням цих недоліків. Зокрема, в Україні діє Закон «Про електронну комерцію» від 03.09.2015 року, який визначає організаційно-правові засади діяльності у сфері електронної комерції в Україні, встановлює порядок вчинення електронних правочинів із застосуванням інформаційно-телекомунікаційних систем та визначає права і обов'язки учасників відносин у сфері електронної комерції. Також в документі описано принципи роботи ринку електронної комерції, права та обов'язки онлайн продавців і їхніх покупців, розмежовано відповідальність продавців товарів і «постачальників послуг проміжного характеру» – інтернет і хостинг-провайдерів, реєстраторів доменних імен і т.ін. Закон вводить нові терміни: електронна комерція, електронний товар, електронна торгівля, інтерне-магазин, електронна угода. Однією з основних новацій проекту є визнання електронної угоди на законодавчому рівні – вона дорівнюватиме за правовими наслідками іншим способам укладання угоди, у тому числі, з іноземними суб'єктами. Цей закон значно спростив життя користувачам різноманітних послуг. Але, слід зазначити, що сфери бізнесу в Інтернеті розвиваються набагато інтенсивніше, ніж українське законодавство, тому прогалин у законі, що має регулювати відносини між підприємцями і споживачами в Інтернеті, з кожним днем дедалі збільшуються. Дослідження сучасних експертів стверджують, що зростання користувачів Інтернету дає підстави вважати, що в майбутньому економічні процеси переміщуватимуться у Всесвітню мережу. Електронний бізнес є перспективним напрямом для розвитку підприємництва, а також для сприяння зайнятості кваліфікованих спеціалістів.

Отже, можна зробити висновок, що для розвитку та вдосконалення електронного бізнесу в Україні існують ресурси, а саме – людський потенціал, кваліфіковані спеціалісти, якісні та дешеві послуги Інтернет-провайдерів, але існують і перешкоди, що головним чином можна усунути шляхом вдосконалення законодавства.

Список використаних джерел:

1. Зайцева О.О. Електронний бізнес. Навч.Посіб. / О.О. Зайцева, І.М. Болотнюк. І.Ф.: Лілея НВ, 2015. 263 с.

2. Закон України «Про електронну комерцію» // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 45. ст. 410. Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/675-19>
3. Чекіна К.В. Інтернет та сучасні способи ведення електронного бізнесу [Текст] / К.В. Чекіна, О.В. Орлик // Інформатика та інформаційні технології : студ. наук. конф., 20 квітня 2015 р. : матер. конф. Одеса, ОНЕУ, 2015. С. 36-39.

Олена Мельник,
*здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: **Олександр Шевчук,** кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри соціальної роботи, психології
та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

РОЛЬ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ У ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА

Якщо говорити про інші важливі відмінності безготівкових грошей і криптовалюта, то варто вказати на те, що перш ніж безготівкові гроші з'являться на рахунку, їх потрібно фізично внести на цей рахунок, наприклад, через термінал або касу платіжної системи. «Емісія» криптовалюта відбувається безпосередньо в Інтернеті і не завжди вимагає еквівалентного обміну на готівку або безготівкові гроші.

Наш світ заповнила ера цифрової електроніки. Багато звичних на перший погляд речей набули нового змісту це електронна пошта, електронна книга, електронна сигарета, електрокар, цифрові гроші. Ми стали залежними від мобільного телефону завдяки якому можна виконувати безліч операцій, у тому числі фінансових.

Відповідно до законодавства України, електронні гроші це – одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі [3].

Економістами і фінансистами вже сформульовано безліч варіантів визначень сутності грошей . Більшість термінів хоч і несхожі між собою, але, тим не менш, абсолютно вірні. Всі вони дають розуміння суті грошей. Однак головне їх відмінність полягає в тому, в якому аспекті розглядається поняття грошей.

В рамках даного огляду гроші можна назвати засобом забезпечення непрямого обміну, тобто активом-посередником, що допомагає укласти угоду людям, які не мають можливості проведення взаємовигідного бартеру (прямого обміну). Важливими властивостями грошей є висока ліквідність (затребуваність для всіх) і заздалегідь відомий курс обміну на насущні потреби.

Гроші можна розділити на реальні і віртуальні. Існують різні визначення цих понять. У даній статті будемо вважати віртуальними все ті гроші, платіжна спроможність яких не гарантується державою, – тобто електронні приватні гроші, які є одиницями недержавних платіжних систем (про електронні гаманця знають вже багато), і криптовалюта. При такому підході, до реальних грошей, які, відповідно, забезпечуються гарантіями держави, можуть бути віднесені готівкові та безготівкові гроші (що зберігаються на рахунку в банку, наприклад), а також державні електронні гроші (виражені в національній валюті і які є складовою частиною державної платіжної системи).

Віртуальні форми грошей найбільш зручні для забезпечення роботи віртуальної економіки. Ця незвичайна сфера економіки по-справжньому не розвинулася б, якби прогрес Інтернету та обчислювальної техніки не став реальністю. В першу чергу, це пов'язано з тим, що продукти віртуальної економіки створюються і поширюються саме завдяки комп'ютерним технологіям. Характерними товарами віртуальної економіки можна назвати комп'ютерні ігри (в тому числі на основі доповненої і віртуальної реальності) або мультимедіа-продукти в цифровій формі (наприклад, фільми в онлайн-кінотеатрах або відеоролики на Youtube).

Важливою особливістю віртуальної економіки є те, що попит споживачів на нові цифрові продукти не спадає (або спадає досить повільно) по мірі використання вже придбаних товарів. Так, якщо в реальній економіці клієнту продали стільниковий телефон, шанси, що він захоче купити ще один, залишаються низькими, принаймні, кілька місяців після покупки. Однак якщо людина подивилася серіал або пограв в комп'ютерну гру (або вжив інші продукти віртуальної економіки), і йому сподобалося, він досить скоро захоче купити ще один цифровий продукт того ж виробника, а згодом купувати ще і ще.

Будь-яка валюта (фіатна або електронна), криптовалюта має низку переваг та недоліків [1, 2].

1) Повна прозорість розрахунків. Історію будь-якого платежу можна (теоретично) відстежити до самого моменту генерації монет, і він ніколи не буде видалений з бази даних. Знаючи тільки адрес криптовалюти, користувач може в будь-який час дізнатися про всі транзакції, прийняті цією адресою або відправлені з неї.

2) Відсутність контролю за мережею. Криптовалюта не має контролюючого центру, який може заморозити будь-який рахунок, змінити кількість грошових одиниць у системі, заблокувати або скасувати платіж. Є невеликі комісійні, розмір яких на практиці майже невідчутний і не залежить від суми переказу. Угоди в системі є безповоротними, як і операції з готівкою (це водночас є перевагою та недоліком).

3) Неперевершений захист. Із кожним новим блоком зростає обчислювальна потужність, необхідна майнеру для розрахунку всього ланцюжка з нуля, а чим довше ланцюг, тим важче «зламати» мережу. Нині біткоїн - це децентралізована обчислювальна мережа, продуктивність якої більш ніж у вісім разів перевищує сумарну обчислювальну потужність усіх суперкомп'ютерів у світі. Для того щоб мати над нею навіть обмежений контроль, потрібні величезні ресурси та витрати в сотні мільйонів доларів.

4) Можливість анонімних розрахунків. Криптовалюта є зручним і за бажанням анонімним засобом розрахунків, адреса (номер рахунку в системі) не пов'язана з його власником, для її відкриття не потрібні ніякі документи. Це рядок довжиною близько 34 символів із цифр і букв латинського алфавіту в різному регістрі. Адреса виглядає, наприклад, так: 2Вр9к2а7Тп9зп8Су]дЬ32сМ46ЫВТКТ5еа. Його можна перевести у форму рикоду або іншого двомірного коду для зручності розрахунків, а також передати так, як є.

5) Відсутність залежності курсу криптовалюти від політичних умов або діяльності Центральних банків країн, що є привабливим для інвесторів. Курс такої валюти залежить тільки від попиту та пропозиції на неї (обсяг попиту залежить від того, скільки товарів і послуг можна придбати за криптовалюту, а пропозиція жорстко обмежена).

6) Можливість використання нецілого «числа» монет є ще однією перевагою використання криптовалют, адже грошова одиниця ділиться до восьми-десятитисячного знака.

7) Проте серед недоліків криптовалюти можна назвати те, що в разі втрати пароля або доступу до електронного гаманця наявна криптовалюта буде повністю втрачена.

8) Технічна складність використання. Працювати з валютами можна лише там, де їх приймають та є для цього технічна можливість. Ненадійний об'єкт для інвестування через великі та раптові коливання курсу.

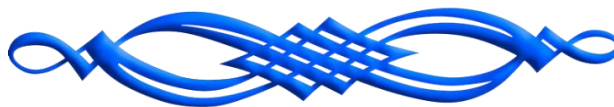
9) Хакерські атаки. Використання крипто-валюти час від часу піддається хакерським атакам, що викликає недовіру у потенційних користувачів та не спонукає інвесторів вкладати значні кошти в цифрові активи.

10) Організація статутного капіталу. Крип-товалюти неможливо вносити до статутного капіталу юридичних осіб, оскільки невизначеність правового статусу криптовалюти не дає змогу використовувати її як актив.

11) Криптовалюта як інструмент чорних ринків. Криптовалюта відкриває нові можливості та інструменти для функціонування чорних ринків. Можливе використання з метою ухилення податків. Не виключені варіанти заборони користування таким видом розрахунків національним регулятором.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко О., Богаченко М. Особливості функціонування криптовалют на світових фінансових ринках. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 5. С. 826-830.
2. Григоревська О., Салазкін С. Особливості функціонування віртуальних криптовалют: економічний аспект. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. № 14. С. 760-765.;
3. Мавроди добрался до биткоина – новая реинкарнация старой пирамиды! URL: <http://forklog.com/mavrodi-dobralsya-do-bitkoina>. (Дата звернення: 15.11.2020).

Анна Мітусова,

здобувач освіти

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Науковий керівник: Марусей Т.В., кандидат економічних наук, доцент

Україна, м. Кам'янець-Подільський

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ

На сьогодні сучасні системи управління туристичних підприємств вимагають об'єктивного підходу до визначення необхідної інформаційної системи для керування бізнесом. На ринку інформаційних продуктів існує невизначеність із вибором конкретного продукту клієнтом, що в кінцевому підсумку призводить до проблем, пов'язаних з адаптацією інформаційної системи до умов туристичного підприємства, занадто високої повної вартості системи, невідповідності персоналу до роботи в системі, придбання неповноцінної системи, яка не охоплює необхідні бізнес-процеси, та ін. Від ефективно налагодженої роботи системи управління туристичним підприємством сьогодні залежать результативність залучення клієнтів, оптимізація роботи підприємства, ефективність прийнятих рішень тощо. Найпоширенішими у туристичній практиці є традиційні методи аналізу інформації, оскільки 100% туристичних компаній використовують їх для економічного аналізу своєї діяльності. Такий аналіз, зазвичай, охоплює оцінювання впливу чинників макросередовища і, передусім, економічного, на діяльність туристичної компанії, аналіз власних і залучених засобів, активів, доходів, витрат, враховуючи маркетингові, та прибутковості, ліквідності та платоспроможності, туристичних ризиків, дотримання економічних нормативів, аналіз економічного стану позичальників, оцінку бізнес-плану туристичної компанії, інтегровану оцінку туристичної діяльності.

Інформаційна система (ІС) – це сукупність технічних, програмних та організаційних складників, що використовуються для збору, обробки, аналізу, зберігання та використання інформації для користувача з певною метою.

Інформаційні системи покликані спростити діяльність у кожній окремій сфері застосуванням інформаційних технологій (ІТ). Інформаційна система включає такі підсистеми, як: технічна підсистема, представлена технічними засобами, які дають змогу виконати технічні функції ІС для користувача; програмна підсистема, представлена програмними продуктами, які дають змогу виконати функції обробки інформації, її аналізу та ін.; організаційна підсистема, представлена працівниками, що здійснюють операції, які не здійснюються, або не можуть бути здійснені за допомогою інших підсистем, а також відповідають за їх нормальне функціонування.

Інформаційна система управління (ІСУ) – це інформаційна система, яка забезпечує ефективну роботу системи менеджменту підприємства. ІСУ здійснюють допомогу у прийнятті управлінського рішення, відстеженні його виконання, аналізі й оцінці його виконання. У всіх сферах людської діяльності

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

існує специфіка щодо застосування інформаційних технологій, яка переважно й визначає вимоги до інформаційної системи управління, її апаратної, програмної та організаційної частин[3].

Позитивний вплив інформаційних технологій на туристичний потік зумовлюється трансформацією сфери туризму з такої, яка орієнтована на обслуговування організованих туристів, – на багатогалузеву сферу діяльності, що спрямована на задоволення різноманітних потреб індивідуальних туристів. Незважаючи на достатню поширеність інформаційних технологій, рівень їх використання вітчизняними підприємствами є досить незначним, що зумовлено:

- низьким рівнем розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури;
- відсутністю баз даних туристичного профілю в окремих регіонах країни; обмеженістю інформації та реклами туристичного продукту на ринках;
- низьким рівнем розвитку віртуальних туристичних підприємств;
- відсутністю державної електронної системи забезпечення суб'єктів туристичної діяльності оперативною інформацією про попит, пропозицію, ціни, тарифи.

Автоматизовані ІТ управління туристичним підприємством функціонують як в окремих туристичних фірмах, так і в цілих ланцюгах цієї галузі. Перехресний продаж між фірмами збільшує завантаження за груповими продажами. Вони оснащені могутнім інструментарієм зі збереження і управління всією кореспонденцією між відділом продаж туристичної фірми і клієнтами. Функціональний блок управління документацією зберігає та організує роботу з документами, відправленими клієнтами. Переваги у тому, що це дає змогу проводити гнучку маркетингову і цінову політику, досягаючи максимальної прибутковості від кожної отриманої заявки чи пропозиції. Створювати високоефективну стратегію продажів, що базується на аналізі тенденцій і взаємодій на ринку, туристична фірма має змогу, контролюючи умови реалізації своїх пакетів послуг (мінімальний тариф і тривалість перебування гостя, обмеження на кількість продаваних путівок за типами, вимогами, гарантіями заявок, передоплатою), приводячи їх у відповідність з кон'юнктурою ринків у тих або інших географічних регіонах. У такий спосіб туристична фірма отримує максимально можливу віддачу від кожного сегмента ринку. Важливою перевагою для будь-якої туристичної фірми, представленої в Інтернеті, безперечно, є своєчасність, повнота і доступність переданої інформації.

Особливості туристичної діяльності нетипові для інших сфер. Переважно виділяють два різновиди туристичних підприємств: туристичні оператори (туроператори) та туристичні фірми (турфірми). Туристичні підприємства поєднують функції туроператора і туристичної фірми, виступаючи як туроператор (підприємство, що формує туристичний продукт) за одним або кількома напрямками й як турфірма або турагенство (підприємство, що

здійснює продаж туристичного продукту, створеного іншими туроператорами, збираючи і пропонуючи варіанти у напрямі, який зацікавив клієнта, у відповідних туроператорів, які працюють за цими напрямками) за багатьма іншими напрямками для розширення асортименту.

Специфічними чинниками туристичного бізнесу, що впливають і на інформаційні системи управління, є: сезонність туристичної діяльності (існує загальна тенденція, що найбільший потік туристів припадає саме на період відпусток, вихідних, святкових днів тощо); висока динамічність туристичної діяльності (необхідність швидко реагувати на певні події, які пов'язані з туристами: нещасні випадки, проблеми з перевізниками, проблеми з поселенням, робота з претензіями та ін.); ринок, який динамічно розвивається та є відносно новим (постійно зростає кількість туристів, що поповнюються представниками активного нового покоління; постійно оновлюються та змінюються інструменти боротьби за клієнта); наявність розвинених конкурентів (наявність конкуренції між великими туроператорами стосовно турів, а також між турфірмами стосовно залучення клієнтів); належність до сфери послуг (необхідно враховувати особливості туристичного продукту як послуги). Вказані особливості туристичної діяльності переважно визначають специфіку інформаційної системи управління туристичними підприємствами.

Застосування сучасних інформаційних технологій підвищує безпеку та якість туристичних послуг. Нині в туризмі використовують глобальні розподільчі системи (Global Distribution System), які забезпечують швидке і зручне бронювання квитків на транспорт, резервування місць у готелі, прокат автомобілів, обмін валют, замовлення квитків на спортивні та культурні заходи тощо. Найбільшими глобальними розподільчими системами на міжнародному ринку туристичних послуг є AMADEUS, Worldspan, Galileo, Sabre.

Найбільш розповсюдженими в діяльності вітчизняних туристичних підприємств є спеціалізовані програмні продукти: "Мастер-тур", "САМО-Тур", "САМОТурагент", "Turwin", "Парус-Турагентство", саме вони спрямовані в першу чергу на вирішення завдань управління та мають такі переваги: зниження витрат за рахунок оптимізації бізнес-процесів туристичних підприємств; гарантоване виконання замовлень у необхідному обсязі та в зазначені строки; забезпечення якості туристичного продукту через якість виробничих і управлінських технологій [1]. Наведені системи автоматизації надають змогу організувати управлінські процеси й умови операційної діяльності на підприємстві шляхом об'єднання існуючих операцій та окремих пакетів прикладних програм у єдиний інтегрований процес.

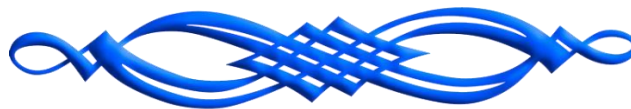
Прикладні програмні продукти, що використовуються суб'єктами туристичної діяльності, поділяють на стандартні та спеціальні, вони забезпечують [2]: накопичення даних в єдиній інформаційній системі; оперативну обробку і передачу цих даних; стандартні технологічні прийоми для виконання тих чи інших операцій; суттєве зменшення часу на прийняття

рішень. Більшість туристичних підприємств у своїй діяльності використовуює як стандартне (як правило пакети фірми Microsoft: Word, Excel, PowerPoint, Outlook), так і спеціальне (розробляється для автоматизації рішення конкретних вузькоспеціалізованих завдань туристичного бізнесу) програмне забезпечення. Система "Парус-Менеджмент і Маркетинг" як інструмент, що дозволяє реалізовувати клієнт-орієнтовану стратегію, автоматизуючи роботу відділів продажів (менеджерів за напрямками), маркетингу, сервісу, реклами, а також інших відділів, які взаємодіють з клієнтами. Для просування туристичного продукту найбільш доцільним є використання сучасних інформаційних технологій для реклами (через Інтернет, веб-сайти, портали), комунікацій (електронна пошта, інтернет-телефонія, інтернет-пейджинг) і системи бронювання місць.

Отже, туристичний бізнес остаточно переходить на технологічні методи роботи, оскільки автоматизація дозволяє значно прискорити виконання багатьох завдань, що стоять перед туристичною фірмою, економити грошові кошти, підвищити ефективність роботи як кожного туроператора окремо, так і усього туристичного бізнесу в цілому. Це також впливає на конкурентоздатність підприємства на ринку послуг, тому є вкрай актуальним для українського туристичного бізнесу. Використання мережі Інтернет, Інтернет технологій, програмних продуктів автоматизації всіх бізнес процесів туристичного бізнесу сьогодні не просто питання лідерства і створення конкурентних переваг, але і виживання на ринку послуг в найближчий час.

Список використаних джерел:

1. Кучеренко К. Розвиток інформаційних технологій та їх запровадження у діяльність підприємств туристичної сфери. URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/11/163_31-35.pdf
2. Макар О. П., Дулин І. С., Чорненька Н. В. Інформаційні технології у туризмі: Теоретичні та Практичні аспекти. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2017/27_2/36.pdf
3. Рудківський О.А., Рудківська А.Ю. Інформаційні системи управління туристичними підприємствами та креативний підхід. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/51.pdf

Марина Нікуліна,

студентка Сумського державного університету

Науковий керівник: Карпіщенко О. кандидат економічних наук, професор

Україна, м. Суми

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У світі та в Україні дослідження цифрової економіки та суспільства знаходяться на стадії розвитку. Основною причиною підвищення інтересу та розвитку досліджень з цих питань є зміни в соціально-економічних відносинах, що відбуваються. Побудова цифрової економіки в якій інновації, науково-дослідна діяльність, людський капітал, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), сприятливе інституційно-правове та адміністративне середовище є основними джерелами економічного розвитку. процеси росту і розвитку – нова парадигма розвитку. Цифрова економіка є наслідком технологічного розвитку та конвергенції методів обробки даних, засобів комунікації та накопичення знань.

Цифрова трансформація докорінно змінила багато речей у нашому повсякденному житті: від ведення бізнесу до способу спілкування один з одним.

Стосовно цифрового суспільства важливу роль відіграє як доступ до інформаційно-комунікаційних технологій, так і вміння ними користуватися. Цифрове суспільство – це суспільство, засноване на знаннях, яке використовує доступні приватні та державні електронні послуги (зокрема, онлайн-банкінг, можливість оплачувати рахунки, здійснювати покупки, бронювати місця, записуватися на прийом до лікаря, спрощувати користування громадським транспортом, придбання квитків), використовує культурні товари та онлайн-розваги (книги, фільми, музика), використовує доступні навчальні матеріали (онлайн-навчання, онлайн-навчальні ресурси) тощо.

Створення Міністерства цифрової трансформації у 2019 році в Україні прискорили реалізацію цифрових перетворень в Україні. Одним із методів оцінки стану розвитку цифрової економіки є формування рейтингових індексів, серед яких глобальний інноваційний індекс (Global Innovation Index — GII).

Згідно зі звітом «Global Innovation Index» у 2022 році Україна посіла 57 місце серед 132 країн, що на 8 сходинок нижче, ніж у 2021 та на 12 у 2020 році [рис. 1]. У порівнянні з 2021 роком значення Глобального Інноваційного індексу GII у 2022 зменшилося 35,6 до 31,0 [1].

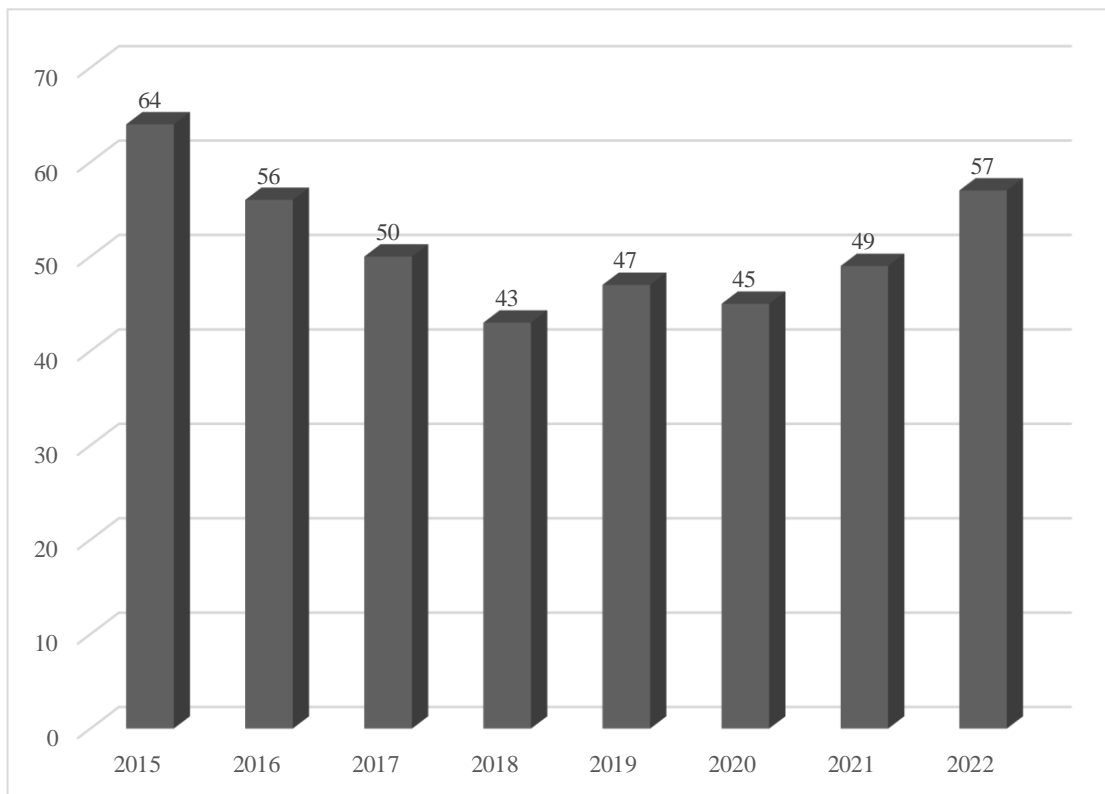
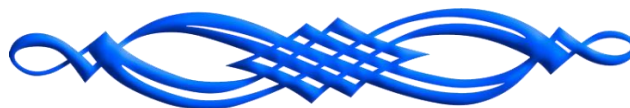

Рис. 1 – Динаміка України в рейтингу країн згідно Глобального інноваційного індексу (Global Innovation Index – GII) у 2015-2022 роках [1]
**Сформовано автором на основі [1]*

Цифровізація стає важливим джерелом конкурентоспроможності країн на глобальному ринку. Невисока позиція України в рейтингу ГІІ доводить необхідність пошуку комплексних рішень та проведення цифрових реформ. У зв'язку з повномасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну та пандемією COVID-19, що зробила крихкими інноваційні системи багатьох країн, що розвиваються і бідніших економік. Відбувається сповільнення розвитку та процесів цифровізації економіки України.

Список використаних джерел:

1. Global Innovation Index 2022 – Which are the most innovative countries. WIPO - World Intellectual Property Organization. URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/2022/ (date of access: 20.11.2022).

Ксенія Пенькова,

здобувачка освіти, Державний біотехнологічний університет

*Науковий керівник: Вікторія Велиєва, кандидат економічних наук, доцент
Україна, м. Харків*

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Сучасна епоха характеризується стрімким розвитком інновацій, а їх активне впровадження модифікує економічні процеси та є причиною виникнення нового типу виробництва, розширення кордонів економічної взаємодії у глобальному просторі.

Сьогодні цифрова економіка зумовлює, те, що лідерів ринку визначає не багаторічна історія успіху, не вартість нерухомості та активів, не кількість патентів чи доступ до капіталу, а здатність змінюватись та адаптувати свій бізнес до нових умов. Цифрові технології, що з'явилися протягом останнього десятиліття, допомагають знайти джерела підвищення ефективності та можливості стрімкого конкурентного розвитку підприємств. Водночас, вони вимагають змінити існуючі моделі управління, переформатувати комунікації, технології та організаційну структуру підприємств на основі нових цінностей, пріоритетів та орієнтирів, що гуртуються на партнерстві, клієнтоорієнтованості, інноваційності та синергії.

Цифрові технології необхідні для зростання ефективності української промисловості, а в деяких секторах вони стають основою продуктових та виробничих стратегій. Їх перетворююча сила змінює традиційні моделі бізнесу, виробничі ланцюжки та обумовлює появу нових продуктів та інновацій. Діджиталізація для України носить позитивний соціальний характер, адже зосереджена на поліпшенні якості інфраструктури соціального забезпечення, якості соціальних послуг, організації прозорості та адресності соціальної допомоги, та скорочення витрат.

Процес діджиталізації характеризується трансформацією, впровадженням цифрових технологій з метою оптимізації та автоматизації бізнес-процесів, покращення комунікаційних зв'язків із споживачами та підвищення ефективності господарської діяльності. «Стратегія розвитку індустрії 4.0», розроблена Асоціацією промисловців та підприємців України, пояснює цифрову трансформацію як суспільні або технологічні зміни, які пов'язані із проникненням цифрової технології в усі аспекти взаємодії з людиною. Суть цих трансформацій полягає в пошуку нових підходів та управлінських концепцій для вирішення класичних бізнес-завдань [1].

Діджиталізація є об'єктивним процесом розвитку сучасного суспільства в умовах неоекономіки. Вона покликана спростити та прискорити роботу з великими обсягами даних, забезпечити автоматизацію всіх видів діяльності (операційної, інвестиційної, фінансових), покращити комунікацію з клієнтами, постачальниками та партнерами і всіма інститутами зовнішнього середовища, формувати нові засади взаємодії в межах підприємства – між підрозділами,

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

працівниками, менеджментом, сприяти переходу до нових організаційних форм господарювання (мережева та віртуальна економіка).

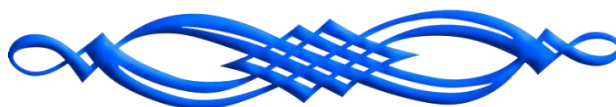
Діджиталізація сприяє розширенню інформаційного простору, створюючи нові інформаційні продукти, сприяє зниженню інформаційних витрат. Це істотно прискорює і спрощує пошук інформації, взаємообмін нею і сприяє посиленню співпраці між компаніями, що впливає на методи операційної діяльності суб'єктів господарювання, пошук людьми сприятливих умов для життєдіяльності, а також на якість взаємодії між населенням країни і її урядом. Зміни в господарських процесах, переорієнтація виробництва зі створення матеріальних благ на надання послуг, глобалізація економіки відзначаються науковцями як найбільш фундаментальні ознаки розвитку нового типу суспільства в епоху становлення процесів інформатизації та діджиталізації [2].

У міру прискорення ступеня мінливості зовнішнього середовища значно зростає роль діджиталізації як глобального явища, що стає одним із провідних факторів розвитку світової економіки, оскільки конкурентоспроможність окремих країн обумовлена рівнем реалізації інноваційних технологій. Зокрема, процесні інновації безпосередньо підвищують продуктивність завдяки впровадженню передових технологій і підходів до організації внутрішніх процесів. Саме проривні інновації визначають вектор розвитку й темпи зростання галузі [3].

Діджиталізація, це не тільки комп'ютери, гаджети, програми і сучасні цифрові технології та комунікації, а це й нові процеси, інструменти, моделі та трансформації, які стають можливими за їхньої допомоги в бізнесі. Діджиталізація ще й привертає увагу інвесторів, компаній світового рівня, для яких цифрові трансформації – це сенс їхнього існування.

Список використаних джерел:

1. Лазоренко Т. Діджиталізація як основний фактор розвитку бізнесу. *Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи»*. Випуск №1, 2020 р. С.50-51.
2. Дубина М., Козлянченко О. Концептуальні аспекти дослідження сутності діджиталізації та її ролі в розвитку сучасного суспільства. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. Випуск № 3 (19), 2019 р. С.21-32.
3. Устенко М. Діджиталізація: основа конкурентоспроможності підприємства в реаліях цифрової економіки. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. Випуск № 68. 2019 р. С.181-192.

*Марина Плавайко,
студентка 4 курсу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Науковий керівник: Людмила Сахарнацька,
кандидат економічних наук, доцент
Україна, м. Ужгород*

ЩО ТАКЕ ЧАТ-БОТ ТА КОМУ ВОНИ ПОТРІБНІ?

Пандемія коронавірусу стала важким періодом для більшості підприємств. Вона внесла ряд своїх коректив у сферу бізнесу, а особливо в розвиток інтернет-продажів. Її поява спровокувала велику зацікавленість споживачів у можливості оформляти замовлення не виходячи із дому, що змусило власників бізнесу переорієнтуватися з оффлайну на онлайн.

Інтернет-маркетинг був змушений зазнати змін. Тепер задля швидкості та мобільності маркетологам було потрібно розробити таку рекламу, яка зацікавить та змусить купити товар саме у вашої компанії. Складність полягала в тому, що попит почав зростати, споживачі намагались отримати цілодобове обслуговування в різних сферах діяльності, але консультанти не мали змогу вчасно задовільняти потреби своїх споживачів. У результаті цього, компанії були змушені впровадити таку категорію як чат – бот.

Чат-бот – це програма, яка виконує функцію співрозмовника, або віртуального помічника, та імітує спілкування з живою людиною. В його основі лежать заздалегідь прописані сценарії, завдяки яким бот може одразу видавати потрібну відповідь. Звісно, він не замінює оператора підтримки цілком, але може взяти на себе більшу частину його задач [3].

Завдяки їхньому існуванню, бізнес здатен швидко та чітко вирішувати ряд задач, а саме: консультація, підвищення продажів, підтримка звернень клієнтів. Проте, незважаючи на їхню мобільність та зручність існує ряд переваг та недоліків, які зазнають користувачі чат-ботів.

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none">- працюють у режимі 24/7;- спілкуються з клієнтами без допомоги людини. Завдяки цьому компанія скорочує витрати;- знижують навантаження на співробітників, які надають консультації на гарячих лініях і в онлайн-чатах;- одночасно можуть вести бесіди з декількома користувачами;- оперативно реагують на всі вхідні запити;- можуть вести діалог декількома мовами;- допомагають знаходити персоналізований підхід до клієнтів завдяки збереженню листування.	<ul style="list-style-type: none">- вони не завжди розуміють, що від них хоче людина. Боти дають відповіді тільки на прості і зрозуміло сформульовані запитання;- відсутність емоцій. Деяким клієнтам важливий «живий» діалог, у якому оператор підтримує, співчуває чи проявляє людську небайдужість. Бот поки ще не здатний на подібне;- якщо користувач робить орфографічні чи стилістичні помилки, система може хибно розпізнати текст і, як наслідок, неправильно відреагувати на запит;- регулярно розсилаючи клієнтам різний контент, програма може бути заблокована користувачем.

Таблиця 1. Переваги та недоліки у користуванні чат-ботами [2].

Даний елемент у розробці для підприємств, являється не безкоштовним. Так, якщо опиратися на дані Juniper Research, то витрати на роздрібну торгівлю у всьому світі у 2019 році сягали близько 2,8 мільярдів доларів, проте з розвитком технологій то до 2024 року ця сума зросте до 142 мільярдів.

Якщо звернутись до статистичних даних, то майже 40% користувачів по всьому світу надають перевагу користуватись чат-ботом, аніж взаємодіяти з віртуальним агентом. Доречно зазначити також, що з використання розсилки по електронній пошті відгуки становлять близько 20%, з повідомлень чат-бота – більше ніж 50% .

Згідно з дослідженням Relay, найчастіше чат-боти використовують B2B компанії (58%), ніж їх B2C-колеги (42%). На практиці цей розрив практично непомітний і однаково добре показує себе в обох сферах [1].

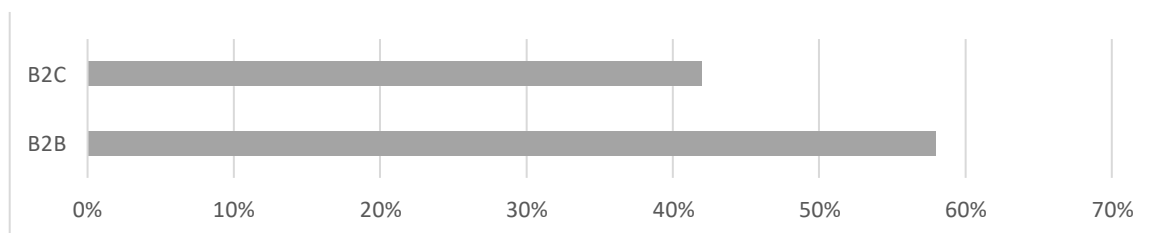

Рисунок 1. Категорії бізнесу, в яких використовуються чат-боти

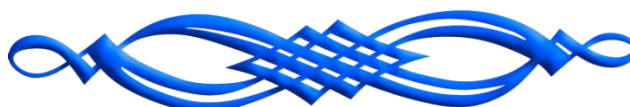
На B2B ринку чат-боти використовують в галузях інформаційних технологій, ритейлу, фінансів, нерухомості та девелопменту, маркетингу і контенту, аналітики даних. У сегменті B2C чат-боти підійдуть для інтернет-магазинів, страхових компаній, банків, готельно-ресторанного бізнесу, освітній платформ, медичних і косметологічних центрів, агентствам по організації заходів і т. д. [1] .

З кожним роком все більше світових гігантів почали застосовувати чат-боти у своєму бізнесі, а саме Facebook, LinkedIn, Google, eBay і Microsoft. Також, даному впливу піддалися наші українські підприємства, як Моно Банк, Нова Пошта, Приват Банк та навіть Міністерство освіти і науки України.

Отже, чат-бот для сфери бізнесу – є сучасним рішенням зростаючої потреби клієнтів у онлайн-комунікації. Дана програма полегшить та прискорить взаємодію між споживачем та продавцем і не дасть ні одному потенційному покупцю залишитись без належної відповіді.

Список використаних джерел:

1. Все про чат-боти: типи і приклади, якому бізнесу підійде, список конструкторів для створення. URL: <https://web-promo.ua/ua/blog/vse-o-chat-botah-tipy-i-primery-kakomu-biznesu-podojdet-spisok-konstruktorov-dlya-sozdaniya/#>
2. Чат-боти у сфері бізнесу: чи зможуть віртуальні помічники замінити людину? URL: <https://aiconference.com.ua/uk/news/chat-boti-v-sfere-biznesa-smogut-li-virtualnie-pomoshchniki-zamenit-cheloveka-98195>
3. Що таке чат-бот: секрети використання та основні переваги для бізнесу. URL: https://helpcrunch.com/blog/uk/shcho-take-chat-bot/#So_take_cat-bot

Аріана Руснак,

здобувач освіти

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Науковий керівник: Марусей Т.В., кандидат економічних наук, доцент

Україна, м. Кам'янець-Подільський

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Інформаційні технології мають велике значення практично для всіх сфер економіки. В сучасних умовах ці технології знайшли широке поширення індустрії гостинності, а ринок штучного інтелекту зростає з кожним роком. Для того, щоб бути комерційно успішними, в сучасних економічних умовах, було розроблено різні значущі інноваційні комп'ютерні технології (хмари, мобільні сервіси, аналітика великих даних, високонавантажені системи). В сучасних умовах індустрія гостинності є галуззю господарської діяльності, що забезпечує десяту частину світового валового продукту та розвивається швидкими темпами і в найближчі роки може стати одним з найважливіших секторів підприємницької діяльності. Індустрія гостинності – це сфера задоволення потреб у послугах, пов'язаних із відпочинком та організацією діяльності під час подорожі.

Цифровізація стає основним трендом, що помітно проявляється у моделях дистрибуції послуг готелів, а також активно приходить у сферу автотизації внутрішніх бізнес-процесів (комунікації з клієнтами, розподіл завдань усередині команди, електронні папки та меню та ін.). Автоматизується і номерний фонд та громадські зони. На сьогоднішній день сучасний готель це місце, де все створено виключно для зручності та комфорту клієнтів.

Поступово цифрові інновації стають новим стандартом готельного сервісу. Але крім двох очевидних тенденцій – розвитку мобільних сервісів для гостей та запуску послуг на основі гаджетів, цифровізація готелів також включає в себе впровадження розвинених рішень для аналітики та безпеки.

За збір та аналітику різних рівнів даних про відвідувачів відповідають POS-системи, системи цифрової безпеки готелів. Використовуючи цю інформацію, готелі можуть заохочувати постійних клієнтів і робити висновки про поведінку клієнтів і їх перевагах, готувати просунуту аналітику. Системи цифрової безпеки можуть не тільки відстежувати найменші порушення суспільного порядку, але й, наприклад, надавати додаткову інформацію. Наприклад, у готелях Marriott встановлені маячки для навігації, які дозволяють визначити постійних відвідувачів (маячки роблять це, зв'язуючись зі смартфонами користувачів, якщо у них встановлено програму Marriott). Таким гостям надсилають знижки та спеціальні додатки. В даний час існують і нововведення, про ефективність яких говорити, можливо але, поки рано: вони більше відносяться до іміджевої складової, але в той же час залучають клієнтів.

Основні тенденції у застосуванні сучасних технологій на підприємствах індустрії гостинності в цифровізації економіки представлені рисунку 1.

Використання хмарних технологій. Сьогодні все більше підприємств індустрії гостинності віддає перевагу даним технологіям замінюючи ними використання локальні сервери. До основних недоліків традиційних технологій слід віднести такі: локальний сервер потребує регулярного обслуговування системним адміністратором; у разі зростання потреб обчислювального ресурсу необхідно придбати новий сервер; доступ до бази даних обмежень локальною мережею закладу; швидкість підключення обмежена швидкістю місцевого провайдера та ділитися між усіма, хто звертається на сервер бази даних. Використання хмарних технологій, навпаки, має низку переваг: хмарний сервер обслуговується фахівцями Data-центру; зміна обчислювальних потужностей є програмним і не потребує фізичних дій; доступ до бази даних обмежений тільки правами доступу (логін і пароль); швидкість доступу до даних обмежується виключно швидкістю доступу конкретного користувача; безперебійність доступу, оскільки Data-центр має кілька дублюючих каналів зв'язку та джерела аварійного енергозбереження.

Рис. 1. Тенденції використання сучасних технологій в індустрії гостинності

Штучний інтелект. В якості прикладу використання даної технології можна навести вже впроваджені «розумні» номери (штучний інтелект, налаштовує освітлення та температуру, а також включає клієнту його улюблені телепередачі, чи й пригортає напоями. Штучний інтелект робить розпізнавання кількох десятків мов. Також у готелях можуть бути встановлені пристрої, які відстежують розташування смартфонів клієнтів для того, щоб досліджувати звички клієнтів та задоволення їх потреб у момент їх появи за допомогою вироблення та подачі відповідних команд обслуговуючому персоналу.

Блокчейн. Дана технологія може бути використовується для прийому оплати за надані послуги за допомогою «цифрових грошей». Також може проводитися блокчейн-ідентифікація клієнтів готелів.

SaaS (схема придбання ліцензій програмного забезпечення). При використанні традиційних технологій ліцензії купуються шляхом одноразової оплати без обмеження строку їх дії. Придбані ліцензії не підлягають поверненню або продажу третім особам. У разі ж придбання ліцензій програмного забезпечення SaaS підприємства індустрії гостинності набувають ряд переваг, а саме: ліцензії оплачуються щомісяця, що суттєво знижує одноразові вкладення; у разі зміни концепції підприємства індустрії гостинності існує можливість змінити зміст оплачуваних ліцензій.

Рекламні технології (цифрові помічники, наноблогери, чат-бот у соціальних мережах). Практично всі підприємства індустрії гостинності так чи інакше стали замислюватися про використання чатботів для вирішення конкретних бізнес задач. Як правило цю технологію використовуються для автоматичних відповідей на часті питання клієнтів; як першу лінію технічної підтримки; консультації через WhatsApp на сайті; проведення опитувань та конкурсів [3].

Технології доповненої дійсності. Для стимулювання покупок подорожей (ефект присутності в номері готелю, а також демонстрації оточення та місцевих послуг за допомогою гарнітури віртуальної реальності). Також віртуальну та доповнену реальність, у тому числі, і з тактильністю можуть реалізовувати цифрові конс'єржі для видачі рекомендацій клієнту щодо різних питань та видів відпочинку (наприклад, надати клієнту можливість плавання підводою з аквалангом за допомогою технологій віртуальної та доповненої реальності).

Аналіз касових операцій. Основними завданнями даної технології є: розбір відео-архіву підприємства, зіставлення дій персоналу з журналом обліку операцій системи обліку, аналіз дотримання персоналом норм поведінки, зниження зловживань. Результатом є регулярний аналіз з деталізацією порушень, категоризація порушень, вироблення заходів протидії порушенням, навчання персоналу.

Аналіз мовних скриптів. Основними завданнями даної технології є: аудіозапис розмов персоналу, аналіз дотримання персоналом норм поведінки та правильних технологій, аналіз виявлення кращих продажів, виявлення кращих практик, скорочення часу обслуговування. Результатом - зростання ефективності продажів, зростання лояльності та задоволеності клієнтів, зниження витрат на обслуговування без втрат якості, ведення аналітики.

Біометрія та розпізнавання осіб. Використовується для ідентифікації та підтвердження особи клієнта. Технології сканування особи при реєстрації у сервісі. Наприклад, для оплати може бути достатньо подивитися в камеру, встановлену на касі. Результатом використання даної технології є оплата без гаманців та банківських карт, підвищення швидкості обслуговування клієнтів, високий рівень безпеки.

Використання голосових помічників. Для реалізації голосового помічника використані «розумні колонки» Echo, які знаходяться в кожному номері. Голосовий помічник дозволяє клієнту отримувати всю необхідну

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

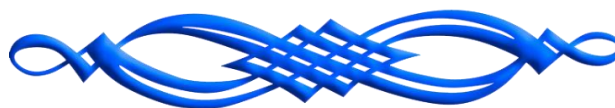
інформацію про готель, замовляти послуги з номера, дізнаватися інформацію про різні об'єкти (наприклад, фітнес-центрах, басейнах біля готелю), а також зв'язуватися з консьєржем або ресепшном. Також голосовий помічник можна налаштувати для контролю «розумної» техніки: регулювання температури повітря, освітлення, піднімання та опускання жалюзі, відтворення музики та управління ТВ.

Аутсорсинг послуг. В даний час дана технологія набуває все більшого поширення на підприємствах промисловості гостинності. До переваг даної технології можна віднести наступні: співробітники взаємозамінні, що забезпечує безперервність надання послуг; кваліфікація співробітників зазвичай вище, ніж в середньому по ринку, або тій, що може дозволити собі середній наймач; оплачується тільки вартість послуг, придбання та оновлення програм не стосуються замовника; витрати на оплату послуг йдуть у залік збільшення видаткової бази підприємства індустрії гостинності, що зменшує податки на прибуток.

Таким чином, індустрія гостинності успішно освоює сучасні цифрові технології. Клієнти підприємств індустрії гостинності в даний час мають досить великий досвід використання мобільних пристроїв [1]. Ці платформи стали одним з основних каналів комунікації між готельєрами та їх гостями. Цифровий маркетинг стає ключовим каналом зв'язку готелю та мережі.

Список використаних джерел:

1. Алеєва В.А., Мочалова Ю.Д. Застосування сучасних інформаційних технологій в управлінні бізнесом у сфері туризму. Бізнес-освіта в економіці знань. 2018. № 3. С. 3-6.
2. Андреев А. Відвідувачі Нью-Йоркського готелю зможуть спілкуватися з персоналом за допомогою емоذجи. Отель. 2015. № 40(400). URL: <http://exhibition.pir.ru/digest/1028/>
3. Індустрія гостинності: технологічні можливості для МСП. МНІАП: вебсайт. 2019. URL: <http://xn--80aplem.xn--p1ai/analytics/Industria-gostepriimstva-tehnologiceskie-vozmoznosti-dla-MSP/> (дата звернення: 09.06.2021).
4. Клейман А.А., Бабанчикова О.А. Удосконалення технології продажів туристичного продукту на основі впровадження інноваційних технологій. Вісник Національної академії туризму. 2015. № 3(35). С. 20 – 26.
5. Рибальченко Н. П. Аналіз стану функціонування механізмів державного регулювання туристичної сфери України. Вісник Академії митної служби України. Дніпро, 2020. №.4. с.63-67

Катерина Якубовська,

здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Олександр Шевчук, кандидат педагогічних наук,

викладач кафедри соціальної роботи, психології

та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Україна, м. Кам'янець-Подільський

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасна економіка не обмежується золотовалютним фондом, банківськими рахунками, акціями та цінними паперами, зараз активного фінансового обігу набувають електронні гроші, не ті які ми зберігаємо на картці і розраховуємось у магазинах, кафе чи інших місцях, це нова валюта має назву крипто валюта.

Розрахунок кредиткою – це для нас не новинка, як і розрахунок використовуючи новітній девайс із NFC чіпом, а от біткоїни, це є новинка, яку ми отримали завдяки Сатосі Накамото, саме ця особа створила перше програмне забезпечення для біткоїнів. Ще в 2008 році Накамото опублікував статтю, в якій описав усі принципи роботи криптовалюти. Але Сітосі Накамото – вигаданий псевдонім. Справжня особа людини, який стоїть за цим псевдонімом, досі не розкрита.

Ідея біткоїнів полягає в обміні валютою між людьми без втручання з боку влади. Тобто виключений людський фактор: немає директора центрального банку біткоїнів, на якого можуть "натиснути", біткоїни не можна «надрукувати», скопіювати, тим самим спричинити знецінення криптовалюти [4].

Якщо буквально – це файли, котрі всі почали добувати, продавати, обмінювати на гроші. Біткоїни обмінюють на товари, послуги. Використовується коротке позначення "BTC". Обороти біткоїнів нагадує економічну або математичну гру, де придумані правила, кількість ресурсів і умови їх отримання. Процес схожий на видобуток нафти - що довше люди її добувають, то менше її залишається і складніше шукати.

Карбоуанес – це перша криптовалюта, орієнтована саме на Україну. Карбоуанес була запущена 30 травня 2016 року і заснована на протоколі CryptoNote без премайна. Зараз найвідомішою криптовалюта на цьому протоколі є Monero.

Один з найважливіших питань економічної теорії – суть грошей? У чому особливість грошей віртуальних і грошей в більш традиційних формах (наприклад, готівки)? Чому так важливо розібратися в цих фундаментальних питаннях? Відповідь «на поверхні» - завдяки більш глибокому розумінню суті грошей і суті віртуальної економіки можна прогнозувати, чи вдасться в майбутньому криптовалюта витіснити гроші в звичній нам формі.

Крім цього, криптовалюта:

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

- Мають більшою доступністю у використанні (немає і не може бути заборон на їх використання для, наприклад, неповнолітніх, або осіб з певних держав);

- Чи є децентралізованими і, отже, слабо контролюються державами і банками, що дозволяє пересилати кошти без будь-яких фінансових чи законодавчих обмежень, в будь-яку точку світу і будь-якому одержувачу, використовуючи лише можливості Internet;

- Характеризуються меншою вартістю платежів, завдяки тому, що комісії не залежать від суми переказу (багато криптовалют дозволяють пересилати з незначною комісією навіть суми, еквівалентні долару, або менші);

- Надають більший рівень конфіденційності, ніж будь-які інші гроші, особливо ті, які забезпечуються гарантіями держави [3].

Отже, для віртуальної економіки досить типовий постійний активний попит кожного конкретного клієнта на «однотипні» товари (наприклад, на комп'ютерні ігри історичної тематики), скоріше навіть, на кілька лінійок схожих цифрових продуктів в різних областях розважальної індустрії. Це формує постійну аудиторію покупців, схильних часто купувати нові ігри або фільми у заслужили їх довіру виробників, завдяки чому швидкість обороту грошових коштів в бізнесі останніх буде високою, а становище виробників стійким. Завдяки тим же факторів віртуальна економіка, якщо розглядати її в цілому, володіє значним потенціалом зростання за рахунок глибоких можливостей розширення попиту.

Випуск електронних грошей в Україні може здійснювати виключно банк, який і бере на себе зобов'язання з їх погашення в обмін на готівкові або безготівкові кошти. Відмінність українського законодавства від європейського полягає в тому, що останнє не обмежує коло емітентів лише національними банками, а надає таке право й іншими установам, які дотримуються встановлених вимог:

1. Валюта зберігається на електронному пристрої.
2. Емітується валюта під час отримання коштів у кількості не меншій, ніж емітована грошова вартість.
3. Валюта приймається як засіб платежу установами іншими, ніж емітент [1].

Основними особливостями криптовалют, які відрізняють їх від звичайної валюти, є їх децентралізація, тобто відсутність регулятивного органу, який би регулював криптовалюту та спосіб її емісії. Емісія криптовалюти має назву «майнінг» і полягає у використанні потужностей комп'ютерних систем для генерації унікальних наборів символів, які утворюють криптовалюту.

Криптовалюта є альтернативним вираженням звичайної валюти і має низку переваг:

- 1) операції з криптовалютою є повністю анонімними і конфіденційними. Вся інформація про транзакції зашифрована в наборі символів, персональні дані не прив'язуються до гаманця криптовалюти;

2) кожна одиниця криптовалюти має унікальний код і захищена від підробки;

3) криптовалюта є децентралізованою, тобто не має центру управління, через що засновник цифрових грошей або будь-який фінансовий інститут не може вплинути на її існування. Курс і операції регулюються цілком користувачами електронних гаманців;

4) кожна одиниця криптовалюти не прив'язана до жодного з банків, що суттєво зменшує розмір комісії за здійснення операцій. Вартість комісії зазвичай є вартістю енергетичних ресурсів, затрачених на здійснення трансакції;

5) відсутність прив'язки до банків сприяє суттєвому зменшенню затрат часу на здійснення операцій із криптовалютою. Зазвичай підтвердження здійснення операцій із криптовалютою приходиться протягом декількох секунд;

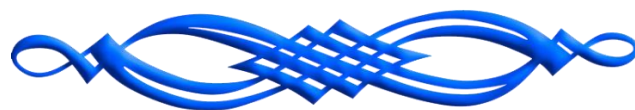
6) операції здійснюються напряму між різними власниками електронних гаманців, що сприяє підвищенню швидкості здійснення операцій та зменшенню комісії;

7) емісія більшості видів криптовалют має максимальний поріг, що викликано скінченністю всіх можливих комбінацій символів, що утворюють кожен нову одиницю криптовалюти. Це сприяє зменшенню невиправданої грошової маси в обігу та зниженню рівня інфляції [2].

Легалізація цих віртуальних грошей у світі є досить різноманітною.

Список використаних джерел:

1. Директива 2009/110/ЄС Європейського Парламенту та Ради щодо започаткування та здійснення діяльності установами – емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними, що вносить зміни до Директиви 2005/60/ЄС та 2006/48/ЄС, та скасовує Директиву 2000/46/ЄС від 16 вересня 2009 р. № 994_a18 URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a18 (Дата звернення: 10.11.2020).
2. Система біткоїн: плюси і мінуси URL : <http://invest-program.com.ua/tag/bitcoin/> (Дата звернення: 10.11.2020).
3. Чесні гроші URL: <http://news2it.ru/o-kriptovalyute/rol-kriptovalyut-v-sovremennoj-ekonomike> (Дата звернення: 15.11.2020).
4. Що таке біткоїн. Все про найчеснішу валюту URL: https://espresso.tv/article/2017/06/09/matematychna_valyuta_abo_kolektyvna_ilyuziya_scho_take_bitkoiny_i_do_chogo_yogo_prykladaty (Дата звернення: 15.11.2020).

СЕКЦІЯ 3. СУЧАСНА ЕКОНОМІКА ОЧИМА МОЛОДІ

Надія Безкупська,

*магістрант, НРЗВО Кам'янець-Подільський державний інститут
Науковий керівник: Ірина Гуменюк, кандидат економічних наук, доцент,
в.о. завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім. С. Юрія
НРЗВО Кам'янець-Подільський державний інститут
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

МОДЕЛЬ КОНТРОЛЮЮЧИХ ЗАХОДІВ ЩОДО РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ.

На кожному підприємстві, в організаціях та установах ведеться облік праці та ведуться операції, що пов'язані з оплатою праці, адже кожна установа, підприємство та організації мають необхідність в працівниках, адже в сучасний період автоматизованість в Україні не на високому рівні. Оплата праці робітникам, податкова та статистична звітність з приводу розрахунків з оплати праці потребують окремої уваги бухгалтерів.

Заробітна плата являється з одного боку важливим показником соціально економічного розвитку сучасної економіки сталого розвитку і джерелом доходів працівників та з іншого – основним механізмом мотивації та стимулювання трудової активності.

Проблеми в підходах процедури здійснення обліку та розрахунків з робітниками являються провідними питаннями в системі облікового забезпечення діяльності суб'єкта господарювання. Робоча дисципліна на підприємстві визначає ефективність та правильність розрахунків з оплати праці. Через динамічність характеру змін в законодавстві з оплати праці, завжди залишається актуальним зацікавленість до питання покращення організаційних моментів з приводу розрахунків з оплати праці робітника будь-якого підприємства, установи чи організації та розробки методів удосконалення облікового забезпечення [2].

Заходи з контролю розрахунків по оплаті праці є важливими складовими системи контролю будь-якої організації, установи чи підприємства. Цими заходами виконується соціальна функція з приводу регулювання трудових відносин всіх працівників і роботодавців [1].

За кілька останніх років, за умов пандемії Covid-19, а зараз в період воєнного стану виникла необхідність в специфічних умовах праці та відносинах між суб'єктами підприємництва та їх працівниками. Необхідність продовження роботи в безпечному для здоров'я стані призвело до поширення дистанційної роботи та роботи на дому, що є можливим в умовах самоізоляції. Ці специфічні види роботи також вимагають оплату праці працівників відповідно до чинного законодавства. Тому важливим є побудувати ефективну систему контролю за розрахунками з оплати праці.

Етапи прийняття контрольних заходів в системі управління розрахунками з оплати праці [2]:

- спочатку необхідно визначити, яка взагалі мета цих заходів. На цьому етапі оцінюється відповідність теперішньої системи оплати праці і вимог теперішніх законів, оперативних цілей та стратегічного плану.

- проводиться аналіз проблемних моментів, формується сукупність контрольних дій щодо забезпечення правильного математичного та логічного розрахунку оплати праці робітника.
- приймаються рішення щодо проблемних аспектів. Для цього підбирається оптимальна модель розвитку системи розрахунків з оплати праці робітника і відбувається її вдосконалення.
- останнім етапом є впровадження прийнятих рішень. На цьому кроці вносяться поправки щодо комплексу контрольних дій.

Керівництво, власники та інші працівники, які підпорядковуються керівництву повинні бути обрані, як суб'єкти контролюючих заходів щодо розрахунків з оплати праці. Ці люди повинні сприяти організації системи контролю та ефективності її функціонування. Також буде правильним надати такі повноваження тим робітникам, які представляють облікову службу, відносяться до економічно аналітичного підрозділу. Це має бути досить результативно, адже представник облікової служби має відповідні фахові знання і досвід в організації документального оформлення, а також обліковому забезпеченні нарахування і оподаткування розрахунків з працівниками.

Однією з сучасних форм незалежного контролю у розвинутих країнах вважається аудит, який у національному аспекті регламентовано Законом «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність в Україні». Вказана форма контролю полягає у підтвердженні стану бухгалтерського обліку та достовірності даних фінансової звітності. У проведенні такої перевірки зацікавлене широке коло користувачів від власників до інвесторів та державних органів, для яких аудиторський звіт є основним документом, де формулюється думка щодо зазначених питань[1].

Сфера регулювання аудиту не обмежується спеціалізованим законом. Наступним рівнем регулювання аудиту є міжнародні стандарти, які є складовою Концептуальних основ, які вже певний час регулюють аудиторську діяльність усі аспекти аудиту на міжнародному рівні.

Аудит праці та її оплати слід розглядати як одну з підсистем у загальній інформаційній системі обліку й контролю.

Його організація передбачає вирішення таких завдань:

- аудит обліку особового складу підприємства й контроль за його рухом та якісним складом;
- аудит обліку робочого часу й виробітку працівників, контроль за використанням робочого часу й виконанням норм;
- аудит обліку заробітної плати й розрахунків з робітниками, а також контроль за оплатою праці й додержанням планів;
- організація роботи облікового апарату.

У процесі аудиту розрахунків з оплати праці традиційно виділяють наступні об'єкти перевірки:

- дотримання трудового законодавства;
- стан трудової дисципліни;
- політика стимулювання оплати праці;
- форми та системи оплати праці; - система внутрішньогосподарського контролю оплати праці;

- первинні документи та облікові реєстри з обліку праці та її оплати [1].

До елементів системи організаційно-правових заходів оплати праці відносять:

- нормування праці;
- тарифну систему;
- відрядні розцінки;
- премії та інші заохочувальні виплати;
- компенсаційні та гарантійні виплати;
- порядок обчислення середньої заробітної плати з метою нарахування відпускних та лікарняних;
- індексацію заробітної плати відповідно до чинного законодавства.

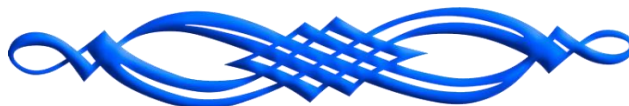
Суб'єкти господарювання для диференціації заробітної плати в залежності від кваліфікації працівників, професії та умов роботи мають право використовувати тарифні сітки та показники співвідношення посадових окладів, які визначаються галузевими угодами та внутрішніми положеннями колективного договору та інших документах [1].

Аудитор може безпомилково визначити, до яких пір слід вивчати документи та операції за встановленим фактом відхилення, на якій стадії збору, перевірки та аналізу інформації можна зупинитися. Таким чином, межі аудиту встановлюються документом та набутим аудиторським досвідом. Як було зазначено, одним з ключових питань визначення масиву інформації, який дозволяє сформулювати аудиторську думку є вибір сукупності даних необхідних для перевірки, елементів для перевірки і способи вибору, тобто процес планування вибіркової перевірки.

У зв'язку із прийняттям Закону України Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 2102-IX трудові відносини відтепер регулюються Законом України від 15.03.2022 № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Це зумовило необхідність порівняння організації трудових відносин до воєнного та в період воєнного часу, а саме зміни стосуються: випробування при прийнятті на роботу, особливості розірвання трудового договору з ініціативи працівника, розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця, норми тривалості робочого часу, надання працівникам щорічної відпустки та відпустки без збереження заробітної плати, відповідальність роботодавця за порушення строків оплати праці[3].

Список використаних джерел:

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення 28.03.2022).
2. Кодекс Законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII/ за ред. від 02.04.2022 № 322-08.
3. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>

Дар'я Беньковська

здобувач освіти

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: Ткачук В.В., кандидат економічних наук, доцент

Україна, м. Кам'янець-Подільський

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА У СУЧАСНИХ УМОВАХ РИНКУ

Прискорення науково-технічного прогресу, наявність конкуренції на ринку зумовлюють необхідність суб'єктів господарювання швидко адаптуватись до ефективних рішень та постійно змінюваних умов у сфері управління виробництвом. Очевидним є факт, що конкурентоспроможність сьогодні вважається однією із основних складових успіху підприємства. Конкурентоспроможність підприємства – це багатоаспектна економічна категорія, яка є головним критерієм оцінки ефективності виробництва продукції, виконання робіт або надання послуг, а також результиуючим показником ефективності системи управління суб'єктом господарювання. Проблема підвищення конкурентоспроможності є важливим завданням успішної діяльності підприємства. Загострення конкурентної боротьби на ринку змушує підприємство постійно шукати нові можливості й резерви для збуту своєї продукції, вдосконалювати стратегію, яка може забезпечити йому конкурентний успіх на ринку.

Проблеми конкурентоспроможності підприємств вивчались багатьма вченими-економістами, а саме А. Сміт, А. Курно, Д. Рікардо. Дослідженню методичних аспектів оцінки конкурентоспроможності загалом та конкурентоспроможності підприємств зокрема присвячені праці Г. Азоева, В. Базилевича, Я. Базилюк, Я. Жаліла, С. Гаврилюка, П. Забеліна, Ю. Іванова, Ю. Леонт'євої, Р. Фатхутдінова.

Як одна із характеристик економічного стану підприємства його конкурентоспроможність є досить динамічною характеристикою [1, с. 115] і залежить від зміни стану внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування цього підприємства, зокрема – зміни кон'юнктури ринку.

Конкурентоспроможність є актуальною проблемою сучасної економічної науки і практики ведення господарського життя. Глобалізація ринків, участь у міжнародному поділі праці, що передбачає проникнення іноземних товарів на вітчизняні ринки, ставить проблему забезпечення конкурентоспроможності в ряд пріоритетних управлінських завдань, успішне вирішення якого забезпечить виживання економічних суб'єктів у новому економічному середовищі [2, с. 137].

Як вважає Мазаракі А. А., саме від конкурентоспроможності підприємства в умовах постійної конкурентної боротьби на ринку залежить і можливість його виживання та подальшого розвитку. Тому для того, щоб вижити в непростих умовах конкурентної боротьби, підприємства повинні уміти та могли перемагати своїх прямих конкурентів. Тому в даному випадку досягти високого рівня конкурентоспроможності для підприємства означає

отримати певні економічні, фінансові, матеріальні чи технічні переваги над конкурентами [3].

На думку Г. Л. Азоева, основну увагу в процесі визначення поняття конкурентоспроможності підприємства слід звернути на його фінансову складову, тому вчений вважає, що конкурентоспроможність – це здатність підприємства уміло та ефективно розпоряджатися своїми власними та позиковими ресурсами [4].

Натомість відомі вітчизняні вчені-економісти І. Должанський та Т. Загорна під поняттям конкурентоспроможності підприємства розуміють його вміння продукувати та реалізовувати свою продукцію достатньо швидко, в бажаній кількості, в процесі високого технологічного рівня її обслуговування, а також як здатність на достатньому рівні розпоряджатися фінансовими ресурсами ресурсами [5].

На сучасному етапі науковці виділяють три основних рівні конкурентної боротьби між суб'єктами ринку:

- Мікрорівень, до якого відносять окремі види продукції чи послуг підприємства.
- Мезорівень, який включає в себе певні галузі та корпоративні об'єднання підприємств національної економіки, а також організації конгломеративного рівня.
- Макрорівень, до якого належать цілі народногосподарські комплекси.

Для підвищення конкурентоспроможності підприємства, важливе значення має виявлення і обґрунтування факторів і резервів, що обумовлюють її рівень. Групу факторів можна поділити на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх факторів відносять: умови інвестування в галузі, регіоні, країні; тенденції технічного розвитку; рівень конкуренції; ресурсозабезпеченість і т. д. Під внутрішніми факторами розуміють: впровадження у виробництво нової техніки, прогресивної технології, дієвих економічних стимулів; підвищення кваліфікаційного рівня працівників; формування системи конкурентних відносин у діяльності персоналу та ін. Вони можуть регулюватися на рівні підприємства в цілому, структурного підрозділу, первинного колективу і робочого місця.

Оцінка розвитку підприємства з точки зору оцінки конкурентоспроможності підприємства здійснюється відповідно до найбільш загальних підходів – структурного та функціонального [6]. Структурний підхід базується на аналізі позиції підприємства на ринку з урахування рівня монополізації галузі, тобто концентрації виробництва і капіталу, наявності вхідних бар'єрів для нових підприємств, що вступають до галузевого ринку, ступеня диференціації продукції, можливості технологічних нововведень та економії на масштабах виробництва. Функціональний підхід полягає у визначенні конкурентоспроможності за показниками фінансового стану, збуту товару, ефективності виробництва. Перевагою функціонального підходу є використання тих груп показників, які дають змогу більш об'єктивно оцінити найважливіші сфери діяльності підприємства та визначити його місце на

галузевому ринку. Однак цей підхід не дає змогу врахувати такі характеристики, як імідж та потенціал підприємства.

Важливе значення має інтегральний показник конкурентоспроможності, який дає можливість моніторити динаміку зміни показника конкурентоспроможності в часі та просторі. Також він закладає засади для відпрацювання відповідних управлінських рішень як основи реалізації стратегії і тактики конкурентоспроможності. Його сутність полягає в тому, що товар характеризується за трьома основними групами показників: якість, сервісні послуги, що надаються разом із товаром, економічні параметри товару. У разі відсутності такого товару або послуги для порівняння можуть бути взяті потреби покупців. Також на інтегральний показник конкурентоспроможності впливає економічне середовище [7].

Як свідчить світовий досвід, вироблення і реалізація стратегії діяльності компанії забезпечують їй значні конкурентні переваги. Зарубіжні фахівці з питань управління розташовують ці переваги в такому порядку [8, с. 5]:

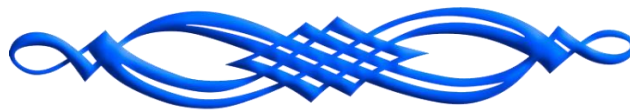
1. Розробка і вибір типу стратегії заохочує керівників постійно мислити перспективно.
2. Вибір стратегії сприяє чіткій координації зусиль, що робляться компанією.
3. Стратегія дозволяє встановити показники діяльності і надалі їх контролювати.
4. Вибрана стратегія примушує компанію чітко визначати свої завдання.
5. Стратегічне управління сприяє готовності компанії до раптових змін і криз.
6. Стратегія наочно демонструє взаємозв'язок обов'язків усіх посадовців.

Можна зазначити, що конкурентоспроможність продукції є категорією, яка закладає основи для розуміння сутності й напрямів її забезпечення в умовах динамічного ринкового середовища. З метою прийняття ефективних управлінських рішень у процесі забезпечення конкурентоспроможності, її підтримки та підвищення доцільно більш ґрунтовно підходити до вибору методу оцінювання. Підприємство повинно використовувати свій внутрішній потенціал, формуючи і розвиваючи конкурентні переваги відповідно до умов мікро- і макросередовища. Конкурентоспроможність підприємства закладається ще на стадії планування і є результатом управлінської діяльності на всіх етапах роботи підприємства. Тому щоб її виміряти необхідно формувати систему економічних показників. Конкурентоспроможність є здатністю господарської одиниці випереджати конкурента у досягненні поставлених економічних цілей.

Список використаних джерел:

1. Школьнік О. О. Організаційно-економічні механізми управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств. Умань: Вид-во Уманського ДАУ, 2007. 308 с.

2. Башнянин Г. І., Лазур П. Ю., Медведєв В. С. Політична економія; Загальна економічна теорія (Ч. 1); Спеціальна економічна теорія (Ч. 2). К.: Ніка-Центр, 2000. 527 с.
3. Мазаракі А. А., Лігоненко Л. О., Ушакова М. М. Економіка торговельного підприємства: навч. посіб. Київ: Хрещатик, 1999. 707 с.
4. Азоев Г. Л., Челенков А. П. Конкурентные преимущества фирмы: навч. посіб. Москва: Тип. Новости, 2000. 256 с.
5. Должанський І. З., Загорна Т. О. Конкурентоспроможність підприємства: навч. посіб. Київ: ЦНЛ, 2006. 384 с.
6. Фатхудинов Р. Стратегический менеджмент. М.: Дело, 2005. 448 с.
7. Мельникова О. Комплексний метод оцінки конкурентоспроможності продукції підприємства. *Ефективна економіка*. 2014. № 5. С. 12-16.
8. Фролова В. Ю. Стратегічний підхід в управлінні конкурентоспроможністю підприємства. *Вісник Донецького національного університету*. 2012. №1. С. 177-181.

В'ячеслав Бордаш
здобувач освіти

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

*Науковий керівник: Ірина Годнюк, кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім. С. Юрія
Україна, Кам'янець-Подільський*

КОМУНІКАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Успішний розвиток будь-якої економічної системи ХХІ століття визначають інформація і знання. Нестабільний економічний стан, в якому сьогодні знаходиться більшість підприємств, особливо гостро поставив проблему вдосконалення управління комунікаціями підприємства, оскільки якісні комунікації на практиці є необхідною умовою ефективного управління та діяльності підприємства.

На сучасних підприємствах комунікація є одним із важливих інструментів управління діловими відносинами. Інформація, комунікації разом із засобами забезпечення їх ефективного використання, тобто каналами, становлять інфраструктуру управління підприємствами.

Під комунікацією слід розуміти обмін інформацією, знаннями, інтелектуальною власністю між співробітниками підприємства та суб'єктами зовнішнього середовища з метою розв'язання певних проблем [1, 2, 4].

Метою комунікації є розуміння, осмислення переданої інформації, адже сам по собі факт обміну інформацією не забезпечує ефективності спілкування людей. Ступінь організації та ефективність комунікаційного процесу на

підприємстві багато в чому залежить від досвіду керівника, теоретичних знань і здібностей, які можуть допомогти йому знайти більш ефективні методи комунікації, оволодіти вмінням раціонально організувати процес передавання, засвоєння та використання інформації [3].

Комунікації у менеджменті відносять до процесів управління, оскільки вони пов'язують функції організації, планування, мотивації та контролю.

Суть комунікаційного менеджменту має двоєдину природу. З одного боку, комунікаційний менеджмент є складовою теорії управління економічними системами. Він вивчає взаємодію і взаємозв'язок в часі і просторі елементів, які формують і ефективно використовують всі види капіталу економічних систем, а також пізнає закономірності обміну інформацією, знаннями і інтелектуальною власністю в процесі формування і розвитку економічної системи. З другого боку, комунікаційний менеджмент розглядається як самостійна професійна діяльність виробника, посередника і споживача (суб'єктів і об'єктів економічної системи) по реалізації комунікаційної стратегії, сформованої відповідно до мотивів, установок, інтересів, відносин і конкретних цілей кожного [3].

Комунікаційний менеджмент використовує наступні технології і інструменти:

- 1) зв'язки з громадськістю;
- 2) зв'язки з акціонерами, інвесторами і партнерами;
- 3) брендінг;
- 4) формування іміджу і управління репутацією;
- 5) зв'язки із засобами масової інформації;
- 6) програму просування [1].

Комунікація та інформація мають надзвичайно важливе значення в житті суспільства у воєнний час. Сучасні умови в яких знаходиться країна вимагають нових підходів не тільки в управлінні інноваційними комунікаціями, але й у формуванні нових підходів до комунікаційного забезпечення діяльності підприємств.

Прикладом комунікаційного менеджменту можна назвати компанію «Київстар» зі штатом працівників - 4021 працівник. В умовах війни компанія розробила свою стратегію комунікацій - структуроване спілкування. Перша лінія комунікації – це офіційні повідомлення від керівництва Київстар до команди та розпорядження щодо різних ситуацій розміщена на платформі Workplace, де компанія обмінювалися новинами та ідеями ще до війни. Другий напрямок – координація команд: створення чатів з інформацією про безпечні маршрути, характеристики транзиту та територіальне розташування різних країн. Для експертів, які проживають у зоні тимчасової окупації, запущено окремий чат. Там вони можуть отримати допомогу та дізнатися про новини компанії. Наступний інструмент комунікацій - щотижневий прямий дзвінок з генеральним директором, що зарекомендував себе ще до бою, підтримуючи

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

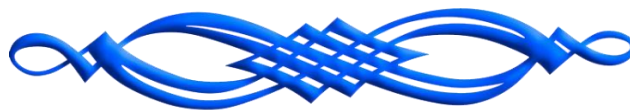
бойовий дух команди, запобігаючи паніці та допомагаючи планувати нові проекти. Додаткові системи захисту та безпеки - рекомендації щодо того, як працівникам реагувати в різних ситуаціях, поради щодо самодопомоги в різних ситуаціях: охолодження, травма, панічна атака, хімічна атака; додаткова система оплати - річні премії наперед, не чекаючи оголошення підсумків роботи за рік, а також витрати на переїзд, оренду житла та фінансування постраждалих внаслідок бойових дій спеціалістів та їхніх сімей. І ще один елемент - це навчання менеджерів, курси розвитку лідерських якостей від міжнародних експертів з військовим досвідом [5].

Також важливі інструменти комунікаційного менеджменту в умовах воєнного часу запровадила SoftServe ІТ-компанія зі штатом співробітників 10 894 особи. Це регулярні опитування - опитувальники безпеки компанії відстежують, чи безпечні співробітники та чи потребує хтось допомоги. І лінія психологічної консультації. SoftServe підтримує психічне здоров'я команд через бесіди та вебінари з психологами [6].

Українські компанії ще не повною мірою використовують ті можливості, які дають комунікації в житті суспільства та економіки. Тому з метою ефективного управління підприємства та розвитку економічних систем елементи комунікацій в умовах воєнного часу мають бути запроваджені на всіх рівнях - із споживачем, з постачальником, з власним співробітником.

Список використаних джерел:

1. Бабчинська О. І. Комунікаційний процес в управлінні: основні положення. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua> (дата звернення: 15.11.2022)
2. Бодуан Ж-П. Управление имиджем компании. Паблик рилейшнз: предмет и мастерство: Пер. с фр. М.: ИНФРА-М, 2001. - 352 с.
3. Зверинцев А. Б. Коммуникационный менеджмент: Рабочая книга менеджера. - 2-е изд., испр. СПб.: СОЮЗ, 1997. - 357 с.
4. Лэйхифф Д.М., Пенроуз Д.М. Бизнес-коммуникации. - СПб.: Питер, 2001. - 369 с.
5. Офіційний сайт «Київстар». URL: <https://kyivstar.ua/> (дата звернення: 15.11.2022)
6. Офіційний сайт SoftServe». URL: <https://www.softserveinc.com/uk-ua> (дата звернення: 15.11.2022)

Ірина Варварук,

здобувач освіти

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,

Науковий керівник: Лаєрук О.С., кандидат економічних наук, доцент

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ПРОБЛЕМИ МОЛОДІЖНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Молоді фахівці становлять інтелектуальний і фаховий потенціал розвитку країни, мають можливість впливати на суспільний прогрес, визначаючи майбутнє суспільства та держави, яка має можливість піднести стан розвитку країни та запровадити процеси економічного зростання.

Головною часткою молодіжного сегменту ринку праці є її суб'єкти - громадяни країни у віці від 15 до 35 років. На молодий прошарок населення покладається ряд обов'язків, які відіграють важливу роль у становленні держави та її розвитку, а саме: створення сім'ї, народження та виховання дітей, покращення умов життя, запровадження нових методів та способів розвитку суспільного життя [1, с. 185]. Молодь - це окрема соціально-демографічна група, яка відрізняється за сукупністю вікових характеристик, особливістю соціального становища та обумовлених тим чи іншим набором соціально-психологічних якостей, що визначаються суспільним ладом, культурою, закономірностями соціалізації, вихованням в умовах певного суспільства [2].

Держава повинна регулювати купівлю та продаж робочої сили, сприяти працевлаштуванню молоді з високою кваліфікацією, оскільки від неї залежить майбутнє суспільства в цілому. Зменшення безробіття та підвищення зайнятості населення призведе до позитивних наслідків: відповідність реального ВВП потенційному, підвищення доходів та добробуту сімей, національного виробництва, зростання економіки, підвищення якості робочої сили [3].

Молодіжний ринок праці розглядається як самостійний, цілісний сегмент загального ринку праці, що виділяється на основі загальних, універсальних властивостей молоді та формується внаслідок сегментації ринку праці. Сегментація ринку праці – це процес його розділення на окремі взаємозв'язані частини за характерними для кожного сегмента ознаками [4, с. 129].

Специфіка ринку праці молоді розкривається через особливості товару, представленого на ньому, а також через його місце на загальному ринку праці. Власником товару робоча сила на цьому сегменті виступає молодь, яка володіє інноваційними здібностями, власними потребами, інтересами та посідає важливе місце в системі відтворення і розвитку трудових відносин. Ураховуючи це, відповідно повинна оцінюватися вартість такої робочої сили та встановлюватися ціна праці. Подібний підхід до розгляду робочої сили молоді зумовлює особливий погляд на ринок праці молоді як поняття, що відображає певний аспект ринкової реальності, а також дозволяє відобразити

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

саму реальність сучасного ринку праці молоді, прогнозувати тенденції його розвитку і на цій основі проектувати гнучкі управлінські заходи.

Ринок праці молоді – частина ринку праці, що є комплексом соціально-економічних відносин держави, підприємців і молодих громадян, які включаються в трудову діяльність у віці від 14 до 35 років. Важливою рисою ринку молоді є те, що він якісно оновлює потенціал загального ринку праці, і таким чином є одним із значущих інноваційних чинників суспільного прогресу. Функцією ринку праці молоді є узгодження різних, іноді й протилежних інтересів обох сторін: підприємців і найманих працівників [5, с. 131].

Найважливішим посередником і партнером на ринку праці в сучасних умовах має стати держава. Саме завдяки державному регулюванню ринок праці стає невід’ємним елементом ринкової економіки, забезпечує нормальне функціонування економіки, соціальну стабільність суспільства та відтворення робочої сили. Відсутність пріоритетної державної політики по відношенню до ринку праці молоді зумовила ряд негативних явищ у процесі його формування. Тому кризові процеси повною мірою відбилися на становищі молоді як найменш захищеної категорії.

Застосування тих чи інших заходів регулювання зайнятості молоді обов’язково повинне враховувати її неоднорідну соціальну структуру. Особливості різних категорій молоді визначає і комплекс заходів регулювання її зайнятості. Зокрема, специфіку форм і методів працевлаштування неповнолітніх громадян і випускників навчальних закладів [6].

Взагалі, ринок молодіжної праці можна умовно розділити на дві категорії: це молодь, яка ніде не навчається і намагається знайти роботу відразу після школи, і молодь, яка влаштовується на роботу після вищого навчального закладу. У розрізі цих двох категорій можна виділити ще одну групу, це молодь, яка намагається сполучити навчання і роботу, але у загальній масі таких дуже мало.

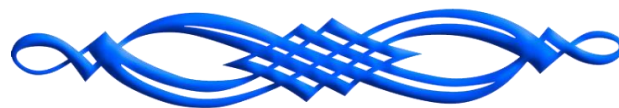
Розглянемо кожен з груп окремо з боку тих труднощів, з якими вони зіштовхуються під час пошуку роботи. Перша група – здобувачі без освіти – здебільшого влаштовуються на некваліфіковану роботу, з досить невеликим рівнем заробітної плати і низькою перспективою подальшого кар’єрного зростання (це залежить, зокрема, від особистісних якостей). Однак у цієї групи здобувачів є серйозні конкуренти — це більш дорослі некваліфіковані робітники і люди похилого віку. Тому дуже часто молодих працівників не хочуть брати на роботу через їхню некомпетентність і страх за їхню безвідповідальність. Друга група молодих здобувачів — випускники закладів вищої освіти. За роки незалежності України кардинально змінилося середовище, в якому функціонувала освітня система, однак сама система у своїй основі залишилася без змін, зокрема управління освітою та зміст освіти.

За цей період у країні здійснено окремі коригування системи освіти, проте функції основних інституцій, зокрема які визначають професійні стандарти, оцінювання якості освіти, формування та розподіл державного замовлення, збережено [7].

Отже, молодь – це потужний людський ресурс. А підтримка молодих людей, їхнє залучення до активної участі в житті суспільства – стратегічні інвестиції в розвиток держави.

Список використаних джерел:

1. Лібанова Е. М. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти. К.: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. 248 с.
2. Кравченко В. Л. Молодіжний сегмент ринку праці: новітні тенденції та перспективи розвитку в Україні. *Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил в Україні*. 2010. № 5. С. 197- 203.
3. Абашина О. В. Підвищення рівня зайнятості молоді на регіональному ринку праці [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nbuuv.gov.ua>
4. Дзюба С. Г. Економіка праці та соціально-трудова відносини: навч. посібник / під наук. ред. д.е.н., проф. Ф. Є. Поклонського. Донецьк: ТОВ «Південний Схід, ЛТД», 2003. 52 с.
5. Єсінова Н. І. Економіка праці та соціально- трудові відносини : навч. посіб. К. : Кондор, 2004. 432 с
6. Лаврук О. С. Формування ринку праці молоді. *Економіка АПК*. 2001. №7. С. 100-103.
7. Лаврук О. С. Підходи до реалізації управління персоналом підприємства. *Сучасний рух науки: тези доповідей VIII міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 3-4 жовтня 2019 р. Дніпро, 2019. Т.2. С. 354-358.*

Волкова А.Р.,

студентка 2 курсу бакалаврату спеціальності 075 «Маркетинг»

Науковий керівник: Семенова Л.Ю., к.е.н., доцент,

доцент кафедри маркетингу, університет митної справи та фінансів,

Україна, м.Дніпро,

НЕОБХІДНІСТЬ ІНКЛЮЗІЇ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Поняття інклюзії у наш час набуває все ширшого значення, що, безперечно, пов'язано зі змінами в економічному та соціальному житті як країни, так і світу. Актуальність цього питання для України підсилюють процеси розширення суспільства за багатьма факторами (зокрема фізичне, ментальне здоров'я, майнове положення, статус у суспільстві, тощо), спричинені подіями сьогодення. Унаслідок яких ми маємо вирішити питання ефективного використання всіх наявних ресурсів, у тому числі людського потенціалу, для подальшого розвитку економіки держави.

Термін інклюзії має різноманітні тлумачення, зокрема словник української мови говорить наступне: «Інклюзія – процес збільшення ступеня участі всіх громадян в соціумі, і насамперед, тих, що мають труднощі у фізичному розвитку»[1]. При цьому зрозумілим є те, що залучення громадян до взаємодії відбувається не шляхом примусу та абсолютного ігнорування індивідуальних особливостей та потреб особистості, а навпаки – з урахуванням бажань та забезпеченням усього необхідного. На перший погляд здається, що саме це і є основною економічною проблемою в питанні інклюзії: надання необхідних умов потребує чималих вкладень, як часових, так і матеріальних, розумових, тощо і немає гарантії, що це надасть вигоду у майбутньому. Однак, у наш час такий підхід є просто необхідним, про що і йтиметься далі.

Перш за все варто визначити, яким чином інклюзія входить в економічне середовище. Взагалі інклюзія стосується не лише людей з фізичними вадами, якщо звернутися до даного терміну в освіті, за твердженням МОН інклюзивне навчання «базується на принципах недискримінації, врахуванні багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників» [2]. Таким же чином має відбуватися процес інклюзії в економіці – включення до процесу всіх його учасників. Тобто у даному контексті це не лише про людей з фізичними вадами, як зазначено в словнику - це про рівність незважаючи на соціальний статус, рівень матеріального забезпечення, стать, расу, релігію, тощо.

Зрозуміло, що такі судження не є новими, рівність давно прописана у Декларації прав людини. Однак у вимірі працевлаштування, це питання постає не менш гостро, ніж у галузі освіти й донині.

З правовими аспектами усе зрозуміло, але яка вигода цьому економіці? Як ми вже зазначали раніше інклюзія і справді потребує чималих витрат, але це варто робити не лише з морально-етичних принципів. Крім того, на макроекономічному рівні інклюзія має на увазі справедливий розподіл благ між галузями економіки, зростання, що поширюється всіма її секторами.

Таким чином, необхідність форматування економічного розвитку України можна обґрунтувати з наукової точки зору.

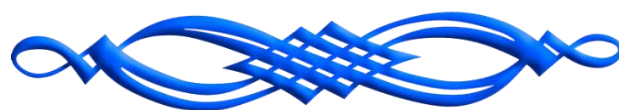
Якби печально це не було визнавати, але економіка країни впродовж останніх п'яти років перебувала далеко не у стані свого розквіту. З кожним днем ведення повномасштабної війни ситуація погіршується. Величезне навантаження йде на усі її сектори економіки, страждають матеріальні, фінансові та особливо трудові ресурси країни. Збільшується кількість громадян, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранень чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних у районах бойових дій. Посилюється майнова нерівність: за оцінкою регіонального директора Світового банку у справах країн Східної Європи Аруп Банерджі до кінця року у бідності житимуть 25% населення України при тому, що до війни ця цифра складала трохи більше ніж 2%. Прогнози до кінця наступного року невтішні – 55% бідного населення. Крім того, соціальна нерівність посилюється і через внутрішні міграції українців, важкість пристосування до нових умов життя не оминула нікого.

Наслідки війни будуть ще довго тяжіти над нами опісля її завершення, тому наразі варто обрати чітку систему економічного розвитку, яка найкраще підійде з урахуванням наявної наразі ситуації. Також варто зрозуміти, що поняття «розвиток» не є тотожним із терміном «зростання», відповідно, він може включати в себе як злети, так і падіння, але приносити позитивний результат у довгостроковій перспективі [4, с.4].

Таким чином, необхідність інклюзії для України є ковтком свіжого повітря у стратегії економічного розвитку, що допоможе поєднати наявні ресурси та прагнення. Прямі зв'язки макро- та мікроекономічних детермінант економіки у контексті інклюзивного зростання, приведуть у довгостроковій перспективі до продуктивної зайнятості осіб, зменшення розшарування суспільства за майновим принципом, забезпечення кращого рівня життя населення, що цілком виправдає докладені до її впровадження зусилля.

Список використаних джерел:

1. СЛОВНИК.ua. URL: <https://slovnik.ua/index.php?swrd=%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D1%96%D1%8F>
2. Інклюзивне навчання URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>
3. World Bank says Ukraine has tenfold increase in poverty due to war URL: <https://www.reuters.com/world/europe/world-bank-says-ukraine-has-tenfold-increase-poverty-due-war-2022-10-15/>
4. Salatiuk, N. M. (2013). «Economic growth as a necessary condition for the transition to sustainable development». Naukovyj chasopys NPU imeni M.P.Drahomanova. Seriiia №18. Ekonomika i pravo. 2013. Issue 21. pp. 3–11.

Богдана Гладій,

здобувач освіти,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,

Науковий керівник: Лаврук О.С., кандидат економічних наук, доцент

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ТРУДОВОМУ КОЛЕКТИВІ

Конфлікти і стреси зазвичай негативно позначаються на мікрокліматі колективу, а деякі з них можуть нести серйозні загрози як здоров'ю працівників, так і «здоров'ю» організації. Для того, щоб уникати таких серйозних наслідків, необхідно вміти вирішувати виникаючі розбіжності, вибрати правильні стратегії поведінки.

Конфлікт є досить складним соціальним і психологічним явищем, а також природним і неминучим результатом діяльності будь-якої групи. У будь-якому трудовому колективі завжди є місце невдоволенню, суперечливим думкам та інтересам. Більшість конфліктів несуть в собі як руйнівні, так і позитивні наслідки.

Зіткнення інтересів, позицій та думок постійно виникають у суспільстві. Неминучість виникнення таких суперечностей є проявом закону єдності та боротьби протилежностей, одного з класичних законів розвитку. У наш час умови життя людей часто й швидко змінюються, іноді кардинально, а слова «стрес» і «депресія» відомі багатьом ще з шкільної парти. Зазвичай конфлікт у соціально-трудої сфері сприймається як ненормальне явище: збій у роботі, перешкода для реалізації стратегічних цілей. Негативне сприйняття цілком обґрунтоване, тому що будь-який конфлікт несе в собі заряд величезної руйнівної сили: порушується процес нормального функціонування підприємства, руйнуються стосунки між людьми, нерідко завдання розв'язання конфлікту супроводжується звільненням частини співробітників. Однак відсутність конфліктів необхідно вважати свідченням застою, стагнації [1, с. 1].

Проблема існування конфліктів у трудовому колективі потребує негайного вирішення, адже це сприятиме поліпшенню відносин між керівником та колективом, а також швидкому досягненню спільної мети. Процес вирішення цієї проблеми розпочинається з розгляду конфліктів та їх визначення. Отже, трудовий конфлікт – це конфлікт у сфері трудових відносин щодо засобів працезабезпечення, рівня заробітної плати, використання професійного та інтелектуального потенціалу, різних елементів та чинників трудового процесу, рівня цін на різні блага, реального доступу до цих благ та інших ресурсів, викликаний протилежністю інтересів або поглядів [2, с. 187].

Конфлікт дає змогу глибше оцінити індивідуально-психологічні особливості людей, які беруть участь у ньому, він тестує ціннісні орієнтації людини, відносну силу її мотивів, виявляє психологічну стійкість до стресових

факторів ситуації.

Конфлікти всередині творчого колективу завдають шкоди якості мислення співробітників, перемикають увагу з розроблення креативних концепцій на з'ясування відносин. Тому керівник творчого колективу повинен уміти управляти енергією конфліктів та переводити її в конструктивний план. Він має знати як зробити конфлікт засобом покращення взаєморозуміння в колективі. При цьому конфлікти, пов'язані з творчістю також виникають між замовниками та рекламними агенціями під час розроблення та впровадження рекламних проектів [1, с. 112].

Трудові конфлікти виступають як складне явище, що характеризується багатьма особливостями. Тому для успішного управління трудовими конфліктами та здійснення подальшої роботи з оптимізації соціально-психологічного клімату колективу керівнику необхідно також виявити причини виникнення конфліктів та загострити увагу на джерелі напруги. Конфлікти у трудовому колективі виникають з різних причин.

По-перше, це незадовільна головна мета діяльності. Тобто головна мета діяльності колективу не влаштовує всіх його членів. Розходження в думках щодо мети діяльності колективу фактично паралізує його. Цей конфлікт частіше відбувається підчас організації колективу або переорієнтування його діяльності.

По-друге, це несправедлива суспільна оцінка діяльності колективу. Часто ця причина приводить не до конфлікту всередині колективу, а до непорозуміння з адміністрацією чи іншим колективом [3, с. 103].

По-третє, це поведінка, що суперечить загальноприйнятим у колективі нормам. Таке відбувається під час порушення одним членом колективу або цілою групою встановлених норм поведінки. Часто це відбувається під час появи в колективі нових людей, не знайомих з традиціями колективу або не сприймаючих ці традиції [4, с. 230].

Четвертою причиною може бути несумісність культурних рівнів членів колективу. Коли існують у колективі великі розбіжності щодо культурного рівня його членів, то часто виникають взаємні непорозуміння, які можуть набути вигляду конфлікту.

Останньою можна виділити причину психологічної несумісності, коли в колективі є люди зовсім з різними та навіть протилежними характерами і темпераментами [6, с. 65-68].

Для правильного розуміння й тлумачення конфліктів важливою є типологія. Для вибору адекватного методу впливу й управління відповідним конфліктом доцільно проводити класифікацію залежно від основних ознак: спосіб вирішення; сфери прояву; спрямованості впливу; ступеня виразності; кількості учасників; порушених потреб.

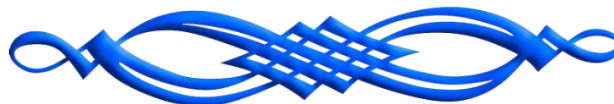
Наслідки конфлікту визначаються тим, наскільки ефективним буде управління конфліктом. Як правило, управління конфліктом спрямоване на його вирішення, врегулювання чи усунення. Вирішення конфлікту – це зняття

протиріч, що викликали конфлікт, і встановлення нормальних взаємовідносин між протиборчими сторонами. Воно передбачає усунення джерела конфлікту, а його врегулювання означає припинення конфліктних дій і ворожості, зниження значущості джерела, причин конфлікту [4, с. 232].

Отже, конфлікти є невід'ємною частиною трудового процесу особливо у офісному колективі. Оскільки креативні особистості більше схильні до виявлення емоцій та відстоювання особистих інтересів з приводу нових власних ідей, що є їх самовираженням, то питання управління конфліктами є досить важливою складовою менеджменту підприємством, організацію чи відділом. Управління конфліктами, як і управління персоналом в цілому, має здійснюватися з урахуванням складності та багатоаспектності трудових відносин. Розбіжності і протиріччя неминучі в тому разі, якщо люди мають різні позиції. Цілеспрямований вплив на конфліктну ситуацію є одним із важелів антикризового управління колективом. Ефективне управління конфліктною ситуацією може попереджати виникнення конфлікту або й вирішувати його, тобто усувати проблеми, що викликають конфлікт.

Список використаних джерел:

1. Башук Т. О., Хижняк М. О. Управління різними типами конфліктів у креативному колективі. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2012. № 3. С. 111-119.
2. Андрушків Б. М., Кузьмін О. Е. Основи менеджменту. Львів: Світ, 2007. 296 с.
3. Руденко В. О. Трудовий конфлікт: примирити і задовольнити вимоги. *Людина і влада*. 2007. № 4. С. 102–105.
4. Мантур-Чубата О. С., Сайко А. М. Особливості управління конфліктами в трудовому колективі [Електронний ресурс]. *Інфраструктура ринку : електрон. наук.-практ. журн.* Одеса, 2018. Вип. 23. С. 230-233. Режим доступу: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/23_2018_ukr/42.pdf. (дата звернення 15.11.2022р.)
5. Лаврук О. С., Ковальчук В. Г. Управління емоційним станом і згуртованістю колективу. *Збірник наукових праць ПДАТУ*. Вип. 22. 2014. С. 201-205.
6. Чумиков А. Н. Керування конфліктами. Київ: МАУП, 2003. 97 с.

Єлизавета Дахно,

здобувач освіти I, 232 Медицина

*Вінницький національний медичний університет ім. М. П. Пирогова
Науковий керівник: Ірина Завадська, кандидат історичних наук, доцент
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ОСОБЛИВОСТІ БЕЗРОБІТТЯ СЕРЕД МОЛОДІ В УКРАЇНІ

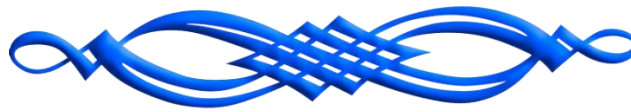
Питання безробіття, зокрема безробіття молоді, є однією з гострих соціально – економічних проблем сучасності. Працездатні молоді люди не можуть знайти роботу і реалізувати своє право на працю. Остання світова економічна криза додала ще більшої актуальності питанню молодіжного безробіття, адже у деяких європейських країнах, таких як Іспанія та Греція, рівень безробіття серед молоді сягав 55-60% [1]. Згідно соціально економічних досліджень, серед безробітних частка нещасливих людей у 1,5 рази (в Україні) або вдвічі (у ЄС) вища, ніж серед людей, які мають роботу [2]. Виділяють основні категорії молоді: 15-24 роки, 25-29 років, 30-34 роки. Найвищий рівень безробіття у 2017 році, згідно даних Держстату України, спостерігався у групі від 15 до 24 років – 18,9% до економічно активного населення відповідного віку. При цьому загальний рівень безробіття по країні становив 9,5% [3]. Це може бути зумовлено відсутністю досвіду, проблемою пошуку першого місця роботи, диспропорціями у попиті та пропозиції на ринку праці, відсутністю взаємодії між ринками освітніх послуг та праці. Найнижчий рівень безробіття серед молоді віком 30-35 років (9,8% у 2017р.), адже це переважно люди, які мають досвід, певні навички та сформувалися як спеціалісти. У цій віковій групі вагомими причинами безробіття є звільнення за власним бажанням та вивільнення з економічних причин. Сьогодні основна тенденція – це скорочення працівників. Проте треба зазначити, що тільки серед молоді віком 30-35 років за останній рік рівень безробіття збільшився (на 0,9%). Окрім визначених вище факторів, молодіжному безробіттю сприяють також екзогенні (світова фінансово-економічна криза; міграційні процеси) та ендогенні (недосконалі програми розвитку молоді; низка заробітна плата, помилковий вибір професії і тд.) фактори. Аналізуючи гендерні особливості молодіжного безробіття, можна сказати, що серед чоловіків усіх категорій рівень безробіття вищий, ніж серед жінок – 20,3% до 17%, 13,1% до 8,6% та 11% до 8,3% відповідно [3]. Це можна пояснити більшими амбіціями у чоловіків, а також вимогами роботодавця до рівня освіти, бо як відомо, жінки частіше отримують вищу освіту, ніж чоловіки. Також жінки більше уваги приділяють соціальним гарантіям, що надає роботодавець, і тому менше працюють у тіньовій економіці. Наслідками довготривалого молодіжного безробіття є зменшення поточного споживання, зростання неформальної зайнятості, скорочення доходу протягом життя, збільшення ризику майбутніх періодів безробіття та вірогідності нестабільної зайнятості, а також погіршення здоров'я. Для усунення молодіжного безробіття потрібно: створити систему професійної орієнтації; створювати додаткові робочі місця, розвивати нові галузі економіки, допомагати молоді з відкриттям власної

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

справи і втілення особистих ідей в життя. Пріоритетом національної політики повинні стати інвестиції в системи безперервного навчання, розвиток комп'ютерної грамотності, проведення в життя галузевих стратегій, сприяючих поширенню достойної праці та вирішення проблем найменших забезпечених верств населення.

Список використаних джерел

1. Безробіття серед молоді: дрібниця чи вирок? URL: <https://voxukraine.org/uk/bezrobittya-sered-molodi-dribnitsya-chi-virok/>.
2. Молодіжне безробіття в Україні: сутність, причини та шляхи розв'язання. URL: http://asconf.com/rus/archive_view/634
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

*Олександр Іванов,
здобувач освіти ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Ірина Гльос, викладач
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ПЕНСІЙНИХ СИСТЕМ

Пенсійні системи в різних країнах мають різні характеристики, але є схожі елементи. Таким чином, участь держави полягає у регулюванні, покритті дефіциту солідарних пенсійних фондів, гарантуванні мінімальної пенсії з Державного бюджету. Іспанія - одна з небагатьох країн, в якій відповідальність за фінансування пенсійної системи майже повністю покладається на державу. Пенсійний дохід у деяких країнах (зокрема, у скандинавських країнах) [8] підлягає оподаткуванню.

Як й інші великі соціальні інновації, пенсійна система сама стає чинником зниження рівня зайнятості в пенсійному віці. Так, серед американських чоловіків у віці 60 років і більше в 1900 році працювали 66%, а в 2000 році – лише 26%. Дані Світового банку свідчать, що середня тривалість життя європейців у 2015 році становила 77 років [1], а згідно із даним МОП, на сьогодні в країнах-членах ЄС налічується близько 100 млн. осіб похилого віку, загальна ж чисельність населення становить 320 млн. осіб. За прогнозами вчених, до 2025 року кількість громадян, які досягнуть 65-річчя, збільшиться на 21 млн. осіб, при цьому, чисельність активного населення в працездатному віці зменшиться на 15 млн. осіб [7].

Ще одна зміна в пенсійних системах стосується відтермінування виходу на пенсію, що мотивується підвищенням пенсії (коефіцієнт підвищення у середньому становить 0,5-7,5% за додатковий рік праці), термін відстрочення встановлюється 1-5 років. У Великій Британії цей термін не обмежується. У Німеччині для обліку терміну виходу на пенсію був внесений до пенсійної формули певний коефіцієнт (ZF). Якщо вихід на пенсію стався у віці,

відповідно німецькому пенсійного законодавства, то $ZF=1,0$. При передчасному виході на пенсію ZF буде менше 1,0, а при відтермінованому виході коефіцієнт ZF досягає 2,15 [10]. У деяких розвинутих країнах можна отримувати дострокову пенсію «за власним бажанням», але її розмір зменшується (в Бельгії – на 5% за кожен рік, в Італії – на 8%).

Фінансування першого рівня пенсійного забезпечення в Німеччині, Польщі, Кіпрі та Люксембурзі відбувається за рахунок роботодавців та осіб, що працюють за наймом порівну; в Іспанії відрахування роботодавців у 5 разів перевищують внески працівників, у Нідерландах страхові внески сплачують тільки працівники. У Польщі на першому рівні пенсійного забезпечення щорічно створюється резерв (1% від суми пенсійних внесків) на випадок істотних демографічних коливань. Другий рівень створюють у більшості професійні пенсійні плани, третій – добровільні відрахування працюючих громадян за власним вибором.

Змінюються також механізми та підходи щодо індексації пенсій залежно від інфляції. В Японії та Швеції індексацію пенсій проводять відповідно до зміни зростання споживчих цін, а в Німеччині і Австрії така індексація здійснюється на основі індексу чистих доходів. У Франції індексація пенсій відбувається з урахуванням складного індексу, в якому враховуються обидва показники [3].

У деяких країнах існуюча пенсійна система повністю замінюється приватною системою страхування, яка переходить від розподільчої до накопичувальної пенсійної системи, що, у свою чергу, призводить до реформи податкової системи, податкового регулювання та тарифної політики. Надаючи значні податкові пільги та поступово перекладаючи відповідальність за розмір пенсій на громадян, держава таким чином залучає працівників до системи добровільної накопичувальної пенсійної системи. Цей складний процес відбувається в таких країнах, як США та Швейцарія [5].

Трансформація наявної пенсійної системи відбувалася у зв'язку зі змінами в макроекономічній політиці держави та політиці у сфері праці. Основні зусилля спрямовуються на збільшення частки працівників, зайнятих в суспільному виробництві в працездатному віці, трудову міграцію та збільшення тривалості життя [4]. Деякі країни дали можливість поступового зменшення кількості робочих годин для літніх працівників, із регулярною та гарантованою виплатою доходів протягом всього перехідного періоду від повної зайнятості до повного виходу на пенсію.

Слід відмітити, що трансформації пенсійних систем у різних країнах досягалися комбінаціями вищевказаних типів реформування. За підрахунками фахівців, у світі налічується понад 250-ти варіантів і комбінацій пенсійних моделей, і лише 5 країн реалізували на практиці у повному обсязі одну із моделей, а саме: до кінця ХХ століття в Чилі, Болівії, Сальвадорі, Мексиці та Казахстані впроваджена повністю накопичувальна пенсійна система [2].

Загальною тенденцією всіх реформ пенсійних систем є поступовий перехід від зрівняльних систем до індивідуально-накопичувальних, які базуються на принципах особистої відповідальності за їх матеріальне забезпечення в старості та на капіталізації коштів, які працівник надає

пенсійним фондам. Однак державні «солідарні» схеми продовжують існувати, хоча і в набагато скороченій формі.

Дані про існуючі в європейських країнах пенсійні системи [7] наведені в табл. 1.

Аналіз світової практики функціонування пенсійних систем свідчить, що переважна їх частина є двох або трьохрівнева [9].

Таблиця 1

Пенсійні системи зарубіжних країн [3]

Країна	Характеристика системи	Стаж сплати страхових внесків	Період врахування доходів для нарахування пенсії	Максимальний коефіцієнт заміщення, %	Індексація допомог
Німеччина	Розподільна	40	Весь трудовий період	60	Заробітна платня
США	Частково накопичувальна	35	Весь трудовий період	41	За індексом цін
Японія	Частково накопичувальна	40	Весь трудовий період	30	Заробітна платня
Франція	Розподільна	38	Найбільш вигідні 12 років	50	За індексом цін
Італія	Розподільна	40	Останні 5 років	80	За індексом цін
Велика Британія	Розподільна	50	Весь трудовий період	20	За індексом цін
Канада	Розподільна	40	Весь трудовий період	25	За індексом цін

Перший рівень – це пенсійна система, заснована на принципі солідарності поколінь. Це така система, коли пенсії виплачуються із обов'язкових платежів, що здійснюються працюючими громадянами (PAYG). Вона доповнюється сучасними та ефективними системами – створюється другий рівень, заснований на внесках працівника і роботодавця з можливістю інвестування цих активів. Добровільні пенсійні накопичення громадян утворюють третій рівень.

Порівняльна характеристика трьох рівнів пенсійної системи у різних країнах наведена у табл. 2.

Таблиця 2

Порівняльна характеристика трьох рівнів пенсійної системи [3]

Країна	Частка рівнів пенсійної системи, %		
	Перший рівень	Другий рівень	Третій рівень
США	45	13	42
Швейцарія	42	32	26
Нідерланди	50	40	10
Франція	51	34	15

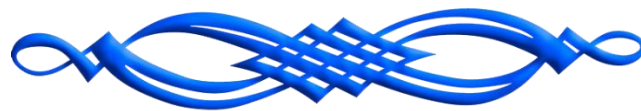
Дослідження світових тенденцій розвитку пенсійних систем свідчить про різний ступінь участі держави у функціонуванні пенсійних систем. Вона

проявляється в різних формах і методах державного контролю та прямої державної підтримки. Спільним є підхід до регулювання інвестиційної діяльності: встановлення лімітів для самостійного інвестування пенсійними фондами з постійними виплатами в межах 10% від усіх лімітів. Крім лімітів на самостійне інвестування встановлюються верхні рівні інвестування в окремі види активів. Так, ліміти по акціях промислових фірм у Німеччині – 20% і в Японії – 30%, по вкладеннях в нерухоме майно – відповідно 5% і 20%. Для зарубіжних інвестицій характерний показник – 4% і 30% [6].

Таким чином, аналіз розвитку світових пенсійних систем показав, що основними тенденціями розвитку пенсійних систем є підвищення пенсійного віку, збільшення внесків до державних пенсійних фондів та заохочення людей брати участь у приватних системах пенсійного забезпечення, що зменшує зобов'язання держав та зменшує навантаження на солідарні системи.

Список використаних джерел:

1. Adverting the Old Age Crisis: Policies to Protect the Old and Promote Growth. World Bank Policy Research Report. 1994.
2. Вінер М. Пенсійні системи країн Латинської Америки / М. Вінер // Україна: аспекти праці: некомерційне фахове видання. – К. : 2000. – № 5. – С. 35–45.
3. Гушак А. В. Проблеми державного регулювання недержавного пенсійного забезпечення в Україні [Електронний ресурс] / А. В. Гушак, О. О. Прутська. URL: <http://intkonf.org/> (дата звернення: 20.11.2022).
4. Луцький Р. П. Досвід реформування системи пенсійного забезпечення в країнах Європейського Союзу / Р. П. Луцький // Університетські наукові записки : наук. фах. видання Хмельницького університету управління та права. – Хмельницький, 2005. – № 4 (16). – С. 176–179.
5. Мальований М. Історичний розвиток системи пенсійного забезпечення в світі / М. Мальований // Економіка АПК : наук.-вироб. журнал. – К. : 2005. – №3. – С. 31–36.
6. Pension funds in figures OECD: Country Profiles. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.oecd.org/finance/Pension-funds-pre-data-2015.pdf> (дата звернення: 20.11.2022).
7. Pensions at a Glance 2015. OECD and G20 Indicators - OECD. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.oecd.org> (дата звернення: 20.11.2022).
8. Ріппа М.Б. Порівняльна характеристика світових систем пенсійного забезпечення і страхування / М.Б. Ріппа // Світ фінансів. – 2007. – №1 (10). – С. 45–49.
9. Rubin Michael B. Beyond Paycheck to Paycheck: A Conversation About Income, Wealth, and the Steps in Between (Total Candor) Paperback – July 12, 2010.
10. Social contributions (% of revenue). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/GC.REV.SOCL.ZS> (дата звернення: 20.11.2022).

Крістіан Кишлар,

студент III курсу спеціальності 051 Економіка

Науковий керівник: Валентина Загалевиц, викладач суспільних дисциплін

ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ПОВЕДІНКОВА ЕКОНОМІКА: ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ

Поведінкова економіка – напрям досліджень, що вивчає вплив різних факторів на економічну поведінку людини та прийняття рішень.

Основоположником поведінкової економіки вважається Даніель Канеман (Daniel Kahneman), лауреат нобелівської премії 2002 року за «включення даних психологічних досліджень в економічну науку, особливо тих, що стосуються суджень людини та ухвалення рішення у ситуації невизначеності».

Часто ми вважаємо, що приймаємо рішення самостійно, допоки не дізнаємося про принципи поведінкової економіки. Які чинники справді впливають на вибір людей та як їх використовують бренди, щоб заробляти більше?

Природу ухвалення рішень докладно описав Даніель Канеман у своїй книзі «Думай повільно... вирішуй швидко». За словами ізраїльсько-американського психолога, лауреата Нобелівської премії з економіки, люди використовують дві «системи» мислення: швидку, інстинктивну, емоційну та повільну, вдумливу, раціональну[1]. Канеман довів, що часто вчинки людей йдуть у розріз передбаченням економічної теорії. Вважається, що фундаментальні ідеї поведінкової економіки було закладено саме Канеманом та його колегами. Його знаменита стаття «Теорія перспектив: аналіз прийняття рішень в умовах ризику», написана у співавторстві з професором Стендфордського університету Амосом Тверскі, перевернула уявлення економістів про раціональність людської поведінки[2]. Спробуймо розкрити принципи поведінкової економіки та реальний досвід компаній.

Принцип «страх втрати». Ми боїмося втратити річ набагато сильніше, ніж радіємо покупці. Механіка "Ми повернемо вам гроші, якщо товар не сподобався" (Money Back Guarantee) допомагає подолати цей страх. Покупець інстинктивно перестає боятися пробувати нове, бо впевнений у поверненні витрачених коштів. Цю механіку використовує мережа магазинів "СмакВілл". Компанія обіцяє повернути гроші, якщо продукт не сподобався до смаку [1].

Ще один метод проти страху втрати – пробний період. Телеком-оператори надають безкоштовну послугу на певний час. Наприклад, «Білайн» мала акцію «Користуйся швидким мобільним інтернетом безкоштовно 7 днів!». Користувачі тестують послугу, а потім платно продовжують: хтось забуває про підписку, а комусь просто шкода втратити опцію, отриману за дарма.

Принцип «соціальний лайк». Ми довіряємо продуктам, які протестували тисяча людей чи схвалили експерти. «Експертна думка» використовується брендами як гарант якості. Так, Blend-a-med Pro-Expert каже, що зубна паста компанії розроблена зі стоматологами, тобто професіоналами, а косметичний бренд La Roche-Posay використовує «Рекомендують понад 25 000 дерматологів». Соціальне схвалення мотивується через такі висловлювання, як «народна марка», «вибір №1». Хіба можна помилитись, якщо вся країна обрала цей товар? [1].

Принцип «почуття дефіциту». Ми хочемо мати те, чого в нас немає, і менше цінуємо те, що маємо. Багато електронних брендів (Apple, Samsung, Huawei) випускають оновлені релізи продуктів кожен сезон не випадково: так вони додають неповторності товару, навіть якщо він майже не відрізняється від попередньої моделі. Ще одним ефективним методом, який створює ажіотаж навколо продукту, користуються автомобільні виробники та спортивні бренди: вони випускають лімітовану серію старої моделі або капсульні колекції, колаборації в обмеженій кількості, за якими вишиковуються гігантські черги. Черги також підтримують відчуття дефіциту та мотивують споживачів спробувати продукт, незважаючи на витрачений час[3].

Принцип «особистий внесок». Ми цінуємо продукт набагато більше, якщо вклали у нього частинку себе. Хоч би як лірично це звучало, але персоналізований підхід дарує споживачеві почуття унікальності. Так, бренди одягу (Uniqlo, Levi's) або спортивні марки (Nike, Adidas) пропонують споживачам кастомізувати річ під свій стиль, використовуючи улюблений матеріал та колір. У цій ситуації емоційний зв'язок із товаром збільшується: людина відчувається дизайнером, творцем одягу.

Принцип «Важко вибрати». Чим більший вибір, тим складніше його зробити і тим нещасливішим ми стаємо. Це хибне коло призводить до FOMO (від англ. fear of missing out) - боязні пропустити щось суттєве. Соціальні мережі посилюють цей страх: ми постійно оновлюємо стрічки, хочемо бути у тренді. Щоб позбавити нас цього стану, компанії відмовляються від численних варіантів і обмежують лінійку товарів. Так, у ресторані знаменитого британського шеф-кухаря Гордона Рамзі у Лондоні спеціальне меню включає лише три страви[2].

Принцип «Якір для покупця». У споживача не завжди є час, щоб вивчити інформацію про товар із категорії, з якою він стикається вперше. Для цього компанії самі роблять перший крок і забезпечують покупців першою інформацією (якорем) або пробним продуктом. У цій кампанії беруть участь Ramper's: батьки новонароджених одержують підгузки у подарунок. Бренд «Агуша» та ŠKODA придумали інший механізм «якоріння» для нової аудиторії та підвищення лояльності у постійних клієнтів: онлайн-конкурс для

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

мам, які могли виграти подорож із пологового будинку додому на автомобілі з професійним водієм[3].

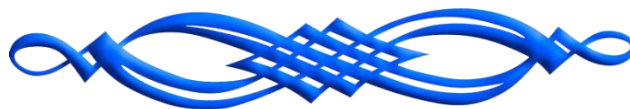
Принцип «простіше, та краще». Цей принцип характерний для комплексних послуг, наприклад, у банківському середовищі або купівлі квитків у авіаперевізників. Ми легко сприймаємо і швидше вирішуємо складні завдання, поділені на кілька етапів.

Принцип «публічна відповідальність». З розвитком соціальних мереж відповідальність за громадські події різко зростає. Деякі перестають курити чи пити каву, пообіцявши це своїм передплатникам, інші беруть участь у численних флешмобах та челенджах.

Отже, можна погодитись з думкою про те, що поведінкова економіка – галузь економічної теорії, яка враховує у вигляді психологічні особливості людського сприйняття і судження. Аналіз цих особливостей дає можливість поліпшити пояснювальну здатність економічної теорії шляхом введення додаткових передумов щодо поведінки агентів, які більш точно описують поведінку людини в тій чи іншій ситуації

Список використаних джерел:

1. Михаил Вдовин. На крючке: восемь принципов поведенческой экономики в маркетинге URL: <https://www.forbes.ru/biznes/372601-na-kryuchke-vosem-principov-povedencheskoj-ekonomiki-v-marketinge>
2. Крикун В.А., Теорія поведінкової економіки в дослідженні українського банківського ринку за роки незалежності. URL: <http://vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/24-1-2017/6.pdf>
3. Ушакова Н. Г., Помінова І. І. Поведінкова економіка в парадигмальній структурі сучасної економічної теорії. Бізнес Інформ. 2019. №9. С. 8–13. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-9-8-13>

Кірілл Козін,

здобувач освіти

*Відокремлений структурний підрозділ «Ірпінський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і природокористування України»*

e-mail: _subst_228_4322kozin@gmail.com

*Науковий керівник: **Валентина Вдович,***

кандидат економічних наук, викладач-методист,

*Відокремлений структурний підрозділ «Ірпінський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і природокористування України»*

e-mail: vdovichv@ukr.net

ХІМІЧНІ ДОБАВКИ В ДИТЯЧИХ ІГРАШКАХ ІЗ ПЛАСТМАС ТА ЇХ ШКІДЛИВІСТЬ

Знання ваших прав – ваша сила

Василь Стус

Ринок дитячих іграшок в Україні останнім десятиліттям стрімко розвивається і їх асортимент характеризується величезним різноманіттям як за функціональним і віковим призначенням, так і за кількістю використовуваних для їх виготовлення матеріалів. Здебільшого для їх виготовлення використовуються: метал, дерево, гума, латекс, пластмаси, тканини різного походження, папір, картон.

Ключову роль при виборі під час покупки повинна відігравати безпека іграшок для дітей, оскільки значна частка ринку дитячих іграшок і досі знаходиться в тіні. Проте за даними відділу ринкового нагляду департаменту захисту споживачів Держпродспоживслужби України, український ринок перенасичений несумлінними суб'єктами господарювання, які не дотримуються технічного регламенту безпечності іграшок, який був затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2018р. №151, вимоги якого передбачають те, що іграшки повинні бути безпечними для споживача, не створювати загрози життю при їх експлуатації та зменшувати ризик отримання фізичної травми і отруєння. Ситуація з недобросовістю ведення торгових практик означає, що український споживач зовсім не захищений від контрафактної, неякісної, а іноді й небезпечної продукції [4,1].

Протягом останніх років Державною службою України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, її регіональними органами у різних областях України приділяється певна увага питанням безпеки дитячих іграшок, які реалізуються у роздрібній торговельній мережі, на ринках, інтернет – торгівлі. Проведені дослідження відібраних зразків в рамках здійснення державного контролю за дотриманням законодавства у сфері захисту прав споживачів у різних регіонах держави на виявлення небезпечних для здоров'я дітей хімічних сполук, викликають особливе занепокоєння. Так, у 2021 році більшість перевірених у Києві іграшок не відповідали технічному регламенту безпечності іграшок й мали наступні порушення: перевищення вмісту шкідливих матеріалів, неякісні матеріали,

інтенсивність запаху, займистість матеріалу, надмірний звуковий тиск, неякісна збірка та конструкція іграшки, відсутність попереджень, вікового зазначення для використання іграшки, відсутність адреси імпортера, зареєстрованої торговельної марки, знаку відповідності тощо.

Найбільш небезпечними, як зазначають експерти, є пластикові іграшки, виготовлені з полівінілхлориду (ПВХ) з додаванням різних хімічних домішок, які можуть зашкодити організму дитини (табл.1).

Таблиця 1

Вплив шкідливих добавок пластикових іграшок на організм дітей

Назва шкідливої добавки	Властивість	Вплив на організм дитини
Фталати	Надання пластиковій іграшці м'якості	Гормональний дисбаланс організму, стимулювання росту ракових клітин
Кадмій	Стабілізатор пластику	Канцероген, вплив на розвиток мозку, репродуктивну функцію, роботу нирок
Свинець	Надання пластиковій іграшці міцності та яскравості	Вплив на роботу нервової системи і слуху, появу синдрому порушення активності та уваги, зниження IQ
Бісфенол А	Надання дитячому пластиковому посуду для їжі міцності та прозорості	При нагріванні чи взаємодії з рідиною достатньо легко проникає в організм дитини
Тетраборат натрію	Основний компонент пластичних глин, слаймів, лизунів	Проковтування або вдихання бору може призвести до хімічного опіку слизових і внутрішніх органів дитини та вплинути на її репродуктивну систему

За даними Центру громадського здоров'я МОЗ України щороку більше 45 000 дітей і підлітків зазнають отруєнь токсичними речовинами через неякісні іграшки. Саме тому, тема якості іграшок останнім часом привертає увагу експертів галузі, багатьох українських ЗМІ, представників крупних спеціалізованих торговельних мереж. За українським законодавством усі іграшки для дітей до 14 років підлягають обов'язковому декларуванню згідно з Технічним регламентом безпеки іграшок, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2018р. №151. Але відповідальність за вибір безпечної іграшки лежить не лише на виробниках та продавцях, але і на батьках, які повинні робити усвідомлений вибір, обираючи ту чи іншу іграшку дитині, приділяючи пильну увагу питанню якості та безпеки її.

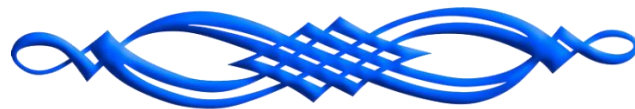
Фахівці радять не купувати дитячі іграшки на стихійному ринку, обирати іграшки строго за віковими обмеженнями, перевіряти маркування на відповідність чинному Технічному регламенту безпеки іграшок, вимагати товарний чи фіскальний чек, а за потреби -декларацію відповідності товару -

документ, який містить санітарно-епідеміологічні висновки та має збігатися з інформацією на самій іграшці. Законодавство України дозволяє повертати неякісні іграшки, як і будь-який неякісний товар, крім м'яких та надувних іграшок. Саме це допоможе уникнути небезпеки.

Спільною метою всіх учасників ринку дитячих іграшок повинно стати дотримання законодавства України при виробництві та здійсненні торгівлі дитячими іграшками, захист дітей від товару сумнівної якості, створення сприятливих умов для розвитку підприємницької діяльності і реалізації прав споживачів на якісну та безпечну продукцію.

Список використаних джерел:

1. «Про затвердження Технічного регламенту безпечності іграшок». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/151-2018-%D0%BF#Text>
2. Галань О.В. Аналіз ринку дитячих іграшок в Україні // Формування механізмів управління якістю та підвищення конкурентоспроможності підприємств: VI Міжн. наук.- практ. Інтернет-конф. студентів, аспірантів та молодих вчених: тези доповідей, Дніпропетровськ, 26 березня 2015 р. – Дніпропетровськ: Університет Альфреда Нобеля, 2015. – С. 59-60.
3. IV Бізнес-конференція "Ринок іграшок. Час змін". Режим доступу: <http://kiddisvit.ua/ua/news/kreativni-idei-korisni-kejsi-novi-trend-ilyustraciya-iv-biznes-konferencii-rinok-igrashok-chas-zmin/>.
4. Як справи в галузі? Історія іграшок. Режим доступу: <http://gc.ua/business-news/kak-dela-v-otrasli-istoriya-igrushek/>.

Анна Лахман

здобувач освіти Одеський національний економічний університет

*Науковий керівник: Оксана Артюх, доктор економічних наук, професор
Україна, м. Одеса*

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Будь-яка діяльність суб'єктів господарювання потребує як зовнішнього, так і внутрішнього контролю. Адже контроль є однією з головних функцій в управлінні підприємством, яка забезпечує його подальше функціонування та допомагає знайти слабкі місця в його діяльності в цілому. Тому перед підприємствами завжди постає питання щодо здійснення ефективного внутрішнього контролю, який зможе повністю забезпечити потреби щодо отримання вірної інформації стосовно господарської діяльності підприємства.

Питання внутрішнього контролю на підприємстві досліджували багато науковців, серед яких можна виділити: М.Т. Білуха, Т.А. Бутинець, Л.В. Дікань, І.К. Дрозд, І.В. Замула, В.Ф. Максимова, М.М. Танасієва та ін. Далі розглянемо думки деяких з цих вчених, які, на нашу думку, найбільш точно характеризують визначення поняття внутрішній контроль.

Згідно з І.В. Замулою та М.М. Танасієвою, внутрішній контроль – це система безперервних контрольних дій за функціонуванням об'єктів управління, що здійснюються керівництвом підприємства або уповноваженою ним посадовою особою, з метою формування певних інформаційних засад прийняття управлінських рішень або їх коригування для досягнення поставлених цілей найбільш ефективним для підприємства способом [1, с. 8].

Трохи по-іншому надає визначення терміну «внутрішній контроль» Л.В. Дікань, який вважає, що внутрішній контроль – це система контрольних процедур, план і методи управління об'єктом з метою ефективного ведення бізнесу, захисту активів, попередження помилок, перевірки здійснення правильності бухгалтерських проводок і своєчасне подання фінансової звітності [2, с. 8]. Що стосується нормативно-правової бази, то в українському законодавстві немає чіткого визначення внутрішнього контролю, що є досить неприйнятним у сучасному світі.

Виходячи з думки науковців стає зрозумілим, що внутрішній контроль відіграє вагомий роль у функціонуванні підприємства та надає оцінку ефективності діяльності кожної ланки господарського процесу.

Сучасний стан внутрішнього контролю на українських підприємствах є досить неефективним та не приносить справжньої користі, яку мав би приносити.

На нашу думку, до основних проблем здійснення внутрішнього контролю суб'єктами господарювання можна віднести:

- незнання співробітником або органом, який здійснює внутрішній контроль, правил та завдань, які постають під час здійснення такої перевірки та відсутність належних знань стосовно діяльності підприємства;
- здійснення шахрайських операцій співробітниками, що пов'язані з матеріальними ресурсами підприємства та навмисним замовчуванням стосовно цього внутрішнім контролером;
- відсутність єдиної нормативно-правової бази, в якій би детально охарактеризовувався внутрішній контроль та шляхи його здійснення;
- не приділення належної уваги управлінцями до сутності та мети здійснення внутрішнього контролю;
- повна довіра власника до роботи працівників підприємства, що іноді дуже негативно впливає на майбутнє становище підприємства та інше.

Тому внаслідок здійснення помилок або взагалі відсутності належного внутрішнього контролю, порушення щодо здійснення економічної діяльності підприємства знаходять, зазвичай, такі органи як – Податкова служба України та аудиторська служба. І така халатність підприємств стосовно внутрішнього контролю тягне за собою нараховані штрафи за неправильне ведення бухгалтерського та податкового обліку, а іноді може загрожувати кримінальна відповідальність. Особливо це відбувається в результаті незнання власником або директором бухгалтерського обліку та основних правил керівництва, тому що, щоб бути справжнім керівником недостатньо роздавати накази та очікувати, коли його компанія принесе якнайбільше прибутку. Адже в цьому випадку керівник

цілком і повністю довіряє своєму головному бухгалтеру, який може діяти як в інтересах підприємства, так і навпаки. Бо таким чином дії бухгалтера можуть призвести до непоправних наслідків. Слід зазначити, що не всі обліковці діють в якихось свої злих інтересах, проте це не означає, що слід не виконувати внутрішній контроль, тому що все одно можуть траплятися ненавмисні помилки.

Тому будь-яке підприємство має здійснювати належний внутрішній контроль задля того, щоб:

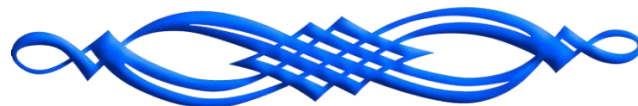
- 1) знайти резерви для покращення своєї діяльності;
- 2) перевіряти правильність оформлення господарських операцій у первинних документах, облікових регістрах тощо;
- 3) перевіряти, чи відбувається належне використання оборотних та необоротних активів підприємства;
- 4) здійснювати перевірку за дотриманням чинних норм законодавства стосовно здійснення бухгалтерського та податкового обліку;
- 5) знаходити зайві та непотрібні дії в господарській діяльності суб'єкта господарювання, що не приносять ніякої користі та ін..

Також варто зазначити, що підприємство може проводити внутрішній контроль за допомогою залученої організації або особи, яка зможе здійснити більш незалежний контроль та вказати на основні проблеми та помилки підприємства, адже свіжий погляд людини, яка не залучена до роботи в компанії, зможе більш ефективно провести внутрішній контроль та надати рекомендації керівникам щодо подальших кроків прийняття ефективних та раціональних рішень.

Тому ми переконалися в тому, що внутрішній контроль є невід'ємною ланкою в діяльності будь-якого підприємства та результат його проведення надалі значно впливає на управлінські рішення керівництва. Ця тема є актуальною та невичерпною, тому потребує ще подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Замула І.В., Танасієва М.М. Внутрішній контроль: Навч. посібн. Чернівці: Технодрук, 2021, 366 с. URL: <https://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7959/%D0%97%D0%B0%D0%BC%D1%83%D0%BB%D0%B0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Дікань Л.В., Шульга Н. М. Внутрішньогосподарський контроль. Харків: ХНЕУ, 2009. 60 с.

*Назар Макаров,
здобувач освіти ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: **Ірина Гльос**, викладач
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОЦІНКИ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ

З набуттям незалежності та конституційним визначенням прав приватної власності на землю в Україні почалися глобальні трансформації у сфері землеволодіння та створення повноцінного земельного ринку. Одна з основних передумов стійкого розвитку цивілізованого ринку земель - це максимальна поінформованість його учасників, особливо органів державної влади та місцевого самоврядування, землевпорядників, оцінювачів, кредиторів, інвесторів, страхових компаній, юристів, посередників, брокерів стосовно правил, методик, критеріїв оцінки та динаміки чинників безпосередньо ринку.

Інформаційні засоби, що створюються в процесі управління та оцінки земельних часток, можливо охарактеризувати значним обсягом неоднорідних даних, універсальністю та значною кількістю користувачів.

Міжнародні та національні стандарти оцінки вимагають наявності в широкому доступі інформаційних ресурсів та їх комплексного використання, яке забезпечує діагностика економічних, правових, екологічних, інвестиційних та інших факторів при визначенні ринкової вартості об'єкта оцінки, тобто земельних часток. Недостатній рівень інформаційного забезпечення оціночної діяльності в Україні можливо охарактеризувати відсутністю електронних інформаційних каталогів земельної оцінки, відповідних баз даних, спеціалізованого програмного забезпечення їх створення, обслуговування, обробки і використання та обумовлює актуальність вирішення прикладних завдань зі створення сучасного інформаційного середовища діяльності з оцінки земель.

Інформатизація ринку земельних часток на основі сучасних технологій має бути спрямована на вирішення таких пріоритетних завдань [3, с. 72]:

- проведення постійного моніторингу та виявлення тенденцій земельного ринку;
- забезпечення доступу до інформації для всіх суб'єктів земельних відносини;
- забезпечення прозорості ринку земель через відкритість інформації про умови угод та вартість земельних часток;
- обізнаність усіх учасників ринку про динаміку змін чинників його діяльності;
- вдосконалення методів та технологій використання інформаційних ресурсів в експертній грошовій оцінці земель.

Акцент робиться на інформаційному характері проблеми та завданнях інформатизації діяльності з оцінки земель, котрі доцільно віднести до першочергових, виходячи з основної умови формування ринку - існування

доступної інформації про цінові чинники вартості земельних часток для всіх учасників земельного ринку.

Передумова здійснення всебічної підтримки експертної грошової оцінки земель - це систематизація та формування активних інформаційних ресурсів діяльності з оцінки земель. Перехід від різномірних масивів даних до активних інформаційних ресурсів повинен відбуватися завдяки створенню набору взаємопов'язаних моделей даних та знань, котрі здатні накопичувати інформацію і на цій основі покращувати її користь та розширювати можливості використання сукупності моделей. Беззаперечно, що для створення та використання активних інформаційних ресурсів діяльності з оцінки земель потрібно формувати відповідне організаційно-технологічне середовище як виробничої інфраструктури, так й підтримки та використання інформації усіма учасниками ринку землі.

У системі класифікації активних інформаційних ресурсів оцінки земель виокремлюється дві групи інформаційних ресурсів – зовнішні та внутрішні. Зовнішні визначають політичні, економічні, соціальні, екологічні та інші чинники, що відображають стан навколишнього середовища функціонування ринку земель. Внутрішні засоби містять інформацію про стан земельного ринку та об'єкт оцінки і складаються з нормативних актів та методичних документів з оцінки земель, статистичних даних, економічних чинників ринку земель, бази первинних даних про продажі часток та похідних чинників, отриманих безпосередньо в результаті геостатистичного діагностикау первинних даних.

Загальні тенденції інформатизації оціночної діяльності в розвинених країнах світу характеризуються систематичним моніторингом ринку, наявністю широкого доступу до даних про його чинники, цінових чинників вартості земельної частки та характеристик об'єктів продажу, використанням сучасних інформаційних технологій, особливо геоінформаційних, для діагностикау ринку землі та виконання оціночних процедур. Формування відкритих інформаційних ресурсів, їх широке використання в глобальному середовищі інформаційних мереж розглядаються багатьма авторами як запорука формування та сталого розвитку цивілізованого ринку землі в країні.

Розвиток комп'ютерних технологій у середині ХХ століття дозволив оцінювачам застосовувати так звані системи САМА (Computer Assisted Mass Appraisal - масове визначення вартості за допомогою комп'ютерів, або автоматизована масова оцінювання). Автоматизоване масове оцінювання включає в себе велику кількість методів визначення вартості.

Масова оцінювання - це процес одночасної таксації вартості великої кількості об'єктів нерухомості з використанням стандартизованих процедур. У багатьох випадках таке оцінювання є єдиним практичним способом складання списку оцінок.

Для оцінки великої кількості об'єктів нерухомості індивідуальне оцінювання є досить складним, а головне – надзвичайно дорогим. Використання масової оцінки часток, яка відповідала б завданням визначення вартості великої кількості об'єктів нерухомості (переважно для цілей оподаткування), може бути ефективним інструментом оцінки для економіки

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

України. В рамках цього методу проводиться діагностика репрезентативної вибірки фактичних або передбачуваних операцій, після чого отримані дані розглядаються як типові для всіх об'єктів одного класу, подібних за розташуванням, розміром, якістю тощо.

Метою масової оцінки земельних часток є встановлення реальної вартісної бази часток для подальшого використання при оподаткуванні об'єктів нерухомості, нарахуванні орендної плати, страхуванні, іпотечному кредитуванні.

У більшості провідних європейських країн проводиться масове оцінювання головним чином земельними або податковими органами, складовими частинами об'єкта оцінки можуть бути як земля, так і будівлі, споруди, при цьому термін її проведення становить від 4 до 10 років.

Для того, щоб створити модель масової оцінки, яка включала б базові вартісні характеристики часток, необхідно розробити чітку методологію оцінки. Моделі масової оцінки, зазвичай, базуються на трьох основних підходах визначення вартості: порівняння продажів; методу доходу; витратного підходу.

Масове оцінювання включає розробку моделей одиничних вартостей земельних часток за допомогою діагностики місцевих продажів. Наприклад, земельних часток сільськогосподарського призначення категорії «х», знаходяться на певній території, оцінюються по «у» одиниць за гектар. Будівлі певної категорії, розташовані у зазначеному місці можуть бути оцінені в «z» одиниць за квадратний метр з урахуванням загальної площі. Керівні принципи, звичайно, будуть складними, оскільки кінцева цифра повинна вказувати ринкову вартість.

Для того, щоб уникнути помилок при автоматизованій масовій оцінці, процес повинен мати поступовий характер. Перший етап автоматизації - це обробка даних оціночного списку та перетворення їх у базу даних. Другий важливий етап автоматизуватиме процес справляння податків. Тільки після того як ці функції будуть ретельно пророблені, слід звернути увагу на автоматизацію процесу таксації. З наведеного опису процесу масової оцінки можна зрозуміти, що багато процесів можуть бути повністю автоматизовані, з відходом від ручної праці. Можна ввести в систему інструкції і оцінювання буде проводитись повністю автоматично.

Автоматизоване масове оцінювання нерухомості (земельних часток) як галузь науково-практичної діяльності виникла в 70-х роках минулого століття паралельно з розвитком геоінформаційних технологій. Протягом останніх років автоматизоване масове оцінювання стало поширюватися і в країнах Східної Європи, де вже знайшло застосування в наступних сферах:

1. Оподаткування.
2. Розрахунок ставок орендної плати для земель населених пунктів.
3. Оцінювання земельних часток. Необхідність оцінки ринкової вартості земельних часток населених пунктів в Україні виникла майже з початком приватизації та земельної реформи. Потрібні були методики оцінки при продажу або для довгострокової оренди часток під приватизованими об'єктами та часток для індивідуального будівництва.

Можливо передбачити й інші сфери застосування автоматизованої масової оцінки. Це, по-перше, масове оцінювання для інших типів державних та суспільних потреб (наприклад, приватизація, оцінювання іпотеки). Насправді, відповідні методики можуть бути розроблені на основі єдиної автоматизованої масової оцінки земель населених пунктів. По-друге, це масове оцінювання масштабних інвестиційних проектів міста або його частин. Ідеальним варіантом буде розробка глобальної методики оцінки міської нерухомості, яка буде використовуватися і для фіскальних цілей, і для програм розвитку міст, і для всіх інших потреб. Нарешті, модель автоматизованої масової оцінки повинна стати робочим інструментом експертів-оцінювачів та ріелторських фірм [1, с. 47].

Основні етапи автоматизованої масової оцінки відповідають основним етапам масової оцінки: постановка проблеми; попередній огляд та діагностика об'єкта; збір даних, діагностика ринку та формування баз даних; вибір та калібрування моделі; тестування, контроль якості та уточнення результатів оцінки.

Однак слід погодитися з думкою вітчизняного вченого В. О. Вороніна [2, с. 120], що технічна реалізація автоматизованої таксації без джерела інформаційного забезпечення процедур оцінки, яким є бази даних ринку нерухомості (Data Mining системи), результатів системного діагностика ринку нерухомості, неможлива з точки зору досягнення адекватного результату оцінки, його об'єктивності та узгодженості.

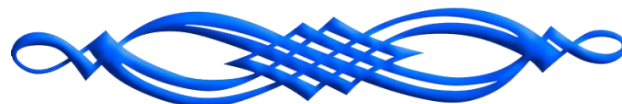
Таким чином, автоматизоване масове оцінювання надає:

- точне визначення середніх значень поправок на фізичні характеристики об'єкта;
- так звані базові норми вартості характерних площ;
- експрес-оцінку вартості будь-якого об'єкта, яка може використовуватись як базова оцінювання з подальшим коригуванням на поправки.

Тому, в умовах кризи економіки України, необхідність швидкого проведення системних реформ запровадження автоматизованої масової оцінки земельних часток, яка базуватиметься на визначенні ринкової вартості, дозволить зменшити видатки державного бюджету на оціночні роботи за рахунок автоматизації та вивести процес та якість оцінки земель на новий європейський рівень.

Список використаних джерел:

1. Brukhanskyi R., Yazlyuk V., Bincharovska T. Effective land management in Ukraine using accounting and analytical support. Problems and Perspectives in Management, 16 (2), 2018. P. 241-251.
2. Васильєв С. В., Олексюк В. О. Теоретичні засади ринку земель сільськогосподарського призначення. Агросвіт. 2018. № 9. С. 9-14.
3. Кірічек Ю. О., Гайденко Є. Ю. Діагностика результатів застосування нормативної грошової оцінки земельних часток. Геодезія, картографія і аерофотознімання. 2013. Вип. 77. С. 24-29.

*Олександр Кушим,
здобувач освіти ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Тамара Герасимова, викладач
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ І РОЛЬ МОЛОДІ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ ТА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Україна відновила свою незалежність 30 років тому. Саме відновила, бо до цього ми вже не раз здобували та втрачали державність. Слід наголосити, що відновлення незалежності в 1991 р. не було випадковістю, тим більше подарунком долі. Навпаки, воно стало результатом тисячолітньої боротьби українського народу за право мати власну державу, право бути господарем на своїй землі. Однак, українці, в тому числі молодь, за весь період здобутої незалежності нарікали на державу, не задумуючись, що самі ж відповідальні за її устрій та функціонування.

Сучасне молоде покоління – це ровесники незалежності, й ті, хто дещо молодші, а також ті, хто брав участь, або був свідком двох революцій української модерної історії (Помаранчевої та Революції гідності) і ті, хто під час цих подій був ще дитиною.

Сучасна молодь, є запорукою досягнення високого рівня економічного, політичного, суспільного розвитку в цілому.

Взаємозалежний тандем: молодь - держава розірвати неможливо. Сьогоднішні юнаки та дівчата є творцями нашого сьогодення і майбутнього. А тому, сучасна молодь у стилі української незалежності має жити, розвиватися та реалізуватися в Україні. Переважна більшість молодді пишається своєю Батьківщиною, своєю історією, культурою та спортивними досягненнями українців на світовому рівні.

В умовах повномасштабної війни, наша молоде покоління України продовжує реалізовувати себе допомагаючи Батьківщині у виборюванні перемоги над ворогом. В боротьбі за свою країну молодь стоїть в перших рядах на передовій і в тилу, впроваджує реформи, робить наукові відкриття та творить креативні проекти. Сучасна українська молодь є патріотами своєї Батьківщини, котрі цінують історію своєї землі, пишаються українською культурою, рідною мовою, українськими спортсменами та з надією дивляться в майбутнє держави.

За останній період незалежності в Україні відбулися та відбуваються суттєві зміни в економічному, політичному і соціальному житті країни. Вихід на європейські та міжнародні ринки, нова хвиля міграційних процесів, військові дії в країні призводять до змін внутрішнього ринку праці, що впливає на трудову діяльність людини та її соціально-економічне становище. Виникає проблема соціальної незахищеності окремих верств населення і насамперед ця

проблема стосується молоді, яка формує особливий контингент ринку праці, що значно відрізняється від інших учасників цього ринку.

З одного боку, молоді люди більш освічені, мобільні, ініціативні, відкриті та готові до змін і пошуку роботи. Вони володіють новими знаннями, професіями і технологіями, є носієм інтелектуального потенціалу, значним потенціалом соціально-економічного розвитку країни.

З іншого боку, молоді люди мають певні соціальні проблеми з побудовою власної кар'єри, пов'язані з рівнем освіти, вибором професії, професійним становленням у процесі оволодіння конкретною професією в закладі освіти, початком трудової діяльності, вибором трудового напрямку в рамках професії, професійним зростанням. Для молодді, яка виходить на ринок праці, як правило, не вистачає професійної підготовки і відповідного досвіду роботи.

«Успішна самореалізація та розвиток молоді в Україні залежать від узгодженості дій багатьох заінтересованих сторін: органів державної влади та органів місцевого самоврядування, громадянського суспільства, бізнесу, родини тощо. Зважена, відповідальна та доказова молодіжна політика є наріжним каменем формування майбутнього України. Водночас така політика не повинна бути директивною та обмежувати право вибору, вона має спонукати молодь виявляти ініціативу, самостійно визначати власні цілі та цінності, а також брати участь у визначенні пріоритетів і шляхів розвитку держави.

Молодь є важливим суб'єктом державної політики. Активно реалізується молодіжна політика на регіональному та місцевому рівнях, проводиться робота із молоддю в територіальних громадах, розширюється участь молоді у процесах ухвалення рішень, утворені молодіжні центри різного рівня (у тому числі державна установа "Всеукраїнський молодіжний центр"), молодіжні консультативно-дорадчі органи, започатковано національний конкурс "Молодіжна столиця України", численні програми, конкурси і проекти для самореалізації та сталого розвитку молоді, виконується програма "Молодіжний працівник", здійснюється фінансова підтримка проектів молодіжних та дитячих громадських організацій, розвивається міжнародне молодіжне співробітництво та співпраця з міжнародними організаціями (зокрема, обміни молоддю між Україною і Республікою Польща, Україною і Литовською Республікою)» [1].

Органи державної влади та місцевого самоврядування підтримують і сприяють розвитку підприємницької ініціативи та діяльності молоді. Пріоритетами молодіжної політики у сфері забезпечення реалізації права молоді на здійснення підприємницької діяльності та економічної самостійності молодих осіб є сприяння самозайнятості молоді.

«Метою молодіжної політики є створення умов для самореалізації та розвитку потенціалу молоді в Україні підвищення рівня її самостійності та

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

конкурентоспроможності, забезпечення активної участі молоді в суспільному житті» [2].

Практика останніх десятиліть доводить, що політичних і економічних успіхів досягають саме ті держави, які приділяють посилену увагу молоді, а також, стійкий розвиток демонструють саме ті суспільства, які змінили традиційні погляди на систему взаємин між поколіннями. В сучасному тисячолітті переваги матимуть ті держави і суспільство, які зуміють ефективно використовувати людський потенціал і інноваційний потенціал розвитку, носієм якого є молодь.

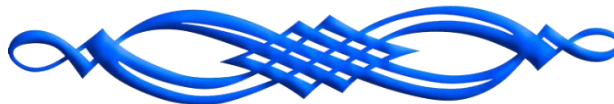
Розвиток сучасної демократичної держави із сучасною соціально спрямованою економікою може стати ефективнішим лише за умови активного залучення молоді так як, її творчий потенціал та соціальний ресурс є одним з найважливіших основ модернізації суспільства.

Значення молоді у соціально-економічних та політичних процесах зростає з кожним днем. Які шляхи, які обере нове покоління, залежить від сьогоденних умов життєдіяльності та можливостей щодо вибудовування майбутнього.

Майбутній успішний розвиток України цілком повністю залежить від успіху тих, хто завтра відіграватиме провідну роль у суспільних процесах. Це підтверджує важливість реалізації результативної молодіжної політики держави, яка максимально відповідатиме потребам молоді людини та водночас держави.

Список використаних джерел:

1. Національна молодіжна стратегія до 2030 року: Указ Президента України від 12 березня 2021 року № 94/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021>, (дата звернення 21.11.2022 р.).
2. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27 квітня 2021 року № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20>, (дата звернення 21.11.2022 р.).

Надія Максимець

магістр

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Науковий керівник: Галина Зелінська, доктор економічних наук, професор

Україна, м. Івано-Франківськ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА РОЗВИТОК ІТ-БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

З початку повномасштабного вторгнення росії в Україну бізнес намагається адаптуватись до умов воєнного часу. Багато підприємств або переїхали або ж повністю припинили свою діяльність. Українська економіка від початку війни втратила орієнтовно до 50% виробничих потужностей, які були розташовані на тимчасово окупованих територіях [1]. За даними Gradus Research Company дохід в 35% підприємств України зменшився на 50% і більше [2]. Умови функціонування бізнесу кардинально змінилися, однак більшість організацій надалі продовжує працювати і підтримувати економіку країни. Однією з таких сфер є ІТ.

Важливість розвитку ІТ-бізнесу в воєнний час можна охарактеризувати такими особливостями:

- ІТ – це галузь, яка зростає навіть в час війни. Експорт ІТ-послуг зріс на 16% за 8 місяців. ІТ складає майже половину від загального експорту послуг [3].

- Цифровий фронт. Міністерство цифрової трансформації України створило ІТ-армію задля забезпечення кібербезпеки держави.

- Збереження та створення нових робочих місць. Згідно із результатами дослідження [4] близько 228 тис. українців зайняті в ІТ-індустрії, тобто працюють, платять податки. Враховуючи те, що середня заробітня плата в даній галузі 2360 доларів США, то внесок в підтримку економіки країни є значним.

- Діджиталізація урядових послуг. Розвиток цифрового урядування сприяє покращенню ведення бізнесу, скороченню державних витрат на утримання державних службовців та зниження рівня корупції в країні [5].

Підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що ІТ працює на двох фронтах: цифровому та економічному, що робить цю галузь ефективною і перспективною та заохочує державу сприяти її розвитку.

Державне регулювання підприємницької діяльності передбачає цілеспрямоване формування урядовими структурами відповідних прямих та опосередкованих інструментів державної підтримки бізнесу, а саме: створення стимулів, використання матеріальних та фінансових ресурсів, що залучаються для суб'єктів підприємництва [6].

На цей час уряд створив програму державної підтримки "є Робота" яка передбачає гранти від 350 тис. грн до 3,5 млн. грн. Основні критерії фінансування – створення 5 робочих місць і акцент на розробку нових технологій і рішень. Також створено програму "Старт в ІТ". Держава може виділити стипендію до 30 тис. грн для навчання фахівців без ІТ-освіти. У

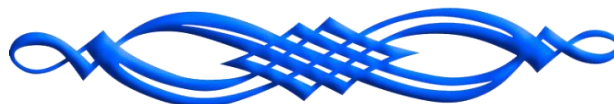
Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

програми можуть взяти участь 60 тис. українців. Загалом державна підтримка створена для розвитку нових стартапів та навчання нових фахівців в сфері інформаційних технологій. Однак є багато функціонуючих ІТ-підприємств, заводи та виробничі цехи, яких є частково або повністю зруйновані. Для них, нажаль, не передбачається програми підтримки бізнесу через що, вони змушені або частково або повністю припинити свою діяльність.

Отже, основні конкурентні переваги ІТ-галузі сприяють її подальшому розвитку навіть в умовах війни. Незважаючи на обмеженість державного фінансування, можна зробити висновок про те, що частка ІТ-продуктів щороку буде збільшуватись. ІТ-продукти сприяють конкурентним перевагам будь-якого бізнесу, тому його розвиток визначатиме також розвиток всього бізнес середовища в Україні.

Список використаних джерел:

1. Я. Голобородько. Війна в Україні: економіка, бізнес, логістика, допомога. Офіційний сайт транспорту та логістики. URL:<https://trans.info/ru/viyna-vukrayini-ekonomika-biznes-logistika-dopomoga> 279148 (дата звернення 27.10.2022).
2. Результати дослідження Gradus Resuarch Company: НАСТРОЇ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ (Дата оприлюднення Листопад 2022) URL: https://gradus.app/documents/322/Gradus_for_KIEF_-_Business_Survey_y9d5apv.pdf
3. Сервіс моніторингу реєстраційних даних українських компаній, Аналітика URL: <https://opendatabot.ua/analytics/itexport-augus> (дата звернення 20.11.2022)
4. Дослідження львівського ІТ-кластеру. URL: <https://itcluster.lviv.ua/en/projects/it-research/> (дата звернення 22.11.2022)
5. К. В. Савон. ПОНЯТТЯ «ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ» В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОГО УРЯДУ. 2021, URL:<http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/14884/%d0%a1%d0%b0%d0%b2%d0%be%d0%bd%20%d0%9a.%20%d0%92.%20%d0%9f%d0%be%d0%bd%d1%8f%d1%82%d1%82%d1%8f%20%d0%b4%d1%96%d0%b4%d0%b6%d0%b8%d1%82%d0%b0%d0%bb%d1%96%d0%b7%d0%b0%d1%86%d1%96%d1%8f%20%d0%b2%20%d0%ba%d0%be%d0%bd%d1%82%d0%b5%d0%ba%d1%81%d1%82%d1%96%20%d1%86%d0%b8%d1%84%d1%80%d0%be%d0%b2%d0%be%d0%b3%d0%be%20%d1%83%d1%80%d1%8f%d0%b4%d1%83.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 22.11.2022)
6. І.М. Гончаренко Державна підтримка та розвиток вітчизняного бізнесу в умовах воєнного стану. 2022, URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/20222/1/PIONBUG_2022_P072-074.pdf (дата звернення 22.11.2022)

Вікторія Матвієнко,

здобувач освіти

ВСП «Фаховий коледж інформаційних систем і технологій»

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана»

Науковий керівник: Віталій Черненко, кандидат економічних наук,

доцент, викладач

Україна, м. Київ

ІСНУВАННЯ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Всі ми знаємо, що в Україні зараз війна, і на сьогоднішній день ми маємо підтримувати економіку нашої держави. Звичайно, якщо не буде функціонувати бізнес, то у війні ми перемогти не зможемо. Тому дуже важливо написати саме про те, як під час війни виживає бізнес в Україні.

Давайте спочатку проаналізуємо, яким є становище економіки держави на сьогоднішній день. Якщо подивитися на перший місяць війни в Україні, можна сказати, що український бізнес втратив більше, ніж за два роки пандемії COVID-19.

За оцінками Національного банку, під час війни економіка України втрачає 50% "невиробленого" ВВП. Тобто кожен тиждень коштує національній економіці понад 50 млрд грн. І це без втрат від руйнувань [2].

Очевидно, що мікро та малому бізнесу зараз складніше, аніж великим компаніям, адже їхній запас міцності значно менший. Тим паче, що оцінка підприємцями власної фінансової стійкості в умовах війни закономірно погіршується. Але навіть в таких умовах, як великий, так і малий бізнес намагається максимально підтримувати персонал і допомагати країні. Адже складно всім. Так 47% компаній продовжують постачати продукцію та підтримувати своїх працівників, що долучились до лав ЗСУ чи тероборони. Ще 44% допомагають фінансово, 25% – послугами, 18% – медикаментами чи засобами захисту/оборони. І тільки 8% компаній повідомляють, що вже вичерпали свої ресурси на допомогу. Більш того, 67% опитаних компаній готові долучитись до відновлення країни після завершення війни. [1].

Але треба подумати про відновлення економіки нашої держави вже сьогодні, тому що, якщо не буде економіки – не буде перемоги...

Під час війни споживання майже всіх речей скорочується чи припиняється, бо кардинально змінюються пріоритети. Люди менше купують – менше грошей отримують компанії, тому вони вимушені переглядати свої пріоритети [3].

Під час різкого падіння попиту на товари та послуги складно збільшувати обсяги виробництва, тому підприємствам або організаціям доводиться зменшувати виплати працівникам, так як головними постійними витратами підприємства або організації є зарплати. Але все залежить від політики компанії. Можна навести приклад діяльності компанії «Сінево». Вона не стала

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

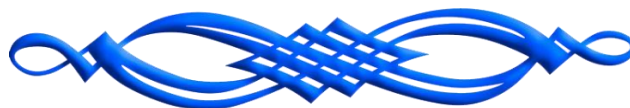
скорочувати кількість персоналу та зменшувати їм зарплатню. А навпаки у березні 2022 року виплатила співробітникам у 1,5 рази більше грошей, ніж отримала виручки за лютий та березень. Ця фінансова підтримка в перші місяці війни була зроблена лише завдяки власним резервам компанії. Якби цих резервів не було, то тоді звичайно компанія не змогла б виплатити зарплатню своїм працівникам.

Говорячи про відновлення економіки України, великого сенсу набуває питання про те, де взяти кошти на фінансування та якою саме буде сума збитків. За підрахунками Мінекономіки та Київської Школи Економіки, загальна сума збитків інфраструктури в результаті війни вже зараз складає 103,9 млрд доларів або 3 трлн гривень [3].

Звичайно все це є колосальною проблемою, але нашою головною задачею є вистояти у цій війні. Економіка України зазнала великих втрат, але вона має великі перспективи, можливості та цінні ресурси. Так як зараз ми маємо великий приплив західної фінансової допомоги, можна сказати, що вона лише допомагає підтримувати економіку нашої держави, а не розвивати її. Для цього звичайно потрібно, щоб відновлювали роботу наші підприємства. Якщо вони це зроблять зараз, то потім Україна зможе швидше відновитися після завершення війни.

Список використаних джерел:

1. А. Дерев'янка, стаття «Головна задача – вистояти. Що турбує бізнес в Україні під час війни», 2022, <https://www.rbc.ua/ukr/news/glavnaya-zadacha-vystoyat-bespokoit-biznes-1655831867.html>.
2. В. Рихліцький, стаття «Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства», 2022, <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>.
3. М. Скавронський, стаття «Війна, люди, бізнес і держава: спрощений погляд дилетанта на складне», 2022, <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/16/688202/>.
4. Навчально-розважальний освітній онлайн проєкт Business Podcasts 2022 від компанії "Епіцентр К".

Богдан Мельник,

здобувач освіти

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

*Науковий керівник: **Олександра Ромашко**, к.е.н, доцент,*

доцент кафедри фінансів,

Україна, м.Івано-Франківськ

МОРСЬКЕ СТРАХУВАННЯ ТА ЙОГО РОЗВИТОК В УКРАЇНІ

Морське страхування пов'язане з відшкодування заподіяних збитків унаслідок страхових випадків, які виникають при морському транспорті. Об'єктами даного страхування виступають: транспортний засіб – судно; вантаж, що перевозиться на судні (карго); фрахт (доходи від фрахту, що отримуються судновласником; правова (цивільна) відповідальність за недбалість або злочинну недбалість судновласника або перевізника. Як підгалузь майнового страхування відноситься до сфери загального страхування, тому є короткостроковим.

До провідних страхових компаній України, для яких морське страхування було одним з пріоритетних напрямів діяльності у 2021 році, згідно з даними Форіншурер належали «УСГ», «ІНГО» та «Уніка», табл. 1. Проте у попередні 2 роки ТОП-1 за преміями з морського страхування займала СК «МЕГА-ПОЛІС».

У 2021 році послуги з морського страхування надавали 20 страхових компаній в Україні. При цьому страхові виплати були здійснені лише двома страховиками, що становить 10% від загальної кількості компаній, які надають послуги з цього виду страхування.

Страхові компанії України надають послуги з добровільних та обов'язкових видів морського страхування. Здійснено дослідження ринкової ситуації, що склалася на страховому ринку морського страхування України, на основі показників валових страхових премій, табл. 2.

Таблиця 1

Рейтинг страхових компаній за 12 місяців 2021 року [1]

№	Страхова компанія	Премії, тис.грн.	Виплати, тис.грн.
1	УСГ	16 203	61 870
2	ІНГО	6 917	204
3	УНІКА	2 047	0
4	ТЕКОМ	1 571	0
5	ВУСО	832	0
6	РІДНА	359	0
7	АЛЬФА СТРАХУВАННЯ	299	0
8	АРХ	280	0
9	БРОКБІЗНЕС	266	0
10	ПЕРША	227	0
11	ПРОВІДНА	191	0
12	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	146	0
13	КРАЇНА	136	0
14	ОРАНТА	111	0

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

15	РЗУ УКРАЇНА	48	0
16	УНІВЕРСАЛЬНА	41	0
17	ДОБРОБУТ ТА ЗАХИСТ	28	0
18	ГАРДІАН	18	0
19	АЛЬФА-ГАРАНТ	14	0
20	УЛЬТРА АЛЬЯНС	9	0
	ВСЬОГО	29 742,0	62 074,4

Таблиця 2

Склад та динаміка валових премій з морського страхування на страховому ринку України [2]

Показник	Рік	Факт. знач., млн. грн	Абсолютний приріст		Темпи росту (%)		Темпи приросту (%)	
			Баз.	Ланц.	Баз.	Ланц.	Баз.	Ланц.
Страхування водного транспорту	2019	37,09	-	-	100	-	-	-
	2020	38,7	1,61	1,61	104,34	104,34	4,34	4,34
	2021	41,8	4,71	3,1	112,69	108,01	12,69	8,01
Страхування відповідальності власників водного транспорту	2019	5,8	-	-	100	-	-	-
	2020	10,3	4,5	4,5	177,58	177,58	77,58	77,58
	2021	14,9	9,1	4,6	256,89	144,66	156,8	44,66
Всього премій	2019	42,89	-	-	100	-	-	-
	2020	49	6,11	6,11	114,25	114,25	14,25	14,25
	2021	56,7	13,81	3,7	132,2	115,71	32,2	15,71

До добровільних видів морського страхування згідно статті 6 Закону України «Про страхування» [3], який ще є чинним до 01.01.2024 року, належить страхування водного транспорту та страхування відповідальності власників водного транспорту. Обов'язкове морське страхування згідно із статтею 7 [3] здійснюється у вигляді страхування відповідальності морського перевізника та виконавця робіт, пов'язаних із обслуговуванням морського транспорту, щодо відшкодування збитків, завданих пасажиром, багажу, пошти, вантажу, іншим користувачам морського транспорту та третім особам; страхування засобів морського і внутрішнього водного транспорту; страхування відповідальності морського судновласника та судновласника суден внутрішнього плавання. Проте згідно даних наглядової статистики НБУ [2] премії та виплати з вищезазначених обов'язкових видів морського страхування не здійснюються.

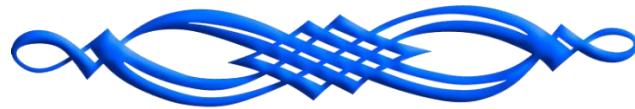
За даними табл. 2 відмічена тенденція до зростання обсягу валових страхових премій за всіма видами добровільного морського страхування, а саме: премії з страхування водного транспорту упродовж 2019-2021 років зросли на 12,69%, а страхування відповідальності – більше ніж у 2,5 рази. Сьогодні більше 70% премій з добровільного морського страхування становить саме страхування водного транспорту, проте його частка щороку

скорочується. Відповідно це призводить до росту частки премій із страхування відповідальності власників водного транспорту (від 13,5% у 2019 році до 26,3% у 2021 році).

Отже, аналіз стану морського страхування в Україні дав змогу виділити ТОП-компанії за даним видом страхування та встановити, що ринок обов'язкового морського страхування в Україні відсутній, а сегмент добровільного морського страхування має певні позитивні тенденції до росту.

Список використаних джерел:

1. Рейтинг страхових компаній України. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife>
2. Дані наглядової статистики за 2019 – 2021 роки / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
3. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>.

Софія Миронова,
здобувач освіти

Чернівецького національного університету імені Ю.Федьковича
Науковий керівник: Кифяк О.В., доктор економічних наук., доцент,
доцент кафедри маркетингу, інновацій та регіонального розвитку
Україна, Чернівці

ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ ДОСВІДУ ПОЛЬЩІ З ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Війна в Україні призвела до суттєвого зниження рівня економіки, в тому числі й через руйнування підприємств та зменшення інвестицій у діяльність тих, що працюють. Проте саме інвестиції можуть допомогти розвитку економіки. Тому метою публікації є вивчення досвіду Польщі з державної підтримки інвестицій та можливостей його використання в Україні, особливо у післявоєнний період.

Вибір Польщі був обумовлений не лише її підтримкою під час війни й близькістю географічного розташування, а й тим, що ресурсний потенціал цієї країни, її економічна й політична роль є досить вагомими в Європі. Зокрема, в доповіді FDI Intelligence відзначено, що Польща посіла перше місце в Європі та третє в світі за привабливістю вкладень у виробництво; а рейтинг Світового банку Doing Business 2017 р. засвідчує, що Польща є 24-ю серед 190 країн за цим показником [2]. Отже, варто зрозуміти механізми інвестиційної діяльності Польщі, до аналізу яких і перейдемо.

Передусім заслуговує на увагу державна політика підтримки інвестицій. Зокрема, щоб стимулювати інвестиції Рада міністрів Польщі застосовує «стратегію пошуку» та створення привабливих умов для інвесторів. Цю діяльність в країні організовує Державне агентство з питань інформації і

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

залучення інвестиції, яке на власному сайті постійно висвітлює різноманітні заходи задля підвищення рівня конкурентоспроможності економіки та інвестиційного клімату [3].

Вагомою складовою державної політики інвестицій є Закон про функціонування спеціальних (вільних) економічних зон (СЕЗ), прийнятий ще у 1994 р., завдяки якому в Польщі налічується 14 СЕЗ. У 2003 р. За останні 20 років завдяки цьому закону видано близько 2700 інвестиційних дозволів; забезпечено роботою майже 300 тисяч людей [3]. Кабмін Польщі, реагуючи на зростання світової конкуренції за інвестиції, продовжив діяльність СЕЗ до 2026 р. Підприємства, що працюють у цих зонах, мотивують пільговим оподаткуванням, зокрема звільняють від податків з покриття витрат на нові інвестиції, створення додаткових робочих місць, сплати прибуткового податку (ліміт для юридичних осіб визначає місцева влада); на три роки - від податку на нерухомість [3]. Вбачаємо такі підходи цікавими і для досвіду українських підприємств.

Польща використовує різні інструменти підвищення інвестиційної активності вітчизняних інвесторів задля залучення коштів в економіку країни, зокрема в галузі оподаткування (зменшення ставки податків, звільнення від сплати та ін.) та фінансової підтримки інвестування з державного бюджету (інвестиційні гранти, гранти на працевлаштування чи перекваліфікацію, гранти на розвиток інфраструктури міста, села в зв'язку з інвестицією) [4]. Відповідальними за це є адміністрація СЕЗ, міська влада, Міністерство економіки, праці і соціальної політики.

Для підтримки прямих іноземних інвестицій в Польщі існує Польське агентство інвестицій та торгівлі, до складу якого входить команда досвідчених експертів, що виконують такі функції [5]:

1. Консультування з формальних питань, пов'язаних з перенесенням компанії або створенням філії.
2. Підготовка ринкової та галузевої інформації.
3. Опрацювання інформації про інвестиційні заохочення.
4. Організація зустрічей B2B.
5. Підтримка в контактах з адміністрацією.
6. Комунікаційна підтримка.

Аналіз джерел щодо інвестиційної діяльності Польщі показує, що обсяг прямих іноземних інвестицій до Польщі у 2021 році збільшився на 82% і склав \$24,8 млрд. [6]. За відомостями Польського економічного інституту країна посіла 14 місце у світі та 3 місце в ЄС після Німеччини та Швеції за обсягом надходжень прямих іноземних інвестицій; за підсумками 2021 р. сукупна вартість іноземних інвестицій у Польщі становила \$269 млрд [6]. Наразі найбільше коштів іноземні інвестори вкладають у сферу виробництва – 42%, фінансових послуг – 22,7%, а також автотранспорт і зв'язок – 12,1%.

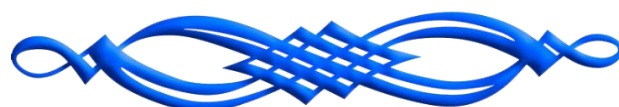
Отже, за допомогою підтримки інвестиційної діяльності Польща посіла одну із лідерських позицій серед країн Східної Європи щодо залучення прямих зарубіжних інвестицій в свою економіку. Привабливим для внесення іноземного капіталу є стабільне постійне економічне зростання, великий

ринок збуту, чималі податкові пільги, зручне географічне положення, потенціал продуктивності праці.

До повномасштабного вторгнення країни-агресора в Україні була певна підтримка інвестицій, але, на жаль, більшою мірою корумпована. Попри це, наша держава має великий потенціал щодо залучення іноземних інвестицій. Для цього потрібно здійснити низку заходів: практично посприяти створенню спеціальних економічних зон; вдосконалити законодавчу базу; сприяти припиненню політичної нестабільності; позбутися корупції; покращити макроекономічні показники; зупинити інфляцію та значні коливання валют; створити інвестиційне агентство, як у Польщі, а також сайт (налаштований на різних мовах для зручності), який допомагав би в промоції інвестиційних можливостей, з використанням якого потенційний інвестор міг би знайти актуальну інформацію (до прикладу, знайти того, хто відповідає за залучення інвестицій, до кого звернутись в разі виникнення питань, тобто до контактних осіб). Через наші «сталеві» дії, опір у війні, багато країн захоче вводити свої кошти до України, тому їй варто виконати попередньо вказані дії, для якнайбільшого зацікавлення потенційних інвесторів та залучення їхнього капіталу саме в нашу державу.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Ради міністрів Польщі. URL: <https://www.gov.pl/> (дата звернення – 01.11.2022).
2. Махитко В., Полійчук М., Дудчик О. Інвестиційна діяльність: досвід Польщі та перспективи України. URL: <http://www.vestnik-ekonom.mgu.od.ua/journal/2017/27-1-2017/12.pdf> (дата звернення – 01.11.2022).
3. Стратегія пошуку» Польщі і «стратегія очікування» України – або як заохочувати і як відштовхнути інвесторів. URL: <https://spm.ucu.edu.ua/2016/06/23/strategiya-poshuku-polshhi-i-strategiya-ochikuvannya-ukrayiny-abo-yak-zaohochuvaty-i-yak-vidshtovhnuty-investoriv/> (дата звернення – 02.11.2022).
4. Мельник В., Ломачинська І. Роль держави у фінансовому забезпеченні малого і середнього підприємництва в Польщі: висновки для України. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/11665/1/120-128.pdf> (дата звернення – 01.11.2022).
5. Польське агентство інвестицій та торгівлі (PAIH). URL: <https://www.gov.pl/web/businessharbour-ua/small-medium-large-enterprise> (дата звернення – 02.11.2022).
6. Колодюк А. Об'єднані спільними інтересами: перспективи економічної співпраці Польщі й України. Українська правда. 22 липня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/22/689503/> (дата звернення – 02.11.2022).

Наталія Наумчук

студентка I курсу, спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» Поліський національний університет

*Науковий керівник: Інна Шубенко, к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Україна, м. Житомир*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СПОЖИВЧОГО БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. За нинішніх умов, функціонування економіки країни в період війни, кредитування споживчих потреб населення є надзвичайно важливим і одночасно досить ризиковим видом діяльності. Адже ризики, які з'явилися під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну суттєво підривають всі засади кредитування та порушують нормальний процес фінансування потреб громадян. Споживче кредитування є найбільш інноваційним напрямком банківської діяльності, котрий спрямований на формування кредитного портфеля для фізичних осіб. Також він враховує постійно зростаючі та різноманітні потреби клієнтів, оскільки зміна обсягів споживчого кредитування має вплив на кінцевий споживчий ринок, тому збільшення обсягів споживчого кредитування підвищує не лише платоспроможний попит населення, а й прискорює реалізацію товарів та послуг, що в свою чергу підвищує рівень життя позичальників.

Питання споживчих потреб наших громадян стане дуже актуальним після завершення війни та потребує теоретичного осмислення та вдосконалення у частині формування економіки відновлення.

Існують численні наукові публікації присвячені теорії розвитку споживчого кредитування. Значний внесок у дослідженні питань теорії розвитку споживчого кредитування зробили такі вчені та науковці, як Алескерова Ю. В., Дзюбенко А. Д., Вудвуд В. В., Попова Е. М. та інші.

Виклад основного матеріалу. Провівши огляд літературних джерел, ми змогли виявити, що ж собою являє споживчий кредит. Вовчак О. Д. та Антонюк О. І. у своїх працях дають наступне визначення споживчому кредиту: «отримані фізичними особами від банків та небанківських фінансових установ грошові кошти у національній валюті для задоволення особистих потреб, що не пов'язані із їх підприємницькою діяльністю, на умовах поверненості, платності, забезпеченості та строковості» [3, с. 149].

Для проведення подальшого дослідження варто зазначити, що об'єктом, під час споживчого кредитування є сама ціль надання кредиту. Суб'єктами споживчого кредитування є банки, кредитні спілки, як кредиторів й населення – позичальників. Валютою споживчого кредитування більшість дослідників вважають національну валюту, що є цілком доцільним, враховуючи нинішні воєнні дії, через які відбулася значна девальвація гривні, що як наслідок може збільшити ризик неповернення кредиту.

Опираючись на дослідження наукових робіт Вудвуд В. В. та Попова Е. М., ми можемо стверджувати, що споживчому кредитуванню відповідає певний споживчий набір характеристик. В першу чергу його можна пов'язати

із особливостями сфер приватного споживання населення, а саме до специфічних рис споживчого кредитування можна віднести [4, с. 311]:

— споживчі кредити одержують, як правило, фізичні особи [4, с. 311];
— споживчий кредит є видом позики, що відображає відносини між кредитором і позичальником, сенс яких полягає у кредитуванні кінцевого споживання [4, с. 311];

— погашення споживчого кредиту здійснюється в межах надходження чи накопичення грошових коштів [4, с. 311];

— усі види споживчого кредиту є засобом задоволення особистих індивідуальних потреб фізичних осіб та носять соціальний характер, оскільки сприяють вирішенню суспільних проблем, підвищенню життєвого рівня населення [4, с. 311];

— основною умовою, що забезпечує можливість одержання споживчого кредиту є сталі грошові доходи, тобто платоспроможність даної фізичної особи – позичальника [4, с. 311];

Відсутність особистих заощаджень і поточних доходів для задоволення фізичних, розумових і духовних потреб спонукає населення до використання споживчого кредиту, тобто основними споживачами даного виду кредиту є малозабезпечене населення або громадяни, які сподіваються збільшити свої доходи. Варто наголосити і на тому, що багато громадян втратили заощадження через війну, а тому навіть ті, хто не планував звертатися до фінансових установ з метою одержання кредитів змушені будуть брати споживчі кредити.

Загалом слід зазначити, що існує багато різних підходів до класифікації споживчих кредитів, більш детальну класифікацію наведено на рис. 1.

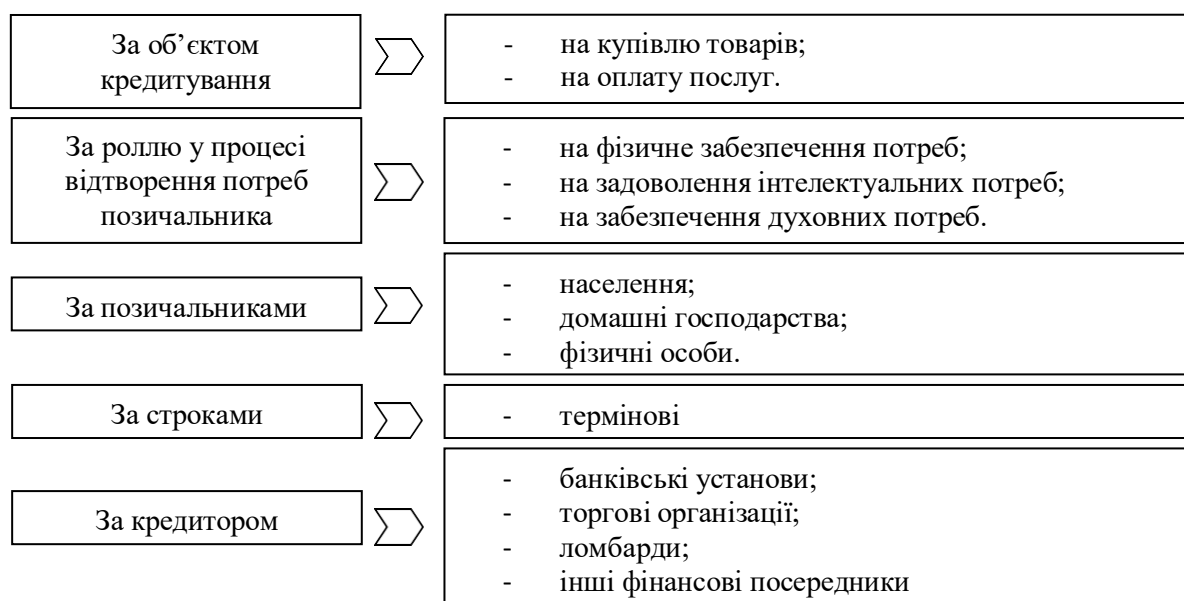

Рис. 1. Класифікація споживчих кредитів

Джерело: побудовано за [1; 2].

Також, у дослідження споживчого кредитування важливу роль відіграють види споживчого кредитування. Найпоширенішими різновидами споживчого кредитування є [4, с. 312]: автокредитування, кредити овердрафт для зарплатних карток, споживче кредитування на торгівельних точках, іпотечне кредитування.

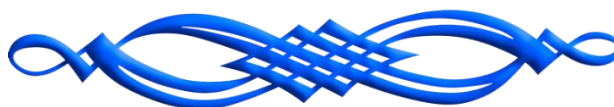
Висновки.

Метою споживчого кредитування є задоволення різноманітних потреб і запитів позичальників, саме це є головним фактором, що стимулює його активний розвиток, і як наслідок, підвищує роль у покращенні якості життя населення. Також варто розуміти, що попит на споживчі кредити першочергово залежить не від потреб населення, а від прибутковості банківської установи, яка в свою чергу розробляє способи залучення нових клієнтів та збереження існуючих. Саме тому, державі необхідно сприяти розвитку споживчого кредитування, адже розвиток даної сфери кредитування допоможе не лише розробити підходи до фінансування потреб населення, які вразі збільшилися на під час війни, а й покращити макроекономічну ситуацію в країні. Зростання обсягів кредитування сприятиме поступовому економічному зростанню, яке так потребуватиме Україна після завершення війни з РФ.

Отже, узагальнюючи різні тлумачення, ми можемо зробити висновок, що споживчий кредит є однією з провідних інноваційних форм банківського кредитування, яка задовольняє купівельні потреби населення в різноманітних споживчих товарах і послугах.

Список використаних джерел:

1. Алескерова Ю. В., Дзюбенко А. Д. Особливості розвитку споживчого кредитування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Випуск 27(2). С. 87-92.
2. Бондаренко Н. В. Сучасний стан кредитування комерційними банками фізичних осіб в Україні. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2014. Випуск 85. С. 242-248.
3. Вовчак О. Д., Антонюк О. І. Споживче кредитування в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку в умовах фінансово-економічної нестабільності. *Європейські перспективи*. 2016. Вип. 2. С. 148-157.
4. Вудвуд В. В., Попова Е. М. Сучасний стан споживчого кредитування в Україні. *Економічні науки. «Молодий вчений»* №10 (62). 2018 С. 312.

Анастасія Охотська,

здобувач освіти

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Ірина Годнюк, кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім. С. Юрія

Україна, м. Кам'янець-Подільський

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

Стратегічне управління – це багатоплановий, формально-поведінковий управлінський процес розробки стратегій і управління організацією для успішної її реалізації. Організації і керівники, які мислять стратегічно, дивляться вперед і визначають напрямок, в якому вони бажають рухатися.

Найбільший внесок у розробку теорії стратегічного управління зроблений Ігорем Ансоффом (1965 р), що розглядав стратегію як повністю систематизований процес, що вказує чітку послідовність кроків і активно використовує аналітичні інструменти і методи, що розглядають як "найкращий спосіб" розробки стратегій, використання якого гарантує успіх компанії [1].

Існує багато визначень даного терміну, оскільки спостерігається процес, коли кожен науковець, що займається вивченням даної проблеми, пропонує свій варіант, який має певні відмінності. Цікавою є думка О. Виханського, що визначає стратегічне управління – як таке управління організацією, яке спирається на людський потенціал як основу організації, орієнтує виробничу діяльність на запити споживачів, гнучко реагує і проводить своєчасні зміни в організації, що відповідають виклику з боку оточення і дозволяють отримувати конкурентні переваги, що в сукупності дає можливість організації вижити в довгостроковій перспективі, досягаючи при цьому своїх цілей [5].

Стратегія повинна бути реалізована за допомогою належного плану реалізації, який розробляється до початку фактичного процесу реалізації. Розподіл та організація всіх ресурсів, а також запуск механізмів заміщення для фрагментарного функціонування - все це має бути організовано відповідно до вимог стратегій. Кожна стратегія повинна бути закріплена за відповідними особами або групами, які володіють необхідними навичками для досягнення успішного завершення стратегії. Моніторинг та навчання є іншими вимогами процесу реалізації стратегії. Головною необхідністю у сфері реалізації стратегії є узгодженість дій усіх учасників процесу. Керівництво має бути групою експертів, які можуть розробити план, що завжди спрямований на успіх. Лише керівництво несе відповідальність за розробку різних стратегій та планів дій. Від ефективності плану залежить загальний успіх процесу реалізації стратегії. Різні процеси у сфері бізнесу також впливають на реалізацію стратегії. Позиція на ринку, конкуренти, виклики, тощо, в бізнесі впливають на процес реалізації стратегії. Постановка цілей є дуже важливим фактором у реалізації стратегії. Дуже важливо мати чітке уявлення про те, що

повинно бути досягнуто в кінці. Вимірювання відстані, що залишилася до фактичної мети, можна часто аналізувати [2].

Вирішення питань є важливим компонентом для здійснення листування та подальших дій у процесі реалізації стратегії. Успішне використання цього процесу гарантує, що проблеми працівників будуть вирішені, підвищуючи довіру та відкрите, чесне спілкування між усіма працівниками. Максимальне використання процедури необхідне для успішного досягнення поставлених цілей. Це компонент, який має силу голосу ідей з усіх рівнів організації, що покращує процес впровадження. Організації, які досягли успіху в реалізації стратегії, ефективно управляють шістьма ключовими факторами підтримки. До них відносяться: планування дій; організаційна структура; людські ресурси; річний бізнес-план; моніторинг та контроль; взаємозв'язок [3].

Витрати на кожну стратегію повинні бути визначені під час самого планування. Потім вони повинні бути пов'язані з річним бізнес-планом таким чином, щоб бюджетування витрат на кожну стратегію було чітко визначеним. Таким чином, річний бізнес-план усуває плутанину, яка може виникнути на етапі бюджетування. Для того, щоб мати уявлення про хід виконання, необхідно постійно контролювати процес реалізації. Темп роботи, будь-які невдачі між етапами, відсутність очікуваних навичок тощо визначаються таким чином, щоб можна було внести необхідні зміни для досягнення найкращих результатів. Контроль над працівниками за досягненням необхідної точки роботи в запланований період і час стає важливим в декількох аспектах впровадження. Якщо недоліки на початкових етапах виявляються, реалізація стратегії стає більш ефективною. Таким чином, можна відповідно ініціювати подальший розвиток [4].

Для ефективного підходу до стратегічного управління необхідно здійснити чітко визначений процес реалізації стратегії - втілення в життя концепцій, встановлених управлінськими групами після визначення різних стратегій, що призводить до розробки стратегічних ініціатив. Стратегічна реалізація визначається як "процес, за допомогою якого стратегії та політики втілюються в життя шляхом розробки програм, бюджетів та процедур" [3].

У сучасних умовах господарювання можна виділити декілька основних підходів до процесу розробки стратегій розвитку підприємства: 1. Контроль витрат. Основою таких стратегій є зменшення власних витрат порівняно з конкурентами шляхом постійного та суцільного контролю над витратами. 2. Стратегія диференціації, суть якої полягає в концентрації організацією своїх зусиль на певних пріоритетних напрямках, де вона намагається отримати якнайбільше переваг. Ці напрями можуть бути різними, тому варіантів такої стратегії на практиці існує дуже багато. 3. Стратегія фокусування. У цьому разі підприємство цілеспрямовано орієнтується на певне коло споживачів або на обмежену частину асортименту продукції, або на окремий ринок [2].

Визначені стратегії часто зазнають невдачі в процесі реалізації лише через неефективні процеси імплементації. Реалізація стратегії в процесі стратегічного управління є ключем до розкриття успіху в цьому процесі.

Процес реалізації стратегії завжди пов'язаний з усіма ланками фірми, починаючи від керівника і закінчуючи всіма працівниками, які знаходяться нижче нього. Ефективність реалізації визначає віддачу від кожного працівника, і таким чином реалізація стратегії стає значущою [3].

Стратегічна реалізація пропонує основний шлях до діяльності і тісно пов'язана зі сферою стратегічного управління. Стратегічне мислення щодо впровадження та розробка ефективного плану впровадження є важливими завданнями на шляху до реалізації розроблених стратегій. Визначення заходів, які необхідно здійснити, та складання плану на основі визначених стратегій не є достатніми. Навіть найефективніший план може призвести до невдачі, якщо він не виконується належним чином. Визнання стратегій, що супроводжується ефективною імплементацією, є необхідною умовою успіху [1].

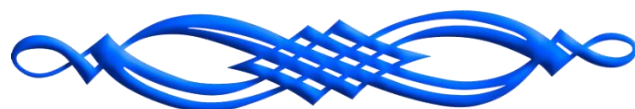
Окрім визначення стратегічних цілей, найважливішою складовою є вибір стратегічних ініціатив. Ініціативи набагато важливіші, ніж показники, які є просто механізмом для моніторингу прогресу в досягненні стратегічних цілей.

Стратегічні ініціативи - це реальні процеси, які необхідно здійснити для досягнення поставлених віртуальних цілей. Саме ці ініціативи зображуються у вигляді різних виконаних стратегій. Стратегічна ініціатива може включати декілька проектів, а декілька стратегічних ініціатив можуть функціонувати разом для досягнення більшої, більш далекоглядної мети. Перед реалізацією ініціатив організація може проаналізувати свої поточні проекти, щоб визначити, наскільки добре вони відповідають її стратегічним цілям, і вилучити будь-які проекти, які не можуть вплинути на досягнення цілей [5].

Дане дослідження приводить до усвідомлення того, що взаємозв'язки та комунікації між вищими та нижчими рівнями організації є дуже важливими для досягнення успіху в стратегічному управлінні. Необхідно чітко визначити часові та ресурсні обмеження разом з різними стратегіями. Лише за умови ефективної реалізації стратегії стратегічний план стає значущим, в іншому випадку він має найменшу цінність.

Список використаних джерел:

1. Висоцький. О. Стратегічне планування: монографія. Омськ. 2018. 64 с.
2. Гуржій Н.М. Особливості сучасних підходів до стратегічного управління розвитком підприємства. URL: <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/71.pdf>
3. Дикань В.Л., Зубенко В.О., Маковоз О.В., Токмакова І.В., Шраменко О.В. Стратегічне управління: навч. посіб. Київ. 2019. 272 с. Віллінк. Дж. перекл. Пилаєва Л. Стратегія і тактика лідерства: монографія. 2021. 368 с.
4. Паливода О. М., Ігнат'єва І. А., Янковий Р. В. Менеджмент організацій (малого та середнього бізнесу): навч. посіб. Київ. 2014. 360 с.
5. Новак В.О. Основи теорії управління: навч. посіб. Київ. 2004. 236 с.

*Дар'я Пархоменко,
студентка 4 курсу*

*Державного торговельно-економічного університету
Науковий керівник: **Наталія Маслова**, кандидат економічних наук, викладач
Україна, м. Київ*

ПРОДУКТОВА ПОЛІТИКА БАНКІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

В умовах сьогодення війна суттєво вплинула на плани розвитку банків, оскільки вони повинні були розробляти нові інструменти щодо покращення напрямів роботи. Основним пріоритетом стала підтримка клієнтів, чий фінансовий стан погіршився через війну. Важливим завданням для багатьох банків стало відновлення кредитування у нових фінансових умовах, оскільки банки шукають нові продукти, нових клієнтів, розробляє нові підходи для мінімізації ризиків.

На разі АТ «Укресімбанк» продовжує активно розвиватися та комунікувати з міжнародними партнерами, які єдині у підтримці України. В Укресімбанку відкрито рахунки, на які можна переказати з-за кордону кошти для допомоги армії, силовим структурам, оборонним підприємствам, які роблять все можливе для захисту Української Держави та її громадян. Для забезпечення безперервного функціонування АТ «Укресімбанк» має чіткий та протестований План для продовження операційної діяльності за надзвичайних умов і скористалися ним під час війни.

Державний Укресімбанк продовжує діяльність на основі постанови Правління НБУ №18 від 24 лютого 2022 року «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану». Обслуговування клієнтів здійснюється дистанційно та безпосередньо у відділеннях з урахуванням відповідної ситуації, яка складається на місцях [1].

Банківська система країни вже близько двох місяців працює ефективно. Альфа – банк забезпечує безперебійну роботу сервісів під час війни. Через війну було запроваджено нові функції роботи, а саме: запуск цілодобового відеочату зі службою підтримки у цифровому банку Sense SuperApp. Це є дуже необхідним продуктом, оскільки допоможе клієнтам банку вирішити питання віч – на – віч з агентом підтримки у форматі відеочату з будь – якої точки світу.

З початку війни банк ПУМБ організував та розробив можливість швидкого переказу необмеженої суми коштів без комісії на підтримку армії через мобільний додаток «ПУМБ Online» та платіжну платформу PayHub.

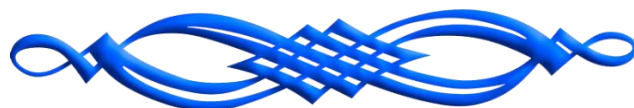
З початку війни ПУМБ профінансував український бізнес на суму 5,4 млрд грн у рамках державної програми «Доступні кредити 5-7-9». З 24 лютого, за даними банку, програма особливо стала у нагоді бізнес-клієнтам аграрної галузі, торгівлі та виробництва, а також транспорту та логістики. 95% у структурі портфелю становили видачі на поповнення обігових коштів для підтримки поточної діяльності підприємств. Така сума пільгових кредитів свідчить про лідерство ПУМБ серед банків за обсягом видач від початку війни [2].

У додатках Ощад 24/7 та Мобільний Ощад було відкрито сервіс для благодійних внесків на потреби української армії. З початку війни Ощадбанк відкрив близько 210 рахунків благодійним організаціям та, як наслідок через банк на підтримку Збройних Сил України та на благодійність, фізичні й юридичні особи перерахували майже 5 млрд. грн.

Банки продовжують адаптуватися до умов воєнного стану, цим самим продовжують відкривати більше нових відділень на заході країни, реструктуризують кредити, а також змінюють продукти щодо викликів часу. Попит населення на банківські продукти змінюються в реаліях воєнного стану. На початку війни більшість клієнтів цікавила інформація про розрахунки за товари й послуги, а не про кредитування. Однак зараз динаміка цього процесу змінюється та вже сьогодні є перші ознаки відновлення бізнес – активності та попиту на довгострокове фінансування бізнесу. Банки активно створюють нові продукти для свого банку аби покращити свою роботу та задовольнити всі потреби своїх клієнтів.

Список використаних джерел:

1. Сайт Eximb : Електронний ресурс – [Режим доступу] <https://www.eximb.com/ua/bank/press/novyny-banku/operatyvna-informaciya-shhodo-roboty-banku-v-umovah-vijskovogo-stanu-onovlyuetsya-postijno.html>
2. Сайт Business: Електронний ресурс – [Режим доступу] <https://business.diia.gov.ua/cases/business-without-barriers/prioriteti-pumb-pid-cas-vijni-zabezpecenna-bezperedijnoi-roboti-biznesu-pidtrimka-klientiv-ta-zsu>

Євген Пастух
здобувач освіти

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

*Науковий керівник: Ірина Годнюк, кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім. С. Юрія
Україна, Кам'янець-Подільський*

СТАН ТА ПІДТРИМКА УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС

Важливе завдання для забезпечення економічної спроможності нашої країни протистояти викликам війни. Війна завдає величезних збитків бізнесу, всім категоріям і групам громадян, а також державі в цілому. Українська економіка від початку війни втратила приблизно 30-50% виробничих потужностей, які були розташовані на тимчасово окупованих територіях [2].

Саме тому уряд України напрацював механізми щодо створення комфортних умов для розвитку бізнесу, який є фундаментальною основою економіки та головним джерелом надходження коштів у бюджет.

З початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну зареєстровано

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

майже 150 тис. нових бізнесів, з яких 132 тис. – це фізособи-підприємці, та понад 14 тис. – юридичні особи. Відбулася зміна напрямів діяльності малого та середнього бізнесів. Якщо у 2020 та 2021 роках серед новоствореного бізнесу переважали суб'єкти господарювання у сфері торгівлі, організації харчування та індустрії краси, то в умовах війни активізувалася реєстрація бізнесу у сфері вантажних перевезень, поштових послуг та благодійництва [1].

Серед пріоритетних реформ бізнес виділяє податкову реформу, яка передбачає наступні зміни:

1. Звільнення від сплати ЄСВ фізичних осіб-підприємців I та II групи на час воєнного стану та протягом року після його завершення;
2. Звільнення від сплати ЄСВ за найманих працівників підприємств та фізичних осіб-підприємців III групи, які були призвані до лав ЗСУ, інших збройних формувань (в тому числі територіальної оборони);
3. Скасування акцизного збору при ввезенні бензину та дизельного палива в Україну, скасування імпорتنих в'їзних мит на певні товари (звільнення від ПДВ та ввізного мита на закупівлю імпортного енергообладнання), що дозволяє вітчизняним підприємствам економити на сплаті платежів та направляти ці кошти для підтримки працівників та бізнесу;
4. Відтерміновано сплата податків для всіх підприємств, які не спроможні їх заплатити;
5. Відкладено впровадження РРО для всіх фізичних осіб-підприємців;
6. Скасовані всі заходи ринкового та споживчого нагляду у всіх питаннях, крім регулювання цін та контролю за ціноутворенням. Також встановлено мораторій на проведення перевірок.

Також слід відмітити ключові події, які визначали розвиток у сфері підприємництва:

- Безперервна релокація підприємств. 725 підприємств перемістились у безпечні регіони, з них 484 відновили свою діяльність на новому місці. Ще 284 компанії шукають придатну локацію або спосіб транспортування.

Найчастіше (29 %) підприємці обирають переїзд із регіонів активних бойових дій до Львівської області. Також бізнес переміщується до Закарпатської (18 %), Чернівецької (13 %), Тернопільської (8 %) та Хмельницької (7,6 %) областей.

Найбільшою серед релокованих підприємств, які вже відновили свою діяльність, є частка компаній оптової та роздрібною торгівлі – понад 40 % від загальної кількості, 30 % – переробної промисловості, 7 % – інформації й телекомунікацій, 6 % – професійної, наукової й технічної діяльності, 4 % – будівництва [3,4].

- Підтримка зовнішньоекономічної діяльності, приєднання до Нової комп'ютеризованої транзитної системи NCTS та впровадження європейських практик у митну справу в Україні, підготовку законодавства до виконання організаційних процедур для приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту.

- Фінансова підтримка. Станом на 17 серпня 2022 р. з 1 червня 11 389 аграріїв залучили 16,5 млрд грн кредитів. Загалом з початку року виробники сільгосппродукції отримали в межах програми «Доступні кредити 5-7-9 %» 55,1 млрд грн. Попри підвищення облікової ставки НБУ до 25 %, банківська система надає кредити аграріям на вигідних пільгових умовах, зокрема під портфельні гарантії. Лідерами за обсягами кредитування за цей період є Вінницька (2,6 млрд грн), Київська (2,5 млрд грн), Чернігівська (1,6 млрд грн), Хмельницька (1,17 млрд грн) та Сумська (1 млрд грн) області.

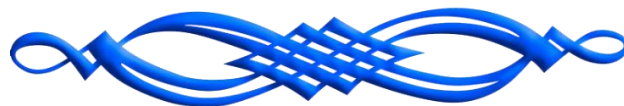
Також за бюджетною програмою «Надання грантів для створення або розвитку бізнесу виділено 103,4 млн грн»[2]. Зокрема, 74,3 млн грн виділено на мікрогранти для створення або розвитку власного бізнесу; а 29 млн грн – на гранти для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства.

- Створення сприятливих умов для інвестування. Під час дії воєнного стану та в період відбудови підприємці, які реалізують проекти з Переліку проектів відновлення економіки, отримують максимально сприятливі умови для інвестування. Зокрема, скорочення строків набуття прав на земельну ділянку – з 18 до 3 місяців, право на земельну ділянку набуватиметься без аукціону, без документації із землеустрою, з гарантіями невідчуження ділянки [1].

Таким чином, за підтримки держави, український бізнес буде відновлювати економіку України і нарощувати спроможність держави перемогти у війні.

Список використаних джерел:

1. Огляд інструментів підтримки бізнесу в період воєнного стану в Україні. URL: <http://surl.li/dsive> (дата звернення: 16.11.2022)
2. Т.Ю. Мельник Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану. Економіка, управління та адміністрування 2022. № 2 (100). с.3-11
3. Шварц Дмитро (03.04.2022). Створення надійного тилу: як працює державна програма релокації бізнесу. URL: <http://surl.li/dsive>. (дата звернення: 16.11.2022)
4. Химич, І. (2022). ДЕРЖАВНА ПРОГРАМА РЕЛОКАЦІЇ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ. *Scientific Collection «InterConf»*, (120), 11–13. URL: <http://surl.li/dsive> (дата звернення: 16.11.2022)

*Василь Пильник,
здобувач освіти ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Оксана Комарницька, викладач-методист
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ШЕРИНГОВА ЕКОНОМІКА ЯК МЕХАНІЗМ ЗМІНИ ПОГЛЯДІВ НА СПОЖИВАННЯ

Початок ХХІ ст. охарактеризувався таким явищем як економіка спільної участі (від англ.: «sharing economy»), яка характеризується спільним користуванням ресурсами та благами і усуває таку складову права власності як володіння на противагу оплаті за тимчасовий доступ до блага. Основними факторами, що вплинули на розповсюдження концепції шерингової економіки є: глобальна економічна криза; активізація технологічного розвитку та перехід до Індустрії 4; цифровізація економіки; розвиток пірингових мереж; скорочення життєвого циклу багатьох товарів; зміна споживчої кон'юнктури внаслідок пандемії COVID 19; зниження доходів населення; зміна світогляду щодо сталого розвитку та місця людини в екосистемі [1].

Журнал Fobes підрахував, що доходи, які проходять крізь шерингову економіку перевершують 4 млрд. дол. на рік. У той же час, інвестори розглядають шерингову економіку як новий «мега-тренд»: вони вкладають сотні мільйонів в стартапи, що базуються на принципах економіки спільної участі. Оціночні дані PricewaterhouseCoopers, міжнародної мережі компаній, що надають професійні послуги у сфері консалтингу та аудиту, свідчать, що до 2025 року обсяг шеринг-економіки досягне 335 млрд. дол.

Основними напрямками розвитку шерингової економіки фахівці вважають подорожі та туризм, фінансову діяльність, HR послуги, потокова передача аудіо та відео інформації, спільне використання автомобілями [2]. Такі види спільного користування як оренда, лізинг, спільне використання роблять внесок у тривалість життя продукту продовжуючи термін його експлуатації й тим самим стимулюють перехід від лінійної моделі розвитку до циркулярної.

Можна стверджувати, що економіка спільного споживання – це нова бізнес- модель у рамках якої за допомогою онлайн платформ та інтернет ресурсів споживачі можуть здійснювати обмін активами якими вони не користуються. Сучасна модель шерингової економіки принципово відрізняється від відомих видів активностей, будується на нових поведінкових аспектах споживача та базується на ряді принципів: економія ресурсів; альтернативні витрати; використання комунікаційних технологій; раціоналізація споживання; довіра.

Шерингова економіка продукує ефекти у економічній, суспільній та екологічній сферах життєдіяльності. Так завдяки моделі спільного споживання відбувається зміна конфігурації економіки та перерозподіл

грошових потоків, а це впливатиме на частку ринку традиційного бізнесу та розширення можливостей для приватного бізнесу. Бізнес набуває нових ознак, а саме: наявність автоматизованих онлайн сервісів; залучення краундфандингових платформ; розвиток споживацького контенту; спільний доступ до інформації; безпечність платежів; розвиток С2С доставки.

Глобалізація призвела до розширення можливостей щодо спільного споживання, а шерингова економіка є драйвером такого процесу. Також значний позитивний вплив шерингова економіка має на довкілля через скорочення обсягів залучення додаткових ресурсів в обіг.

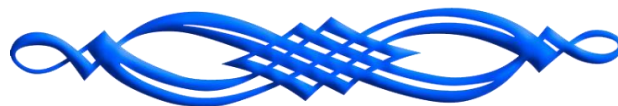
Економіка спільної участі являє собою гібридну економіку, де існує безліч форм обміну, стимулювання та створення доданої вартості. Цінністю є не лише фінансова, але й екологічна, соціальна, цінність престижу. Економіка заснована на матеріальних і нематеріальних засадах і закликає найбільш ефективно і продуктивно використання ресурсів. Також, економіка дозволяє перерозподілити «відходи» (наприклад, залишки їжі від святкового столу), якщо це необхідно. Ресурси розподілені і перерозподілені за допомогою системи, яка є одночасно ефективною і справедливою та приносить користь суспільству в цілому. «Відходи» розглядаються як «ресурс в неправильному місці».

Шерингова економіка є надійною, стійкою економічною системою, яка побудована навколо довгострокового бачення, завжди враховуючи вплив і наслідки сучасних дій на майбутнє. Системне мислення, а також необхідність для системного підходу до змін є основою для успіху такої економіки.

Таким чином, шерингова економіка є відповіддю на виклики сучасного світу, дозволяє змінити споживчі уподобання, продукує нові бізнес-моделі та бізнес-процеси.

Список використаних джерел:

1. Derii Z. Households role in the circular economy. Problemy i perspektivy ekonomiky ta upravlinnia, 2017, no.3, pp. 39–45.
2. The global consumer: Changed for good. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/industries/consumer-markets/consumer-insights-survey.html>

Сердюкова Є.С.

*студента природничого факультету, 379 групи,
спеціальності фінанси, банківська справа і страхування
Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського
Науковий керівник: Гуріна О.В., доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки, менеджменту та фінансів
Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського*

СТАТИСТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРИ ВИБОРІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ КРАЇНИ

Розвиток будь-якої національної економіки неможливий без сформованої економічної стратегії, яка здатна забезпечити ріст та розвиток як економічної системи загалом, так і окремих її складових, зокрема макро- та мікроекономічних суб'єктів, таких як підприємства та домогосподарства, шляхом коригування дестабілізуючих факторів економіки, тобто підтримання стабільності банківської системи та небанківського сектору, мінімізація інфляції, ведення ефективної податкової політики, запобігання бюджетного дефіциту та оптимізація використання бюджетних коштів.

Невід'ємною складовою складання економічної стратегії є прогнозування динаміки основних економічних показників на основі наявних даних за певний період. Головним інструментом для здійснення такого прогнозування є фінансове моделювання. Фінансове моделювання – це процес побудови абстрактного уявлення (фінансової моделі) реальної чи передбачуваної фінансової ситуації. В ході фінансового моделювання можуть бути досліджені всі або деякі питання економічного розвитку, як окремих підприємств, так і певних галузей економіки [1].

За допомогою фінансового моделювання можна відслідкувати певні тенденції, присутні у досліджуваних періодах, які з великою вірогідністю будуть присутні у аналогічних періодах в майбутньому. При чому, дослідивши, які фактори вплинули на формування даних тенденцій, можлива побудова фінансової моделі, за допомогою якої відбудеться формування економічного прогнозу, при чому шляхом корегування факторів впливу, економічна модель буде трансформуватись. В ході продовження розрахунків, можна зробити вибір найбільш оптимального економічного прогнозу з урахуванням того, які фактори мають бути змінені для створення найоптимальнішої фінансової моделі. Окрім цього, слід додати, що для фінансового моделювання доцільно використовувати програмне забезпечення задля уникнення

Для побудови якісної економічної моделі необхідна адекватна інформаційно-методична база, під цим поняттям варто розуміти певний набір кількісних та якісних характеристик об'єкта моделювання, які є необхідними та достатніми для досягнення поставленої моделюванням мети. Да таких характеристик можна віднести інформаційне, методичне, технічне, матеріальне та кадрове забезпечення як окремого підприємства, так і певного сектору економіки.

Розглянемо простий приклад економічного моделювання на основі даних про доходи державного бюджету України та податкових надходжень. Для

цього буде використано дані Міністерства фінансів України за 2015-2021 роки (табл. 1) [2].

Таблиця 1.

Доходи державного бюджету України та розмір податкових надходжень за 2015-2021 роки.

Роки	Доходи державного бюджету України, млн. грн.	Податкові надходження, млн. грн.
2015	534694.8	409417.5
2016	616274.8	503879.4
2017	793265.0	627153.7
2018	928108.3	753815.6
2019	998278.9	799776.0
2020	1076016.7	851115.6
2021	1296852.9	1107090.9
Разом:	6243491.4	5052248.7

Для аналізу тенденції динаміки показників та тісноти залежності між ними доцільно провести кореляційно-регресійний аналіз. Для цього за допомогою Ms Excel розрахуємо коефіцієнт кореляції та побудуємо точкову діаграму (рис. 1.1), де визначимо лінію тренду та рівняння регресії. За даними розрахунками ми отримуємо коефіцієнт кореляції $r = 0,99$, що вказує на значний функціональний зв'язок між ознаками [2].

Шляхом проведення регресійного аналізу ми можемо побачити, що існує тісний зв'язок між доходами державного бюджету України та податковими надходженнями та прослідкувати тенденцію до зростання доходів державного бюджету у наступних періодах.

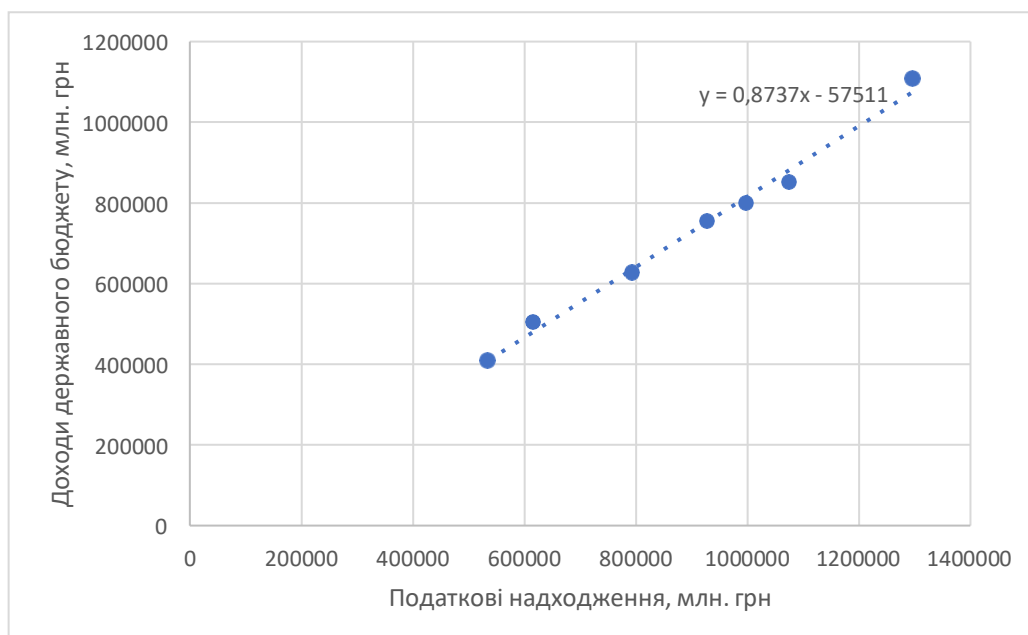

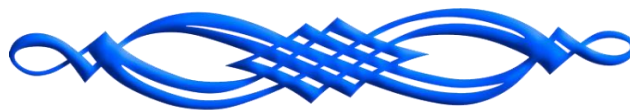
Рисунок 1.1 Залежність доходів Державного бюджету від податкових надходжень (млн. грн).

Проте, важливо відзначити, що наявність кризових явищ в економіці спотворює достовірність як певної економічної моделі та економічного моделювання в цілому, адже кризові явища спричиняють різку зміну економічних показників, що є функціональними змінними в економічній моделі.

Отже, ми можемо зробити висновок про те, що фінансове моделювання є вкрай вагомими фактором при складанні економічної стратегії країни, адже за допомогою моделювання можливе встановлення певних негативних економічних тенденцій та прорахунок можливих шляхів для коригування їх у позитивну сторону, як наприклад прогнозування динаміки наповнення державного бюджету в залежності від податкових надходжень, встановлення залежності коливання валютного курсу від збільшення зовнішнього боргу або залежність обороту експорту від імпорту. Слід додати, що використання економічного моделювання можливе за наявності достатньої кількості фактологічних даних за певний період. Проте слід враховувати вплив кризових чинників, наявність яких може зробити зміст економічного моделювання недостовірним.

Список використаних джерел:

1. Гуріна О.В. та ін. Механізми регулювання фінансово-економічного забезпечення сталого розвитку України. Монографія // Данік Н.В., Корнева Н.О., Рудь І.Ю., Волошина-Сідей В.В. Миколаїв: Іліон. 2022, 250 с.
2. Доходи державного бюджету України *Міністерство фінансів України*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/>
3. Руська Р. В., Економетрика: навчальний посібник. Тернопіль, 2012. – 224с. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0.pdf>

Анастасія Стецюк,

Бакалаврат,

Спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»;

Національна академія статистики, обліку та аудиту;

Науковий керівник: Вікторія Пархоменко,

декан Фінансово-економічного факультету,

доцент кафедри економіки та менеджменту ЗЕД,

кандидат економічних наук, доцент.

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

Руйнування об'єктів промисловості, міграція значної частини населення у зв'язку із військовою агресією Росії проти України негативно впливає на стан економіки та збільшує зростання безробіття України. Економічний розвиток України нині характеризується складністю проведення ефективної політики соціального страхування в умовах зростання безробіття, що спонукає до необхідності вдосконалення проблеми адаптації до європейських вимог, нормативно-правової бази окремих видів соціального страхування, забезпечення балансу соціальних інтересів, узгодженості, реформування законодавчої, формування стабільної фіскальної бази. Тому одним із актуальних питань сьогодення є вдосконалення соціального страхування в умовах зростання безробіття, яке має базуватися на інформаційних потоках і оптимізації фінансових за більш ефективними схемами. Проведений аналіз даних по безробіттю дає можливість зазначити, що кількість безробітних з початку повномасштабної війни на території України значно збільшилася з переїздом великої кількості осіб за кордон, через неможливість перебувати на території України, а також через припинення функціонування великої кількості підприємств.

Метою даної роботи є поглиблення теоретичних основ соціального страхування, визначення проблем фінансового забезпечення, особливостей функціонування та на цій основі запропонувати пропозиції щодо вдосконалення та розвитку цього виду страхування в умовах воєнного часу та змін соціально-економічних умов в Україні.

Ринок праці є складовою частиною національної економічної системи. Він відображає соціально-економічні та політичні і процеси, що відбуваються в державі, фокусується на найгостріших проблемах: збільшення структурних розривів у зайнятості, високий рівень безробіття, мотивації робочої сили до праці та неконтрольований відтік робочої сили, зниження доходів, мінливість якості та рівня населення.

Загалом сучасний український ринок праці характеризується низькими цінами на робочу силу, надлишковою пропозицією робочої сили, зменшенням чисельності зайнятих у суспільному виробництві, низькою часткою офіційно

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

зареєстрованого безробітного населення, зростанням безробітних, впливом якісної робочої сили, розривом між попитом і пропозицією робочої сили, регіональними відмінностями, особливо низькою географічною мобільністю, професійною мобільністю трудових ресурсів тощо. Розглянемо та проаналізуємо стан ринку праці в Україні за 2019-2021 роки, тобто період початку пандемії та до початку повномасштабного вторгнення (табл. 1).

Таблиця 1

Стан ринку праці 2019-2021 року в Україні

	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2019/2021	2019/2020
Економічно активне населення в тис. осіб	17 381,8	16 917,8	16 666,8	715	464
Відсотковий рівень економічної активності населення	41,5	40,7	40,5	1,0	0,8
Населення в тис. осіб, яке зайняте економічною діяльністю	15 894,9	15 244,5	14 957,3	936,7	649,5
Відсотковий рівень зайнятості населення	36,3	36,7	37,9	-1,6	-0,4
Безробітне населення в тис. осіб (за МОП)	1 486,9	1 673,3	1 709,5	-222,6	-186,4
Відсотковий рівень безробіття населення (за МОП)	10,3	9,9	8,6	1,7	0,4
Зареєстрованих безробітних у тис. осіб	338,2	459,2	295,0	43,2	-121,0

Джерело: Державний комітет статистики в Україні [1].

Дані свідчать, що кількість економічно активного населення з 2019 по 2021 років зменшилася від 17381,8 тис. осіб до 16666,8 тис. осіб.

За 2020 рік порівняно з 2019 кількість економічно активного населення зросла на 715 тис. осіб, а у 2021 році порівняно з 2020 збільшилася на 464 тис. осіб. Проте рівень економічної активності протягом аналізованих років збільшилася і на кінець 2021 року становив 40,5 % порівняно з 41,5 % у 2019 році.

Рівень зайнятості населення у 2019 році становив 36,3 %. Протягом аналізованого періоду відбулися такі зміни: у 2020 році рівень зайнятості зріс до 36,7 %, а у 2021 році до 37,9 %.

Зареєстровано безробітних протягом аналізованих років знизилось від 338,2 тис. осіб у 2019 році до 295,0 тис. осіб у 2021 році, що схематично зображено на рис. 1 роздаткового матеріалу.

Рис. 1. Динаміка стану ринку праці 2019-2021 років

Джерело: Узагальнено автором за даними Державного комітету статистики України

Державною службою зайнятості були розроблені програми для надання соціальних послуг незайнятим громадянам країни. Розглянемо та проаналізуємо надання соціальних послуг незайнятим громадянам Державною службою зайнятості за 2019-2021 рр. (табл.2).

Таблиця 2

Динаміка основних показників щодо надання соціальних послуг незайнятим громадянам за 2019-2021 рр..

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2019/ 2021	2019/ 2020
Перебувало на обліку незайнятих громадян протягом періоду, (тис. осіб)	1487.7	1674.2	1711.6	223.9	186.5
Працевлаштовано, (тис. осіб)	115.5	103.5	103.2	-12.3	-12
Проходили професійне навчання протягом року, (тис. осіб)	137.1	203.3	114	-23.1	66.1
Охоплено профорієнтаційними послугами, (тис. осіб)	2116.9	2191.9	2101.9	-15	75
у тому числі:					
Незайняті	1024.4	1247.2	1013,0	-11.4	222.8
Зайняті	1092.5	944.7	1088.9	-3.6	-147.8
Кількість наданих профорієнтаційних послуг, (тис. одиниць)	10751,8	10167,5	9616,6	-1135,2	-550,9
у тому числі:					
незайнятому населенню	9226,7	8038,7	7075,7	-2151,0	-963,0
зайнятому населенню	1525,1	2128,8	2540,9	1015,8	412,1

Джерело: Узагальнено автором за даними Державного центру зайнятості [2]

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

Протягом 2019-2021 рр. у Державній службі зайнятості перебувало на обліку: у 2019 році - 1487,7 тис. осіб, що на 223,9 тис. менше ніж у 2021 році, у 2020 році – 1674,2 тис. осіб.

За 2021 рік було працевлаштовано 103,2 тис. осіб, що на 12,3 тис. більше ніж у 2019 роцы і на 12,0 тис. більше ніж у 2020 році.

Професійне навчання протягом року проходило 114,0 тис. осіб у 2021 році проти 137,1 тис. у 2019 та 203,3 тис. у 2020 році.

Фінансове забезпечення соціального страхування на випадок безробіття здійснюється Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Розглянемо та проаналізуємо особливості формування фінансових ресурсів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття для забезпечення соціального страхування за 2019-2021 роки.

У таблиці 3 роздаткового матеріалу наведено бюджет ФСС на випадок безробіття за доходами та динаміка зміни статей по роках.

Таблиця 3

Динаміка статей бюджету ФСС на випадок безробіття за доходами за 2019-2021 рр..

Назва статей	Роки			Відхилення	
	2019	2020	2021	2021/ 2019	2021/ 2020
Залишок	345848,7	267348,60	658061,0		
Надходження протягом року, з них	6663532,5	7046048,70	8027672,3	1364139,8	981623,60
Страхові внески	6613432,0	6956505,30	7934634,9	1 321202,9	978129,60
Кошти Державного бюджету	2127,50	10744,4	27795,4	25667,9	17051,00
в тому числі:					
Соціальний захист працівників, що вивільняються у зв'язку з виведенням з експлуатації Чорнобильської АЕС	437,1	10000,00	595,4	158,3	-9404,60
Реєстрація державною службою зайнятості трудових договорів, укладених між працівниками та фізичними особами	1570,4	684,4	2200,0	629,6	1515,60
Інші	17973,0	56009,60	65242,0	47269,0	9232,40
Всього доходи	6979 381,2	7313397,30	8685733,3	1706352,1	1372336,00

Джерело: Узагальнено автором за даними Державного центру зайнятості [3]

За даними таблиці 3 доходна частина бюджету Фонду за 2021 рік з урахуванням перехідного залишку на початок року становила 8685733,3 тис. грн., що на 1372336,0 тис. грн. більше ніж у 2020 році та на 1706352,1 тис. грн. більше ніж у 2019 році.

Фактичні надходження від сплати страхових внесків склали 7934634,9 тис. грн., з державного бюджету до Фонду надійшли кошти в сумі 27795,4 тис. грн., інші надходження, передбачені законодавством України, склали 65242,0 тис. гривень. Порівняно з попереднім роком ці доходи склали 6956505,3 тис. грн., 56009,60 тис. грн. та 10744,4 тис. грн. відповідно.

Для того, щоб краще проаналізувати особливості формування фінансових ресурсів для забезпечення соціального страхування на випадок безробіття розглянемо надходження коштів від страхових внесків Київського обласного центру зайнятості.

Проаналізуємо послугами Київської обласної служби зайнятості у січні-жовтні 2022 року, які зменшилися на 38,5 тис. безробітних, що становить на 7% менше, ніж у попередньому році.

За професійними групами, серед зареєстрованих безробітних переважають керівники менеджери, та працівники сфери торгівлі та послуг (по 16%); робітники з обслуговування експлуатації устаткування (15%); працівники найпростіших професій (13%); фахівці (12%); професіонали (11%).

За видами економічної діяльності, серед безробітних, які мали професійний досвід, 24% - в оптовій та роздрібній торгівлі, 16% - на переробній промисловості, 12% - у державному управлінні й обороні, 10% - у сільському господарстві, 8% - на транспорті.

Станом на 1 листопада 2022 року послуги Київської обласної служби зайнятості отримували 9,3 тис. зареєстрованих безробітних.

За віковими групами: 26% зареєстрованих безробітних були у віці до 35 років; 31% – у віці від 35 до 44 років; 29% – у віці від 45 до 55 років; 14% – понад 55 років. За освітою: 55% зареєстрованих безробітних мали вищу освіту, 25% – професійно-технічну, 20% – загальну середню освіту.

За статтю: у загальній кількості зареєстрованих безробітних, чоловіки становили – 2,7 тис. осіб (або 29%), жінки – 6,6 тис. осіб (або 71%) [4].

Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України надає такі види матеріальної допомоги на випадок безробіття:

- допомога по безробіттю, у тому числі одноразова допомога безробітним для організації підприємницької діяльності;
- Допомога по частковому безробіттю;
- матеріальна допомога під час професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації безробітних;
- матеріальна допомога по безробіттю, одноразова матеріальна допомога безробітним та інвалідам, які перебувають на його утриманні;
- Допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебуває на його утриманні.

Для надання безробітним різних видів матеріальної допомоги, зазначених вище, з бюджету Фонду виділяються суми, зазначені в таблиці 4.

Передбачені бюджетом ФСС ВБ видатки на матеріальне забезпечення

Назва статті	Роки		
	2019	2020	2021
Допомога по безробіттю, матеріальна допомога у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації безробітного	4 701 869,5	3 354 652,40	3 967 589,8
Одноразова виплата допомоги по безробіттю для зайняття підприємницькою діяльністю	1 420,4	108 679,10	198 519,8
Допомога на поховання	1 873,2	2 615,70	1 648,6
Допомога по частковому безробіттю та профілактика настання страхових випадків	339 101,8	13 798,90	3 000,0

Джерело: Узагальнено автором за даними Державного центру зайнятості [4]

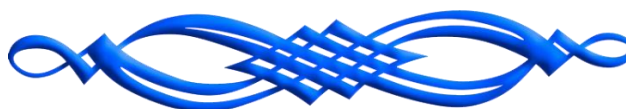
Отже, наведені дані свідчать про те, що кошти фонду використовуються на матеріальну підтримку безробітних. Проте бюджетні кошти були освоєні не в повному обсязі. Якщо у 2019 році були виконані всі норми бюджету щодо матеріальної підтримки безробітних, то до 2021 року норми щодо допомоги по частковому безробіттю та запобігання страховим випадкам виконуватися не будуть. Руйнування об'єктів промисловості, міграція значної частини населення негативно впливає на стан економіки та збільшує зростання безробіття України.

Враховуючи вищезазначене, можна запропонувати такі заходи щодо покращення умов ринку праці:

- спрямування роботи центрів зайнятості на вдосконалення системи перепідготовки працездатного населення з метою розвитку гнучкого ринку праці;
- застосування субсидій на створення робочих місць, пільги при працевлаштуванні, допомога малому та середньому бізнесу;
- розвиток імміграційної регуляторної політики щодо імпорту та експорту робочої сили для забезпечення захисту національних інтересів України;
- забезпечити баланс між попитом і пропозицією праці.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Офіційний сайт Державного центру зайнятості. <https://www.dcz.gov.ua/>.
3. Офіційний сайт Київського обласного центру зайнятості. <https://kir.dcz.gov.ua/>.
4. Попит та пропозиція на зареєстрованому ринку праці київської області у січні-жовтні 2022 року 2022 / Державний центр зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67>

Валерія Фесенко,

*здобувач освіти Навчально-наукового
інституту педагогіки, психології, менеджменту
та освіти дорослих УПА м. Харків*

*Науковий керівник: Вероніка Євченко, кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу та торговельного
підприємництва УПА
Україна, м. Харків*

МОНІТОРИНГ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПІДПРИЄМСТВІ

В сучасних умовах динамічного розвитку інформаційних технологій і спеціалізації виробництва, необхідною умовою конкурентного функціонування підприємства є наявність розробленої й діючої системи збору і обробки інформації щодо конкурентів, їх діяльності і розвитку, вивчення світового ринку. Дії, які забезпечують таку діяльність, науковці трактують як моніторинг конкурентного середовища. [1, с. 4].

Визначення особливостей конкурентного середовища і виявлення причин відхилень, потрібно здійснювати за допомогою методу діагностики, що є засобом всебічного дослідження конкурентних відносин підприємства. [2, с. 25]. За умови дотримання принципової характеристики моніторингових досліджень, систематичного збору та аналізу даних, важливе значення має дослідження основних конкурентних позицій підприємства в ринковому середовищі.

Необхідно зазначити, що аналіз конкурентного середовища на основі обробки інформаційної бази є повним та системним, а й потребує багато фінансових затрат та часу на виконання. Тому з практичної точки зору, керівництву підприємства потрібно зосередити увагу на розробці системи моніторингу діяльності безпосередніх конкурентів на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Концептуальна модель даної системи, яка відображає основні принципи представлена на рис. 1.

Система моніторингу діяльності конкурентів повинна бути взаємопов'язаною із загальною системою інформаційного забезпечення та прийняття управлінських рішень підприємства. [3, с. 390].

Основні елементи системи моніторингу, що необхідно впровадити на підприємстві:

- підсистему збору інформації, що безпосередньо взаємодіє з внутрішнім і зовнішнім середовищем, технологією та методами збору інформації;
- розрахунково-аналітичну підсистему по підтримці прийняття управлінських рішень, яка складається із комплексу імітаційних і цільових моделей, конкурентних процесів, що відображають основні конкурентні процеси галузі та є основою прогнозування динаміки ринкових показників.

Отже, базова стратегія конкуренції являється основою конкурентної поведінки підприємства на внутрішньому і зовнішньому ринку, який охоплює визначення переваг над конкурентами та є основним стратегічним орієнтиром підприємства.

Від правильного вибору залежать не тільки стратегічні маркетингові дії, а й переваги в усіх сферах конкурентної боротьби, отримання максимальних прибутків, що позитивно впливає на діяльність підприємства і виконання довгострокових цілей в області конкурентної боротьби. [4, с. 195].

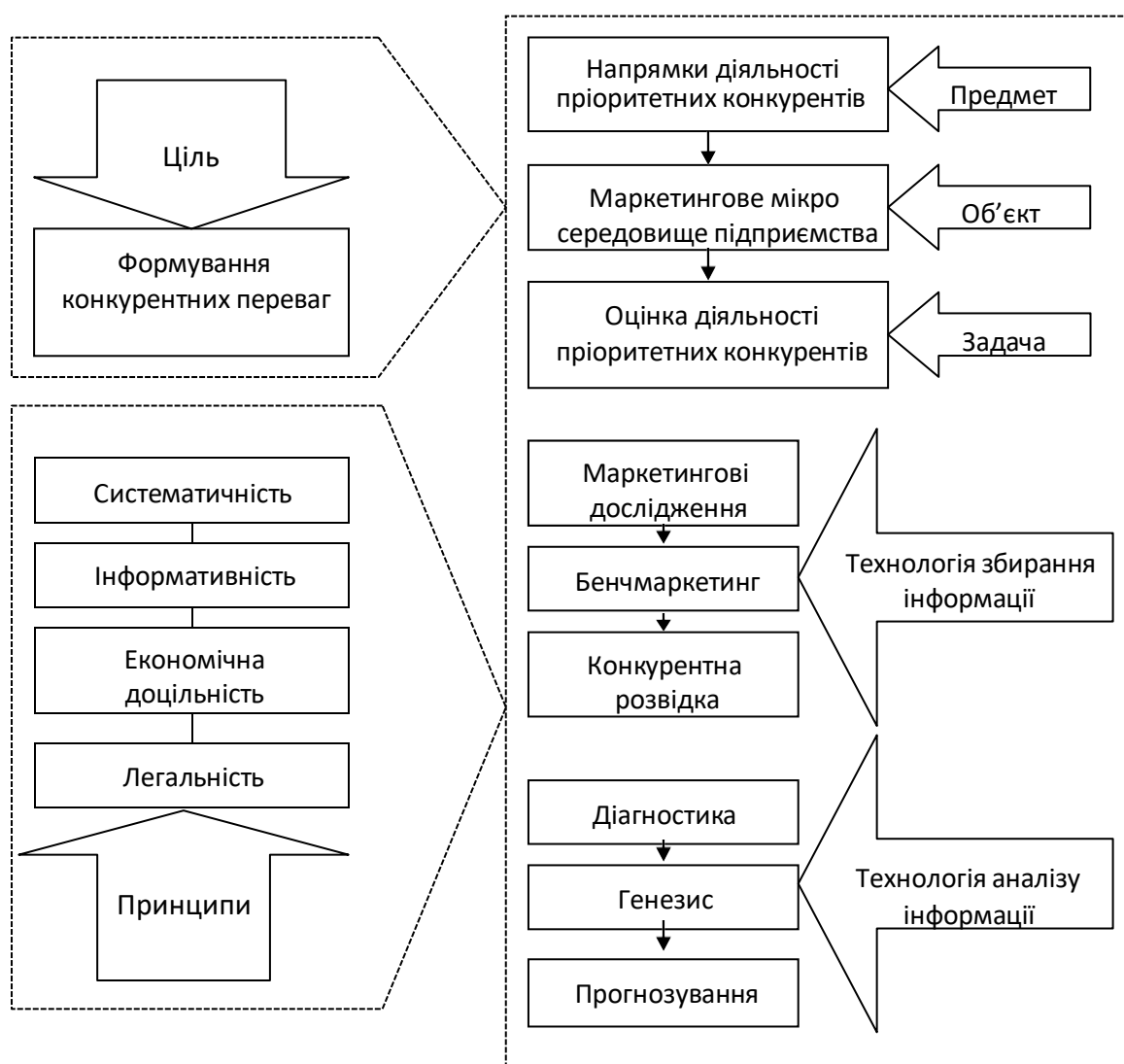
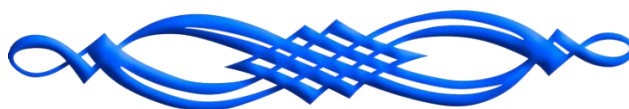

Рис. 1. Концептуальна модель моніторингу діяльності підприємства

Список використаних джерел:

1. Брежнєва-Єрмоленко О. В. Інтелектуальна складова в структурі елементів нової економіки : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 4 с.
2. Корешков В. О. Інтегровані системи менеджменту організації. Особливості, проблеми і шляхи вирішення : навч. посіб. Київ : КУЛ, 2015. 25 с.
3. Саєнко М. Г. Стратегія підприємства : підручник. Тернопіль : Економічна думка, 2016. 390 с.
4. Коломиєць Т. О. Адміністративна деліктологія та адміністративна деліктність. *Адміністративне право України* : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Київ, 2009. 195 с.

*Марина Островська,
здобувач освіти ВСП «Фаховий коледж харчових технологій та
підприємництва Дніпровського державного технічного університету»
Науковий керівник: Ольга Коновалова,
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
Україна, м. Кам'янське*

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ МОЛОДІ В ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Станом на 1 січня 2022 року в Україні проживало 9 969 315 молодих осіб віком від 14 до 35 років, що складало 24,3% від загальної чисельності постійного населення України.

Економічні орієнтації сучасної молоді є доволі амбівалентними та суперечливими. Більшість молодих людей висловлюються за перехід до ринку, побудову демократичного суспільства, підтримують інститути приватної власності та підприємництва, вимагають реформ. При цьому серед молоді досить популярним є споживацьке відношення: багато людей покладаються на допомогу з боку держави, забезпечення їхнього життя батьками чи багатими родичами.

Молодь дуже критично оцінює нинішній економічний стан країни та перспективи його розвитку в плані відновлення економіки країни після перемоги. Соціологічна група «Рейтинг», одна з найбільших недержавних та незалежних дослідницьких інституцій в Україні, 19.08.2022р. провела соціологічне дослідження «Покоління Незалежності: цінності та мотивації».

Відносна більшість опитаних (57%) зазначили, що загалом задоволені своїм життям, 21% – не задоволені, 23% дали посередню оцінку. Чим молодший вік та чим вищі доходи, тим кращий показник задоволеності життям. Цікаво, що серед молоді 16-24 років навіть у бідніших майнових групах рівень задоволеності життям є відносно високим.

Чим молодші, більш забезпечені, а також чим вища цінність багатства, тим більше респонденти готові до пошуку додаткових джерел доходу. Покоління Незалежності (особливо 16-24 роки) прагнуть використовувати можливості, з них понад 80% не готові скорочувати свої доходи, а за потреби шукатимуть додаткові джерела. Це свідчить про те, що потреби молоді, які дедалі більше зростають, прагнення високої оплати праці далеко не завжди супроводжуються підвищенням своєї кваліфікації, рівня знань. Досить часто молоді люди нарікають на труднощі відкриття та провадження власної справи і мають великі сподівання на «тіньову економіку». Визнаючи в цілому привабливість підприємництва, молодь дедалі більше схильна толерантно ставитися до протиправних дій, економічної злочинності і надавати перевагу життю не за законами [3].

В процесі працевлаштування на ринку праці молоді працівники можуть стати новою краплею ідей, змін, вони доволі легко проявляють свою мобільність, водночас вони часто викликають занепокоєння у роботодавців через брак досвіду або повну його відсутність чи недостатню терпеливість, що знижує їхню конкурентоспроможність перед більш досвідченими

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства конкурентами [1].

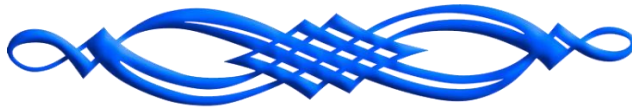
41% опитаних молодих людей відчувають, що їхні найкращі роки ще попереду. При виборі бажаної роботи найважливішими критеріями є заробітна плата (75%). Покоління Незалежності єдине з усіх вікових груп, кому цікавіша кар'єра. Серед нових тенденцій щодо характеру й умов зайнятості молоді дослідники називають такі: випереджаючими темпами зростає використання праці молодих людей у сфері оптової та роздрібною торгівлі, промисловості та будівництва, освіти, транспорту та зв'язку; зменшується зайнятість молоді у сферах інформаційно-обчислювального обслуговування, науки, охорони здоров'я, фізичної культури та соціального забезпечення, культури й мистецтва - тобто саме там, де за логікою сучасного реформування та наявним віковим складом працівників найбільшою мірою потрібне оновлення кадрового потенціалу; поступово зростає значення приватного сектору економіки: кожна четверта молода людина нині працює на приватних підприємствах; абсолютна більшість молоді (більше 90 %) зайняті як наймані працівники.

Внаслідок військової агресії постраждали 40% молоді в Україні: понад 2 мільйони молодих людей стали внутрішньо переміщеними особами та ще близько 2 мільйонів молодих людей виїхали за кордон. Проте лише незначна частка молоді (менше 10 % тих, хто перебуває у трудових поїздках за кордоном) працює там легально. До початку війни в Україні функціонувало понад 300 молодіжних центрів та просторів. Станом на червень 2022 року працюють 121 молодіжних центри, які переформатували свою роботу та активно надають допомогу цивільному населенню, працюють як гуманітарні хаби, шелтери для ВПО, волонтерські центри, центри надання допомоги тим, хто її потребує; 23 об'єкти молодіжної інфраструктури з числа молодіжних центрів та молодіжних просторів пошкоджено чи повністю зруйновано, 59 – окуповано [2].

Позитивним фактором щодо інтеграції молоді в економічні відносини під час воєнного стану є категоричне заперечення можливості повернення до минулого соціального ладу, наявність різних джерел одержання матеріальних благ і заробітку, руйнація традиційних форм соціалізації, адекватна оцінка свого суспільного становища із загально цивілізаційних позицій, найчастіше у порівнянні зі становищем ровесників в економічно розвинених країнах. Негативною, на мою думку, є тенденція невизначеності власного місця і ролі у побудові нового життя.

Список використаних джерел:

1. Й.Ситник. Економічна активність молоді в умовах національних викликів: стагнація економіки, пандемія, воєнний стан. Економічний аналіз. Збірник наукових праць. Том 32, № 3 (2022).
2. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Проєкт Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Молодь та спорт». Липень 2022.
3. Соціологія. Терміни. Поняття. Персоналії. Навчальний словник-довідник / [заг. ред. Пічі В.М.]. – Львів: Новий світ – 2000, 2004. – 476 с.

*Вероніка Федоришина,
здобувач освіти Кам'янець-Подільський
національний університет імені Івана Огієнка,
Науковий керівник: Лаврук О.С., кандидат економічних наук, доцент
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

РИНОК ПРАЦІ І ЗАЙНЯТІСТЬ МОЛОДІ

Глобалізований економічний простір вимагає вирішення питання регулювання ринку праці. Зміни в економічній природі зайнятості, що сталися внаслідок функціонування інноваційно-орієнтованої економіки, потребують особливої уваги й дослідження на всіх рівнях, зокрема потребують особливої уваги питання зайнятості молоді.

Внаслідок пандемії коронавірусної інфекції COVID-19 і повномасштабного вторгнення Росії в Україну звузилися можливості, особливо для пошуку першого робочого місця, негативні тенденції можуть посилюватися, тому необхідний поглиблений аналіз та регулювання, розробки реалістичної, виваженої та збалансованої політики щодо працевлаштування молоді.

Слід відмітити, що у вчених, які займаються молодіжною проблематикою, не встановилось єдиного підходу щодо визначення молоді як соціально-економічної категорії. Разом з тим аналіз різноманітних підходів та визначень молоді дає змогу виявити найбільш важливі її риси. В. В. Онікієнко, Я. В. Кружельницька, Е.М. Лібанова виділяють молодь як „найбільш динамічну соціальну групу і порівнюють її з барометром „соціальної погоди” в суспільстві”. Вони вважають, що молодь відрізняється нестабільністю та примхливістю, внутрішньою неоднорідністю. Сметанін Є. вбачає в молоді групу людей з високим ступенем адаптації, яка відзначається активністю і є найбільш винахідливою у прагненні знайти себе в нових умовах. Пирожков С.І. вважає, що молодь в суспільстві виступає у двох основних формах: як елемент природного відтворення і як соціальна сила, яка здатна забезпечити складний процес прогресивного розвитку суспільства. Франюк І.В. та Анішина Н.В. переконані, що від стану та динаміки молодіжного сектора значною мірою залежить кон'юнктура ринку праці [6]. О.О. Яременко вбачає в молоді активний суб'єкт людського розвитку, фактор поступового розвитку поколінь, забезпечення їх спадкоємності [7, с. 25, 29].

Молодь – це окрема соціально-демографічна група, яка вирізняється за сукупністю вікових характеристик, особливостей соціального становища та обумовлених тим і іншим соціально-психологічних якостей, що визначаються суспільним ладом, культурою, закономірностями соціалізації, вихованням в умовах певного суспільства [1, с. 749]. Загалом у світі вікові межі молоді коливаються в інтервалі від 13 до 35 років. В Європі загалом молоддю вважаються особи від 15 до 30 років. В Україні, згідно із Законом України

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

«Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», молодь – це громадяни віком від 14 до 35 років. За офіційними даними Державної служби статистики України, станом на 1 січня 2022 р. в країні проживало 9969315 у віці від 14 до 35 років, що складало 24,3% від загальної чисельності постійного населення України. У цьому віці ще спостерігається переважання чисельності юнаків і молодих чоловіків, яких більше, ніж дівчат і жінок.

Окрім вікових особливостей, молодь як економічна категорія, має інші специфічні для цієї групи населення характеристики. Молодь становить особливу категорію ринку праці, яка досить сильно відрізняється від інших складових. На перший погляд, коли людина молода, активна їй легко адаптуватися, вона є відкритою для нового, може вносити зміни та шукати роботу в будь-який час, за уважнішого розгляду, для конкурентоспроможності на ринку праці їй бракує відповідного досвіду. Саме ця характеристика молодих спеціалістів як соціальної групи призводить до їх соціальної вразливості.

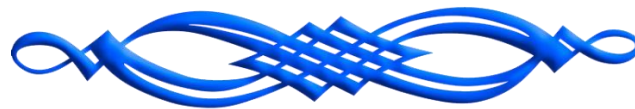
Молодим людям в Україні важко зробити вибір у сфері освіти і професійної діяльності, оскільки вони часто не мають доступу до інформації про успішні або перспективні галузі та відповідні можливості для працевлаштування. Крім того, вони зазвичай керуються неактуальними стереотипами про професії і часто застарілими уявленнями своїх батьків. Лише близько 30 відсотків моїх однолітків прийняли власне рішення щодо того, яку професію обрати і де навчатися, інші вирішили дослухатися пропозицій і побажань своїх батьків. Ситуація на українському ринку праці є досить складною для людей з інвалідністю: 73,8% або 2 062 259 осіб є безробітними. Крім того, на ринку праці спостерігається значна гендерна нерівність: більшість чоловіків вважають, що має існувати поділ на «жіночі» і «чоловічі» професії [5]. Через незбалансованість попиту та пропозиції на ринку праці, невідповідності рівня освітньо-фахової підготовки частини випускників закладів вищої освіти запитам ринку праці та деколи завищених вимог до них з боку роботодавців виникають значні проблеми у процесі працевлаштування. Тому для України в сучасних реаліях нагальним є розвиток системи професійної орієнтації та інформаційної підтримки молоді; вдосконалення діяльності молодіжних центрів праці; створення учнівських місць для проходження оплачуваної виробничої практики; розвиток системи наставництва у процесі організації власної справи, активізація процесів підтримки бізнесових ініціатив молоді, заохочення її до активного пошуку роботи й отримання професії, що користується попитом на ринку праці; розробка та впровадження проектів, орієнтованих на фінансування активних заходів сприяння зайнятості серед молоді.

Таким чином, зважаючи на умови соціально-економічного розвитку та глобалізації світового економічного простору, розвиток трудового потенціалу молоді неможливий без ефективного державного регулювання та стимулювання, що буде комплексно та своєчасно вирішувати проблеми зайнятості молоді, а також налагодить стійкі двосторонні зв'язки між

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства суб'єктами регулювання.

Список використаних джерел:

1. Грішнова О.А., Самарцева А.Є. Молоді спеціалісти на ринку праці: проблеми конкурентоспроможності та працевлаштування. *Економіка і управління*. 2013. №2. С. 49-54.
2. Лаврук О.С. Формування ринку праці молоді. *Економіка АПК*. 2001. №7. С. 100-103.
3. Лаврук В.В., Лаврук О.С. Управління організаційно-інформаційним забезпеченням розвитку кадрового потенціалу аграрних підприємств. *Збірник наукових праць ПДАТУ*. Вип. 17. 2009. С. 158-164.
4. Нестерович О.С. Ринок праці і зайнятість молоді в Україні в контексті євроінтеграційного розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. Випуск 70. 2022. С.186-190.
5. Стан зайнятості молоді в Україні (результати дослідження). Режим доступу: <https://gurt.org.ua/news/informator/73172/> (дата звернення 18.11.2022).
6. Юшкевич О.О. Молодь як соціально-економічна категорія. *Вісник ЖІТІ*. Економічні науки. 2000. №6. С. 113-116.
7. Яременко О.О. Молодь у стратегії людського розвитку України. Вивчення молоді на сучасному етапі: питання методології і методики. К.: А.Л.Д., 1996. 232 с.

СЕКЦІЯ 4. ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

*Аміна Власенко,
здобувачка освіти ЧНУ ім. Б. Хмельницького
Науковий керівник: Світлана Богуславська,
доктор економічних наук, професор
Україна, м. Черкаси*

СХЕМИ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ

На сьогоднішній день, будь-яка організація намагається втриматися на світовому та внутрішньому ринку. Через вплив багатьох факторів (війна, епідемія) на підприємство не так багато підприємств, які утримуються на ринку. Також одним із цих факторів є слабка схема організаційної структури управління.

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

Організаційна структура включає засоби розподілу різних видів діяльності між компонентами структури та координації діяльності цих компонентів, які використовуються для досягнення цілей. В рамках організаційної структури забезпечується здійснення всіх процесів управління та функцій виробництва продукції із залученням керівників і працівників усіх рівнів, категорій і спеціальностей.

Використання схеми організаційної структури в практиці управління дозволяє зрозуміти формальну ієрархію організації, включаючи структуру процесів, відповідальності та звітів. Ці рішення використовуються для вирішення низки завдань: визначення ролей і відповідальності всього персоналу в організації; встановлення ієрархії повноважень, процесів прийняття рішень; розвиток каналів зв'язку та інформаційних потоків, формуванням механізмів контролю, що визначають ступінь централізації та обсяг контролю, визначенням функцій і завдань управління [1].

Традиційний метод розробки організаційної схеми, також відомий як організаційна діаграма або органіграма складається з прямокутників з назвами посад співробітників або назвами підрозділів. Прямокутники з'єднані лініями без стрілок, але зазвичай зображуються зверху вниз, що вказує на відповідні переваги управління верхнього рівня над нижнім.

Другий широко використовуваний метод побудови організаційної схеми економічної системи належить до методу моделювання бізнес-процесів ARIS (Architecture of Integrated Information Systems) – проектування інтегрованої інформаційної системи. Дана методологія є найбільш розробленою та містить близько 100 різних моделей для опису, аналізу та оптимізації різних аспектів економічної системи, а також становить модуль конфігурації інтегрованої інформаційної системи SAP/R3, який використовує систему та її аналоги в процесі впровадження та налагодження діяльності компанії. Структурні моделі в ARIS поділяються на 4 категорії [2].

Організаційна модель описує різні рівні організаційних підрозділів та їхні зв'язки. Ця модель є однією з найважливіших, оскільки вона описує суб'єкти, які визначають вихід і вхід потоків ресурсів підприємства, керують і беруть участь у «бізнес-процесах». У моделі організаційної структури рекомендується відображати: сектори підприємства; посада і прізвище керівників відділів; фізичне розташування корпоративного сектору. Модель верхнього рівня включає незалежні відділи, які є частиною організаційної структури. Кожен з них деталізується на нижчому рівні – рівні структурного підрозділу. Нижній рівень — це опис відділу рівня посади — одиниця співробітника, яку займає конкретний співробітник.

Функціональна модель — це «дерево» основних функцій, які реалізує підприємство. Модель побудована за шарами - від функцій верхнього рівня до нижніх рівнів. При цьому функції не обов'язково показується в хронологічному порядку. На вищому рівні дається класифікація бізнес-процесів та їх групування. Процес є складною функцією. Детальна специфікація функції утворює ієрархію її опису. Між об'єктами моделі

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

встановлюються процесно-орієнтовані залежності, які використовуються під час процесно-орієнтованої функціональної розробки.

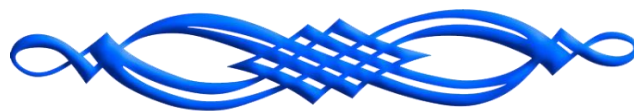
Модель бізнес-процесів призначена для детального опису процесу, який виконується в підрозділі, кількома підрозділами або конкретним співробітником. Вони дозволяють визначити взаємозв'язки між організаційними та функціональними моделями. Модель бізнес-процесу показує послідовність функціональних кроків, що виконуються організаційними одиницями в рамках бізнес-процесу, і часові обмеження, накладені на кожну функцію. Також вони є найбільш інформативними та зручними при описі діяльності організаційної одиниці. Модель має на меті описати алгоритми виконання процесу у формі послідовності керованих подій функцій. Основу моделі складають чергування об'єктів, функцій і подій, які взаємопов'язані.

Інформаційна модель організації — це діаграма інформаційних потоків, що використовується в процесі управління, що відображає різні процедури, які виконують функції управління організацією, представляючи зв'язок вхідних, вихідних файлів і індикаторів для кожного завдання. Інформаційна модель організації зосереджена на інформації як ресурсі, який створюється та використовується під час функціонування системи управління, спрямованої на розв'язання інформаційних проблем, раціоналізацію та інтеграцію інформаційних процесів, покращення організаційної структури та підвищення ефективності роботи в цілому [3].

По суті, створення схеми організаційної структури управління має вирішальне значення для будь-якого бізнесмена, зацікавленого в стабільному збільшенні прибутку. Структура управління складається з кількох рівнів, кожен з яких має певні обов'язки, але також є кілька інших ключових елементів, таких як навчання працівників і політика компанії. Добре продумана структура управління справді може допомогти будь-якому бізнесмену ефективно та результативно керувати ресурсами співробітників.

Список використаних джерел:

1. Кравченко В. Побудова схеми організаційної структури підприємства у MS Visio. URL: <http://modeling.at.ua/publ/10-1-0-54> (дата звернення: 04.11.2022).
2. Долганова О. Основні моделі Aris. stud.com.ua. URL: https://stud.com.ua/87192/ekonomika/osnovni_modeli_aris (дата звернення: 04.11.2022).
3. Матвієнко О., Цивін М. Основи організації електронного документообігу/Інформаційна модель організації. StudFiles. URL: <https://studfile.net/preview/9689771/page:6/> (дата звернення: 04.11.2022).

Ірина Гарбарець

магістрант,

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: **Андрій Тимків**, кандидат економічних наук,
викладач кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім. С. Юрія

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО УПРАВЛІННЯ

Потреба в нових підходах до управління як процесу виникла через дедалі складніше бізнес-середовище сучасних суб'єктів господарювання та соціальні очікування для менеджерів фірм.

Промислова революція, яка характеризувала світовий економічний розвиток з 1760 року, сформувала безліч принципів, вимог та завдань у сфері управління і коли такі дослідники, як Фредерік Вінслоу Тейлор, відстоювали принципи «наукового» управління, передумовою організаційних операцій стала форма «організації як машини». На початку 1900-х років термін «менеджмент» широко використовувався у функціонуванні підприємств, а організаційний акцент робився на ефективності, стандартизації та узгодженості виробництва.

Європейські бізнес-школи діяли протягом 1800-х років. Уортонська школа була відкрита в США в 1881 році, а до ХХ століття Harvard Business Review у 1922 році сформувала переконання, що менеджмент є академічною дисципліною, заснованою на політиці економічної лібералізації ХІХ століття. Ця концепція механістичних організацій, налаштованих на вільну ринкову економіку, хоч і досі популярна в деяких колах, однак стала неприйнятною для вирішення нагальних проблем управлінської стійкості, відповідальності та етики.

Співробітниця Harvard Business Review Ріта Гюнтер Макграт припустила, що «такий спосіб управління історично сприймався як *страха*; і хоча після цього настала те, що вона описує як «*вік досвіду*», вона заявляє про необхідність третього «віку» – віку *емпатії*: для керівників, працівників, зацікавлених сторін, громади та навколишнього середовища» [1].

Початок і середина двадцятого століття були періодом помітного зростання теорій менеджменту, імпортованих із дисциплін соціології та психології такими вченими, як Кріс Арджиріс, Пітер Друкер, Мері Паркер Фоллетт Галбрет; Елтон Мейо, Фредерік Вінслоу Тейлор і Макс Вебер.

У 1913 році Арч В. Шоу з Harvard Business почав змінювати навчальну програму менеджменту з описової на функціональну, наголошуючи на методах і дослідженнях. Принцип організації як машини поступався місцем іншим принципам – управління знаннями та стосунків не між частинами машини, а між людьми, між менеджерами та їхніми підлеглими; між

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства
організаціями та суспільством.

У 1919 році Уоллес Донем, декан Гарвардської бізнес-школи, найняв Елтона Мейо, який допоміг сформуванню Хоторнських досліджень працівників Western Electric, що дозволило отримати нове розуміння поведінки людей на робочому місці.

У 1970-х і 80-х роках адміністрації Рональда Рейгана і Маргарет Тетчер знову прийняли політику приватизацію та дерегуляції, а відтак багато установ на сьогоднішній день все ще працюють, як в період коли основним принципом слугувала «бізнес-як-машина».

Проте, більшість викладачів з менеджменту у сучасних провідних університетах та бізнес-школах тепер віддають перевагу принципам підприємництва та лідерства .

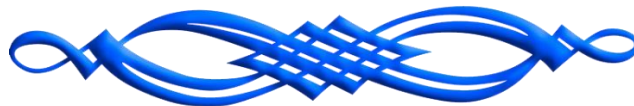
У 2017 році понад 90% здобувачів у сфері бізнесу та управління віддавали перевагу роботі на відповідального роботодавця. Інше дослідження, проведене в Індії, виявило, що концепції відповідальності бізнесу, філантропії та економічної обґрунтованості є важливими аргументами для введення корпоративної соціальної відповідальності в менеджменті як освітній галузі. Це робиться для того щоб задовольнити мінливі потреби бізнесу.

Подібні дослідження показують, що суспільство готове до нової ери бізнес-мислення та практики управління. Відомий вчений Стівен Гокінг проголосив: «Найбільші досягнення людства були досягнуті завдяки розмовам, а найбільші невдачі — через не розмови» [2]

Таким чином, педагоги менеджменту повинні поговорити зі студентами про те, як взяти на себе нові ролі в організаційних структурах, які враховують соціальну та екологічну стійкість. Від керівників сьогодні вимагається співпереживання, а також виконання та досвід.

Список використаних джерел:

1. Challenges to Modern Management Education. URL: <https://www.palgrave.com/gb/campaigns/modern-management-challenges/challenges-to-modern-management-education>
2. Christopher E. (2018) Meeting Expectations in Management Education. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-76412-2#toc>

*Анастасія Гончарова,
здобувачка освіти ВСП «Маріупольський фаховий коледж ДВНЗ
«Приазовський державний технічний університет»
Науковий керівник: Катерина Козельська, викладач
ВСП «МФК ДВНЗ «ПДТУ»,
Україна, м.Маріуполь*

ТРАНСПОРТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Євроінтеграція для України є багатоаспектним процесом, який передбачає перш за все зміни та адаптацію транспортного сектора до європейських стандартів в середині країни. Доведено, що шлях України до ЄС пролягає через її внутрішні соціально-економічні трансформації.

Реалізація євроінтеграційних планів України в економічній сфері базується на двосторонніх домовленостях з ЄС щодо гармонізації секторального законодавства, правил і технічних стандартів. Євроінтеграційним процесам транспорту були присвячені роботи відомих вітчизняних та зарубіжних науковців та вчених. Приміром, за оцінками Єврокомісії, у сфері транспорту, на автомобільному транспорті необхідно 3—5 років, на залізничному — 8—10 років, у дорожній га лузі — 3—6 років, щоб змінити всю структуру, привести у відповідність усі нормативно-правові акти для того, щоб європейська спільнота визнала, що за цими напрямками Україна готова до членства в ЄС.

Транспортні засоби потребують значних змін, які повинні відповідати сучасним вимогам за своєю конструкцією, пасажиромісткістю, класом комфортності, екологічними показниками та переведенням на споживання альтернативних екологічно чистих видів палива. [1, с.64]

Особливості розвитку пасажирських послуг на автомобільному транспорті в Україні дозволяють узагальнити неутішні для подальшого соціально-економічного розвитку країни підсумки: скорочення диспетчерських станцій, автостанцій, автобусних маршрутів, втрата державного контролю за якістю та безпекою автотранспортних послуг. За період незалежності України і до сьогодні у транспортному секторі накопичилася велика кількість проблем, що потребують негайного та першочергового вирішення. [1,с.103] Основними з них є:

- невідповідність вимогам сьогодення як законодавства з питань регулювання діяльності транспортних перевізників, які забезпечують безпеку перевезення пасажирів та вантажів, так і системи державного контролю дотримання персоналом транспортного сектору норм законодавства;

- недостатній обсяг фінансування витрат пасажирських перевізників, що пов'язані з наданням соціально значущих послуг, та відсутність компенсації витрат від регульованого тарифу за рахунок бюджетних коштів;

- відсутність системного підходу до забезпечення функціонування транспорту, створення конкурентного середовища, рівних умов на ринку транспортних послуг.

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

У сучасних умовах у сфері транспортної політики ЄС триває процес перегляду політики щодо транс'європейських транспортних мереж (TEN-T), яка враховує сучасні вимоги до загрози до зміни клімату та захисту довкілля, збільшення території ЄС, необхідності посилення зовнішнього виміру співпраці у транспортному секторі. До основних напрямів удосконаленої політики TEN-T належать: 1) об'єднання майбутньої TEN/T з транспортними мережами сусідніх країн для поширення TEN-T за межі ЄС; 2) оптимізація структури парку рухомого складу відповідно до потреб населення; [2, с.59] 3) забезпечення економічної ефективності підприємств, що передують приведенню тарифу до реальних умов експлуатації; 4) забезпечення розвитку конкуренції та обмеження монополізму на ринку перевезень; [2, с.74] 5) об'єднання транспортних мереж ЄС та країн партнерів Європейської політики сусідства, а також мереж країн Європейської політики сусідства між собою; 6) забезпечення економічної ефективності підприємств, що передують приведенню тарифу до реальних умов експлуатації.

Сприяння реалізації інвестиційних проектів на інноваційній основі шляхом: 1) надання державної підтримки інноваційних проектів з метою забезпечення розвитку перевезень; 2) надання інноваційним проектам, що пройшли конкурсний відбір, часткових компенсацій вартості проекту; 3) залучення інвестицій на умовах концесії. [3, с.74-75]

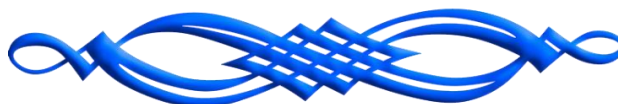
Удосконалення податкового регулювання та ціноутворення шляхом: запровадження механізму розрахунку за проїзд на пасажирських маршрутах електронними картками, старт картками (безготівкові розрахунки); запровадження спеціального податкового стимулювання для підприємств, які здійснюють технологічне оновлення; запровадження єдиного механізму оподаткування для транспортних підприємств усіх форм власності; реформування системи пільг та запровадження адресних компенсацій особам, які отримують право на пільговий проїзд.

Підвищення рівня охорони навколишнього природного середовища. Забезпечення безпеки перевезень на транспорті.

Таким чином, можемо стверджувати, що євроінтеграція для України є багатоаспектним процесом, який передбачає перш за все зміни та адаптацію транспортного сектора до європейських стандартів в середині країни.

Список використаних джерел:

1. Бондар Н.М. Розвиток транспортної інфраструктури України на засадах державоприватного партнерства: монографія / Н.М. Бондар. –К.: НТУ, 2014. – 336 с.
2. Управління соціально-економічним розвитком країни, регіону, підприємства в умовах кризи (виробнича, будівельна та транспортна галузі): монографія / Череп А.В. та ін.; за ред. Л.М. Савчук. Дніпро: Біла К.О., 2019. 467 с.
3. Загурський О.М. Конкурентоспроможність транспортно-логістичних систем в умовах глобалізації: інституціональний аналіз: монографія. Київ: О.В. Ямчинський, 2019. 373 с.

Ілля Гораши

здобувач освіти ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Людмила Кушнір, кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім. С.Юрія

НРЗВО Кам'янець-подільський державний інститут,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ТЕНЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА РОЛЬ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ

Істотною рисою сучасного світового порядку є прискорення глобалізації за рахунок міжнародної міграції капіталу, використання міжнародного поділу праці, поглиблення спеціалізації країн, розширення їх економічних відносин та взаємозалежності. Запорукою успіху в управлінні такими потоками капіталів та економічними взаємозв'язками є ефективне здійснення міжнародного фінансового менеджменту.

Фінансовий менеджмент в міжнародному бізнесі – особливий вид менеджменту, головними цілями якого виступають формування, розвиток та використання конкурентних переваг фірми за рахунок можливості ведення бізнесу в різних країнах з використанням економічних, соціальних, демографічних особливостей цих країн та взаємодії між різними країнами [2, с.552].

В економічній та управлінській науці сьогодні немає єдиного визначення поняття «фінансовий менеджмент». Найчастіше вчені розглядають концепцію фінансового менеджменту з двох сторін, залежно від стадії ділового циклу в компанії та загальної економіки.

М. Крутько дає таке визначення:

1) профілактичний та прибутковий (в основному використовується під час відновлення економіки та процвітання) - комплекс заходів, спрямованих на запобігання фінансовій кризі компанії та максимізацію прибутку (систематичний аналіз операційної, фінансової та інвестиційної діяльності Компанії, оцінка ймовірності банкрутства, управління ризиками тощо);

2) антикризові ситуації (в основному використовуються в період економічних спадів та депресій) - комплекс заходів, спрямованих на мінімізацію збитків, а також на вихід компанії з кризи, зокрема шляхом реорганізації та реструктуризації компанії.

Фінансовий менеджмент - комплекс заходів, спрямованих на управління фінансовими ресурсами компанії з метою досягнення основної мети торгових компаній – максимізації прибутку, а також запобігання або пом'якшення впливу фінансової кризи на компанію[1, с. 188].

Сутність міжнародного фінансового менеджменту:

1. Формує та розвиває конкурентні переваги в системі "НДДКР - Виробництво - Продажі - Послуги", використовуючи можливості в різних країнах та міжнародне співробітництво.

2. Шукає можливості для розвитку бізнесу та перетворення його на конкурентну перевагу компанії в конкретних країнах та в контексті відносин між різними країнами.
3. Керівництво розробляє стратегії зростання та розвитку із залученням багатьох країн.
4. Шукає та використовує конкурентні можливості шляхом глобалізації.

За умов стрімкого розвитку глобалізації багатонаціональні компанії (ТНК) стали центральною темою глобальної трансформації світового економічного зростання, поступово підкорюючи нові ринки та розміщуючи свої філії в різних країнах.

У сучасних термінах ТНК - це міжнародні компанії, які володіють або контролюють виробництво продукції (чи послуг) за межами своєї країни, розташовують свій бізнес у різних країнах світу, об'єднані єдиною власністю на засоби виробництва та відповідно з головною компанією розробляють глобальні стратегії. Активна участь ТНК у міжнародному виробництві характеризується величезною мірою, інтеграцією ринків у країнах, що розвиваються, створенням фактичного міжнародного виробництва у компанії, яка функціонує на основі модернізованого міжнародного поділу праці.

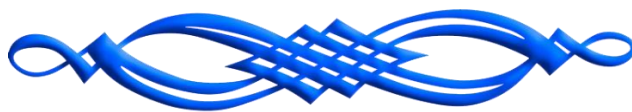
Фінансовий менеджмент у ТНК – це набір специфічних інструментів, які компанії використовують у своїй фінансовій діяльності на міжнародних ринках. Фінансовий менеджмент базується на системі корпоративного управління, оскільки фінанси ТНК - це лише частина всієї компанії, яка включає операції, маркетинг, дослідження та розробки, а також працівників.

Бакало Н. В. Песоцька М. В. у своїх працях заявляють, що основним завданням міжнародного фінансового менеджменту є оптимізація умов залучення коштів як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. Світова практика розглядає випуск акцій ТНК як одного з найбільших внутрішніх джерел фінансування [3, с. 165]. Посилення фінансового менеджменту як одного з найважливіших напрямків компетенції керівників підприємств вважається ефективним практичним інструментом у маршрутному управлінні та управлінні компаніями, а також у реалізації стратегій зростання та розвитку. Александрова Г. М., Сілаєва В. І. наголошують, що формування теоретичних основ фінансового менеджменту ТНК вимагає виявлення його економічного значення як елемента загального корпоративного управління та планування, а також логічної структури загальної системи управління ТНК [4, с. 637].

Отже, прискорення глобалізації та зростання міжнародної ділової активності призводить до необхідності створення нових підходів в управлінні фінансами компаній на міжнародному рівні. Усі характеристики фінансового менеджменту на рівні ТНК пов'язані зі специфікою господарських операцій у кожній країні. Фінансові ресурси міжнародних компаній виступають одним із головних елементів світової економіки. З цієї точки зору, оптимізація умов залучення коштів у країні та за кордоном визначається як центральне завдання міжнародного фінансового менеджменту.

Список використаних джерел:

1. Крутько, М. А. Фінансовий менеджмент підприємств в сучасних реаліях міжнародної інтеграції. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Економічні науки, № 177. 2016. С. 186-191.
2. Міжнародні фінанси : навчальний посібник за ред. д.е.н., професора, академіка Ю.Г. Козака; ЦУЛ. К., 2013. 552 с.
3. Бакало Н.В. Песоцька М.В. Фінансовий менеджмент у зовнішньоекономічній діяльності. Економічний форум. 2016. №3. С. 164–170.
4. Александрова Г.М., Сілаєва В.І. Фінансовий менеджмент транснаціональних корпорацій. Молодий вчений. 2016. № 12. С. 637–640.

Андрій Грабовий,
здобувач вищої освіти другого рівня
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету
Україна, м. Вінниця
Науковий керівник: *Віктор Пилявець,* к.е.н., доцент
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету
Україна, м. Вінниця

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛІ COSO В ПОБУДОВІ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Основним і всеохоплюючим терміном для всіх стандартів та законів в міжнародній практиці контролю є термін «*audit*» (або «*auditing*» як процес проведення аудиту і який перекладають також як «аудит»). Що стосується терміна «контроль» («*control*»), то в основному застосовують поняття «внутрішній контроль» («*internal control*»), «контроль якості» («*quality control*»), «парламентський контроль» («*parliamentary control*»).

Сучасний етап історії уніфікації вимог до системи внутрішнього контролю підприємств почався в 1985 р. в США, коли за участю п'яти професійних саморегульованих організацій - АІСРА (*American Institute Certified Public Accountants*), Американської Асоціації з обліку і звітності (*American Accounting Association*), FEI (*Financial Executives Institute*), Інституту внутрішніх аудиторів (*Institute Internal Auditors*) і Інституту фахівців управлінського обліку (*Institute of Management Accountants*) - була створена національна комісія з боротьби з недостовірною фінансовою звітністю, відома на ім'я першого її голови, Джеймса С. Тредвея, як Комісія Тредвея.

Опублікований ними звіт (1987г.) містив заклик до досягнення домовленості в частині основних понять внутрішнього контролю. Робоча

група за участю Комітету спонсорських організацій Комісії Тредвея (*Committee Sponsoring Organizations Treadway Commission, COSO*) провела аналіз літератури з внутрішнього контролю. Результат був представлений громадськості в 1992г. під назвою «Інтегрована концепція внутрішнього контролю» (*Internal Control — Integrated Framework*) [95]. Акцент у цьому документі був зроблений на відповідальності керівництва підприємства за стан контролю. Суть COSO можна висловити так: ви керуєте тоді, коли ризик оцінений і керований.[1]

- внутрішній контроль являє собою процес. Це засіб для досягнення мети, а не самоціль;

- внутрішній контроль залежить від людей. Він являє собою не тільки політики керівництва і форми, а й людей на всіх рівнях компанії;

- внутрішній контроль може забезпечити керівництву і раді директорів компанії лише достатню впевненість, але не абсолютні гарантії;

- внутрішній контроль спрямований на досягнення цілей в одній або декількох окремих, але пересічних категоріях.

Запропонований COSO система внутрішнього контролю, складається з п'яти взаємозв'язаних компонентів, що виходять із способів управління бізнесом. Відповідно до COSO, ці компоненти забезпечують ефективну основу для опису та аналізу системи внутрішнього контролю, яка здійснюється в організації відповідно до вимог фінансового регламенту[2]. П'ять компонентів включають в себе:

Контрольне середовище надає атмосферу в організації, що впливає на контрольне знання свого персоналу. Вона є основою для всіх інших компонентів внутрішнього контролю, що забезпечує дисципліну і структуру. До факторів контрольної середовища відносяться цільність, етичні цінності, стиль роботи керівництва, система делегування повноважного, а також процеси управління та розвитку персоналу в організації.

Оцінка ризиків: будь-яка організація зіткнеться з різними ризиками зовнішніх і внутрішніх джерел, які повинні бути оцінені. Попередньою умовою для оцінки ризику є визначення цілей, тому оцінка ризику передбачає виявлення та аналіз відповідних ризиків, пов'язаних із досягненням встановлених цілей.

Засоби контролю представляють собою внутрішні документи та процедури, які допомагають менеджменту в реалізації своїх рішень. Вони допомагають забезпечити виконання необхідних дій, для усунення ризиків, які можуть порушити організацію досягнення її цілей.

Інформація та комунікація: Інформаційні системи відіграють ключову роль у системах внутрішнього контролю, оскільки вони створюють звіти, що включають, фінансову інформацію, а також інформацію про операційну діяльність та спостереження за процедурами та законодавством, що дозволяє розвивати та керувати бізнесом.

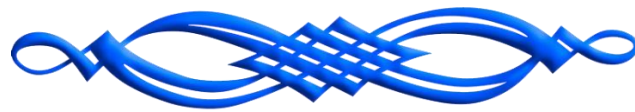
Моніторинг: Система внутрішнього контролю, вимагає моніторингу — процес оцінки якості роботи системи протягом проміжку часу. Це досягається шляхом постійного моніторингу діяльності або окремих оцінок. Недостатки

внутрішнього контролю, виявлені в ході таких контрольних заходів, слід привести до керівництва та усунути для забезпечення постійного вдосконалення системи.

Одже модель COSO, є доцільною для використання підприємствами та організаціями України, що дозволить їм створити стійку та ефективну систему внутрішнього контролю та ризик-менеджменту.

Список використаних джерел:

1. Комітет організацій-спонсорів Комісії Тредвея <https://www.coso.org/SitePages/Home.aspx> (21.11.2022)
2. RISK MANAGEMENT SYSTEM AND INTERNAL CONTROL - MODEL COSO <https://www.inbridge.com.ua/goods-sistema-upravlinnya-rizikami-ta-vnutrishnim-kontrolem---model-coso-en.> (21.11.2022)

*Катерина Жигаловська,
здобувач освіти 4 курсу, Ф-41б групи,
НРЗВО «Кам'янець-Поділький державний інститут»
Науковий керівник: Андрій Тимків, кандидат економічних наук,
Викладач кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім. С. Юрія
НРЗВО «Кам'янець-Поділький державний інститут»
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ СУЧАСНИХ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Фінансові технології (більш відомі як Fintech) використовуються для опису нових технологій, спрямованих на вдосконалення та автоматизацію надання та використання фінансових послуг. За своєю економічною сутністю фінансові технології використовуються, щоб допомогти компаніям, власникам бізнесу та споживачам краще керувати своїми фінансовими операціями, процесами та життям, використовуючи спеціалізоване програмне забезпечення та інформаційні алгоритми, що встановлені на персональних комп'ютерах та різноманітних сучасних гаджетах.

У XXI столітті фінтех як термін спочатку застосовувався до технологій, що використовуються у внутрішніх системах відомих фінансових компаній. Однак з тих пір відбулося певне зміщення акцентів у бік орієнтованих на споживача послуг. Відтак, зміст самого поняття значно розширився, оскільки додалися фінансові продукти орієнтовані на споживача.

На сьогодні, Fintech розширив свої рамки і тепер охоплює різні сектори та галузі, зокрема такі як освіта, наука, роздрібні банківські послуги, фандрейзинг, сферу послуг, некомерційні організації, а також управлінську сферу тощо.

Fintech також включає розробку та використання криптовалют, таких як Bitcoin. Незважаючи на те, що цей сегмент фінансових технологій нині є

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

доволі перспективним, «великі гроші» все ще зберігаються у традиційній глобальній банківській галузі із багатотрильйонною ринковою капіталізацією.

Загалом, сучасний термін «фінансова технологія» можна застосовувати до будь-яких інновацій у тому числі, у сфері бізнесу, цифрових грошей та бухгалтерського обліку. Проте після Інтернет-революції та революції мобільного Інтернету (стрімкого розвитку смартфонів) фінансові технології стали невідомою складовою людського життя. Фінтех, який спочатку стосувався використання комп'ютерних технологій, що застосовувалися у бек-офісах банків або торгових фірм, тепер стосується широкого спектру технологічних новацій у особистих та комерційних фінансах.

Фінансові технології тепер описують різні фінансові дії: як грошові перекази, внесення чеків за допомогою смартфона, віртуальне звернення у відділення банку, щоб подати заявку на кредит, залучення грошей для відкриття бізнесу або управління інвестиціями, при цьому без допомоги людини. Відповідно до Індексу сприйняття фінтех за 2017 рік ЕУ, одна третина споживачів користується принаймні двома або більше послугами фінтех, і ці споживачі також все більше усвідомлюють фінтех як частину свого повсякденного життя [1].

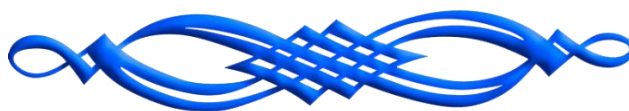
Досі фінансові установи пропонували різноманітні послуги під єдиною формою – «фінансова послуга». Обсяг цих послуг охоплював широкий діапазон від традиційної банківської діяльності до іпотечних і торгових послуг. У своїй найпростішій формі Fintech об'єднує ці послуги в окремі пропозиції. Поєднання оптимізованих пропозицій із технологіями дозволяє фінтех-компаніям бути ефективнішими та скорочувати витрати, пов'язані з кожною транзакцією [2].

Таким чином, ми маємо справу з інтеграцію технологій у пропозиції компаній, що надають фінансові послуги, з метою покращення їх використання та доставки споживачам. Це в першу чергу працює шляхом відокремлення пропозицій таких фірм і створення нових ринків для них.

Технологічні стартапи дозволяють провідним компаніям у фінансовій галузі, розширити фінансову доступність використовуючи при цьому технології для скорочення операційних витрат.

Список використаних джерел:

1. Global FinTech Adoption Index 2019. URL https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/en_gl/topics/banking-and-capital-markets/ey-global-fintech-adoption-index.pdf
2. Financial Technology (Fintech): Its Uses and Impact on Our Lives <https://www.investopedia.com/terms/f/fintech.asp#citation-1>

*Дарина Зайць,
здобувачка освіти
Київський Державний торговельно-економічний університет,
Науковий керівник: Мисюк Вікторія, кандидат економічних наук,
старший викладач
Україна, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ТА ХАРАКТЕРНІ ПОМИЛКИ ПРИ АУДИТІ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

Аудит виробничих запасів вважається одним із найскладніших, оскільки номенклатура матеріалів та сировини може обчислюватися тисячами одиниць, а інформація щодо їх обліку та руху складати до 50% усієї інформації з управління виробництвом. При перевірці матеріалів, що відпускаються у виробництво, завданням аудиторів є оцінити:

- правильність оприбуткування за бухгалтерськими рахунками та списання у виробництво відповідно до статей витрат;
- визначення вартості виробничих матеріалів згідно з способами, зазначеними в обліковій політиці;
- повноту документального відображення руху запасів та правильну кореспонденцію рахунків;
- дотримання необхідних умов для зберігання;
- обґрунтованість тієї кількості сировини, що закуповується, та матеріалів, яку проводить підприємство;
- відображення результатів раніше проведених інвентаризацій. [2, с. 107]

Щоб ефективно провести перевірку матеріальних цінностей, що використовуються у виробництві, аудитор має уважно ознайомитися з технологічним процесом, порядком зберігання та відпуску матеріалів зі складів, відображенням особливостей виробництва в обліковій політиці. Такий підхід допоможе перевірити правильність відображення у бухгалтерській звітності та формування фінансового результату підприємства.

Під час аудиту виробничих запасів аудитор може стикнутись з рядом характерних помилок. Для того, щоб їх уникнути та провести перевірку результативно, спеціалісту перш за все необхідно звернути увагу на помилки, які найчастіше допускаються при врахуванні наявності та переміщення матеріальних цінностей в інших організаціях з аналогічним видом діяльності. Нині статистично виявлено такі типові порушення:

- немає договорів про матеріальну відповідальність з особами, які безпосередньо працюють з матеріальними цінностями;
- не оформлюються або не повністю заповнюються первинні документи на надходження матеріалів після закупівлі або на відпустку сировини у виробництво;

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

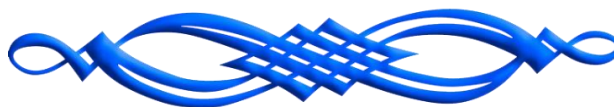
- для обліку матеріалів не використовуються аналітичні рахунки та не заповнюються картки складського обліку;
- не проводиться обов'язкова інвентаризація;
- не враховується метод визначення вартості запасів, зазначений в обліковій політиці;
- відсутні договори з постачальниками на постачання матеріалів;
- не оформлюються договори про матеріальну відповідальність співробітників за отримані виробничі запаси;
- неправильно враховується ПДВ при надходженні та вибутті матеріалів;
- цінності, придбані через підзвітних осіб, не припадають на рахунки матеріалів, а списуються відразу на витрати, в такий спосіб може бути некоректно сформована собівартість певного виду продукції;
- при автоматизованій системі обліку не оформляються на паперовому носії документи, які організація повинна мати у роздрукованому вигляді;
- не формується резерв під зниження вартості матеріальних цінностей;
- не створюються умови дотримання необхідних правил складського зберігання. [1]

Після проведення аудиту матеріально-виробничих запасів аудитор повинен систематизувати всі виявлені порушення, щоб провести аналіз та встановити причину їх виникнення. Також спеціалісту необхідно визначити вплив помилок на формування достовірної фінансової звітності.

Висновок. Виробничі запаси грають значну ролі у формуванні собівартості продукції. Тому аудит матеріалів дозволяє виявити та усунути помилки щодо фінансового результату і, отже, податку на прибуток, зробити висновки про існуючу систему зберігання запасів, а також про ефективність їх використання та дати рекомендації щодо вдосконалення роботи з товарно-матеріальними цінностями.

Список використаних джерел:

1. Аудит - Утенкова К.О.-Методика аудиту виробничих запасів. *Бібліотека українських підручників*. URL: <http://westudents.com.ua/glavy/5334-metodika-auditu-virobnichih-zapasv.html> (дата звернення: 17.11.2022).
2. Фабіянська В.Ю. Облікова політика сільськогосподарських підприємств // В.Ю. Фабіянська / Економіка АПК. – 2006. - № 12. – С. 105-110 (дата звернення: 17.11.2022).

Олег Кононов,

здобувач освіти

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,

Науковий керівник: Лаврук О.С., кандидат економічних наук, доцент

Україна, м. Кам'янець-Подільський

БЕНЧМАРКІНГ: СУТНІСТЬ ТА МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Зростання цін на енергоносії та лібералізація зовнішньої торгівлі України примушує вітчизняні підприємства до пошуку нових засобів та методів підвищення конкурентоспроможності, продуктивності та ефективності виробництва. Існуючі розробки вітчизняних науковців з цієї проблеми здебільшого орієнтовані на умови адміністративної чи перехідної економіки та не відповідають сучасним вимогам господарювання. Тому виникає необхідність у вивченні зарубіжного досвіду та сучасної методології управління ефективністю діяльності підприємств, сучасного інструментарію підвищення конкурентоспроможності підприємства в ринкових умовах та можливості його застосування як методичного забезпечення процесу управління ефективністю діяльності підприємства.

В останні два десятиліття в розвинених економіках та економіках, що стрімко розвиваються, широке поширення отримала методологія бенчмаркінга. Термін «бенчмаркінг» (benchmarking) англійського походження і не має однозначного перекладу (benchmark — вихідний пункт, початок відліку, еталон, база) [1].

На сучасному етапі єдиної думки щодо визначення сутності бенчмаркінгу не існує. Серед численних дефініцій терміна «бенчмаркінг» можна виділити визначення, представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Зміст різних визначень поняття «бенчмаркінг» [2]

Критерій визначення	Зміст визначення	Автор, джерело
Як процес	Бенчмаркінг – безперервний процес аналізу і порівняльної оцінки способів і методів, які використовує фірма при здійсненні своїх функцій	Рейдер Р.
	Бенчмаркінг являє собою процес систематичного, методичного і безперервного визначення і вивчення кращих видів діяльності та навичок і вмінь, що лежать в їх основі та використовуються в даній галузі фірмами в їх прагненні до Ідеалу	Діденко Ю., Соболева Т.
Як метод, інструмент, спосіб	Бенчмаркінг – це метод, який підвищує продуктивність підприємства, внаслідок виявлення та впровадження кращих практик здійснення економічних операцій і продажів компаній	Даррелл К. Рігбі

	Бенчмаркінг виступає як потужний інструмент, за допомогою якого організація може проводити порівняльний аналіз продуктів, обладнання, персоналу і процесів	Старіков В.
Як діяльність	Бенчмаркінг – це вид діяльності, що пов’язаний із клієнтами, технологією і культурою підприємництва і здійснюється у плануванні з орієнтацією на створення цінності і компетентності	Bruckhardt W.
Як пошук	Бенчмаркінг – це пошук кращих методів, які ведуть до поліпшення діяльності	Кэмп Р.

Якщо взяти до уваги розвиток бенчмаркінгу в світі, то найбільш ефективно його використовують у Японії та США. В цих країнах він розвивається за інтенсивної державної підтримки. Обмін своїм досвідом здійснюють компанії, отже спрощується їхня діяльність, а це з свого боку позитивно відзначається на економіці країни загалом. Водночас сприйняття та прийняття бенчмаркінгу, безсумнівно сприятиме тому, що в країні будуть створюватися та розвиватися консультаційні центри, завдяки яким, різні організації будуть співпрацювати.

Для України бенчмаркінг може виявитися цінним інноваційним інструментом, завдяки якому можна буде розробити зміни в соціально-економічній політиці держави. Проте слід пам’ятати, що бенчмаркінг не може бути одноразовим аналізом, оскільки для одержання належної ефективності від застосування цього процесу необхідно зробити його системним [3].

Розвиток бенчмаркінгу в Україні зіштовхнувся з такими проблемами: неможливість порівняти досвід українських підприємств із досвідом західних суб’єктів господарювання; упереджене ставлення керівного складу організацій та підприємств до проведення безоплатних урядових програм; помилкове розуміння інструментарію та призначення бенчмаркінгу. В Україні бенчмаркінг не є дуже поширеним. Про це свідчать результати спроби введення програми «Українського індексу бенчмаркінгу», що фінансувалася Міністерством у справах міжнародного розвитку Великобританії (DFID).

UBI (Ukrainian Benchmarking Index) – це комп’ютерна програма, що дає можливість проведення порівняльного аналізу конкретного бізнесу з найкращим його аналогом, який вибирається із бази даних. Взагалі процес проведення такого аналізу досить простий. Він полягає в опитуванні керівників організацій, внесенні результатів опитування в базу даних і програма видає графічне зображення місця розташування досліджуваної організації як порівняти з іншими учасниками ринку. Починаючи з 2003 р., спеціально підготовлені консультанти розміщали зібрану інформацію щодо двохсот українських компаній. Однак у 2007 р. програма припинила своє функціонування у зв’язку з тим, що підприємства практично не надавали детальної інформації про особливості ведення власного бізнесу і проводити

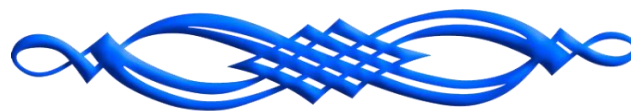
порівняння було неможливо [4].

Одним із цікавих прикладів застосування методології бенчмаркінгу в Україні є КП ПОР «Полтававодоканал». Так, на початку 2015 р. в Україні проводився проект «Бенчмаркінг», у якому взяли участь вісім водоканалів, у тому числі і КП ПОР «Полтававодоканал». У працівників КП ПОР «Полтававодоканал» з'явилася можливість порівняти показники своєї діяльності з водоканалами України та Європи. Результати системи бенчмаркінгу дозволять у майбутньому водопровідно-каналізаційним підприємствам позбавитися недоліків і стати більш яскравішими для потенційних інвесторів.

Таким чином, бенчмаркінг є альтернативним методом стратегічного планування, використовуючи який завдання розвитку підприємства визначають з урахуванням ідеальних показників досліджених підприємств. Застосування бенчмаркінгу в системі управління підприємством дозволяє систематично знаходити та оцінювати всі переваги найкращого досвіду підприємств-конкурентів і створювати можливості для їх використання на власному підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Веллінгтон Дж. Конкурентоспроможність транснаціональних корпорацій : монографія. К. : Бліц-Інформ, 2004.
2. Морщенок Т. С. Бенчмаркінг як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємницьких структур. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. С.533-540.
3. Коваленко О. В. Сутність та особливості бенчмаркінгу в антикризовому управлінні підприємством. *Механізм регулювання економіки*. 2009. № 3. С. 140–145.
4. Вишинська Т. О. Бенчмаркінг в Україні: психологічний аспект. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2008/Economics/25408.doc.htm (дата звернення 13.11.2022).
5. Славіна Н.А., Лаврук О.С. Бенчмаркінг як інструмент маркетингової діяльності аграрного підприємства. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2017. Вип. 26(2). С. 229–235.

*Василь Німець,
здобувач освіти ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: **Ірина Гарбарець,**
в.о. директора ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут», викладач
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Швидкий розвиток торгівлі та платежів на початку ХХІ століття у більшості країн світу вимагає скорочення коштів грошового обігу та збільшення результативної діяльності платіжних систем. Розвиток науково-технічного прогресу та електронно-обчислювальної техніки в умовах глобалізації фінансового ринку потребує для розрахунків та обробки документів використання сучасних електронних платіжних засобів. Такими є Е-гроші, які з'явилися у нашому житті відносно недавно, але темпи розвитку цього ринку досить швидкі.

Значний внесок у розвиток учіння щодо е-грошей зробили вітчизняні науковці економічної теорії В. Барановський В. Міщенко, М. Савлюк та інші [1]. Однак відомі учені не змогли дійти єдиної думки щодо природи е-грошей та майбутньої їх ролі. Тому питання застосування е-грошей в українських реаліях є досить актуальним та недостатньо дослідженим і потребує подальшого вивчення цієї категорії. Більш детально зазначена проблема розглядається у дослідженнях зарубіжних учених, як-от: М. Вутфольда, Ч. Гудхарда, А. Шампаєва, Л. Уайта, Б. Фрідмена тощо [1].

Еволюція типів і форм грошей упродовж століть відображає людську винахідливість так само, як і розвиток інструментів, мови та писемності. Гроші існують з часів людської цивілізації. Виникненню грошей передувало розвиток товарообміну або бартеру. Гроші пройшли складний і тривалий шлях становлення у напрямі від повноцінних до неповноцінних, змінюючи свою форму залежно від потреб та умов життя людства. З появою е-грошей їх форма якісно змінилася: такі гроші втрачають свою актуальну матеріальну істотність.

Термін «електронні гроші» є порівняно новим терміном і неодноразово використовувався для позначення широкого спектру методів оплати (е-гроші, цифрові гроші, інтернет гроші, цифрова готівка), заснованих на новітніх технологічних рішеннях. Як наслідок, не існує єдиного, загальноприйнятого визначення електронних грошей, яке б чітко розкривало економічну та правову природу.

Отож, е-гроші відносяться до неповноцінних грошей, за сутністю – це кредитні гроші, за формою – це різновид депозитних грошей, це платіжний засіб, який існує у вигляді однієї лише інформації у пам'яті на спеціальних технічних пристроях, в залежності від його змісту і форми, і здійснює свій рух автоматично за допомогою комп'ютерних систем. За суттю, це гроші, які

виконують грошовий обіг не у паперовій формі, а шляхом упровадження у сферу розрахунків інформаційних технологій і новітніх систем зв'язку.

Електронні гроші є найпростішим і найшвидшим способом оплати, доступним майже у кожній країні світу, і використовується компаніями для проведення економічних розрахунків, а населенням для оплати рахунків, послуг і переказу грошей. Сьогодні онлайн-гроші можна використовувати для здійснення покупок в інтернет магазинах, для замовлення послуг, погашення комунальних платежів, обміну грошей з контрагентами у будь-якій точці світу [3].

Е-гроші, порівняно з іншими формами грошей, також мають свої переваги та недоліки. До основних переваг е-грошей можна віднести:

- 1) зручність та оперативність (легко розрахуватися за товари та послуги в режимі онлайн 24/7, не виходячи з дому, операція відбувається миттєво і гарантовано);
- 2) низька комісія при транзакції (особливо для внутрішніх переказів при перерахунку з гаманця на гаманець);
- 3) мобільність (операція переказу або розрахунку за товари та послуги може відбуватися будь-де, незалежно від місця перебування, за наявності інтернету та за допомогою технічних пристроїв);
- 4) анонімність (при здійсненні розрахунків та платежів, зазвичай, не потрібно повідомляти про себе будь-яку інформацію, лише потрібен номер гаманця);
- 5) захист від органів державної податкової служби;
- 6) відсутність необхідності перерахунку (такі кошти не потрібно перераховувати, ця операція здійснюється автоматично);
- 7) подільність (для здійснення платежів немає потреби добирати відповідну суму і давати решту);
- 8) висока портативність (незалежно від суми, такі гроші не потребують затрат для транспортування, тому що не мають ні об'єму, ні ваги);
- 9) доволі низька вартість емісій (економія витрат на виготовлення грошей);
- 10) тривалість використання (не маючи фізичної форми, гроші не зношуються, не рвуться, не стираються) [1; 2; 4].

Усупереч цим численним перевагам, е-гроші мають багато недоліків і проблем, пов'язаних із їх використанням. До основних проблем електронних грошей відносимо:

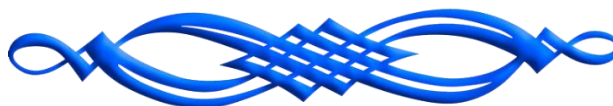
- 1) емісія гарантується винятково емітентом, держава не дає ніяких запорук і гарантій;
- 2) більша вразливість до шахрайства і крадіжок;
- 3) хакерські та вірусні атаки;
- 4) перебої у роботі платіжних систем;
- 5) потреба у програмно-технічних засобах;

- б) неможливість здійснення платежів поза системою, оскільки вони існують тільки у межах тієї системи, у межах якої вони емітовані;
- 7) при зберіганні не нараховується відсоток;
- 8) комісія при знятті готівки;
- 9) відсутність ідеальної законодавчої бази, яка регулює обіг е-грошей;
- 10) необхідність підключення до інтернет мережі;
- 11) блокування коштів;
- 12) персоналізація даних при проведенні розрахунків на велику суму [1; 2; 4].

Отже, е-гроші є дуже зручним способом здійснення миттєвих платежів, значно полегшують життя, оскільки за їх допомогою можна миттєво здійснити переказ на будь-який рахунок, вони є єдиним поширеним способом безготівкової оплати для значної кількості людей. Електронні гроші мають значну кількість переваг у порівнянні із традиційними формами грошей. Проте аналіз використання е-грошей указує і на численні їх недоліки. Можна стверджувати, що проблеми, пов'язані із використанням електронних грошей, є складними та взаємопов'язаними. Тому їх вирішення потребує ретельної розробки низки заходів щодо усунення недоліків, що буде можливим за подальшого вивчення цього питання.

Список використаних джерел:

1. Барабан Л.М. Електронні гроші: можливості, тенденції та перспективи розвитку в Україні. *Фінансовий простір*. 2014. №3. С.10-15.
2. Давидовська Г.І. Електронні гроші та електронні платіжні системи в Україні. *Економічний аналіз. Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу і статистики Тернопільського національного економічного університету*. 2011. Вип. 9. Ч. 2.
3. Шишкова Н.Л., Мороз Є.Ю. Електронні гроші: сутність та проблеми використання в Україні. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2017. № 4. С. 39-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2017_4_7 (дата звернення 09.09. 2022).
4. Ярош В.І., Романовська Ю. А. Електронні гроші: переваги та недоліки. *Молодий вчений*. 2017. №5. С. 793-795. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_5_178 (дата звернення 19.10. 2022).

Данило Павлишин,
здобувач освіти Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу
Науковий керівник: Світлана Король, кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
Україна, м. Івано-Франківськ

НАДІЙНІСТЬ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ: СУТЬ ТА КЛЮЧОВИЙ ВИМІР СЬОГОДЕННЯ

У сучасних умовах постійної економічної нестабільності в світі все більшого значення набуває необхідність забезпечення достатнього рівня надійності кожного окремого банку та банківської системи загалом, як однієї із найважливіших характеристик стану та розвитку банківської галузі. Проте, незважаючи на надзвичайну важливість цього, а також широке теоретичне та практичне застосування дефініції «надійність» у банківській сфері, на сьогоднішній день в економічній літературі відсутнє єдине узагальнене визначення цього поняття.

Для початку потрібно зрозуміти, що означає дефініція «надійність». Термін «надійність» зазвичай тлумачиться відповідно до контексту, в якому він розглядається. Так, у найширшому розумінні «надійний», за тлумачним словником, це той «який викликає повну довіру, на якого можна повністю покласти; забезпечує досягнення цілей; перевірений». В економічному словнику надійність визначається як здатність об'єкта зберігати бажані властивості, бути стійким, працювати без збоїв і виконувати відповідну функцію протягом певного періоду часу [1]. Отож, за даних підходів пропонується ототожнювати поняття «надійність» із поняттям «стійкість». Однак у даному випадку таке твердження є дещо некоректним, оскільки надійність комерційного банку є більш широким поняттям, ніж його стійкість, і також включає інші важливі сторони діяльності банківської установи.

З цього погляду більш ґрунтовним є підхід вітчизняних науковців, які розглядають надійність як комплексне поняття, до складу якого входить фінансова стійкість банку. З цим погоджуються і наші українські науковці О. Дзюблюк і Р. Михайлюк, – надійність – це ширше поняття, яке об'єднує в собі поняття стійкості та стабільного розвитку, визначає банк як фінансову інституцію, грошово-кредитний інститут у цілому; стабільність – здатність безперервно та динамічно розвиватися; стійкість – характеризує внутрішній стан банку [2].

На їх думку, надійність характеризує комерційний банк як грошово-кредитний інститут, фінансову інституцію, яка здатна ефективно виконувати свої функції, задовольняти економічні потреби та виконувати зобов'язання перед акціонерами та клієнтами. Такий банк повинен бути стійким, здатним протистояти негативному впливу зовнішніх факторів і підтримувати ефективний робочий стан. В свою чергу, стабільний розвиток передбачає здатність комерційного банку рухатися швидкими темпами та здійснювати прогресивні зміни в рамках визначеної стратегії протягом тривалого періоду

часу, тобто можливість банку завжди залишатися конкурентоспроможним та динамічним.

Цікавим щодо цього також є підхід з практичної сторони, зокрема банківські установи трактують надійний банк, як банк, у якого вже є своя історія і прихильні клієнти [3].

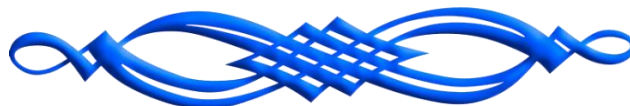
Зокрема, з точки зору клієнта банку, надійним вважається той банк, який здатний вчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання перед ним і показав цю здатність у минулому. З боку акціонерів, надійність банку залежить від його привабливості як об'єкта капіталовкладень, що характеризується вищою дохідністю від інших об'єктів, а також його стійкістю до внутрішніх та зовнішніх факторів. Для працівників банку надійність насамперед пов'язана із бажанням мати постійну роботу у даній фінансово-кредитній установі зі стабільною та високою заробітною платою.

Органи банківського нагляду та контролю також мають свої погляди на надійність комерційного банку. Надійний банк – це той банк, який у минулому показав добрі позитивні результати діяльності, не порушував встановлені НБУ нормативи, має достатній рівень власного капіталу, платоспроможності та ліквідності, а також має ефективну систему ризик-менеджменту [4].

Отже, проаналізувавши вищеперераховані визначення, можна зробити висновок, що надійність – це характеристика стану комерційного банку, яка передбачає здатність фінансової установи постійно та ефективно здійснювати свою роботу за будь-яких обставин, задовольняти економічні потреби клієнтів, протистояти негативному впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, а також зберігати при цьому здатність виконувати свої зобов'язання вчасно і в повному обсязі. Надійність – це не тільки кількісна оцінка основних параметрів діяльності комерційного банку, а й суб'єктивна характеристика з боку певних соціальних груп (клієнтів, працівників, акціонерів), впевненістю конкретного суб'єкта в тому, що банк виконає всі покладені на нього зобов'язання. Надійний банк – це той, який має відповідний рівень довіри до себе, міцні відносини з іншими підприємствами та організаціями, який сприяє реалізації інтересів своїх клієнтів, партнерів та службовців. Отож, надійність безпосередньо залежить від стійкості, відтак надійним може бути тільки сильний і стійкий банк, який безперервно та стабільно розвивається.

Список використаних джерел:

1. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. *Фінансово-економічний словник*. Київ: Знання, 2007. 1072 с.
2. Дзюблюк О. В., Михайлюк Р. В. *Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи. Монографія*. Тернопіль: ТНЕУ, 2009. 316 с.
3. Офіційний сайт АТ «Універсал Банк». URL: <https://www.universalbank.com.ua/>
4. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>

Олександр Решетюк,

*здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Олена Бачинська, кандидат економічних наук,
доцент кафедри інклюзивної економіки, кібернетики та комп'ютерних наук
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ РИНКУ

Економіка України постійно піддається впливу несприятливих факторів на кшталт військових дій, економічних та політичних криз, недосконалого законодавства та не завжди встигає у своєму розвитку за науково-технічним прогресом та іноземними компаніями, які поступово захоплюють український ринок, витісняючи з нього вітчизняного виробника. У таких умовах для провадження успішної торговельно-економічної діяльності вітчизняним підприємствам потрібно постійно переглядати свої маркетингові стратегії, тестувати нові підходи та виявляти свої конкурентні переваги за умови тенденції до посилення конкурентного тиску з боку транснаціональних корпорацій, які здійснюють діяльність у глобальних масштабах, а також, зважаючи на постійне удосконалення технологій виробництва та швидкі зміни в уподобаннях споживачів.

При цьому слід мати на увазі, що навіть великі компанії в умовах динамічного глобального середовища не можуть ефективно реалізувати власні ринкові стратегії, якщо вони протистоятимуть усім конкурентам. Таким чином, на сьогодні конкурентна поведінка все більше перетворюється на синтез конкуренції (як боротьби) та співробітництва із переважанням останнього. Впровадження співробітництва відбувається все більш активно через вплив низки факторів, основними з яких є: технологічна залежність та взаємодоповнюваність, можливість скорочення тривалості інноваційного процесу, отримання доступу до ринків ресурсів та збуту, висока вартість розвитку технології, невизначеність в умовах високої динаміки зовнішнього середовища [1, с. 908].

Звернемо увагу, що сучасне глобалізоване конкурентне середовище – це велика сукупність елементів глобального ринку (товаровиробники, елементи інфраструктури, умови глобальної конкуренції), які перебувають у постійній взаємодії і певній взаємозалежності, що вимагає від суб'єктів глобалізованого ринку високої гнучкості, швидкої реакції на зміни середовища та вироблення нових стратегій для підвищення конкурентоспроможності.

Визначенню сутності маркетингової стратегії в умовах глобалізації присвячено чимало праць як іноземних, так і вітчизняних науковців. Зокрема, Чарльз Д. Шив висловив припущення, що споживачі у різних країнах стають все більш схожими один на одного за своїми уподобаннями та купівельною поведінкою. Таким чином, робить висновок науковець, на глобальному ринку продавати один і той самий товар потрібно однаковою способом [2, с. 130].

Успішна маркетингова стратегія підприємства в умовах глобалізації ринків повинна передбачати поєднання сучасного високотехнологічного

виробництва, своєчасне задоволення потреб споживача, а також визначення стратегічних цілей і напрацювання плану їх досягнення з метою переорієнтації компанії від пасивної адаптації до змін економічного середовища на активне використання можливостей, які надає сучасний ринок.

Відтак, маркетингова стратегія для глобалізованих ринків – це не лише стандартизація, а й визначена система довгострокових цілей підприємства, які відповідають місії підприємства, не суперечать глобальному ринковому середовищу та підкріплені відповідними ресурсами. Таке бачення майбутнього підприємства має бути втілене у формі маркетингових програм, направлених на реалізацію товарів або послуг на глобальному ринку.

Перед виходом на глобальний ринок підприємство також повинно оцінити ймовірні ризики, як-то: відмінності у культурі ведення бізнесу (невірне розуміння уподобань іноземних споживачів може зменшити конкурентоспроможність товарів або послуг); можливі зміни торгового законодавства в іноземній державі; девальвацію валюти тощо [3, с. 120].

Важливим аспектом, який має висвітлювати маркетингова стратегія в умовах глобалізації ринків, є питання географічної експансії, тобто вона передбачає проведення всебічного аналізу та вибір ринків, на яких підприємство планує провадження своєї діяльності, та визначення конкретних цілей на обраних ринках.

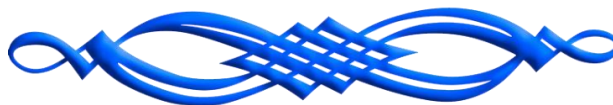
У рамках аналізу цільових ринків потрібно визначити:

- фактори маркетингового середовища (економічні, політичні тощо);
- параметри ринку (обсяг, темпи, індекс конкурентної активності);
- моделі поведінки споживачів, конкурентів, постачальників, тощо;
- очікувану динаміку зростання підприємства на ринку.

Таким чином, важливим аспектом маркетингової стратегії є вибір певних базових конкурентних стратегій з метою найкращого задоволення потреб покупців та протистояння конкурентам. Зокрема, йдеться про лідерство по витратах, лідерство за рахунок диференціації, лідерство за рахунок оптимального співвідношення «ціна – якість» тощо.

Список використаних джерел:

1. Pachecode Almeida G. Erosion, time compression, and selfdisplacement of leaders in hypercompetitive environments. *Strategic Management Journal*. 2010. Vol. 31 (13). P. 1498-1526.
2. Чарльз Д. Шив, Александр Уотсон Хайэм. Курс МВА по маркетингу. Москва : Альпина Паблішер, 2003. 717 с.
3. Котлер Ф., Келлер К. Л., Павленко А. Ф. Маркетинговий менеджмент : підруч. Київ : Видво «Хімджест», 2008. 720 с.

Ярослав Свірчевський,

здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Галина Сидор, кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування імені С. Юрія

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,

м. Кам'янець-Подільський, Україна

ВДОСКОНАЛЕННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

Новий етап розвитку вітчизняних банків пов'язаний із посиленням зусиль банківських установ у конкурентній боротьбі. Сьогодні недостатньо тільки скопіювати елементи розробки та впровадження продукту, які були популярні до фінансової кризи. Скорочення персоналу, філій та мереж не вирішує проблему конкуренції. Водночас для впровадження значних технологічних інновацій необхідні великі обсяги фінансування. Очевидно, потрібен новий підхід до побудови технічних процесів організації банківських операцій та встановлення партнерських відносин.

Стратегія вдосконалення бізнес-процесів банку – це сукупність методів та їх застосування, що забезпечує реалізацію комплексу заходів для вдосконалення бізнес-процесу чи групи бізнес-процесів у часі.

Стратегія поліпшення бізнес-процесів має насамперед визначити масштаб змін і перетворень бізнес-процесів, необхідних для досягнення ринкових цілей банку. Це варіюється від локальних процесів, вкладених у поліпшення конкретних показників окремих бізнес-процесів, до повної реорганізації всього банку. Перед початком реалізації проєкту необхідно не лише вибрати відповідні методи та інструменти, які будуть використовуватися у проєкті, а й також сформулювати та узгодити цілі та напрямки вдосконалення процесів. Значна кількість таких методів та інструментів, різні варіанти їх застосування, можливість комбінації та необхідності урахування конкретних умов діяльності банків та обставин, за яких має відбуватися оптимізація бізнес-процесів, – це ключовий фактор забезпечення успіху, продуктивності та ефективності реалізації відповідного проєкту. Наявність стратегії поліпшення банківських операцій – це також важливий мотиваційний фактор для співробітників банку, незалежно від того, чи вони беруть участь у проєкті, чи ні. Стратегія становить основу для спрямування, організації та оцінювання зусиль співробітників, спрямованих на покращення бізнес-процесів. Важливою перевагою використання стратегій удосконалення бізнес-процесів банку є те, що вона забезпечує максимальну концентрацію на вибраних напрямках удосконалення бізнесу за одночасного блокування непотрібних та небажаних дій.

Для реалізації стратегії щодо вдосконалення бізнес-процесів банківської установи як звітний період рекомендується використовувати період від чотирьох до шести місяців.

Збалансована стратегія вдосконалення бізнес-процесів банківської установи поєднує в собі елементи кількох локальних стратегій. Такі стратегії

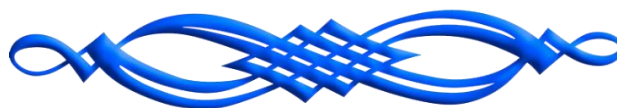
будуються на передовому галузевому досвіді вдосконалення бізнес-процесів та передбачають використання найбільш ефективних методів та інструментів удосконалення бізнес-процесів у певній галузі економіки. Основна ідея полягає в тому, щоб використовувати лише елементи однієї локальної стратегії протягом одного звітного періоду. Використання таких стратегій у банківських установах найбільш актуальне від початку удосконалення бізнес-процесів, тобто з моменту впровадження процесного підходу до управління. Структура (план) реалізації комплексної та збалансованої стратегії вдосконалення бізнес-процесів банку має вісім основних етапів, які реалізуються послідовно.

У процесі комплексної та виваженої стратегії послідовно вирішується основне завдання щодо вдосконалення бізнес-процесів банківської установи з мінімальними ризиками. Якщо до реалізації такої стратегії у банку вже реалізовано заходи щодо вдосконалення бізнес-процесів, відповідна робота може бути вилучена з плану реалізації інших заходів у рамках прийнятої стратегії.

Відповідно до особливостей різних банків потрібно розробляти індивідуальні стратегії. Водночас необхідно враховувати, що сукупність методів та інструментів, які використовуються для вдосконалення бізнес-процесів, може мати як синергетичний, так і взаємний руйнівний ефект.

Список використаних джерел:

1. Сидор Г. В., Андрусів У. Я., Давидовська Г. І. Інновації у діяльності банку. Інноваційні банківські технології та сучасні форми грошей : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. студ., аспір. і молод. учених, (м. Київ, 05 квіт. 2018 р.). Київ, 2018. С. 97–99.
2. Сидор Г. В., Андрусів У. Я. Реалії банківського сектору. Розвиток економіки України : колективна монографія / за ред. канд. екон. наук, доц. Кульчицької Н. Є. Чортків : ЧННПБ, 2018. С. 181–190.
3. Сидор Г. В. Банківські інновації. Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки : зб. наук. статей за матер. VI Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Дніпро, 16–17 квіт. 2020 р.) : у 2-х ч. Дніпро : НМетАУ, 2020. Ч. 2. С. 154–157. URL : <https://nmetau.edu.ua/ua/mdiv/i2015/p3514>
4. Сидор Г. В., Вербіцька І. І. Корпоративне управління в банківському секторі України. Соціально-компетентне управління корпораціями в умовах поведінкової економіки : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Луцьк, 18 лют. 2021 р.). Луцьк, 2021. С. 94–96.

Анастасія Ткачук,

здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Олександр Шевчук, кандидат педагогічних наук,

викладач кафедри соціальної роботи, психології

та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ВЛАСТИВОСТІ ТА СТАТИСТИКА ІМПОРТНО-ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ

На даний час війна зумовила різку необхідність у тому, аби значно спростити митне оформлення різних груп товарів, які є вкрай необхідними як і для забезпечення цивільних їжею, ліками та іншою гуманітарною допомогою так і для забезпечення ЗСУ і ТрО додатковим захисним та військовим спорядженням.

Усім суб'єктам господарювання потрібно уважно стежити за змінами, які вносяться до митного, валютного та податкового законодавства, оскільки в період воєнного стану законодавець досить активно змінює, скасовує чинні та впроваджує нові норми з тим, аби оперативно реагувати на виклики, які існують у сфері ЗЕД в Україні під час війни.

Для отримання ліцензії на експорт товарів вказаних у (табл.1) суб'єкту господарювання необхідно звернутися до Міністерства економіки України. Для цього необхідно подати в електронному вигляді заявку на видачу ліцензії, лист-звернення щодо отримання ліцензії та копії документа, що підтверджує експортну операцію (наприклад, зовнішньоекономічний контракт). Варто вказати, що в період воєнного стану отримати таку ліцензію можна швидко (протягом 1-2 днів), більше того - не потрібно відвідувати Міністерство економіки України.

Відповідно до останньої редакції змін до Постанови КМУ 1424 квотуванню / ліцензуванню підлягають наступні товари:

Таблиця 1

Квотування ліцензування товарів [1]

№	Товар	Квота	Ліцензія
1	Жито Овес Гречка Просо Цукор Сіль, придатна для споживання людьми Добрива мінеральні або хімічні, фосфорні Добрива мінеральні або хімічні, калійні Добрива мінеральні або хімічні із вмістом двох чи трьох поживних елементів: азоту, фосфору та калію; інші добрива; товари цієї групи у таблетках чи аналогічних формах або в упаковках масою бруто не більш як 10 кг	0 (Фактично експорт заборонено)	Потрібна

2	Добрива мінеральні або хімічні, азотні	210000 тонн	Потрібна
3	Пшениця і суміш пшениці та жита (меслин) М'ясо курей свійських Яйця кур свійських Велика рогата худоба, жива М'ясо великої рогатої худоби, морожене М'ясо та їстівні м'ясні субпродукти, солоні або в розсолі, сушені або копчені; їстівне борошно з м'яса або м'ясних субпродуктів	Відсутня	Потрібна

Оперативні дані Міністерства економіки України свідчать про те, що обсяги українського експорту у жовтні 2022 року склали 9,2 млн тонн. Більше було тільки у вересні 2022 року. Жовтневий показник виявився на 4,6% меншим [2].

Вартість українського експорту. Що стосується грошового еквіваленту, то, попри падіння в обсягах, соняшникова олія залишилася лідером по виручці — 502 млн доларів. Але це на 14,9% менше, ніж у вересні 2022 року.

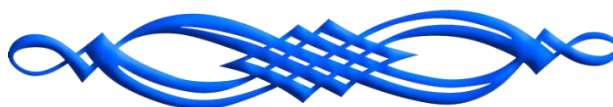
І навпаки: попри номінальне збільшення обсягів експорту кукурудзи в грошах маємо 2% зменшення — до 465 млн доларів.

За словами заступника Міністра економіки — Торгового представника України Тараса Качки, вартість українського експорту склала 3,8 млрд доларів. Це на 8,2% менше, ніж у вересні 2022 року. До цього додалося як зменшення обсягів експорту, так і зниження світових цін на продовольчі та промислові товари. Наразі спостерігається падіння в металургії. **Імпорт.** Український імпорт у жовтні зріс по вартості на 2,6% — до 4,6 млрд доларів. При цьому обсяги зменшилися на 3,1% — до 2,01 млн тонн.

Лідером за імпортом залишаються нафтопродукти, на які припадає 25% обсягу і 16% вартості. Загалом за результатами 10 місяців 2022 року загальний торговельний оборот склав — 80,3 млрд доларів, з яких 36,9 млрд припадає на експорт і 43,4 млрд на імпорт. У порівнянні таким самим періодом у 2021 році помітно скорочення експорту на 32,3%, а імпорту — на 23,9%.

Список використаних джерел:

1. ЮФ INTEGRITES. Особливості імпортно-експортних операцій в період воєнного стану | Think brave. Think brave | Останні новини бізнесу України. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/211993_osoblivost-mporjno-ekspornikh-operatsy-v-perod-vonnogo-stanu (дата звернення: 10.11.2022).
2. Статистика українського експорту та імпорту у жовтні 2022 року. Дія.Бізнес – Головна сторінка. URL: <https://business.dia.gov.ua/cases/eksport/statistika-ukrainskogo-eksportu-ta-importu-u-zovtni-2022-roku> (дата звернення: 10.11.2022).

Діана Яценко,

*здобувач освіти Херсонський національний технічний університет
Науковий керівник: Олена Новосьолова, кандидат економічних наук, доцент
Україна, м. Хмельницький*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ

У таблиці 1 проаналізовано структуру інвестиційних цінних паперів АТ «Райффайзен Банк Аваль» за видами фінансових активів у 2018-2020 роках.

Інвестиції, що оцінюються за справедливою вартістю через прибуток або збиток, являють собою інвестиції в боргові цінні папери, які не відповідають критеріям щодо їх подальшої оцінки за амортизованою вартістю або за справедливою вартістю через інший сукупний дохід.

Таблиця 1

*Структура інвестиційних цінних паперів АТ «Райффайзен Банк Аваль»
за видами фінансових активів у 2018-2020 роках**

Показник	2018 рік		2019 рік		2020 рік		Відхилення 2020 року від	
	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	2018 року, в.п.	2019 року, в.п.
Інвестиційні цінні папери, що обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід:								
ОВДП	3456	100,0	3570	69,3	8052	78,2	-21,8	+8,8
Казначейські облігації США	-	-	-	-	466	4,5	+4,5	+4,5
облігації українських підприємств	-	-	82	1,6	-	-	-	-1,6
Інвестиційні цінні папери, що обліковуються за амортизованою собівартістю:								
ОВДП	-	-	1578	30,6	2248	21,8	+21,8	-8,8
Інвестиційні цінні папери, що обліковуються за справедливою вартістю через прибутки/збитки:								
Акції українських підприємств	-	-	1	0,0	2	0,0	0,0	0,0
Всього	3456	100,0	5149	100,0	10302	100,0	-	-

**Примітка. Складено автором за даними джерел [1].*

За даними таблиці 1 можна зробити висновки, що у 2018 році АТ «Райффайзен Банк Аваль» мав у своєму інвестиційному портфелі лише цінні папери, що обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

дохід. У 2019 році банк значно розширив набір фінансових інструментів у своєму портфелі, додавши до нього облігації українських підприємств, а також ОВДП, що обліковуються за амортизованою собівартістю, на суму 1578 млн. грн. та акції українських підприємств, що обліковуються за справедливою вартістю через прибутки/збитки, на суму близько 1 млн. грн.

У 2020 році основним фінансовим інструментом у портфелі банку залишалися ОВДП, питома вага яких становила майже 95%, також банк придбав казначейські облігації США на суму 466 млн. грн., що становило 4,5% інвестиційного портфеля. У досліджуваному періоді АТ «Райффайзен Банк Аваль» істотно наростив обсяг державних боргових цінних паперів – із 3456 млн. грн. до 9834 млн. грн.

Оцінімо валютну структуру вкладень АТ «Райффайзен Банк Аваль» у цінні папери у 2018-2020 роках (табл. 2).

Таблиця 2

Валютна структура інвестиційних цінних паперів АТ «Райффайзен Банк Аваль» у 2018-2020 роках*

Роки	Усього, млрд. грн.	Гривні		Долари США		Євро	
		млрд. грн.	питома вага, %	млрд. грн.	питома вага, %	млрд. грн.	питома вага, %
2018	3456	2145	62,1	1252	36,2	59	1,7
2019	5149	3458	67,2	1257	24,4	434	8,4
2020	10302	6188	60,1	3458	33,6	656	6,4

*Примітка. Складено автором за даними джерел [1].

За останні роки у валютній структурі інвестиційного портфеля банку переважили цінні папери, номіновані у гривнях. В цілому валютна структура портфеля цінних паперів АТ «Райффайзен Банк Аваль» не зазнала істотних змін у досліджуваному періоді, так на кінець 2018 року у банку переважали гривневі цінні папери. У 2020 році банк почав нарощувати портфель цінних паперів у доларах США. частка цінних паперів, номінованих у євро зросла із 1,7% у 2018 році до 6,4% у 2020 році.

Визначимо дохідність вкладень АТ «Райффайзен Банк Аваль» у цінні папери. У таблиці 3 наведено показники дохідності.

Доходність вкладень АТ «Райффайзен Банк Аваль» у цінні папери*

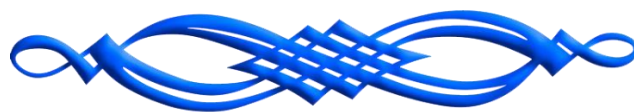
Показник	Роки			Відхилення	
	2018	2019	2020	2020 року від 2018 року	
				абсолютне	темп приросту, %
Процентні доходи, млн. грн.:					
торгові активи	156	90	185	+29	+18,6
інвестиційні цінні папери, що обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	750	468	555	-195	-26,0
інвестиційні цінні папери, що обліковуються за амортизованою собівартістю	-	57	267	+267	-
Доходність, %:					
торгові активи	22,6	11,5	4,1	-18,5 в.п.	-
інвестиційні цінні папери, що обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	21,7	13,1	6,9	-14,8 в.п.	-
інвестиційні цінні папери, що обліковуються за амортизованою собівартістю	-	3,6	11,9	+11,9 в.п.	-

*Примітка. Складено автором за даними джерел [1].

Як видно з таблиці 3, доходність торгових активів банку зазнала суттєвого зниження. За 2020 рік спостерігалось зниження доходності і інвестиційні цінні папери, що обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, порівняно із попередніми роками. Зростала лише доходність за інвестиційними цінними паперами, що обліковуються за амортизованою собівартістю. Отже, банку варто скорегувати політику інвестування у цінні папери з метою нарощування доходності за даними операціями. Попри значний обсяг портфеля інвестицій, його доходність є значно меншою від кредитних операцій, а тому банку варто переглянути свою політику управління активами та спрямувати свої ресурси на кредитування економіки для нарощування доходів та пожвавлення економічних процесів.

Список використаних джерел:

1. Фінансова звітність АТ «Райффайзен Банк Аваль» за 2018-2020 роки. Офіційний сайт АТ «Райффайзен Банк» URL: <https://raiffeisen.ua/financial-reporting> (дата звернення: 08.11.2022).

СЕКЦІЯ 5. РОЛЬ МОЛОДІ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Alina Bagirova,

education seeker Ivano-Frankivsk

National Technical University of Oil and Gas

*Scientific director: Iryna Perkun, PhD., Assoc. Prof. of the Department
of Technogenic and Ecological Safety and Labor Protection
Ukraine, Ivano-Frankivsk*

SCOPE AND LEVEL OF EDUCATION ARE MOST CRUCIAL ISSUES FOR SURVIVAL OF THE BIOSPHERE AND THE MANKIND

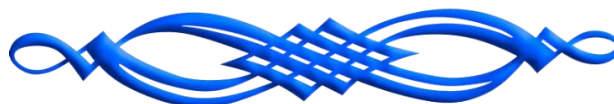
Environmental technologies and other "environmental measures" for all their absolute and vital necessity are not able alone to solve the problem of the relationship between a human being and the biosphere, and these problems are intertwined with the moral, and the latter already is relevant to the humanities.

The problem of creating a holistic theory determining the choice of human activity strategy needs a priority and urgent solution. But no theory directly related to finding ways leading to the prolonging the life of civilization can prevent a crisis without the integration of knowledge and education of people.

The existing system of knowledge in the world is too archaic. Thousands of sciences and countless laws are too fragmented. There are no generalizing formulas and laws inherent in certain fields of knowledge, and some sciences are a set of factual material that has no generalizing patterns at all. Time demands to accelerate the development of a unified theory of knowledge. This is what we need to develop a doctrine of the noosphere and, of course, to successfully tackle the environmental crisis.

People should know not only that every civilization is mortal, that it is born, lives, exists and dies just like every human being, but also that the length of its life depends significantly on the Wisdom, on the education of people, and the latter, to a large extent, on the created unified system of knowledge. Overcoming the ecological crisis will require a change in the whole of human society, its outlook, and for this it must first of all have an appropriate level of education. The most important factor in going through the environmental crisis is the level and comprehension of education in society. It is necessary to close the gap between the humanities and natural sciences, because without this it will be impossible to solve the problem of survival of the "biosphere-man" system.

Only a society that has a fairly high general education and has qualified professionals will be able to move to the age of Wisdom, the age of the noosphere and will be able to prolong the existence of civilization on the Earth. In this context, an attempt is made to consider the survival strategy of the biosphere and humanity from the point of view of the natural sciences.

*Ліна Боднар,
учениця 10-го класу Кам'янець-Подільського ліцею №15
Кам'янець-Подільської міської ради Хмельницької області,
учасниця I етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту НДР учнів-членів МАН
Науковий керівник: **Марина Бачинська**, кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри соціальної роботи,
психології та соціокультурної діяльності ім. Т.Г. Сосновської
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ДІАГНОСТИКА РІВНЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ У ВИКЛИКАХ СЬОГОДЕННЯ

Насамперед зазначимо те, що національно-культурна ідентичність була та є проблемою загальнодержавної ваги і національної безпеки як в недалекому минулому (з огляду на анексію Криму, військові дії на Донбасі, які стали можливі через маргінальні настрої, піддатливість російській пропозанді та національну невизначеність значної частини людей з півдня і сходу України), так і теперішніх умовах російсько-української війни, коли в різних місцях України з'являлися колаборанти, які через свої матеріально-ідеологічні забаганки готові зрадити національні інтереси української Держави.

Виклики, перед якими стоїть наша країна, як то: відстоювання власної територіальної цілісності, становлення політичної нації, зростання ролі власної причетності і відповідальності за долю України вимагають уваги до виховання підростаючого покоління та сприяння формуванню в різних верствах українського суспільства національного самовизначення та національно-культурної ідентичності [3, с. 4-5].

Недарма до вивчення й вирішення проблеми національної й культурної ідентичності зверталися видатні українські вчені сучасного періоду, як-от: І.Д. Бех, К.О. Журба, О.М. Докукіна, С.В. Федоренко, І.М. Шкільна та інші. Однак, нові виклики українського військового сьогодення потребують щоденного пошуку нових підходів до вирішення даної проблеми. Саме тому тема нашого дослідження є актуальною і викликала у нас дослідницький інтерес.

Дослідження рівня розвитку національно-культурної ідентичності українців ми проводили за двома незалежними методиками: перша методика має назву «Вираженість етнічної складової української ідентичності» (ВЕСУІ). Друга методика має назву «Типовий українець: Оціночно-ціннісна складова національної ідентичності» (ОЦСНІ). Для проходження анкетування за двома незалежними методиками ми відібрали 30 респондентів. Це були учні 9-го та 10-го класу Кам'янець-Подільського ліцею №15. Вік учнів 14-16 років. Всі респонденти є громадянами України. Серед них 3,3 % особи народились в с. Стаханів Луганської області та тимчасово в умовах війни проживають в м. Кам'янець-Подільський; 3,3 % осіб народились у Львові та тимчасово в умовах

війни проживають в м. Кам'янець-Подільський; 93,4 % народились в Хмельницькій області та проживають в Кам'янець-Подільському районі.

За першою діагностичною методикою ми визначали рівень вираженості етнічної складової національної ідентичності в респондентів [2, с. 93]. Опитувальник складався з 12 питань-тверджень, на які досліджувані повинні були відповісти, використовуючи чотирибальну шкалу («повністю згоден», «більш згоден, ніж не згоден», «більш не згоден, ніж згоден», «повністю не згоден»). Відповіді оцінювались балами відповідно «2», «1», «0», «-1». Питання-твердження були такими: «Я проводжу багато часу, намагаючись дізнатися як можна більше про свою національну українську групу, про її історію, традиції, звичаї», «Я багато думаю про те, як національна приналежність вплине на моє життя», «Я активний в організаціях, або соціальних групах, які складаються, переважно з представників моєї національності», «Для того, щоб дізнатися побільше про свою націю, я говорив з багатьма людьми», «Я дотримуюсь українських традицій», «Я дуже добре знаю своє національне походження і розумію, що воно значить для мене», «Я задоволений тим, що належу до своєї української нації», «Я чітко відчуваю зв'язок зі своєю нацією», «Я пишаюсь своєю нацією», «Я гостро відчуваю прихильність до своєї нації», «Я добре відношусь до свого національного походження», «Я добре усвідомлюю що значить для мене моя національна приналежність». Шкала оцінювання мала такий вигляд: 1-8 балів – низький рівень ВЕСУІ; 9-16 балів – середній рівень ВЕСУІ; 17-24 бали – високий рівень ВЕСУІ.

Результати нашого дослідження за першою методикою показали, що 9,9 % осіб мають низький рівень ВЕСУІ; 39,68 % осіб мають середній рівень ВЕСУІ; 49,5 % осіб мають високий рівень ВЕСУІ.

Другою діагностичною методикою ми виявляли оціночно-ціннісну складову національної ідентичності українців [2, с. 93]. Для цього респондентам запропонували протягом 15 хвилин написати 20 якостей, які, на їхню думку, притаманні типовому українцю. При обробці даних враховуються позитивні якості. Якщо названо 5 таких якостей, то результат оцінювався максимально 25-ти балами (за кожен позитивну якість – 5 балів), якщо 10 позитивних якостей – 50 балів, 15 якостей – 75 балів; 20 якостей – 100 балів.

Шкала оцінювання мала такий вигляд: 1-25 балів – дуже низький рівень ціннісної складової національної ідентичності (ЦСНІ); 26-50 балів – низький рівень ціннісної складової національної ідентичності (ЦСНІ); 51-75 балів – середній рівень ціннісної складової національної ідентичності (ЦСНІ); 76-100 балів – високий рівень ціннісної складової національної ідентичності (ЦСНІ).

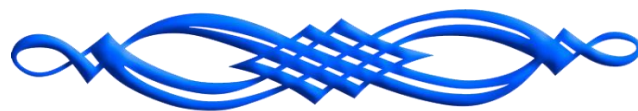
За результатами досліджень методикою «Типовий українець» ми виявили, що 13,2 % респондентів мають дуже низький рівень ціннісної складової національної ідентичності; 33 % – низький рівень ЦСНІ; 46, 27 % – середній рівень ЦСНІ; та в 6,6 % респондентів виявили високий рівень ЦСНІ.

Отже, результати наших досліджень демонструють те, що менше половини (49,5 %) опитуваної нами української молоді мають глибоко

виражену етнічну складову національної ідентичності. Та лише 6,6 % респондентів проявили високий рівень оціночно-ціннісної складової національної ідентичності. Тому в закладах освіти в складних умовах теперішнього деражвозбереження важливо посилити виховні заходи для формування національно-патріотичних ціннісних орієнтирів української молоді. Говорячи про психолого-педагогічні механізми поліпшення ефективності розвитку національної ідентичності українців, зазначимо про те, що закладам освіти варто надавати допомогу в організаційно-масових заходах патріотичного спрямування. Основний шлях до свободи та територіальної незалежності України лежить через виховання сучасного молодого покоління на основі цінностей україноцентризму та євроцентризму, на основі розкриття історичної правди і національної гідності. Тому на представників національно-культурної сфери покладена висока і благородна місія щодо оберігання й утвердження ідентичності української нації як однієї з фундаментальних цінностей громадян України. При цьому формування національно-культурної ідентичності важливо аби опиралося на історичну правдивість, історичну пам'ять, національні ідеали, національну гідність, національну самосвідомість та патріотизм.

Список використаних джерел:

1. Бачинська Марина. Формування громадянських національних та патріотичних ціннісних орієнтирів зростаючої особистості у педагогічних поглядах Н. Волошиної. Формування національно-культурної ідентичності особистості у викликах часу: *Збірник матеріалів Всеукраїнського круглого столу (до 100-річчя від заснування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка)* / [редкол.: С.А. Копилов (співголова, наук.ред.), І.Д. Бех (співголова) та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. С. 26-28.
2. Гора О. Методика дослідження рівня сформованості національної ідентичності студентів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Випуск 103. С. 92-93.
3. Журба К.О., Бех І.Д., Докукіна О.М., Федоренко С.В. Національно-культурна ідентичність у становленні підлітка: Монографія / [К.О. Журба, І.Д. Бех, О.М. Докукіна, С.В. Федоренко, І.М. Шкільна]. Київ, 2019. С. 4-6.

Христина Верхоляк,

здобувач магістерського рівня освіти,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Науковий керівник: Ірина Кінаш, докторка економічних наук, професорка,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Україна, м. Івано-Франківськ

УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ ЯК ЧИННИК ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ДО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СУСПІЛЬСТВА

Глобалізований світ третього тисячоліття висуває нові вимоги до національних економік відповідно до сучасних інноваційних змін. Досвід країн з найвищим рівнем національної конкурентоспроможності доводить, що визначальним чинником економічного розвитку, запорукою прогресу сучасного цивілізованого суспільства та гарантією успішності трансформаційних процесів в країні є управління змінами та активна участь у них молодого покоління.

В умовах нестабільності та динамізму зовнішнього середовища неможливо управляти підприємством без впровадження змін, спрямованих на якісні позитивні зрушення. Організація може досягнути успіху коли вона знаходиться у постійній динаміці. Інструментом для руху згідно вектору розвитку повинні виступати функціональні зміни.

У сучасній теорії менеджменту зміни трактують як новий стан [1]; як процес руху [2]; як освоєння підприємством нових ідей або моделей поведінки [3]. Генератором таких ідей чи вироблення певної моделі поведінки мають стати молоді фахівці підприємства. І тут, на нашу думку, генераторами нових ідей в організації мають стати саме молоді працівники підприємства.

Усі зміни, як правило, виникають через постійну мінливість ринкових умов, унаслідок чого важливою стає необхідність управляти змінами, зумовленими змінами в середовищі функціонування підприємства. Керівники володіють широким колом напрямів здійснення змін, які можуть стосуватись будь-яких аспектів діяльності. Значну увагу в управлінні підприємством слід приділяти внутрішнім змінним, до яких можна віднести цілі організації, організаційну культуру, завдання, структуру, людський фактор та багато інших.

Окрім цього слід врахувати типи можливих змін. Вони можуть бути: стандартні, нормальні й екстрені. Стандартну можна охарактеризувати тим, що вона має попередню оцінку та поточний план дій. Нормальна – це трансформація, яка виникає за ініціативним запитом окремого співробітника або групи. Екстрена – це термінова, невідкладне зміна, яке вимагає дій найближчим часом. Особливість екстреної зміни є те, що вона повинна бути спроектованою та протестованою перед застосуванням. Саме такий підхід унеможливить виникнення негативних наслідків.

Вважаємо, що кожен працівник повинен об'єктивно оцінювати свої здібності та рівень готовності до очікуваних змін, виявляти слабкі місця у своїй професійній підготовці, підвищувати мотивацію до безперервного

навчання і, що найголовніше, потребу в самопізнанні, яке виступає рушієм професійного саморозвитку.

Підготовка управлінців XXI століття вимагає сучасного підходу до пошуку майбутніх лідерів серед молодого населення країни. В основі такого пошуку повинні бути закладені наступні принципи:

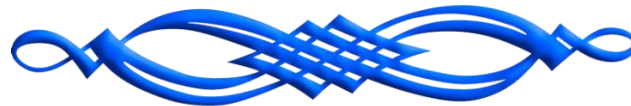
1. Цілісна система пошуку талановитих людей і розвитку їхніх здібностей до менеджменту повинна реалізовуватись за схемою «школа–ВОЗ–організація».

2. Організаційними формами пошуку управлінців можуть стати школи молодих менеджерів; учасники всеукраїнських олімпіад з менеджменту; школи кадрового резерву тощо.

Таким чином, саме молоді працівники визначають потенціал розвитку підприємства, і саме вони повинні ставати індикатором змін, що є бажаними для розвитку.

Список використаних джерел:

1. Джейкобс Р. Стратегические перемены в реальном времени: Эффективное внедрение метода стратегических перемен – путь к успеху : пер. с англ. Днепропетровск: Баланс-Клуб, 2004. С. 26.
2. Ансофф И. Стратегическое управление М. : Экономика, 1989. С. 201.
3. Гринько Т.В. Управління змінами на підприємствах – необхідна умова забезпечення їх розвитку URL: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform2013-10_0-pages-247_252.pdf

Ірина Вишневська

*здобувач освіти 2-го курсу спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: **Олег Коркушко**, кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування ім. С. Юрія
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,*

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ЕКОНОМЕТРИЧНІ МЕТОДИ, ЯК СУЧАСНИЙ ЗАСІБ АНАЛІЗУ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Оскільки економічна ситуація в світі практично ніколи не повторюється в точності та є нестабільною, надзвичайно важливим в економічному аналізі є моделювання розвитку економічних явищ і процесів при створенні тих чи інших умов. Щоб визначити та описати важливі зв'язки економічних змінних і об'єктів, а також індуктивним шляхом отримати нові знання про об'єкт, використовують математичні методи. Крім того, мовою математики можна точно та стисло відобразити твердження економічної теорії, формулювати її поняття та висновки.

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

Математичні, або їх ще називають економетричні, методи це досить сучасний засіб аналізу та дослідження різних соціально-економічних систем. Використовуючи ці методи можна відхилити економічні гіпотези або показати неможливість їх застосування в певних ситуаціях. Їх умовно поділяють на 4 групи (рис.1).

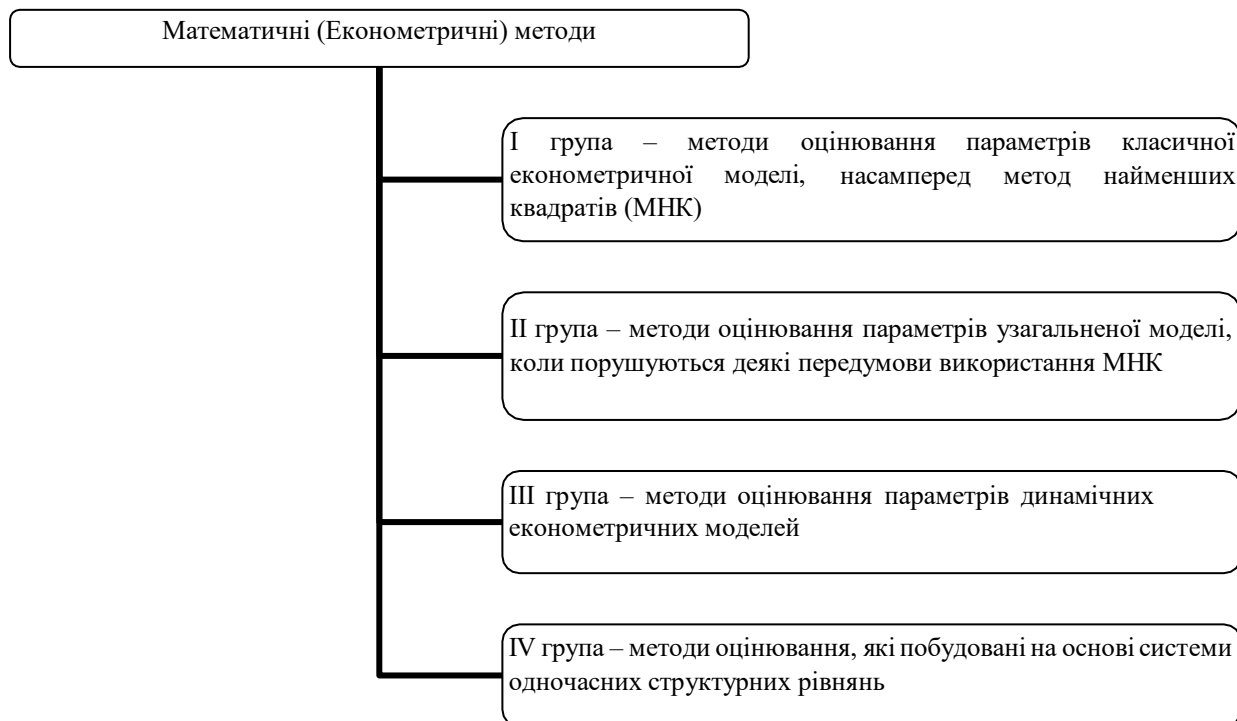

Рис.1 – Математичні (Економетричні) методи

Застосування різноманітних економетричних моделей на різних рівнях економічної діяльності дає можливість розв'язувати економічні проблеми різного рівня складності. Моделі використовуються для аналізу економічних і соціально-економічних показників, які характеризують відповідну економічну систему для прогнозування їх подальшої зміни або для імітації можливих сценаріїв соціально-економічного розвитку досліджуваної системи за умови, що деякі показники можна змінювати цілеспрямовано. Математичні моделі бувають лінійні та нелінійні. Останні в свою чергу ще поділяються за параметрами та за змінними [1, с.23].

Моделювання передбачає побудову концептуальної основи економічної проблеми та її математичного представлення. Майже всі математичні моделі включають три типи складових змінних: результуючі чи залежні змінні, незалежні змінні, неконтрольовані змінні (похибки). У ситуаціях, коли система або об'єкт, що моделюється, керовані, керуючі змінні також включаються в структуру моделі. Незалежні змінні описують ті елементи, щодо яких можна зробити вибір (наприклад, обсяг розподілу коштів), є математично невідомими величинами і контролюються особою, яка приймає рішення. Завдання моделювання полягає у визначенні оптимальних значень цих змінних. Залежна змінна відображає наскільки добре система досягає своїх цілей, її ефективність. Фактори, які впливають на продуктивність системи, але не контролюються системою описують неконтрольовані змінні.

Вони також незалежні. Змінні математичних моделей пов'язуються між собою нерівностями та математичними рівняннями. Розв'язується модель визначаючи множину значень незалежних змінних, які мають забезпечити бажаний рівень ефективності системи.

Оскільки економічні системи є складними, часто виникає проблема складності їх логічної побудови. Ця проблема має два аспекти:

- коли економічна система має великі розміри;
- коли система має малу кількість компонентів, але описується складним законом функціонування.

У першому варіанті складна система чи її компоненти замінюються іншою, яка більш зрозуміла для аналізу. У другому – кожна з частин системи розглядається незалежно одна від одної. У випадку складної ієрархії системи формалізація проводиться на кожному рівні деталізації такої системи.

Зараз ми живемо в епоху інформаційної цивілізації. У сучасному світі інформаційні технології являють собою комп'ютерну обробку будь-якої інформації за певним алгоритмом. Також це передача інформації на будь-які відстані за маленький проміжок часу або ж зберігання великих обсягів інформації. Без новітніх інформаційних технологій економіка не може нормально розвиватися, а держава опиниться в списку відстаючих. Інформаційні технології допомагають у прийнятті важливих економічних рішень і безпосередньо беруть участь у процесі ефективного управління діяльністю. Сучасні моделі інформаційних технологій дозволяють розраховувати та прогнозувати економічно значущі результати та відповідно приймати правильні управлінські рішення [2].

Україна, як і весь світ, характеризується більш динамічним розвитком інформаційного ринку порівняно з іншими секторами економіки. Але з огляду на економічну ситуацію, що склалася, у них теж є свої реалії. Одним із найпопулярніших показників, за яким можна оцінити динаміку розвитку інформаційних технологій в Україні, є Індекс розвитку ІКТ (IDI), який розраховує Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ), спеціалізоване агентство ООН у сфері міжнародних телекомунікацій. Це комплексний показник, який визначає рейтинг країни за показниками, пов'язаними з інфраструктурою ІКТ (є 11 показників, які складають одне еталонне значення за шкалою від 0 до 10). Індекс IDI призначений для моніторингу розвитку ІКТ у кожній країні та вимірювання тенденцій у змінах глобального цифрового розриву та має три індекси: доступ, використання та навички [3].

Розвиток ІКТ вимагає широкого впровадження нових засобів контролю необхідних комунікацій під час обміну інформацією. Це вимагає прискорення змін у правилах, нормах і законах щодо використання інформації в усіх секторах суспільства та підвищення вимог до процедур доступу до офіційної інформації. Національна політика розвитку ІКТ полягає у розвитку конкурентоспроможності товарів і послуг у секторі ІКТ за рахунок формування національної стратегії, балансу між міжнародною та внутрішньою політиками, сприятливого законодавчого, соціального та економічного середовища в секторі інформатизації. має бути метою та

використання ІКТ. Підвищення якісних характеристик вітчизняних товарів і послуг.

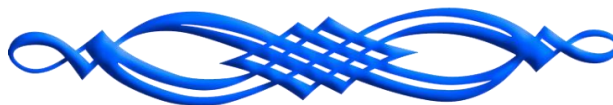
Питання дослідження ринку інформаційних технологій та його елементів в світі залишається актуальним і весь час зростає. Це пов'язане з його структурою, яка постійно змінюється, просторовою конфігурацією, збільшенням кількості продуктів, які створені на основі застосування інформаційних технологій, і складу компаній-учасників. Також постійно з'являються нові форми торгівлі та організації бізнесу, і виникають постійно нові питання регулювання ринку, в тому числі забезпечення інформаційної безпеки, сумісності та стандартизації інформаційних технологій.

Тому розвиток ринку інформаційних технологій це один з факторів, що сприяє глобалізації світової економіки. Нові технології на ринку є однією з рушійних сил глобалізації, пропонуючи компаніям нові інструменти розвитку. З іншого боку, глобалізація теж сприяє подальшому розвитку та поширенню інформаційних технологій. Але існують і інші чинники, що сприяють зростанню, це: науково-технічний прогрес, можливість досягнення кращих показників економічної ефективності за рахунок використання високотехнологічних рішень, що економлять виробничі витрати [4].

Отже, оволодівши елементарним знаннями про математичні методи, моделі та інформаційні технології, можна обґрунтовано прогнозувати розвиток систем макро- та мікроекономіки, оцінювати рішення урядових постанов щодо зміни цін, податків тощо та їх вплив на стан справ будь-якого підприємства, а також розробляти шляхи ефективного керування та приймати ефективні управлінські рішення.

Список використаних джерел:

1. Кузьменко О.В. Економіко-математичні методи та моделі (економетрика): навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2014. 406 с.
2. Мицюк С.В. Роль інформаційних технологій в економіці. URL: https://www.kpi.kharkov.ua/archive/microcad/2016/S16/file_234.pdf.
3. Мачуга Р.І., Борух О.С. Сучасний стан ринку інформаційно-комунікаційних технологій в Україні. Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. Випуск 3 (03) 2016.
4. Сокол К.М. Світовий ринок інформаційних технологій в контексті глобалізації світової економіки. Вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Випуск 3. 2015. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/162896119.pdf>.

Андрій Гурський,

здобувач освіти ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Оксана Комарніцька, викладач-методист

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Суспільство, в якому живе сучасна молода людина, формується глибокими змінами, які визначають основні напрями та шляхи формування цінностей та ціннісної орієнтації, власний спосіб життя. Спосіб життя людини передбачає існування цінностей, коли найвищою цінністю є та, що визначає сенс життя людини, всю мотивацію її існування. В результаті всі перетворення в суспільстві впливають на соціалізацію підростаючого покоління і представляються як багатофакторна властивість соціального процесу, в якому якісні перетворення та зміни відбуваються у всіх структурах та інститутах соціальної системи.

Українське суспільство вже декілька десятиліть перебуває в процесі трансформації. Весь цей час населення України змушене жити в стані соціальної аномії, що характеризується відсутністю цінностей та норм соціальної консолідації, неефективністю законів та недовірою до влади, а отже, в сучасному суспільстві спостерігається нестабільність і невизначеність у світлому майбутньому.

Загальний напрямок соціальних змін залежить від ціннісних орієнтацій різних соціальних класів та груп населення. У той же час особливу увагу слід приділити вивченню потреб та ціннісних орієнтацій молодого покоління, оскільки це визначає переважну перспективу трансформаційних процесів в українському суспільстві.

Молоде покоління останнього десятиріччя ХХ століття і початку ХХІ століття опинилося у двоякій ситуації: з одного боку, це покоління ще виховувалося на «старих» радянських засадах; а з іншого, в доросле життя воно вступало за нових умов, які вимагали відмови від багато чого засвоєного раніше.

Така ситуація не випадкова: поряд із кардинальними змінами в нашій країні відбулася переоцінка цінностей. І якщо раніше існувало деяке успадкування при передачі цінностей від старшого покоління до молодшого, то зараз цього явища майже не спостерігається. Відносини між батьками та дітьми вже порушені, оскільки батьківські цінності втратили своє практичне значення і рідко успадковуються дітьми. Це робить очевидним розрив поколінь у сучасному суспільстві. Це підтверджують такі цифри: 68% дітей та 72% батьків визнали, що не розуміють одне одного.

Життєві стратегії молодих людей значно змінилися, як і їхнє уявлення про своє місце в уряді. З початку 2000-х років акцент на вищій освіті, цінностях освіти та інтелекту та комфортних умовах життя почав зростати. Важливо зазначити, що вага особистих цінностей щодо цінностей колективної громадськості зростає. Основна увага була приділена особистому успіху,

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

добробуту та сімейному щастю, тоді як термін "добробут країни" втратив своє попереднє значення. Значна частина молодих людей вже не бачить підтримки в державі, а тому відмовляється їм довіряти і не концентрується на роботі з ними.

Результати численних соціологічних опитувань свідчать, що молоді люди прагнуть покращити своє матеріальне становище і підвищити свій соціальний статус, вдосконалити свої знання, вміння і навички, що необхідно враховувати при здійсненні державної молодіжної політики.

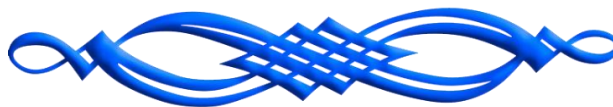
Підсумовуючи зазначене вище, можна стверджувати, що сучасний розвиток українського суспільства характеризується як період трансформаційних процесів, обумовлений пошуком власного шляху розвитку та формуванням ціннісних орієнтацій. Як наслідок сучасне життя молоді проходить у формі еволюції системи ціннісних орієнтацій, яка характеризується кардинальною переоцінкою цінностей та ціннісного світогляду.

Ціннісні орієнтації особистості формуються під впливом пануючої в суспільстві системи цінностей, яка змінюється в процесі історичного розвитку. Проблема ціннісних орієнтацій суттєвого переосмислення в умовах сучасних динамічних трансформаційних змін, які передбачають одночасне самовизначення людини у різних аспектах своєї життєдіяльності. Сучасна молодь перебуває в складних умовах: зміни в соціально-економічному, політичному, культурному житті супроводжуються світовими кризами – ціннісної свідомості, духовності, економічною тощо. Тому молоді доводиться самій вирішувати, що для неї є цінним, а що ні. Отже, картина ціннісних орієнтацій молоді має такий вигляд: все більшого значення набувають матеріальні цінності (матеріальний добробут, успіх у житті, високий заробіток, престижна робота), а духовні і культурні відходять на другорядні місця. Зберігається первинна орієнтація на сім'ю. Деяко змінилося ставлення до освіти, а престиж такої цінності як робота почав стрімко знижуватися. Базовими цінностями залишаються сім'я, вірні друзі, любов. На вищі місця в шкалі ціннісних орієнтацій піднімаються заробіток і службова кар'єра.

Таким чином, ціннісні орієнтації української молоді органічно пов'язані з проблемами кожної людини і виступають в якості головного компонента детермінації її поведінки.

Список використаних джерел:

1. Артемова Т.В. Основні духовні пріоритети студентської молоді: напрями трансформації / Т.В. Артемова // Вища освіта України. 2008. № 1. 96 с.
2. Левковська Н. Динаміка ціннісних орієнтацій молоді / Н. Левковська // Політичний менеджмент. 2016. № 1 (16). 147 с.
3. Цимбал О.В. Соціально-філософський аспект трансформації аксіологічних орієнтацій молоді в сучасному суспільстві / О.В. Цимбал. Вінниця, 2010. 153 с.

Леонід Симчишин,

здобувач освіти ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Оксана Комарніцька, викладач-методист

Україна, м. Кам'янець-Подільський

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАБІЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Ситуація на ринку праці в останні роки є досить напруженою і характеризується погіршенням тенденцій. Через зменшення кількості вакансій внаслідок економічної кризи проблема зайнятості молоді залишається актуальною, оскільки дорослим не представляється проблемою знайти бажану роботу з гарним доходом, оскільки досвід роботи таку можливість надає.

Тому зайнятість молоді зараз розглядається як одна з найбільш актуальних соціально-економічних проблем. Зазвичай держава намагається приділити якомога більше уваги проблемам молоді. Але, на жаль, цих проблем багато. Особливо зараз, коли всі частини суспільства відчули наслідки кризи та нестабільності. Найбільш нагальними проблемами, з якими стикається сучасна молодь, є працевлаштування та відсутність можливостей для самореалізації. Таким чином, важливо проаналізувати основні причини зайнятості молоді та визначити найважливіші шляхи вирішення проблем.

Причини працевлаштування молоді можна розділити на кілька факторів: По-перше, за сучасних умов спостерігається невідповідність кваліфікації випускників вимогам роботодавців - відсутність досвіду самостійного прийняття рішень, відсутність знань, відсутність практичних навичок у професії [1]. Однак тут є своєрідне протиріччя, оскільки компанії очікують багато важливого досвіду роботи, який можна отримати лише в практичній діяльності. Проблема полягає в тому, що роботодавці не зацікавлені у підготовці молодих кваліфікованих робітників через різного роду збитки.

Інша важлива причина - сприйняття молодими людьми способу адаптації до роботи та зайнятості. Ця проблема виникає у відносно молодому віці. Часто молодий фахівець не керується реальною ситуацією на ринку праці та потребами спеціаліста. Кількість випускників економістів з кожним роком збільшується, тоді як державі не потрібно стільки спеціалістів. Попит на вакансії у цій галузі зростає разом із конкуренцією на ринку праці [2]. На даний момент найбільш потрібними спеціалістами є токар, сантехнік, пекар, охорона, слюсарі та наладчики. У той же час є надлишок юристів та фінансових фахівців.

Молоді люди не хочуть заповнювати вакансії в компаніях зі старими машинами та пристроями і поганими умовами праці. Багато промислових та сільськогосподарських компаній все ще мають робочі місця, де умови праці та супутнє обладнання не змінилися з 1970-х та 1980-х.

Також можна підкреслити, що роботодавці часто не можуть оцінити переваги молоді, такі як мобільність, гнучкість та здатність вчитися. З іншого боку, багато випускників не мають навичок грамотно шукати роботу та вести

переговори з роботодавцями. Іншою причиною є невідповідність між підвищеними вимогами молодих людей до високої заробітної плати та гідними умовами праці щодо кваліфікації роботодавців. Якщо раніше молодь обирала собі роботу в залежності від інтересів, то тепер пріоритети змістилися у бік рівня оплати професії.

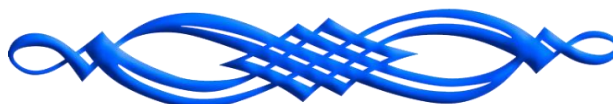
Нажаль, існує також проблема високого рівня корупції при поданні заявок на «престижні» роботи, особливо в державних установах та великих компаніях. Виходячи з цих факторів, ми можемо уявити загальну картину становища молоді на ринку праці. Державне регулювання повинно відігравати важливу роль у вирішенні такої гострої проблеми, як проблема зайнятості молодих людей [3]. Потрібна справжня робота держави та місцевого самоврядування в кожному регіоні. Якщо проблема вирішується на рівні певного регіону, то загальна картина зменшення безробіття в країні є оптимістичною. Ефективним способом вирішення цієї проблеми буде взаємодія та співпраця всіх структур: державних органів влади, служби зайнятості населення, сфери освіти і комітетів у справах молоді.

Професійне навчання також є потужним інструментом підвищення рівня зайнятості та навичок молоді, а також сприяє ефективному переходу від навчання до працевлаштування. З метою зменшення дисбалансу між попитом та пропозицією на робочу силу та запобігання довгостроковому безробіттю серед молоді необхідно розробити метод прогнозування довгострокового розвитку галузей економіки та попиту на робочу силу для конкретних професій з урахуванням регіональних особливостей. Ринок освітніх послуг потрібно наближати до реальних потреб економіки.

Отже, підтримка молодих спеціалістів та їх участь у творчій та активній участі в суспільстві є стратегічною інвестицією у розвиток держави. Ефективне вирішення проблеми зайнятості молоді допоможе побудувати Україну як розвинуту, стабільну та процвітаючу державу.

Список використаної літератури:

5. Офіційний сайт незалежного аналітико-дослідного центру – Інституту Горшеніна [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://institute.gorshenin.ua>
6. Козлова Л.А. Технології пошуку, відбору та адаптації персоналу в компанії./ Л.А. Козлова 2010 р. 237 с. // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.smartcat.ru>
7. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді України» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
8. Гетьманенко Ю.О. Зарубіжний досвід регулювання зайнятості молоді / Ю.О. Гетьманенко, К.А. Тахтарова //Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. 2011. Т.2. С. 51-59

Ксенія Оболенцева

студентка

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м. Київ, Україна

*Науковий керівник: Олена Назорна, кандидат економічних наук, доцент,
кафедри маркетингу та міжнародної торгівлі*

НУБІП України

м. Київ, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Останні дослідження сучасних тенденції виробництва та споживання молока в світі є важливим джерелом отримання інформації для розвитку вітчизняного молокопродуктового сектору, враховуючи новітні чинники конкурентоспроможності продукції на світовому ринку молока та використовуючи максимально ефективно ресурсний потенціал галузі. Світовий ринок молока за останні роки зазнає значних трансформацій, через зміни споживчих переваг, пандемію, зміну фізичної активності населення, кліматичних змін, глобальних демографічних дисбалансів.

Протягом останніх років світові ціни на основні молочні продукти швидко зростали через високий попит і зниження виробництва молока в ключових країнах-виробниках. В Європейському Союзі прогнозується збільшення виробництва молока на 1 % у 2022 році 146,7 млн тонн. Очікуються, що кількість дійних корів скоротиться на 1 %, але це, ймовірно, буде компенсовано збільшенням виробництва молока на 2%. У період з 2016 по 2020 рік поголів'я корів скорочувалось в середньому на 1 %, а продуктивність корів щорічно зростає на 2 %. На поточний рік прогноз виробництва молока в ЄС знижено на 500 тис. тонн до 145,7 млн тонн, що є незначним зростанням виробництва порівняно з 2020 роком. Молочна галузь виявилася особливо стійкою під час пандемії COVID-19. Швидкопсувне молоко та молочна продукція стали особливо вразливими до порушення ланцюга поставок [1].

Визначальною для світових виробників залишається ціна на молоко, від якої залежатиме розвиток майбутнього глобального ринку молока і молочних продуктів. Ціна у квітні 2021 р. досягла свого історичного максимуму – 63 дол. США/ц молока (скоригованого до 4 % жиру та 3,3% протеїну). Закупівельна ціна у світі має циклічний характер з періодом 3-4 роки та залежить переважно від попиту і пропозиції на ринку. Здорожчання складових собівартості виробництва молока стало основною причиною обмеженої пропозиції при стійкому попиті на продукцію галузі. З 2021 року попит на імпорт молокопродуктів перевищував експортні пропозиції провідних країн-експортерів [2].

На сьогодні можна виділити основні світові тренди розвитку асортименту молочної продукції [3]:

1. Здорове харчування. У структурі внутрішнього споживання спостерігається тенденція до переходу на здорове й якісне харчування, що підсилює популярність продуктів без використання консервантів і інших добавок. Отже, на молочному ринку досить сильна тенденція вибору натуральних продуктів, тому успішний бренд повинен забезпечити максимальну природність продукту.

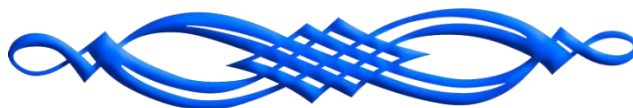
2. Збільшення попиту на безлактозну продукцію. Останніми роками динамічно розвивається напрямок молочної продукції, яка не містить лактозу. Зростаючий попит викликаний досить значною кількістю людей, які мають лактозну непереносимість. Зокрема, у США таких людей більше 5%, у Європі – 10%, а у Китаї 90% населення мають непереносимість лактози. Безлактозні молочні продукти стимулюють продажі на цих ринках, а пропозиція таких товарів стає все більш диверсифікованою. Сполучені Штати виробляють 29% всієї безлактозної їжі, що споживається у всьому світі. Середньорічне зростання такого ринку оцінюється у 7% .

3. Зростання сектора «рослинного молока». Є підтвердження, що сегмент виробництва рослинних аналогів молока, а також так званого молока без участі корови або біомолока буде рости і чинити тиск на сектор. Вплив цього тренду вже помітний у розвинених країнах, наприклад у США, зокрема у Каліфорнії, де багато молоді відмовилися від класичних молочних продуктів. Виробникам та переробній промисловості доведеться більше працювати над споживчими перевагами і розробляти актуальні продукти, вважають експерти. Зокрема мова йде про продукти з додатковою користю для організму, збагачені вітамінами і мікроелементами

Глобалізація зі значним впливом на внутрішню та міжнародну торгівлю у молочній промисловості прискориться найближчими роками, оскільки все більше споживачів прагне включити молочну продукцію до свого щоденного раціону з метою зміцнити здоров'я якісними та корисними натуральними продуктами. Однією з сучасних тенденцій світового харчового ринку є значне зростання споживання харчових продуктів з рослинної сировини. Зростаючий інтерес споживачів до рослинних замінників тваринного молока спричиняє підвищення обсягів виробництва рослинних аналогів тваринної продукції. Значне зростання обсягів виробництва альтернативної молочної продукції очікуються у Східній Азії, Європі та Північній Америці, що є потенційною загрозою для галузі молочного скотарства. Для забезпечення конкурентоспроможності натурального молока потрібно активно доводити споживачам його корисні переваги, надавати повну та достовірну інформацію про небезпеку альтернативних продуктів, боротися з недобросовісною конкуренцією і зростанням обсягів фальсифікованої молочної продукції.

Список використаних джерел:

1. Антощенкова В. Сучасні тенденції виробництва та споживання молока в світі в умовах глобалізації. *Економічний аналіз*. 2022. № 2. С. 7-14.
2. Козак О., Грищенко О. Ринок молока і молочних продуктів: світові тенденції розвитку та перспективи для України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 4. С. 90-96.
3. Мардар М. Р., Лозовська Г. М., Памбук С. А., Гожелова К. Г. Основні тенденції розвитку ринку молочної продукції і методи її просування. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2019. С. 12-19.
4. Стан світової торгівлі молочною продукцією: прогнози та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2022. №38.

Вікторія Поліщук,

1 курс, група ПР-11д(м)

*Науковий керівник: Микола Пипяк, кандидат юридичних наук, доцент
ВТЕІ ДТЕУ*

Україна, м. Вінниця

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Шлюбно-сімейні відносини перебувають у постійній динаміці розвитку у зв'язку з інтеграційними процесами, які набули поширення практично на всіх континентах. У зв'язку з цим на державу покладаються обов'язки щодо захисту прав своїх громадян при вступі у шлюбно-сімейні відносини з іноземним елементом. Крім того, поширеність наведеного кола відносин зумовлено посиленням темпів міграції населення.

Необхідно прямо зауважити, що колізійні правові норми безпосередньо не врегульовують шлюбно-сімейні правовідносини з іноземним елементом, а лише врегульовують який правопорядок буде використовуватися. У більшості сучасних держав гарантується право людини на шлюб, що є реалізацією принципу верховенства права [1].

Крім того, вказане право гарантовано Загальною декларацією прав людини, а саме в ст. 16 зазначено, що чоловіки та жінки, які досягли відповідного віку мають вказане право та право на утворення сім'ї без обмежень. Також наведене норма гарантує принцип свободи вступу до шлюбу. У ст. 51 Конституції України врегульовано, що шлюб ґрунтується на вільній згоді чоловіка та жінки, а останні мають однакові права і обов'язки у сім'ї та шлюбі [2].

Ст. 55 закону України «Про міжнародне приватне право» вказує, що право на шлюб врегульовується особистим законом щодо кожної з осіб, які виявили намір його укласти. Аналізуючи наведене положення відразу звертаємо увагу на колізійну прив'язку до особистого закону кожного з майбутнього подружжя. Логіка такої колізійної прив'язки пояснюється тим, що законодавець намагається вирішити проблему визначення досягнення відповідного обсягу дієздатності для укладення шлюбу, шляхом врегулювання даного питання національними законами кожного з майбутнього подружжя. Як відомо, різні держави по різному врегульовують вік досягнення дієздатності достатньої для укладення особою шлюбу [3].

Проблематичним питанням залишається не врегулювання порядку укладення шлюбу та визнання його недійсним, а вибір права, яке буде застосовуватися, щоб в подальшому укладений шлюб був визнаний законним у всіх потенційних державах їх проживання, перебування. Так, науковці віділяють наступні основні традиційні колізійні прив'язки, які врегульовують шляхи обрання права держави для застосування:

- особистий закон;
- закон громадянства;
- закон місця проживання;

- комбінована форма, що включає елементи всіх вищенаведених;
- закон місця укладення шлюбу [4].

Як бачимо, досить чітко обґрунтовано, що попередньою суттєвою умовою укладення шлюбу з іноземним елементом є констатування того, що особа має належний рівень дієздатності, тобто має відповідне право. В Україні, згідно норм Сімейного кодексу, а саме ст. 23 право на шлюб мають особи з досягненням шлюбного віку – 18 років. Виключення становить звернення особи з 16-річного віку до суду з проханням надати дозвіл на шлюб, і в разі констатування судом, що шлюб відповідатиме інтересам такої особи, суд може надати їй можливість реалізувати аналізоване право з 16 річного віку.

Виходячи з наведених вище правових норм, особа, яка має намір укласти шлюб на території України, але її особистий закон врегульовує досягнення шлюбного віку по іншому, скажімо раніше ніж з досягненням 18-річного віку, то така особа має звертатися до відповідного українського суду з метою отримання дозволу на реалізацію такого права у зв'язку з відповідністю такого шлюбу її інтересам [5].

Що ж до уніфікованих норм міжнародного права в сфері укладення шлюбів з іноземним елементом, то такі норми містяться у Конвенції про году на взяття шлюбу. Так, вказана конвенція вказує на необхідність державам, які до неї приєдналися у національних законодавствах встановлювати мінімальний шлюбний вік. Також положення зазначеної конвенції вказує на обов'язкову умову добровільності шлюбу і, що така добровільність має бути перевірена представником державної влади, який реєструватиме такий акт цивільного стану.

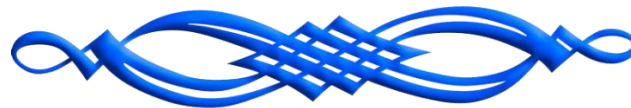
Виходячи зі змісту ст. 51 Конституції України та ст. 21 Сімейного кодексу України у нашій державі законодавець дозволяє укладення шлюбу виключно між особами різної статі. Разом з тим, науковці звертають увагу на ст. 26 Сімейного кодексу України, де відсутня прямо заборона для перебування в шлюбі особам однієї статі. Зміст ст. 27 Сімейного кодексу України апелює причиною реєстрації шлюбу і вказує на його учасників як на чоловіка і жінку, а також закон України «Про реєстрацію актів цивільного стану» вказує, що для реєстрації шлюбу заяви подають чоловік і жінка.

Шлюб за участю громадянина укладений поза межами України є дійсним, якщо дотримано вимоги Сімейного кодексу України щодо недійсності шлюбу, а в цілому до укладення шлюбу може бути застосоване іноземне законодавство за межами України. Цікавим є той факт, що укладення на території України між громадянином України та іноземцем, особою без громадянства шлюбу використовуючи іноземне законодавство, але дотримуючись вимог недійсності визначених Сімейним кодексом України нашою державою не визнаватиметься, а укладення аналогічного шлюбу в такий самий спосіб за кордоном Україна визнаватиме [6].

Таким чином, норми сімейного права з іноземним елементом досить складні. Держава має постійно змінювати аналізоване законодавство шляхом його зміни у відповідності до нових реалій розвитку суспільних відносин.

Список використаних джерел:

1. В. Ткаченко. Колізійні питання реалізації права на шлюб у міжнародному приватному праві. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 6. С. 282 – 286.
2. Розгон О. Колізійні питання укладання шлюбу з іноземним елементом. Visegrad Journal on Human Rights. 2014. № 4. С. 184–189.
3. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>.
4. Колізійне регулювання сімейних правовідносин у міжнародному приватному праві: шляхи подолання конфлікту. Юридичний вісник. Серія «Повітряне і космічне право». 2018. № 4. С. 140–145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2018_4_20.
5. Фурса С.Я. Про міжнародне сімейне право фахово і компетентно. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2017. № 5. С. 144–146.
6. Казарян К.А. Типи колізійних прив'язок у сфері регулювання договірних правовідносин подружжя. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право». 2015. № 20. С. 250–253

Валерія Слюсар,
здобувач освіти

ВСП «Фаховий коледж харчових технологій та підприємництва ДДТУ»

Науковий керівник: Людмила Веремієнко,

викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

ВСП «Фаховий коледж харчових технологій та підприємництва ДДТУ»

РОЛЬ МОЛОДІ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ

За часів незалежності в Україні змінився підхід до оцінювання становища молоді. Відтепер на державному рівні будуть оцінювати, наскільки молодь відповідальна і спроможна впливати на життя країни. Державна молодіжна політика дозволяє впливати на різноманітні сфери суспільного життя, оскільки вона безпосередньо пов'язана з економічними, соціальними, культурними, публічно-управлінськими, військовими, правоохоронними та багатьма іншими напрямками розвитку країни. Її необхідно розглядати як засіб залучення молоді до різноманітних аспектів реформування держави, що виходять за межі суто молодіжної проблематики.

Саме могутня енергія, творча уява, патріотичні та громадянські ідеали визначають цільовий і функціональний характер місії сучасної молоді як провідника соціальних змін, економічного розвитку й технічного прогресу України. Майбутній розвиток України повною мірою залежить від успіху тих,

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

хто завтра відіграватиме провідну роль у суспільних процесах. Це обумовлює важливість реалізації ефективної молодіжної політики держави, яка максимально відповідатиме потребам молодої людини та водночас держави. Державна молодіжна політика повинна відображати позицію держави щодо цієї групи населення, її погляд в майбутнє та адекватність політичного курсу, створювати необхідні умови, гарантії для соціального становлення і розвитку молодого покоління. Саме тоді, коли будуть надаватися достатні гарантії та умови для соціалізації та всебічного розвитку молодої людини, молодь буде здатна і матиме бажання спрямовувати свій потенціал у відповідно до інтересів суспільства всіх сферах своєї життєдіяльності.

Молодь є специфічною соціально-демографічною групою, яка посідає особливе місце в соціальній структурі суспільства та відіграє значну роль у громадсько-політичному та економічному житті держави це пов'язано із специфічними характеристиками даної демографічної групи та можливостями змін цієї категорії населення в процесі соціалізації .

В сучасних умовах все наполегливіше висувається завдання більш ранньої соціалізації молоді, залучення до пізнавальної та трудової діяльності на ранніх етапах життя, продовжується термін її навчання, соціально – політичної адаптації, стабілізації сімейно-побутового статусу тощо. Разом з тим, незважаючи на невизначеність вікових меж молоді, саме в сучасному суспільстві вона виокремлюється у відносно самостійну соціально – демографічну групу. Сприяє цьому, перш за все, ускладнення процесу соціалізації молоді, посилення вимог з боку суспільства, розрив між віковими і соціальними характеристиками, науково-технічний прогрес, який сприяє прискореному розвитку молодих людей, процес акселерації молодого покоління.

Характерно, що незалежно від того, яке місце в соціальній структурі суспільства займе та чи інша особа, на період свого соціального і професійного становища вона буде зберігати специфіку молодіжного росту, самоствердження до того часу, коли завершиться процес входження в доросле життя. Саме в молодіжному віці соціалізація здійснюється найбільш активно. Особливо, коли це стосується оцінки старшого покоління, його діяльності, поведінки, участі в суспільно-політичному житті, у зв'язку з чим молодь під впливом змін умов життя вносить новий зміст, своє бачення розвитку подій. У процесі соціалізації молоді нерідко виникають протиріччя, викликані соціально-економічними та політичними змінами, що відбуваються в суспільстві. Особливо гостро протиріччя відчуються тоді, коли це стосується безпосередньо самої молоді, у першу чергу – протиріччя між об'єктивною необхідністю реформи системи освіти і виховання та можливостями держави забезпечити її ресурсами, коштами; між розбудовою соціальної, правової держави та соціальною і правовою незахищеністю молоді Соціально-психологічні особливості молоді пов'язані насамперед з мотивацією професійного вибору. Важливу роль в житті молодої людини

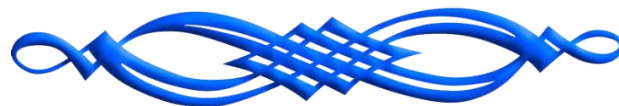
відіграє правильно обрана майбутня професія. Саме вона визначає активну позицію в суспільно-політичному житті, високий професіоналізм, матеріальний достаток і сімейний добробут. На жаль, молоді люди рідко задумуються над тим, як розвивати свої духовні і фізичні здібності.

Важливу роль у вирішенні молодіжних проблем має відіграти суспільство та держава, які повинні запропонувати таку політику по відношенню до молоді, щоб забезпечити найбільш ефективне виховання, повноцінну освіту, успішну соціалізацію. Отже, в умовах соціально-економічної кризи молодь стала однією з найбільш вразливих категорій. Проте, враховуючи об'єктивні психологічні особливості, що притаманні молоді, вона має найбільшу соціальну, професійну та життєву перспективу, необхідну в умовах виходу з кризового стану.

Молодь перебуває в складній ситуації і потребує ефективного соціального захисту. Ефективність соціального захисту, як переконує світовий і національний досвід, тісно пов'язана з ефективністю економічного розвитку взагалі. Проте слід пам'ятати, що ефективність соціального захисту молоді ґрунтується на соціальних цінностях і орієнтаціях суспільства, його піклуванні про власне майбутнє. Основною формою прояву соціальної активності молоді та найефективнішим механізмом взаємодії молодого покоління з державою є молодіжний рух. В сучасних умовах назріла гостра необхідність посилення уваги до молодіжного руху з боку держави, необхідність розробки науково обґрунтованого плану дій, результати якого стануть відчутні в близькій перспективі. Такий підхід з боку держави дасть можливість сформулювати стратегічну мету українського молодіжного руху, яка спрямована на формування відповідального ставлення молоді до свого майбутнього і майбутнього держави.

Список використаних джерел:

1. Бебик В. М. Політична культура сучасної молоді / В. М. Бебик, М. Ф. Головатий, В. А. Ребкало., 2006.
2. Головатий М. Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення / М. Ф. Головатий. – К. : Наукова думка, 2003.
3. Проблеми молодіжної політики в сучасній Україні / А. Карнаух // Політичний менеджмент. – 2005. – № 4 (13).

*Дар'я Чевичалова,
здобувач освіти ВНЗ «Маріупольський державний університет»
Науковий керівник: **Наталія Балабанова,**
доцент каф. ЕіМЕВ; к.н. з держ.упр. викладач
Україна, м. Київ*

РОЛЬ МОЛОДІ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕННЯХ

Соціально-економічний розвиток є головною метою будь-якої країни в сучасному світі, і сталий розвиток залежить від ефективного виконання молоддю своєї ролі. Однак ефективність ролі, яку відіграє молодь у цьому процесі, залежить від інвестицій, внесених країнами в людський капітал, який повинен бути зосереджений на молоді. Тому актуальним є розширення можливостей молоді в таких сферах, як освіта, виробнича підготовка та навіть мораль.

За даними Організації Об'єднаних Націй, люди, які підпадають під вікову категорію 15-24 років, відносяться до категорії молоді. Це було зроблено спеціально ЮНЕСКО з урахуванням різних визначень молоді в різних країнах світу. Щоб зрозуміти важливість молоді в суспільстві, важливо поглянути на різні ролі, які вони відіграють [1]. Це дасть уявлення про те, чому ступінь розширення прав і можливостей молоді в тій чи іншій країні визначає темпи соціально-економічного розвитку цієї конкретної країни.

Молодь бере активну участь і частково керує політичним, соціальним та економічним розвитком. Зараз, як ніколи, думку молоді приділяється пріоритетна увага, і до їх поглядів ставляться серйозно. Саме з цієї причини, що стосується культури, молодь є втіленням максимальної мультикультурної компетентності. Це обумовлено змінами, що відбулися за останні роки, які знизили строгість перетину кордонів і зробили можливими поїздки з країни в країну. Для молоді великі подорожі є освітніми, коли люди навчаються за кордоном, щоб повернутися і зробити свою країну кращою за допомогою нових ідеологій та досвіду [2]. Ще одним фактором, який зробив молодь втіленням полікультурної компетентності, є технологічні досягнення, завдяки яким світ перетворився на місцеве село в тому сенсі, що люди можуть миттєво спілкуватися один з одним, незалежно від того, в якій точці світу вони перебувають. Тому справедливо сказати, що в сучасному суспільстві молодь являє собою зміни, необхідні для кращого майбутнього, і соціально-економічний розвиток знаходиться в центрі цих змін [3].

Отже, після того, як ми переконалися, що молодь є ключовими учасниками соціальних перетворень, що треба задіяти, щоб спонукати молодь до перетворень?

- Підтримка молодих новаторів, їх пристрасті і підприємницький склад розуму. Молоді люди володіють широким спектром навичок, які можуть позитивно змінити нинішню ситуацію, але цим ініціативам, очолюваним молоддю, приділяється мало уваги. Наприклад, 8 квітня 2021 року молоді новатори Уганди отримали початкове фінансування на суму 308 мільйонів рупій Уганди (84 153 долари США) від ЮНІСЕФ в Уганді.

- Підвищення продуктивності праці. Заохочення та виховання актів великодушності та співпереживання серед молоді може призвести до змін та виховання багатьох поколінь етичних лідерів та тих, хто здійснює зміни. Як говорили індіанці: «Благословенний той, хто садить дерева, в тіні яких він ніколи не буде сидіти».

- Молодь потребує освіти. Освіта - одна з найважливіших речей для молоді.

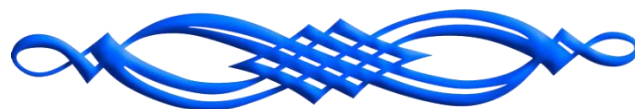
- Молодь повинна бути миротворцями або вихователями миру. Молодь повинна знати, як боротися за свої права, і бути в курсі того, що відбувається в їх оточенні. Це буде досягнуто, коли молоді будуть надані можливості для участі.

- Ми живемо в епоху інформаційних технологій, коли Інтернет перетворює світ на глобальну місто. Молодь повинна почати використовувати Інтернет як засіб просування своєї організації, маркетингу та бізнесу. Використання Інтернету швидко розвивається в таких країнах, як Канада, під егідою фонду молодіжного бізнесу (YBF) [4].

Отже, для досягнення хороших перетворень необхідно інтегрувати або гармонізувати як соціально-економічний розвиток. Соціально-економічна трансформація включає фундаментальні зміни в економіці та суспільстві, які підвищують загальний рівень продуктивності при забезпеченні кількісної та якісної зайнятості, справедливого розподілу доходів і багатства, доступу до якісних державних послуг та захисту навколишнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Empowering young people to participate in society. Erasmus+ and Youth in action programmes. Publication Office of the European Union. Luxembourg, 2015. P. 38-40. URL: https://ec.europa.eu/assets/eac/youth/events/documents/youthweek_brochure_en.pdf
2. Saeed, U. What is the role of youth in society? LinkedIn: веб-сайт. 2015. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/what-role-youth-society-usman-saeed/> (дата звернення: 20.11.2022)
3. Daniela Trucco and Heidi Ullmann (eds.), Youth: realities and challenges for achieving development with equality, ECLAC Books, No. 137 (LC/G.2647-P), Santiago, Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC), 2016. P. 53-60. URL: https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/40872/S1501235_en.pdf
4. Cinnirella, F. and Streb, J. (2017). The role of human capital and innovation in economic development: evidence from post-malthusian prussia. Journal of economic growth. P. 193–200. URL: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10887-017-9141-3.pdf>

Дар'я Шепельська

*здобувач освіти ВСП «Фаховий коледж інформаційних систем і технологій»
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана»*

*Науковий керівник: Віталій Черенко, кандидат економічних наук,
доцент, викладач
Україна, м. Київ*

СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Розвиток соціально-економічної ситуації в Україні обумовлює необхідність розробки шляхів стабілізації соціальних процесів, за-безпечення якісної підготовки управлінських рішень, спрямованих на відтворення інтелектуального й трудового потенціалу суспільства. Перспективи збереження та нагромадження такого потенціалу нерозривно пов'язані з процесами соціалізації і соціально-економічної інтеграції молоді.

Саме могутня енергія, творча уява, патріотичні та громадянські ідеали визначають цільовий і функціональний характер місії сучасної молоді як провідника соціальних змін, економічного розвитку й науково-технічного прогресу України.

Майбутній розвиток України повною мірою залежить від успіху тих, хто завтра відіграватиме провідну роль у суспільних процесах. Це обумовлює важливість реалізації ефективної молодіжної політики держави, яка максимально відповідатиме потребам молоді людини та водночас держави. Державна молодіжна політика повинна відображати позицію держави щодо цієї групи населення, її погляд в майбутнє та адекватність політичного курсу, створювати необхідні умови, гарантії для соціального становлення і розвитку молодого покоління.

Саме тоді, коли будуть надаватися достатні гарантії та умови для соціалізації та всебічного розвитку молоді людини, молодь буде здатна і матиме бажання спрямовувати свій потенціал у відповідно до інтересів суспільства всіх сферах своєї життєдіяльності. Відсутність такої політики або її неадекватне втілення, як зазначає М. Головатий, призводять до серйозних кризових явищ у молодіжному середовищі, зокрема й у всьому суспільстві загалом [1, с. 49].

Сучасна ситуація в суспільстві і державі вимагає ефективних дій, які спрямовані на формування стратегії політичного, соціально- економічного і культурного розвитку України, що передбачає послідовну реалізацію заходів, які мають довгостроковий характер і спрямовані на подальше підвищення рівня життя його населення та вдосконалювання держави. Це вимагає формування базових умов, що дозволять планомірно підготовляти основу для кожного наступного етапу перетворень.

Молодь є специфічною соціально-демографічною групою, яка посідає особливе місце в соціальній структурі суспільства та відіграє значну роль у громадсько-політичному та економічному житті держави. Це пов'язано із специфічними характеристиками даної демографічної групи та можливостями змін цієї категорії населення в процесі соціалізації [2, с. 107].

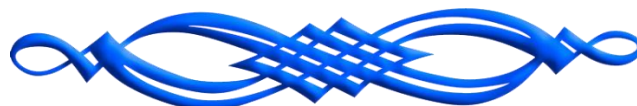
В сучасних умовах все наполегливіше висувається завдання більш ранньої соціалізації молоді, залучення до пізнавальної та трудової діяльності на ранніх етапах життя, продовжується термін її навчання, соціально – політичної адаптації, стабілізації сімейно-побутового статусу тощо. Разом з тим, незважаючи на невизначеність вікових меж молоді, саме в сучасному суспільстві вона виокремлюється у відносно самостійну соціально – демографічну групу. Сприяє цьому, перш за все, ускладнення процесу соціалізації молоді, посилення вимог з боку суспільства, розрив між віковими і соціальними характеристиками, науково-технічний прогрес, який сприяє прискореному розвитку молодих людей, процес акселерації молодого покоління. При цьому головною ознакою молоді як соціально-демографічної групи є процес соціалізації. На думку більшості вчених соціалізація – це сукупність усіх соціальних процесів, завдяки яким індивід засвоює та відтворює певну систему знань, норм, цінностей та моделей ролевої поведінки, які дозволяють йому функціонувати в якості повноправного члена суспільства.

Молоді люди – це вихідці з усіх класів і соціальних прошарків, що є в суспільстві. Вони не завжди успадковують соціальне становище своїх батьків, але впливаючись в соціально-класову структуру, стають робітниками, селянами, представниками інтелігенції тощо. Характерно, що незалежно від того, яке місце в соціальній структурі суспільства займе та чи інша особа, на період свого соціального і професійного становлення вона буде зберігати специфіку молодіжного росту, самоствердження до того часу, коли завершиться процес входження в доросле життя.

Саме в молодіжному віці соціалізація здійснюється найбільш активно. Особливо, коли це стосується оцінки старшого покоління, його діяльності, поведінки, участі в суспільно-політичному житті, у зв'язку з чим молодь під впливом змін умов життя вносить новий зміст, своє бачення розвитку подій. У процесі соціалізації молоді нерідко виникають протиріччя, викликані соціально-економічними та політичними змінами, що відбуваються в суспільстві. Особливо гостро протиріччя відчуються тоді, коли це стосується безпосередньо самої молоді, у першу чергу – протиріччя між об'єктивною необхідністю реформи системи освіти і виховання та можливостями держави забезпечити її ресурсами, коштами; між розбудовою соціальної, правової держави та соціальною і правовою незахищеністю молоді [3, с. 476].

Список використаних джерел:

1. Головатий М. Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення / М. Ф. Головатий. – К. : Наукова думка, 2003. – 236 с.
2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс. – Пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана. – М. : ГУВШЭ, 2000. – 608 с.
3. Кюблер Х. -Д. Міфи про суспільство знань / Х. -Д. Кюблер. – К. : Видавничий дім Дмитра Бурого, 2010. – 264 с.

СЕКЦІЯ 6. ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКА: ТРАДИЦІЙНА ЧИ АЛЬТЕРНАТИВНА

*Ірина Андрейв,
здобувач освіти*

*Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
Науковий керівник: Ірина Ващишак, кандидат технічних наук,
доцент кафедри енергетичного менеджменту і технічної діагностики,
Україна, м. Івано-Франківськ*

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ТУРБІН ТЕСЛА В СИСТЕМАХ ЕЛЕКТРОПОСТАЧАННЯ БАГАТОПОВЕРХОВИХ ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ

Розвиток енергетики має вирішальний вплив на стан економіки в державі та рівень життя населення. Саме тому, надійне, економічно обґрунтоване й екологічно безпечне задоволення потреб населення й економіки в енергетичних продуктах є пріоритетним завданням енергетичної політики держави.

Використання відновлюваних джерел енергії є вимогою часу. Виробництво сонячної та вітрової електроенергії має обмеження в тому, що вони не є надійними для цілодобової генерації. Використання інших альтернативних відновлюваних джерел енергії є доволі дорогим. Потрібно знайти відповідний варіант, щоб забезпечити дешевий і надійний спосіб.

У той час як велика гідроенергетика забезпечує електроенергію для промисловості, мала гідроелектростанція робить певний внесок у забезпечення потреб населення. Саме можливість застосування руслової технології піко гідро, яка не вимагає греблі чи резервуара для зберігання води, а для забезпечення напору та швидкості потоку до турбіни можливо здійснити через напірний трубопровід, – є економічно вигідно, екологічно чисто, і актуально для вирішення потреб населення в окремих випадках.

Крім того, застосування турбін Тесла в схемах генерації зробить енергосистему набагато надійнішою. Єдина вимога полягає в тому, щоб правильно застосувати турбіну Тесла в системі електрогенерації для отримання оптимальної переваги від цієї безлопатевої та вдосконаленої турбіни.

Турбіни Тесла (рисунок 1) рекламують як високоефективні турбіни, які прості у виготовленні та обслуговуванні, а також менш вразливі до сміття [1]. Конструкція їх складається з декількох, близько розташованих жорстких дисків, встановлених паралельно на валу. Диски, що обертаються одночасно, відцентровані та зафіксовані на валу. Поруч із центром дисків розташовані отвори, які дозволяють випускати рідину в осьовому напрямку. Вузол диск-вал встановлено на підшипниках і укладено в циліндричний корпус. Вода тече через вхідний отвір в корпус і спрямовується приблизно по дотичній на диски.

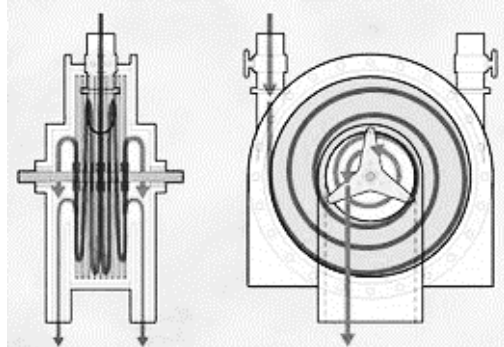

Рисунок 1 – Турбіна Tesla

Як і будь-яку обертову машину, турбіну Tesla можна використовувати для обертання ротора генератора і, таким чином, її можна використовувати для виробництва електроенергії [2]. Зазвичай турбіна Tesla використовує воду або стиснене повітря як джерело механічної енергії, тому її експлуатаційна вартість є найнижчою, а джерело енергії доступне у великій кількості в усьому світі.

Розглянемо використання турбіни Tesla для виробництва електроенергії, оскільки це може бути реалізовано як на домашньому рівні, так і на певному промисловому рівні. На домашньому рівні її можна встановлювати в трубопроводах щоденного водопостачання, а на певному промисловому рівні вони можуть бути встановлені в зрошувальних каналах, потоках води та трубчастих колодязях у сільськогосподарських районах і в нижній частині водяних артерій (рік) в гористих районах.

Загальна схема впровадження турбіни Tesla як джерела відновлюваної енергії показана на рисунку 2.

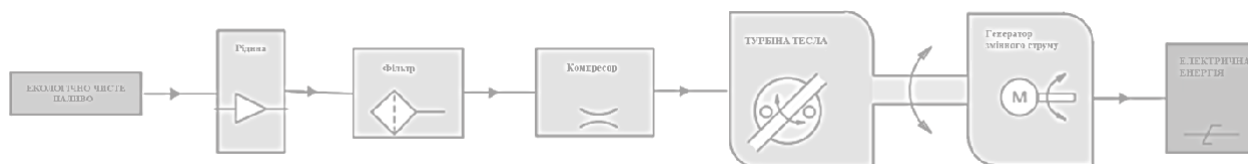

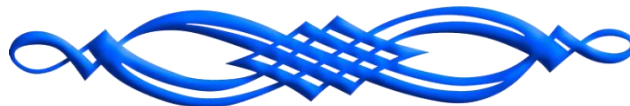
Рисунок 2 – Впровадження турбіни Tesla як відновлюваного джерела енергії

Піко гідросистеми потужністю 5 кВт або менше можуть задовольнити енергетичну потребу з відносно низькими витратами та практично без негативного впливу на навколишнє середовище. Альтернативна та менш складна конструкція ротора пікогідрогенератора, запропонована Ніколою Теслою, використовує в'язкість рідин для ефективної передачі енергії рідини до ротора, що призводить до виконання корисної роботи.

Конструкція турбіни Tesla добре підходить для невеликих енергетичних проектів, оскільки вона легко виготовляється та обслуговується на місці. Крім того, дискові ротори не чутливі до стирання і можуть працювати у засмічених джерелах води, що є безумовною перевагою для піко ГЕС.

Список використаних джерел:

1. Sangal Saurabh, Garg Arpit, Kumar Dinesh. Review of optimal selection of turbines for hydroelectric projects. *International Journal of Emerging Technology and Advanced Engineering*. 2013. 3.3. p. 424-430.
2. Khan M. Usman Saeed, et al. Proposed applications with implementation techniques of the upcoming renewable energy resource, The Tesla Turbine. *Journal of Physics: Conference Series*. IOP Publishing, 2013. 6 p.

Богдан Гензирівський,

студент 1 курсу спеціальності 051 Економіка

Науковий керівник: Валентина Загалевиц, викладач суспільних дисциплін

ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Україна, м. Кам'янець-Подільський,

ЗАРОДЖЕННЯ АТОМНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ В РЕТРОСПЕКТИВНОМУ АСПЕКТІ

Вчені ХХ століття працювали під знаком освоєння енергії нового виду, зосередженої в ядрах атомів, довели, що ця енергія багатократно перевищує енергію палива, яка використовувалась людством протягом всієї його історії. ХХ століття стало століттям ядерної фізики. Відомо, що ще з середини 1939 року вчені світу мали у своєму розпорядженні важливі теоретичні та експериментальні відкриття у галузі ядерної фізики, що дозволило висунути широку програму досліджень у цьому напрямку. Виявилось, що атом урану можна розщепити на дві частини. При цьому вивільнюється величезна кількість енергії. Крім того, у процесі розщеплення виділяються нейтрони, які у свою чергу можуть розщепити інші атоми урану та викликати ланцюгову реакцію. Ядерна реакція поділу урану досить ефективна і далеко переважає найбурхливіші хімічні реакції. Порівняємо атом урану і молекулу вибухової речовини – тринітротолуолу (тротилу). При розпаді молекули тротилу виділяється 10 еВ енергії, а при розпаді ядра урану – 200 млн. еВ, тобто у 20 млн. разів більше[1, с.4].

Дані відкриття справили у науковому світі сенсацію: в історії людства не було наукової події, важливішої за своїми наслідками, ніж проникнення у світ атому та оволодіння його енергією. Вчені розуміли, що головне її призначення – виробництво електроенергії і застосування в інших мирних напрямках. Із введенням в експлуатацію у 1954 році в СРСР першої у світі промислової атомної електростанції потужністю 5 МВт у м. Обнінськ розпочалась ера атомної енергетики.

Аналізуючи історичні віхи розвитку атомної енергетики в Україні, можна стверджувати, що вона бере свій початок з 1977 року, коли було введено в експлуатацію перший енергоблок Чорнобильської АЕС. Відповідно до планів розвитку атомної енергетики в колишньому Радянському Союзі на території

Україні мало бути споруджено 9 атомних електростанцій. За період з 1977 по 1989 рік планувалося ввести в експлуатацію 16 енергоблоків загальною потужністю 14800 МВт на 5 атомних станціях: Запорізькій, Рівненській, Хмельницькій, Чорнобильській, Южно-Українській. [1, с.4].

Відомо, що у 1986 та в 1990 роках – Верховною Радою УРСР було впроваджено мораторії на будівництво нових АЕС (в 1990 на 5-ть років). Проте після аварії на Чорнобильській АЕС, у серпні 1990 року Верховна Рада України оголосила мораторій на спорудження і введення в експлуатацію нових атомних енергоблоків, в результаті чого будівництво нових енергоблоків Хмельницької, Запорізької і Рівненської АЕС було призупинене[2].

Після скасування Верховною Радою України мораторію від 21 жовтня 1993 року постали питання, пов'язані з відновленням і реконструкцією недобудованих енергоблоків. Спорудження і введення були необхідні насамперед для компенсації потужностей енергоблоків, що відробили свій ресурс, заміни блоків, що не задовольняють сучасним вимогам безпеки. Мораторії не стосувалися енергоблоків, які були в процесі будівництва, тому з 1986 по 1990 було введено в експлуатацію 6 атомних блоків потужністю 1000 МВт кожний: три на Запорізькій АЕС і по одному на Південно-Українській, Рівненській та Хмельницькій АЕС [1, с.4].

На час здобуття незалежності (серпень 1991 р.) в Україні працювало 15 енергоблоків на 5 атомних електростанціях. Після розпаду СРСР Чорнобильська АЕС поступово виведена з експлуатації. Замість закритих на ній енергоблоків, на інших електростанціях було введено в експлуатацію три нових енергоблоки. Таким чином, станом на 2012 рік, працює 4 АЕС, на яких працює 15 реакторів, які виробляють близько 50 відсотків загальної електроенергії України[1, с.6].

У 1993 році були відновлені роботи на 6-му блоці Запорізької АЕС, 4-му блоці Рівненської та 2-му - Хмельницької АЕС. У жовтні 1995 року відбувся енергетичний пуск 6-го блоку Запорізької АЕС. Запорізька атомна станція із встановленою потужністю 6 млн кВт стала найбільшою в Європі[2].

Відомо, що 17 жовтня 1996 року постановою Кабінету Міністрів України №1268 було створено державне підприємство «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом».

Цікавий факт, що Чорнобильська АЕС — перша українська атомна електростанція, експлуатацію якої припинено до закінчення проектного ресурсу. Нині три блоки станції з реакторами РБМК-1000 перебувають на етапі зняття з експлуатації, зокрема, 2-й енергоблок - з 1991 року після пожежі у машинному залі, 1-й енергоблок - з 1996 року за рішенням українського Уряду, 3-й блок зупинено наприкінці 2000 року [2].

Чому виникла потреба у виникненні атомної енергетики? Науковці стверджують, проблема енергетичної безпеки загострилась у 70-ті роки ХХ ст. у зв'язку з енергетичною кризою, викликаною різким підвищенням цін на нафту, залежністю її постачання від політичних обставин, змусила багато країн переглянути свої енергетичні програми. Розвиток атомної енергетики, зменшуючи споживання органічного палива, знижує енергетичну залежність

країн, які не мають або мають обмежені власні паливно-енергетичні ресурси, від їх ввезення й зміцнюють енергетичну безпеку цих країн.

На жаль, високі темпи розвитку атомної енергетики не відповідали рівню її безпеки. На основі досвіду експлуатації об'єктів атомної енергетики, зростаючого науково-технічного розуміння процесів та можливих наслідків виникла необхідність перегляду технічних вимог, що викликало збільшення капіталовкладень й експлуатаційних витрат.

Підтвердженням даного факту є важка аварія на Чорнобильській АЕС в Україні у 1986 р., яка класифікується за міжнародною шкалою ядерних інцидентів як аварія найвищого сьомого рівня й яка викликала екологічну катастрофу на величезній території, загибель людей, переселення сотень тисяч людей, підірвала довіру світової спільноти до атомної енергетики.

«Трагедія у Чорнобилі – це попередження. І не тільки в ядерній енергетиці», – говорив академік В. О. Легасов, член урядової комісії, перший заступник академіка О.П. Александрова, який очолював Інститут атомної енергії імені І.В. Курчатова. [1, с.7].

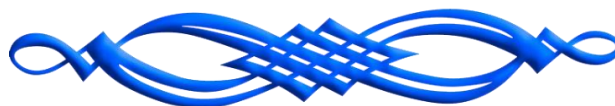
Відомо, що значний внесок у підвищення радіоактивного фону дають антропогенні джерела випромінювань – ядерні установки (реактори АЕС, склади атомної зброї, підприємства з переробки радіоактивних відходів, речовин), промислові прилади дозиметричного контролю, які широко використовуються у виробництві при неруйнівних методах контролю якості виробів. Крім цього на величину природного радіоактивного фону впливає і діяльність людини[3, с.159].

Не дивлячись на це, більшість країн вважають, що атомна енергетика найкращим чином відповідає прийнятим у світі принципам стійкого розвитку, однією із найважливіших вимог якого є наявність достатніх паливно-енергетичних ресурсів при стабільному їх споживанні у довгостроковій перспективі.

Підсумуємо, що роль атомної енергетики у XXI ст. різко збільшується при забезпеченні зростаючого виробництва електроенергії у світі з використанням більш сучасних технологій. Таким, чином, атомна енергетика поки що не має серйозного конкурента на далеку перспективу. Щоб реалізувати її розвиток у широких масштабах, має володіти наступними властивостями: високою ефективністю, забезпеченістю ресурсами, енергонадмірністю, безпекою, приємливістю щодо екологічного впливу.

Список використаних джерел:

1. Плачкова С.Г., Плачков ІВ. Розвиток атомної енергетики та об'єднаних енергосистем. Історія, сучасність і майбутнє. URL: <http://energetika.in.ua/ua/books/book-4>
2. Розвиток атомної енергетики в Україні. URL: <https://mepr.gov.ua/news/33860.html>
3. Мягченко О. П. М 99 Основи екології. Підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 312 с

Дмитро Костюк,

здобувач освіти

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Науковий керівник: Віталій Цих, кандидат технічних наук,

доцент кафедри енергетичного менеджменту і технічної діагностики,

Україна, м. Івано-Франківськ

ОЦІНЮВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПЕРЕТВОРЕННЯ ТВЕРДИХ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ В ЕНЕРГІЮ НА ПРИКЛАДІ ІВАНО- ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

На сьогодні наша держава стикнулася із планомірним знищенням енергетичної інфраструктури росією під час повномасштабної війни, що спричинило аварійні відключення електричної енергії по всій країні. В першу чергу знищуються великі джерела енергії та основні розподільчі підстанції, що призводить до максимальної шкоди енергетичній системі в цілому. У зв'язку із цим досить гостро постала проблема нестачі генерованої потужності та подекуди неможливістю транспортування необхідної кількості енергії з метою забезпечення усіх споживачів. Тому актуальним завданням є необхідність пошуку можливих варіантів виробництва електричної енергії із використанням альтернативних підходів.

Одним із рішень поряд із використанням відновлюваної енергетики, є можливість застосування спеціалізованих підходів до отримання енергії з твердих побутових відходів. Особливої актуальності це набуває у зв'язку із значним накопиченням таких відходів на сміттєзвалищах нашої держави. Тому, поряд із вирішенням надзвичайно важливої проблеми утилізації сміття, можна також отримати значну кількість електричної енергії, яка необхідна для забезпечення потреб споживачів.

Світовий досвід пропонує три основні шляхи у сфері поводження з твердими побутовими відходами, а саме:

1. Полігонне захоронення (з метою запобігання шкідливого впливу на довкілля);
2. Очищення твердих побутових відходів від шкідливих компонентів сортування ТПВ та їх утилізація з метою добування ресурсоцінних компонентів.
3. Утилізація твердих побутових відходів шляхом їх термічного знешкодження (спалювання) [1].

Найчастіше застосовують полігонне захоронення відходів. В Україні за 2021 рік утворилось понад 51 млн. м³ побутових відходів, або понад 10 млн. тон, які захоронюються майже на 6 тисячах сміттєзвалищ і полігонах загальною площею майже 9 тис. га [2].

Згідно офіційної статистики за 2021 рік в Україні перероблено та утилізовано близько 7,64% побутових відходів, з них: 1,14% спалено, а 6,5% побутових відходів потрапило на заготівельні пункти вторинної сировини та

сміттєпереробні лінії [2]. Загалом, описані вище дані свідчать, що тільки незначна частина твердих побутових відходів переробляється чи спалюється з метою отримання енергії.

В розрізі Івано-Франківської області згідно даних Головного управління статистики [3], маємо аналогічну ситуацію, як і по всій державі (таблиця 1 та рисунок 1). Тільки незначна частину утворених твердих побутових відходів проходить подальшу переробку чи спалювання з метою отримання енергії.

Таблиця 1.1.

Утворення відходів у Івано-Франківській області (тис. тон)

Рік	Утворено	Утилізовано	Спалено	Видалено у спеціально відведені місця чи об'єкти	Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях чи об'єктах (місцях видалення відходів)
2015	2124,8	575,4	147,5	1126,7	42644,1
2016	1935,4	681,8	114,1	774,7	43559,7
2017	1948,8	651,6	114,8	887,0	44707,7
2018	1969,8	553,0	122,3	1005,5	45316,4
2019	2991,7	870,2	130,9	1759,6	45995,8
2020	1729,8	525,3	50,0	1164,2	46744,2

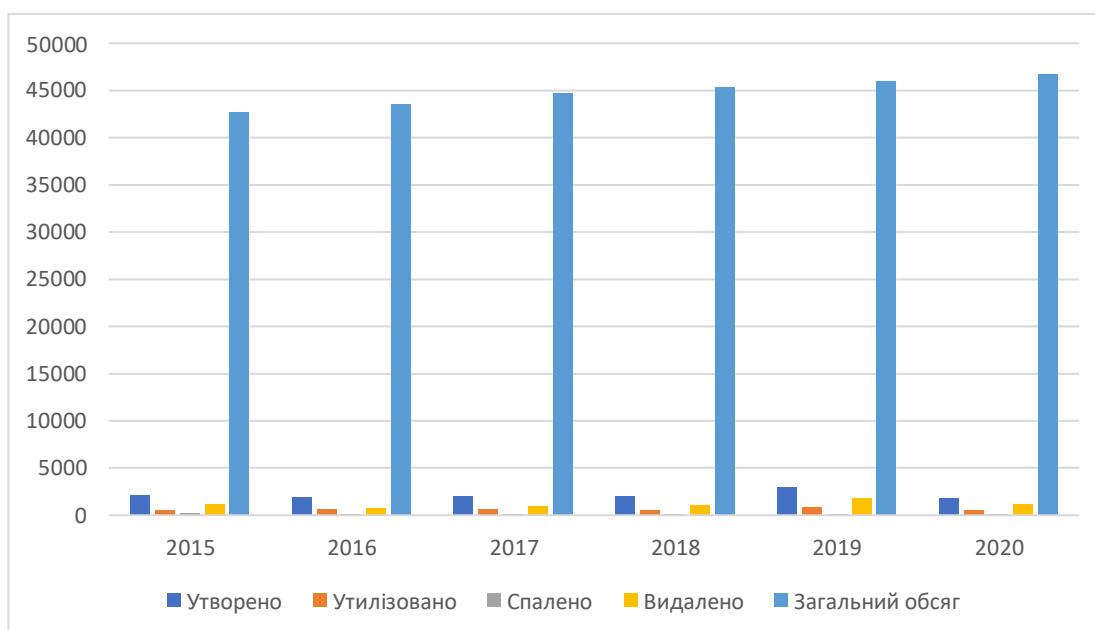
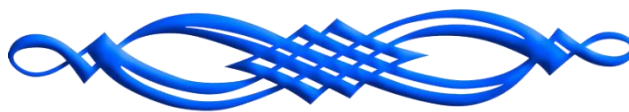

Рисунок 1 – Статистика утворення відходів у Івано-Франківській області

На сьогодні існує значна кількість різноманітних технологій щодо спалювання твердих побутових відходів із можливістю отримання енергії [1]. Тому, з метою оцінювання потенціалу перетворення твердих побутових підходів виникає потреба детальніше проаналізувати склад наявних відходів, оцінити їх теплотворну здатність та обрати оптимальну технологію спалювання таких відходів з можливістю отримання електричної енергії.

Список використаних джерел:

1. Чупа В.М., Карпаш О.М., Адаменко Я.О., Яворський А.В., Райтер П.М. Огляд сучасного стану сталих технологій для енергетичної утилізації твердих побутових відходів. *Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористування. Науково-технічний журнал.* №1 (23). 2021. С. 115-123.
2. Міністерство розвитку громад та територій України. Стан сфери поводження з побутовими відходами в Україні за 2021 рік [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://cutt.ly/XM4Twku>.
3. Головне управління статистики в Івано-Франківській області. Економічна статистика. Утворення та поводження з відходами [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ifstat.gov.ua/EX_IN/NS6.HTM.

*Михайло Перм'яков,
здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут
Науковий керівник: Анатолій Скрипник, доктор історичних наук, професор
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ВИДИ ЕНЕРГІЇ – МАЙБУТНЄ ЛЮДСТВА

Альтернативною називають усю енергію, яка не надходить від традиційних джерел: нафти, газу або вугілля. Також вона відома як відновлювальна, або «зелена», оскільки її отримують з поновлюваних ресурсів. Ці ресурси або існують постійно, або періодично з'являються у природі, наприклад, енергія сонця, вітру або води. Альтернативна енергетика не має шкідливих відходів і не руйнує екосистему.

Світ не може одразу перейти на відновлювальну енергетику з кількох причин. По-перше, існуючі станції не можна швидко вивести з ладу, бо на традиційній енергетиці тримаються відносини між державами та компаніями. По-друге, традиційні станції забезпечують багато робочих місць. Наприклад, на найменшій в Україні Хмельницькій АЕС є лише два енергоблоки, але її обслуговує 5000 людей. По-третє, місця для установки станцій обмежені. Наприклад, робота вітрових станцій залежить від силу вітру, тому їх найкраще встановлювати у Карпатах та на узбережжі Чорного і Азовського морів. Енергію води можна використовувати лише біля водних ресурсів, а геотермальну — тільки у вулканічних зонах: на Камчатці, Філіппінах, Японських островах, поблизу Кордильєра та Анд.

Де в світі найбільше використовують альтернативну енергію?

Ісландія, що використовує гідро- та геотермальні станції, вже забезпечує 100% потреб в енергії завдяки альтернативним джерелам. Унікальний ландшафт дозволив цій країні стати найбільшим у світі генератором електроенергії на душу населення. Норвегія виробляє 98% енергії з поновлюваних джерел, серед яких ледь частка належить гідроелектричним станціям. Кенія виробляє 93% «зеленої» енергії і планує довести цей показник до 100%

до кінця 2020-го року. Тут присутній мікс із сонячної, вітрової та геотермальної енергетики.

Все більше бюджету у будівництво нових станцій інвестує Китай, який зараз виробляє 25% альтернативної енергії на свої потреби. На території країни знаходиться найпотужніший вітровий парк світу «Ганьсу» та друга за потужністю сонячна станція «LongyangxiaDamSolarPark». Також до лідерів у сфері альтернативної енергії можна віднести Данію, яка покриває 47% своїх потреб за допомогою вітрових станцій, Уругвай, Швецію, Німеччину та США.

Енергетичні джерела поділяють на два типи: традиційні та альтернативні. До 1-го відносять корисні копалини (газ, нафту, вугілля), другий - все, альтернативне їм (сонце, воду, вітер). Ключовою відмінністю - відновлюваність у природі. Традиційні джерела вичерпні, відповідно, рано чи пізно цей ресурс стане недоступним, альтернативні ж є нескінченними.

Наступне питання полягає в безпеці для людства, тваринного світу та природи. З кожним роком людям необхідна більша кількість електроенергії, тим самим підвищується рівень забруднення водою, повітря, утворюються нові озонові діри. Все це є наслідком, здебільшого, теплових електростанцій. 50% світової електроенергії припадає саме на ТЕС. Вони надзвичайно забруднюють водою, що служать для них охолоджувачами, а також створюють токсичне і радіаційне забруднення. Відповідно, підвищується захворюваність та з'являються нові, нікому невідомі, інфекції, вимирають рідкісні види тварин, вирують стихійні лиха.

Саме тому такої популярності набувають поновлювані енергетичні та теплові джерела.

Види альтернативної енергії

Сонячна енергетика – перетворення радіації сонця на теплову та електричну енергію, в залежності від типу установки. Сюди відносяться сонячні електростанції та геліосистеми. Вони є безпечними для навколишнього середовища та можуть використовуватись ще впродовж мільярдів років.

Сонячна енергетика є найбільш перспективною та за останні роки набрала колосальних обертів.

Цікавий факт: Енергії Сонця могло б вистачити для безперервного електропостачання усієї планети.

Вітрова енергетика – галузь альтернативної енергетики, яка спеціалізується на перетворенні кінетичної енергії вітру в електричну енергію. Джерело вітроенергетики - сонце, так як воно є відповідальним за утворення вітру. Вітер є видозміненою формою сонячної енергії, тому також відноситься до альтернативної відновлювальної енергетики. Та вітроенергетика поступається сонячній як у ефективності, так у популярності серед населення. Все тому, що, здебільшого, вітрові ресурси знаходяться у віддалених від споживачів місцях.

Цікавий факт: Один вітряк при правильному розташуванні та встановленні здатен жити 1400 будинків.

Гідроенергетика – використання кінетичної та потенціальної енергії води з метою перетворення її в електричну. На сьогодні вона є найбільш

освоєною серед інших нетрадиційних джерел. Потенціал малих рік, притоків, систем водопостачання дають енергетичну самостійність деяким віддаленим районам та населеним пунктам. Серед переваг: невеликі термін будівництва та об'єм інвестицій, надійність та доступність.

Цікавий факт: Вода є одним із перших генераторів електроенергії.

Біопаливо - органічне паливо, що отримують із відходів рослин, тварин або сільського господарства чи промислового виробництва. Відновлюваний ресурс, який є абсолютно безпечним для навколишнього середовища. Сюди відносять продукти деревообробного виробництва, спиртові суміші, ефіри, біодизелі та різноманітні газові поєднання.

Безперечним лідером серед інших альтернативних джерел в Україні є сонячна енергетика.

Сонячна електростанція.

Сонячні станції є лідерами серед альтернативних джерел енергії для дому. Все тому, що технології надзвичайно швидко розвиваються та даний вид енергії стає доступнішим. Найпоширенішою перепоною на шляху до енергонезалежності за допомогою сонця – проблема з акумулюванням виробленої електроенергії. Гелеві, мультигелеві чи карбонові акумулятори служать від 1 до 3 років, тоді доводиться їх змінювати. Це не малі кошти, тому простіше та економніше використовувати загальну електромережу.

Варто відмітити, що це чудова альтернатива не лише для малих домогосподарств. Виробничі підприємства почали підвищувати рентабельність продукції, шляхом встановлення автономних СЕС. Сучасні автономні системи дозволяють зафіксувати тариф масштабних об'єктів у 50 копійок за 1 кВт.

Сонячний колектор

Сонячну геліосистему, зазвичай, встановлюють на об'єктах із великим споживанням гарячої води. Це один із найпоширеніших варіантів альтернативного опалення. Найбільша кількість процесів із використанням води 30-90°C проходять в текстильній та харчовій промисловості. Також великою популярністю такі системи користуються на відпочинкових базах, готелях, пансіонатах.

Завдяки колекторним системам вдається економити до 50% газу чи електроенергії в рік.

Вітрогенератор

Вітряк для дому – це хороше рішення у двох випадках: якщо у вас зовсім немає електромережі або ж є, але з постійними перебоями. Коли з електрикою все в порядку, така інвестиція є нерентабельною.

Якщо ви плануєте встановити вітрогенератор, необхідно врахувати деякі нюанси. Для початку середньорічна швидкість вітру повинна становити більше ніж 4-4,5 м/с (14,4—16,2 км/год). Такі показники, зазвичай, на гористій місцевості, степовій зоні або узбережжях. Та варто пам'ятати, що поряд не має бути високих дерев чи будівель для уникнення вітрової тіні. В іншому випадку потрібно піднімати конструкцію на більшу висоту, а це додаткові витрати.

Наступний крок – звернення до місцевої влади для уточнення всіх дозволів та вимог. Ваша споруда не повинна заважати малій авіації, теле та

радіо комунікації. Рівень шуму повинен бути в межах норми, необхідно погодити ці питання з сусідами і взяти їх дозвіл.

Коли весь шлях подолано, ви можете братись за покупку та встановлення. Та не забувайте, що це механізм, який потребує догляду. Якщо ви хочете зробити все раз і забути на декілька років, то варто вибрати інший варіант альтернативної енергії.

Тепловий насос

Тепловий насос дозволяє заощаджувати на опаленні будинку чималі кошти, можна зекономити більш ніж 50%. Здебільшого ви незалежні від цін на ресурси для опалення, адже ТН працює до -7°C без резервних джерел.

Є 4 види джерел енергії:

- Грунт-вода. Найпопулярніший вид, акумулює тепло ґрунту для підігріву води в опаленні чи водопровідних магістралях.

- Повітря-вода. Працює так само, як і в першому варіанті, але використовується тепла енергія повітря.

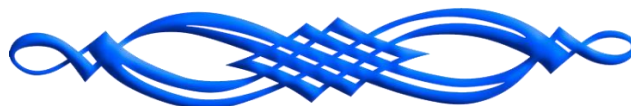
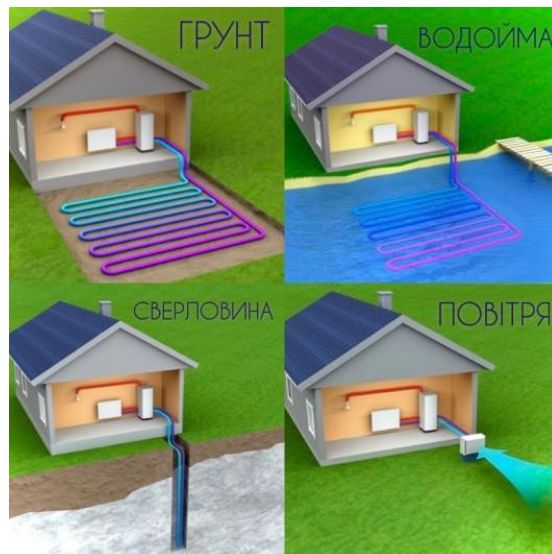
- Повітря-повітря. Тут енергія повітря безпосередньо потрапляє в тепловий насос та застосовується для повітряного опалення та кондиціонування.

- Вода-вода. В якості джерела виступають ґрунтові води або водойми. Тепло направлене на гаряче водопостачання і опалення.

Однією з головних переваг є повна автоматизація, не потрібно перемикати, вимикати чи тому подібне. Як охолодження, так обігрів працюють автоматично. Все підлаштовується індивідуально: при комплексному продуманому спеціально для вашого приміщення, рішенні, система прослужить довгі роки. Ви споживаєте поновлювані ресурси та не забруднюєте навколишнє середовище. Єдиним нюансом є вартість, потрібно одразу вкласти досить немалу суму. Та якщо є така можливість, не потрібно вагатись, тому що ця інвестиція себе досить швидко окупить.

Список використаних джерел:

1. Альтернативні джерела енергії // Словник-довідник з екології : навч.-метод. посіб. / уклад. О. Г. Лановенко, О. О. Остапішина. Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2013. С. 9.
2. Нетрадиційні джерела енергії: теорія і практика : монографія / за ред. Й. С. Мисака, НУ "Львівська політехніка", Львів : НВФ "Укр. технології", 2013. 356 с.
3. Що таке альтернативна енергетика? Які існують джерела для неї? Чи можна їх використовувати? Nauka.ua URL: <https://nauka.ua/card/shcho-take-alternativna-energetika-yaki-isnyuyut-dzherela-dlya-neyi-chi-mozhu-ya-yih-vikoristovuvati>

Святослав Миронов

здобувач освіти біологічний факультет

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Науковий керівник: Олена Попова, кандидат біологічних наук,

доцент, викладач

Україна, м. Одеса

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ

Сонячне випромінювання є практично невичерпним, екологічно безпечним джерелом енергії, що здатна перетворюватися на інші види енергії з високою ефективністю, доступна практично у будь-якій ділянці поверхні земної кулі [1, с. 5; 2, с. 18-19]. Кількість сонячної енергії, що лише протягом тижня досягає поверхні Землі, перевищує сумарні запаси енергії покладів вугілля, нафти, газу та урану [3, с. 23; 4, с. 120]. З іншого боку, з кожним роком у світовому масштабі все більш гостро постають проблеми традиційної енергетики, а саме: вичерпність викопних джерел, негативний вплив традиційної енергетики на оточуюче середовище, значна залежність цін на енергоносії від політики урядів країн та ін.; перспективи атомної енергетики також є доволі не визначеними та, з-поміж іншого, не нівелюють високий ризик радіоактивного зараження середовища в разі надзвичайної ситуації та проблему утилізації відпрацьованого ядерного палива [5, с. 272].

Саме тому у світі та, зокрема, і в Україні сонячна енергетика вже понад три десятиліття є основним напрямом розвитку альтернативних джерел живлення [5, с. 272-273]. Для цього Україна має сприятливі кліматичні умови: інтенсивність сонячної радіації протягом року становить в середньому 1200 кВт*год/м². [3, с. 23; 4, с. 120; 6, с. 223]. Більше того, інтенсивність радіації у більшості областей України є вищою, наприклад, ніж у Німеччині – країні, що є одним із світових лідерів у галузі сонячної енергетики [4, с. 123]. Реалізація цієї можливості вже на даному етапі розвитку технологій дозволяє заощадити понад 5 млрд м³ природного газу, або 6 млн. тон умовного палива на рік [4, с. 121].

Україною покладено курс на потужний розвиток даної галузі альтернативної енергетики, що відображено на законодавчому рівні та рівні міжнародної політики, у т. ч. залучення іноземних інвесторів, завдяки чому наша країна є однією з перших у світі за темпами розвитку сонячної енергетики [3, с. 24; 4, с. 121-124; 6, с. 226-228]. Цьому сприяють наступні тенденції енергетичної індустрії: зниження протягом останніх 30 років собівартості «сонячної» електрики більш ніж у 100 разів; зростання цін на енергію традиційних енергоносіїв до такого рівня, що зараз кажуть про паритет цін між альтернативною та традиційною енергетикою; високий рівень динамічності галузі сонячної енергетики, що полягає як у темпах її розвитку, так і в обсягу капіталовкладень (галузь займає 40% від обсягу інвестицій у розвиток всіх галузей відновлювальної енергетики); винайдення різних технологій та їх вихід на конкурентоздатний рівень; відносна простота

виготовлення та інсталяції сонячних батарей, будівництва сонячних електростанцій, що можливе із сировини практично повністю власного виробництва; вищі ККД та ефективність сонячних електростанцій порівняно із іншими видами енергетики; стійке зростання частки даної галузі енергетики у виробництвах провідних країн світу, як-от: США, КНР, Франція, ФРН та ін. [4, с. 120-124; 5, с. 273-277; 6, с. 224-228].

Результатом енергетичної політики України на сьогодні є функціонування сонячних електростанцій у майже всіх областях загальною потужністю понад 2,3 ГВт [4, с. 124]. Енергетичною стратегією України передбачається до 2035 року зростання потужності відновлювальної енергетики, включаючи і галузь сонячної енергетики, до 5 ГВт [4, с. 124; 7, с. 49].

Можна навести наступні тенденції та перспективи подальшого розвитку сонячної енергетики в Україні:

- рівень встановлених потужностей буде перевищувати відповідні рівні для інших галузей енергетики (ядерна, традиційна та ін.) [5, с. 271];

- розвиток даної галузі супроводжуватиметься підвищенням ефективності та терміну експлуатації сонячних батарей, спрощенням будівництва сонячних електростанцій та його собівартості [5, с. 272];

- Україна і надалі буде підтримувати курс динамічного розвитку сонячної енергетики, тим самим зберігаючи своє важливе місце у світовій енергетиці та роблячи важливий вклад у її розвиток у світовому масштабі [5, с. 282; 7, с. 49];

- розвиток сонячної енергетики призведе до зниження загальних енергетичних витрат та зумовить позитивні перетворення енергетики України в цілому: вона стане більш конкурентоспроможною, децентралізованою, стабільною та безпечною, що дасть змогу, з-поміж іншого, пришвидшити темпи об'єднання енергосистеми України з енергосистемою Європи [4, с. 123; 7, с. 50];

- спостерігатимемо подальше зниження собівартості «зеленої» електричної енергії поряд зі зростанням вартості традиційних енергоресурсів (нафти, вугілля, газу) [5, с. 282];

- з-поміж іншого, розвиток сонячної енергетики створюватиме нові робочі місця та нові напрями для досліджень, що також позитивно вплине на економіку країни [6, с. 226];

- подальші роботи над підвищенням ефективності сонячних елементів усіх типів, зокрема зменшенням розриву між показниками ефективності випробувальних зразків (рекордних) та промислових приладів [5, с. 283];

- у середньостроковій перспективі кремнієві сонячні елементи будуть становити понад 50% від загального обсягу ринку фотовольтаїки [5, с. 283];

- можна очікувати збільшення площі кремнієвих пластин та зменшення маси кремнію, необхідного для вироблення одного Вт потужності [5, с. 283];

- дослідження у напрямку подовження строку роботи сонячних батарей (від вже на сьогодні розроблених зразків з показником у 50 років і довше) [5, с. 283; 6, с. 224];

- наступне прикладне вивчення властивостей частинок фотонів та електронів що дасть змогу виготовляти сонячні елементи з більшою часткою поглинання енергії випромінювання [5, с. 283];

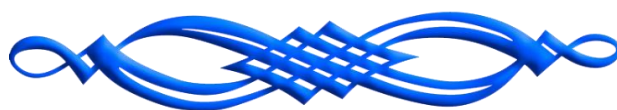
- створення системи інформації населення щодо розробок у галузі сонячної енергетики та актуальних проблем дасть змогу більш ефективно заохочувати людей обирати відповідні спеціалізації, працювати у напрямках вирішення проблем та розвивати сонячну енергетику в майбутньому [3, с. 25];

- розробка та виготовлення у промислових масштабах електричних приладів (телевізори, холодильники, пральні машини, електроплити та ін.), що адаптовані під використання енергії від сонячних панелей на даху будинку [6, с. 224];

- за прогнозами фахівців, до 2070 року сонячна енергія стане основним джерелом електроенергії у світі, а вже наприкінці ХХІ століття обсяг сонячної енергетики у 3,5 рази перевищить обсяг нафтової енергетики і у 6 разів – атомної [4, с. 123].

Список використаних джерел:

1. Андреев В.М., Грихилес В.А., Румянцев В.Д. Фотоэлектрическое преобразование концентрированного солнечного излучения. – Л., 1989. – 310 с.
2. Костюк П.Г., Зима В.Л., Магура І.С. та ін. Біофізика. – К., 2001. – 544 с.
3. Малярєнко В.А., Тимченко С.П. Стан, проблеми та перспективи розвитку сонячної енергетики України. *Проблеми, перспективи та нормативно-правове забезпечення енерго-, ресурсозбереження в житлово-комунальному господарстві: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф.*. Алушта, 2012. С. 23-25.
4. Дзядикевич Ю.В., Буряк М.В., Любезна І.В. Розвиток сонячної енергетики в Україні. *Науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка»*. 2018. № 1-2. С. 120-125.
5. Позігун С., Голушко С., Вахнін О., Павленко І., Іванов В. Перспективи розвитку сонячної енергетики у світі та в Україні: використання пристроїв сонячної енергетики для автономного живлення енергією систем розвідки та зв'язку. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки*. Хмельницький, 2020. №1 (82). С. 270-285.
6. Стратічук Н.В. Перспективи розвитку сонячної енергетики на території Херсонської області. *Таврійський науковий вісник*. Херсон, 2019. №110 (2). С. 222-230.
7. Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність». 2017. 66 с.

Анна Фесак,

здобувач освіти

ВСП «Фаховий коледж інформаційних систем і технологій»

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана»

Науковий керівник: Віталій Черненко, кандидат економічних наук,

доцент, викладач

Україна, м. Київ

АЛЬТЕРНАТИВНІ ДЖЕРЕЛА ЕНЕРГІЇ ЯК ЗАПОРУКА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Однією з найважливіших особливостей розвитку сучасного світу є підвищена увага світової спільноти до проблем раціональності та ефективності використання енергоресурсів, впровадження технологій енергозбереження та пошуку альтернативних джерел енергії.

На сьогоднішній день у світі спостерігаються явища, які порушують усталеність цивілізованого розвитку суспільства: вичерпуються традиційні джерела енергії, зростає вартість їх видобування, інтенсивно забруднюється довкілля, руйнується біосфера, утворюється надмірна кількість органічних відходів промислового, сільськогосподарського та побутового походження. Усунення всіх цих негараздів необхідно здійснювати прискореними темпами [1, с. 3].

Альтернативними (поновлюваними) джерелами енергії, називають джерела енергії природного походження, які постійно поповнюються. До них відносяться: енергія сонця (сонячні колектори, батареї), енергія вітру (вітрогенератори), енергія води (гідроелектростанції), геотермальна енергія, біопалива.

Перспективним напрямком підвищення ефективності енергоакumuлювання від нетрадиційних джерел енергії можна вважати розробку конструкцій для комплексного використання енергії сонця, вітру та рухомої води [2, с. 124].

Якщо нетрадиційні поновлювальні джерела енергії, на сьогоднішній день, становлять 0,5 % від усієї енергії, що виробляється в Україні, то згідно з Енергетичною програмою України до 2030 року структурно їх роль передбачається збільшити до 8 - 10 %.

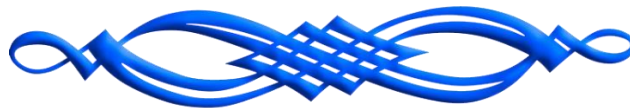
При проектуванні геліоенергетичних систем необхідно враховувати геліотехнічні можливості місцевості. Під цим розуміють кількісні характеристики потоків сонячної інсоляції й можливість їхнього використання для роботи різних типів сонячних установок. Фактичний радіаційний режим визначає характер рельєфу й особливості атмосферних умов. Радіаційний режим території України, особливо її південних районів, сприятливий для практичного використання сонячної енергії.

Незважаючи на невелику швидкість вітру в багатьох районах України, енергетичний потенціал його достатньо великий для того, щоб успішно розвивати вітроенергетичну галузь [3, с. 89-90].

Впровадження альтернативної енергетики – це одне з найважливіших питань національної та міжнародної безпеки й активізації міжнародного співробітництва. Нині частка ВДЕ незначна, але помітно з року в рік відбувається зростання. Звичайно, про перехід від традиційної до нетрадиційної енергії в Україні ще зарано говорити, проте є стратегія подальшого розвитку та вкладання інвестиції, які створюють умови для інноваційного розвитку держави, підвищення конкурентоспроможності як на вітчизняних, так і на зовнішніх ринках, скорочення витрат населення на енергоресурси й вирішення ключових соціальних та інших питань [3, с. 48].

Список використаних джерел:

1. Лисиця І.Є., /Альтернативні джерела енергії як запорука енергетичної безпеки держави /2018 рік. Джерело:<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41111/1/%D0%9B%D0%98%D0%A1%D0%98%D0%A6%D0%AF%20%D0%86%D0%B3%D0%BE%D1%80%20%D0%84%D0%B2%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.pdf>
2. АЛЬТЕРНАТИВНІ ДЖЕРЕЛА ЕНЕРГІЇ – ЗАПОРУКА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ /Музичук В.І., Стратулат М.А. Джерело:<http://repository.vsau.org/getfile.php/8968.pdf>
3. ГРЕСЬКО Т.О./ Альтернативні джерела енергії як запорука енергетичної безпеки України / 2017 рік Джерело:<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/40516/1/%D0%93%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE.pdf>
4. Олена Акименко, Ірина Костюченко /ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ ЯК КРОК ДО МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА/ 2020 рік Джерело: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/228114>

СЕКЦІЯ 7. СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРИРОДНИЧИХ НАУК: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

*Сервет Аблякімов,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Закладу вищої
освіти «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Науковий керівник: Світлана Казакова, кандидат біологічних наук, доцент
Україна, м. Запоріжжя*

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ТА ЕРГОТЕРАПІЯ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

В умовах трансформаційних змін у суспільстві увага вчених різних галузей прикута до проблем людей з інвалідністю [2, с. 29; 3, с. 713]. В першу чергу їх цікавлять комплексне застосування засобів реабілітації та соціальної адаптації осіб з обмеженими можливостями, які сприятливо впливають на психіку людей з інвалідністю, мобілізують їхню волю, призводять до свідомої участі в житті суспільства, сприяють встановленню соціальних контактів [1, с. 9; 4, с. 66].

В наш час не вивченими залишаються питання впливу комплексного використання засобів фізичної терапії та ерготерапії на функціональний стан провідних фізіологічних систем і фізичний розвиток людей з інвалідністю. Фізична реабілітація інвалідів з руховими порушеннями на основі відбору ефективних засобів коригуючої спрямованості на заняттях адаптивною фізичною культурою сприяє цілеспрямованій корекції кардіореспіраторної, кістково-м'язової, нервової систем та формуванню рухових навичок клієнтів.

Мета дослідження – експериментально апробувати комплексну програму фізичної терапії та ерготерапії для людей з обмеженими фізичними можливостями зрілого віку.

Дослідження проводили впродовж 2021 року. В експерименті брали участі особи з інвалідністю: 10 чоловіків та 10 жінок віком 35-45 років. Комплексна програма фізичної терапії та ерготерапії включала такі компоненти: адаптивну рухову рекреацію, адаптивну фізичну культуру, механотерапію, працетерапію, елементи музико- й арттерапії, танцювально-руховий контент.

Результати оцінки здібності до самообслуговування клієнтів цієї нозології показують, що не здатні самостійно себе обслужити 60% (вихідні дані) та 50% осіб (підсумкові результати), потребують допомоги - відповідно 30% та 40% клієнтів та тільки 10% людей з інвалідністю обслуговують себе самостійно.

Проводячи порівняльний аналіз показників частоти серцевих скорочень до та після експерименту, можна констатувати, що відбулося зменшення ЧСС у спокої на 3 уд./хв., а після фізичного навантаження показник пульсу знизився на 9 уд./хв., що свідчить про поліпшення реакції серцево-судинної системи на фізичне навантаження та більш швидке відновлення після нього.

В динаміці експерименту були зафіксовані позитивні зміни систолічного та зміни діастолічного артеріального тиску. У результаті експериментальних

досліджень встановлено, що після фізичного навантаження в людей з інвалідністю артеріальний тиск підвищується, але під впливом систематичних фізичних тренувань цей параметр поступово нормалізується.

Людям з інвалідністю був запропонований тест для визначення рівня швидкості реакції. Нормальні показники швидкості реакції були зафіксовані в 20% осіб до експерименту та 30% - після реабілітації. В обстежуваних прослідковується позитивна динаміка швидкості реакції за період реабілітації.

У чоловіків покращилася екскурсія грудної клітки після проведеного курсу фізичної реабілітації з 5,3 до 9,3 см. Ці зміни відбулися за рахунок збільшення рухливості грудної клітки при видиху. Вихідні виміри обхвату грудної клітки на видиху дорівнювали 94,2 см, наприкінці експерименту - 91,1 см. У жінок – результати аналогічні. Збільшення екскурсії грудної клітки впливає на біомеханіку дихання - відновлює порушену вентиляцію, поліпшує дренажну функцію бронхів і забезпечує повноцінну координацію дихальних патернів.

Показники легеневої вентиляції серед чоловіків-інвалідів на початку курсу фізичної терапії становили 9,15 л/хв., після курсу знизилися на 14% (до 6,28 л/хв.). У жінок цей параметр знизився відповідно з 10,1 до 7,2 л/хв.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі висновки.

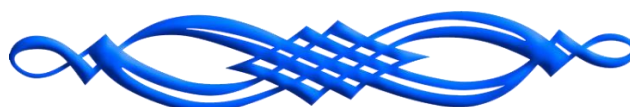
1. Для реабілітації людей з інвалідністю засобами фізичної терапії та ерготерапії запропонована комплексна програма, що включає адаптивну рухову рекреацію, адаптивну фізичну культуру, механотерапію, працетерапію, елементи музико- й арттерапії, танцювально-руховий контент.

2. У результаті проведеного експерименту виявлений позитивний вплив фізичної терапії на узагальнені показники комплексної реабілітації людей з інвалідністю, спостерігалася нормалізація показників частоти серцевих скорочень, артеріального тиску, швидкості реакції після адекватного фізичного навантаження в процесі реалізації комплексної програми відновного лікування.

3. Методика диференційованого підходу до побудови програм фізичної терапії сприяла нормалізації показників зовнішнього дихання в 85% осіб з інвалідністю та відсутності хворих зі значними відхиленнями від норми.

Список використаних джерел:

1. Адаптивне фізичне виховання: навчальний посібник / уклад.: Т.М. Осадченко, А.А. Семенов, В.Т. Ткаченко. Умань: Візаві, 2014. 210 с.
2. Соколенко О.І. Адаптивна фізична культура: навч.-метод. посіб. для магістрантів спеціальності «Фізичне виховання». Старобільськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2015. 154 с.
3. Христова Т.Є., Казакова С.М., Чорна Т.Г. Сучасна технологія реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями. *Педагогіка здоров'я: збірник наук. праць*. Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2016. С. 713-715.
4. Христова Т.Є., Богун Т.В. Фізичне виховання як засіб соціалізації дитини з особливими потребами. *Dny vědy – 2016: materiály XII mezinárodní vědecko-praktická konference (22-30 března 2016 roku, Praha)*. Praha: Education and Science, 2016. Díl 15. S. 66-68.

*Ангеліна Горошко,
здобувач освіти групи С-23 спеціальності «Соціальна робота»
ВСП «Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Марина Бачинська, кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри соціальної роботи,
психології та соціокультурної діяльності ім. Т.Г. Сосновської
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

КЛОНУВАННЯ: ЙОГО ПОТЕНЦІАЛ ТА НЕБЕЗПЕКА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Термін клонування походить від грецького кореня *clon* — тобто гілка, пагін, сукупність клітин або організм, котрий виник шляхом нестатевого розмноження. В основі клонування лежить мітоз — пряме ділення клітини, при котрому генетична інформація розподіляється порівну. Таким чином, клон є генетичною копією з оригіналу. Теоретично, клон-людина — це ідентичний близнюк чи копія іншої людини, віднесена в часі до моменту відбору генетичної інформації (геному соматичної клітини). Якщо ж врахувати особливість людського організму змінювати свій генетичний код під впливом часу і різноманітних чинників, то за будь-яких обставин, клон це не абсолютна копія, а лише максимально наближене до оригіналу повторення. Доречі, цей біологічний феномен вибиває аргументи з системи поглядів, котрі дуже нагадують вульгарне залякування нас можливістю негативних наслідків через однаковість генетичної інформації серед людей.

Клони можуть дати людству відповідь на те, чи існують в природі генетичні злочинці, чи це лише примара, що жахає людство. Адже найжорстокіші серійні вбивці, при ретельному вивченні історії їх життя, виявлялись не генетичними монстрами, а лише жертвами, знівеченими в дитинстві насильством або невірними свідками страшної наруги над іншими.

Що необхідно для клонування людини:

- 1) жіноча яйцеклітина, з якої видаляється власне ядро;
- 2) клітина донора, що підлягає клонуванню. Ядро цієї клітини трансплантується в яйцеклітину;
- 3) отриманий у такий спосіб зародок впроваджується в матку сурогатної матері, тобто жінки, яка погодилася виносити цю вагітність.

Народжена у такий спосіб людина і є клоном. Він успадковує в повному обсязі генетичний код донора (генотип). Але справа в тому, що далеко не з першої спроби вдається одержати зародок клону. Наприклад, у випадку з ягничкою Доллі це вийшло з 277 спроби. Виходить, заради цього загинуло 276 яйцеклітин. При клонуванні людини передбачається, що таких втрат буде набагато більше.

Свого часу Папа Римський Іоанн Павло II був дуже стурбований проблемою клонування людини, висловлювався проти цієї ідеї. За його

переконаваннями, наукові дослідження в цій галузі повинні бути обмежені базовими нормами етики.

Прихильники клонування людини вважають, що при розумному законодавчому регулюванні, переваги клонування перевищили б його недоліки. Клонування може вирішити проблему дітонародження в безплідних пар, а найголовніше, що їх надихає, це те, що можна поліпшити людське суспільство клонами видатних людей, таких як Ньютон, Ейнштейн, Рузвельт, Черчилль, Наполеон, видатними спортсменами, художниками і артистами.

Термін клонування організмів описує ряд різних процесів, які можуть бути здійснені для отримання генетично ідентичних копій біологічної сутності.

Скопійований матеріал, який має такий самий генетичний склад, як оригінал, називають клоном. Дослідники клонували широкий спектр матеріалів, включаючи гени, клітини, тканини і навіть цілі організми, такі як біологічних вівці.

У природі деякі рослини та одноклітинних організмів, таких як бактерій, які дають генетично однакове потомство за допомогою процесу, званого безстатевим розмноженням.

При нестатевому розмноженні нова особина генерується з копії однієї клітини батьківського організму.

Природні клони, також відомі як однайцеві близнюки, зустрічаються у людей та інших ссавців. Ці близнюки утворюються, коли запліднене яйце розпадається, створюючи два або більше ембріонів, які несуть майже ідентичну ДНК. Клонування генів, також відоме як клонування ДНК, – це зовсім інший процес відмінний від репродуктивного та терапевтичного клонування.

Людина досягла вершин науки, натомість створивши собі нові пастки. Сьогодні триває боротьба за життя на різних рівнях, однак особливо вона стосується самих початків існування людського індивіда.

Сучасна біологія немислима без генетичної технології, яка має свої успіхи й заслуги. Йдеться передовсім про генетичну терапію. Але звертаючи увагу тільки на користь, яку вона приносить, рідко помічаємо ризик, пов'язаний з нею. Тому Церква не є прихильницею безкритичного оптимізму. Це відкриття нового "континенту", яким є знання про людський генотип, пропонує нові можливості лікування хвороб, проте може також зміцнити тенденції селекції людських істот.

Генна інженерія – це комплекс технічних прийомів перенесення в структуру клітини живої істоти деяких видів генетичної інформації, якої попередньо там не було. ДНК, як відомо, – це спадковий матеріал усіх організмів, за винятком деяких вірусів, для яких таким матеріалом є РНК. Послідовно ДНК є носієм генетичної інформації, яка передається з покоління в покоління. В частинці ДНК вирізняємо гени – структури, що співдіють між собою.

На нашу думку клонування є дуже небезпечним, навіть якби це дійсно була правда, що створили людського клона, то він був би приречений. Проблема в тяжких захворюваннях, і тому я вважаю що експерименти повинні бути суворо заборонені. Незважаючи що вченим вдалося успішно клонувати вівцю, собаку і kota. Навіть і в цих клонуваннях були невдалі спроби. Загибель клона, невідповідність віку ембріона, тажкі захворювання. «Клонування» – широкий термін. Він охоплює багато процесів та підходів, мета завжди одна – створення генетично-ідентичних копій біологічної сутності.

Однак люди – це набагато більше ніж продукт їхньої ДНК.

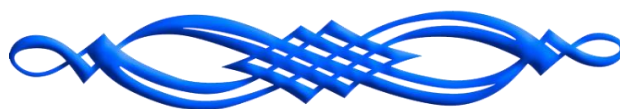
Клонування людини охоплює психологічні, соціальні та фізіологічні ризики.

З духовної християнської точки зору експерименти з клонуванням людей є заборонені. Адже Творцем людського життя є Бог. Глупо буде людині намагатись зайти «на територію Бога» та викликати Його гнів у свій адрес.

Клонований ембріон, призначений для імплантації в матку, вимагає ретельного молекулярного тестування, щоб повністю визначити чи здоровий він і чи завершено процес клонування. З медичної точки зору є дуже великі ризики, не гарантується життєздатна вагітність, є висока ймовірність загибелі. Клонування людини неможливе, і навіть якщо створювати клони для досліджень, то воно призведе до бездумної ксерокопії людських душ. На сьогоднішній день наука і медицина розвиваються стрімкими темпами. І немає необхідності клонувати людину. Є інші розробки і винаходи для досліджень: в сучасних модернізованих лабораторіях, з новим обладнанням.

Список використаних джерел:

1. Біологія: Посібник для вступників до вузів; Ред. Н.П. Манойло. 2-е вид., стереотип. Київ : Либідь, 1995. 335 с.
2. Грищенко О. Проблема клонування: суспільний та правовий аспект // Юридичний журнал. 005. № 10. С. 24.
3. Коляденко Г.І. Анатомія людини: Підручник для студентів природничих спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів; Ред. Т. В. Кацовенко, А. В. Пекур. 2-е вид. Київ: Либідь, 2004. 380 с.
4. Людина: Навчальний атлас з анатомії та фізіології: Пер. с англ./ Гол. ред. Т.Сміт. Львів: БаК, 2000. 240 с.
5. Маруненко І. М. Анатомія і вікова фізіологія: Курс лекцій; М-тво освіти і науки України, Київський міський педагогічний ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ: ВД "Професіонал", 2004. 479 с.
6. Свиридов О.І. Біологія: Підручник для студ. вуз.; За ред. І.І.Бобрика. Київ : Вища школа, 2000. 399 с.

Mykhaylo Dotsyak

education seeker Ivano-Frankivsk

National Technical University of Oil and Gas

Scientific director: Iryna Perkun,

*PhD., Assoc. Prof. of the Department
of Technogenic and Ecological Safety*

and Labor Protection

Volodymyr Pogrebnyak,

Prof., Dr. Sci. (Tech.)

Ukraine, Ivano-Frankivsk

ECOLOGICAL TECHNOLOGY OF CREATING WATERPROOF SCREENS

The task of creating waterproof screens can be solved by using “aperiodicities” observed in laminar unsettled longitudinal flow of polymer solutions of hydrodynamic and mechano-chemical behaviour [1].

However polymer solution application for creating waterproof screens in industrial experiments doesn't yield positive results, especially for porous media having laminated heterogeneity and fissures. That's why the technical task of designing technology on creating waterproof screens when feeding polymer solutions into soil-seam (even ignoring the ecological demands) is still to be realized. First of all it is pertinent to the issue of hydrodynamic regimes of feeding polymers into a soil-seam and structural changes in polymer solutions under hydrodynamic field effect.

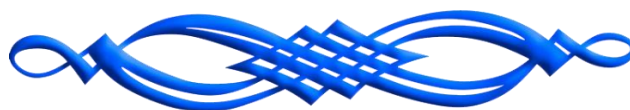
Within the last years about 80 per cent of foreign experts came to the conception that the only direct (not taking into account immediate studies of a filtration flow) method of “attacking” the problem of nonlinear character in polymer solution filtration lies in the study of unsettled longitudinal flow, i.e. flow with stretching. As it is shown in works [2, 3], filtration flow is nothing else than superposition of flows with shift and stretching, i.e. flows being realized in the input section of a capillary and a slot. That's why short capillaries, slots and hydro-resistors with confusor-diffusor zones can be used as a model of porous medium. Under such flows effects of elastic deformations become so big that disregard of them leads to unpredictable results.

There has been carried out a complex study of polymer solution reaction under hydrodynamic effect. Integrated approach turned out to be a necessary condition for successful solving of the delivered tasks of scientific and technical character (from fundamental studies to concrete technological process). This allowed to formulate a new structural concept with a “common denominator” such as strong deformation effect on the part of a hydrodynamic field on macromolecules that immediately generates the so called rubber-like high elasticity. The technology of creating waterproof screens is based on utilization of rubber-like properties of a polymer solution that arise under definite conditions while going through porous media.

There have been obtained eco-technological criteria and practical recommendations as to practical implementation of technology of creating waterproof screens.

References:

1. Pogrebnyak V. G., Perkun I. V., Pogrebnyak A. V. Displacement of Oil from Porous Bed by the Oscillating Flow of Polymer Solutio // American J. of Science, Engineering and Technology. 2016.– 1(2). – P. 53–57.
2. Pogrebnyak A.V., Perkun I.V., Pogrebnyak V.G. Degradation of Polymer Solutions in a Hydrodynamic Field with a Longitudinal Velocity Gradient // J. of Eng. Phys. and Thermophys. 2017. – 90(5). – P. 1219–1224.
3. Pogrebnyak A.V., Voloshin V.S, Naumchuk N.V Nonstationary flow of solutions of flexible-chain polymers in a porous medium // J. of Eng. Phys. and Thermophys. 2005. – 78(5). – P. 963–968.

Ганна Іванюк, Ірина Радішевська

студенти 3 курсу «Одеського національного економічного університету»

Науковий керівник: Оксана Артюх, кандидат економічних наук, доцент

Україна, м. Одеса

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ

В умовах нестабільності, девальвації гривні та зміни зовнішньоекономічного курсу України вітчизняним підприємствам зараз необхідно акумулювати всі можливості та ресурси, бути гнучкими до вимог ринку. Одним із ключових моментів є внутрішнє середовище підприємства.

Внутрішній контроль організації необхідний для інформаційного забезпечення системи управління, щоб одержати можливості прийняття ефективних рішень щодо усунення відхилень. Управління та контроль за господарською діяльністю здійснюється за допомогою облікової політики організації, яка формує систему бухгалтерського обліку підприємства, аналіз та модель, фіксуючи різні оптимальні способи ведення бухгалтерського обліку, з огляду на стратегію розвитку організації.

Об'єктами внутрішнього контролю виступаю:

- 1) Кошторисні, планові документи.
- 2) Первинні документи.
- 3) Документи, що визначають організацію ведення обліку.
- 4) Звітність організації.
- 5) Трудові відносини із працівниками [2, с. 173].

Система внутрішнього контролю, має ряд обмежень, що впливають на неї, та створюють певні проблеми при його організації на підприємстві:

- можливість різноманітних помилок;

- можливість зловживання, у тому числі змови між контрольованими та контролюючими особами;
- недостатня участь керівництва у роботі системи внутрішнього контролю;
- відсутність своєчасної реакції на інформацію, яку надає система внутрішнього контролю [1, с. 78].

Проблемами в організації системи внутрішнього контролю також можуть бути:

- керівник тримає контроль у своїх руках, не підвищує відповідальність співробітників, а звільняє;
- контроль без зворотного зв'язку – дотримання результатів контролю для різних цілей (наприклад, під час розмови про підвищення заробітної плати);
- поверховий контроль, без аналізу результатів [1, с. 75].

Через хаотичну, не чітку систему внутрішнього контролю на підприємстві, виявляються проблеми. Створення системи внутрішнього контролю зробить функціонування сучасного підприємства більш ефективнішим. Метою внутрішнього контролю для підприємства має бути підвищення ефективності роботи підприємства, усунення невиправданих витрат, штрафів за несвоєчасність здачі звітності або помилок в ній, або несвоєчасність сплати податкових платежів, відсутність скарг та рекламацій з боку споживачів тощо.

Якісна система внутрішнього контролю допоможе уникнути багатьох проблем на підприємстві, адже здатна виявляти ризики діяльності підприємства на самому ранньому періоді їх виникнення [4, с. 70]. Одним з основних напрямків роботи служби внутрішнього аудиту є управління ризиками, попередньо визначеними та оціненими керівництвом підприємства. Контроль ризиків на підприємстві включає оцінку поточної діяльності, порівняння її з аналогічними підприємствами та аналіз положення його на ринку, виявлення потенційних ризиків, їх оцінка і формування плану розвитку з їх урахуванням.

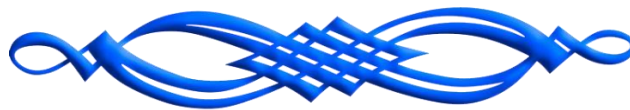
Висновки. Виходячи з їх напрямів та засобів контролю, під внутрішнім контролем розуміється правильно розроблена та функціонуюча діяльність, яка дозволяє підприємству здійснювати раціональне та ефективне проведення господарських операцій, отримувати достовірну фінансову інформацію про них, відповідність цих операцій закону та політиці підприємства. Внутрішній контроль має бути включений до постійної, автономної та ефективно працюючої, всеосяжної, організованої системи, тобто до структурно впорядкованої організаційної системи підприємства.

Список використаних джерел:

1. Благоразумова О.В., Зубатенко Ю.С., Лесняк В.Ю. Значення ефективного внутрішнього контролю як елементу системи управління ресурсним потенціалом підприємства. *Агросвіт*. 2018. № 12. URL:

<https://pdfs.semanticscholar.org/1140/3a0c9702b1a8aa8fac3c9076689e98189852.pdf> (дата звернення 13.11.2022).

2. Гай О.М., Кононенко Л.В., Костенко В.Г. Організація внутрішнього контролю виробництва продукції тваринництва та його документальне оформлення. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2020. Вип. III (79). С. 172-188. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/11032> (дата звернення 13.11.2022).
3. Замула І.В., Танасієва М.М. Внутрішній контроль : навч. посіб. Чернівці : Технодрук, 2021. 336 с.
4. Ключ Ю.І., Іжболдіна А.В. Теоретичне обґрунтування організації внутрішнього контролю суб'єктів господарювання. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2019. № 2-3 (70-71). URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/11569/> (дата звернення 13.11.2022).

*Александра Ковальова,
здобувачка освіти ВНЗ «Чорноморський Національний
Університет імені Петра Могили»*

*Валерія Юзва,
здобувачка освіти ВНЗ «Чорноморський Національний
Університет імені Петра Могили»*

*Науковий керівник: Олена Лазарєва, доктор економічних наук, професорка
Україна, м. Миколаїв*

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ЗЕМЛЕУСТРОЮ

Сучасний розвиток системи землеустрою є складним та трудомістким процесом, який охоплює належні нормативно-правові акти, організаційні структури, фінансові механізми, формування даних для кадастрів та системи реєстрації прав на земельні ділянки, земельних інформаційних систем, механізмів управління землекористуванням. Сучасний період докорінних змін у земельних відносинах в Україні вимагає науково обґрунтованого поняття сучасного землеустрою та його ролі у системі суспільно-економічних відносин.

Земельні ресурси – це складова частина екосистеми, яка є єдиним природним комплексом, утвореним живими організмами і середовищем, в якому живі й неживі елементи пов'язані між собою обміном речовин і енергією [1]. Сутність землекористування передбачає збалансування економічних, екологічних і соціальних чинників із урахуванням властивостей земельних ресурсів.

На сьогоднішній день землекористування в Україні здійснюється з порушенням структури посівів, внаслідок чого спостерігається виснаження ґрунтів, розвиваються ерозійні процеси, погіршується якісний стан сільськогосподарських угідь. Для того, щоб уникнути негативних явищ аграрії використовують інноваційні ресурсозберігаючі технології обробітку ґрунту, які сприяють підвищенню ефективності виробництва та відновленню довкілля. Ефективним є також застосування технології зберігаючого землеробства, яка покращує якість ґрунтів і відновлює їх структуру та вмісту гумусу, запобігає виникненню ерозійних процесів, нормалізує водний і повітряний режими та поліпшує екологічне середовище.

Інноваційна ресурсозберігаюча технологія охоплює: точне землеробство, органічне землеробство, нульову та мінімальну технології [2]. Технологія точного землеробства забезпечує одержання із земельної ділянки найбільшої кількості дешевої та якісної продукції, не порушуючи при цьому норм екологічної безпеки. Вона передбачає дозоване внесення насіння, добрив і води в ґрунт. Така технологія гарантує економію трудових ресурсів, енергетичних, управлінських і матеріальних витрат, а також підвищує врожайність сільгоспкультур і ефективність виробництва.

Органічне землеробство – це система екологічного менеджменту сільськогосподарського виробництва. Вона підтримує та поліпшує біорізноманіття, біологічні цикли та біологічну активність ґрунтів. При реалізації в АПК технології органічного землеробства не використовуються ГМО, антибіотики, агрохімікати та мінеральні добрива. Це сприяє зростанню біологічної активності у ґрунті, відновленню балансу поживних речовин і приросту гумусу і, як наслідок, спостерігається підвищення врожайності сільськогосподарських культур [3].

Актуальною проблемою сьогодні є відновлення родючості ґрунтів. Необхідно зазначити, що використання земельно-ресурсного потенціалу не відповідає вимогам екологічного, безпечного землекористування. Спостерігається зниження екологічної стійкості аграрних ландшафтів, інтенсивне розорювання угідь, необґрунтована структура посівних площ і недостатнє внесення органічних і мінеральних добрив.

Ефективне землекористування вимагає проведення комплексних еколого-економічних заходів до землі як ресурсу та головного засобу виробництва. Збереження ґрунтового покриву та підвищення його ефективності у сільськогосподарському виробництві є важливим для стабілізації екологічної ситуації, забезпечення продовольчої безпеки населення та сталого розвитку сільських територіальних громад. Раціональним є таке землекористування, яке дає змогу передбачити результати виробничої діяльності на землі, не допускаючи зниження самовідновлення потенціалу ґрунтового покриву, забезпечуючи максимально ефективно використання земельно-ресурсного

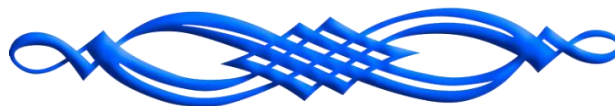
Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

потенціалу із поєднанням економічної вигоди з вимогами екологічної безпеки [5].

Для успішного землекористування необхідно економічно заохотити власників землі та землекористувачів до самостійного проведення заходів, які передбачають раціональне використання й охорону земель. Застосування економічних інструментів регулювання земельних відносин сприятиме фінансовій відповідальності землекористувачів, самодостатності регіонів і наблизить аграріїв до збалансованого та високопродуктивного сільськогосподарського виробництва. Щоб уникнути негативних явищ аграрії України використовують інноваційні ресурсозберігаючі технології обробітку ґрунту, які сприяють підвищенню ефективності виробництва та відновленню довкілля. Інноваційна ресурсозберігаюча технологія охоплює: точне землеробство, органічне землеробство, нульову та мінімальну технології. Для успішного землекористування необхідно економічно заохотити власників землі до проведення заходів, які забезпечать раціональне використання й охорону земель.

Список використаних джерел:

1. Тихонов А. Г., Гребенюк Н. В., Тихоненко О. В. Наукові засади сталого розвитку землекористування: індикація екологічного стану. Землекористування. 2003. № 3. С. 15–20.
2. Ганначенко С. Л. Інноваційні ресурсозберігаючі технології в землеробстві. Економіка АПК. 2012. № 1. С. 99–103.
3. Паленичак О. В. Збереження й відтворення родючості ґрунтів як головна умова сталого розвитку сільських територій. Економіка АПК. 2012. № 6. С. 91–94.
4. Скороход Є. В. Еколого-економічні аспекти сільськогосподарського землекористування на засадах сталого розвитку. АгроІнКом. 2012. № 12. С. 85–88.
5. Паленичак О. В. Раціональне землекористування в умовах збалансованого розвитку агропромислового виробництва. Економіка АПК. 2012. № 2. С. 27–33.

Артем Лобач,

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій Закладу вищої
освіти «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Науковий керівник: Світлана Казакова, кандидат біологічних наук, доцент
Україна, м. Запоріжжя*

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ ТА ЕРГОТЕРАПІЯ ІНСУЛІНОЗАЛЕЖНИХ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Згідно з сучасним науковим визначенням цукровий діабет – це стан хронічної гіперглікемії, обумовлений впливом на організм генетичних й екзогенних факторів. Поширеність цукрового діабету серед населення різних країн коливається в межах від 2 до 4% [1, с. 89]. Серед ендокринних патологій цукровий діабет вийшов за межі звичайної медичної проблеми та віднесений до числа актуальних і соціально значущих викликів людства. Останнім часом цукровий діабет значно помолодшав, відзначається зростання захворюваності в усіх вікових групах [2, с. 352]. Тому вже в дошкільному віці важлива профілактика інсулінової залежності та її наслідків, щоб не допустити їх подальшого розвитку та прогресування [4, с. 106].

Мета дослідження – довести ефективність синергічної програми фізичної терапії та ерготерапії для інсулінозалежних дітей дошкільного віку.

Експериментальну роботу здійснювали протягом 2021 року на базі педіатричного відділення Якимівської центральної районної лікарні Запорізької області. У дослідженні брали участь 40 інсулінозалежних дошкільнят (5-6 років). В контрольній групі (20 осіб) реабілітаційні заходи проводили за традиційною системою. Основна група (20 осіб) працювали за розробленою синергічною програмою фізичної терапії та ерготерапії. Основна мета фізичної терапії та ерготерапії дітей дошкільного віку, які страждають на цукровий діабет – стабілізація процесу інсулінової залежності та профілактика її ускладнень. Синергічна програма фізичної терапії включала засоби, спрямовані на стабілізацію рівня цукру в крові, профілактику ускладнень інсулінової залежності, покращення морфо-функціонального статусу та розвиток рухових якостей дітей: лікувальну гімнастику [3, с. 57], спеціальні вправи для пальців кінцівок, самомасаж [3, с. 111], дієтотерапію, біг зі зміною напрямку та швидкості пересування, елементи аеробіки, рухливі ігри [4, с. 108].

За період експерименту вміст глікозильованого гемоглобіну знизився в дітей основної групи на 15-20% ($p < 0,05$), чого не спостерігалось в контрольній групі. Це дає право говорити про ефективність застосованої комплексної програми фізичної терапії та ерготерапії.

У більшості обстежуваних обох груп за період дослідження покращилися показники рухової підготовленості, але в дітей основної групи зміни були більш значущими, особливо за результатами метання набивного м'яча, стрибка в довжину, кількості нахилів тулуба (за 1 хвилину). Приріст показників у бігу на 30 м і 300 м за час експерименту в обох групах практично

однаковий, а в результатах метання набивного м'яча, стрибка в довжину, кількості нахилів тулуба (за 1 хв.) – різняться. Поліпшення результатів метання м'яча в інсулінозалежних дітей можна пояснити поліпшенням функціонального стану дистальних відділів рук. Збільшення числа нахилів за 1 хв. в основній групі на 46% у хлопчиків і 43% у дівчаток пояснюється тим, що якщо при первинному тестуванні 60% інсулінозалежних дітей не змогли протягом 60 сек. виконувати задану вправу й зупинялися для відпочинку, то при повторному тестуванні, наприкінці експерименту, вже всі діти цієї групи могли виконувати дане завдання протягом відведеного часу, не зупиняючись. У контрольній групі приріст цього показника склав у хлопчиків і дівчаток по 10%. Збільшення показників стрибка в довжину дітей основної групи склало 10%, а контрольної – 5%. Більший приріст даних результатів у інсулінозалежних дітей основної групи можна пояснити впровадженням синергічної програми фізичної терапії.

На основі проведеного дослідження можна сформулювати такі висновки.

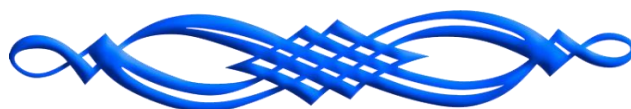
1. У процесі дослідження апробовано синергічну програму фізичної терапії та ерготерапії для інсулінозалежних дошкільнят, спрямовану на зниження інсулінової залежності та запобігання можливим порушенням із боку опорно-рухового апарата дітей. Ця програма включала спеціальні фізичні вправи, рухливі ігри та самомасаж на фоні застосування дієтотерапії.

2. Розроблена програма фізичної терапії для інсулінозалежних дітей дошкільного віку пролонгує подальшу компенсацію інсулінової залежності, сприяючи стабілізації рівня цукру в крові. У процесі експерименту вміст глікозильованого гемоглобіну знизився в дітей основної групи на 15-20%, що доводить ефективність застосованої методики.

3. У дітей основної групи за період експерименту показники рухової підготовленості поліпшилися в середньому на 15-20% ($p < 0,05$), особливо за результатами таких рухових тестів, як метання набивного м'яча, стрибка в довжину, кількості нахилів тулуба (за 1 хвилину); у більшості дошкільнят вони стали відповідати середньостатистичній віковій нормі.

Список використаних джерел:

1. Ендокринологія: підруч. для студ. вищих мед. навч. закл. IV рівня акредитації / за ред. проф. П.М. Боднара. Вінниця: Нова книга, 2017. 456 с.
2. Мухін В.М. Фізична реабілітація. Київ: Олімп. л-ра, 2009. 488 с.
3. Ціпов'яз А.Т., Христова Т.Є., Антонова О.І. Практичні методи фізичного виховання та реабілітації: навч. посіб. Кременчук: Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, 2013. 140 с.
4. Христова Т., Ягнич О. Фізична реабілітація інсулінозалежних дітей дошкільного віку. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*: мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Переяслав-Хмельницький, 31 липня 2019 р.). Переяслав-Хмельницький, 2019. Вип. 49. С. 106-109.

Юлія Ніколаєва,
здобувач освітньо-кваліфікаційного рівня магістр
спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій» ЧНУ ім. Петра Могили
Науковий керівник: *Олена Лазарєва,* доктор економічних наук,
професор, професор кафедри управління земельними ресурсами,
Україна, м. Миколаїв

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ УГІДЬ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

На ефективність використання земельних ресурсів впливають досить багато чинників, наприклад, рівень розвитку продуктивних сил, структура посівних площ, ступінь розораності землі, частка меліорованих земель у загальній площі сільськогосподарських угідь та ін. В сучасному світі економічно використовувати землю означає, насамперед, одержувати більше продукції з кожного гектара за постійного забезпечення росту продуктивних сил землі шляхом додаткових затрат; по-друге, на одиницю продукції затрачати якнайменше живої та уречевленої праці.

Одним із методологічних питань ефективного використання земельних ресурсів є питання про показники, що характеризують ступінь використання земельних угідь. Економічна ефективність використання земельних ресурсів проявляється передусім через обсяг виробництва продукції з одиниці земельної площі, тому показник виробництва продукції на гектар сільськогосподарських угідь (гектар посіву окремих культур) є головним при цьому аналізі [1, с. 52]. Вагомим серед загальних показників рівня використання земельних ресурсів є склад і співвідношення земельних угідь. Проте поряд з цим велике значення мають природні та економічні умови розвитку території. Важливим показником продуктивності землекористування та його інтенсивності і водночас показником використання земельних ресурсів, що знаходиться в сільськогосподарському виробництві, є розрахунок виходу продукції на 100 га сільськогосподарських угідь або на 100 га посіву зернових культур. Цей показник дає змогу судити про рівень використання найважливіших угідь, тобто про ефективність використання земельних ресурсів за інтенсивного землеробства [2, с. 162].

Для підвищення ефективності використання земельних ресурсів в сільськогосподарському виробництві потрібна інтенсифікація рослинництва за допомогою прогресивних систем ведення землеробства та технології вирощування сільськогосподарських культур, раціональна організація території землекористувань. Важливим є вдосконалення виробничих відносин та якісного оновлення продуктивних сил, великого значення набуває розвиток різних видів господарювання на основі орендних відносин. Ці та багато інших заходів щодо підвищення ефективності використання земельних ресурсів можуть бути ефективно впроваджені за умови вивчення її якості, регіональних особливостей сільськогосподарського виробництва, економічних і правових умов господарювання [3, с. 128]. Реалізація зазначених заходів є основою

успішного розвитку всіх галузей сільського господарства, підвищення добробуту населення і зміцнення економіки у цілому.

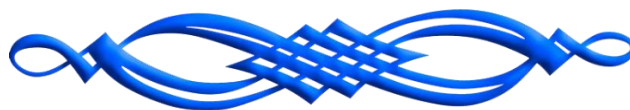
Зазначимо, що на ефективність використання земельних ресурсів впливають деякі чинники, такі як рівень розвитку продуктивних сил, структура посівних площ, ступінь розораності землі, частка меліорованих земель у загальній площі сільськогосподарських угідь. Головними показниками щодо економічної ефективності використання земельних ресурсів є ті, що характеризують ступінь використання земельних угідь, рівень використання землі, посівні площі сільськогосподарських угідь, урожайність сільськогосподарських культур та їх валовий збір, виробництво продукції в розрахунку на одну особу.

Провідними чинниками підвищення ефективності використання земельних ресурсів є вдосконалення структури посівних площ, застосування ґрунтозахисної системи землеробства, впровадження екологічно обґрунтованих систем ведення сільськогосподарського виробництва, вдосконалення технологій виробництва сільськогосподарських культур, здійснення заходів із підвищення родючості ґрунту, міжгосподарське об'єднання землеволодінь та землекористувань на основі об'єднання з іншими власниками землі і майна, вдосконалення системи підвищення ефективності державного управління земельними ресурсами та землекористуванням.

В майбутньому дослідження в цій сфері мають бути спрямовані на вивчення досвіду економічної ефективності використання земельних ресурсів відповідно до зарубіжних країн для створення дієвої української моделі використання земельно-ресурсного потенціалу, оздоровлення навколишнього природного середовища, збереження екологічно чистих сільських територій та відродження українського села.

Список використаних джерел:

1. Гаража О.П. Види та показники ефективності використання сільськогосподарських угідь в управлінні земельними ресурсами України. *Економіка та суспільство*. 2016. Вип. 3. С. 52–60. URL : www.economyandsociety.in.ua.
2. Сохнич А.Я., Грушкевич Г.С. Особливості використання земельних ресурсів: *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2015. Вип. 13. С. 162–165. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2015_13_38.
3. Паляничко Н.І. Аналіз стану та ефективності використання земельних ресурсів в Україні. *Збалансоване природокористування*. 2016. № 1. С. 128–132.

*Чирська Тетяна,
здобувач освіти ВСП
Рівненський фаховий коледж економіки та бізнесу
Науковий керівник: Юрій Адамович, викладач
Україна, м. Рівне*

СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРИРОДНИЧИХ НАУК: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасний стан розвитку суспільства, потреба оновити сфери соціальної та духовної складової життя потребують якісно нового рівня освіти, такого, який би мав відповідність до міжнародних стандартів. Метою вивчення предметів природничого циклу є формування ключових компетентностей учнів, які будуть їм потрібні для самореалізації особистості, соціалізації, розуміння цілісної картини світу, створення екологічного стилю мислення та відповідної моделі поведінки, розвитку дослідницьких та експериментальних умінь сучасного громадянина. Під вибором оптимальних форм навчальної діяльності необхідно розуміти правильний вибір способів навчальної роботи учителя організації навчально-пізнавальної діяльності учнів з розв'язування різних дидактичних задач, спрямованих на оволодіння матеріалом, що вивчається. Одним із головних дидактичних принципів навчання є активність. Тому активізація пізнавальної діяльності учнів є обов'язковим структурним компонентом уроку, що забезпечує підготовку учнів до засвоєння нового матеріалу та закріплення того матеріалу, що вже вивчений. Адже вищою формою активної самостійної навчальної діяльності школяра є його творча діяльність. Діяльність можна вважати творчою, якщо учень проявляє ініціативність, самостійність. Для організації творчої діяльності учнів можна використовувати різні інтерактивні технології, за допомогою яких можна розвивати пізнавальну активність та творче мислення (бажано використовувати конкретні завдання, які вимагають самостійного мислення, активності, умінь швидко оцінювати ситуацію, кмітливості): дослідження; технології осмислювально-концентрованого навчання; проектні технології; гру (як технологію навчання); технології кооперативного навчання; інформаційні технології навчання; технології колективно-групового навчання. На уроках слід привчати учнів користуватися індукцією, дедукцією, аналізом, синтезом, робити висновки й узагальнення. Великого значення має метод проблемного навчання. Його цінність полягає в тому, що воно робить пояснення більш доказовим, а знання усвідомленими; вчить учнів мислити діалектично, ознайомлює їх з методами пізнання, підносить емоційність викладу, а тому й підвищує інтерес учнів до вивчення предметів природничого циклу. Воно стимулює мислення учнів, їх пізнавальну активність, сприяє мотивації їх пізнавальної діяльності, надає роботі класного колективу творчого характеру. Ці технології можна застосовувати на різних етапах уроку: під час первинного засвоєння знань; під час закріплення матеріалу; під час удосконалення вивченого матеріалу; під час формування вмінь та навичок. Тому одним з головних завдань є забезпечення умов для досягнення кожним

учнем практичної компетентності, яка є важливим показником природничої підготовки молоді. Вона певною мірою свідчить про готовність молоді до повсякденного життя, до найважливіших видів суспільної діяльності, до оволодіння професійною освітою. Незалежно від вибору різних форм навчальної діяльності необхідно дотримуватися певних умов: створення позитивного настрою в процесі навчання; можливість висловлення власної думки; відчуття рівного становища порівняно з іншими; забезпечення приємної атмосфери в колективі задля досягнення спільної мети; вчитель не повинен тільки навчати, хвалити або карати, він повинен стати другом, порадиником.

Системна реформа загальної середньої освіти передбачає реалізацію принципу педагогіки партнерства: співпраці учня, вчителя і батьків. Метою базової загальної середньої освіти на сучасному етапі визначено розвиток і соціалізацію особистості учнів, формування екологічного стилю мислення та поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах трансформаційних змін і викликів. Компетентнісний потенціал навчального предмета біологія включає екологічну грамотність і здорове життя, передбачає вироблення умінь ефективно співпрацювати у команді над реалізацією екологічних проєктів, розв'язувати проблеми довкілля, залучаючи ширшу спільноту, застосовувати набутий досвід задля збереження власного здоров'я та здоров'я інших. Навколишнє середовище виступає потенційним джерелом здоров'я, добробуту та безпеки людини і спільноти, та потребує формування до нього ціннісного ставлення.

Виховуючи в майбутніх учителів біології екологічну культуру, на основі аналізу науково-методичної літератури та педагогічного досвіду, ми виокремлюємо наступні методи, форми і методичні прийоми навчання: мотивація до поповнення екологічних знань; розвиток творчого мислення, дослідницьких умінь і навичок; здатність до аналізу процесів і наслідків перетворювальної діяльності в природі, участь у доцільній практичній діяльності з розв'язання конкретних проблем у довкіллі. Досить низька, на наш погляд, ефективність екологічної освіти спостерігається у зв'язку з недостатнім поєднанням у навчальному процесі традиційних, що ґрунтуються на історичному досвіді, народних традицій взаємодії з довкіллям, та інноваційних форм та методів навчання. У процесі формування екологічної компетентності молоді значна увага приділяється розвитку екологічного мислення, умінням приймати доцільні рішення щодо дій у навколишньому середовищі, уникати негативних наслідків.

Кожна природнича наука, зокрема й хімія, розпочинається з нагромадження фактів. Факти лежать в основі теорій, а теорії пояснюють і узагальнюють наукові знання. Роль експерименту при цьому подвійна. З одного боку, хімічний експеримент сприяє добору фактів, з іншого – на основі фактичного матеріалу формуються теоретичні питання. Шкільний хімічний експеримент, відбиваючи експериментальний характер хімічної науки, у навчальному процесі реалізується через широке впровадження різних видів

експерименту: демонстраційних і лабораторних дослідів, практичних робіт, позакласних спостережень, домашніх дослідів. За метою, яку навчальний експеримент реалізує в процесі навчання хімії, його можна класифікувати наступним чином: 1. Базовий (препаративний) експеримент – експеримент, на основі якого відбувається накопичення фактів; 2. Фундаментальний експеримент – експеримент, який історично відіграв принципову роль у розвитку нових теоретичних поглядів у хімічній науці; 3. Експеримент, пов'язаний із методами його використання в хімічній науці; 4. Хімічний експеримент як вид практики.

Шкільний хімічний експеримент, відображаючи експериментальний характер хімічної науки, у навчальному процесі реалізується через широке впровадження різних видів експерименту: демонстраційних і лабораторних дослідів, практичних робіт, позакласних спостережень, домашніх дослідів. У навчальному процесі хімічний експеримент виконує дещо іншу функцію, ніж у науковому пізнанні, оскільки він сприяє саме чуттєво-наочному обґрунтуванню теоретичних знань, які засвоюються учнями. Виконання навчальних дослідів допомагає учням профільних класів глибше зрозуміти наукові факти, теорії, взаємозв'язки та послідовність пізнання в цілому, формує експериментальні вміння і навички, а також навчає застосовувати здобуті теоретичні знання на практиці. Школярі свідомо засвоюють знання про властивості речовин, способи їх добування, наочно переконуються в якісних і кількісних характеристиках речовин, набувають необхідних експериментальних умінь і навичок для безпечного поводження з речовинами в побуті та під час виробничої діяльності.

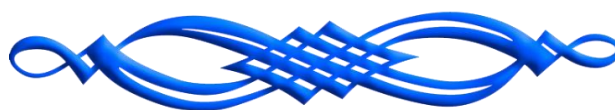
Майбутні фахівці медико-біологічної галузі (лікарі, вчителі біології, хімії, природознавства) повинні глибоко розуміти наукову суть природних явищ, що стосуються їх спеціальності. Важливу роль тут відіграє фізика як наука про найбільш загальні закони поведінки матеріальних об'єктів, а також біологічна фізика, яка на основі законів фізики пояснює особливості функціонування біологічних систем. Крім того, актуальним є питання практичного спрямування набутих знань, наприклад, умінь застосовувати інформацію, набуту при вивченні предметів фізикоматематичного циклу для засвоєння відповідних розділів базових дисциплін, що входять до програм тієї чи іншої природничої спеціальності. Одним із фундаментальних понять у сучасній фізиці є поняття коливальних процесів та розповсюдження їх у просторі у вигляді хвиль. Поряд з елементарними порціями речовини – атомами і молекулами в курсі сучасної фізики впевнено отримали місце кванти механічних коливань – фонони, електромагнітних – фотони, спінових – магнони і т.д. Більше того, при вивченні багатьох явищ мікросвіту доводиться розглядати мікрочастинки не як тіла, як кванти хвиль де Бройля. Водночас багато періодичних процесів в біологічних системах можна охарактеризувати як коливання: • активність серця і шлунку, • коливання повітря в легенях • коливання артеріального тиску, • коливання біопотенціалів у різних точках тіла і т.ін. Тому важливим є формування у майбутніх фахівці

медико-біологічної галузі розуміння динаміки хвильових процесів, універсальності законів коливальних явищ у природі.

Не викликає сумніву той факт, що для сучасного суспільства потрібні такі фахівці, які б вирізнялись логічним мисленням, високим рівнем саморегуляції, вмінням раціонально розподіляти робочий час, а також вміти виробляти власні продуктивні прийоми та способи розв'язання різноманітних задач, пов'язаних з реалізацією обраної мети. Розуміння своїх сильних та слабких сторін, а також усвідомлення зв'язку стилю з факторами, що його зумовлюють, є однією з умов оптимізації навчальної діяльності. Це важливо тому, що реалізація власного потенціалу в досягненні високих результатів у навчальній діяльності залежить від специфічних особливостей сформованого стилю учіння.

Список використаних джерел:

1. Чалий О.В. Медична та біологічна фізика: підручник для студ. Вищих мед. (фарм.) навч. закл. / Чалий О.В. та ін. – Вінниця: Нова книга, 2013. – 528 с.
2. Личковський Е.І. Медична та біологічна фізика. Лабораторний практикум: посібник. / Личковський Е.І. – К.: Знання, 2012. – 415 с.
3. Сивухин Д.В. Общий курс физики. Т.2 / Сивухин Д.В. – М.: Наука, 1975. – 551 с.
4. Буринська Н.М. Методика викладання хімії / Н.М. Буринська – К.: Вища шк., 1987. – 255 с.
5. Верховський В.Н. Техніка і методика хімічного експерименту в школі / В.Н. Верховський – Т.1. – К.: Рад.шк., 1950. – 351 с
6. Баюрко Н. В. Формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів. URL: [http://ito.vspu.net/konference15/15_11/Baurko .pdf](http://ito.vspu.net/konference15/15_11/Baurko.pdf) (дата звернення: 28.10.11).
7. Постернак Н.О. Формування професійної готовності майбутніх вчителів природничих дисциплін засобами інтерактивних форм навчання // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 12-13 травня 2017 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С.56-59
8. Методика навчання біології та природознавства: Практикум / [Мороз І. В., Гончар А. Д., Буяло Т. Є., Цуруль О. А., Фруктова Я. С.; за ред. І. В. Мороза]. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010.– 143 с.
9. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczija.html>.
10. Єрмаков Д.П. Навчання рішенню проблем / Д. П. Єрмаков. // Народна освіта. – 2004. – №9. – С. 38–43.

СЕКЦІЯ 8. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНИХ НАУК В СУЧАСНОМУ ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

*Елеонора Богдана Атаманчук,
здобувач освіти Тернопільського національного
педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
Науковий керівник: Ярослава Топорівська,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Україна, м. Тернопіль*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-СЕРВІСУ «КАНООТ!» У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Час, в якому ми живемо, називають «століттям цифрових технологій» (digital age) [2, с. 108]. Процес технологічного розвитку веде до змін в економіці, соціальній сфері та освіті. Враховуючи це, звичні методи, прийоми та засоби навчання потребують нових педагогічних рішень. Сучасна система освіти потребує інформатизації – це створення і використання інформаційних технологій для підвищення ефективності видів діяльності [1, с. 212].

Актуальним залишається питанням, як гармонійно поєднати процес навчання із тестуванням, закріпленням вивченого матеріалу, щоб врахувати та зацікавити здобувачів освіти новими формами роботи та експериментальними іграми. Школярі вміють користуватися мобільними технологіями та отримують задоволення від використання програм власне на уроках [6]. Досягнути результатів можна за допомогою інтернет-сервісу «Kahoot!» [4].

Кахут – це сервіс для створення онлайн-вікторин, запитань та тестів. Серед значних переваг ресурсу є те, що він простий у використанні, пропонує низку безкоштовних інструментів для роботи, доступний додаток для завантаження на телефон та результати ігор підраховуються миттєво. Варто звернути увагу на те, що інтерфейс доступний українською мовою.

Для того, щоб використовувати кахут вчителю потрібно зареєструватись, обравши серед запропонованих типів акаунт для вчителя, після чого програма пропонує обрати робочий простір: школа, університет, шкільна адміністрація чи бізнес. Всі створені тести та опитування називаються «кахутами» та організовані у вигляді секцій за темами, що значно спрощує пошук для інших користувачів. Проте, україномовних тестів з предмету «Музичне мистецтво» для ЗЗСО практично немає. Тому потрібно створювати власні кахути.

Під час створення питання можна вказати ліміт часу від 20 секунд до 2 хвилин, за який учасники повинні дати відповідь. Створюючи тестування вчитель може кожного разу змінювати тип запитання: квіз, так або ні, письмова відповідь, слайдер і т.д. До запитання можна прикріплювати зображення із бібліотеки, або ж завантажити із пристрою.

Після створення кахуту інтернет-сервіс генерує одноразовий ігровий код. Учні відкривають сайт «Kahoot!» на своїх смартфонах, планшетах або комп'ютерах та вводять цифри, або відскановують QR-код, таким чином підключаються до спільної мережі гравців, вводячи своє ім'я. Вчитель та учні можуть вибрати спосіб організації гри – кожен сам за себе (classic) або команда проти команди (team mode). На великому екрані учні мають можливість

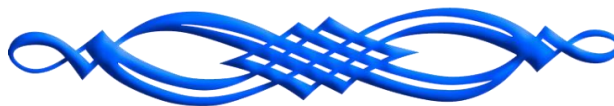
побачити питання та варіанти відповідей на нього, на своїх мобільних пристроях – кольорові прямокутники з геометричними фігурами всередині, кожна з яких відповідає одній з відповідей (також можна увімкнути запитання для відображення на учнівських смартфонах). Є можливість завантажити результати учасників у вигляді таблиці, проаналізувати у відсотках успішність з кожного запитання, що значно заощаджує час та оптимізує роботу вчителя.

Учні виявляють неабиякий інтерес до форм організації уроку з використанням мобільних пристроїв. До прикладу, застосування сервісу «Kahoot!» допоможе закріпити знання із теми про склад виконавців: учням пропонується у грі відповідно до зображення чи відео вказати, як називається той чи інший склад. Встановлено, що використання освітніх ігор, як засобів навчання сприяє розвитку когнітивного, мотиваційного, емоційного та соціального світогляду учнів [5, с. 2].

Висновки. Застосування інтернет-сервісу «Kahoot!» завдяки низки своїх позитивних якостей, широкому інструментарію допоможе підвищити в учнів інтерес до пізнавальної діяльності. Оперування «кахутами» на уроках музичного мистецтва надає можливість учителю урізноманітнити форми роботи, закріпити з учнями вивчений матеріал, визначити успішність як школярів середньої школи у формі оцінок, так і здобувачів освіти нової української школи за допомогою вербальних або ж рівневих показників навчальної діяльності. Сучасному вчителю важливо трансформувати змістове наповнення уроку і модернізувати освітній інструментарій [3].

Список використаних джерел:

1. Завальна І. Інформатизація освіти як чинник розвитку інформаційного суспільства. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: юридичні науки : збірник наукових праць. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. № 865. С. 211–214.
2. Куніц О. М. Діти в столітті цифрових технологій. Філософія для дітей: сучасний стан і перспективи розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (Київ, 25, 26 трав. 2021 р.). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. С.108 – 115.
3. Кучерак, І. В. Інформаційні технології в роботі сучасного педагога: виклики нуш. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: «Педагогічні науки», 2022 (2). URL: <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/3845> (дата звернення: 17.10.2022).
4. Kahoot!. URL: <https://kahoot.com/> (дата звернення: 15.10.2022).
5. Papastergiou, M. (2009). Digital game-based learning in high school computer science education: impact on educational effectiveness and student motivation. *Computers & Education*, 52(1), 1–12.
6. Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon*, 9(5), 1–6.

Катерина Бовчалюк,

здобувач освіти КЗВО «Хортицька національна академія» ЗОР

*Науковий керівник: Галина Гошкова, доктор філософії, старший викладач
кафедри спеціальної освіти та психології*

Україна, м. Запоріжжя

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ НА РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Все більше сучасних дітей дошкільного віку мають загальне недорозвинення мовлення, яке науковці відносять до тяжких порушень мовлення, що потребує довготривалої логопедичної роботи та пошуку нових засобів корекції.

Український фольклор завжди використовували як засіб виховання та розвитку. Треба підкреслити, що сила слова, що міститься в українських приказках, прислів'ях, загадках та казках має змогу не тільки виховувати, розвивати і навчати дитину у легкій та невимушений спосіб, але й дозволяє дитині долучитись до рідної мови та культури, сформувати її патріотичні почуття, розвивати мовлення, що є актуальним для дітей із загальним недорозвиненням мовлення (далі: ЗНМ).

Дослідження впливу українського фольклору на розвиток мовлення дітей із ЗНМ – актуальне питання сьогодення.

В наукових роботах А. Богуш, Т. Борисенко, Г. Ватаманюк, І. Гайдаржи, Ю. Діброва, І. Самойлова, А. Світлічна, К. Середя, Ф. Сохін, Д. Шахман, О. Яловська та ін. доведено продуктивність впливу українського фольклору на розвиток мовлення дітей із ЗНМ.

Г. Закалик визначає ЗНМ як складні мовленнєві розлади, при яких у дітей порушено формування всіх компонентів мовлення, це стосується і звукових, і смислових сторін, при нормальному слусі та інтелекті [44, с. 32].

На основі аналізу наукових робіт Т. Куриленко [8], А. Дьячкової [4], Н. Гаврилової [2] ми дійшли висновку, що: тяжкість порушення залежить від віку дітей, рівня ЗНМ; дітям притаманний повільний мовленнєвий розвиток, словниковий запас значно нижче вікової норми, граматична будова порушена у різному ступеню тяжкості, використовуються спрощені синтаксичні конструкції, зв'язне мовлення або не розвинуто, або знаходиться у стадії розвитку.

І. Мягкота стверджує, що фольклор є формою усного мистецтва, яка містить різноманіття оповідань, прислів'їв, висловлювань, замовлянь, пісень тощо [9, с. 96]. В. Давидюк називає такі основні ознаки українського фольклору.

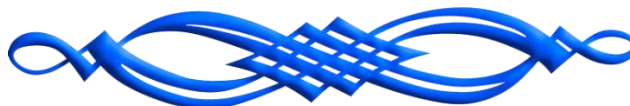
О. Казанова також виділяє таку ознаку українського фольклору як музикальність [6, с. 23]. Т. Борисенко підкреслює, що український фольклор можна використовувати як основний та додатковий метод розвитку мовлення дітей із загальним недорозвиненням мовлення [1]. Д. Шахман запевняє, що український фольклор можна сміливо розглядати як рівноцінний засіб в ряду інших засобів розвитку мовлення [11]. Ф. Сохін вважає, що український фольклор є ефективним засобом розвитку звукової сторони мовлення і виокремлює функції українського фольклору в процесі виконання завдання, що підготовлено педагогом заздалегідь [10]. І. Кирчів впевнений, що прислів'я

та приказки, які формують лексичну компетенцію дитини, вчать застосовувати малі форми фольклору у різноманітних життєвих ситуаціях [7, с. 56].

Отже, на основі аналізу наукових, літературних джерел, можна зробити висновок, що український фольклор має вплив на розвиток мовлення дітей із ЗНМ. Проблема потребує подальшого теоретичного дослідження та експериментальної перевірки під час корекційної роботи з дітьми старшого дошкільного віку, що мають ЗНМ.

Список використаних джерел:

1. Борисенко Т. М. Вплив малих форм фольклору на розвиток мовлення дітей дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення. URL: <https://urok.osvita.ua/materials/doshkillya/44114/> (дата звернення: 22.10.2022)
2. Гаврилова Н. С. Психологічна характеристика дітей із загальним недорозвитком мовлення з ведучими порушеннями пам'яті. *Проблеми сучасної психології*. 2019. № 2. С. 64-68.
3. Давидюк В. Ф. Вибрані лекції з українського фольклору (в авторському дискурсі) : навч. посіб. Луцьк : Мрія, 2014. 448 с.
4. Дьячкова А. А., Клочкова Ю. В. Особливості розвитку психічних процесів у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. *Молодий вчений*. 2018. № 5. С. 13-18.
5. Закалик Г. М. Патопсихологія : понятійно-термінологічний словник. Львів : Майстерня, 2016. 155 с.
6. Казанова О. В. Усна народна творчість : монографія. Київ : Аспект, 2022. 213 с.
7. Кирчів Р. Маніфест української фольклористики. *Нар. творчість та етнологія*. 2016. № 3. С. 53-60.
8. Куриленко Т. Ю., Зелінська-Любченко К. О. Дослідження стану мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації*. 2018. № 17. С. 90-94.
9. М'ягkota І. З історії формування терміносистеми українського фольклору. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. 2017. № 709. С. 96-102.
10. Сохін Ф. О. Розвиток звукової культури мовлення у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мови за допомогою малих фольклорних жанрів. URL: <http://vihovateli.com.ua/stati/6041-razvitie-zvukovoj-kultury-rechi.html> (дата звернення: 22.10.2022)
11. Шахман Д. В. Використання фольклорних творів у формуванні художньо-мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку із порушеннями мовлення. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/15516/Використання%20фольклорних%20творів%20у%20формуванні%20художньо-мовленнєвої%20діяльності%20у%20дітей%20дошкільного%20віку%20із%20порушеннями%20мовлення.pdf?sequence=2> (дата звернення: 22.10.2022)

Zhang Gege

China, Guangzhou

Guangzhou Pearl-River Vocational College of Technology

Master, Ph.D of Western State University of Ukraine

EDUCATIONAL INNOVATION OF DIGITAL TEACHING METHODS IN COLLEGE MUSIC TEACHING: STRATEGIES AND TECHNOLOGIES

With the continuous development of information technology, the application of computer technology has been involved in all aspects of people's production and life, and its application in modern education and teaching is also constantly enhanced. In college music teaching, using digital means can continuously improve the basis of music teaching, reform the teaching form, and use the advantages of science and technology to improve students' professional ability and technology. Digital music teaching is the music content that is edited and produced by computer simulated musical instruments. In college music teaching, the use of digital means for teaching can help students improve their grasp of the sound of various musical instruments, stimulate students' interest in learning, and improve teaching efficiency. Based on the application of digital music means in music teaching in colleges and universities, this paper puts forward the application strategies of digital means in music courses for your reference.

The digital and network development is constantly developing, the modern education technology is constantly updated by means, and the modern teaching technology of music teaching in colleges and universities is also constantly improving. At present, digital music is widely used and has become a music production method actively used by many musicians and artists. In the music teaching classroom, digital means are used to simulate various musical instruments for music editing, freeing students from boring and single theoretical learning, improving the sensory perception space, and mining more music creation inspiration for students in a short time. The key application of digital means in music teaching can not only improve students' learning efficiency of theoretical courses, but also change the traditional teaching mode in form, bringing more teaching advantages to music courses in colleges and universities.

1、 Development of digital music education in China

With the continuous development of digitalization and network informatization, digital music has become an important form of modern music development in the high-tech era by simulating various instrument effects and completing music production. At present, digital music education has been gradually applied in various colleges and universities, bringing new learning forms to the theoretical teaching of composition technology in China, helping to change the teaching mode of traditional music education and professional music education, and providing a technical basis and diversified forms of dependence for exploring a new modern music education mode. In the 1980s, Wuhan Conservatory of Music pioneered the efficient integration of music and modern technology, and trained

artistic talents who can use modern equipment to produce music content. As the professional model of Wuhan Conservatory of Music continues to mature, more and more schools have brought digital application changes to different music majors in different forms, and established an electronic music education system.

In 2001, China began to hold a seminar on digital music education, which was selected by the Digital Music Education Center of Beijing Normal University Law School to urge the continuous maturity and progress of digital music education in China. Later, the series of books entitled "Music Multimedia Courseware Making", which was compiled by Zhao Yishan, an associate professor of central music student, and Zhang Lulu, a teacher in Hangzhou, became an important reference for the research of digital music education in China. It also indicates that China's digital music education is becoming mature in continuous improvement. The Central Conservatory of Music combines modern science and technology with music production to create "electronic music composition", "electronic music production", "music recording" and other majors, fully combining music art with digital technology, and training technical creative talents of music specialty. More and more colleges and universities begin to pay attention to the perfect combination of music education and modern science and technology, constantly improve the technology of teachers and students using computers to make music, improve the comprehensive quality of teachers and students, help them deeply explore computer music making technology, and improve the theoretical knowledge of composition technology.

In 2002, 12 conservatories of music established the "Chinese Musicians' Leisure Digital Music Education Society" in Beijing as a model university art school. In order to promote the continuous improvement and progress of music education in China, improve the application guidance of modern science and technology in the field of music education, modernize the systematic and standardized discipline system, and help China's digital technology music teaching continue to improve. Looking at the increasingly extensive development of electronic music in China, all colleges and universities have established the application of digital technology in music teaching to build modern composition technology and provide a demonstration for the future development of music specialty. At present, more and more basic music teaching and digital technology are combined in China, and more books in professional fields have been published one after another, providing diversified content and rich forms for the development of digital music education, promoting digital music education for the public, and providing more and more students with modern and high-quality music education.

2、 Characteristics and development requirements of digital music teaching

1. Characteristics of digital music teaching

1.1 Accuracy of digital music teaching

The application of digital technology in music education is mainly based on Internet technology and information transmission technology. Through the

application of digital technology, the content information transmitted can be more accurately interpreted, which can effectively improve the accuracy of music symbols. Traditional music teaching completes technical training in an abstract form, which requires students to have strong artistic talent and hard practice after class. The application of digital technology in music teaching can express the range, Hertz, timbre, etc. through accurate forms, and constantly improve students' learning and mastery of rhythm, beat, and interpretation style. And in music production, the use of digital technology can also help improve the accuracy of music, and the processing of rhythm and style is more direct and accurate,

1.2 Musicality of digital music teaching

Digital music education is a teaching approach that combines traditional rainy and rainy education methods with digital technology to maximize their advantages. In traditional music teaching, teachers make more use of musical instruments to show music and give standard performance demonstration. Although teachers try to provide students with high level music presentation, there is always no complete and unified music. Using digital music software, music can be played in a more complete form, making it easier for students to experience the integrity and musicality of music. The application of digital music teaching means in college music curriculum can not only modify the music, but also present the most authentic music itself in infinite loop playing, and improve the musicality of music.

1.3 Integration of digital music teaching

The application of digital teaching means in the field of music teaching can not only bring more accuracy and musicality to music teaching, but also continuously expand the teaching content, draw inferences from one instance to make teaching innovation, improve students' understanding of music knowledge, and improve students' practice of music, timbre, rhythm and other contents. The application of digital technology in music teaching can bring more integrity, integrate, construct and disseminate knowledge. Digital technology music teaching can also deliver works of historical scenic spots well. In addition to improving students' understanding of music theory, it can also communicate with students about more content, background, etc., to provide more complete music teaching for students.

2. Development needs of digital music teaching

2.1 Digital teaching equipment

In the teaching of music theory courses in colleges and universities, the use of digital music teaching means to complete the teaching requires a certain amount of digital teaching equipment. In the early stage, there is no need for overly complex equipment configuration, and appropriate digital equipment can be selected in combination with the actual music teaching situation of the school to meet the development of digital music teaching activities. In combination with the actual situation of the school, schools with high demand for music majors can introduce teaching configurations with better equipment quality and more complete software equipment. General music teaching needs can be equipped with some basic

equipment that can meet the basic digital music teaching content. What needs attention is that the introduction of equipment needs to pay attention to the utilization and use efficiency of the equipment by music teachers in a timely manner, provide teachers with regular skills training opportunities, maximize the effect of digital equipment introduction, and improve the quality of music teaching in schools.

2.2 Stimulate students' innovative potential with the help of digital teaching

The application of digital music teaching methods in college music theory courses requires constant attention to teaching innovation, stimulate students' innovative understanding of music, and develop students' more musical potential. Digital music teaching requires teachers not only to pay attention to the theoretical knowledge of composition technology, but also to provide students with space for innovation and development by combining modern scientific and technological means, to help students improve their understanding of music content and music innovation ability while constantly improving their music production skills. We should find our own defects and deficiencies in learning, use digital equipment to solve them, improve learning efficiency, and improve the overall teaching effect of music course teaching.

3、Application Advantages of Digital Music Teaching Means in College Music Classroom

1. Stimulate students' interest in participating in music class

Different from other subjects, music learning requires a lot of time and energy to complete learning and creation, and requires students to have strong interest and enthusiasm in learning. Digital music education will change the traditional music teaching form, combine it with digital technology, enrich the music classroom teaching form and content, create a more active learning atmosphere for students, help stimulate students' interest in classroom participation, and improve students' music creativity and innovative thinking. Traditional music teaching is conducted in a single and boring way. It is difficult for students to devote themselves to the study of music knowledge and attract students to explore the music field. Through digital technology, we can present more wonderful music content for students with various music materials, help students find instruments and music styles that they are interested in, make music classes interesting, and stimulate students' interest and enthusiasm in learning music subjects.

2. Intuitive music teaching form

Compared with theoretical disciplines, music classroom has more abstract discipline characteristics. Many theoretical knowledge of composition technology is less intuitive, and students have greater difficulty in learning. With the deepening application of digital technology in the teaching of composition, it is possible to visualize music. Traditional music teaching requires more students to experience music by relying on their own feelings. It not only takes a lot of time, but also has perception bias, which affects the effect of music learning. Students will be affected by teachers in singing. It is difficult to explore their own music style in imitation,

and students can not hear their own real voice in singing and learning, so it is difficult to have major professional improvement. Digital technology is used to display music teaching in a more intuitive form, so that students can use digital technology to find their own sound patterns and see their own suitable sound curves in an intuitive form, which can serve as a model for self-improvement and improve the quality of music creation.

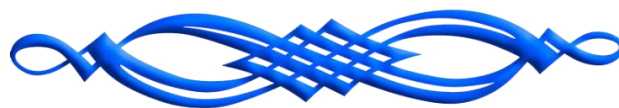
3. Improve the efficiency of music teaching

In traditional music teaching, teachers need to strictly follow a certain process of teaching. Using digital technology to carry out music education can effectively save all kinds of tedious teaching steps, so that students can learn more knowledge in a short time. In the music teaching links of colleges and universities, using computer technology to make music can bring more convenient and efficient forms of display, and constantly pull the distance between students and teachers, Enrich music teaching resources, change traditional teaching forms, and promote students' learning efficiency of basic theoretical knowledge. With the help of digital music teaching form, students can master different ranges, timbre and rhythm content, use digital technology to write and play the learning content, and improve the efficiency of music knowledge learning.

Conclusion: Educational innovation of digital teaching method in college music teaching. It can effectively stimulate students' interest in learning, bring more music feelings to students, improve the quality of music classroom teaching in colleges and universities, promote students to constantly improve their own abilities, improve their own music literacy, and inject new teaching enthusiasm into traditional music teaching.

Reference:

1. Wang Yibing The Application of Digital Music Teaching Method in the Theory Course of Composition Technology in Colleges and Universities -- Comment on "Research on the Decomposition and Integration of Composition Technology Theory Course Teaching under the Digital Music Platform" [J] News enthusiast, 2017, (03): 104
2. Chen Rui An Analysis of the Application of Digital Music Teaching Means in the Course of Composition Technology Theory in Colleges and Universities [J] Theatre House (the first half of the month), 2014, (06): 104
3. Liu Jia An Analysis of the Application of Digital Music Teaching Means in the Course of Composition Technology Theory in Colleges and Universities [J] Popular Literature and Art, 2012, (12): 232

Андрій Квак,

здобувач освіти спеціальність 053 «Психологія»

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Тетяна Марчак, кандидат філологічних наук, викладач

Україна, м. Кам'янець-Подільський

СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ МОВНОЇ ТА ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Термін «полікультурна освіта» є калькою від сформованого у західній інтелектуальній культурі у 70-х роках ХХ століття поняття “multicultural education”. Перші спроби дати визначення цьому поняттю містяться у Міжнародному педагогічному словнику, який було видано у Лондоні в 1977 році. Тут полікультурна освіта подається як відображення ідеалів культурного плюралізму у сфері освіти. У 90-х роках ХХ століття у Міжнародній енциклопедії освіти подається таке тлумачення терміна “multicultural education”: “педагогічний процес, у якому подано дві і більше культури, які відрізняються за мовою, етнічною, національною або расовою ознакою.

Полікультурна освіта за Р. Агадулліним – це нова освітня стратегія, що визначає структурно-змістову організацію навчально-виховного процесу, характер викладання дисциплін і методику виховної роботи на основі принципу гуманізму, демократизму, культурного діалогу, врахування культурнопсихічних чинників розвитку особистості [1].

На думку сучасного науковця В.Вікторова «... для України актуальним залишається запозичення і осмислення досвіду з впровадження процедур та розвитку культури якості вищої освіти в країнах Євросони, участь у Болонському процесі, оцінка власного надбання з даної проблеми» [2, с. 20].

Інтеграційні процеси в Україні, її орієнтири на входження в європейський освітній простір, модернізація освітньої діяльності відповідно до загальноєвропейських підходів вимагають практичної реалізації завдань, які стоять перед державою, що дасть можливість досягти прогресу в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства. Ці завдання охоплюють насамперед освітню галузь, зміст якої визначається пріоритетністю вимог часу, потребами соціально-економічного розвитку, зумовлюється суспільними відносинами, станом науки і культури. Європейський вибір України передбачає посилення міжнаціональних взаємовпливів і взаємозв'язків освітніх систем на Європейському континенті, адже розвиток освіти, науки і культури будь-якої нації можливий лише на основі взаємозбагачення та взаємодоповнення. Тому в умовах демократизації та реформування необхідним стає розроблення національних систем освіти та виховання особистості, спільною рисою яких повинно бути врахування неоднорідності членів кожного суспільства.

Сучасне суспільство почало усвідомлювати принципово нову роль мовної освіти в сучасному інформаційному світі, як і потребу особистості в швидкій адаптації до умов полікультурного світу, що постійно змінюється. Посилюється інтерес до мовної освіти як важливого інструменту

життєдіяльності людини в полікультурній і мультилінгвальній спільноті людей. Мовна освіта є важливою для формування свідомості особистості, сприяє веденню діалогу культур у світі, що глобалізується навколо розв'язання різноманітних проблем.

Усі розвинуті країни світу є полікультурними та поліетнічними. Полікультурна освіта діє як засіб підтримки мирного існування великих і малих націй в умовах інтеграції. Актуальність впровадження полікультурної освіти визначається потребою організації нашого суспільства як гуманістичного, вільного, рівного та соціально справедливого. Полікультуралізм в освіті покликаний допомагати забезпечити більш швидку адаптацію людини до мінливих умов існування. [3]

Навчально-виховний процес у сучасних закладах освіти спрямований на забезпечення всебічного розвитку особистості, її навчання та виховання, які ґрунтуються на загальнолюдських цінностях та принципах полікультурності, на засадах гуманізму і демократії, громадянської свідомості, взаємоповаги між націями і народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави.

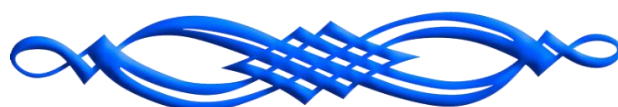
На даний час педагогічні принципи полікультурної освіти передбачають:

- виховання людської гідності й високих моральних якостей;
- виховання для співіснування із соціальними групами різних рас, релігій, етносів;
- виховання толерантності, готовності до взаємного співробітництва;
- усунення протиріч між системами й нормами виховання й навчання домінуючих націй і етнічних меншин;
- формування уявлень про різноманіття культур і їх взаємозв'язк усвідомлення важливості культурного різноманіття для самореалізації особистості;
- виховання позитивного відношення до культурних розходжень;
- розвиток умінь і навичок взаємодії носіїв різних культур на основі толерантності й взаєморозуміння

Я згідний з думкою А. Волошина, який стверджував, що «перед створенням нової Європи маємо думати про таке вирішення нашого майбутнього, яке дасть можливість кожній нації розвивати свою культуру, а тим і спричинитися до загальнолюдської культури і добробуту» [4, с. 146].

Список використаних джерел:

1. Агадуллін Р. Пол і культур на освіта: методолого-теоретичний аспект. Педагогіка і психологія. 2004. № 3. С. 25-27.
2. Вікторов В. Проблема управління якістю освіти (соціальнофілософський аналіз). Вища освіта України. 2005. № 4(14). С. 17-22.
3. Голік Л. Полікультурна освіта в Україні
4. Волошин А. Про шкільне право будучої української держави. Твори – Ужгород: Гражда, 1995. С. 137-148.

Оксана Кирилова,

*здобувач вищої юридичної освіти студентка 352 групи
Чорноморського національного університету
імені Петра Могили, м. Миколаїв*

*Науковий керівник: Руслана Достдар, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного та кримінального права і процесу юридичного
факультету Чорноморського національного університету імені Петра
Могили, м. Миколаїв*

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ ПУБЛІЧНОГО ДОГОВОРУ

Головною особливістю публічного договору є публічна діяльність, яку здійснює підприємець. Діяльність підприємця, внаслідок якої він зобов'язаний укласти публічний договір, є найбільш базовою та невизначеною розмитою ознакою публічного договору. Сьогодні необхідно уточнити поняття «громадська діяльність» підприємця, знайти такі критерії, які не дозволяли б його широкого тлумачення, інакше важко застосувати його до конкретних правовідносин.

Відповідно до ст. 633 Цивільного кодексу України - це публічний договір, за яким одна сторона - підприємець зобов'язувалась продавати товари, виконувати роботи або надавати послуги кожному, кого це стосується (роздрібна торгівля, громадський транспорт, послуги зв'язку, медичні, готельні, банківські послуги тощо) [1].

Положення закону, згідно з яким той чи інший вид договору є публічним, не означає, що публічність стосується характеру діяльності. Сам факт укладення договору не може породжувати зобов'язання, покладені на підприємця за ст. 633 Цивільного кодексу України. Громадська діяльність підприємця, характер якої передбачає зобов'язання продати товари, виконати роботу чи надати послугу, не може бути ототожнена з договором, який закон прямо описує як публічний. Однак при укладанні такого договору на нього поширюватимуться норми публічного договору з точки зору його реалізації та наслідків недотримання закону під час його реалізації.

Причиною зобов'язання укласти публічний договір є той факт, що підприємець здійснює діяльність, характер якої свідчить про його публічність стосовно кожного, хто звертається. Хоча здійснення підприємницької діяльності пов'язане з фактом державної реєстрації особи як підприємця, той факт, що змістовні документи містять положення про певні види діяльності або ліцензію, не може розглядатися як той факт, що підприємець здійснює діяльність, що її нав'язує продавати товари, виконувати роботи або надавати послуги кожному, хто до них звертався.

Публічність діяльності, яку здійснює підприємець, за допомогою якої він зобов'язується продавати товари, надавати послуги або виконувати роботи кожному, хто прийшов до нього, повинна розумітися на основі загальної мети

ст. 633 Цивільного кодексу України - захист слабких місць в економічних відносинах.

Якщо характер діяльності підприємця не виявляє ознак гласності, тоді договір не може бути кваліфікований як тип договору, який у Кодексі визначений як публічний.

Ми прийшли до висновку, що кінцева мета придбання товарів, послуг чи роботи не залежить від визначення характеристик громадської діяльності. У будь-якому випадку норми публічного договору повинні бути поширені на кожного споживача. Діяльність підприємця повинна демонструвати або формувати впевненість споживачів у тому, що він має намір продавати товари, виконувати роботи чи надавати послуги невизначеній кількості людей.

Громадська діяльність особи, що займається підприємницькою діяльністю, означає діяльність, при якій обов'язок цієї особи продавати товари, виконувати роботи, надавати послуги на однакових умовах необмеженій кількості осіб, якщо це не передбачено законом. Умови державних закупівель, що заперечують рівність споживачів, не мають значення [2, с. 467].

Важливо висвітлити питання змісту публічного договору. Зміст публічного договору як спільний правовий акт договірних сторін - це, по-перше, узгоджені умови та, по-друге, умови, які вони приймають як обов'язкові відповідно до чинного законодавства. Іншими словами, зміст публічного договору - це умови, за яких застосовується відповідна угода сторін. Якщо договір укладається у письмовій формі у формі єдиного документа, підписаного сторонами, відповідні умови викладені в положеннях договору, які можуть містити посилання на норми чинного законодавства у цій галузі. Оскільки договір є основою цивільно-правового зобов'язання, зміст цього зобов'язання публікується через права та обов'язки його учасників, визначені в умовах публічного договору.

Публічний договір вважається укладеним, коли сторони домовились про всі необхідні умови у формі, що вимагається у відповідних випадках. Важливими є умови публічного договору, які визнані або необхідні законодавством для договорів цього типу, а також усі умови, які повинні бути узгоджені на вимогу однієї із сторін.

Важливими є умови публічного договору, які як такі не є безпосередньо названими в регламенті, але дуже необхідні для договору такого типу (наприклад, цінова умова). У п. 5 ст. 626 Цивільного кодексу України встановлює презумпцію, що договір вважається належним, якщо законом, іншими нормативними актами, угодою сторін чи суттю договору не передбачено інше.

Якщо договірні сторони домовились про всі основні умови, які визнані цим Законом або необхідні для публічних договорів цього типу, договір вважається укладеним і набуває обов'язкової сили для договірних сторін. Однак кожна із сторін може наполягати на домовленості про такі умови, які

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

прямо не вказані в законі, як необхідні, і не є за своєю природою необхідними для цього виду договору.

Крім основних умов, договірні умови включають також нормальні та випадкові умови. Умови, встановлені законом чи іншими нормативними актами, є загальними та набувають обов'язкової сили для договірних сторін в результаті укладення публічного договору.

Умови, на яких сторони погоджуються відступити від положень наявних стандартів або з метою вирішення питань, які загалом не регулюються законом, вважатимуться випадковими. Тому випадкові умови можна визначити, порівнюючи їх із звичайними умовами: якщо договір включений до договору про внесення змін або доповнень до норм, встановлених законодавством, то він буде випадковим у порівнянні зі звичайними умовами цього типу публічного договору.

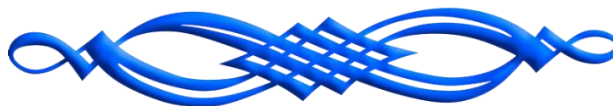
Усі умови - основні, нормальні, випадкові - після укладення договору стають обов'язковими і сторони повинні їх дотримуватися.

Зміст публічного договору, тобто сукупність викладених в ньому умов, завжди визначається за домовленістю договірних сторін. Однак воля та волевиявлення сторін договору формуються насамперед під впливом правових положень, що містять абстрактну модель відносин між сторонами. Договір є окремим правовим актом, в якому абстрактна модель відносин осіб, окреслена в законі, задумана загалом, з конкретним змістом.

Отже, договір не повинен повторювати загальні положення та викладені у відповідних правилах (наприклад, про відповідальність за порушення договору), оскільки сторони повинні дотримуватися їх, незалежно від того, є вони частиною контракту чи ні.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 10 лист. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 18.11.2022).
2. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О.В. Цивільне право. України: підр. Вид. 3, перероб. і доп. Київ : Істина, 2013. 808 с.

Ірина Клим,

здобувач освіти 2 курсу

магістратури спеціальностей 014 «Середня освіта»

(образотворче мистецтво), 012 «Дошкільна освіта»

Кам'янець-Подільського національного університету імені І.Огієнка

Науковий керівник: Бачинська М.В., кандидат педагогічних наук,

викладач кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності імені Т.Сосновської,

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут».

МИСТЕЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ТА ЇЇ РОЗВИТОК В ДІТЕЙ ШОСТОГО-СЬОМОГО РОКУ ЖИТТЯ

Актуальність даного дослідження, полягає в тому, що великі можливості у розвитку художніх здібностей закладено в образотворчій діяльності у цілому й у малюванні зокрема. Малюючи, діти одержують уявлення про світ, краще усвідомлюють його. Творчість приносить дітям радість, створює позитивний емоційний настрій та впевненість у власних силах, закріплює почуття успіху.

Ця тема приваблювала багатьох науковців, а саме: філософські аспекти проблем формування естетичних установок І. Зязюн, М. Каган, М. Киященко,

Н. Крилова, Г. Лабковська, Л. Масол, Н. Миропільська, О. Рудницька, В. Самохвалова, І. Соцьк, В. Сухомлинський, Б. Юсов докладно описують різні художні впливи, засоби, форми та методи процесу формування естетики відношення особистості до навколишнього. Багато планові напрями досліджень естетичного виховання дошкільнят М. Ветлугін, М. Хорошко, М. Кириченко, Т. Комарова, В. Котляр, Т. Науменко, Н. Сакуріна, Є. Флоріна [2].

Важливу роль, дослідники відводять системі художніх засобів (О. Белкіна, Т. Казакова, Т. Комарова, В. Котляр, В. Мухіна, Н. Сакуліна та).

Образотворчі мистецтва для дошкільнят (Т. Козакова, Т. Комарова, Г. Лабунська, Г. Підкурганна, Е. Флорінатайн.) відбиваються на сприйнятті як важлива умова формування естетичних установок, забезпечуючи системний підхід до процесу декоративно-ужиткового мистецтва [3, с. 6]. Дослідники відзначають особливу роль формуванню навиків дітей. Особливу роль грає естетичне ставлення старших дошкільнят до декоративно-ужиткового мистецтва під час уроків образотворчого мистецтва та декоративно-прикладного мистецтва. Його базовий стан є, насамперед, спадком. Це наслідування та розвиток народних традицій. Скарби народних промислів та прикладної творчості, декоративно-ужиткового мистецтва.

Саме тому тематика такого дослідження зацікавила і нас. Сподіваємось, що результати наших наукових пошуків доповнять існуючі наукові знання щодо розвитку мистецької компетентності в дітей шостого-сьомого року життя.

Зазначимо те, що без краси неможливо виховати творчу людину. Прекрасне – це вічне джерело духовності, натхнення, творчості. Тому великі

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

можливості для естетичного розвитку дитини має зображувальна діяльність. Заняття з малювання в дитячому садку можуть і повинні стати зустріччю з прекрасним: світом мистецтва, природою, людиною. Для того, щоб діти відчували красу, потрібно залучати для цього всі органи відчуття. Рівень глибокого чуттєвого сприйняття допоможе сформувати художньо – образне мислення і вміння бачити очима художника [3, с. 4].

Від здібностей залежить легкість та швидкість набуття знань, умінь і навичок. Набуття ж цих знань та умінь в свою чергу сприяє подальшому розвитку здібностей, тоді як відсутність відповідних навичок і знань гальмує розвиток здібностей. Те саме слід сказати і про важливе значення потреби працювати, відповідального, зацікавленого ставлення до справи, наполегливості, терплячості та інших вольових рис людини для успіху її праці, оволодіння майстерності.

Отже, здібності людської особистості не можна розглядати як щось, що існує незалежно від інших її характеристик.

Впливаючи певною мірою на внутрішній світ дитини, образотворче мистецтво залучає її до людських емоцій, виховує здатність орієнтуватися в навколишньому житті, пробуджує сприйнятливність до прекрасного, стимулює розвиток образного мислення, асоціативної пам'яті, художньої уяви. Стаючи зв'язком для ідей та почуттів, спільною мовою для різних видів мистецтва, воно олюднює інші сфери пізнання дитини, збагачує її духовне життя [3, с. 6].

Мистецька освіта дошкільнят не має на меті виховання художників, музикантів, акторів. Але здібності, якості, компетентності, що формуються і розвиваються в мистецьких видах діяльності, є інструментом творення дитини як особистості та збереження її унікальності. Залучення до мистецтва не лише збагачує особистий, індивідуальний досвід взаємодії дитини зі світом, а й допомагає їй навчитися проникати у внутрішній світ іншої особистості.

Мистецька діяльність дітей дошкільного віку передбачає залучення вихованців до різних видів творчої діяльності, в умовах спеціально створених для розвитку їхніх здібностей.

Перш за все значний потенціал мають можливості інтегрованого поєднання образотворчого мистецтва і трудового навчання, на яких діти не лише творчо використовують раніше набуті знання і способи діяльності (діяльнісний аспект особистості), а й демонструють бажання зробити щонебудь своїми руками. Саме вмотивованість особистості (сформоване внутрішнє спонукання) до виконання певної художньої роботи розглядаємо вагомою ознакою художньо-практичної компетентності.

Художня діяльність включає в себе такі види як художньо-продуктивна, музична, театралізована та самостійна художня діяльність де дитина має можливість усамітнитися та закріпити власний досвід мистецьких дій. Кожен

із цих видів мистецької діяльності передбачає вільні дії дитини в створеному педагогом просторі.

Творча діяльність дітей дошкільного віку має бути процесом не лише зовнішньої дії, а й поступового опанування (розвитку та контролю) особистістю власних емоцій, руху від пізнання себе зовнішнього до відкриття свого внутрішнього світу. Тому пріоритетним у мистецькій діяльності є розвиток здатності дитини до усвідомлення своїх внутрішніх глибинних прагнень, уміння викликати в себе позитивні емоційні стани, почуття, переживання та відтворювати їх у художніх образах [4, с. 4].

Важливо під час формування емоційного ставлення дитини до мистецтва та мистецької діяльності створити умови для сприймання дитиною краси через емоції та переживання, проведення мистецьких заходів, які спрямовані на розвиток емоційної сфери дошкільника.

Головним завданням мистецької освіти дітей дошкільного віку є формування художньо-творчої компетентності.

Мистецько-творча компетентність – це здатність дитини практично реалізувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, елементарно застосувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності.

Результатом набуття мистецько-творчої компетентності є елементарна обізнаність дитини у специфіці видів мистецтва (художньо-продуктивній, музичній, театральній); ціннісне ставлення до мистецтва і мистецької діяльності; прагнення сприймати мистецтво тощо [1].

Формування мистецько-творчої компетентності передбачає розвиток у дитини таких якостей як спостережливість та емоційність.

Провідним методом, спрямованим на набуття цих якостей, є паузи споглядання та паузи вслуховування. Вони допомагають відчутти радість, здивування, зацікавленість, дають можливість пізнати щось нове.

Зустріч із мистецтвом дає можливість по новому подивитися на буденні речі; сприяє розвитку в дітей естетичних почуттів та формуванню на їх основі естетичного ставлення до природного та соціального довкілля; розвиває здатність отримувати естетичне задоволення від сприймання краси; підтримує інтерес до сприймання краси життя, що акумульована у творах мистецтва.

Мистецька компетентність, містить в собі таку важливу складову як емоційно-цілісне ставлення дитини до мистецтва.

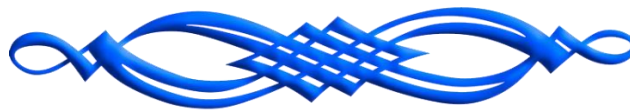
Кожному педагогу потрібно вміти розвивати цю складову в дитини, насамперед враховуючи певні умови: дитина сприймає красу навколишнього середовища через емоції, почуття та переживання, які спочатку виявляє невербально, тобто за допомогою міміки, жестів та пластики; з п'яти років, вона висловлює красу за допомогою суджень та міркувань; естетичний дитячий розвиток відбувається у поєднанні з моральним та інтелектуальним.

Дитина розпочинає пізнавати красу через об'єкти обстеження, з'являється розуміння, що не потрібно шкодити природі; основною умовою мистецької дитячої компетентності являється безпосередній процес спілкування з реальними об'єктами, які оточують дитину [5].

Таким чином, проаналізувавши особливості художнього сприйняття творів мистецтва дітьми дошкільного віку, можна стверджувати важливе для нашого дослідження твердження, що діти дошкільного віку певною мірою здатні естетично сприймати задум художника, розуміти індивідуальні внутрішні особливості, художні образи живопису за умови цілеспрямованої, підготовленої та педагогічно продуманої роботи, з метою активізації процесу їх спілкування з творами мистецтва. Процес формування естетичного ставлення до декоративно художньої творчості старших дошкільників є різноманітним та складним. Він передбачає застосування певного змісту методів і засобів залежно від віку та індивідуальної особливості дітей.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Освітній напрям «Дитина у світі мистецтва». URL: <https://ezavdnz.mcfr.ua/867853>.
2. Вислови відомих людей про дітей. URL: http://veselednz.edu.kh.ua/filosofsjki_vislovi_pro_ditej/. Назва з екрану.
3. Клим Н.В. Методичні рекомендації: Формування компетентностей дошкільників в образотворчій діяльності. URL: http://dnz15.kupyansk.info/files/docs/2020/21437_Metodichni_rekomendacii__Rozvitok_kompetentnostey.pdf.
- 1) Половіна О. Актуальні проблеми. Дитина у світі мистецтва. «Дошкільне виховання. 2021. С. 3-8. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2021/02/22/Dytyna%20u%20sviti%20mystetstva.pdf>.
4. Шульга Л. Діяльнісний підхід до формування мистецько-творчої компетентності дитини дошкільного віку. URL: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/37_2021/part_3/49.pdf.

Христина Крупа,

студентка

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Науковий керівник: Оксана Лаба, асистент кафедри документознавства

та інформаційної діяльності ІФНТУНГ

Україна, м. Івано-Франківськ

ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ СХОВИЩ У ДІЛОВОДНИХ ПРОЦЕСАХ В УМОВАХ ВІЙНИ

У період війни питання диджиталізації набувають особливої актуальності для роботи та життєдіяльності бізнесу. Адже за теперішніх умов електронний документообіг – це основний дієвий механізм для безперебійної та ефективної комунікації між окремими бізнес-одинацями. Також він допомагає продовжувати роботу за будь-яких умов та забезпечити працівників. Однак, реалії війни викликають додаткову потребу, а саме необхідність зберегти критично важливі дані від знищення або пошкодження, забезпечити ІТ-інфраструктуру організації та доступ до робочих ресурсів. Тому на сьогодні неабиякої актуальності набуває тренд на міграцію документообігу до хмарних сховищ.

Окрім того, що хмарні сховища виконують функцію надійності та безпеки, вони ще й покращують ефективність роботи підприємств та зменшують витрати, зокрема на реалізацію діловодства. Використовуючи хмарні рішення, компанії платять лише за ті ресурси, які їм потрібні у конкретний час. Також не можна залишити поза увагою переваги у гнучкості та масштабованості міграції діловодних процесів організацій у хмару. Бізнес може швидко розгортати нові застосунки та сервіси відповідно до потреб, без зайвих витрат на додаткову інфраструктуру. Хмарні сховища забезпечують віддалений доступ, адже працівники можуть користуватися будь-якими робочими даними дистанційно, редагувати їх, завантажувати нові файли, комунікувати між собою тощо.

Одним із важливих поштовхів до використання хмарних сховищ є те, що напередодні повномасштабної російської агресії Верховна Рада ухвалила Закон України [4], який дозволяє державним органам влади зберігати та обробляти дані у хмарі. Реальним прикладом втілення цієї ідеї є ПриватБанк, який переніс свої дата-центри до хмарних сховищ у Європі через загрозу їхнього фізичного знищення у Києві та Дніпрі. Зараз ПриватБанк повністю працює з Європи [3].

Доступ до хмарних сховищ забезпечують різноманітні сервіси. Хмарні сервіси (public cloud services) – це програми та платформи, які працюють на серверах хмарних провайдерів [6]. За даними видання TechJury, до кінця 2025 року ринок хмарних сервісів зросте до 461 мільярда доларів, попри загальні проблеми в глобальній економіці [1]. Зважаючи на цей фактор та вказані раніше переваги використання хмар у діловодних процесах, ми уклали перелік хмарних платформ, які в умовах війни пропонують актуальні сервіси (табл. 1).

Актуальні хмарні сервіси (на основі аналізу джерел [2; 5])

Назва	Опис
Microsoft Azure	Глобальна хмарна платформа, яка зберігає й обробляє дані у понад 100 розподілених дата-центрах. Вона пропонує декілька сервісів: 1. Azure Virtual Desktop дозволяє організаціям створити віртуальний робочий стіл з набором необхідних для роботи програм. 2. Azure Storage дозволяє забезпечити конфіденційні дані від наслідків війни, перемістивши їх на постійне або тимчасове зберігання у хмарне сховище. 3. Azure Backup дозволяє налаштувати резервне копіювання даних в одному чи кількох надійно захищених дата-центрах світу.
De Novo	Український провайдер хмарних сервісів IaaS і ЦОД, технологічність, якість і надійність якого підтверджено та визнано світовими лідерами VMware та SAP і перевірено корпоративним українським бізнесом та державою з 2008 року.
GigaCloud	Хмарний оператор, який забезпечує простір для розвитку бізнесу. Компанія надає IaaS-послуги (Infrastructure-as-a-Service) та PaaS-послуги (Platform as a Service) клієнтам будь-якого масштабу.
Tetcloud	Tet – один із лідерів у галузі IT&T у Балтійському регіоні. Підприємство забезпечує повний спектр IT-послуг для сучасного бізнесу: від послуг з оренди та розміщення обладнання до інноваційних індивідуальних рішень. ЦОД Tet знаходяться на території Євросоюзу і захищені законодавством ЄС.

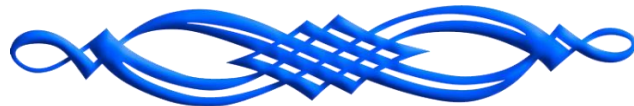
Актуальними у цьому розрізі, на наш погляд, є масштабні дослідження, проведені агенцією Molfar щодо найкращих хмарних сервісів України у 2022 році [2]. У процесі дослідження здійснено порівняльну оцінку платформ за 2021 рік, що дозволяє простежити динаміку змін, а також здійснено окремі аналізи за декількома категоріями. Загалом було розглянуто 17 компаній-провайдерів хмарних сервісів.

Таким чином, рішення про застосування хмарних сховищ у ділових процесах дає можливість численним організаціям не лише забезпечувати критично важливі дані під час війни, але й відкриває шлях до глобальної цифрової трансформації та використання сучасних технологій у діловодстві.

Список використаних джерел:

1. How Many Companies Use Cloud Computing in 2022? All You Need To Know. TechJury. URL: <https://techjury.net/blog/how-many-companies-use-cloud-computing/#gref> (дата звернення: 19.11.2022).
2. Найкращі хмарні сервіси України у 2022 році: дослідження Molfar. URL: <https://ain.ua/2022/09/15/najkrashhi-hmarni-servisy-ukrayiny-u-2022-roczidoslidzhennya-molfar/> (дата звернення: 19.11.2022).
3. ПриватБанк переніс свій дата-центр до Європи, щоб захистити дані від воєнних дій в Україні. Forbes. URL: <https://forbes.ua/news/privatbank-perenis-sviy-data-tsentr-do-evropi-teper-riziki-znishchennya-danikh-vid-voennikh-diy-v-ukraini-banku-na-zagrozhu-yut-28042022-5732> (дата звернення: 19.11.2022).
4. Про хмарні послуги: Закон України від 17.02.2022 р. № 2075-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2075-IX#Text> (дата звернення: 19.11.2022).

5. Хмари для держави: що можна використовувати під час війни. Kyivstar Bussiness Hub. URL: <https://hub.kyivstar.ua/news/hmary-dlya-derzhavy-shho-mozhna-vykorystovuvaty-pid-chas-vijny/> (дата звернення: 19.11.2022).
6. Що таке хмарні сервіси та як вони допомагають бізнесу? Gigacloud. URL: <https://gigacloud.ua/blog/navchannja/scho-take-hmarni-servisi-ta-jak-voni-dopomagajut-biznesu> (дата звернення: 19.11.2022).

Мірошніченко Р.В.,

*здобувач вищої освіти кафедри психології діяльності в особливих умовах
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
науковий керівник: **Момот М. А.**, викладач
кафедри психології діяльності в особливих умовах
Україна, м. Черкаси*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ

Україна сьогодні успішно розвивається в напрямку удосконалення комунікаційних систем. Кількість потенційних абітурієнтів, що мають постійний доступ до мережі Інтернет, досить велика. Таким чином, можна зробити висновок про те, що застосування системи дистанційної освіти у вищих навчальних закладах України є актуальним завданням.

На практиці, підтвердженої експериментами і достатнім досвідом роботи, структура і якість дисциплін і курсів дистанційної форми освіти в Україні значно вище, ніж у інших форм навчання. Сучасні технології і техніка забезпечують активну участь студентів у процесі навчання, дозволяють управляти темпами і стилем даного процесу. За рахунок використання новітніх інтерактивних технологій і програм здійснюється стабільний зворотний зв'язок, що дозволяє обопільний діалог і підтримку взаємодіючих сторін, навіть більш інтенсивну, ніж в традиційних формах навчання [1].

Проте, існує ряд факторів, які перешкоджають розвитку і практичному впровадженню дистанційного навчання в Україні. Серед них можна виділити проблеми, пов'язані з сертифікацією, відсутністю єдиних підходів і стандартів, слабку матеріально-технічну базу багатьох вітчизняних ВНЗ, відсутність необхідних навчально-методичних матеріалів та ін. Все це призводить до зниження якості даної форми навчання. Однією з причин низького рівня впровадження в освітній процес технологій дистанційного навчання в Україні є те, що формування матеріально – технічної бази для дистанційного навчання почалося з певним відставанням та керівники ВНЗ лише недавно усвідомили всю важливість дистанційного навчання. Крім того, це висока вартість розробки, впровадження, підтримки електронних систем дистанційного навчання, відсутність необхідної технічної підтримки, мала кількість кваліфікованих викладачів для реалізації дистанційного навчання, недостатня кількість у вузах повноцінних електронних курсів.

На початковому етапі дистанційні технології в освіті використовувалися,

в основному, при навчанні гуманітарних спеціальностей і дисциплін, найчастіше економічного напрямку. Розвиток технічної, технологічної, телекомунікаційної бази навчальних закладів, збільшення доступності комп'ютерної техніки для широких верств населення призвели до того, що дистанційні технології навчання проникають у все більш широкі області.

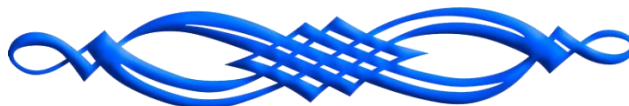
Проблеми дистанційної освіти існують, але вони цілком виправні. Якість і ефективність даної форми освіти безпосередньо залежить від викладачів, які ведуть заняття через інтерактивну мережу. Це повинні бути педагоги-універсали, які володіють новітніми педагогічними прийомами, володіють інноваціями в області інформаційних технологій, підготовлені для роботи в унікальній інформаційній середовищі. Проблемою в даному випадку є те, що у нас не існує підготовки таких фахівців. Далі проблемою є форма і зміст інформаційного забезпечення учнів в мережах. Питання про структуру і надання навчальних матеріалів в мережі інтернет не є вирішеним практично з усіх боків розгляду, в тому числі і правової. На стадії вирішення питання проведення оцінки знань студентів, які навчаються дистанційно.

З розвитком дистанційної освіти в Україні зв'язуються певні надії, зумовлені тим, що, як показує світова освітня практика, дистанційна освіта може зробити традиційну освіту більш зручною, доступною і затребуваною українською молоддю, що дозволить підвищити ефективність і успішність соціалізації сучасної молодої людини. Для забезпечення розвитку вищої дистанційної освіти в Україні потрібно вдосконалення нормативно-правової бази в галузі вищої дистанційної освіти, створення комп'ютерної інфраструктури, підготовка програмного забезпечення для впровадження електронних освітніх платформ, а також навчання та перепідготовка викладачів для ведення дистанційних освітніх курсів.

Розвиток дистанційного навчання в системі української освіти буде продовжуватись і вдосконалюватись в міру розвитку Інтернет технологій та вдосконалення методів дистанційного навчання. Таким чином, впровадження курсів дистанційного навчання в Україні забезпечить підвищення якості знань студентів, конкурентоспроможності фахівців на національному і міжнародному ринках праці.

Список використаних джерел:

1. Підчасов Є. В. Психологічні особливості побудови освітнього процесу із застосуванням дистанційних освітніх технологій [Електронний ресурс] Є. В. Підчасов Четверта міжнародна науково-практична конференція «Moodle Рисунок 1 Вікно програми Moodle Рисунок 2 «Лекція» 81 Moot Ukraine 2016.
2. Рязанцева О. В. Уміння викладача дистанційної системи освіти, необхідні для успішної комунікативної взаємодії з учасниками навчального процесу, 2016. 531-534 с.
3. Цюман Г. М. Дистанційне навчання: сутність, цілі, принципи, особливості, вимоги. Програмне забезпечення та адміністрування навчального процесу при ДН [Електронний ресурс] Г.М. Цюман. Режим доступу : <https://ukrainetoday.jimdo.com/дистанційне-навчання/>

Вероніка Міщук,

здобувач освіти

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Науковий керівник: Оксана Ковальчук, кандидат філологічних наук, доцент
Україна, м. Івано-Франківськ

КУЛЬТУРНІ РЕАЛІЇ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ У «ЛІСОВІЙ ПІСНІ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА «ПІСНІ ПРО ГАЙАВАТУ» ГЕНРІ ЛОНГФЕЛЛО

Мові властиво відображати факти та явища культури певного народу, носія цієї мови. Засвоєння специфіки мовних явищ сприяє безпосередньому оволодінню знаннями про традиції і сьогодення країни. Цю функцію виконують реалії, які відносять до безеквівалентної лексики. Вони виражають особливості минулого та сучасного кожного конкретного народу, його традиційні та новітні погляди, уявлення, переконання. Наше дослідження є актуальним, оскільки у сучасному світі міжкультурна комунікація є дуже важливим аспектом. Щоб правильно розуміти культуру іншого народу, особливу увагу потрібно приділяти реаліям та їх перекладу.

Мета нашої роботи – проаналізувати особливості застосування реалій у «Лісовій пісні» Лесі Українки та «Пісні про Гайавату» Генрі Лонгфелло.

Науковці все частіше зосереджують свою увагу на дослідженні таких мовних одиниць як реалії. Вивченню цього явища присвятили свої праці С. П. Флорин, А.В. Федоров, Р. П. Зорівчак, В. О. Іванілова, В. С. Виноградов, Є.М. Верещагін, В.Г. Костомаров та інші.

Виклад основного матеріалу. Серед дослідників реалій сформувались два підходи до вивчення цього явища: *екстралінгвістичний* та *лінгвістичний*. У екстралінгвістичному підході реалія – це позамовне явище, яке є частиною культурного та історичного життя окремої нації. У лінгвістичному підході реалія – це засіб, відсутній в інших мовах, який відображає яскравий колорит, свідомість певної лінгвокультурної спільноти [1, с. 68].

Науковці по-різному визначають поняття «реалії», та найкраще її сутність, на нашу думку, передали Влахов С. та Флорин С., оскільки відтворюють всі аспекти цього поняття: «реалії – це слова і словосполучення народної мови, які відображають найменування предметів, понять, явищ, характерних для географічного середовища, культури, матеріального побуту або суспільно-історичних особливостей народу, нації, країни, племені, і які, таким чином, постають носіями національного, місцевого або історичного колориту; точних відповідностей в інших мовах такі слова не мають, а отже, не можуть бути перекладені “на загальних основах”, тому що вимагають особливого підходу” [2, с. 16]. У питанні поділу реалій неможливо визначити конкретну різницю, бо усі класифікації схожі між собою [4, с. 106]. У своїй роботі будемо послуговуватися класифікацією С. Влахова та С. Флорина, яка є найактуальнішою та найчастіше використовується як для української, так і

для англійської мови. Дослідники запропонували детальну класифікацію реалій за предметною, часовою та місцевою ознаками, таким чином, розглянувши реалії під різними кутами зору [3, с. 435].

Зіставлення реалій в англійській та українській мовах проведемо на матеріалі творів «Пісня про Гайавату» Генрі Лонгфелло та «Лісова пісня» Лесі Українки. У результаті текстуального аналізу на предмет наявності в них реалій було виявлено понад 200 слів-реалій у поемі Генрі Лонгфелло та 80 слів-реалій у п'єсі Лесі Українки.

У «Лісовій пісні» знаходимо географічні реалії – назви місцевостей (*Волинь, Урай*) і рослин (*тирлич, хміль*). Побутові реалії позначають назви традиційних страв народу (*киселиця*); назви одягу та прикрас (*свита, постолі, хустка, крайка, дукач, бриль*); назви меблів, житла та посуду (*скриня, коновка, кошіль, ківшик, горишки, підситок, курінь, стриха, обора*); грошові одиниці (*дукач*), інше (*сікняг, бидло, самоцвіти, перевесло*). Серед трудових реалій – знаряддя праці (*ятірець, кловня, серп*). Реалії мистецтва та культури знаходять відображення у назвах музичних інструментів (*сопілка*), звичаях та ритуалах (*веснянки*). У поемі присутні фольклорно-міфологічні образи, що належать до міфологічних реалій (*Русалка, Потерчата, Водяник, «Той, що греблю рве», Мавка, Лісовик, Перелесник, Пропасниця, «Той, що в скалі сидить*). Серед суспільно-політичних реалій вирізняються слова на позначення органів і носіїв влади, а саме звання, ступені, титули: *царівна, боярство, лицарство, князівство*. Також у творі наявні L-реалії: *Біг-ме, Магай-бі*.

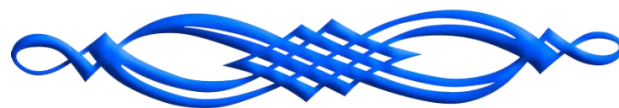
Вибір поеми «Пісня про Гайавату» для аналізу зумовлений тим, що у ній, як у жодному іншому творі, найповніше, на думку дослідників, відображено міфологію. Цим пояснюється різноманітність національно маркованої лексики у творі. Автор подає наприкінці своєї книги список індіанських реалій для того, щоб читач міг зрозуміти і уявити собі справжню картину життя індіанців, їх дух і мислення; у ньому налічується понад двісті слів. У поемі вжито велику кількість топонімів. Наприклад, у тексті використано географічні назви: *Northland* – північна земля, *Wyoming* - долина. Наведемо приклади зоонімів: *Adjidaumo* (білка), *Wawa* (дика гуска), *Mama* (дятел), *Mishe-Mokwa* (великий ведмідь), *Shuh-shuh-gah* (чапля). Представники флори: *Arukwa* - очерет, *Betahgut* – виноградна лоза, *Meenahga* - чорниця, *Mondamin* - кукурудза. Крім того, наявні реалії, що стосуються природніх явищ: *Annemeekee* (грім), *Waywassimo* (блискавка), *Ishkoodah* (вогонь). Етнографічні реалії знайомлять читача з повсякденним життям (*Waubewyon* – білий шкіряний плащ, *watrupit* - коралі, пояси та різні прикраси з раковин та бусин, *Minjekahwun* - рукавиці, *moccasins* - мокасини, *wigwat* - вігвам), професіями (*Nawadaha* - співець, *Meda* - знахар, *Chibiabos* - музикант) та деякими етнічними поняттями (назви народів: *Delawares, Mohawks, Choctaws, Camanches, Dacotahs*). Приклади міфологічних реалій: *Wabun* – східний вітер, *Kabibonokka* – північний вітер. Серед суспільно-політичних реалій – військова лексика (*Puggawaugun* – бойовий клуб, *Totem* – обладунки, щит).

У результаті структурно-граматичного аналізу реалій обох творів виявлено, що вони виступають переважно іменниками та поділяються на прості (*саноє; крайка*) і складні (*Wah-wah-taysee; Ох-чудотворець*), а в «Пісні про Гайавату» є ще слова-пропозиції (*Nushka! look, look!*).

Висновки. Реалії як особлива категорія засобів вираження відіграють важливу роль у «Пісні про Гайавату» Г. Лонгфелло та «Лісовій пісні» Лесі Українки, підкреслюючи національний колорит двох абсолютно різних культур, особливості природи навколишнього світу, побут, і завдяки цьому допомагають читачу пізнати та дослідити щось нове. Реалії виникають під впливом різноманітних процесів, які відбуваються в конкретному суспільстві – українському та індіанському і відображають лексику відповідного періоду. Фольклорно-міфологічна основа «Лісової пісні» Лесі Українки та «Пісні про Гайавату» Генрі Лонгфелло є джерелом міфологічних реалій. У поемі Генрі Лонгфелло використано значно більшу кількість реалій та їх різновидів. За тематичною ознакою в американському творі найпоширенішими є реалії, що позначають географічні об'єкти, назви рослин, тварин, міфологічні образи, етнічні поняття. У п'єсі Лесі Українки переважають побутові, трудові, міфологічні реалії та назви рослин.

Список використаних джерел:

1. Бурбак О.Ф. Реалія та способи визначення її лінгвістичного статусу. *Іноземна філологія*. 1985. С. 68–69.
2. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Высшая школа, 1986. 416 с.
3. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе (реалии). // Мастерство перевода. М., 1970. С. 433-454.
4. Зорівчак Р.П. Реалія в художньому мовленні: перекладознавчих аспект // *Іноземна філологія*. 1994. С. 106-107.
5. Українка Леся. Лісова пісня: драма-феєрія в 3-х діях. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2017. 284 с.
6. Longfellow, Henry. The Song of Hiawatha. URL: <https://www.gutenberg.org/files/19/19-h/19-h.htm>

Катерина Пугачова,

здобувач освіти ОПП «Концептуальний дизайн»

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

Науковий керівник: Оксана Лагода, доктор мистецтвознавства, професор

Україна, м. Харків

МАРКЕРИ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОГО КОДУ УКРАЇНОК В СУЧАСНОМУ ДИЗАЙНІ КОСТЮМА

Роль українських жінок у суспільному житті завжди вирізнялася активністю. Її виразна ідентифікація через окремі зовнішні атрибути, зокрема костюм, закріпилася на рівні етнонаціонального коду і слугує для дизайнерів невичерпним джерелом натхнення. Аналіз змісту коду, його денотативних і атрибутивних ознак як маркерів, що втілюються на образно-асоціативному рівні, залишається актуальною темою дослідження, як в історико-культурологічному, так і мистецтвознавчому контекстах.

Жінок в Україні найчастіше уподібнюють з образом Берегині, який уособлює найвищі етико-естетичні, моральні та духовні чесноти. Цей образ є домінуючим, як в різних жанрах мистецтва, так і в побуті традиційної родини, де шанобливе ставлення до дівчини, дружини, матері та бабусі передається з покоління в покоління, є ключовим елементом взаємин, в цілому, та виховання, зокрема [1]. Образ Берегині закарбувався й в національному вбранні, в його мальовничо-декоративній орнаменталії, де стилізовані знаки Берегині та Дерева-життя тісно сплелися в символах-оберегах.

Історико-культурологічним підґрунтям дослідження образу «Берегині» стали, насамперед, полотна відомих художників. Окрему складову візуальних джерел становили фотоматеріали як фіксація реальних типажів українського жіноцтва, зокрема, у збірці «Україна та українці» Національного музею Івана Гончара. А також світлини відомих мисткинь – Лесі Українки, Соломії Крушельницької, Катерини Білокур, Марії Приймаченко. Особливим

джерелом дослідження стали фото-образи – документальні та художні, – сучасниць. Це жінки-воїни, жінки-волонтери, парамедикині, а також відомі співачки й актриси, публічні особи сучасної України. Результати візуально-аналітичного аналізу показали, що і документальні, і художні джерела, як історичні, так і сучасні, демонструють стійкий образно-асоціативний зв'язок з образом Берегині, який на генетичному рівні передається через наші уявлення.

Це підтверджують й результати опитування. Емоційно-психологічний портрет українки, традиційні уявлення про неї та її суспільну роль демонструють, що образу Берегині властиві: такі риси характеру як добра, лагідна, щира, відверта, з почуттям гумору, турботлива, мрійлива, мудра, справедлива, горда, працелюбна і т.п.; риси зовнішності – красива, має виразні риси, великі очі, темне або русе волосся, середнього зросту, струнка, динамічна і т.п.; суспільні ролі – дружина, мати, господиня, годувальниця тощо. Це дозволяє зробити висновок, що образ української жінки-Берегині з усіма найкращими рисами є досить стійким в уяві українців про наше жіноцтво і, відповідно, саме в таких конотаціях ретранслюється різними

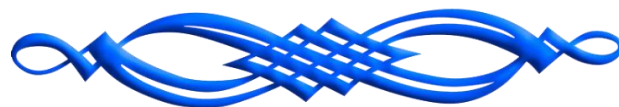
художніми та документальними засобами, і, безумовно, через костюм, в якому цей наратив пов'язано з атрибутивними ознаками традиційного українського вбрання. Втім, знаками-символами сучасних Берегинь стали також державні символи, кольори національного прапора, калина і соняхи та, звичайно, нові Героїні-Берегині, як-от: молода жінка, яка годує немовля в метро, ховаючись від бомбардування; «Пташка» з Азовсталі; дівчина, яка вивела з окупованих передмість Києва 19 собак; «Тайра»; бабуся із зруйнованим будинком і новою піччю; лікар з Харкова, яка у підземці продовжувала приймати пологи і зберігати життя новонародженим у війну українцям. Олена Зеленська – дружина президента країни, яка стійко захищається від ворога та продовжує жити, очима Лені Лейбовіц. Всі вони стали уособленням сучасної української жінки-Берегині.

Розгляд атрибутивних ознак образу Берегині в традиційному жіночому українському костюмі, його глобальних і локальних особливостях, завжди підкреслював їх зовнішні риси, ілюстрував талановитість і працьовитість, вказував на соціальну та суспільну роль, уособлював найкращі риси жінки як особистості та символу нації [2]. Атрибутивні зразки в образах сучасниць засвідчили наступне: використання вишиванок в усьому їх розмаїтті – від реконструкції традиційних старовинних до інтерпретації в абсолютно сучасних формах, кольорах і підходах орнаментування; застосування головних уборів – різні вінки та хустки; використання прикрас – старовинних, унікальних із «пам'яттю поколінь», а також сучасних, створених за мотивами старовинних; наявність в образах національних символів – елементів жовто-блакитного забарвлення; символів соняхів, калини, модифікованої вишивки; а також принти самої різної патріотичної тематики – від зображень знаків-символів української культури до тематично-патріотичних зображень «сучасних героїнь»; нанесення на одяг фрагментів поезій українських письменників і поетів, наприклад, Т. Шевченка, В. Стуса, Л. Костенко.

Таким чином, встановлено, що в сучасних дизайн-практиках значення для ідентифікації стійко зберігають такі маркери, як: вишиванка, головні убори, традиційні прикраси чи їх імітація. Паралельно сформувалися нові ідентифікаційні елементи етнокультурного коду, які апелюють, наприклад, до національних кольорів і державної символіки.

Список використаних джерел:

1. Боряк О. Україна: етнокультурна мозаїка. Київ: Либідь, 2006. 325 с.
2. Олійник М. Український одяг у системі міської культури Києва (друга половина ХІХ – початок ХХІ століття) : монографія; [голов. ред. Г. Скрипник]; НАН України, ІМФЕ. Київ, 2017. 312 с.

Валерія Скачко

здобувач освіти Одеського державного аграрного університету

Науковий керівник: Микола Самуйлік, кандидат політичних наук, доцент

Україна, м. Одеса

ГУМАНІЗМ ЯК ПРОВІДНИЙ ПРИНЦИП У СУЧАСНОМУ ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Прогресивні зміни, які відбулись в Україні за роки її незалежності, відкрили нові можливості для гуманізації суспільного життя в усіх його сферах. До цих можливостей слід віднести: відкритість нашого суспільства для функціонування гуманітарних міжнародних організацій та постійна готовність для співробітництва з ними, законодавче закріплення гуманізму, як провідного принципу державного будівництва, без'ядерний статус держави, її зобов'язання не починати війну першою, формування та розвиток миротворчих функцій збройних сил і багато інших питань. Для розуміння цього процесу принципове значення має українська гуманістична теоретична традиція Юрія Дрогобича, Петра Могили, Феофана Прокоповича, Григорія Сковороди, Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки – майстрів гуманістичного напрямку в історії нашої держави [1]. Їх ідейна спадщина та власне життя мають велике значення для сучасників та є надійною опорою виховання громадян, формування і розвитку гуманістичного світогляду.

Історично гуманізм, як система поглядів на роль людини у суспільстві та як світоглядна доктрина сформувався в епоху Відродження, хоча його первинні уявлення можна спостерігати вже в культурі стародавніх суспільств. Зародження гуманізму, пов'язане з поняттями рівності, справедливості, честі, гідності, відбулося ще у первісному суспільстві. У Стародавніх Індії, Єгипті, Китаї, Греції, Римі виникають різні форми духовної культури, що розвиваються на професійній основі, у філософії формуються вчення про людину та її духовні якості, що і стало головним змістом гуманістичної ідеології і цивілізаційного процесу. Важливою є тодішня гуманістична ідея про людину як найвищу цінність, творця культури, всіх основ людського життя.

Формування гуманістичного світогляду здійснюється в процесі соціалізації. Це не короткотривалий акт, вона здійснюється протягом всього життя. Люди та установи, діючи соціальні суб'єкти, за допомогою яких людина соціалізується називаються агентами соціалізації. Вони забезпечують навчання, комунікації, прилучення до культури, виховання. За сучасних умов виховання набуває постійного характеру і здійснюється за допомогою діяльності низки соціальних інститутів: сім'я, освіта, засоби масової інформації. Важливе значення має родинне виховання. Саме в сім'ї закладається фундамент тих почуттів, ціннісних орієнтацій, уявлень, які потім починають виконувати функції критеріїв відбору інформації та її оцінки, віддавати перевагу певним формам поведінки.

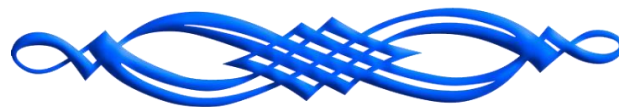
Гуманізм – це такий світогляд, за яким людина має найвищу цінність серед всіх інших матеріальних і духовних цінностей. У вузькому розумінні – це світогляд, що визнає гідність кожної людини вищою цінністю всього

людства. Гуманізм у широкому контексті – це феномен культури, що охоплює загальний прогрес світової цивілізації. Синтез цих двох підходів дає розуміння гуманізму як відкритої системи, що розвивається. При цьому одне положення в цій системі залишається незмінним – визнання людської гідності вищою цінністю світу [2]. Запровадження в Україні Дня гідності та свободи – це проявлення гуманітарної політики держави, яка виявляється у послідовному здійсненні заходів, спрямованих на підтримку гуманітарного розвитку суспільства згідно з визначеними пріоритетами та загальнонаціональними інтересами. Її сутністю є створення умов для формування творчого потенціалу особистості, суспільства в цілому. Фахівці формулюють три фундаментальні правові завдання: забезпечення прав людини; забезпечення рівності у реалізації цих прав; створення людиноцентричної моделі законодавства [3,с.25]. Вона має сприяти на практиці гуманізації та демократизації суспільних відносин, реалізації принципу соціальної справедливості та гуманістичного розуміння прав людини. Сучасне суспільство спирається на зміст Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 р. Провідною гуманістичною думкою цього документу є думка про те, що всі люди мають рівні права і свободи вже від народження. Не існує на сьогодні іншого документа, який би перевершив за своїм гуманістичним змістом Декларацію [4]. У ХХІ столітті проблема гуманізму актуальна, як ніколи раніше, не тільки в національному, а й у загальносвітовому значенні. Основою розвитку будь-якого суспільства завжди виступає гуманізм, як вимір його людяності.

Як висновок слід зазначити, що сучасна наука дозволяє розглядати гуманізм як основоположну ідею світогляду, що ґрунтується на ідеалах свободи, рівності та справедливості, які складають сутність гуманізму та є визначальним принципом життя людини, визнається найвищою цінністю. Як явище культурного життя гуманізм має конкретно-історичний зміст і свої особливості прояву у кожній країні, Він є показником цивілізованості суспільства. проникає в усі сфери життєдіяльності людини, виступає як загальнолюдська цінність. Визнання гуманізму провідним принципом у сучасному полікультурному просторі України вимагає дотримання норм міжнародного гуманітарного права під час російсько-української війни,

Список використаних джерел:

1. Історія української культури: навчальний посібник / Самуйлік М. М. та ін. За ред. О.П. Сидоренка. Київ: «Освіта України», 2014. 576 с.
2. Л. П. Морозова. Гуманізм: особливості історичного розвитку. URI: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/morozova.php>
3. Гуманітарна політика Української держави в новітній період:[монографія / за ред. С. І. Здіорука. Київ: НІСД, 2006. 403 с.
4. С. Д. Гусарєв / Гуманізм як основоположна ідея сучасного правового світогляду. URI: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63812/09-Gusarev.pdf?%20sequence=1>

Сергій Старик,

здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Оксана Старик, викладач

Україна, м. Кам'янець-Подільський

РОЗВИТОК РИТОРИКИ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Глобальні процеси в сучасному суспільстві значно посилили інтерес до риторичної підготовки особистості. Це зумовлено тим, що світова інтеграція значно розширює межі будь-якої комунікації і спонукає людей до оволодіння новими технологіями публічного мовлення та риторичного впливу.

Аналіз Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійно-технічну освіту», Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті доводить, що на відміну від загальної освіти, фахова передвища освіта має специфічну мету, що адаптує того, хто вчиться, до особливостей обраної сфери діяльності в інтересах реалізації здібностей та інтересів особистості. Фахова передвища освіта відрізняється від загальної освіти характером і спрямованістю отримуваних знань, умінь та навичок, формуванням та вдосконаленням тих особистісних установок і якостей, які узгоджуються з обраними людиною професією та спеціальністю. Риторика стає своєрідною стратегією процесу формування фахових знань.

Незаперечним є той факт, що риторика в житті майбутнього фахівця є однією із найважливіших складових у його професійній діяльності, а в деяких випадках і визначальним фактором. Саме риторика сприяє розвитку загальної культури, надає мовленню оратора таких рис, як правильність, точність, лаконічність. Якщо розглядати риторіку як науку, то слід зазначити, що вона тісно взаємодіє з психологією, логікою, філософією, мовознавством, правознавством тощо. Тобто тими науками, які вивчають процес мислення.

Тривалий час риторика трактувалася як мистецтво красномовства (Корак, Демосфен, Тісій), пізніше – як галузь філософського знання (Платон, Сократ), наукознавчу розробку розпочав Арістотель, поглибили педагоги-гуманісти (Т. Кампанеллі, М. Монтень, Т. Мор, Ф. Рабле, Е. Роттердамський, В. да Фальтре). Значний внесок у розробку наукознавчої проблематики риторики внесли вітчизняні вчені: Л. Баранович, І. Галятовський, Й. Гізель, З. Копистенський, Ф. Прокопович, М. Смотрицький, С. Яворський та інші.

Окреслюючи необхідність риторики в житті і професійній діяльності, варто звернути увагу на те, що сучасне красномовство дозволяє використання не лише лексичної та орфоепічної норми, але і сприяє формуванню навичок правильного викладу матеріалу, думок і суджень майбутнього спеціаліста. Адже унормована, визначена, конкретна і логічна промова вимагає попереднього обдумування, осмислення і правильного викладу суджень. Також необхідно враховувати і той факт, що витонченість і краса промови, безпосередньо пов'язана з процесом осмислення і довготривалою підготовкою.

Отже, в умовах становлення української державності риторична підготовка майбутніх фахівців може розглядатися як підсистема цілісної системи професійної підготовки, що має на меті:

- надати студентам систематизовані знання про особливості організації публічного мовлення,
- визначення основних правил підготовки до публічного виступу,
- особливості співпраці з аудиторіями різних типів,
- теорію аргументації,
- досконале володіння професійною термінологією,
- ознайомити з сучасними методиками організації професійної комунікації,
- технологіями побудови інноваційних стратегій спілкування, діалогічної взаємодії в професійному дискурсі [4].

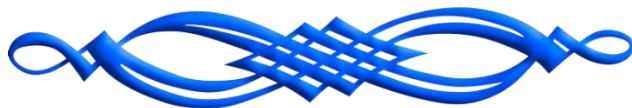
Сучасна система фахової передвищої освіти України потребує цілісності, яка забезпечить єдність, взаємозв'язок і взаємозумовлення усіх її складників.

Цілісна особистість формується у цілісному педагогічному процесі, в якому забезпечена гармонія педагогічних впливів, а педагогічний процес, спрямований на розвиток творчої особистості, має бути побудований на пізнанні внутрішнього світу і за законами творчої поведінки. Це відбувається за умови, коли особистість не просто відтворює те, що засвоює, а сама бере участь у якісному розвитку засвоєних знань, культури і самої себе [1].

Існує переконання, що інтелігентна людина не може/не має права говорити погано, незрозуміло тощо. Адже це є такою ж непристойністю, як не уміти читати і писати, тому, незалежно від обраного фаху, людина з освітою має у повній мірі володіти мистецтвом риторики. Отож, можна зробити висновок, що риторика на сучасному етапі стає більш актуальною, ніж навіть декілька десятків років тому. Суспільство потребує спеціалістів, які професійно володіють не тільки знаннями, що стосуються їх фаху, а й мистецтвом слова. Тому можна із впевненістю стверджувати, що вивчення тонкощів ораторського мистецтва на часі.

Список використаних джерел:

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика: Навч. посіб. / С. Д. Абрамович, М. Ю. Чікарькова. – Львів: Світ, 2001. – 240 с.
2. Плеханова Т.М. Риторика: навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Журналістика» освітньої програми «Видавнича справа та редагування» / Т.М. Плеханова. – Запоріжжя: ЗНУ, 2017. – 110 с.
3. Риторика: навч. посібн. (упор. Т.К. Ісаєнко, А.В. Лисенко). – Полтава: ПолтНТУ, 2019. – 247с.
4. РИТОРИКА: Навчально-методичний посібник з курсів «Основи риторики» та «Професійна риторика» / Укл. Гузенко І. І. – Львів, 2014. – 328 с.

Валентина Степанова,

здобувач освіти ВНЗ Одеський державний аграрний університет

Науковий керівник: Оксана Чебан, кандидат філософських наук,

Україна, м. Одеса

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Україна історично склалася й існує як багатонаціональна держава. Це завжди віддзеркалювалось на її соціально-економічному, політичному і культурному житті. Виховання дружби народів, віротерпимості, толерантності поряд з наявністю відповідних правових актів, що визначають права і обов'язки громадян держави, є одним з важливих аспектів формування сучасної особистості здобувача вищої освіти. Актуальним є пошук ефективних шляхів формування саме етнокультурної компетентності особистості в поліетнічному регіоні.

Парадигма соціокультурного розвитку європейської цивілізації орієнтує особистість на глобальне мислення, на цілісне середовище, яке вимагає від освіти сучасності універсальності, знання законів як предметного (в значенні єдиного і специфічного), так і культурного світу, принципів організації культурного буття [1, с.67].

За цих обставин проблема становлення особистості, розвитку її культури, інтелектуальної, інформаційної, творчої компетентності набуває особливої ваги. Визначальними характеристиками молоді людини мають стати не спеціальні знання, уміння й навички, а особистісні риси, які допоможуть визначати людський сенс, місце і роль своєї діяльності у рамках суспільного цілого.

Звернення до культурологічної проблематики і разом з тим створення гуманітарного середовища в процесі навчання можуть розглядатися як важливі передумови формування моральних імперативів інженерної, науково-технічної діяльності виникнення духовно-морального простору, поза яким людина як професіонал вже не може існувати.

Актуальність гуманітарної науки обумовлюється таким чином, переорієнтацією освіти на інноваційно-гуманістичний характер розвитку, відродження її культурологічної функції, вдосконалення етнокультурної компетентності здобувача вищої освіти .

Ця проблематика знайшла своє відображення в працях вітчизняних і зарубіжних авторів, її досліджують провідні філософи, психологи (Ю.Липа, М.Стельмахович, Г.Волков, Г.Філіпчук) і, незважаючи на свою практичну значущість, у науково-дослідному плані все ще перебуває на стадії розробки, змушуючи науковців розглядати різні аспекти її сутності.

Як відомо, культура – явище складне і багатогранне. Вона включає в себе творчу діяльність людства в усіх сферах буття і свідомості, що базується на засвоєнні раніше набутого досвіду і спрямовану на подальше перетворення природи, суспільства і самої людини. Змістовим ядром культури є активне, творче і водночас адекватне ставлення особистості до життя.

Роль головного і універсального каналу історичної трансляції культурних цінностей відіграє освіта. Освітня галузь розуміє феномен культури як сукупність механізмів, які забезпечують естетичні, інформативні, оберігаючи, виховні функції, а також здійснює їх взаємодію. Такий підхід, на думку науковців, висвітлює предмет культурологічного пізнання як самостійну галузь соціально-гуманітарних знань, що концептуально впливає на формування культури в суспільстві. В даному аспекті предмет чітко локалізований на певних видах діяльності, нормах і правилах здійснення визначеної діяльності, а також соціальній значущості отримуваних при цьому результатів. Саме таким чином норми і правила акумулюються в ціннісних орієнтаціях[3,с.113].

Завдання формування етнокультурної компетентності мають розв'язувати всі дисципліни соціально-гуманітарного циклу (історія української культури, соціологія, етика, психологія, культура та історія національних меншин Придунав'я), у межах яких повинно порушуватися питання культурологічного аспекту кожної з цих галузей знання.

Особлива роль у реалізації даного завдання належить гуманітарним дисциплінам як науковій дисципліні й навчальному предмету, що знайомить здобувачів вищої освіти із загальною теорією культури, її соціальними функціями та механізмами функціонування, соціокультурними нормами і цінностями людського буття як основними параметрами особистісної культури й культурної самоідентичності. Культурологічна складова професійної освіти несе в собі великий духовний потенціал й забезпечує цілий ряд основних суспільних взаємин, а саме: культури праці, технологій виробництва, культури поведінки, толерантності, поваги, ввічливості, взаємодопомоги.

Головне завдання у процесі формування етнокультурної компетентності – це забезпечення системності і цілісності її знання, єдності світогляду і світовідчуття, взаємодії інтелекту та інтуїції.

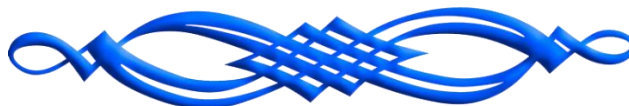
Вважаємо що завданням гуманітарних дисциплін має бути сприйняття актуальних проблем сучасного стану етнокультури національних меншин, постійна орієнтація на загальнолюдські цінності й традиції різних етносів України; у толерантності, лабільності, наявності глибоких та міцних знань про зміст культури етнічних груп; у володінні достатніми етнокультурними вміннями.

Це має забезпечити сприйняття здобувачами вищої освіти навчального матеріалу гуманітарних дисциплін як прояву загального підходу. Позитивна результативність процесу формування етнокультурної компетентності здобувачів вищої освіти досягається за рахунок взаємодії суб'єктивного та когнітивного досвіду суб'єктами у освітньому процесі ВНЗ.

Список використаних джерел:

1. Гуренко О.І. Формування етнокультурної компетентності майбутніх педагогів/ Зб. наук. праць. Київ, 2004. Вип.30. с.110-116.
2. Кремень В.Г.Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. Київ, Педагогічна думка, 2009, 520с.

3. Панченко В. В. Комунікативна культура майбутнього фахівця: теоретичний аналіз // Науковий вісник СХУ імені Лесі Українки. Серія: Педагогічні науки, 2014. № 8 (285). с. 49-53. <http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/6760> (дата звернення 18.11.2022).
4. Слющинський Б.В. Міжкультурна комунікація як соціальний феномен: від минулого до сучасності. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія, Культурологія, соціологія, 2015. №10. С.186-195.

Ірина Текнюк,

здобувач освіти Кам'янець-Подільського медичного фахового коледжу

Науковий керівник: Анна Якубовська,

викладач української мови та літератури

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ГРА ЯК ФАКТОР СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ З НЕЗНАЧНИМИ ТА ГЛИБОКИМИ УРАЖЕННЯМИ ЗОРУ

Здавна, гра – це засіб фізичного, розумового і морального виховання [4]. «У ній формуються всі сторони душі людської, її розум, її серце, її воля, і якщо говорять, що ігри передбачають майбутній характер і майбутню долю дитини, то це правильно в двоякому розумінні: не тільки в грі виявляються нахили дитини й відносна сила її душі, але сама гра має великий вплив на розвиток дитячих здібностей і нахилів, а отже, і на її майбутню долю» [5].

Важливим компенсаторним механізмом розвитку дітей з глибокими порушеннями зору є формування у них культури використання альтернативних засобів сприймання та пізнання навколишнього середовища. Розвиток дотику та тактильної чутливості рук є одним із найважливіших напрямів корекційно-відновлювальної роботи з дітьми, що мають деякі порушення зорових аналізаторів.

Відомо, що О. Г. Платонова досліджувала питання соціалізації дітей з вадами зору, проте, нажаль, вона не розкрила таку важливу тему, як гра, що може соціалізувати дитину-інваліда. А от О. В. Бессарабова висвітлила тему: «Гра як засіб розвитку пізнавальної діяльності у слабозорих дітей», але проблема безпосередньо соціалізації піднята не була. Крім того, тут варто зауважити, що процеси соціалізації дитини з залишком зору і дитини тотально сліпої через гру дещо різняться.

Підсумовуючи вище подане, можемо сказати, що за мету наукової статті ми взяли: 1) розширити горизонти гри як методу впливу на свідомість дитини, 2) розкрити функції компенсаторних механізмів та роль дрібної моторики дітей з вадами зору в просецісвітопізнання, 3) визначити особливості ігрового процесу з дитиною, що має ураження зорових аналізаторів.

Поняття «дрібна моторика» визначають як сукупність скоординованих дій м'язової, кісткової і нервової систем людини. Часто в поєднанні із зоровою системою у виконанні дрібних, точних рухів кистями і пальцями рук та ніг. Вчені прийшли до висновку, що приблизно третину всієї поверхні рухової проекції головного мозку займає саме проекція кисті рук, яка розташовується поруч з мовною зоною. З цього випливає такий висновок: розвиток мовлення дитини і розвиток дрібної моторики – два взаємопов'язані і нерозривні процеси. Зазначимо також, що до сфери дрібної моторики належить величезна кількість різноманітних рухів. Це і примітивні жести, такі, як хапання різних об'єктів, і дрібні рухи, від якості яких залежить вміння писати.

Окрім вище описаних особливостей сприйняття навколишнього середовища дитиною з вадами зору, варто звернути увагу й на її уявлення про світ. Під час гри не потрібно обирати тільки яскраві іграшки, радше звернути увагу на предмети, що якомога точніше відображають реальність, себто кіт має бути природнього кольору, мати явні ознаки (трикутні вуха, довгі вуса та хвіст, густу шерсть і т.д.), а, наприклад, літак повинен бути майже копією справжнього, але, звісно, меншим за масштабом. Вибір таких іграшок мотивується тим, що у дитини повинні сформуватися правдиві уявлення про світ (літак, через його великий розмір, сліпа дитина навряд зможе в реальності дослідити повністю, доступними будуть лише окремі частини, до яких можна доторкнутися. Натомість, живого kota, вона зможе потримати в руках, і відразу помітити, чи правду їй казали (показували) під час гри). Іграшка, що точно відображає предмет сприяє встановленню довірливих стосунків між дорослим та дитиною.

На думку вчених (Гудим І. М. та Легкого О. М.) психічні процеси формуються у дітей за допомогою впливів тактильної чутливості та дрібної моторики пальців рук. А їх рівень розвитку залежить від ступеня сформованості дрібної моторики пальців та інших тактильних аналізаторів. Саме дотикове сприймання є основою для оволодіння сліпою дитиною рельєфно-крапковим шрифтом Брайля.

Механізм розвитку дотику і дрібної моторики:

- 1) Чутливість пальців забезпечує сприйняття форми, ваги, температури, жорсткості, твердості й м'якості предметів;
- 2) Механізм регуляції тонуусу й сили скорочення м'язів дозволяє виконувати рухи точно й швидко;
- 3) Кінетична (рухова) пам'ять забезпечує автоматизацію навичок;
- 4) Здоровій дитині зір і мислення (сліпий – мислення, слух і тактильні відчуття) дозволяють: орієнтуватися в розташуванні предметів у просторі, оцінювати їхні параметри, виконувати цілеспрямовані рухи, планувати й виправляти помилки.

Враховуючи згадані механізми, основними напрямками формування навичок дотику та дрібної моторики в дітей із незначним та глибоким порушенням зору є:

1. Розвиток тактильної чутливості рук через збагачення досвіду тактильного відчуття.

2. Корекція дотику, що відбувається за допомогою різних видів предметно-практичної діяльності: ігри з дрібними предметами (мозаїка, пазли, намисто, конструктори), ігри з рослинними елементами (рис, боби, гречка горох), пальчикові ігри, ліплення, масаж пальців і кистей.

3. Корекція моторної координації рухів рук та ніг.

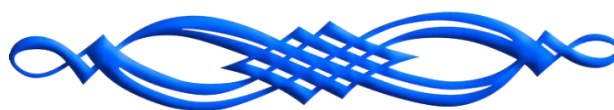
У законодавчих документах, прийнятих останнім часом в Україні, таких як «Концепція дошкільного виховання в Україні», закон «Про дошкільну освіту» вказано, не тільки про навчання, а ще й про різновиди ігрової діяльності. Варто зазначити, що гра є важливим засобом виховання і навчання. У проекті «Концепція дошкільного виховання в Україні» записано, що роль гри в педагогічному процесі зумовлена її функцією – творчою інтеріоризацією дітьми власного досвіду пізнання навколишнього середовища [2].

С. Гончар стверджує, що гра – це форма вільного самовияву людини, яка передбачає реальну відкритість світові можливого й розгортається або у вигляді змагання, або у вигляді зображення (виконання, репрезентації) якихось ситуацій, смислів, станів [1].

Змістовна гра та інші види діяльності (навчальна, трудова, комунікативна) розвиваються в умовах педагогічного процесу, побудованого на поєднанні вищерозглянутих аспектів. Гра сприяє формуванню у дітей ієрархічної структури мотивів, які становлять основу морального спрямування особистості. Вона є ніби першим щаблем у осягненні моральних взаємин, підпорядкуванні мотивів, які діти продовжують відтворювати і поза грою. Гру проводять для спонукання дітей до таких учинків, мотивів, взаємин, які не використані в реальній дійсності, для невимушеного усвідомлення знань, моральних норм, для застосування способів їхнього пізнання й перетворення. Крім того, гра – найлегший ступінь для усвідомленого оволодіння надбанням культури, досвідом людських взаємин, знаннями, способами діяльності тощо.

Список використаних джерел:

1. Гончар С. Українська Педагогічна енциклопедія. Київ : Либідь, 1997. 366 с.
2. Концепція дошкільного виховання в Україні (проект). Київ: Освіта, 1993. 16 с.
3. Майструк О. Гра як засіб навчання і виховання дітей дошкільного віку
URL:
https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/24/visnuk_16.pdf
4. Педагогическаяэнциклопедия. Москва, 1965. Т. 2. 912 с. 184
5. Ушинський К. Твори в шести томах. Київ: Радянська школа, 1954. С. 383–403.

СЕКЦІЯ 9. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Олександра Барабанова,

здобувач освіти IV, 231 Соціальна робота

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Ірина Завадська, кандидат історичних наук, доцент

Україна, м. Кам'янець-Подільський

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМИ ПРОЦЕСАМИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Механізм управління притаманний всім, без винятку, галузям діяльності людей. Він забезпечує пошук і застосування засобів, методів і форм здійснення накреслених змін у діяльності людей. Довший час управління було об'єктом дослідження інших наук. І тільки коли соціальні проблеми набули гостроти, виникла нагальна потреба залучення соціології до винайдення управлінських рішень. Соціологія управління ж полягає у безпосередньому практичному використанні бази соціологічних знань у сфері управління [1, с. 123-124].

Головним об'єктом управління – в управлінні соціальними процесами – є людина, соціальні групи і суспільний розвиток у цілому. Соціальне управління – це управління окремими сторонами суспільного життя, суспільними інститутами, суспільством у цілому, спрямоване на підтримку динамічного стану і нормального функціонування соціальної системи. Наука соціального управління є соціальною галуззю наукового знання, котра вивчає цілісне засвоєння оточуючого світу під кутом зору системного впливу на всі сфери суспільного життя, для підвищення якості життя його членів – головної мети суспільства. Відповідно і предметом науки соціального управління є відносини управління – складний комплекс стійких взаємозв'язків і взаємодій людини із колективом у процесі управлінської взаємодії.

Управління соціальною службою як системою спрямоване на розвиток ресурсів клієнта в конкретних умовах життєдіяльності організації. Складовими цих процесів життєдіяльності є отримання ресурсів від зовнішнього середовища та їх оптимальне використання, продукування соціальної послуги або надання соціальної допомоги, збільшення ресурсів клієнтів. [2, с. 7-8].

Соціальне управління виступає як сукупність організаційних систем і управлінських зв'язків між ними, здійснення яких дозволяє реалізувати управлінські функції між індивідами, соціальними групами, громадянами, політичними, економічними та ін. інститутами суспільства. Соціальне управління охоплює всі ті об'єкти і процеси в суспільстві, стан яких має значення для його існування і розвитку як соціальної системи, так і для життєдіяльності людей.

Для розвитку держави загального добробуту необхідний такий тип соціальної політики, котра спрямована на підвищення якості життя всіх громадян та стримування поширення соціальних ризиків.

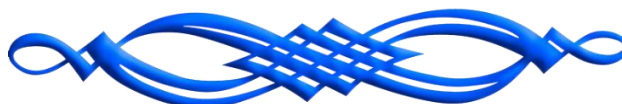
У деяких країнах поняття —соціальна держава та —держава загального добробуту ототожнюють (наприклад, у німецьких джерелах). Однак, все ж

таки у цих термінах є певні відмінності. Так, формування держави загального добробуту пов'язують із більш високим рівнем економічного розвитку країн, який дозволив би забезпечити громадянам прожитковий мінімум. Така держава захищає людей від бідності за допомогою виплат по безробіттю, сімейних виплат, грошових компенсацій, пенсій, забезпечує охорону здоров'я, безоплатну освіту, соціальне житло. У державі загального добробуту соціальна підтримка здійснюється шляхом втручання держави в життя людей на національному та місцевому рівнях через соціальні програми. Фінансують цю систему за рахунок перерозподілу доходів через страхування і податкову політику. [3, с.95].

Соціальна політика не може існувати як некерований процес, вона має бути відповідним чином визначена, інтегрована в усі сфери життя суспільства, суспільні відносини. Йдеться про дві взаємозалежні складові по-перше, про проголошення загальнодержавного (стратегічного) курсу в гуманітарній, соціальній сфері і, по-друге, про детермінацію соціальної політики відповідними нормами, законами. [4, с. 24-26]. Соціальна політика в новій Україні як самостійній суверенній державі була започаткована з проголошенням Декларації про державний суверенітет України. В Декларації зазначено, що людина, її честь, здоров'я — найвища цінність для суспільства, мета його розвитку. Це означає, що відповідну соціальну спрямованість повинна мати в новітній Україні економіка, політика, в державі мають бути створені відповідні умови для співробітництва всіх структур політичної системи, всіх частин суспільства в їх єдності навіть за об'єктивних їх відмінностей. А відтак потрібна певна соціально спрямована діяльність органів місцевого самоврядування. Соціальна політика може бути успішно реалізована в тому разі, якщо буде не тільки розроблена її стратегія, створені відповідні механізми, а відповідне ресурсне забезпечення. Йдеться насамперед про відповідні фінансово-матеріальні умови для функціонування систем освіти, науки, культури, охорони здоров'я, соціального захисту населення. Ресурсне забезпечення згаданих сфер здійснюється з багатьох джерел: бюджетні фінансування (за рахунок податкової системи); діяльність різноманітних суспільно-політичних, громадських та інших утворень, фондів, об'єднань; реалізація загальнонаціональних і міжнародних проектів і програм; спонсорська діяльність тощо.

Список використаних джерел:

1. Вербець В.В., Субот О.А, Христюк Т.А. Соціологія: Навчальний посібник. К., 2009. 550.
2. Грець М.В. Інститути соціалізації в Україна та країнах ЄС: тенденції розвитку та ключові відмінності // український соціум. 2011 №3 (38). С. 7-9
3. Малько А. Соціальна робота і соціальна педагогіка// Соціальна політика і соціальна робота. 2000. № 3,4. С. 95.
4. Грані людського буття: позитивні негативні виміри антропокультурного: Монографія. – К.: Наукова думка, 2010. – 352с.

Тетяна Бартків,

*здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Ольга Столяренко, кандидат психологічних наук, доцент,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ (XIX-ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ)

У сучасних умовах будівництва незалежної України педагогічна наука і практика повинні визначити найважливіші моральні якості і риси особистості, які потрібно розвивати з національно-культурної позиції, та розробити таку програму виховання, що дала б змогу їх формувати. Головною метою національного виховання має бути утвердження у свідомості українського народу власної етнічної, культурної, мовної неповторності та вагомості. Тому для молодого покоління важливим є успадкування досвіду попередніх поколінь, продовження культурно-історичних традицій батьків, дідів і прадідів та творче їх використання.

Історія розвитку українського національного виховання сягає корінням у глибину віків. Вони формувалися на ґрунті національних виховних традицій, поєднаних з досягненнями української та європейської педагогічної науки.

На думку І. Дичківської [1], концепція національної свідомості, висунута інтелектуалами у XIX столітті, являла собою цілком новий спосіб не лише розуміння суспільних подій того часу, а спрямувала розвиток національної свідомості у новому напрямку. Ідея народності знаходить відгук і в українському середовищі. Під впливом цих ідей молоді представники греко-католицького духовенства Галичини стали свідомо виступати за права української народності, домагаючись пошанування нашої рідної мови в письмі і житті. Усвідомлення важливості своєї мови для народу спричинило у першій половині XIX століття загострення питання щодо викладання в школах предметів українською мовою. Це були перші кроки боротьби за національну освіту і виховання.

У другій половині XIX століття на всіх українських землях активізуються наукові пошуки і розроблення основ національної школи і виховання. Педагоги і прогресивні діячі того часу (М. Драгоманов, О. Духнович, Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка, П. Куліш) наголошували, що школа і виховання мають бути народними, повинні ґрунтуватися на культурі народу, на власних національних традиціях [2].

У боротьбу за національну школу включаються не лише окремі діячі, а також і громадські організації (Кирило-Мефодіївське братство, Просвіта, Руське Педагогічне Товариство) наукова інтелігенція, студенти. Пріоритетним у діяльності школи визначалось національне виховання, а рідна мова – найважливішим його засобом.

У кінці XIX століття почали зміцнюватися зв'язки між українцями Наддніпрянщини і Галичини. Прогресивних людей об'єднала одна національна ідея. Завдяки певним конституційним свободам і гарантіям Галичина стала у той період осередком культурного і політичного руху для всієї України.

О. Сергеєнкова [5] наголошувала, що в українців справа просвіти є справою національного відродження. Тому, у працях педагогів і громадських діячів початку ХХ століття (М. Грушевський, М. Василенко, Б. Грінченко, І. Огієнко, С. Русова, І. Юцишин) основоположними для національного виховання визнано принцип народності, народну філософію, національний дух і національні ідеали. Теоретичні здобутки українських педагогів було покладено в основу в організації шкільництва в Українській Народній Республіці та Західно-Українській Народній Республіці.

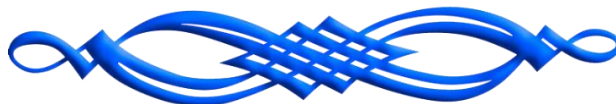
Переміни в Європі після першої світової війни спричинили організаційно-змістову еволюцію шкільництва. Якщо на Сході Європи душею шкільного змісту стали соціально-класова освіта і виховання, то на Заході шкільна освіта і шкільні програми пройняті ідеєю народознавства. Українські педагоги в Галичині (П. Біланюк, М. Галущинський, Б. Заклинський, С. Русова, Я. Ярема) у цей період свою увагу також сконцентрували на розробленні теоретичних засад національного виховання.

Визначний внесок видатних українських просвітителів у розвиток української педагогіки ще донедавна замовчувався, був приречений на забуття. Сьогодні їх творчість дістала змогу справжнього визнання. Наприклад, за підручниками Софії Русової і в наш час навчаються діти в дитячих садках України, вчені досліджують різні аспекти її багатогранної науково-педагогічної та громадсько-культурної діяльності.

Отже, національно-культурне відродження, ідея національної школи і виховання пройшли складний шлях від бажання затримати молодь при українській народності до величної ідеї політичної незалежності. Систему шкільництва педагоги минулого мріяли побудувати на національних засадах з головною метою виховання державно-національних активістів-патріотів. У наш час фундаментом організації виховання молоді має стати українознавство як методологія опанування соціального досвіду крізь призму української ментальності, етнопсихології та етноїсторії.

Список використаних джерел:

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. пос. Київ : Академвидав, 2004. 352с.
2. Просвітницька діяльність Софії Русової. Збірник наукових праць Кам'янець - Подільського університету. Серія соціально-педагогічна. Випуск 5. В 2-х томах. Т.1. / Відп. ред. Ю.М.Ковальчук. Упорядник В.А.Гурський. Кам'янець – Подільський: Абетка-НОВА, 2006.
3. Савчин М.В. Проблема пізнання духовних явищ //Вісник післядипломної освіти: зб.наук.праць / Ун-т менедж. Освіти АПН України, Асоціація безперервної освіти дорослих; редкол.: О.Л.Ануфрієва та ін. Київ, Вип. 10 / Голов.ред. В.В.Олійник. Київ : Геопринт, 2009. Ч.2. 352 с. С. 274 – 281.
4. Сергеєнкова О.П. Психолого-педагогічні орієнтири професійного становлення майбутнього вчителя // Актуальні проблеми психології / За ред. академіка С.Максименка. Київ : Главник, 2008. Том X., С. 541 – 547.

Віктор Батрин,

здобувач освіти

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,

Науковий керівник: Оксана Палилюк, кандидат історичних наук, викладач

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ СІМЕЙ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Одним з провідних чинників, що забезпечує сприятливі міжособистісні взаємини батьків та дітей з інвалідністю та їх соціальну адаптацію, є їх соціально-педагогічна підтримка. Вона акцентує основну увагу та зусилля на вироблення у дитини і батьків нової системи цілей і цінностей, сприяє їх вільній самоактуалізації і самореалізації.

На основі аналізу психолого-педагогічних досліджень Н. Заверико, А. Малера, Е. Мастюкової, Т. Соловйової ми визначили, що *соціально-педагогічна підтримка* – це процес, спрямований на сприяння дітям з інвалідністю та їхнім близьким у подоланні їх важкій життєвій ситуації, спонукання їх до активної самодопомоги, особистісного розвитку, самореалізації в суспільстві [1].

З висунутої мети дослідження випливають наступні завдання, які соціальний педагог і батьки повинні:

1) виховати у дітей з інвалідністю громадську активність, ініціативу, готовність до життя;

2) формувати у них особистісні якості (емоції, почуття, моральність на основі засвоєння культури і цінностей свого народу, культури здоров'я, спілкування і поведінки, культури проведення вільного часу);

3) інтегрувати дітей з інвалідністю у суспільство здорових людей.

Особливість соціально-педагогічної підтримки полягає в тому, що її процес повинен здійснюватися комплексно, тобто за участю фахівців різного профілю: педагогів, соціальних педагогів, психологів, медиків та ін. Принципом діяльності фахівців є їхня професійна етика:

– *особистісно-орієнтований підхід* до дітей з інвалідністю, реалізований у формулі: любити, розуміти, приймати, співчувати, допомагати;

– *оптимальність підходу*: віра в дітей з інвалідністю, опора на позитивне в них, переконання їх: “зроби себе особистістю сам”;

– *про об'єктивність підходу*: врахування вікових особливостей особистості (індивідуальних рис, схильностей, моральної, моральної позиції);

– *комунікативність*: здатність до швидкого та оперативного спілкування і розширення зв'язків, координації з усіма суб'єктами соціального виховання для швидкого знаходження засобів кваліфікованої допомоги дітям-інвалідам;

– *нерозголошення* інформації про дітей з інвалідністю та їхні родини.

Основними критеріями ефективності роботи фахівців можуть бути: аналіз стану проблем сімей, які мають дітей з інвалідністю та результатів їх вирішення [2].

Робота соціального педагога починається з визначення соціального статусу дітей з інвалідністю та їх батьків. Для цього вивчаються їхні документи, проводяться співбесіда та тестування, збираються відомості про захворюваність, перевіряються умови їх життя в родині. Соціальний педагог, вивчивши всі документи і проблеми, які є у дітей і батьків, шукає шляхи виходу із ситуації, складає індивідуальну програму, тобто прогнозує, якими мають бути завдання, форми, методи і засоби. Ми можемо визначити такі особливості соціально-педагогічної підтримки сімей, які виховують дитину з інвалідністю:

1. Соціально-педагогічна підтримка сімей, які виховують дитину з інвалідністю повинна здійснюється комплексно, за участю представників інших професій (вчителів, соціальних педагогів, практичних психологів, логопедів, дефектологів, медиків, юристів працівників культури та спорту, працівників соціального забезпечення, органів охорони порядку, громадських організацій).

2. Соціально-педагогічна підтримка надає дітям з інвалідністю компетентну соціальну допомогу: підвищує ефективність процесу соціалізації, виховання і розвитку дітей; забезпечує діагностику, корекцію та управління у широкому спектрі відносин у соціумі в інтересах становлення і розвитку повноцінної, морально здорової, соціально захищеної і творчо активної особистості; організовує різні види суспільно та індивідуально значущої діяльності дітей-інвалідів на принципах творчості, самоврядування самостійності; формує на цій основі їх систему цінностей.

3. Суть педагогічного компонента соціального захисту та підтримки дітей з інвалідністю полягає у врахуванні їх індивідуальних і вікових особливостей, конкретних умов соціального розвитку, способів і засобів виховання, у розробці та реалізації ефективної системи заходів щодо оптимізації виховання на рівні особистості.

4. Соціально-педагогічна підтримка забезпечує педагогічне середовище для організації дозвільної діяльності дітей з інвалідністю і батьків, яка полягає в їх адаптації, реабілітації та інтеграції у видах життєдіяльності в інтересах соціального формування їх особистості.

5. Висока результативність соціально-педагогічної підтримки дітей з інвалідністю засобами дозвільної діяльності може бути досягнута, коли в їх основу покладено народні традиції, використовується народна творчість і мистецтво як сучасна технологія виховання, що враховує, напевно, соціальну

реальність і створювана за допомогою аналізу і вивчення результатів практики [4].

При вивченні сімей соціальному педагогу слід з'ясувати такі питання:

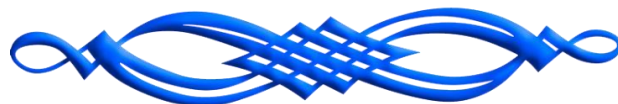
- 1) матеріальні та побутові умови;
- 2) чи дотримуються в сім'ї охоронно-педагогічного режиму;
- 3) склад сім'ї;
- 4) чи є в дитини куточок для ігор, для виконання домашнього завдання;
- 5) які інтереси дитини поза школою;
- 6) чи привчають дитину до побутової праці;
- 7) чи приділяє хтось увагу дитині;
- 8) ставлення батьків до дітей [3].

Отже, соціально-педагогічна підтримка сімей, які виховують дитину з інвалідністю, полягає у визначенні педагогічного прогнозу при розробці тих чи інших законопроектів, програм, заходів, спрямованих на забезпечення і реалізацію прав дітей з інвалідністю.

В основі діяльності соціальних педагогів закладені: особистісно-орієнтований підхід, оптимальність підходу, об'єктивність підходу, комунікативність, нерозголошення інформації про дітей з інвалідністю та їхні родини.

Список використаних джерел:

1. Волянська О.В. Соціальна психологія Київ : Знання, 2008. 275 с.
2. Грабовенко Н.В. Обґрунтування змісту і форм соціально-педагогічної роботи з сім'ями, що виховують дітей з обмеженими фізичними можливостями, в умовах реабілітаційних центрів / *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2007. № 3. С. 60-67.
3. Заверико Н.В. Форми соціальної роботи з сім'ями, що виховують дітей з особливими потребами / *Наукові записки кафедри педагогіки Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Харків : ХНУ Основа. 2006. Випуск XVII.-X. С. 396-404.
4. Зверева І.Д. Соціальна робота в Україні Київ : ЦНЛ, 2004. 256 с.

Дар'я Белікова,

*здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Ольга Столяренко, кандидат психологічних наук, доцент,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ СТАВЛЕННЯ МОЛОДІ ДО ЗДОРОВ'Я

Зростання соціально-економічної нерівності, нестабільність на ринку праці, зниження якості життя роблять молодь однією з найбільш уразливих соціальних категорій населення в контексті збереження здоров'я, що актуалізує необхідність дослідження соціально-психологічних особливостей ставлення молоді до здоров'я в залежності від її економічного статусу.

У сучасних психологічних дослідженнях ставлення до здоров'я вивчається в загальнопсихологічному та віковому аспектах як багаторівнева категорія, що представлена когнітивною, емоційною та поведінковою складовою (О. Богучарова, С. Дерябо, М. Кондратьєв, Л. Панченко, В. Соломонов та ін.).

Соціально-психологічні аспекти здоров'я та ставлення до нього представлено в працях українських (Н. Володарська, Б. Лазоренко, О. Осадько, Ж. Сидоренко, Т. Титаренко) та західних (І. Айзен, Ф. Райан, К. Ріфф, М. Фішбайн та ін.) учених.

Проте й досі бракує ґрунтовного розкриття саме соціально-психологічних особливостей ставлення до здоров'я молоді, яка має різний економічний статус для визначення шляхів збереження і зміцнення її здоров'я. Соціальна значущість і недостатня розробленість цієї проблеми зумовили вибір теми дослідження.

На сьогодні, в умовах гострої стратифікації українського суспільства вчені зазначають появу такого соціального явища, як культура бідності та бідний стиль життя, який поширюється і в молодіжному середовищі серед осіб з низьким доходом і суб'єктивним благополуччям. Розглянемо деякі соціально-психологічні особливості особистості та її ставлення до здоров'я в контексті низького доходу та суб'єктивного благополуччя.

На думку К. Муздибаєва, бідність є формою економічної деривації людини та негативно позначається на системі її ціннісних орієнтацій та взаємовідносинах з іншими. І.Гусєв зазначає, що люди, котрі переживають об'єктивну чи суб'єктивну форму бідності мають однакові стійкі характеристики, незалежно від їхнього доходу [1, с.160-166].

Значну увагу соціологів, економічних та соціальних психологів привертає проблема багатства та переживання суб'єктивного благополуччя. Як зауважує Г. Ложкін, характеристиками економічної поведінки фінансово успішної людини є заощадження, резервування та довгострокова тимчасова перспектива, доступ до багатьох ресурсів [2, с. 124]. Однак, багатство не завжди пов'язано з переживанням щастя та адекватним ставленням до здоров'я.

Таким чином, рівень задоволеності доходом у більш забезпечених людей може бути нижчим, ніж у менш забезпечених. Це можна пояснити з одного боку,

впливом суб'єктивного контролю, а з іншого – тим, що зростання економічних потреб і запитів змінює критерії оцінки економічного благополуччя.

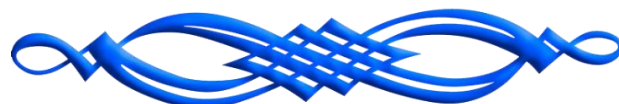
Спираючись на дані опитування Т.Титаренко, яке проводилося серед підприємців, керівників та рядових службовців, можна відмітити знецінення здоров'я як чинника досягнення професійного та фінансового успіху. Так, серед найвагоміших особистісних якостей, які допомогли досліджуваним досягти економічного злету були: діловий, заповзятий, який має зв'язки і знайомства. Найнижчі ранги присвоїли таким якостям: працелюбний, талановитий, фізично здоровий [4, с.101]. Такі дані вказують на наявність у молоді експлуатаційного, інструментального ставлення до власного здоров'я.

Що стосується дослідження ставлення до здоров'я молоді, яка має об'єктивно високий, або вищий за прожитковий мінімум дохід, у поєднанні з таким самим суб'єктивним благополуччям, вчені відмічають позитивні зрушення, а саме – тенденцію збільшення особистісної відповідальності за своє здоров'я [3; 5].

Теоретичний аналіз досліджень показав, що проблема здоров'я вивчається з погляду різних загальнонаукових, загальнопсихологічних та специфічних соціально-психологічних підходів. Ми ж тлумачимо його, спираючись на визначення Всесвітньої організації охорони здоров'я, як стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороби та розглядаємо його, виходячи із системного підходу, як відкриту ієрархічну цілісну систему, що функціонує на біологічному (функціонування психічних процесів і станів, яке забезпечує адекватне реагування на фактори навколишнього середовища), особистісному (гармонійність психічних властивостей особистості, її стійкість, урівноваженість і здатність протистояти факторам, що порушують її цілісність) та соціальному (кількість і якість міжособистісних зв'язків особи, а також міра її залучення до життя суспільства, тобто повноцінне виконання соціальних функцій) рівнях.

Список використаних джерел:

1. Гусєв І. М. Характер політичної поведінки молоді, залежно від рівня її бідності // Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка. 2012. №6. С. 160–166.
2. Ложкін Г. В. Економічна психологія: Навч. посібник. Київ : ВД «Професіонал», 2006. 304 с.
3. Небоженко В. С. Соціальна напруженість і конфлікти в українському суспільстві. Київ : Абрис, 1994. 62 с.
4. Титаренко Т. М. Формування в молоді настанов на здоровий спосіб життя: Методичні рекомендації. Київ : Міленіум, 2006. 124 с.
5. Харченко В. Е. Суб'єктивне економічне благополуччя як критерій адаптації молоді до умов ринкової економіки // Теоретичні і прикладні проблеми психології. 2011. №2. С. 96–107.

*Діана Бойчук,
здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Людмила Комарніцька,
кандидат філологічних наук, викладач
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ПСИХОЛОГІЧНЕ РОЗУМІННЯ ФЕНОМЕНУ СВОБОДА

У вітчизняній психології, яка разом із країною пережила важкі часи заборони на вільну думку і вільні дії в період тоталітарного режиму, свободу усунули з фокусу уваги вчених на багато років.

В природничо-науковій теорії психічної регуляції, представниками якої є І.М. Сеченов, І.П. Павлов, М.О. Бернштейн, поведінка людини привернула пильну увагу не тільки фізіологів, а й психологів. Вона має особливе значення і для розуміння свободи з позиції рефлексивно-діяльнісного підходу. Без усвідомлення, рефлексії і пов'язаної з ними саморегуляції не може бути свободи людини.

Особливо значущим для психології свободи виступило розуміння І.М. Сеченовим явища центрального гальмування в якості механізму довільної (вольової) поведінки. І.М. Сеченов першим із фізіологів висунув припущення про те, що акти, які здійснює людина, хоча і здаються вільними (тобто ні від чого не залежать, окрім абсолютно вільного волевиявлення людини, її духовної сили), але насправді вони підкоряються об'єктивним законам – виступають результатом рефлекторної діяльності людини. Відкритий ним принцип рефлекторного здійснення будь-якої психічної діяльності, в якості загального закону психічного не виключає вивчення свободи. Навпаки, він надає можливість природничо-наукового пізнання цього феномену, виводить його за рамки принципу свободи-несвободи, згідно якому довільні дії не вписуються в детерміністичну картину світу.

Дослідник М.І. Владиславлев висловлював думки про свободу, які в сучасній психології можна було б віднести до проблеми саморегуляції. Під свободою він розумів можливість людини контролювати свої дії – змінювати свої рішення, вибрати мету і засоби її втілення, що, в свою чергу, є здатністю «вільної ініціативи діяльності» [1].

В роботах М.М. Троїцького [4] основною ідеєю виступає постановка проблеми особистості і суспільно-історичних умов її розвитку. Автор зробив спробу зрозуміти особистість у взаємодії трьох видів умовностей (залежностей людини): внутрішньої, зовнішньої і біологічної. Особистість і суспільство виявлялись в якості двох протилежностей: якщо особистість втілювала психічну самостійність людини, яка живе у суспільстві, то суспільство зв'язувало людей єдиними соціальними умовами життя, законами, ритуалами, колективною діяльністю, спілкуванням. Обмеження самостійності людини відбувається у взаємодії індивідуальної і суспільної свідомості, психологічного впливу людей один на одного. Дослідник М.М. Троїцький

виступив прихильником положення: якщо закони, які були прийняті суспільством, не співпадають із вимогами людини, то вона їх замінює. У боротьбі між людиною та суспільною залежністю відбувається розвиток як людини, так і суспільства.

При аналізі феномену свободи О.Ф. Лазурський виділив три групи людей:

- люди, що пристосовуються,
- люди, що пристосувались,
- люди, що пристосовують.

Люди, які пристосовують, видозмінюють навколишнє середовище, підстроюють його під свої цілі – це обдаровані, активні люди, які самостійно мислять і усвідомлюють власну свободу в більшій мірі, ніж інші два типи людей.

В культурно-історичній теорії Л.С. Виготський так трактував розуміння свободи:

1. Існує безпосередній зв'язок свободи і мислення. Свобода людини полягає в тому, що людина мислить, тобто, пізнає створену ситуацію [2, с. 216].

2. Свобода пов'язана із усвідомленням. Людина за допомогою волі оволодіває своєю поведінкою. За допомогою засвоєння зовнішніх стимулів вона здатна змінювати своєю зовнішньою діяльністю навколишнє середовище і таким чином впливати на свою власну поведінку, підкоряти її своїй владі [2, с. 278].

3. Існує різниця між встановленим і вільним вибором. Розглядаючи питання про свободу вибору, Л.С.Виготський виявив різницю між встановленим і вільним вибором, яка полягає в тому, що в першому випадку піддослідний виконує надану інструкцію, а в другому – створює її, проявляє в більшій мірі активність та відповідальність [2, с. 290].

Питання свободи людини у своїх працях висвітлював і С.Л. Рубінштейн. Зокрема під свободою людини він розуміє можливість «...самому визначати стратегію своєї поведінки, відкинувши, усі рішення, несумісні з нею» [3, с. 262], при чому самовизначення визначається як відповідальність за себе та інших людей, з якими людина взаємодіє.

С.Л. Рубінштейном було розкрито наступні аспекти свободи [3]:

Перший аспект – свобода як самовизначення в життєвій ситуації. Людина відповідає за саму себе – за все зроблене і втрачене, так як результатом цієї зміни виступає вона сама; відповідає не тільки за те, що робить але й за те, яким воно буде. В такому аспекті свобода розглядається як самовизначення в процесуальному аспекті в ході мислення та рефлексивної роботи людини, аналізу життєвої ситуації і реальної дії – виходу за її межі.

Другий аспект свободи – свобода людини у суспільстві. При аналізі проблеми людини, яка включена в систему суспільних відносин і взаємодії в мікросередовищі і макросередовищі, С.Л. Рубінштейн виявив наступні закономірності [3]:

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

- Внутрішня свобода можлива тільки в суспільстві.
- В умовах зовнішніх перешкод, що обмежують свободу, при зовнішній несвободі людина намагається зберегти, захистити свою індивідуальну свободу, мобілізувати духовні сили задля досягнення значущої для неї мети.

Питання досягнення свободи пов'язане з усвідомленням сенсу – істинних масштабів того, за що людина веде боротьбу у своєму житті і в чому є істинний сенс її життя.

Третій аспект свободи – етичний. В цьому аспекті свобода визначається як досягнення етичної позиції, тобто як духовна свобода, і є надбанням особистості і надбанням життя.

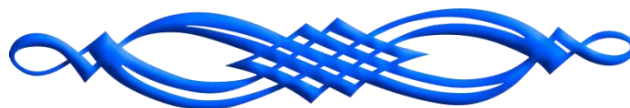
С.Л. Рубінштейном виділено прояви свободи, що відображують її істотні сторони [3]:

- самовизначення (свобода в пізнанні, розв'язанні життєвих завдань);
 - у взаємодії з іншими (свобода у спілкуванні і життєдіяльності);
 - самоконтроль над своїми емоціями (свобода і відповідальність)
- визначають перспективи подальшого вивчення феномену свободи.

Як висновок, варто зазначити що у психології свобода розглядається як необхідна умова самовизначення і самореалізації особистості, побудови, збереження і трансляції своєї особистісної позиції по відношенню до етичних, духовних цінностей у системі міжособистісної взаємодії. Психологічне розуміння свободи має не тільки теоретичне, а і практичне значення в плані поглиблення уявлення про свободу як про механізм розвитку особистості, створення реальних умов для розвитку свободи мислення і творчості людини, як сучасний етап існування особистості.

Список використаних джерел:

1. Владиславлев М. Психология. Исследование основных явлений душевной жизни: [В 2 т]. Санкт-Петербург: Питер, 1881. 458 с.
2. Выготский Л.С. Собрание сочинений: [в 6-ти т.]. Москва : Педагогика, 1982. 504 с.
3. Рубинштейн С.Л. Человек и мир. Проблемы общей психологии. Москва : Педагогика, 1973. С. 255-385.
4. Троицкий М.М. Наука о духе: Общее свойство и законы человеческого духа. Москва: Дело, 1982. Т.1, 2. 376 с.

Анастасія Бондар,

здобувач освіти ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Людмила Комарніцька,

кандидат філологічних наук, викладач

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕОРІЇ ШКІЛЬНОГО БУЛІНГУ

Булінг є однією з найсерйозніших проблем, з якими стикаються сучасні заклади освіти, оскільки він має вкрай негативні короткострокові та довгострокові наслідки для всіх залучених сторін (жертв, булерів, свідків).

Шкільне цькування почали досліджувати понад 40 років тому. Булінг визначається як «навмисні агресивні дії, які здійснюються групою або однією людиною неодноразово і протягом тривалого часу проти жертви, яка не може захистити себе» [4, с. 9]. Для того щоб визначити дію як цькування, важлива наявність трьох критеріїв агресивної поведінки: повторюваність, інтенціональність (навмисність) та дисбаланс влади. Враховуючи ці критерії, автори часто визначають цькування як систематичне зловживання владою з боку однолітків [3].

Розрізняють прямі (пов'язані з відкритими нападами на жертву) та непрямі (у вигляді навмисного виключення людини з групи, розмов за її спиною та поширення зловмисних чуток) форми булінгу. Прямі форми цькування включають фізичний напад (удари, поштовхи, стусани, підніжки, ляпаси, удушення або насильницьке вилучення чого-небудь у жертви) і словесні знущання (погрози, образи, глузування). Непряме цькування має на увазі соціальну ізоляцію, поширення чуток та інші пов'язані з названими пасивно-агресивними діями [2, с. 127].

У психології виділяють теорії, які намагаються пояснити феномен булінгу. Наведемо деякі з них.

Школа групової динаміки. У межах цього напрямку цілісність, однорідність та інші еволюційні зміни є цілями групи. Діти, які вважаються перешкодами для досягнення цілей, стають жертвами та виключаються із конкретної групи. У цих школярів спостерігається тривожність, вони стають соціально ізольованими через нездатність прийняти зміни та адаптуватися до вимог групи [1].

Булінг як практика соціалізації (теорія соціального порядку). Використовуючи концепцію теорії громадського порядку, Д. Хопер та М. Болтон представили інше пояснення булінгу. Люди, на думку авторів, мають різні ролі та різну владу в суспільстві. Ця влада проявляється у формі агресії. Агресивна поведінка підкріплюється, оскільки влада всередині групи цінується високо. На думку дослідників, саме висока цінність влади стимулює булерів, а жертви розглядаються ними як такі, що відхиляються за поведінкою та зовнішнім виглядом [6].

Цькування як груповий процес. Відповідно до цієї теорії учні школи утворюють соціальну групу, у якій займають різні ролі. Щоб зміцнити почуття

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

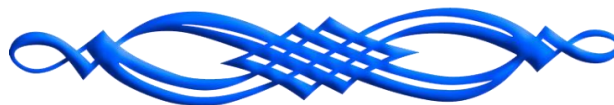
приналежності до групи, утвердитись у своїй ролі та соціальній ієрархії, школярі можуть посилювати взаємодію цькуванням. Цькування – це груповий процес, у якому всім членам групи призначаються різні ролі:

- 1) булер;
- 2) помічник булера;
- 3) підбадьорювач;
- 4) захисник;
- 5) жертва;
- 6) сторонній спостерігач [5].

З агресією пов'язані перші три ролі. Булери відповідальні за оперативну агресію проти жертви, помічники беруть участь в агресії, утримуючи або переслідуючи жертву (вони не починають знущань, але приєднуються до них). Підбадьорювачі активно не допомагають агресорам, але дають позитивний зворотний зв'язок булеру, спостерігаючи за ситуацією, сміючись, знімаючи те, що відбувається на відео. З роллю жертви пов'язані власне жертва агресії однокласників і захисники – ті люди, які допомагають жертві, підтримують її шляхом безпосереднього зіткнення з хуліганом. Сторонній спостерігач, як правило, намагається уникнути ситуацій, пов'язаних з цькуванням, зазвичай він ігнорує булінг. Стикаючись з такою ситуацією, він йде або просто стоїть осторонь. Таким чином, у результаті взаємодії всіх цих ролей у індивідів можуть утворюватися тісні зв'язки між хуліганом, помічниками та підбадьорювачами, а також жертвами та захисниками.

Список використаних джерел:

1. Burkowski W. M., Sippola L. K., Newcomb A. F. Variations in patterns of attraction to same-and other-sex peers during early adolescence // *Dev. Psychol.* 2001. Vol. 36 (2). P. 147–154.
2. Craig W. The relationship among bullying, victimization, depression, anxiety, and aggression in elementary school children // *Personality Individ. Differ.* 1998. Vol. 24, issue 1. P. 123-130.
3. Menesini E., Salmivalli C. Bullying in schools: the state of knowledge and effective interventions // *Psychol. Health Med.* 2017. Vol. 22, suppl. 1. P. 240-253.
4. Olweus D. *Bullying at school: what we know and what we can do.* Malden : Blackwell Publishing, 1993. Malden, 140 pp
5. Salmivalli C., Huttunen A., Lagerspetz K. Peer Networks and Bullying in Schools // *Scand. J. Psychol.* 1997. Vol. 38. P. 305-312.
6. Terasahjo T., Salmivalli C. She is not actually bullied. The discourse of harassment in student groups // *Aggress. Behav.* 2003. Vol. 29 (2). P. 134-154.

Іван Бондар,

*курсант Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького*

*Науковий керівник: Тетяна Грубі, кандидат соціологічних наук, доцент
Україна, м. Хмельницький*

АДАПТАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ПЕРШОКУРСНИКІВ

Професійний розвиток особистості майбутнього фахівця починається у вищому навчальному закладі, де формуються його професійно значущі якості, інтереси, потреби, творчі здібності, зростає загальний рівень культури. Оскільки студент перебуває у незвичній для нього ситуації знайомства з новими формами діяльності, спілкування, дозвілля, співвідносить власні сподівання з реальністю, досить часто процес адаптації проходить для нього досить складно. Якщо вести мову про рівні та критерії соціально-психологічної адаптації першокурсників, дослідники зазвичай ведуть мову по три рівні: низький, середній, високий. Коротко зупинимось на базисних характеристиках кожного із них. Так, здобувачі із низьким рівнем адаптації недостатньо підготовлені до навчання у ВНЗ, відчувають труднощі при засвоєнні основних положень дисциплін, що вивчаються, мають високу тривожність, низький рівень комунікативних та організаційних здібностей, мають труднощі у спілкуванні з одногрупниками.

Здобувачі із середнім рівнем адаптації активні під час занять в аудиторії, виявляють інтерес до виконання самостійних завдань, але досить часто їм не вистачає базових знань з предмета, володіють високим або середнім рівнем тривожності, їм властиві комунікативні та організаторські здібності.

Здобувачі із високим рівнем адаптації, як правило, демонструють відмінну базову підготовку, активні в своїй пізнавальній діяльності, у них низький рівень тривожності, розвинуті комунікативні та організаторські здібності, вони легко знаходять мову з одногрупниками, дотримуються прийнятих в групі норм і правил, проявити активність і взяти ініціативу на себе [3, с.109].

Адаптацію до умов навчання у вищому закладі освіти проходять, у тій чи іншій формі, всі першокурсники. Проте цей процес не відбувається автоматично. Навіть на випускному курсі можна виявити особистостей, які «застрягли» на етапі адаптації, пройшли його невдало, і в результаті не змогли скористатися багатьма можливостями, які надає навчання у виші, останнє підпорядковане багатьом факторам, окремі із них детермінують її зворотні процеси – дезадаптацію. Досить часто такі уявлення першокурсників про процес навчання є не об'єктивним, а іноді і хибними. Це, в свою чергу, призводять до фрустрації і розчарування: заняття виявляються не настільки цікавими, підготовка до занять – надто рутинною, а саме студентське життя – не таким радісним і світлим, як здавалося. У зв'язку із цим, можна вести мову про успішну і неуспішну адаптацію. Остання дозволяє студенту адекватно орієнтуватися в ситуації, але не надає можливості більш-менш вираженої самореалізації у рамках освітнього закладу. Успішна адаптація, навпаки, надає значні можливості реалізувати свій потенціал в умовах навчання у вищій школі і, крім того, отримати потенційні можливості для майбутньої соціальної реалізації.

Очевидно, успішна адаптація до умов навчання залежить від вибору певної

стратегії навчальної діяльності і напрацювання операційних механізмів для її здійснення [2, с.73]. Ця стратегія з високою ймовірністю забезпечує максимально повну самореалізацію особистості в умовах вищого закладу освіти. У зв'язку з цим, ми можемо запропонувати, як модель, таку типологію стратегій поведінки в ситуації навчання, яка визначаються уже після першої сесії: соціальна бажаність; шлях найменшого опору; навчання «для себе».

Для першого типу характерна так звана зовнішня мотивація навчання, виражене прагнення до схвалення з боку референтної групи (це, як правило, «відмінники»). У представників цього типу проявляється залежність від думки батьків, викладачів, одногрупників; зокрема від їхньої думки про інтелектуальні можливості та потенціал студента. При цьому, оцінка, отримана на екзамені чи семінарі, відіграє роль статусного показника та є засобом самоствердження. У таких студентів досить часто спостерігається підвищена тривожність, низька стресостійкість, швидке виснаження під час сесії.

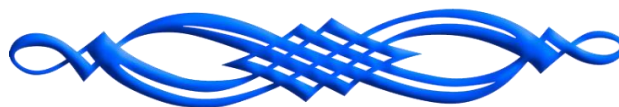
Другий тип – протилежний. Його представники досить швидко помічають, що систематична робота вимагає багатьох зусиль, а диплом можна отримати і без них. Саме тому, студенти відмовляються від боротьби за високі оцінки, демонструючи свою байдужість, незалежність від них. Прихильники такої стратегії, як правило, тісніше спілкуються між собою, система навчання викликає у них критику і відторгнення. Такі студенти не використовують своїх можливостей та гають час, і переживають фрустрацію, але звинувачують в цьому, перш за все, систему навчання.

Третьюму типові притаманна внутрішня мотивація навчання і зумовлений цим прагматизм. На відміну від першого і другого типів, він, як правило, вже має відносно реалістичні життєві плани. Навчання у вищому закладі освіти для студента даного типу не є самоціллю і черговим періодом соціалізації, а необхідністю, визначеною життєвими перспективами. Тому вони зосереджені на максимально ефективному використанні часу навчання, реалістично оцінюють власні можливості, зосереджені на отриманні реальної користі від навчання. Для цього типу не характерна конформність, досить часто такі студенти тримаються на певній дистанції від групи і зберігають з нею нейтральні стосунки [1, с. 59].

Порівнюючи ці стратегії поведінки, можна стверджувати: найбільш ефективною з них є третя, яка визначається якістю і результативністю навчання та дозволить забезпечити належний рівень професійної підготовки.

Список використаних джерел:

1. Клименко І. В. Взаємозв'язки факторів прийняття рішень та життєстійкості у курсантів. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С.Костюка НАПН України. Том. VI: Психологія обдарованості. Вип.13. Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І Франка, 2017. С. 57–66.
2. Подляшаник В. В. Адаптаційний потенціал та професійне здоров'я особистості. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 12. С. 71-74.
3. Семиченко В. А. Психологія діяльності. К. : Вид: А. Н. Ешке, 2002. 712 с.

Марія Волошин,

здобувач освіти

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

*Науковий керівник: Ольга Столяренко, кандидат психологічних наук, доцент,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ПРОБЛЕМА ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ВІТЧИЗНЯНИХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦЯХ

Удосконалення будь-якого суспільства немислиме без систематичної й спрямованої роботи з розвитку й становлення особистості. Але досягти зрілості як особистість людина здатна лише внаслідок громадянського бачення світу, внаслідок оцінки всього, що відбувається навколо з позицій власної активної участі й відповідальності за те, що відбувається в суспільстві. Хоча потреба бути громадянином своєї держави є цілком природною, сама собою вона не зможе реалізуватися в особистості. Допомогти в цьому кожній людині, особливо підростаючому поколінню, покликане *громадянське виховання*.

У наш час поняття «громадянськість» розглядається з позиції різних наук – правознавства, психології, педагогіки, історії, соціології.

Психологи, визначаючи особливості громадянськості, не відкидають основ її юридичного розуміння. С. Сингаївська [2] вважає, що «особа, яка належить до постійного населення будь-якої держави, користується правами і виконує обов'язки, встановлені законами цієї держави». При цьому, громадянськість – це усвідомлення й відчуття особою власної причетності до своєї держави.

Цікавими є й думки інших психологів-дослідників щодо проблеми громадянськості. В основі підходів багатьох із них (І. Бех, С. Максименко) лежить думка про обов'язкову сформованість національної самосвідомості, ціннісних орієнтацій своєї національній спільноті, про усвідомлення себе як суб'єкта державотворчого процесу й усвідомлення себе в ньому. Такий підхід психологів до розуміння особистісних якостей громадянина можна сформулювати лише на засадах української національної ідеї.

Наголошуючи на винятковій ролі духовності в життєдіяльності окремої особистості, а отже, й суспільства в цілому, М.Савчин [1] закладає в структуру духовних цінностей, що визначають зміст громадянської свідомості й самосвідомості особистості, такі групи цінностей: моральні, громадянські, економічні, світоглядні, естетичні, валеологічні. Учений визначає громадянські цінності як діамант у структурі національних цінностей.

До проблеми громадянського виховання зверталось немало вітчизняних педагогів минулого. В. Сухомлинський [4] розглядав виховання громадянина як один з найважливіших і найскладніших процесів. Виховати громадянина, на його думку, означає виховати патріота, виховати в ньому такі якості, які свідчили б про належність цієї молодої людини до великої держави. В. Сухомлинський довів, що виховання в інтересах держави є результативним лише за умови, коли воно поєднується з розвитком творчої індивідуальності особистості і одночасним стимулюванням моральних почуттів і правових

емоцій.

Зважаючи на багатогранність поняття «громадське виховання», В. Сухомлинський [4] виокремлював такі його складові, як громадянське бачення світу, моральність, ідейну переконаність, взаємодію людини й колективу, моральну стійкість, громадянську гідність. При цьому він наголошував, що громадянине начало « ... є основною ланкою морального становлення особистості».

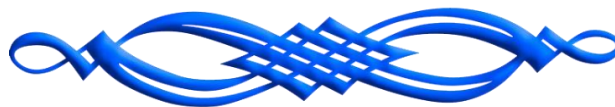
Сучасна педагогічна наука не відкидає основних визначень громадянськості, зроблених у попередні роки. У науково-педагогічних дослідженнях останнього десятиліття проблема формування громадянськості молоді взагалі і учнівської зокрема посідає досить значне місце, про що свідчать праці О. Киричука, О. Сухомлинської, І. Беха, О. Савченко. Аналіз окремих поглядів на виховання особистості дає значний матеріал для теоретичної й прикладної педагогіки, де особистість розглядається як своєрідна система, яка перебуває в постійному русі і розвитку.

Розглядаючи складові громадянськості як комплексної якості людини, М. Савчин [1] обґрунтовує такі її показники: 1) *базові життєві цінності*: істина, користь і доцільність, любов, добро, творчість; 2) *типи самовизначення особистості*: прагматичне, моральне, самоактуалізація; 3) *характер смислоутворювальних мотивів*: саморегуляція, моральна саморегуляція, гармонізація свого життя; 4) *духовні інтенції та життєві настанови людини*: віра, надія, любов.

Сучасна педагогічна теорія й практика ставить перед собою завдання відродження та оновлення громадянського виховання, наповнення його новим змістом, а життєдіяльність молоді – новими, державно зорієнтованими потребами, оскільки ціннісні громадянські орієнтації не є узагальненими поняттями, а обов'язково співвідносяться із психофізичними характеристиками особистості. При цьому прояв тих чи інших громадянських якостей свідчить про результативність та рівень організаційно - виховної роботи в конкретному навчальному закладі.

Список використаних джерел:

1. Савчин М.В. Проблема пізнання духовних явищ // Вісник післядипломної освіти: зб.наук.праць /Ун-т менедж. Освіти АПН України, Асоціація безперервної освіти дорослих; редкол.: О.Л.Ануфрієва та ін. К., Вип. 10 / Голов.ред. В.В.Олійник. Київ : Геопринт, 2009. Ч.2. 352 с. С. 274 – 281.
2. Сингаївська С.І. Розвиток прогнозування та саморегуляції моральної поведінки особистості // Система цінностей як регулятор педагогічної взаємодії. Київ: Відродження, 2016. С.176-179.
3. Скрипченко О. В. Принципи розробки методів психолого-педагогічного вивчення школярів // Педагогіка і методика. 2014. Вип. 4. С. 3-17.
4. Ярмаченко М. Д. Від Я.А.Коменського до А.С.Макаренка і В.О.Сухомлинського // Педагогіка і психологія. 2010. №4. С.5-13.

Ярослава Волошин,

здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Людмила Комарніцька,

кандидат філологічних наук, викладач

Україна, м. Кам'янець-Подільський

«МОДЕЛЬ МАК-МАСТЕРСА» ЯК МЕТОД ВИВЧЕННЯ ДИСГАРМОНІЙНОЇ СІМ'Ї

Сім'ю часто сприймають як систему, котра керована певними правилами. З величезного розмаїття можливих видів поведінки члени сім'ї, як правило, використовують лише деякі. Цю малу кількість способів поведінки, що стійко використовуються, науковець Д. Джексон називає «сімейними правилами» [2].

Стійкість сімейної структури важлива тому що завдяки їй поведінка інших членів сім'ї передбачена – кожний в сім'ї знає, як поведуться близькі в тій або іншій ситуації, яка буде відповідь на ті або інші слова і вчинки. Завдяки стійкості сімейних відносин кожний може пристосуватися до сім'ї, звикнути до тих або інших її особливостей і незручностей, тому саме в сім'ї особливо ефективно діє механізм «стерпиться – злюбитьсь» [2]. Нарешті, стійкість сімейних взаємостосунків – важлива умова свободи, самостійності. Члени сім'ї можуть сміливо експериментувати, щось міняти в своєму житті, бо знають, що це не загрожуватиме їх взаємостосункам.

У здоровій сімейній структурі існує рухлива рівновага, яка проявляється в оформленні психологічних ролей кожного члена родини, сімейного почуття «ми», здатності членів родини до самостійного вирішення протиріч та конфліктів. У дисгармонійних сім'ях рівновага допомагає уникнути змін та пов'язаних з ними можливих тривог та втрат. Рівновага перестає бути формою адаптації сім'ї до завдань оптимального виконання своїх зовнішніх та внутрішніх функцій.

Метою діагностики та корекції сімейних деструкцій є, по-перше, виявлення в життєдіяльності сім'ї тих порушень, які беруть участь у виникненні та хроніфікації нервово-психічних розладів у одного чи декількох її членів; по-друге, виявлення психологічної проблематики суб'єкта з метою корекції нервово-психічного розладу.

Задача вивчення сім'ї складна. Це обумовлено наступними обставинами.

1. Складністю сім'ї як соціальної і психологічної системи. Сім'я включає велику кількість відносин і взаємозв'язків, для формування яких мають значення особливості членів сім'ї, її соціальне оточення, звичаї, традиції, соціально-економічні умови тощо.

2. Відсутністю єдиного підходу до проблем сім'ї, єдиного розуміння її сутності і структури.

3. Тим, що предметом вивчення сімейної психотерапії є та область соціального життя, на яку впливають соціальні стереотипи.

4. Приховуванням багатьох подій, що відбуваються в сім'ї, а також їх мінливістю, відсутністю чітких контурів [1]

Представники еkleктичного підходу намагаються розв'язати проблему вивчення сім'ї шляхом об'єднання підходів різних шкіл в загальну діагностичну схему.

При розробці діагностичних схем увага зосереджується на тому, яку саме інформацію і в якій послідовності психотерапевт повинен отримати в ході вивчення сім'ї. Розглянемо відому «модель Мак-Мастерса», яка була розроблена Н. Епштейном, Б. Бішопом і Л. Балдвіном і яка орієнтує сімейного психотерапевта на вивчення шести аспектів функціонування сім'ї – це здатність до вирішення проблем, комунікація в сім'ї, сімейні ролі, афективна чуйність, афективна залученість, контроль над поведінкою. Охарактеризуємо кожний з аспектів цієї моделі.

1. Здатність сім'ї до вирішення проблем. Якою б не була проблема члени сім'ї повинні:

а) пізнати проблему – тобто зрозуміти, що перед ними саме проблема, яка вимагає інтелектуальних та інших зусиль для її вирішення;

б) мати інформацію про проблему: всі, хто повиненні взяти участь в її вирішенні, дізнаються про неї від того, хто першим її виявив;

в) розглянути альтернативні шляхи рішення: погано, якщо ухвалюється «перше рішення»;

г) ухвалити одне-єдине рішення: обговорення не можуть продовжуватися вічно;

д) здійснити це рішення;

е) переконатися в успішності своїх дій і оцінити результат.

2. Комунікація в сім'ї. Необхідно з'ясувати дві характеристики комунікативних процесів у сім'ї:

а) відвертість або, навпаки, замаскованість інформації, якою обмінюються члени сім'ї;

б) чи є комунікація прямою або непрямою.

3. Рольова структура сім'ї включає: функції, які виконує та або інша сім'я, звичні зразки поведінки (ролі), наявність навиків і умінь, необхідних для виконання ролі, правила «приписування» ролей членам сім'ї і, нарешті, встановлення відповідальності за різні внутрішньосімейні події.

4. Афективна чуйність – об'єднує групу емоційних відносин .

5. Афективна залученість – характер мотивації, що визначає відношення індивіда до сім'ї, його прихильність до неї. Автори моделі діагностичного аналізу виділяють типи залученості, які важливо враховувати в клінічній практиці, у тому числі:

а) недостатній рівень емоційної залученості в сім'ї;

б) «нарцистична залученість», в основі якій лежить егоцентризм, а інтерес до сім'ї існує лише тому, що вона забезпечує задоволення від відчуття пихатості і зміцнення самооцінки;

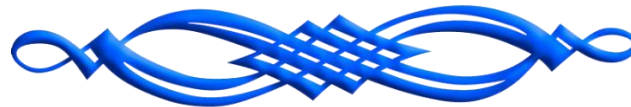
в) сімбіотичний зв'язок: втрата індивідом здатності діяти і жити самостійно, повна залежність від інших членів сім'ї.

6. Контроль поведінки – спосіб, яким сім'я робить вплив на поведінку своїх членів [2].

Підхід в контексті моделі Мак-Мастерса найбільш доречний в тих випадках, коли необхідне глибоке вивчення сім'ї і є підстави вважати, що порушені різні сторони її життєдіяльності, і, нарешті (враховуючи тривалість такого підходу і велику трудомісткість), якщо є необхідні умови для дослідження.

Список використаних джерел:

1. Малкина-Пых И. Г. Семейная терапия. Москва: Изд-во ЭКСМО, 2006. 992 с.
2. Эйдемиллер Э. Г., Юстицкис В. В. Психология и психотерапии семьи. Санкт-Петербург, 1999. 653 с.

*Гаменко В.Е.,
студентка 4 курсу спеціальності Спеціальна освіта,
Комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя, Україна
Науковий керівник: **Возчикова Н.В.**,
викладач кафедри спеціальної освіти та психології,
Комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради,
Україна, м. Запоріжжя*

ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Проблема подолання загального недорозвитку мовлення належить до числа найбільш актуальних для сучасної логопедії. Від рівня сформованості мовлення дитини, зокрема, фонетико-фонематичної й лексико-граматичної сторін, залежить рівень опанування навчальною діяльністю, шкільними знаннями, уміннями і навичками відповідно програмових вимог.

Ю. Рібцун під загальним недорозвитком мовлення розуміє складне мовленнєве порушення, що проявляється в недостатній чи повній несформованості всіх складових мовленнєвої діяльності (фонетико-фонематичної, лексичної, граматичної) на імпресивному та / чи експресивному рівні, а також тих функцій і операцій, які забезпечують

засвоєння мови (зокрема, мисленнєвих функцій і операцій, функцій сприймання, уваги, пам'яті та контролю різних модальностей) внаслідок дії шкідливих екзогенних і / чи ендогенних факторів на різних етапах розвитку (пренатальному, натальному, постнатальному) [3].

Дослідження науковців Л. Трофименко, Є. Соботович, С. Цейтлін свідчать, що у дітей із ЗНМ формування лексико-граматичної сторони мовлення відбувається із значними труднощами, які зумовлюють уповільнений темп засвоєння граматичних форм, морфологічної та синтаксичної систем мовлення й спотворення загальної картини мовленнєвого розвитку. Це зумовлено тим, що граматичні значення завжди більш абстрактні, ніж лексичні, а граматична система мовлення організована на основі великої кількості мовних правил. Проте, граматичні форми словозміни й різні типи речень з'являються, як правило, в тій же послідовності, що і у дітей з унормованим розвитком.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає нам підстави стверджувати, що у дітей із ЗНМ спостерігається невідповідність об'єму активного і пасивного словникового запасу [4].

Бідність словникового запасу проявляється в незнанні багатьох слів: назв ягід, квітів, диких і домашніх тварин тощо. В словнику дитини мало узагальнюючих слів, рідко використовують антоніми, а синоніми практично відсутні. Не знаючи назв частин предметів, діти заміняють їх назвою самого предмета ("рукав" – "сорочка"); заміняють слова, близькі по ситуації й за зовнішніми ознаками ("приклеює" – "мазет"), заміняють назви ознак та ін.

В мовленні дітей із ЗНМ III рівня наявні наступні помилки: [1]

1. Заміни: форма одного відмінка формою іншого.
2. Використання ненормативних форм: шляпка грибока, із залізи, іс яблочком, іс собаком, іс тряпком.
3. Викривлення звуко-складової структури слова: вотьком (ложкою), тябаком (з собакою), лябукома (з яблуками).
4. Неправильне вживання відмінково-прийменникових конструкцій (опускання, заміни прийменників): ліс, сумку, кульочок (в ліс, в сумку, в кульочок).
5. Нерозуміння смислу запитання, неточна чи ситуативна відповідь.

Таким чином діти дошкільного віку із ЗНМ III-го рівня володіють зниженою здатністю сприймати та розрізняти значення лексико-граматичних одиниць мовлення, що обмежує їх можливість правильної побудови власного висловлювання [4].

Рекомендований зміст корекційного навчання з розвитку мовлення дітей дошкільного віку із ЗНМ містить наступні напрями:

І напрям – формування лексичної складової мовлення. Цей напрям – один із найголовніших, оскільки забезпечує розвиток активного і пасивного словника дитини та повноцінне розуміння інформації, що надходить ззовні і

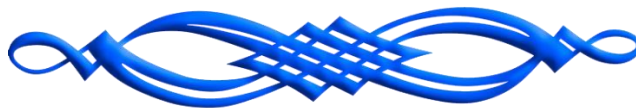
утворює власні мовленнєві вислови, якими дошкільник може повідомити свої думки, прохання, переживання тощо та передбачає певну послідовність.

II напрям – формування граматичної складової мовлення. Ця складова мовлення відображає закріплені у мовленні способи кодування інформації та систему складних відношень, що виникають між предметами, явищами, їх ознаками, діями, властивостями в довіллі. Складність граматичного кодування відображається у системі граматичних категорій, синтаксичних конструкцій тощо. Оволодіння нею в нормі відбувається протягом усього дошкільного віку. У дітей із ЗНМ численні аграматизми спостерігаються упродовж молодшого шкільного віку.

Оскільки логопедична робота носить цілісний характер, то для дітей із ЗНМ є важливим не тільки оволодіння мовленнєвими навичками, а і методами і прийомами самостійного використання їх на практиці.

Список використаних джерел:

1. Крутій К.Л. Граматична норма як компонент культури мовлення дитини дошкільного віку. // Науковий вісник Південноукраїнського державного університету ім. К.Д.Ушинського.
2. Збірник наукових праць. – Одеса, 2002. – Випуск 4-5. – С. 155–161.4 Крутій К.Л. Перспективно- календарне планування занять із навчанням мови і розвитку мовлення дітей дошкільного віку. – Запоріжжя: ТОВ «ЛШМ» ЛТД, 2005. – 192 с.; Логопедія. Підручник. За ред. М.К.Шеремет. – К.: Видавничий дім «Слово», 2010. – 376 с.; Соботович Є.Ф. Нормативні показники мовленнєвого розвитку дитини дошкільного віку // Дефектологія. – 2003. – № 2. – С.9–11.
3. Трофименко Л. Новий зміст корекційного навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ II-III ступенів./Л.Трофименко// Дефектологія. 2007. — №3. — С.34-40.
4. Шеремет М.К. Логопедія. Підручник, третє видання, перероблене і доповнене / За ред. М.К.Шеремет. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. – 672с.

Андрій Гізей,

*здобувач освіти спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: **Наталія Панчук**, кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології освіти
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСТВА У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ КЕРІВНИКА

На сучасному етапі зростає потреба у фахівцях, які вміють кваліфіковано здійснювати професійне спілкування під час виконання професійних завдань, вміти здійснювати самопрезентацію, бути лідерами тощо. Управлінець має бути не лише формально обраним керівником, а має бути лідером, здатним як підтримувати розвиток компанії, так і забезпечувати його зростання у майбутньому.

Процеси та механізми розвитку лідерства як цілеспрямованого процесу формування відповідних якостей та навичок, а також проблеми лідерства щодо можливості формування і розвитку лідерських якостей шляхом навчання і самонавчання досліджували Л.М. Сергєєва, В.П. Кондратьєва, М.Я. Хромей тощо. У психолого-педагогічній науці поняття «лідер» розглядається достатньо широко: людина, яка завдяки своїм особистим якостям здатна виявляти ініціативу, має значний вплив на членів соціальної групи [3, с. 51].

«Загальне лідерство в групі складається з трьох компонентів: емоційного, ділового і інформаційного. «Емоційний» лідер — це людина, до якого кожен член групи може звернутися за співчуттям. «Діловий» лідер може організувати роботу, налагодити потрібні ділові взаємозв'язки, забезпечити успіх справи. «Інформаційний» лідер все знає, може пояснити і допомогти знайти потрібну інформацію [1, с.114]. Найкращим буде керівник, що поєднує всі три компоненти. Найчастіше зустрічається поєднання двох компонентів: емоційного і ділового або інформаційного і ділового. У психолого-педагогічній літературі лідерство – це типова для лідера система прийомів впливу на підлеглих [3, с.51].

Існують такі критерії оцінки лідерства: вроджене прагнення вести за собою. Бути лідером означає вказувати шлях іншим – найліпший, найкоротший, найбезпечніший. Лідер не тільки скеровує і веде своїх послідовників, а й прагне вести їх за собою, а послідовники не просто йдуть за лідером, а й хочуть іти за ним; мотивація першості. Для того, щоб стати лідером, недостатньо прагнути бути першим. Першість передбачає кращі, ніж в інших, життєві результати, що є наслідком зусиль людини, які демонструють її професіоналізм, компетентність, здібності, таланти та інші видатні якості; впливовість. Адже, щоб стати лідером і вести людей за собою, потрібно бути впливовою людиною; зануреність і закоханість у свою справу. Лідер вміє витримати межу між своїм покликанням та різними захопленнями. Для лідера мотив діяльності відповідає самій діяльності; компетентність і креативність. Лідером стає людина, яка добре розуміється на своїй справі і використовує творчий підхід у розв'язанні проблемних питань та ситуацій; психологічна

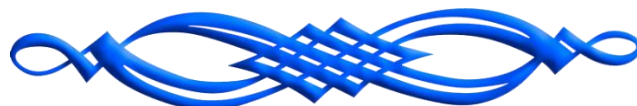
надійність – здатність, за словами вченого, підтримувати потрібний рівень «я хочу», «я можу» і «я повинен» у різних, особливо напружених, ситуаціях життєдіяльності; адекватна самооцінка і саморегуляція. У лідерів у більшості випадків поєднуються високий рівень домагань, висока самооцінка у поєднанні з високою вимогливістю до себе і до всього, що стосується групових цінностей та мети. Справжній лідер вільний від заздрощів і вміє щиро радіти за успіхи інших; самовдосконалення. Справжній лідер хоче вчитися, набувати досвіду, вдосконалювати свої вміння і навички [4].

Ситуація, коли керівник не є лідером, трапляється в житті часто. Водночас лідер не завжди обіймає керівну посаду і його вплив на оточуючих може заважати управлінцям ефективно керувати. Для того, щоб керівник був не просто управлінцем, а лідером колективу, якому б працівники довіряли та поважали, необхідно: постійно удосконалювати свої знання і здібності, розвивати здатність об'єктивно оцінювати свої дії, вміти використовувати свої сильні сторони так само добре, як заповнювати прогалини в знаннях; користуватися довірою оточуючих, керуватися особистими фундаментальними і духовними цінностями, органічно сполучаючи емоції, інтелект і ділові якості; не стільки накопичувати знання в собі, скільки ділитися ними з навколишніми. «Оволодіння цінностями професії [...] є можливим за виявлення і створення таких психолого-педагогічних умов, за яких такі цінності набувають значущого системного характеру і справляють регуляційний вплив на самостійність особистості [2, с. 641]. Від властивостей особистості залежить не тільки міра успішності результатів діяльності, а й індивідуальні прийоми та способи виконання, за допомогою яких досягають успішних результатів [1].

Отже, можна зробити висновок, що лідер – це найавторитетніша особистість у групі, яка завдяки своїм особистим якостям відіграє головну роль у різних моральних, соціальних та інших ситуаціях, спільній діяльності членів групи має значний вплив на них, приймає рішення у значущих для групи ситуаціях і несе за них відповідальність. У свою чергу, лідерство передбачає використання різних прийомів впливу лідера (завдяки його якостям та здібностям) на інших членів групи з метою планування, координації та контролю їх спільної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Максимчук Н.П. Психологічна діагностика професійної придатності: Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Буйницький О.А., 2009. 264 с.
2. Максимчук Н.П. Професійні ціннісні орієнтації майбутнього вчителя в системі особистих ціннісних орієнтацій. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2011. Випуск 12. С.635-642.
3. Словник-довідник педагогічних і психологічних термінів / [В.М. Глазиріна, Т.М. Десятов, А.І. Кузьмінський, Л. І. Прокопенко]; за ред. А.І. Кузьмінського. Черкаси: Вид-во ЧДУ ім. Б. Хмельницького, 2002. 112 с.
4. Татенко В.О. Лідер XXI. Leader XXI: Соц.-психолог. студії. Київ: Корпорація, 2004. 198 с.

Олександр Глібка,

*здобувач освіти Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник: Мар'ян Тріпак, кандидат економічних наук, професор
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ ОБМЕЖЕННЯМИ

Слід зазначити, що в Україні ще дотепер немає єдиного, усталеного терміна стосовно назви цієї категорії осіб. У науковій літературі трапляються різні варіації цього поняття, зокрема: неповноцінні, неповноправні, діти з інвалідністю, люди з функціональними обмеженнями тощо.

Словник із соціальної політики та соціальної роботи [1, 182] поняття «інвалід» трактує так: «Особа зі стійким розладом функцій організму внаслідок захворювання, травми чи вродженого дефекту, що призводить до обмеження її життєдіяльності, яка потребує соціальної допомоги та захисту». В зарубіжній літературі вживають термін «люди з функціональними обмеженнями».

Розглянемо досвід роботи та надання соціальних послуг особам із функціональними обмеженнями в США.

Соціальна політика Сполучених Штатів Америки налічує вже понад сто років і базується на добре сформованій та чітко структур нормативній базі, яка суттєво відрізняється від української.

Система освіти у США спрямована на допомогу в навчанні та вихованні людей з обмеженими можливостями. Навчання здійснюється не в спеціалізованих закладах (так, як в Україні), а в звичайних школах, що полегшує інтеграцію дітей у соціум.

Студенти ВНЗ отримують матеріальну допомогу з боку держави. Зокрема, держава покриває витрати на сурдо-перекладачів, начитувачів, записувачів, а також транспорт та інше необхідне обладнання для навчання та пересування.

У Німеччині в багатьох університетах функціонують спеціально створені Центри по роботі зі студентами з особливими потребами. У них виявляють рівень готовності знань студентів, допомагають визначитись щодо вибору спеціальності, інформують про індивідуальні технічні засоби навчання, допомагають інтегруватись у групу та колектив.

Крім того, люди з особливими потребами у Німеччині мають право користуватися такими пільгами:

— люди з інвалідністю, які мають серйозні ураження опорно-рухового апарату (переміщаються в інвалідному візку), списують податкові витрати на транспорт;

— безкоштовний проїзд у громадському транспорті;

— якщо людина з інвалідністю потребує постійного супроводу при користуванні громадським транспортом, то супроводжуючий має право безкоштовного проїзду в автобусі, поїзді та літаку на всій території

Німеччини. А також особа, яка супроводить людину з інвалідністю, має право на пільгову оплату при відвідуванні громадських заходів, виставок, музеїв тощо. В деяких випадках супроводжуюча особа взагалі звільняється від оплати.

Також здійснюється виплата допомоги на дітей з інвалідністю. Вона виплачується навіть після досягнення 27-річного віку, якщо особа не може забезпечити себе матеріально самостійно, а інвалідність була встановлена до досягнення нею 27 років.

У національному театрі в Празі (Чехія) є спеціальна ложа, призначена для людей в інвалідних візках, а в більшості кінотеатрів людина з поганим слухом може скористатися підведеною до кожного місця мережею озвучення.

У Швеції для бажаючих здобути вищу освіту створені належні умови для навчання студентів з різними вадами фізичного розвитку. Університети оснащені спеціально обладнаними під'їзними шляхами, ліфтами з широкими дверними проходами. Аудиторії обладнані необхідною побутовою технікою — це апарати для роботи з аудіо-підручниками, комп'ютерні програми для аудіо-обробки друкованого тексту. В університеті працює телефонна служба, де можна отримати кваліфіковану консультацію фахівців-спеціалістів. Опікуються людьми з обмеженими функціональними можливостями місцеві ради. До їх обов'язку входить створення належних умов для нормального життя, яке передбачає працевлаштування, забезпечення житлом, спеціально пристосованим для їхніх потреб.

Для формування в молоді гуманного, толерантного ставлення до такої категорії осіб у навчальних закладах для них створені робочі місця. Таким чином, громадськість Швеції намагається показати дітям, що всі люди рівні і фізична вада не повинна стати завадою у досягненні успіху, а інваліди, своєю чергою, не ізольовані від суспільства, а активно займаються потрібною їй корисною роботою.

У Шотландії соціальні послуги для людей з фізичними та розумовими вадами надаються департаментом соціальної роботи місцевої влади та волонтерськими організаціями. Їх завдання полягає в допомозі цим людям вести повноцінне життя наближено до людей та суспільства. Основною формою підтримки людей з функціональними обмеженнями є робота з ними вдома: поставлення харчів, функціонування системи сигналізації, прання. Соціальні служби надають довго- та короткотривалу опіку (на вихідні, під час відпустки).

У Франції поняття «інвалід» сприймається як «особа зі злегка пониженою здатністю адаптації».

Для осіб, що мають інвалідність, яким не виповнилось ще 20 років і які навчаються в школі, існує Спеціалізована комісія по освіті, яка надає висновки щодо можливості їх навчання разом зі здоровими дітьми.

Батькам, які виховують дитину з інвалідністю, виплачується допомога. Якщо за дитиною доглядає стороння особа, то на це також передбачені кошти. Сума допомоги залежить від фінансового стану сім'ї.

Працевлаштуванням людей з інвалідністю займається державна служба зайнятості, також є центри зайнятості для людей з інвалідністю, які забезпечують їх спеціалізованими робочими місцями.

Загалом у Франції існує понад 1 400 спеціалізованих установ для людей з інвалідністю, де зайнято 120 тис. людей з інвалідністю. Провідним напрямком працевлаштування людей з фізичними вадами є надомна форма роботи та підприємницька діяльність.

У провідних європейських країнах понад половину з числа бажаючих працювати забезпечуються робочими місцями.

У Польщі для людей з особливими потребами створені спеціалізовані та інтегровані навчальні заклади для надання вищої та професійної освіти. Зокрема, у Підляському університеті (м. Седльце) спеціально обладнано навчальні аудиторії для студентів із вадами зору та слуху. Основною перевагою навчального процесу є поєднання навчання з реабілітаційною програмою.

В Україні проблема навчання дітей з особливими потребами є досить актуальною. Єдиний ВНЗ, недержавної форми власності, який забезпечений всіма необхідними сучасними матеріалами для без бар'єрного пересування та навчання студентів з особливими потребами, — Університет «Україна» (м. Київ). Спеціально обладнані корпуси, навчальні аудиторії, створений електронний бібліотечний фонд та робочі місця дають змогу студентам відчувати себе повно-справними особистостями.

Що стосується працевлаштування людей з інвалідністю в Україні, то слід відмітити, що далеко не всі підприємці погоджуються брати на роботу таких осіб. їм простіше сплатити штрафні санкції, аніж забезпечити робочими місцями. Для стимулювання роботодавців на державному рівні доцільно запровадити такі стимулюючі заходи, як наприклад:

- зменшити податкові витрати;
- надати грошові дотації підприємцям, в яких працюють особи з функціональними обмеженнями;
- відзначати нагородами, преміями тих роботодавців, які перевиконали нормативи, встановлені державою, і забезпечили належні умови праці;
- залучити засоби масової інформації для інформування громадськості та ін.

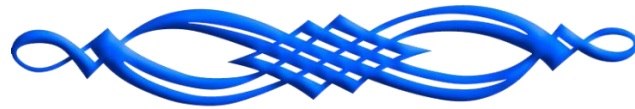
Таким чином, соціальна політика України, як і багатьох індустріально розвинутих країн світу, спрямована на забезпечення належних умов для повноцінного життя людей з інвалідністю, або людей з особливими потребами. Про це свідчить державна система соціального захисту, яка полягає у наданні грошової допомоги, засобів пересування та спеціально обладнаного громадського транспорту, протезуванні, орієнтації і сприйнятті інформації, пристосованого житла, стороннього догляду або опіки. На державному рівні прийнято низку законів «Про реабілітацію людей з інвалідністю в Україні», «Про основи соціальної захищеності людей з інвалідністю в Україні», Указом Президента України затверджено заходи

щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями.

Проте далеко не все з цього і так невеликого переліку виконується державою і є доступним для всієї категорії осіб з обмеженими функціональними можливостями.

Список використаних джерел:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка : схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 208 с.
2. Безпалько О., Едель С. Підготовка волонтерів до роботи з дітьми з обмеженими функціональними можливостями : методичні рекомендації. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. 226 с.
3. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення : навч. посіб. Київ : Атака, 2006. 380 с.

*Златоуста-Софія Гринчук,
курсант Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького*

*Науковий керівник: Тетяна Грубі, кандидат соціологічних наук, доцент
Україна, м. Хмельницький*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Виклики, що формуються сьогодні до рівня професійної підготовки зумовлюють розширення якостей, якими повинні володіти фахівці в різних сферах праці. Однією із базисних складових професійного успіху та реалізації у обраній професії є, на наш погляд, мотивація.

Аналіз мотивації варто, на думку ряду дослідників (Р. Райана, М. Леппера, Х. Хекхаузена) розпочинати із причин, що спонукають особистість до діяльності, в даному контексті важливо виокремити два основні типи мотивів – внутрішні та зовнішні. При внутрішній мотивації причини, що детермінують певні дії особистості знаходяться в її свідомості і людина сама є джерелом мотивації, а робота сама по собі представляє для неї інтерес і цінність. Вона проявляється у ініціативності, креативності, прагненні удосконалення, самодисципліні, самоорганізованості тощо. При зовнішній мотивації, особистість орієнтується, в перше чергу, на результат, а сама діяльність є лише засобом, який допомагає досягнути важливих для неї цілей. Так, на думку дослідника Е. Дісі внутрішньо мотивована діяльність особистості сконцентрована не на досягнення якихось зовнішніх нагород, а є самоціллю [1, с. 26]. В свою чергу, під зовнішньою мотивацією ми розуміємо феномен, що має місце за умов, коли фактори, що детермінують діяльність

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

індивіда знаходяться ззовні: коли інші люди виступають в якості основного джерела стимуляції особистості, пропонуючи їй нагороди, заохочення, покарання або такою спонукою є діяльність, і професійна, у тому числі.

Даний підхід пізніше був доповнений дослідженнями американських психологів Е. Десі та Р. Райана, які презентували теорію самодетермінації і також виокремили мотиваційні рівні та типи, які впливають на ефективність виконуваної особистістю роботи та сприяють її психологічному добробуту. Вони підкреслили, що зовнішня мотивація не зумовлюється лише зовнішніми стимулами, її краще аналізувати через інтеріоризацію соціальних вимог, які описують різні ступені задоволення чи деривації потреб. Дослідники прийшли висновку, що зовнішня та внутрішня мотивації не є полярними тенденціями, а формують динамічну структуру процесу мотиваційної регуляції, в межах якої здійснюються процеси інтеріоризації, тобто перехід від етапу регуляції, засобом зовнішніх детермінант до саморегуляції.

В наукових працях мотивацію професійної діяльності класифікують за трьома критеріями: трудова мотивація, мотивація вибору професії, мотивація вибору місця роботи. Згідно концепції дослідника В. Ядова структурно професійна мотивація складається із трьох компонентів:

- матеріальні мотиви – особистість сприймає роботу як засіб заробітку, покращення свого матеріального становища, тощо;
- моральні мотиви – вони виникають через систему соціальної взаємодії особистості в колективі;
- змістові мотиви – їх характер визначається специфікою професійної діяльності [3, с.119].

Румунський соціолог та соціальний психолог, автор праці «Задоволеність працею» К. Замфір [2] у структурі мотивації трудової діяльності виділяє три складові:

- внутрішня мотивація – мотивація, що виникає з потреб людини і пов'язана безпосередньо з процесом і результатом праці, на якій вона працює із задоволенням, без будь-якого тиску;
- зовнішня позитивна мотивація – містить мотиви, які лише опосередковано пов'язані з процесом і результатом праці: матеріальне стимулювання, кар'єрний ріст, схвалення з боку колег і колективу, престиж, стимули, заради яких людина вважає за потрібне прикласти свої зусилля;
- зовнішня негативна мотивація – включає ті самі мотиви, не пов'язані безпосередньо з процесом і результатом праці, але які мають негативне емоційне забарвлення уникання: покарання, критику, осуд, штрафи і т. п. [4, с. 204].

Професійна мотивація є мінливим динамічним утворенням, якому властиві як стійкі, так і характеристики, що змінюються. Вплив зовнішньої ситуації, особистих аспектів життя може детермінувати зміни у змісті та характері професійної мотивації людини, а за інших обставин вона залишається незмінною впродовж довгих років. Останнє можемо пояснити

тим, що у своїй динаміці мотивація до професійної діяльності проходить декілька етапів, на кожному із яких змінюється її характер та структура [4, с. 203].

Оперуючи класифікацією мотивів вибору професії Е. Чугунова, виокремлюють такі типи професійної мотивації:

– домінантний тип професійної мотивації – передбачає стійкий інтерес до професії.

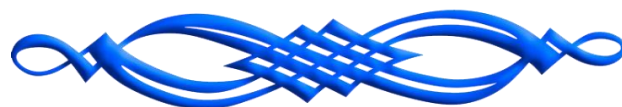
– ситуативний тип професійної мотивації передбачає вплив життєвих обставин, які не завжди узгоджуються з інтересами людини. В основу ситуативної мотивації можуть покладатися економічні сімейні обставини, що характеризуються гострою актуальністю.

– конформістський (сугестивний) тип професійної мотивації, в основі якого лежить вплив з боку найближчого соціального оточення (поради батьків, друзів, знайомих) [4, с.204].

Отже, мотивацію професійної діяльності науковці розглядають у декількох аспектах: як процес стимулювання себе та інших на досягнення певних професійних успіхів (це дія конкретних спонукань, що обумовлюють вибір професії та тривале виконання обов'язків, пов'язаних з цією професією); як вплив правильного вибору професійного шляху на продуктивність трудової діяльності, ступінь задоволеності результатами своєї праці, успішність професійного навчання (професійної освіти); у формі прийнятих рішень, завдяки яким потреби перетворюються в наміри як усвідомлені цілі.

Список використаних джерел:

1. Гуцан О. М. Дослідження сутності мотиваційних теорій: сучасні, теорії атрибуції та поля. Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ» : зб. наук. пр. Сер. : Економічні науки. Харків : НТУ «ХПІ». 2017. № 24 (1246). С. 26-30.
2. Замфир, Кэтэлин. Удовлетворенность трудом: Мнение социолога. [Пер. с рум.]. [Вступ. ст. А. Д. Мазылу, И. Т. Левыкина]. М.: Политиздат, 1983. 142 с.
3. Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности: Диспозиционная концепция. 2-е расширенное изд. М. : ЦСПиМ, 2013. 376 с.
4. Шевченко В., Джоган Д. Мотивація професійної діяльності майбутнього психолога. *Науковий Вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки.* № 1 (17), квітень 2017. С. 203-206.

*Олена Олійник,
здобувач освіти*

*НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: **Ірина Завадська**, кандидат історичних наук, доцент
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Особистості в процесі своєї життєдіяльності не часто доводиться пристосовуватись до нових умов існування, людей, котрі оточують її, нового виду діяльності задля задоволення власних потреб. Даний процес називається адаптацією.

У сучасному науковому світі існує багато визначень даного поняття, які виникали раніше і змінювались з плином часу. На визначення поняття впливали історичні умови та напрямок в якому працювали науковці. Якщо ж взяти психологічну адаптацію, то існує велика кількість значень даного поняття.

У психоаналітичній теорії поняття адаптацію розглядали, як здатність особистості успішно взаємодіяти із навколишніми середовищем, виявляючи власну активність на контроль або зміну оточення. Терміном «адаптація» характеризувався стан відповідності особистості до навколишнього середовища (адаптованість) та психічні процеси, що на нього впливають. Успішна адаптація розглядалась як одна з умов вдалого функціонування «Я», так як вона вдало поєднує взаємодію «Я», «Воно» та «Над-Я» [1, с. 6-10].

З погляду Ж. Піаже, адаптація – це здатність особистості впоратись із складнощами певної ситуації. Вона відбувається за допомогою видів діяльності, які взаємодіють та взаємодоповнюють один одного: асиміляції та акомодатії. Вони сприяють когнітивному розвитку. І кінцевим результатом даного процесу являється стан рівноваги між оточенням та когнітивними структурами особистості.

За визначенням Ю.О. Александровського, психічна адаптація - це результат діяльності цілісної самокерованої системи, "що забезпечує діяльність людини на рівні "оперативного спокою", дає змогу їй не тільки оптимальніше протидіяти різним природним і соціальним чинникам, але й активно і цілеспрямовано впливати на них". [2, с. 85].

С.Д. Максименко, розглядає психічну адаптацію, як "процес взаємодії особистості з середовищем, при якому особистість повинна враховувати особливості середовища й активно впливати на нього, щоб забезпечити задоволення своїх основних потреб і реалізацію значимих ланцюгів".

Балл Г.О. вважає, що адаптація – це тенденція "до встановлення рівноваги між індивідом і середовищем за умови, що індивід(як активна підсистема) не руйнується і, більше того, підтримуються визначені параметри його функціонування".

Тому, адаптація – це складний процес соціалізації індивіда, який потребує розгляду поєднаних ключових взаємо незмінних дій: внутрішніх, що спрямовані на зміну внутрішнього світу особистості та зовнішні – базуються на перетворення умов зовнішнього середовища.

Соціальна адаптація - це процес пристосування особистості до умов, яких вимагає соціальне середовище, інтеграція індивіда до соціальних груп, формування належної системи відносин з іншими особистостями, дії індивіда, які спрямовані на засвоєння стабільних умов суспільства, усвідомлення цінностей та норм даного соціального середовища. Соціальна та психологічна адаптація являються взаємозалежними, так як психологічна адаптація індивіда включає в себе ключові компоненти, які необхідні для реалізації соціальної адаптації, вона є початком для тривалого процесу [3, с. 105].

Безпосередньо на процес розвитку адаптації впливають індивідуальні особистості, такі як:

- Особливості темпераменту (інтенсивність, ригідність, темп реакції, пластичність);
- Індивідуальні психічні ознаки (почуття, увага, мислення, пам'ять);
- Риси характеру особистості (комунікабельність, лінь, відповідальність, ініціативність, інтерес);

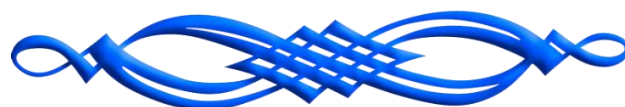
За словами П. Кузнецова, соціальна адаптація – це цілісний, неперервний, динамічний, відносно стійкий процес встановлення відповідності між рівнем актуальних на даний момент потреб особистості і наявним, або перспективним рівнем задоволення цих потреб. Можна підсумувати, що адаптацію обумовлюють потреби індивіда, які є важливими на даний момент. При цьому задоволення цих потреб в результаті визначає чи відповідає особистість соціуму, що і є власне адаптація. Відповідність до соціуму визначається: пристосуванням до навколишнього світу, включенням до соціальних груп, взаємодією з іншими особами та засвоєнням соціальних норм та правил . [4, с. 86-87].

Соціальна адаптація є, в певній мірі, процесом та результатом налагодження спільної відповідності між потребами особистості та вимогами, яких вимагає соціальне середовище.

Вплив даних чинників на соціальну адаптацію особистості до нових умов перебування, роботи, колективу чи групи залежить від адаптивних особливостей особистості. Саме вони визначають у подальшому наскільки швидко та як саме адаптується особистість, успішно чи не успішно.

Список використаних джерел:

1. Агаєв Н. А. Соціально-психологічні аспекти адаптації особистості в умовах військової діяльності. Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. За ред. С. Д. Максименка. К., 2005. Т. VII. Вип. 5, С. 6-10.
2. Адаптація дитини до школи. Упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Плавник. К., 2003. 111с.
3. Актуальні проблеми соціальної адаптації військовослужбовців та членів їх сімей. Під. Ред. Рубцова. К., 2011. 346 с.
4. Безпалько О., Савич Ж. Спілкуємось та діємо: Навч. -метод, посіб. К.,: Навч. Книга, 2002. 112 с.

*Денис Гуменюк,
здобувач освіти*

*НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Ангелія Вольська, кандидат економічних наук, доцент
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ САМОТНОСТІ В ПСИХОЛОГІЧНОМУ КОНТЕКСТІ

Самотність – це важкий психічний стан, поряд з яким, найчастіше, наявний поганий настрій і важкі переживання.

Глибоко самотні люди, як правило, нещасливі, вони мають мінімум соціальних контактів, їх особисті взаємини з людьми або обмежені, або зовсім відсутні. Взагалі, це відчуття у людини – один з найсильніших стресів. Але до самотності не завжди призводить соціальна ізольованість індивіда. Можна постійно знаходитися серед людей, контактувати з ними і разом з тим відчувати свою психологічну ізольованість від них, тобто самотність. Але міра самотності, яку відчуває людина не залежить від кількості років проведених нею без контактів з людьми – люди, які все життя прожили на самоті, інколи відчують себе менш самотніми, ніж ті, яким постійно доводиться часто спілкуватися з оточуючими. Та, незалежно від того, за яких умов людина відчуває себе самотньою, цей стан проявляється в таких симптомах психічних розладів як: відчуття нудьги та пригніченості, відчуття страху, тривоги, скорботи та гніву.

Багато сучасних дослідників, відзначає Ю. Л. Левченко зійшлися на тому, що стан самотності пов'язаний з переживанням людиною своєї «випадковості» в світі, неприродності своєї об'єднаності з іншими, «штучності» свого перебування у людському співтоваристві, відчуттям порушення гармонійних відносин з природою, яка перетворилася на «оточуюче середовище» [14, с.308]. Парадокс стану самотності, внутрішнє відокремлення полягає в тому, що людина найбільш гостро відчуває самотність у ситуації примусового спілкування – у колі своїх колег, на різних зібраннях (так звана «внутрішня самотність» – термін Н. Хамітова [2, С. 102]).

Самотність відчуття суб'єктивне. Людина може жити на одинці з собою і не відчувати себе самотньою, а може завжди перебувати в різних групах людей, бути в центрі уваги – і все-таки почуватися самотньою, не задовольняючи своєї потреби в емоційному спілкуванні, яке не можна замінити ніяким іншим його видом [3, с.18].

Крім того, самотність супроводжується деякими типовими симптомами. Зазвичай самотні люди відчувають себе: психологічно ізольованими від останніх людей; нездатними до нормального міжособистісного спілкування; нездатними до встановлення з оточуючими інтимних міжособистісних відносин таких як дружба чи кохання.

Таким чином, мова йде не просто про зовнішню та випадкову самотність

– відокремленість, а про самотність, яка може бути і в комунікації, і як наслідок комунікації. Автори чітко підкреслюють багатовимірність стану самотності. Таким чином, психологія досліджує передусім зовнішню самотність, але, як і філософія, може звернутися й до феномена внутрішньої самотності. Однак, напевно, психологія та філософія розглядають різні аспекти внутрішньої самотності. Психологія досліджує вияви внутрішньої самотності в психічному житті людини, тоді як філософія розглядає їх у людській екзистенції.

Соціологи встановили, що кількість самотніх людей в розвинутих країнах постійно зростає. Про це свідчать наступні данні: не більше 1-2% опитаних стверджують, що ніколи в житті не відчували самотності, натомість приблизно 10-30% стверджують, що пережили таке почуття хоча б раз в житті. А опитування проведене з метою виявлення слів, які на думку людей різного віку, статі та соціального статусу, характеризують наш час, виявило, що у 83% відповідей зустрічаються такі слова як «особистість», «судження» та «самотність». Це свідчить не тільки про поширеність, а й усвідомленість проблеми самотності теперішнім суспільством.

Самотні мають нахил до недолюблювання інших, особливо товариських і щасливих людей. Спілкуючись, вони більше говорять про себе, ніж інші, частіше змінюють тему розмови. Також вони повільніше реагують на висловлення партнера по спілкуванню. Самотні легко роздратовуються в оточенні інших людей, більш агресивні, мають схильність до надлишкової, не завжди виправданої критики оточуючих, часто спричиняють тиск на інших. Самотні люди не можуть по-справжньому розважатися в компаніях, вони відчують труднощі, коли їм необхідно кому-небудь зателефонувати, домовитись про щось, розв'язати певне особисте чи ділове питання.

Встановлено, що самотність залежить від того, як людина до себе відноситься, тобто від її самооцінки. У багатьох людей почуття самотності пов'язане з явно заниженою самооцінкою. Відчуття, що нею породжується, нерідко призводить до появи у людини почуття непристосованості і нікчемності.

В своєму дослідженні Брегг представив дані, які зв'язують самотність і депресію, і потім довів, що самотність не завжди потрібно асоціювати з депресією. Люди самотні й подавлені зазвичай виражають свою невдоволеність як соціальними, так і несоціальними аспектами свого життя, тоді як ті, що не відчують почуття пригніченості, стурбовані лише соціальною невдоволеністю. Та все ж було б помилкою не помічати добре помітний перехід від стану самотності до стану депресії. Втрата соціальних зв'язків або їх дефіцит, в якому індивід сам себе звинувачує, безумовно, призводить до депресії, і немає нічого випадкового в тому, що самотність і депресія тісно пов'язані.

Спосіб реагування людини на самотність – депресія чи агресія – залежить

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

від того, як людина пояснює свою самотність. При внутрішньому контролі частіше виникає депресія, а при зовнішньому – агресія.

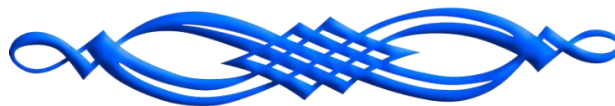
У виникненні самотності важливу роль відіграє соціальна адаптація – явище, яке пов'язане з індивідуальними особливостями людини, і з позицією особистості в суспільстві. Феномен самотності виникає при неуспішній адаптації. Через побоювання негативних результатів прояву ініціативи у встановленні міжособистісних контактів людині стає все важче долати самотність, і страх, породжений колишнім невдалим досвідом, сприяє створенню ситуації, яка ще більше посилює відчуття самотності.

Подолати самотність людина може лише в тому випадку, коли вона є психологічно відкритою до конструктивного діалогу, коли бачить і поважає цінність іншого «Я», намагається його зрозуміти. Одним із підґрунть, на основі якого відбувається єднання людей і подолання їхньої самотності, є любов. «І перш за все нам хочеться абсолютного подолання самотності. Любов представляється нам єдиним почуттям, здатним перемогти його».

Отже, повністю подолати самотність неможливо, але, напевно, й непотрібно. Сучасна людина повинна зрозуміти природу самотності. Особистість, перш за все, має бути внутрішньо вільною, і в той же час стати повноцінним суб'єктом людської діяльності. А це означає: оволодіти глибинами міжлюдського спілкування, навчитися жити в умовах зростаючої соціокультурної комунікації, знайти мову поза суб'єктних відносин з природою.

Список використаних джерел:

1. Левченко Л. Ю. Історичні форми самотності в контексті людського буття II Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. Переяслав-Хмельницький, 2002. Вин. 3. С. 307-314.
2. Хамітов Н. В. Філософія і психологія статі: Самотність жіноча і чоловіча: люди туги і люди нудьги. Київ: Ніка- Центр. 2001. 222с.
3. Кон И. Многоликое одиночество. Популярная психология: Хрестоматия. Москва : Просвещение, 1990. 399с.

Ольга Гуменюк,

здобувач освіти

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Ярослава Топорівська,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ЕМОЦІЙНЕ ВИГОРАННЯ У ПРЕДСТАВНИКІВ РІЗНИХ ПРОФЕСІЙ

Глобальні зміни сучасного життя зруйнували звичні соціальні зв'язки, які призвели до завищених очікувань у професійній діяльності людини, тим самим суттєві психоемоційні навантаження все частіше призводять до розвитку небажаних психологічних станів. Через недостатню обізнаність фахівців різних професій щодо збереження свого психологічного здоров'я, відсутність умінь ефективно долати стресові ситуації призводять до ускладнень у професійній діяльності, в сім'ї, у взаємодії з оточуючими, сприяють зниженню працездатності, виникненню депресивних станів і, як наслідок впливу цих та інших факторів, у них формується синдром «емоційного вигорання».

Синдром емоційного вигорання – це фізичне, емоційне чи мотиваційне виснаження. Це явище, зазвичай, розцінюється як стрес-реакція у відповідь на виробничі й емоційні вимоги, при цьому людина надто віддана професійній діяльності та водночас зневажає сімейне життя чи відпочинок. Таке тривале порушення рівноваги неминуче призводить до синдрому емоційного вигорання, отже, є наслідком стресу, яким людина не здатна керувати. Цьому передуює стан, коли людина підсвідомо накопичує негативні емоції, а не звільняється від них [1].

Згідно з ВООЗ, існує три основні симптоми емоційного вигорання:

- почуття виснаження або втоми: призводить до порушення сну, зниження імунітету, проблем із концентрацією уваги;
- інтелектуальна й емоційна дистанція з роботою: відчуття негативу та цинізму відносно ситуацій, пов'язаних із роботою, відірваність від колективу, відсутність мотивації, негативне сприйняття реальності;
- зниження професійної ефективності: відчуття неспроможності справитися зі своїми робочими обов'язками, внаслідок цього з'являються сумніви у власних здібностях і компетентності [2].

Дж. Грінберг виокремив п'ять етапів наростання психічної напруги, пов'язаної з професійною діяльністю, і позначив їх як «стадії емоційного вигорання»:

1. Людина задоволена своєю роботою. Але постійні стреси поступово зменшують енергію.
2. Спостерігаються перші ознаки синдрому: безсоння, зниження працездатності та часткова втрата інтересу до своєї справи.

3. На цьому етапі людині так важко зосередитися на роботі, що все виконується дуже повільно. Спроби «надолужити згаяне» перетворюються в постійну звичку працювати пізно ввечері або у вихідні.

4. Хронічна втома проектується на фізичне здоров'я: знижується імунітет, простудні захворювання перетворюються в хронічні, проявляються «старі» болячки. Люди на цьому етапі зазнають постійного невдоволення собою й оточуючими, часто сваряться з товаришами по роботі.

5. Емоційна нестабільність, занепад сил, загострення хронічних захворювань – це ознаки п'ятої стадії синдрому емоційного вигорання [3].

Міжнародний кадровий портал hh.ua провів опитування серед українців.

Представники яких професій більше за інших схильні до емоційного професійного вигорання та які методи протистояння цьому стану вважаються дієвими, дізнавалися фахівці порталу hh.ua у своєму новому дослідженні.

На думку українців, до ТОП-5 професій, представники яких більше за інших перебувають у зоні ризику, наражаючись на те, щоб відчувати й пережити стан емоційного вигорання, належать учителі, медики, банкіри, соціальні працівники та продавці (рис. 1.). Дані опитування демонструють, що саме представники соціономічних професій (тип роботи «людина – людина») більше за інших схильні до СЕВ (синдрому емоційного вигорання) [4].

Рис. 1. Представники різних професій які схильні до емоційного вигорання

Українці справляються з емоційними проблемами загалом і з синдромом емоційного вигорання зокрема, використовуючи ефективні методи боротьби з емоційним вигоранням (рис.2.).

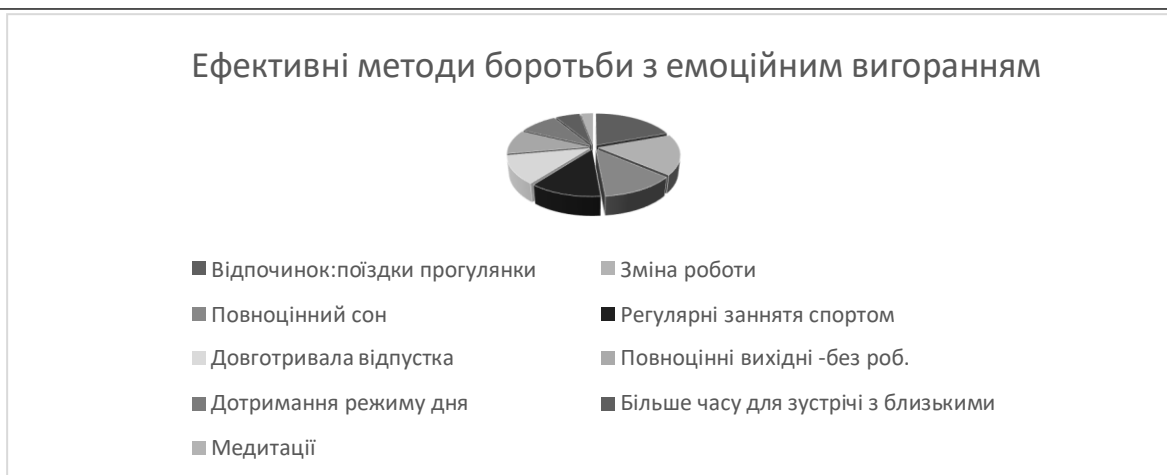

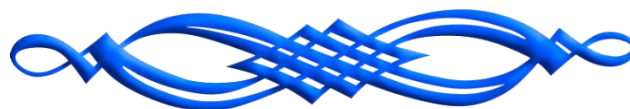
Рис. 2. Ефективні методи боротьби з емоційним вигоранням

Отже, синдром «професійного вигорання» є найбільш поширеним у сучасному світі. Синдром «професійного вигорання» розглядається психологами як один із проявів стресу, з яким стикається людина у власній професійній діяльності. Цей термін – загальна назва наслідків тривалого робочого стресу і певних видів професійної кризи. При появі і розвитку ознак емоційного вигорання необхідно звернути увагу на покращення умов праці (організаційний рівень), характер взаємостосунків у колективі (міжособистісний характер), особистісні реакції і захворюваність (індивідуальний рівень).

Суттєва роль у боротьбі з синдромом емоційного вигорання відводиться самій людині. Для попередження синдрому «професійного вигорання» необхідно дотримуватися рекомендованих принципів власної поведінки та професійної діяльності: планування та нормування педагогічної діяльності, обов’язковий відпочинок, розваги та посильні і приємні фізичні навантаження, психологічне розвантаження, уникання нездорової конкуренції та терпіння.

Список використаних джерел:

1. Емоційне вигорання або синдром двадцять першого століття. URL : <https://cutt.ly/DM79ojQ> (дата звернення: 18.10.2022).
2. Емоційне вигорання на роботі. 8 способів впоратися з синдромом. URL : <https://cutt.ly/kM5SmVa> (дата звернення: 17.10.2022).
3. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. К. : Педагогічна думка, 2016. 219 с.
4. ТОП-5 професій, представники яких найбільш схильні до «емоційного вигорання». URL : <https://cutt.ly/vM5SCUJ> (дата звернення: 10.11.2022).

*Анастасія Данілкова,
здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Людмила Комарніцька,
кандидат філологічних наук, викладач
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

МІЖОСОБИСТІСНІ ВІДНОСИНИ, ЯК ПОКАЗНИК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ ГРУПИ

Структура соціально-психологічного клімату колективу визначається системою відносин між його членами і може бути охарактеризована елементами, що представляють собою синтез суспільних і міжособистісних відносин. Через суспільні відносини розкривається соціальний зміст особистих стосунків людей в колективі.

Міжособистісні відносини – це організаційно-технологічна взаємодія, статусно-рольовий взаємозв'язок, адміністративно-психологічний взаємовплив, емоційно-логічне взаємопізнання [2]. Вони виникають на основі предметно-практичної діяльності колективу, задаються матеріально-технічними, організаційно-управлінськими та іншими умовами його життєдіяльності. Єдність змісту суспільних і міжособистісних відносин постає у вигляді взаємовідносин людей (співпраці, згуртованості, сумісності, дружби), а також у вигляді якостей особистості, від яких залежать психологічні особливості спілкування людей в колективі [3, с. 107].

Істотним показником особливостей взаємовідносин у колективі є форми звернення як засобу вербального спілкування. Переважання одних форм звертання – наказів або прохань, пропозицій чи питань, обговорень або порад – характеризує особливості взаємин у колективі й тим самим слугує показником соціально-психологічного клімату. Вивчення комунікативних зв'язків у колективі за числом і спрямованістю контактів, за їх змістом може свідчити про стан взаємин у ньому.

Неблагополучний розвиток взаємин призводить до поступового відокремлення окремих членів колективу, скорочення числа контактів в ньому, до переважання опосередкованих способів зв'язку. Сутність кожної людини відкривається тільки в зв'язках з іншими людьми і реалізується у формах колективної взаємодії, у процесах спілкування. Через взаємини людина усвідомлює свою суспільну цінність. Таким чином, самооцінка виступає в якості групового ефекту, як одна з форм прояву соціально-психологічного клімату. Оцінка свого становища в системі суспільних відносин і особистих зв'язків породжує почуття більшої чи меншої задоволеності собою та іншими.

Переживання взаємин відбивається на настроях, викликає поліпшення або погіршення психологічного самопочуття людини. За допомогою наслідування, навіювання, переконання різні настрої в колективі поширюються на всіх людей і, відбиваючись у їхній свідомості, створюють психологічний фон колективного життя. Психологічне самопочуття і настроїв

характеризують психічний стан людей та свідчать про якість соціально-психологічного клімату в колективі.

Самооцінка, самопочуття і настрої – це соціально-психологічні явища, цілісна реакція на вплив мікросередовища і всього комплексу умов діяльності людини в колективі [1]. Вони виступають як суб'єктивні форми прояву соціально-психологічного клімату.

На різних етапах розвитку трудового колективу спостерігається динаміка емоційності відносин. На першому етапі становлення колективу головну роль відіграє емоційний фактор (відбувається процес психологічної орієнтації, встановлення зв'язків і позитивних взаємовідносин). На етапі ж колективного навчання все більшого значення набувають когнітивні процеси, й кожна особистість виступає не тільки як об'єкт емоційного спілкування, але як носій певних особистісних якостей, соціальних норм і установок.

За своїм значенням соціально-психологічний клімат близький до поняття згуртованості колективу, під яким розуміється ступінь емоційної прийнятності, задоволеності відносинами між членами групи. Згуртованість колективу утворюється на основі близькості уявлень членів групи з істотних питань життєдіяльності їхнього колективу.

У структурі взаємин у студентському колективі можна виділити кілька сфер: офіційну, суспільно-політичну й побутову, а також їхній невід'ємний аспект – систему особистісних психологічних відносин. Офіційні взаємини визначаються статутом ЗВО. Суспільно-політичні взаємини пов'язані з контактами студентів у період проведення різних зібрань, диспутів, бесід, на вечорах художньої самодіяльності, спортивних змаганнях тощо.

Цікавим є той факт, що оцінка міжособистісних відносин у студентських групах знижується зі збільшенням віку студентів. Відповідність між віком і курсом дозволяє стверджувати, що фактор спільного навчання впливає на оцінку взаємин не сам по собі, а переломлюючись через систему факторів, серед яких провідна роль належить віковому. Студентська молодь відчуває потребу в міцній дружбі, близькій людині, відвертості й довірі, шукає приклад для наслідування [5, с. 83].

Існує така закономірність: чим вищий рівень розвитку групи, тим сприятливіші умови вона створює для виявлення кращих ознак особистості. І навпаки, чим нижчий рівень розвитку групи, тим більше існує можливостей для виявлення її негативних ознак. Завдяки визначеним позитивним нормам стосунків у колективі людина має поводитися позитивно щодо своїх товаришів у групі.

Вважається, що міжособистісні стосунки, як вияв соціальної активності особистості, містять у собі можливість вибору різноманітних варіантів поведінки, різних способів діяльності, адекватних конкретним суспільним відносинам і тим умовам, за яких вони реалізуються. Обираючи спосіб поведінки, людина має встановлювати нові зв'язки з людьми, що є проявом не лише її соціальної активності, а й групи. Ось чому високий рівень міжособистісних стосунків не можна нав'язати ззовні. Важливо, щоб вони

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

були результатом усвідомлення та активності самих людей. Отже, особистісні стосунки передбачають свободу вибору і мають моральну спрямованість.

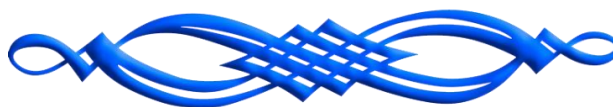
Важливою умовою формування хороших міжособистісних відносин є не розчленення в колективі й не внутрішня ізоляція, а колективізм – це головний і вірний шлях до зміцнення міжособистісних стосунків .

Кожний студентський колектив має свого наставника, вихователя в особі куратора, який надає різнобічну допомогу в організації й згуртованості колективу, бере участь у суспільних заходах групи. Студентська молодь, особливо на перших курсах, не має ще необхідного життєвого досвіду, не навчилася самотійно здійснювати колективно-навчальну й виховну функції. Куратор зобов'язаний враховувати, що вчорашній школяр за роки навчання звик до того, що в суспільних і навчальних справах він постійно одержує допомогу з боку класного керівника. Тому роль куратора полягає насамперед у згуртуванні колективу, подоланні відчуженості у відносинах між студентами, особливо на першому курсі. Роль куратора специфічна, вона не настільки офіційна й категорична, як це характерно для виробничих і армійських колективів. Куратор покликаний насамперед організувати молодь для досягнення суспільно-значимих цілей, розвиваючи почуття громадського обов'язку, творчу ініціативу й самотійність [4].

Отже, міжособистісні відносини мають досить вагомий вплив на формування соціально-психологічного клімату студентської групи і тут до уваги потрібно брати не лише відносини студент-студент, а й відносини студент-викладач. Всі міжособистісні зв'язки кожного члена колективу прямо чи опосередковано впливатимуть на соціально-психологічний клімат всієї групи.

Список використаних джерел:

1. Бурлачук Л. Ф. Психодіагностика (психодіагностический инструментарий и его применение в условиях социальных служб). Киев: А.Л.Д., 1995. 387 с.
2. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психологической диагностике. Київ: Освіта, 1989. 200 с.
3. Карамушка Л. М. Психологічне управління. Київ: Міленіум, 2003. 344 с.
4. Матюша І. К. Особистість і колектив як цілісна гармонійна система (психолого-педагогічний аспект) : навч.-метод. посіб. Київ: ІЗМН, 1997. 188 с.
5. Рыбакова М. М. Конфликт и взаимодействие в педагогическом процессе. Москва: Академия, 1999. 163 с.

Дмитро Деркач,

*здобувач освіти ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Анатолій Михальський, кандидат медичних наук, доцент
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ В ДОСЛІДЖЕННІ СИСТЕМИ ЕМОЦІЙНИХ СТАВЛЕНЬ ДОШКІЛЬНИКА

У дошкільному віці дитина долучається до загальнолюдських цінностей, встановлює перші взаємини з людьми, у неї бурхливо розвивається емоційна сфера. Це вік первинного етапу соціалізації в житті дитини.

Проблема розвитку емоційної сфери дітей та її особливостей у період дошкільного віку є актуальною як у теоретичному, так і практичному аспектах. Їх вивченням займалися як зарубіжні так і вітчизняні вчені (Д. Гоулман, Дж. Майер, К.Е. Ізард, П. Селовей, О. В. Запорожець, О. Л. Кононко та ін.).

Різні аспекти ставлення і самоствавлення досліджували такі відомі психологи, як Г. Костюк, К. Роджерс, О. Леонтьєв, В. М'ясищев, С. Рубінштейн, М.Савчин. У своїх роботах вони відзначали багатогранність цього психологічного феномена та різноманітність аспектів його вивчення.

Першопрохідцем у сфері вивчення самооцінки можна назвати У. Джемса, який почав вивчати цей феномен ще 1892 року у рамках вивчення самосвідомості. Він вивів формулу, за якою самооцінка прямо пропорційна успіху і обернено пропорційна домаганням, тобто потенційним успіхам, яких індивід мав намір досягти.

У психоаналітичній теорії розглядається положення, про те, що відкладене у свідомості індивіда уявлення про себе є неповним, спотвореним і не відповідає дійсності. На думку З. Фрейда самооцінка складається під тиском конфлікту між внутрішніми спонуканнями та зовнішніми заборонами, через такий постійний конфлікт, адекватна самооцінка неможлива.

У гуманістичній теорії А. Маслоу, Р. Мей, Р. Олпорт, К. Роджерс дотримувалися погляду, згідно із яким образ, що складається в індивіда про себе, може бути неповним, спотвореним. Щоб перетворити цю картину і досягти адекватної самооцінки, потрібно змінити реальну систему відносин, у якій вона склалася, а саме змінити соціальну позицію особистості, систему її взаємин з іншими людьми.

Перші прояви самоствавлення у дітей можуть спостерігатися вже в ранньому віці (на другому році життя), у цей період формується глобально-позитивне, «дифузне», нестійке ставлення до себе, запозичене з відношення дорослих та залежне від оцінок дорослого (М. І. Лисіна, О. О. Смирнова, Р. Х. Шакуров).

Саморозвиток образу, на думку М. Лисіної, відбувається по спіралі і має циклічний характер. Якщо знання про себе складається переважно в індивідуальному досвіді дитини, то ставлення до себе й оточуючих – у процесі її спілкування. Саме в умовах спілкування активізується афективна сторона образу самого себе і накладається глибокий емоційний відбиток на формуванні у дитини уявлень про власні можливості.

Лише на певному етапі розвитку своєї самосвідомості діти переходять від уявлення про себе до думки про себе. Важливу роль у цьому, на думку П.Р.

Чамати, відіграє зміна умов життя дитини, зокрема, її вступ у дитячий колектив, коли виникає життя, відмінне від родинного, в якому з'являються оцінні стосунки, що формують самооцінку.

До кінця дошкільного віку ставлення дитини до себе стає «диференційованим, вибірковим і набуває стабільності», дитина починає керуватися внутрішнім ставленням до своїх достоїнств, у неї формується власна незалежна думка про себе (М. І. Лисіна, Є. О. Смирнова).

Самооцінка формується з урахуванням оцінок оточуючих, оцінки результатів своєї діяльності, і навіть з урахуванням співвідношення реального й ідеального ставлення до себе.

У дошкільному віці формується найбільш складний компонент самосвідомості – самооцінка, і залежно від того, як дитину оцінює дорослий, складається оцінка себе.

У цей найважливіший період розвитку особистості складається не менш важливий компонент самосвідомості – усвідомлення себе у часі. Дитина спочатку живе тільки справжнім. З накопиченням та усвідомленням свого досвіду їй стає доступним розуміння свого минулого. Здатність усвідомлювати майбутнє складається у старшому дошкільному віці.

У старшому дошкільному віці дитина, пізнаючи навколишній світ, робить подальші кроки у пізнанні себе самої. Об'єктами її самопізнання стають окремі частини тіла, дії, мовні акти, вчинки, переживання і особисті якості [2, с. 42].

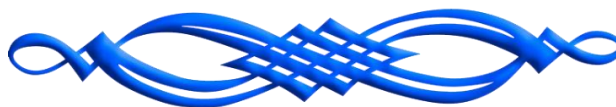
Формування в дошкільників ціннісного самоствавлення відрізняється наявністю прямого і зворотного зв'язку та тісним взаємовпливом між усіма складовими моделі. Кожен віковий етап має певну специфіку розвитку структурних складових і характеризується ускладненням ціннісного самоствавлення в процесі змінювання ціннісно-сміслового ставлення до себе та інших. [3, с. 162].

На сьогоднішній день самоствавлення особистості розглядається як емоційний компонент самосвідомості. Який виникає на основі залучених у раціональні моменти самосвідомості переживань, що виступають критерієм позитивної або негативної сигнальності форм самоствавлень [1, с. 51].

Виходячи з вище наведеного, можна відзначити, що самоствавлення і ставлення до інших є утвореннями, що визначають особистісне становлення дитини.

Список використаних джерел:

1. Горбатих В.В. Самоствавлення особистості як емоційний компонент самосвідомості. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки.* № 2(13). 2010. С.48-52.
2. Горбатих В. В. Індивідуальні особливості самоствавлення дітей старшого дошкільного віку. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології».* Вип. 13. 2011. С. 39-48.
3. Рейпольська О.Д. Теоретико-методичні засади формування у дошкільників ціннісного самоствавлення : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 / Київ. Інститут проблем виховання НАПН України. 2021. 522 с.

*Олександра Домаскіна,
здобувач вищої освіти
Одеського державного аграрного університету
Науковий керівник: Інна Федорова,
викладач кафедри філософії, історії і політології
Одеського державного аграрного університету,
Україна, м. Одеса*

ВПЛИВ СУЧАСНИХ СИСТЕМ ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасні реалії життя в соціумі пропонують нам все більше нового і цікавого. Люди пристосовуються до сучасності в усіх сферах свого життя. Сферу виховання теж не обійшло. Так як сфера виховання є однією з найважливіших соціальних сфер життя суспільства, то і зміни відбулись доволі цікаві. Розберемо 5 найпопулярніших сучасних систем виховання в Україні.

Система Гленн Доман – система американського фізіотерапевта, сенс якої полягає в навчанні та застосуванні фізичних вправ з раннього віку. Вже з 3-6 місячного віку потрібно поступово вводити фізичні вправи, а з першого року життя застосовується навчання математики та читанню. Основами навчання вважається вивчення слів не по буквах і складах, а за картками з написаними словами і картинками. Основним віком для розвитку методом Домана визначається вік до 7 років. Така система допомагає виховати максимально освічену і розумну особистість з гнучким розумом.

Система Марії Монтесорі – система італійського педагога, за допомогою якої особистості дається повний вільний вибір занять за інтересами, що базуються на власному досвіді, а не розповідями дорослих. Таким чином індивід розвиває навички в ігровому процесі, вільно переміщаючись класом (в процесі навчання). Письму, в запропонованому методі розвитку, дитина навчається раніше, ніж будь-яким іншим умінням. Особистості за цією системою виховання стають максимально усвідомленими у свої поглядах. Це впевнені в собі люди в майбутньому, які точно знають чого вони хочуть і як саме вони цього будуть досягати.

Система Нікітіних – в основі цієї методики лежить спостереження Бориса і Олени Нікітіних за власними дітьми. Однією з основ принципів навчання вважається створення правильного навколишнього середовища: для фізичного розвитку потрібен спортивний куточок, різний інвентар і пристосування, для розумової активності і розвитку інтелекту. Тому простір варто заповнити різними таблицями, схемами, буквами, картами тощо. Також в рамках методики ви знайдете різні варіанти головоломок, задач, більшість з яких вирішуються із застосуванням різних предметів (пластиліну, олівців, кубиків тощо). Такий спосіб виховання формує всесторонній розвиток особистості, як фізичний так і розумовий.

Система Сесіль Лупан – в основі цієї методики виховання лежать принципи Гленна Домана, якого ми згадували раніше. При цьому Сесіль вирішила підкоригувати вчення фахівця, доповнивши і змінивши його за особистими спостереженнями і відкриттями: розвиток – процес суто

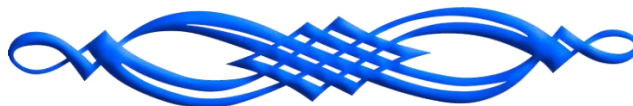
індивідуальний і потрібно звертати увагу не на вікові критерії, а на творчі і розумові здібності кожного. Якщо дитина любить шуміти всім, що трапляється під руку, можливо її розвитку допоможуть музичні інструменти (для початку іграшкові), якщо вона любить малювати – надайте їй таку можливість. Спостерігайте саме за своїм малюком, і вам набагато простіше буде зрозуміти, що допоможе стати йому успішним. Ця система поєднує в собі елементи системи Марії Монтесорі з принципами Гленна Домана. Як результат можна виховати творчу людину з високими розумовими здібностями[2].

Вальдорфська педагогіка – ця методика може застосовуватися у шкільному віці. Ґрунтується вона на вченні австрійського мислителя Рудольфа Штайнера. У центрі цієї методики не ранній інтелектуальний розвиток, а розкриття індивідуальності через культуру і творчість. Читання і письмо діти починають вивчати практично з 12 років, а ось до чарівного світу казки, співу і танців занурюються з перших днів навчання. Також відсутня система оцінювання, а нові знання дитина отримує тільки тоді, коли до них готова. Сучасна техніка (планшети, мобільні телефони, комп'ютери тощо) в даній системі виховання не є позитивним моментом, гаджети тільки заважають розкриттю творчого потенціалу малюка. Елементи цієї системи дійсно використовують у школах зараз. Наприклад, відсутність системи оцінювання в молодших класах. Це допомагає дітям не накопичувати почуття конкуренції і стресу з самого початку шкільної освіти [3, с. 64].

Як можна побачити всі 5 методик виховання направлені на формування ментально здорових, творчих, розумово і фізично розвинених, гнучких розумом і впевнених в собі особистостей. Вимальовується дуже яскрава картина майбутнього українського суспільства. Але у кожній монеті є й інша сторона. Наприклад, при першій системі виховання, система Гленн Доман, дитині може не сподобатися раннє навчання і вона почне перенасичуватись цим, в результаті чого зненавидить будь-яке навчання і ми отримаємо зовсім протилежний ефект. Вальдорфську педагогіку, на мою думку, в українському суспільстві важко втілити. Бо за цією методикою діти починають вчитися писати і читати лише у 12 років, коли середній вік дітей першокласників 6-7 років. Це може спричинити кепкування з боку однолітків і неспроможність дитини адаптуватися в школі та в подальшому суспільному житті.

Список використаних джерел:

1. Красовська О.Ю. Маркетинговий моніторинг як інструмент дослідження світового ринку вищої освіти. [Електронний ресурс]: стаття. URL: http://ir.duan.edu.ua/bitstream/123456789/449/1/Krasovska_statya.pdf (дата звернення 19.11.2022р.)
2. Системи виховання дітей: огляд найпопулярніших [Електронний ресурс]: стаття. URL: <http://www.stb.ua/psychology/ua/2017/02/14/sistemy-vospitaniya-detej-obzor-samyh-populyarnyh/> (дата звернення 19.11.2022р.)
3. Алексеенко Т. Ф. Виховний потенціал сім'ї в сучасних умовах /Т. Ф. Алексеенко // Український соціум. Київ, 2008. С. 63-67.

*Катерина Забельська,
здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Людмила Комарніцька,
кандидат філологічних наук, викладач
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ПРОБЛЕМА ВІКОВИХ ВІДНОСИН У СІМ'Ї

Сучасна сім'я та її проблеми є об'єктом дослідження низки наук – психології, педагогіки, соціології, демографії, економіки. Пов'язано це, насамперед, з тим, що сім'я становить основу функціонування суспільства шляхом соціокультурного і фізичного заміщення поколінь. Сім'я є найскладнішою підсистемою суспільства, виконуючи найрізноманітніші функції, найголовніша з яких – відтворення людства у всіх сенсах. Сім'я розглядається в науці як колыска цивілізації та скарбниця культурних, духовних цінностей. Сімейні відносини – це складний феномен, складна психічна реальність, що включає міфологічні та сучасні рівні свідомості, індивідуальні та колективні, онтогенетичні, соціогенетичні та філогенетичні основи.

У процесі історичного розвитку відносини сім'ї та суспільства, сім'ї та особистості постійно змінювалися під впливом панівного у суспільстві способу життя, суспільних відносин, системи цінностей, а сімейні цінності були спрямовані на задоволення потреб держави, розвиток та вдосконалення суспільних відносин. Сімейні цінності у вигляді традицій передаються новим поколінням як модель поведінки у сім'ї та суспільстві.

Поняття «сім'я» у тлумачному словнику української мови окреслюється як «група людей, що складається з чоловіка, жінки, дітей та інших близьких родичів, котрі живуть разом» [2]. Однак, сім'я не просто сукупність або група людей, що разом живуть. Лихачов Б.Т у своїй праці «Філософії виховання» зазначає, «батьки та діти є економічним, юридичним, духовно-моральним єднанням, що характеризується взаємною любов'ю, чесністю, відкритістю у відносинах» [3].

Як у вітчизняній, так і в зарубіжній науці традиційно визнається провідна роль дорослого у соціалізації та психічному розвитку дитини. Соціальне середовище з перших днів життя дитини представлене їй, передусім, як система сімейної взаємодії. Саме батьки виступають для дитини єдиними носіями соціальних відносин та найважливішою сполучною ланкою із зовнішнім світом. Являючи собою складний вузол людських взаємин, що реалізуються в системі сімейної взаємодії та спілкування, сім'я саме в цій якості виявляється найважливішим фактором повсякденного існування та розвитку особистості.

Сьогодні одним із популярних підходів до аналізу проблеми міжвікової взаємодії в сім'ї є парадигма соціального конструкціонізму. Вона дозволяє розуміти вікову ідентичність членів сім'ї не лише з позиції їхньої ролі в сімейній структурі, але й через призму усвідомлення та переживання людиною своєї приналежності до певної вікової групи, інтерпретації вікових соціальних конструктів, що становлять систему вікового символізму культури [1]

Становлення вікової ідентичності протікає в контексті підвищення соціальної поінформованості, знань про свою та інші вікові групи, що формуються у процесі активної взаємодії з ними. Відповідно, її перебіг неможливо відслідковувати у відриві від інших контекстів соціалізації (гендерної, етнічної тощо), але можна сфокусувати дослідницький інтерес саме на ньому, звернувшись безпосередньо до «вікових переживань» людини.

У сім'ї дитина вперше стикається з проблемою вікових відносин з людьми у взаємодії з різними поколіннями, отримує перші моделі віково-специфічної поведінки. Саме в просторі сім'ї людина особливо інтенсивно включена у проблематику вікових відносин, що задається структурою сім'ї. Труднощі дослідження вікових відносин у сім'ї полягають в тому, що у внутрішньо-сімейній взаємодії покоління ідентичність багато в чому вплетена в рольову («мати», «батько», «дитина», «дід», «бабуся» та ін.), і у повсякденній свідомості невіддільна від неї.

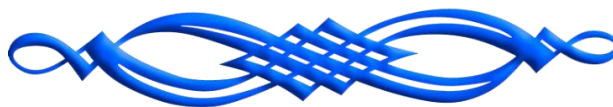
Однією з найяскравіших сфер вікової соціалізації є внутрішньо-сімейні норми, що задають основні вектори поведінки всіх членів сім'ї. Їхній конкретний зміст відображає уявлення сім'ї про аскриптивні вікові властивості, типові «вікові дисплеї», які в силу своєї «соціальної нормативності» є потужними регуляторами поведінки людини.

Особливу роль відіграють сімейні події, які мають «ініціувальний» сенс, тобто фіксують зміни вікового статусу членів сім'ї. У цьому контексті, сім'я виступає як один з основних просторів дорослішання та старіння. Важливо зауважити, що сучасні науки відмовляється від традиційного розуміння дорослішання та старіння як «усуспільнення» та «розусуспільнення», що дозволяє розглядати конструювання вікової ідентичності як безперервний процес, що триває протягом усього життя людини [1].

Таким чином, одним із важливих напрямів психолого-педагогічного супроводу сім'ї є створення умов для оптимізації міжвікової взаємодії, що сприятиме формуванню конструктивної вікової ідентичності всіх її членів. Незалежно від обраної форми (індивідуальна, групова, сімейна) така робота повинна сприяти вирішенню наступних завдань: створення умов для усвідомлення змісту вікових стереотипів та їхньої ролі у регуляції міжвікової взаємодії в сім'ї; створення умов аналізу значення міжвікової внутрішньо-сімейної взаємодії, усвідомлення її ресурсного значення всіма поколіннями сім'ї; створення умов формування позитивної вікової ідентичності членів сім'ї, усвідомлення свого віку як особистісного ресурсу.

Список використаних джерел:

1. Алексеенко Т. Ф. Виховний потенціал сім'ї в сучасних умовах / Т. Ф. Алексеенко // Український соціум. Київ, 2008. С. 63-67.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
3. Лихачев Б.Т. Философия воспитания. Москва, 1995. 282 с.

Анастасія Зарицька,

здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

*Науковий керівник: Віктор Федорчук, кандидат психологічних наук, доцент,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СТУДЕНТІВ- ПСИХОЛОГІВ

У підготовці фахівців-професіоналів, які би відповідали сучасним запитам розвитку суспільства, значну роль відіграють заклади вищої освіти. Саме зараз, в умовах війни, в Україні є підвищена потреба у кваліфікованих фахівцях у сфері практичної психології. У зв'язку з цим виникла гостра необхідність у підготовці висококваліфікованих фахівців з психології, у яких на належному рівні розвинені особистісно-професійні якості і, в тому числі, їхній емоційний інтелект (EQ).

Провідні вчені сходяться на тому, що загальний інтелект (IQ) є чинником академічної успішності студентської молоді, а високий рівень розвитку емоційного інтелекту сприятиме в побудові успішного особистого життя та професійної кар'єри в майбутньому. У діяльності сучасного психолога однією із головних професійно значущих (інтегральних) якостей виступає емоційний інтелект, який допомагає йому здійснювати ефективну міжособистісну взаємодію в професійній діяльності.

Серед західних учених, які розробляли концепції емоційного інтелекту, були Д. Гоулмен, П. Саловей, Дж. Майер, Д. Карузо, Г. Гарднер, Р. Бар-Он та ін.

Проблемі емоційного інтелекту присвячені праці таких українських вчених, як Г. Березюк, В. Зарицька, М. Кузнецов, Г. Кошонько, О. Льошенко, Е. Носенко, В. Коврига, О. Філатова, С. Челало та ін.

Поняття «емоційний інтелект» в психологічній науці стало вивчатися з 1990 р. завдяки працям американських дослідників Дж. Майєра та С. Саловея. Вони розглядали емоційний інтелект як підструктуру соціального інтелекту, представлену сукупністю когнітивних здібностей, спрямованих на ідентифікацію, розуміння і управління емоціями, і трактували його як здатність людини визначати емоції, інтерпретувати їх значення, а також використовувати їх продуктивно для оптимального мислення і вирішення проблем [4].

На сьогодні в психологічній науці є різні трактування поняття «емоційний інтелект», а саме: «емоційна здібність», «емоційна розумність», «емоційне самоусвідомлення», «емоційне мислення», «емоційна компетентність» тощо.

Ми приєднуємося до думки І. Мещерякової, яка пропонує розвиток емоційного інтелекту у студентів-психологів умовно розбити на п'ять етапів. Подамо в скороченому вигляді [2]. 1) Пізнання самого себе. У процесі самоусвідомлення людина починає «пробуджуватися», робити цікаві відкриття в розумінні свого внутрішнього світу, своїх емоцій і почуттів. 2) Уміння управляти емоційними станами дозволяє використовувати емоції для досягнення поставленої мети. Самоконтроль залежить від усвідомлення психологом того, що він відчуває в цей момент і які відчуває емоції, а також від розуміння, що відбувається навколо. 3) Розвиток уміння студентів-

психологів розпізнавати емоції інших людей, розуміти почуття партнера зі спілкування. Основою професійної діяльності психолога є механізм ідентифікації. 4) Оволодіння вмінням управління станами партнерів зі спілкування. 5) Формування емоційного інтелекту студентів-психологів – розвиток психологічного професіоналізму.

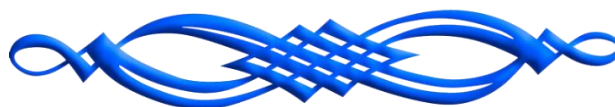
Враховуючи вимоги професійної діяльності до особистості (студента-психолога – доповнено нами А.Зарицька), Ю. Бреус запропонувала першочергові напрями розвитку емоційного інтелекту під час професійної підготовки у вищих навчальних закладах: розуміння власних емоцій та емоцій інших і, як результат, здатність до професійної рефлексії, усвідомлення себе як особистості, як професіонала, усвідомлення своїх дій, поведінки; самоконтроль і саморегуляція емоцій і, як результат, наявність особистісної професійної самосвідомості, професійних смислів (особистісні професійні знання, професійне ставлення до суб'єкта праці, професійні ідеали, норми та цінності, смислоутворюючі мотиви професійної діяльності); усвідомлення власних емоцій та управління ними і, як результат, збереження здоров'я особистості (фізичного, професійного, психологічного); використання емоцій, особливо в конфліктних ситуаціях і, як результат, здатність розв'язувати конфлікти у процесі професійної діяльності та підтримувати на належному рівні взаєностосунки з іншими людьми (співробітниками, керівниками, підлеглими) [2;3].

Власний досвід участі в розвивально-корекційних тренінгах дає підставу стверджувати, що він є ефективним способом формування у студентів-психологів навичок і вмінь саморегуляції психоемоційних станів, комунікативної компетентності, рефлексії, формування Я-концепції тощо.

Отож, розвиток емоційного інтелекту в студентів-психологів обумовлений тим, що їхня майбутня професійна діяльність вимагає від них добре розвиненої здатності до рефлексії ,і, як результат, здатності добре розуміти власні емоції та емоції оточуючих (клієнтів), уміння управляти ними, що дає можливість об'єктивно оцінювати себе та інших у процесі професійної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бреус, Ю. В. Емоційний компонент у структурі освіти вищого навчального закладу. // Гуманітарні аспекти формування особистості : Збірник статей VI Всеукраїнської наукової конференції, Львів : ЛДУ БЖД, 2012. С. 277-287.
2. Мещерякова И. Н. Формирование эмоционального интеллекта студентов-психологов в процессе обучения в вузе. // Вестник ТГУ. 2010. Вып. 1. С. 157–161.
3. Bar-On R. The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI) / University of Texas Medical Branch Psicothema, 2006. № 18, supl. pp. 13-25
4. Mayer J.D., Salovey P. The Intelligence of emotional intelligence / J.D. Mayer, P. Salovey // Intelligence. 1993. V.17. No 4. P. 433–442.ф

Софія-Марта Зенинець,

*здобувач освіти спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*

Науковий керівник: Наталія Панчук,

*кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології освіти
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*

Україна, м. Кам'янець-Подільський

РОЛЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ

Розуміння необхідності зміни цілей та завдань освітньої політики у світі свідчить, що найбільш важливим є використання інтелектуального потенціалу особистості у суспільстві, розробка та реалізація стратегії інтенсивного отримання знань. Саме результати розумової діяльності або інтелектуальної діяльності будуть визначати стратегію і тактику соціально-економічного розвитку будь-якої країни. Інтелектуальний потенціал є складовою гуманітарного потенціалу, і визначається через наступні компоненти: систему освіти, комп'ютерне забезпечення, системи зв'язку, бази даних на друкованих (бібліотеки) та електронних носіях, систему науки, об'єкти інтелектуальної власності. Проблему інтелекту висвітлювали у своїх працях щодо індивідуальних властивостей особистості вітчизняний науковець А.А. Палій, щодо інтелектуального потенціалу українські дослідники В.М. Бережний, А.С. Голованов, Л.В. Сохань тощо.

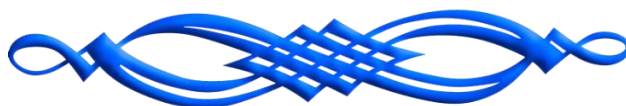
Існує багато точок зору на визначення інтелекту, зокрема: «1) інтелект – це загальна здібність до навчання. Позитивне: дійсно інтелект – це загальна здібність до навчання, але лише при розвитку інтелекту; 2) інтелект – здібність до абстрактного мислення; 3) інтелект – це те, що забезпечує ефективність адаптації поведінки в складному середовищі; 4) інтелект – це те, що вимірюється тестами інтелекту. Інтелект відрізняється від інших особливостями поведінки, активізацією будь-якого пізнавального процесу» [1, с.46]. Інтелект [5, с.156-157], (лат. intellectus – сприйняття, розуміння) – «система пізнавальних здібностей індивіда, яка виявляється в здатності швидко і легко набувати нові знання і вміння, долати несподівані перешкоди, знаходити вихід із нестандартних ситуацій, глибоко розуміти те, що відбувається навколо, в умінні адаптуватися до складного та мінливого середовища». Розуміння інтелекту як загальної розумової здібності використовують як узагальнення поведінкових характеристик, пов'язаних з успішною адаптацією до нових життєвих завдань. Інтелект – це «сукупність здібностей, які характеризують рівень і якість мислительних процесів особистості. Він дозволяє людині пізнавати суттєві для її діяльності компоненти ситуації в їх взаємозв'язках і змінювати ситуацію на основі всього пізнання у відповідності з певними цільовими установками і за певними програмами дій» [3, с.38]. Інтелект – це «відносно самостійна динамічна структура пізнавальних властивостей особистості, яка виникає на основі спадково закріплених і вроджених анатомо-фізіологічних особливостей мозку і нервової системи (задатки), що у взаємозв'язку з ними формуються і проявляються в діяльності, обумовлені культурно-історичними умовами і забезпечують адекватну взаємодію оточуючої дійсності і її цілеспрямоване перетворення» [1, с.46].

Інтелектуальний розвиток «юних математиків і музикантів значно виграє від доступу цих дітей до освітньої системи. Таланти в гуманістичній області – літературі, філософії – «дозрівають» повільніше, скорочення шкільного періоду не завжди сприяє їх розвитку» [2, с.21; 4]. Для кожної країни надзвичайно значимими є все, що пов'язане з формуванням інтелектуальної еліти. Від успішності рішення цієї задачі багато в чому залежить процвітання країни і нації. Висока пізнавальна активність виражається у «високій пізнавальній активності, яка виражається в цікавості і здатності переробляти високий обсяг інформації; здатності відслідковувати причинно-наслідкові зв'язки і робити відповідні висновки, тобто здатність до інтуїтивних стрибків, свого роду інсайтів, коли які-небудь ланки причинно-наслідкового ланцюжка пропускаються і рішення приходить якби саме собою; відмінна пам'ять, що базується на ранньому мовному розвитку і добре розвинена абстрактно-теоретична форма мислення, здатність класифікувати і категоризувати інформацію і досвід» [2, с.32; 4]. Від властивостей особистості залежить не тільки міра успішності результатів діяльності, а й індивідуальні прийоми та способи виконання, за допомогою яких досягають успішних результатів [1]. Характерологічними особливостями інтелекту є об'єктивність ставлень до дійсності та досвід пізнання світу.

Висновки. Суть для людського інтелекту складається в тому, що він дозволяє відображати закономірні зв'язки і відношення предметів і явищ навколишнього світу, тим самим дає можливість творчо перетворювати дійсність. Отже, інтелектуальний потенціал – вища система пізнавальних (розумових) здібностей індивіда, яка виявляється через активне творче мислення; здатності швидко і легко набувати нові знання і вміння та спроможність людини творити, нагромаджувати і використовувати через призму високої духовності знання, проекти, ідеї, інтелектуальну власність для свого (і не лише свого) розвитку – соціально-економічного, науково-технічного, духовно-культурного, морально-правового, тощо.

Список використаних джерел:

1. Максимчук Н.П. Психодіагностика професійної придатності: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Буйницький О.А., 2009. 264 с.
2. Максимчук Н.П. Психологія дитячої обдарованості: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: «Медобори» (ПП Мошак М.І.).2003. 124 с.
3. Максимчук Н.П. Основи психолого-педагогічної діагностики (Конспект лекцій): Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський 2002. 56 с.
4. Панчук Н.П. Психологічні особливості особистості обдарованої дитини старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Педагогічна освіта: теорія і практика: Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. Вип.27 (2 – 2019). Кам'янець-Подільський. 2019. С. 335-340.
5. Психологічна енциклопедія. Автор-упорядник Степанов О.М. Київ: «Академвидав», 2006. 422 с.

Вікторія Камінська,

*здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
Науковий керівник: Оксана Палилюк, кандидат історичних наук, викладач
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Як зарубіжні так і вітчизняні вчені, вже давно говорять про наявність великої кількості стресорів у педагогічній діяльності. Професія педагога насичена багатьма стресовими факторами, серед яких такі, як соціальні оцінка з боку учнів, батьків, колег, керівництва; іноді невизначеність ситуацій навколишньої дійсності, повсякденна рутинна у вигляді великої кількості документації тощо, тобто різноманітні прояви стресу в роботі вчителя носять ще й численний характер.

Серед найбільш поширених науковець Борисова М. вирізняє: фрустрованість, підвищена тривожність, дратівливість, виснаженість.

Також суттєвими стресовим фактором, на думку Перегончук Н. В. є психологічні й фізичні перевантаження педагогів, виснаження моральних і фізичних сил, що накладають відбиток як на ефективність професійної діяльності в цілому, психологічному самопочутті, так і на стосунках вчителів з оточуючими у різних сферах життя. Професія педагога, як ми вже визначили – одна з тих, де синдром «професійного вигорання» є найбільш поширеним явищем. Тому дуже важливим стає вивчення особливостей його виникнення, розвитку та перебігу саме у педагогічній діяльності.

На наш погляд, важливим організаційний клімат у колективі який впливає на емоційний стан учителів. Крім цього не останню роль відіграє ставлення адміністрації школи, яке може забезпечувати своїм працівникам професійне зростання, підтримувати їх в цьому прагненні, чітко розподіляти обов'язки.

Дотримання цих умов професійної діяльності сприяє забезпеченню в колективі переважно емоційно-позитивної атмосфери та послужить профілактикою їхнього професійного вигорання. Як ми виявили, процес вигорання відбувається через внутрішнє накопичення негативних емоцій без належного «вивільнення» і поступово розвивається.

Спочатку у «вигораючого» посилюється напруженість у спілкуванні. Згодом емоційна втома стає фізичною: людина навіть не може знайти в собі сили, щоб займатися дріб'язковими справами, доводиться докласти чимало зусиль, щоб змусити себе почати працювати.

Така втома може спричинити депресію, апатію, спалахи гніву, постійну напругу та дискомфорт. Стає усе важче зосередитись на виконуваний роботі, усе частіше з голови вилітають важливі справи. Людина вже не завжди здатна стримати викликане оточуючими роздратування, виникає потреба усамітнитися, обмежити контакти. Якщо ж це не вдається, то спричиняє певну захисну реакцію організму, яка може проявлятися у байдужості до учнів, викладацької діяльності, оточуючих людей, а іноді спричиняє цинічне ставлення і навіть агресивну поведінку.

Емоційному вигоранню піддаються не лише люди зі стажем, а й молоді вчителі. Серед них є відсоток, які швидко виграють і знаходять собі іншу роботу.

Такий педагог приходить у школу і розуміє, що учні його не слухають. Це проявляється або в нецікавому викладанні матеріалу, або в невпевненості в собі, своїх силах, а діти це відчують. Якщо вчитель не звертає уваги на учнів, а просто намагається їх контролювати це може проявлятися у особливостях мовної комунікації: «сядьте нормально», «не перемовляйтесь, слухайте лише мене», то вихованці починають дражнити чи навіть бунтувати, або не з'являються на його заняттях, не виконують домашні завдання. І цей факт демонстративної реакції з боку учнів може спровокувати сильний удар по професійній ідентичності вчителя.

Може бути інша ситуація: вчитель стикається з темою, яку він не вчив, але в ній треба розбиратись, докласти певних зусиль. В реальному житті в умовах постійного дефіциту часу в нього не завжди є на це час, тому він нервує, готує її не дуже якісно, з його погляду. Іноді підвищуються вимоги до себе, зростає внутрішня напруга, що призводить до стресу. У результаті таких стресів у людини може розвинути негативне сприйняття світу. Це стає життєвою позицією. Приходить розуміння, що немає жодної радості в житті [1].

Отже, підсумовуючи вище наведене, спираючись на дослідження вітчизняного вченого В. Орлавизначаємо дві групи чинників, що зумовлюють виникнення емоційного вигорання:

- індивідуальні, до яких відносить соціально-демографічні особливості працівника (вік, стать, сімейний стан, стаж роботи, освітній та кваліфікаційний рівень) та особистісні особливості працівника (витривалість, сила опору, контроль, самооцінка нейротизм (тривожність) тощо);

- організаційні, до яких відносить умови праці (перевантаження роботою, дефіцит часу, тривалість робочого дня тощо), зміст праці (кількість людей, гострота їхніх проблем, глибина контакту з людиною, зворотний зв'язок тощо);

- соціально-психологічні (взаємини в організації, ставлення до об'єкта праці) [2].

Серед зовнішніх чинників ризику емоційного виснаження і зниження професійної активності, на думку В. Бойка, найбільш значущі: 1. Тривала інтенсивна психологічна та емоційна діяльність пов'язана з інтенсивним спілкуванням, точніше, цілеспрямованим сприйняттям партнерів та їх вчинків. Вчителі повинні постійно посилювати всі аспекти емоційного спілкування: активно ставити та вирішувати проблеми, уважно спостерігати, запам'ятовувати та швидко пояснювати (аналізувати) візуальну, аудіо та письмову інформацію, швидко оцінювати альтернативи та приймати рішення.

2. Дестабілізуюча організація діяльності: нечітка організація та планування праці, нестача устаткування, погано структурована й розпливчаста інформація, наявність у ній «бюрократичного шуму» — дрібних подробиць, суперечностей, завищені норми контингенту, з яким пов'язана професійна діяльність (наприклад, учнів класу).

3. Підвищена відповідальність за функції, що виконуються педагогом. Учителі постійно приймають на себе енергетичні розряди керівника, батьків учнів. Кожен, хто працює з людьми і чесно ставиться до своїх обов'язків, несе етичну та юридичну відповідальність за добробут ділових партнерів (учнів, батьків, колег), довірених їм.

Плата висока — нервові перенапруження. Наприклад, у шкільного вчителя за день проведення уроків самопожертва і самоконтроль настільки значні, що відновити психічні ресурси до наступного дня практично неможливо.

4. Несприятлива психологічна атмосфера професійної діяльності визначається двома основними обставинами – конфліктністю по вертикалі, у системі «керівник – підлеглий», і по горизонталі, у системі «колега – колега». Рано чи пізно обачна людина з міцними нервами схилиться до стратегії емоційного вигорання: триматися від усього й усіх подалі, не приймати все близько до серця, берегти нерви.

5. Психологічно важкий контингент, з яким має справу педагог у сфері спілкування: у вчителів це діти з особливостями характеру, нервової системи або із затримками психічного розвитку.

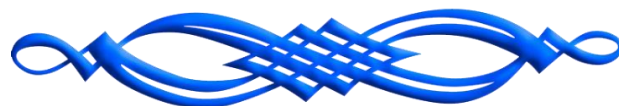
До внутрішніх чинників емоційного вигорання В. Бойко відносить такі:

- схильність до емоційної ригідності;
- інтенсивне сприйняття та переживання обставин діяльності;
- слабка мотивація емоційної віддачі у діяльності;
- моральні дефекти та дезорієнтація особистості [3].

Отже, до найбільш поширених факторів емоційного вигорання відносяться зовнішні чинники, що характеризують особливості професійної діяльності, та внутрішні чинники, що стосуються індивідуальних характеристик саме професіоналів. А донайпоширеніших ознак тривалого стресу синдрому вигорання можна віднести наступні: виснаження, втому, безсоння, негативні установки стосовно роботи, незадоволення роботою, нехтування виконанням своїх обов'язків, порушення апетиту, посилення агресивності, негативну самооцінку, пасивність, збільшення прийому психостимуляторів (кава, тютюн, алкоголь), втрата концентрації, невиконання строків роботи, пошук виправдань замість рішень, конфлікти на робочому місці, частий головний біль, розлади шлунку, робота вдома, невпевненість, почуття розчарування, почуття неусвідомленого постійного неспокою, підвищена роздратованості.

Список використаних джерел:

1. Барабанова М. В. Вивчення психологічного змісту синдрому «емоційного вигорання»: Вісник МГУ. сер. 14, Психологія. 2010. No1. с. 54-58.
2. Бойко В. В. Синдром емоційного вигорання в професійному спілкуванні. СПб., Добродійко, 1999.
3. Думанська Г. Синдром емоційного вигорання у педагогів: Психолог. 2010. No 45. С. 3-5.

Дарина Каницька,

здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Тетяна Марчак, кандидат філологічних наук,

доцент кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної

діяльності ім.Т.Г. Сосновської

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ОСОБЛИВОСТІ ЗНАЧЕННЄВОГО РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «СВІДОМІСТЬ» І «МОВНА СВІДОМІСТЬ»

У психолінгвістичних роботах кінця ХХ – початку ХХІ століття для позначення тем психолінгвістичних симпозіумів і конференцій активно використовується термін-словосполучення «мовна свідомість» [1; 2]. Це свідчить про те, що зазначене словосполучення стало зручним терміном для об'єднання фахівців-науковців психолінгвістичного спрямування.

Термін «мовна свідомість» хоча і став певною мірою активно уживаним, проте залишається недостатньо чітко й однозначно визначеним. Необхідно більш глибоко зрозуміти, у чому суть мовної свідомості, які можливості вона відкриває для дослідницької сфери, на чому акцентує в галузі дослідницьких проблем, а також у чому полягає семантична різниця між поняттями «свідомість» – «мовна свідомість». Тому визначена тема є *актуальною*.

Мета дослідження полягає у визначенні спільних і відмінних ознак термінів «свідомість» – «мовна свідомість».

Визначена мета передбачає розв'язання таких завдань:

1. Здійснити порівняльний аналіз тлумачення термінів «свідомість» – «мовна свідомість» за різними джерелами.

2. Описати процес формування мовної свідомості.

У своєму дослідженні ми дотримуємося тієї думки, що навчання мові є процесом оволодіння новими знаннями про мову і світ. У цьому процесі значну роль відіграє мовна свідомість, що виступає як частина свідомості, як феномен, а також як інтелект. У цьому зв'язку по-різному тлумачать поняття «свідомість» і «мовна свідомість». Зокрема, «Психологічний словник» подає таке визначення: «Свідомість – вища форма психіки, яка полягає в суб'єктивному відображенні об'єктивних властивостей предметів і явищ навколишнього світу, процесів, що відбуваються в ньому, своїх дій, у попередньому їх плануванні і передбаченні наслідків, у регулюванні взаємовідносин людини з природою і соціальною дійсністю» [1].

Зрозуміло, що свідомість – складний соціокультурний феномен, його виникнення – результат тривалого розвитку людського суспільства, що завершилося створенням мови як неспадкової пам'яті людства. Завдяки мовній природі мова займає позицію всезагальної опосередкованості, з'єднуючи різні форми культурного простору людства. Мова – досягнення певного рівня культури розвитку суспільства, вона являє собою універсальний і досконалий засіб експлікації і закріплення нагромадженого соціального досвіду, знань про навколишній світ у мовних одиницях на рівні слова,

висловлювань у формі мовлення (зовнішнього і внутрішнього), а також у вигляді текстів, дискурсів тощо.

Мова як основа пам'яті в її опосередкованій формі визначає специфіку свідомості. Мовна свідомість – це не тільки мовна компетенція, що дозволяє концептуалізувати навколишній світ у мовних категоріях, але й уміння виражати певну думку, певний інтелектуальний рівень і рівень соціально-культурного розвитку. У своєму дослідженні ми дотримуємося розуміння мовної свідомості Пилипом Селігеєм, поданого у праці «Мовна свідомість: структура, типологія, виховання»: «МС – форма свідомості, яка обіймає знання, почуття, оцінки й настанови щодо мови та мовної дійсності. <...> МС – це небайдуже ставлення до мови. Таке визначення чітко відмежовує МС від її розуміння як мовної картини світу. Якщо там ідеться про усвідомлення в мові позамовного світу, то тут – про усвідомлення самої мови» [2, с. 13].

Мовна свідомість – це частина свідомості, яка забезпечує механізми мовної (мовленнєвої) діяльності: породження мовлення, сприймання мовлення і, що дуже важливо – зберігання мови у свідомості.

Система мовних одиниць з їх різноманітними значеннями зберігається у свідомості і є приналежністю мовної свідомості. Існує декілька рівнів опису мовної свідомості, серед яких рівень традиційного лінгвістичного опису. Він передбачає узагальнений опис значень й уживання мовних одиниць і структур відокремлено від психології мовця і психологічної реальності виконуваного опису, тобто, мова вивчається як система одиниць і правил їх уживання.

Щоб аналізувати ступінь сформованості мовної і соціокультурної компетентності у студентів, необхідно звернути увагу на їхні мовленнєві помилки. Мовна компетенція указує на рівень володіння мовною картиною світу. За О.О. Леонтьєвим, мовна картина світу розуміється як «світ у дзеркалі мови» [2, с. 16].

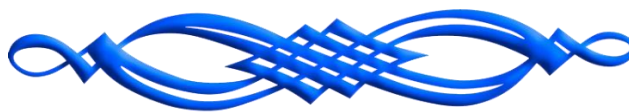
Треба розрізнити два типи помилок: помилки лінгвістичні (викликані порушенням правил мовної системи і правил функціонування мовної норми мови, яка вивчається) і лінгвокультурологічні (що виникають у результаті порушення узусу).

У цьому зв'язку можемо зазначити, що термін «мовна свідомість» складається із таких слів і є дотичним до таких понять, які стосуються різних, хоча і близьких, галузей: психології та лінгвістики. Конвергенцію відповідних понять, на наш погляд, слід розглядати як дуже прогресивну тенденцію. Це твердження випливає із того, що ми постійно спостерігаємо тісний зв'язок відповідних явищ в реальності. Насправді мова і її мовне виявлення використовуються людьми для вираження смислу, відображення стану свідомості, прояву психологічного змісту внутрішнього світу людини. Безсумнівно, в цьому полягає суть і значення мови і мовлення, це є очевидним фактом, оскільки, на до-психологічному етапі вивчення мови ці поняття нерідко приносилося в жертву науковій об'єктивності. Явища мови і мовлення досліджувалися тоді в межах власної феноменології, ізольовано від змісту, від психологічної бази, про що засвідчують погляди Ф. де Соссюра.

Тенденція сьогодення дня, як і вся психолінгвістика, спрямована на подолання розриву між лінгвістичним і психологічним підходами, на комплексуванні знань і більш повному, а відтак, більш адекватному розумінні свого предмета. З огляду на це можемо стверджувати, що проведений опис розуміння понять «свідомість» та «мовна свідомість» висвітлює позитивність їх функціонування, указує на відмінні ознаки у значенневому обсязі зазначених понять і потребує подальшого, більш глибокого і ширшого опису.

Список використаних джерел:

1. Психологічний словник. URL: <https://psycholog.klasna.com/uk/site/psikhologichnii-slovnik.html> (дата звернення: 15.11.2022)
2. Селігей П.О. Мовна свідомість: структура, типологія, виховання. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2012. 348 с.

*Анна Кобля,
здобувач освіти IV,081 Право
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник: Ірина Завадська, кандидат історичних наук, доцент
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЙ

Життя особистості насичене різноманітними ситуаціями: як звичайними та повсякденними, так і непередбачуваними, незворотними, невідконтрольними, загальний зміст яких об'єднується в понятті складних життєвих ситуацій. А, зважаючи на те, що сучасне українське суспільство наразі переживає період численних і радикальних соціальних, політичних, економічних, культурних змін, можна констатувати, що склалися надзвичайно складні умови життя для значної кількості українських громадян. Саме в таких умовах особистості стає життєво необхідно знайти варіант вирішення та подолання життєвих ускладнень, які виникли, для можливості вести повноцінну та продуктивну життєдіяльність в подальшому.

Важливим напрямом аналізу життєвих ситуацій є вивчення особливостей тих ситуацій, які висувають до людини вимоги, що перевищують її адаптаційний потенціал і загрожують цілісності та цінностям особистості. Їх описують у термінах «кризова ситуація» (А. Амбрумова, Ф. Василюк), «важка життєва ситуація» (А. Анцупов, Л. Анциферова, Е. Бітюцька, Н.Конончук, В.Нуркова, Н. Осухова, М. Тишкова та ін.), «екстремальна ситуація» (О. Бодальов, М. Магомед-Емінов, Б. Смирнов та ін.), «напружена ситуація» (М. Дьяченко, Е. Носенко та ін.), «проблемна ситуація» (А. Матюшкін, Н. Чепелєва та ін.), «травмуюча ситуація» (Л. Пергаменщик, А. Полетаєва, М. Решетніков та ін.), «негативна ситуація» (Л. Пергаменщик та ін.).

Водночас, незважаючи на значну кількість досліджень, недостатньо розробленими та вивченими залишаються питання ролі особистості в подоланні складних життєвих ситуацій. Тому метою цієї статті є здійснення теоретичного аналізу психологічних досліджень прояву відповідальності особистості у подоланні складних життєвих ситуацій.

Складна життєва ситуація є видом соціально-психологічної ситуації, яка пред'являє об'єктивно завищені вимоги до адаптаційних потенціалів людини, детермінує зміни її психічного стану та якість взаємодії у системі «суб'єкт — ситуація». Структурні та змістові параметри складної життєвої ситуації відрізняються від звичних і обумовлюють як підвищення психічної напруженості (через відчутне емоційне, інформаційне навантаження), так і мобілізацію адаптаційних ресурсів у суб'єкта ситуації (Н. Водопьянова, О. Лібіна, О. Саннікова).

В. Василюк зазначає, що способом подолання складних життєвих ситуації є переживання — така діяльність, яка за своїм психологічним змістом і призначенням спрямована на саме життя, на забезпечення психологічної можливості його реалізації. Він визначає її як особливу діяльність з перебудови психологічного світу, спрямовану на встановлення смислової відповідності між буттям і свідомістю, загальною метою якої є підвищення осмисленості життя [3].

А. Анцупов і А. Шипілов визначають важку ситуацію життя як таку, що характеризується розбалансованістю системи «завдання — особисті можливості та (або) мотиви — умови середовища», що викликає психічну напруженість у людини. Ступінь цієї неузгодженості визначає рівень складності ситуації. Загальні ознаки важкої ситуації такі: наявність труднощів, усвідомлення особистістю загрози, перешкоди на шляху реалізації будь-яких цілей, мотивів; стан психічної напруженості як реакція особистості на труднощі, подолання якої значуще для суб'єкта; помітна зміна звичних параметрів діяльності, поведінки, спілкування, вихід за межі «звичайності». На думку зазначених учених, основними видами важких ситуацій є утруднені ситуації діяльності, побутові, соціальної взаємодії та внутрішньо-особистісного плану [4].

Ф. Бассін виділив «афектогенні життєві ситуації», тобто ситуації емоційного напруження, що зумовлюють виникнення психологічних травм, які впливають на найважливіші цінності особистості й ускладнюють спроби психологічного захисту. Це приводить до порушення рівноваги особистості, а також її адаптованості у зовнішньому світі. Критичний компонент ситуації визначається наявністю емоційного напруження, а ступінь його впливу на особистість — силою афекту та реакціями людини. Афектогенні ситуації характеризуються: звуженням свідомості; автоматизмом дій, які мають стереотипний характер; відсутністю реальної оцінки ситуації, вибору й альтернатив поведінки; частковим забуванням виконаної дії; постафективною млявістю, байдужістю, іноді — втратою свідомості [2].

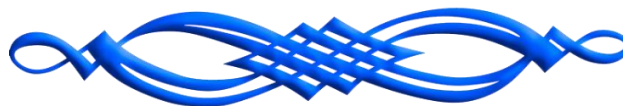
Однією зі стратегій опанування життєвих труднощів, яка (одна з небагатьох) виступає саме внутрішнім особистісним ресурсом, не зорієнтованим на зовнішню підтримку, є стратегія «прийняття власної відповідальності» (Л. Дементій, Р. Лазарус, Т. Титаренко, С. Фолкман). Пояснити це можна тим, що відповідальність є здатністю оптимально співвідносити вимоги життя та власні можливості особистості, що виступає готовністю до цілісної організації подій і справ, здатністю контролювати своє життя та впливати на його хід .

Прояв відповідальної поведінки особистості в умовах складних життєвих ситуацій залежить, зокрема, від специфіки складної життєвої ситуації та її значення для особистості; самої особистості (її структури та якостей), таких її характеристик, як локус контролю, адаптивність, репертуар стратегій поведінки та реагування, які базуються на попередньому досвіді особистості; рівня її рефлексивності (усвідомлення ситуації, себе в ній, власної відповідальності, своїх бажань, цілей) і рівня розвитку, рівня прояву відповідальності та її типу [1].

Отже, в умовах складних життєвих ситуацій відповідальність особистості виступає як здатність до саморегуляції, збереження самовладання, що допомагає особистості здійснити вибір адекватного способу реагування для вирішення проблеми, що виникла, з метою реалізувати бажані цілі та жити продуктивним, повноцінним життям в умовах складних життєвих трансформацій.

Список використаних джерел:

1. Грець М.В. Інститути соціалізації в Україні та країнах ЄС: тенденції розвитку та ключові відмінності // український соціум. 2011 №3 (38). – С. 7-9
2. Малько А. Соціальна робота і соціальна педагогіка// Соціальна політика і соціальна робота. – 2000. - № 3,4. – С. 95
3. Грані людського буття: позитивні негативні виміри антропокультурного: Монографія. – К.: Наукова думка, 2010. – 352с.
4. Вербець В.В., Субот О.А, Христюк Т.А. Соціологія: Навчальний посібник. – К., 2009.- 550.

Тетяна Козак,

*здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Віктор Федорчук, кандидат психологічних наук, доцент,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

КОПІНГ-СТРАТЕГІЯ ПОДОЛАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Проблема емоційного вигорання медичних працівників, особливо останніми роками, є актуальною, як ніколи, оскільки їхня робота часто протікає в умовах високого рівня емоційного стресу. Стрес супроводжує все життя людини. У той же час надзвичайно мало уваги приділяється сучасним ефективним психологічним та психотерапевтичним технологіям, які призначені для підтримки психічного здоров'я медичних працівників та зниження ризиків формування у них синдрому емоційного вигорання.

Вчені-психологи особливу увагу привертають не лише до самого феномена стресу, а до вивчення проблеми стресостійкості, до копінг-стратегій, які людина вибирає у стресових ситуаціях.

Саме в медичній сфері, де люди постійно вислуховують страждання пацієнтів, вони змушені вибудовувати своєрідні бар'єри психологічного захисту від них, контролювати власну сенситивність, емпатійність, інакше вони не зможуть повноцінно та якісно здійснювати професійну діяльність через загрозу емоційного вигорання (ЕВ) та стресу. Поняття «стрес» тісно увійшло не тільки в наукову термінологію, але й у повсякденне життя людей. У медичну практику поняття «стрес» увів Г. Сельє. Він визначав стрес як неспецифічну відповідь на будь-яку потребу, що виникає в організмі.

Під терміном «професійне вигорання» (ПВ) розуміють реакцію організму та психологічної сфери людини, яка виникає внаслідок тривалого впливу стресів середньої інтенсивності, що обумовлені її професійною діяльністю. Поняття професійного вигорання (“burnout”) ввів у практику американський психіатр Н. Freudenberger у 1974 р. [1, 12].

Пізніше почали вивчати поняття «емоційне вигорання» як проблему. Вчені зазначають, що причинами ПВ у лікарів і медсестер у сучасних умовах є низка організаційних факторів: значне робоче навантаження, обов'язковість роботи в строго встановленому режимі, відсутність або брак соціальної підтримки з боку колег і керівництва, недостатня винагорода за роботу, високий ступінь невизначеності в оцінці виконуваної роботи, неможливість впливати на прийняття рішень, неоднозначні вимоги до роботи тощо [1; 2].

Синдром емоційного вигорання медичних працівників – це специфічний вид професійної деформації осіб, які працюють в тісному емоційному контакті з пацієнтами під час надання їм професійної допомоги. Це вироблений особистістю механізм психологічного захисту в формі повного або часткового виключення емоцій (зниження їх енергетики) у відповідь на певні психотравмуючі впливи. Він характеризується: 1) відчуттям емоційного виснаження (людина не може віддаватися роботі так, як раніше); 2) дегуманізацією (тенденцією до розвитку негативного ставлення до пацієнтів);

3) негативним самовихованням у професійному плані – нестача почуття професійної майстерності [3].

А. Черкашин [4] зазначає, що автори (Л. Мерфі, Р. Лазарус, С. Фолкман, Д. Амірхан та ін.) під стресостійкістю розуміють різні когнітивно обумовлені механізми подолання стресу (копінг-механізми) і механізми психологічного захисту. Копінг-механізми проявляються в когнітивній, емоційній і поведінковій сферах людини у вигляді різноманітних копінг-стратегій: протистояння, самовладання, дистанціювання, самоконтролю, пошуку соціальної підтримки, прийняття відповідальності, планового вирішення проблеми, позитивної переоцінки (Р. Лазарус, С. Фолькман). Слід зазначити, що оволодіння способами подолання емоційної напруги й освоєння механізмів психокорекції займають значне місце у формуванні стресостійкості особистості.

До цього варто додати, що копінг-поведінка – це безперервно змінні когнітивні і поведінкові спроби справитися із специфічними зовнішніми і внутрішніми вимогами, які оцінюються як надмірні або такі, що перевищують ресурсний потенціал людини.

Копінг-поведінка медичних працівників повинна завжди включати когнітивну оцінку, яка передбачає певні інтелектуальні дії, а саме, міркування про проблему, аналіз і обдумування способів її розв'язання, пошук та критичний аналіз нової інформації, прийняття рішення тощо.

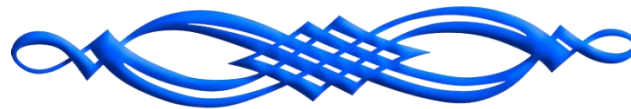
Все це дозволяє медичним працівникам передбачити можливі труднощі, максимізувати власні ресурси і шанси на успіх. Диференційована когнітивна оцінка дозволяє розрізнити ситуації за можливістю їх перетворення (зміни) і достатністю (недостатністю) особистісних ресурсів для цього. При цьому когнітивна оцінка стосується не тільки ситуації, а й «власного Я», тобто вона включає і процес рефлексії, що дозволяє критично осмислювати свою поведінку на роботі, вносити зміни відповідно до мінливих умов та передбачувати різні варіанти подій.

Отож, процеси подолання медичними працівниками важких виробничих ситуацій прийнято позначати як адаптивну поведінку або копінг-поведінку. Первинне поняття «копінг-поведінки» використовувалося в психології стресу й було визначене як сума когнітивних і поведінкових зусиль, що витрачаються індивідом для ослаблення впливу стресу. Психологічне призначення копінга полягає в тому, щоб якнайкраще адаптувати медичних працівників до різноманітних нестандартних, складних ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Гончарова І. М. Професійно-емоційне вигорання та заходи його попередження / І. М. Гончарова // Пріоритети розвитку медичних наук у XXI столітті: матеріали наук.-практ. конф., 18–19 берез. 2016 р. – Одеса : Південна фундація медицини, 2016. – С. 71–73.
2. Кундієв Ю. І. Напруженість праці як фактор професійного стресу та ризику здоров'ю / Ю. І. Кундієв, В. І. Чернюк, В. М. Шевцова // Український журнал з проблем медицини праці. 2005. № 3. С. 90–98.

3. Профілактика та корекція синдрому емоційного вигорання медичних працівників. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://habitus.od.ua/journals/2021/24-2021/part_1/24.pdf (дата звернення 15.11.22)
4. Черкашин А. Стресостійкість та копінг-стратегії поведінки студентів під час освітнього процесу у закладах вищої освіти. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/52402/1/TIPUSS_2021_1_Cherkashyn_Stresostiikist.pdf (дата звернення 15.11.22)

*Ольга Кривенька,
здобувач освіти
ВСП «Львівський фаховий коледж ЛНУП»
Науковий керівник: Галина Андрейко, викладач
Україна, м. Львів*

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Особистість – це кожна людина, її психічні та фізичні особливості, звички та знання. Вважається, що сильна особистість має здатність та вміння нестандартно мислити, змінювати стиль життя та систему цінностей.

Особистість – це прижиттєве, цілісно-структуроване психічне утворення, що відображає соціальну сутність реальної людини, як свідомого суб'єкта пізнання і активного перетворення світу. [4, с. 22].

У зв'язку із запозиченням різноманітних знань у різні сфери соціального життя людини розширюються можливості для застосування інноваційних та соціально-психологічних технологій, які формуються як штучне утворення і у першу чергу є елементом культури, елементом людської цивілізації, що має еволюційну природу та передбачає нові види діяльності. Соціально-психологічна технологія – це спосіб реалізації суб'єктами діяльності складного процесу, що веде до досягнення мети на високому рівні ефективності.

Основними характеристиками соціально-психологічних технологій є: надійність, зрозумілість, інноваційність, зручність у використанні, легкість у засвоєнні. Інноваційні-новітні соціально-психологічних технологій можуть бути спрямовані на формування таких процесів, що ведуть до трансформації усієї системи та сприяють вільному розвитку суспільства і особистості. Враховуючи головні принципи побудови соціально-психологічних технологій, можна виділити принцип саморозвитку самої технології, тобто спрямування самої технології до прогресу, що активно впливає на особистість зокрема та спонукає до самоосвіти та вдосконалення своїх знань.

Подолання кризових явищ, у тому числі і соціальних конфліктів, пов'язується з кардинальним оновленням функціонування суспільних інститутів, розширеним застосуванням процесів самоорганізації та саморегуляції особистості.

Нерозсудливе застосування соціально-психологічних технологій може призвести до негативних наслідків: порушення прав і свобод людини, послаблення інноваційного і творчого потенціалу, консерватизму мислення особистості, тобто прихильність до усталених соціальних систем і норм, «скептичне» сприйняття ідей соціальної рівності, неприйняття революцій та радикальних реформ.

Технології як ніколи раніше в історії людства зачіпають соціальні аспекти, що розкривають життєвий зміст, буття людини та людства. В умовах загострення глобальних проблем сучасності людство також стало відчувати себе заручником атомних та комп'ютерних технологій. Соціальна технологія виступає міждисциплінарною наукою, що використовує загальні методи та методи соціального і соціально-психологічного впливу. Психологічний компонент притаманний будь-якій соціальній технології, оскільки об'єктом технології є людина, яка у свою чергу є носієм психологічних процесів, станів та властивостей. Навколишній світ для неї завжди представлений виключно в її психічному відображенні і відтак буде правильним висновок, що будь-яка соціальна технологія завжди спрямована на зміну поведінки людини, її настроїв, ставлень, мотивів, цінностей. Суть самої технології у її меті та призначенні, визначенні шляхів та прийомів ефективного виконання роботи в економічній, політичній, інформаційній, освітній та управлінській діяльності.

Швидкими темпами зростає кількість публікацій про розробки та застосування різноманітних соціально-психологічних технологій, а саме: технології управління масовою свідомістю, технології нейролінгвістичного програмування, технології управління діяльністю та людьми на гуманістичній основі, маніпулятивні технології, технології проведення інформаційно-психологічних операцій.

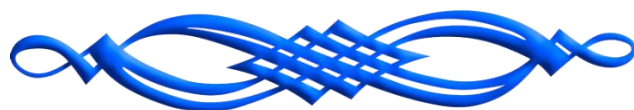
Попадаючи під вплив сучасних соціально-психологічних технологій, надто довіряючи радіо, телебаченню та інтернет-ресурсам людина поступово втрачає адекватність бачення навколишнього світу. При цьому відбувається деформація життєвих орієнтацій, цінностей, соціальних настановлень та очікувань. У некритичної, несамостійної людини внаслідок гіпнотичного впливу мас-медіа відбуваються певні зміни психічного здоров'я. Численні дослідники зазначають зростаючу кількість постстресових розладів, самогубств, підвищене емоційне напруження та тривожність серед населення [1, с. 49-50]. Самостійність особистості – це перша і найважливіша характеристика екзистенціального вибору. Якщо її немає, то замість справжнього спілкування виникають різні форми взаємної маніпуляції.

Розглядаючи соціально-психологічні технології як інноваційні, слід також пам'ятати, що будь-яка технологія може втратити зміст, якщо реальні

люди, котрі її втілюють, не сприйматимуть її як цілісну систему в єдності компонентів і взаємозв'язків.

Список використаних джерел:

1. Панок В.Г. Прикладна психологія. Теоретичні проблеми: монографія. Київ: Ніка-Центр, 2017. 178 с.
2. Панок В. Г. Психологія життєвого шляху особистості: монографія. Київ: Ніка-Центр, 2006. 280 с.
3. Рибалка В. В. Методологічні питання наукової психології: навчально-методичний посібник. Київ: Ніка-Центр, 2003. 204 с.
4. Романець З.О. Психологія: навч. посіб. Львів: ТзОВ «ДіПіАй», 2011. 165 с.
5. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності: підручник. Київ: Либідь, 2003. 376 с.

Олександр Криштофор,

*курсант Національної академії Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького*

*Науковий керівник: Тетяна Грубі, кандидат соціологічних наук, доцент
Україна, м. Хмельницький*

ФАКТОРИ УСПІШНОЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ВНЗ

Вступ до вищого навчального закладу для сучасної молоді є важливим аспектом її життя та формування майбутньої професійної діяльності, що дозволяє їй отримати знання, уміння та навички, необхідні для успішної реалізації на ринку праці. Пошук найбільш оптимальних умов для адаптації в нових для особистості реаліях навчального закладу, є проблемою із якою стикається чи не кожен, хто вступив до вишу. А в умовах пандемії, складної політичної в ситуації, пов'язаної із військовою агресією Росії щодо України, здійснюється перехід на інші моделі навчання (дистанційна форма), змінюються вимоги та критерії оцінювання знань, стандарти освіти загалом.

Враховуючи, що основним видом діяльності студентів є професійне навчання, яке стає більш складним за формами та змістом, до здобувачів підвищуються вимоги адекватної само зміни, самореалізації, самодисципліни. Уміння приймати виклики та вирішувати нагальні проблеми, адаптуватися до поточної ситуації та успішно виконувати завдання, пов'язані із навчанням у виші – усе це формує соціальний та у майбутньому професійний успіх особистості.

Процес адаптації за своєю природою є досить складним, його характер задають певні фактори, які є сукупністю умов чи обставин, що і визначають рівень, темпи, а також стійкість і результат соціально-психологічної адаптації

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

першокурсників. Узагальнено останні ми можемо виокремити в наступні групи: внутрішні та зовнішні фактори. До внутрішніх факторів зазвичай відносять:

- ставлення студентів до обраної професії, бажання працювати в певній галузі знань, вивчати особливості професії і опановувати найвищі рівні майстерності;
- ступінь підготовки абітурієнта до навчання у вищому навчальному закладі: відповідність обсягу і рівня знань, умінь і навичок абітурієнтів вимогам освітнього процесу;
- усвідомлення необхідності і можливості засвоєння певного обсягу знань для одержання професійної освіти;
- стійкий інтерес до предметів спеціального і загального циклу, набуття навичок самостійності в навчальному і науковому процесах, потреба в самоосвіті, вміння застосовувати знання на практиці;
- задоволеність міжособистісними відносинами у студентській групі та інше [3, с. 113].

До зовнішніх факторів ми відносимо:

- структуру та організацію навчального процесу; професійну та педагогічну компетентність викладачів навчального закладу;
- наявність інституту кураторства;
- морально-психологічний клімат в групі; особистісний підхід до здобувачів, незалежно від показників успішності та інші [2, с.91].

Запропонована класифікація дозволяє нам розглядати соціально-психологічну адаптацію першокурсників як комплексний, динамічний процес, обумовлений взаємодією профорієнтаційних, соціальних, біологічних і психологічних факторів, складовими якого є: професійна адаптація (адаптація до навчального процесу); соціальна адаптація (приспосовування індивіда до групи, прийняття нормативно-правових вимог перебування у ВНЗ, адаптація до умов проживання у гуртожитку); біологічна адаптація: адаптація організму до нових умов (кліматичних, побутових, санітарних, режиму праці, сну, фізичних та нервових навантажень); психологічна адаптація (стан психологічного задоволення /незадоволення, комфорту /дискомфорту, вміння здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки і діяльності) [2, с.93].

Розрізняють три форми адаптації першокурсників до умов навчання у вищому освітньому закладі. Першою є формальна адаптація, яка стосується пізнавально-інформаційного пристосовування студентів до нового оточення, до структури вищої школи, до вимог і своїх зобов'язань. Другою є суспільна адаптація - це процес внутрішньої інтеграції груп першокурсників і інтеграція цих груп зі студентським оточенням в цілому. І третьою є дидактична

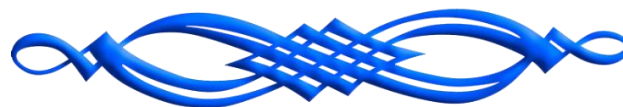
адаптація, яка стосується підготовки студентів до нових форм і методів навчальної роботи [1, с.27].

Насамкінець відзначимо, що за умов, коли адаптація відбувається не вчасно, посилюється рівень незадоволеності навчанням у ВНЗ студента, як наслідок ми спостерігаємо порушення ряду психічних функцій (мислення, увага, пам'ять, сприйняття). Останнє, до того ж, відбувається за принципом підсилюючого зворотного зв'язку: чим більше накопичується порушень, тим більше вони посилюють процес подальшої дезадаптації студентів.

Остання, як відзначають ряд науковців, характеризується проявами адаптаційного стресу, який часто супроводжує першокурсників в цей період і характеризується: підвищеним емоційним збудженням, тривожністю, нейротизмом; зниженням комунікабельності, емоційної стійкості, самоконтролю, соціальної сміливості; зниженням успішності, втрати зацікавленості у навчанні. Внаслідок цих проявів розвиваються: непродуктивні форми реагування; симптоми порушення поведінки; емоційні розлади різного ступеня. Саме тому, кураторам навчальних груп, науково-викладацькому складу, батькам важливо систематично моніторити стан адаптації першокурсників та допомагати їм пройти її якомога успішніше.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Соціально-психологічна адаптація підлітка до нових умов навчання. Автореф. дис...канд. психол. наук. Київ: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2002. 43 с.
2. Кондратьєв М. Ю., Вартанова М. Ю. Особливості адаптації особистості, що розвивається в умовах становлення учнівської групи // *Питання психології*. 2006. № 5. С. 90-100.
3. Левківська Г. П. Адаптація першокурсників в умовах вищого закладу освіти: Навч. посібник / Левківська Г. П., Сорочинська В.Є., Штифурак В.С. К. : Либідь, 2001. 572 с.

Вероніка Кушнір,

*здобувач освіти факультету спеціальної освіти,
психології і соціальної роботи*

*Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
Науковий керівник: **Наталія Панчук**, кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології освіти*

*Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ЧИННИКИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ЗДІЙСНЕННЯ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ

В українській психології вивчення проблеми професійної кар'єри, зокрема, її функцій, видів, етапів здійснення, чинників, які обумовлюють її становлення, відображено у працях І.О. Бондаревської, О.І. Бондарчук, Т.В. Карамушки, Т.М. Канівець, А.П. Поплавської, А.В. Чернявської, О.П. Щотки тощо.

Період професійної підготовки, входження людини в професійну діяльність є одним з важливих етапів формування особистості, який характеризується як оволодінням професійними знаннями, вміннями та навичками, так і змінами в мотиваційній сфері, зокрема, формуванням професійних мотивів та цінностей [4; 1].

Розрізняють стадії кар'єрного зросту, яким відповідають «статуси та позиції, що присвоює собі працівник: 1. Передвступна – вступна («кандидат», «пошукач»). 2. Період базового навчання – прийнятий на роботу («новачок, який навчається» – «адаптований, той, що усвідомив посадові обов'язки») 3. Перше регулярне призначення – підвищення або пониження посади («новий член організації»). 4. Друге призначення («повністю прийнятий, законний член організації»). 5. Постійне членство – припинення роботи та вихід на пенсію («старшина»). 6. Після виходу («пенсіонер»)» [2, с.122].

Розглянемо класифікацію структури готовності студента до майбутньої професійної кар'єри, до якої належать такі компоненти: мотиваційно-цільовий, когнітивний, операційний, комунікативний, регулятивно-вольовий. Мотиваційно-цільовий проявляється в прагненні реалізувати себе в обраній професійній сфері (професійна спрямованість), розуміння психологом своїх інтересів і потреб, а також інтересів клієнта, психолог повинен вміти ефективно вирішувати проблеми і завдання, прагнути себе проявити в своїй професійній ролі. Когнітивний-психолог має мати теоретичне підкріплення, але також має мати такі професійно важливі якості, як: уважність, спостережливість, гнучкість, пластичність мислення, вміння прогнозувати та моделювати результати роботи, тобто важливими є рефлексія та професійний інтелект. Операційний компонент включає вміння оперувати своїми теоретичними знаннями в галузі психології, в практичній формі, в процесі роботи, вміння проявити свої професійні вміння і навички. Комунікативний компонент включає в себе компетентність психолога в комунікативних навичках (тобто вміння вислухати клієнта і вміння вчасно додати свої фрази в консультації). А саме: соціально-когнітивні та комунікативні вміння (ораторські вміння, активне слухання, встановлення контакту, вміння переконувати); комунікативна толерантність (уникання оцінних висловлювань, терпимість, прийняття індивідуальності клієнта). Регулятивно-

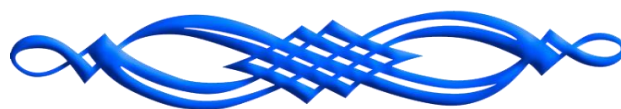
вольовий, сюди входять такі якості психолога, як: рішучість, витримка, самокритичність, цілеспрямованість, наполегливість, відсутність схильності до збудження та швидкого виснаження.

«Активність та самоактивність завжди спонукаються цінностями... Процес оволодіння цінностями майбутньої професії у навчально-виховному процесі є можливим за виявлення і створення таких психолого-педагогічних умов, за яких такі цінності набувають цілісного, значущого, системного характеру і справляють регуляторний вплив на самостійність особистості. Ефективними є наступні вимоги: [...] включення професійних цінностей в реальний смисл життя студента; усвідомлення студентами власної системи ціннісних орієнтацій, рівня її суперечливості, [...] встановлення пріоритетів; усвідомлення студентами рівня співпадання професійних цінностей з їх життєвими цілями і планами; співвіднесення вимог професії з можливостями та індивідуальними особливостями [3; 4, с.133].

Таким чином, професійна кар'єра – це успішне просування особистості в професійній діяльності, як свідомо обраний і реалізований людиною шлях досягнення професіоналізму та кар'єрного зростання. Становлення психологічної готовності до здійснення майбутньої професійної кар'єри залежить від психологічних чинників: готовність працювати та брати на себе відповідальність, бути конкурентноспроможним, розуміти пріоритетність іншого працівника, готовність проявляти професійні навички в роботі, вміння знаходити спільну мову з людьми, йти на компроміс, налаштовувати сприятливий соціально-психологічний клімат в колективі, бажання мати стаж за спеціальністю, реалізувати себе, прагнення до самовдосконалення тощо. Провідну роль у формуванні психологічної готовності до здійснення майбутньої професійної кар'єри студента відводять вищим закладам освіти, батькам та власній активності.

Список використаних джерел:

1. Максимчук Н.П. Основи психолого-педагогічної діагностики: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський, 2002. С.51.
2. Максимчук Н.П. Психологічна діагностика професійної придатності. Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Буйницький О.А., 2008. 264с.
3. Максимчук Н.П. Професійні ціннісні орієнтації майбутнього вчителя в системі особистих ціннісних орієнтацій. Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Вип.12. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. С.634 – 642.
4. Панчук Н.П. Теоретичні аспекти дослідження ціннісного компоненту в професійній підготовці сучасних студентів. Авіаційна та екстремальна психологія у контексті технологічних досягнень: зб. наук.праць / за заг. ред. Л.В. Помиткіної, О.М. Ічанської. Наукове електронне видання. Київ: «Кафедра», 2021. С. 130-135.

Тетяна Кушнір,

здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Наталія Жижак, кандидат психологічних наук,

доцент кафедри соціальної роботи,

психології та соціокультурної діяльності ім. Т.Сосновської

Україна, м. Кам'янець-Подільський

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ІНТЕРВЕНЦІЯ ПРИ РОЗЛАДАХ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ

Розлади харчової поведінки (далі РХП) сьогодні набули значного поширення серед населення. Нині смертність від нервової анорексії – найвища серед усіх психічних захворювань, а нервова булімія й інші РХП суттєво погіршують якість життя осіб, які страждають на них. Серед факторів ризику РХП виділяють різнобічні: генетично обумовлені особливості особистості (тривожність, педантизм, низька самооцінка тощо); несприятливе виховання (стосовно харчової поведінки, самооцінки, процесів сепарації та прив'язаності); суспільний тиск; травматичний досвід; перенесення психічних переживань різного генезу на тіло та його сприйняття [1, с. 36-38].

Розлади харчової поведінки – анорексія, булімія та компульсивне переїдання піддаються різним формам терапії, проте найбільшу ефективність за аналізом багатьох наукових джерел мають когнітивно-поведінкові методи й сімейна терапія Модслі (сучасна назва – ФВТ.) Альтернативним видом терапії, який активно розвивається у напрямку лікування та підтримки ремісії РХП є **арт-терапія**. Арт-терапія при розладах харчової поведінки націлена на такі елементи психотерапії, як: створення безпечного простору; створення ресурсу, яким клієнт може користуватися у будь-який час; створення контакту між тілом і думками; експресія несвідомого; розвиток та пізнання себе; активна участь у власному одужанні, ініціативність [2, с. 142].

Дафна Ревія Ханауер у статті «Визначення конфліктів нервової анорексії як прояви у процесі арт-терапії» [3, с. 137–149], розкриває п'ять основних конфліктів у глибинному дослідженні.

Конфлікт перший: Вербальний або емоційно-поведінковий опір арт-терапії та потяг до художніх матеріалів і творчого художнього процесу. Пацієнт з анорексією словесно та фізично висловлює опір будь-якій участі в процесі арт-терапії. На словесному рівні цей опір передається через вираження ворожості, підозри, зневаги та заперечення. Деякі приклади таких заперечень: «Ми що, в дитячому садку?», «Я не хочу малювати і не знаю як».

Конфлікт другий: Інтенсивне створення художнього об'єкта і бажання його знищити. Створюючи художній об'єкт, пацієнт висловлює почуття огиди по відношенню до художнього об'єкту, до себе як до людини, частин свого тіла. Після періоду інтенсивної роботи над об'єктом мистецтва, пацієнт з анорексією оголошує про свою огиду до об'єкта та бажання його знищити. Ці твердження поєднуються із самознеціненням, що проявляється у таких словах, як: «Я абсолютно не талановита» або «Я нічого не вмію».

Конфлікт третій: Бажання і потреба у догляді й турботі та словесна нездатність безпосередньо висловити це бажання. У цьому конфлікті, пацієнт з анорексією повідомляє свою потребу у догляді і триманні (ніжності.) Чим

важче симптоми анорексії, тим більше ймовірність того, що цей конфлікт з'явиться. У процесі арт-терапії прохання про допомогу виражається через тематичний зміст художнього об'єкта. Наприклад, один пацієнт, який працював над скульптурою дівчини, сказав: «Ноги дівчини треба зміцнити, щоб вона не впала».

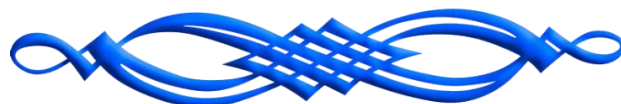
Конфлікт четвертий: Фізичний розвиток жіночої сексуальності та ідентичності та відторгнення фізичного розвитку та ідентичності. Для людей з анорексією цей конфлікт виникає із появою фізичних показників статевої зрілості пацієнта. В арт-терапії таке відторгнення тіла може виражатися через словесне приниження фігури жіночої статі. У пацієнта можуть викликати огиду ті показники жіночої сексуальності, які змінили її тіло. Наприклад, пацієнт може сказати: «Я свиня», «Я товста» або «Я корова». У мистецтві це виражається уникненням художніх матеріалів, які складаються з товстих або м'яких предметів, гнучких твердих речовин, таких як глина.

П'ятий конфлікт: необхідність повного контролю і відчуття відсутності контролю. Це пов'язане з почуттям невпевненості пацієнта, занепокоєнням та страхами. Найбільш очевидний прояв цього конфлікту – це контроль пацієнта над прийомами їжі. Також багато хворих на анорексію відмовляються брати участь у новому проекті через страх, що він не буде ідеальним і не відповідатиме необхідним стандартам. У художньому процесі, це відчуття втрати контролю виражається нездатністю працювати з художніми матеріалами, якими вони не можуть керувати безпосередньо. Пацієнт з анорексією в цьому стані буде надають перевагу роботі з олівцями або фломастерами, а не фарбами. Ці пацієнти можуть створювати зображення польоту, фігури фей та духів. Ці зображення об'єднує твердження пацієнта, що вони є духовними істотами поза тілом. Ці пацієнти також віддають перевагу використанню вербальної взаємодії до художньої репрезентації. Вони висловлюють побоювання, що вони не знають, що можна зрозуміти з їхніх творів [3, с. 137–149].

Отже, метод арт-терапії є ефективним, адже дає можливість встановити безпечний контакт із клієнтом (навіть критичної ваги), пропрацювати дисоціацію, хронічне почуття провини та безпечно попрацювати із образом тіла.

Список використаних джерел:

1. Абсалямова Л. М. Психологічна допомога при розладах харчової поведінки. *Теоретичні і прикладні проблеми психології. Збірник наукових праць.* № 3 (44). Сєверодонецьк, 2017. С. 35–43.
2. Копытин А.И. Арт-терапия — новые горизонты. Москва: Когито-Центр, 2006. 336 с.
3. The Arts in Psychotherapy 30 (2003) 137–149, Identifying conflicts of anorexia nervosa as manifested in the art therapy process Dafna Rehaviah-Nanauer.

Lian Dexin

Beijing University of Technology

*Supervisor: O.V. Krychkivska, Ph.D., senior lecturer at the Department
of Education and Pedagogy WUNU*

Ukraine, Ternopil

THE WAY OF IDEOLOGICAL AND POLITICAL EDUCATION AS LEADING IN VOCATIONAL EDUCATION

The specialists training level of vocational colleges is related to technological innovation and high-quality economic and social development. Students in vocational colleges should establish ideals and beliefs and undertake the historical mission entrusted by the times. In this context, China urgently needs to cultivate world-class technical specialists, produce more high-quality products and shoulder the important task of improving China's manufacturing level under the new situation. This requires us to give full play to the advantages of ideological and political education, lead the reform of Vocational Education in an all-round way, guide vocational college students to strengthen their ideals and beliefs, improve the level of professional ethics, carry forward the craftsman spirit, and become the supporting force for the implementation of innovation driven development strategy.

New changes have taken place in the situation at home and abroad. On the one hand, China is currently in a key period of the transformation of old and new kinetic energy. Vocational posts are more specialized and refined. The requirements for the skill level of technical talents are constantly improved. There is a serious shortage of high-end technical specialists. The talent training mode of traditional vocational education can no longer meet the needs of the construction of socialism with Chinese characteristics in the new era.

Most vocational college students are junior high school or high school graduates. They generally have a weak learning foundation, lack of learning enthusiasm and learning motivation, have a certain psychology of self-contempt, lack of stimulus for career development, lack of self-confidence and initiative to become high-quality technical and skilled specialists. Problems of vocational colleges nowadays, many vocational colleges have a low positioning for themselves, think that the students of vocational colleges are losers in the middle school entrance examination or college entrance examination, and mistakenly think that vocational education is one grade lower than ordinary higher education. Some vocational colleges have not formulated the training standards of skilled talents according to the post ability, and the school enterprise cooperation is a mere formality. Many vocational colleges have not implemented the advanced concept of vocational education into all links of vocational education. Ideological and political education is not closely related to students' career development, with more empty talk and less practice, and does not play its due role in practice. Although vocational colleges pay more and more attention to ideological and political education, it is lack of effectiveness, and there is still much room for improvement in helping students'

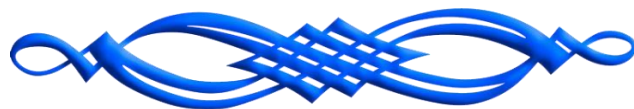
career planning, real life and professional skill development. Therefore, there is an urgent need to reform ideological and political education.

Students' professional values through ideological and political education are the fundamental reason for the weakness of China's cutting-edge manufacturing industry. But it is not only the problem of technology itself, but also the problem in general concept. Therefore, through ideological and political education, we should help students establish a correct world outlook and values, so that students can truly realize the role of scientific and technological innovation from their mind. Through world outlook education, guide students to choose the correct life path, actively realize ideal values. Help students establish lofty career ideals, closely combine personal career pursuit with social needs and enhance their sense of mission and responsibility in the new era. Vocational colleges should combine such education with the cultivation of students' professional attitude of loving their posts, being practical and enterprising and willing to contribute. Carry forward the professional mind, let students focus on the ideal pursuit of technology, establish the core values of world outlook in the process of improving vocational and technical skills, and become the successor with both morality and technology.

Under the background of the new era, vocational colleges should comprehensively support the vocational education with ideological and political education, take the cultivation of high-quality technical and skilled specialists as the core, and take building morality and cultivating people as the fundamental task. Promote the development of vocational education with Chinese specifics in the new era, liberate the productive forces and improve the level of vocational education.

References:

1. Zhu Hailong. From independent choice to moral education -- Contemporary Reflection on moral education of American College Students // Chinese moral education, 2018 (6).
2. Zhang Xiaomin, Chen Jie. Cultivation of professional values under the background of the new economic normal. Taking ideological and political education in vocational colleges as an example // China's collective economy, 2018 (1).
3. Shen Lin. discussion on the path of Ideological and political education in science and Engineering Universities from the perspective of Vocational Education // School party construction and ideological education, 2019 (6).

*Тетяна Марчак,
магістрантка НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Олександр Лаврук,
доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ НАУКОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Управління організаціями є важливим напрямом теорії управління та прикладних дисциплін, пов'язаних із цією наукою. Загальні принципи і правила управління організаціями досліджувалися в економіці, теорії управління та ін. Отримані результати стали підставою для проведення досліджень з управління організаціями у психології праці та управління, організаційної психології (Богоявленська Ю. В., Грабар Т. П. Орбан-Лембрик Л. Е., Туріщева Л. В., Ходаківський Є. І., Цимбалюк І.М.).

У загальній проблематиці психологічних досліджень організацій, особливе місце займає вивчення психологічних характеристик наукових організацій. Слід наголосити, що наукові організації як об'єкти управління відрізняються від інших організацій, відповідно, управління ними повинно мати свою якісну специфіку. Таке управління має два напрями: управління власне організацією як організаційною системою; управління науковою діяльністю організації.

Управління науковою організацією як організаційною системою у свою чергу відрізняється низкою психологічних особливостей: гнучкістю системи управління, використанням різних стилів та методів управлінського впливу, адекватних об'єкту, цілям та ситуації; обмеженням застосування адміністративних та директивних методів управління, які можуть знижувати творчу ініціативу науковців; пріоритетом управління, мотивацією та інтересами науковців над іншими видами управління; характерною рисою «нежорсткості» структури наукової організації (наявність тимчасових творчих колективів, функціонально-тематичних груп чи гуртків, наукових шкіл зумовлених вирішувати наукові проблемами); творчий характер діяльності багатьох співробітників; конкурентністю та конфліктогенністю наукового організаційного середовища (боротьба наукових шкіл, пріоритетне забезпечення наукової діяльності тощо); складністю об'єктивної оцінки значимості отриманих наукових результатів та їх перспективності (особливо мають фундаментальний характер); зміною пріоритетів щодо фундаментальних та прикладних досліджень залежно від ситуації; проявом егоцентричної спрямованості наукових співробітників.

До загальних особливостей управління науковою організацією можна віднести «інформаційний характер». Інформаційна основа управління науковою організацією має відрізнятися різноманітністю, інформація має бути точною, своєчасною, прогностичною та доступною. При управлінні має використовуватися як професійна, економічна, техніко-технологічна, юридична, а й психологічна і соціально-психологічна інформація.

Особливо це стосується психологічних особливостей працівників в організації. Недостатній облік психологічної інформації під час управління

науковою організацією може призвести до відчуження, психологічних бар'єрів, зниження творчої ініціативи, відтоку цінних наукових кадрів.

Управління науковою організацією має бути цілеспрямованою, тобто організація, повторимося, має бути цілеспрямованою. Мета управління повинна бути зрозумілою і несуперечливою (від образу-мети до конкретних показників, які повинні бути досягнуті) і мати значущість для працівників організації. При розробці складних, мало вивчених наукових проблем, ціль може формуватися у вигляді цільової функції, що відрізняється якісним характером формулювання, а також «деревом цілей», тобто системою координованих приватних цілей.

При управлінні науковою організацією цілі можуть бути як зовнішнішньо заданими (замовлення), так і формулюватися власне організацією чи суб'єктом її управління (ініціатива). Формулювання чи постановка цілей залежить від ієрархічних відносин у науковій організації. Багато чинників при цілеутворенні визначається психологічними особливостями суб'єктів управління науковою організацією.

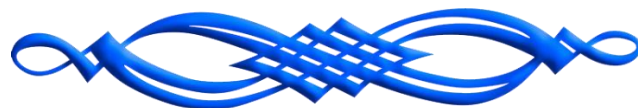
Важливо відзначити, що управління науковими організаціями доцільно здійснювати визнаними та авторитетними вченими, які мають організаторські здібності, що мають досвід управлінської діяльності. Суто менеджерський підхід до управління не дає бажаних результатів, особливо у перспективі. Суб'єкт управління науковою організацією повинен мати необхідні ресурси: матеріальні, інтелектуальні, адміністративні та ін.

Управління науковими організаціями буде результативним, якщо об'єкт управління (колектив наукової організації, науковці) відрізняються чутливістю до управлінського впливу. Чутливість – це мінімальна сила чи значимість конкретного виду управлінського впливу, після якого починається цілеспрямована зміна характеристик керованого об'єкта [2]. Якщо чутливість об'єкта висока, це дозволяє оперативно і результативно здійснювати управління. В той же час занадто висока чутливість робить об'єкт управління нестабільним.

Чутливість наукової організації як об'єкта управління визначається зовнішніми та внутрішніми факторами впливу. Внутрішні чинники пов'язані з «людською складовою» наукової організації. Це психологічні та соціально-психологічні фактори. Головними є: адекватність управлінського впливу стану і характеристикам об'єкта; управління соціальною дистанцією між керівниками та персоналом; управління мотивацією та інтересом, оптимізація функцій контролю, аж до довіри. Слід зазначити, що низка внутрішніх чинників можуть проводити інтелектуальну активність працівників. Зрештою, це наявність ефективних прямих та різноманітних зворотних зв'язків у системі управління, що стимулюють інтелектуальну активність.

Список використаних джерел:

1. Цимбалюк І. М. Психологія управління : навчальний посібник. Київ : ВД «2008», 2008. 624 с.
2. Чутливість. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

Владислав Моргун,

*здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
Науковий керівник: Оксана Палилюк, кандидат історичних наук, викладач
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

РІЗНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ В НАВЧАННІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Наразі в США налічується три освітні моделі підготовки фахівців, у тому числі соціальної роботи, для діяльності в багатонаціональному середовищі.

Перша модель передбачає включення в навчальний план підготовки фахівців курсів, у зміст яких входить вивчення історії національних меншин країни, расистських установок, навчання технікам консультування, врахування культурних відмінностей представників різних національностей проживаючих на одній території.

Друга модель базується на підході, згідно з яким формування міжкультурної компетентності неможливо в рамках одного-двох курсів (дисциплін). Тому, в підготовку фахівців включають такі дисципліни, як: соціологія, антропологія, лінгвістика і ряд інших дисциплін, пов'язаних з вивченням різних національностей. Інтегративний підхід передбачає формування полікультурної компетентності не в рамках певних курсів (дисциплін), а в рамках усіх досліджуваних курсів.

Даний підхід є найскладнішим, оскільки вимагає інтеграції зусиль всього викладацького складу. У рамках професійної підготовки фахівців соціальної роботи за кордоном зміст полікультурної компетенції розкривається через когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти.

Соціальні працівники за умов належної професійної підготовки можуть стати тою ланкою у суспільстві, яка могла б полегшити протікання та попередити виникнення багатьох міжкультурних непорозумінь та конфліктів, а також налагодити ефективну міжкультурну взаємодію.

Україна є багатонаціональною державою, що визнає право представників різних національностей на самовизначення та прагнення задовольняти їхні національні потреби та інтереси, пов'язані зі збереженням традицій та вірувань. За визначенням Є. Холостової, «соціальний працівник – це професіонал, який реалізує реальну соціальну політику державної влади на основі соціального захисту різних верств населення» [1, с. 7]. На думку Є. Холостової, соціальний працівник має володіти не лише педагогічними, юридичними, психологічними знаннями, знаннями з соціальної філософії та етики, але й високими морально-етичними якостями, які не дозволять йому піддатися спокусі маніпулювати людьми в корисливих цілях. Соціальний працівник покликаний творити добро і не має права приносити зло.

Проведений аналіз літератури з обраної проблеми дозволяє зосередити увагу на положенні А. Капської, що випускники вищих навчальних закладів, які оволоділи спеціальністю «Соціальна педагогіка» сьогодні працюють у сферах : освіти: вищі навчальні заклади, загальноосвітні школи, школи-інтернати, дитячі будинки, центри дитячої творчості; охорони здоров'я: соціально-реабілітаційні центри, інтернати, дружні клініки для молоді; соціального захисту населення: центри соціального обслуговування, притулки, кризові центри для жінок;

соціально-економічній: підприємствах, організаціях, фірмах; центрах для молоді: клубах, громадських об'єднання [4, с.84].

А. Капська зазначає, що випускники вищих навчальних закладів, які навчаються за спеціальністю «Соціальна педагогіка» («Соціальна робота») можуть після завершення процесу професійної підготовки працювати: соціальним педагогом; викладачем соціально-педагогічних дисциплін; практичним психологом; організатором позакласної та позашкільної виховної роботи з дітьми; культорганізатором дитячих та позашкільних закладів; у центрах (молодіжних, реабілітаційних, ресурсних, корекції поведінки та ін.); інспектором з охорони дитинства; працівником соціальної служби для молоді [3, с.24].

Водночас А. Капська зазначає, що «розвиток та становлення соціальної роботи пов'язані з порушеннями традиційних для України механізмів соціального регулювання і взаємодії, із загостренням міжнародних відносин та еміграційних процесів. Сучасна ситуація погіршена і тим, що в останній період зіткнулися різні концепції і стратегії соціальної перебудови суспільства та розвитку соціальної роботи» [5, с. 114].

Сучасна концепція ефективного управління персоналом виходить з того, що людина складає основу організації, її сутність і основне багатство. І від того, якою мірою задіяний людський потенціал, істотно залежить успіх організації в конкурентній боротьбі, її здатність до трансформації і тривалого процвітання. В цьому особливо важливу роль відіграє мотивація та стимулювання персоналу. Необхідність докорінного поліпшення якості кадрового потенціалу, забезпечення його ефективного професійного розвитку зумовлена потребою у висококваліфікованих кадрах, ерудованих, компетентних спеціалістах з інноваційним мисленням, здатних до відповідального прийняття професійних рішень.

Людський чинник в будь яких організаціях є одним із пріоритетних, що спонукає до вивчення особливостей та мотивів поведінки працівника. Практика управлінської діяльності свідчить, що професійні вміння працівника приносять організації бажаний результат лише у випадку його зацікавленості у результатах своєї праці. Саме ці обставини визначили актуальність теми дослідження та необхідність удосконалення активних методів навчання, формування ефективної системи мотивації і розробки сучасного механізму стимулювання фахівців.

Забезпечення держави висококваліфікованими спеціалістами – це складний безперервний процес, який передбачає удосконалення державної кадрової політики, спрямованої на послідовне здійснення низки науково-дослідних, організаційно-управлінських, політичних та законодавчих дій.

Водночас, ефективна діяльність персоналу організації неможлива без реалізації важливої функції – мотивації. Це пов'язано з тим, що основою діяльності й поведінки кожного працівника є певні мотиви: внутрішні цінності, інтереси, прагнення, що дає можливість пояснити їх поведінку і можливості впливу на нього.

Світова наука накопичила чималий досвід обґрунтування теоретичних та практичних засад стимулювання персоналу. Вивченню сутності мотивів професійної діяльності присвячені наукові праці таких вітчизняних та зарубіжних дослідників, як: В. Г. Асєєв, В. К. Вілюнас, А. Маслоу, В. С.

Мерлін, П. В. Семенов, Д. Н. Узнадзе, А. А. Файзуллаєв, Х. Хекхаузен, Р. Холі, П. М. Якобсон та інших. Всвою чергу, наукові напрацювання українських вчених: О.В. Безпалько, А. Войтенко, І.Д. Звереві, Є. Комарові, В.І. Курбатова, А.І. Ляшенка, П.Д. Павльонка, К.С. Шендеровського присвячені розкриттю сутнісних характеристик і змісту управління соціальною роботою в соціальних службах, його теоретичним витокам, політико-правовим засадам.

Проте, в науковій літературі проблема стимулювання персоналу соціальних організацій недостатньо розглянута з позиції узгодження категорійного апарату та застосування розроблених методик у практиці господарювання сучасних соціальних закладів.

В умовах, що склалися в Україні на нинішньому етапі її розвитку, проблема мотивації персоналу набула важливого значення, оскільки вирішення завдань, які стоять перед суспільством, можливе лише за умови створення належної мотиваційної основи, здатної спонукати фахівців до ефективної діяльності. Мова йде про застосування таких форм і методів стимулювання особистості, які б сприяли високій результативності її роботи.

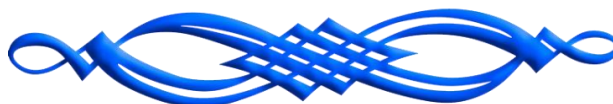
Мотивація займає провідне місце в структурі особистості, яка є одним з основних понять, що пояснюють рушійні сили поведінки людини. Тому в даний час гостро стоїть питання про необхідність глибшого вивчення мотиваційної сфери державних службовців. Хоча мотивація сама по собі ще не забезпечує повного успіху, добитися чого-небудь без неї неможливо.

Поведінка людей стає вмотивованою тільки тоді, коли відбувається взаємодія декількох чинників. Мотивувати працівника – значить торкнутися його внутрішніх інтересів, дати йому шанс реалізувати їх під час роботи.

Сьогодні в нашій країні, як і в інших країнах світу питання підготовки професіоналів для соціальної сфери зосереджується на формуванні в студентів вмінь змінювати, усувати і коректувати негативні соціальні прояви у суспільстві. А це можливо лише у закладах освіти, які будують навчання на нових позиціях і враховують тенденції розвитку соціальної політики в країні.

Список використаних джерел:

1. Артеменко Н. Ф. Мотивація як чинник підвищення професійної компетентності та кар'єрного зростання державних службовців / Зб. наук. пр. Одеса: ОРДУ НАДУ, 2008. № 2. С. 110–119.
2. Безпалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді : теоретико-методичні основи : [монографія] Київ : Наук. світ, 2006. 408 с.
3. Соціальна робота у громадах: методичні рекомендації до самостійної роботи / уклад. Т. В. Петренко. Київ : НАУ, 2013. 52 с.
4. Соціальні технології: світовий досвід та тенденції розвитку в Україні : монографія / [за ред. В. В. Барабаша]. Херсон : Вид-во ПП Вишемирський В. С., 2008. 340 с.
5. Практична підготовка соціальних працівників у вищих навчальних закладах : навч.-метод. посібник / укл. : Т.А.Алексєєнко, В.М.Петренко, Т.А.Равлюк. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2016. 148 с.

*Дмитро Нікітін,
магістрант НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Мар'ян Тріпак, кандидат економічних наук, професор
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ДЕТЕРМІНАНТИ МОРАЛЬНИХ ТА ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ

У діяльності чи навіть у будь-якій усвідомлюваній дії людини має місце соціальна сутність. Вона неодмінно включає засвоєння еталонів оцінки результатів як своєї діяльності, так і навколишніх. Важливо, щоб людина змогла адекватно оцінити себе, відкриваючи тим самим перспективу свого психологічного, соціального та духовного розвитку. Людина, засвоюючи цінності суспільства, ідентифікує себе з ними. Цінності виступають для конкретної людини важливими, суб'єктивно значущими орієнтирами, що визначають основну, гуманістичну сутність та спрямованість усієї її життєдіяльності. Обираючи ту чи іншу цінність, людина тим самим формує свого роду довгостроковий план своєї поведінки й діяльності, визначає тривалу смислову перспективу останньої. Якщо мотивація дає відповідь на запитання, чому, для чого людина діє певним чином, то, доповнюючи її, ціннісна орієнтація висвітлює те, заради чого діє людина, чому вона присвячує свою діяльність.

Сучасним військовим нерідко доводиться справлятися зі службово-бойовими завданнями в нестандартних, а іноді і в екстремальних ситуаціях. У зв'язку з цим актуалізується проблема психолого-педагогічної підтримки професійного становлення військовослужбовців в плані формування їх ціннісних установок і готовності до виконання своїх професійних обов'язків в умовах невизначеності [1]. Для ефективного вирішення даної проблеми потрібно вивчення різних психологічних аспектів ціннісних орієнтацій військовослужбовців.

Окремі автори вказують, що соціокультурну спрямованість потреб і інтересів військовослужбовців характеризується, з одного боку, вдосконаленням внутрішньої культури особистості, розвитком її духовних начал, а з іншого – глибоким знанням і вмілим використанням військовослужбовцями зброї та бойової техніки. Військова діяльність виступає способом формування потреб та інтересів особистості військовослужбовців, оскільки вона виникає на основі взаємодії внутрішньої (військового) середовища і зовнішньої (соціокультурного) середовища, а реалізація потреб та інтересів військовослужбовця набуває соціокультурної спрямованості [1].

Науковці вказують на те, що в основі військового професіоналізму лежить система соціокультурних якостей військовослужбовця, що відображає специфічний зміст військової праці [4]. В цьому контексті, військова служба розглядається як специфічне вираження суспільної життєдіяльності, яку можна вивчати як систему відносин в конкретній соціальній структурі. До числа особливих рис військової середовища віднесено її складність і

напруженість, висока колективна відповідальність усіх і персонально кожного військовослужбовця, а також певна рутинність і монотонність армійських буднів. Специфікою військового побуту є його переважно колективний характер (розташування особового складу, прийом їжі тощо). Основні компоненти відпочинку та дозвілля військовослужбовців також носять колективний характер. Все це створює специфічні умови для задоволення потреб та інтересів і, як правило, сприяє нівелюванню особистих запитів [2].

Встановлено, що поняття «моральні цінності» нерозривно пов'язане з поняттями «моральність», «мораль». Сучасна наука відзначає, що в свідомості людини існують два полюси – полюс моралі і полюс моральності, що відрізняються один від одного тим, що мораль завжди задається людині ззовні, а моральність розташована в сфері особистісного Я [3].

В ході дослідження наукових підходів до понять «моральність» і «мораль» нами встановлено, що мораль, має рекомендаційний характер щодо сукупності норм, принципів, вимог, що пред'являються до людини ззовні - суспільством, колективом, групою, а моральність – це суб'єктивна ціннісна система людини. З точки зору психології таке розрізнення свідчить про те, що мораль виступає в якості «неписаного закону», реалізуючи свою регулятивну функцію в першу чергу за допомогою моральності окремих людей, їх буденної свідомості, яке не у всіх знаходиться на належному рівні і потребує виховного впливу.

Вважається, що чим моральніше вихована особистість, тим більше добровільно він буде дотримуватися моральних приписів суспільства [5]. Отож, моральні цінності являють собою суб'єктивну ціннісну систему, що знаходиться в свідомості людини, яка визначає і характеризує його індивідуальну моральність і зміст його спілкування з іншими людьми.

Встановлено, що військове середовище успішно розвиває і культивує процеси і явища, які об'єднують військову організацію зсередини. Перш за все, це офіцерські традиції, військова система виховання особового складу, військова історія, культ військової честі і доблесті, військова символіка, ритуали, дисципліна і лад, авторитет командирів, особлива військова термінологія і лексика. Аналіз культури військовослужбовців допомагає визначити зміни, що відбуваються в свідомості особистості в результаті соціокультурних змін [3]. На наш погляд, основними складовими культури військовослужбовців є такі цінності:

1. Духовно – моральні: громада, соборність і колективізм як основний традиційний принцип історичного поведінки особистості; працю як основну форму самореалізації людини і самореалізація як основна життєва мета; сім'я як оптимальна форма шлюбу; виконання свого морального обов'язку, повагу і гуманне ставлення до інших; вільність і свобода; віра, надія і любов.

2. Соціально-політичні: захист незалежності держави, виконання військового обов'язку.

3. Реалізація себе в творчій, художньо-естетичній діяльності.

4. Реалізація себе як суб'єкта права, дотримання норм військового законодавства.

5. Орієнтація на певний тип світогляду, що втілює в собі загальнолюдські вічні принципи (добро, істина, краса і ін.).

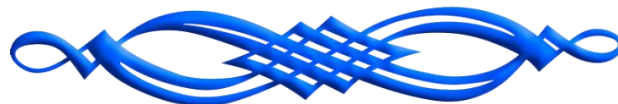
6. Військово-професійні: військовий обов'язок, військова гідність, військова честь.

Так, ці цінності не ізольовані і не розрізнені, а взаємопов'язані і є орієнтиром в процесі розвитку особистості військовослужбовця. Названі цінності в сучасних умовах військової діяльності повинні стати змістовною моделлю в єдиній системі військового виховання. Безумовно, ці цінності притаманні багатьом культурам і народам. Це також дозволило зафіксувати характерні особливості і динаміку розвитку військових цінностей в суспільстві, в тому числі і у військовому середовищі. Встановлено, що військові умови здатні ініціювати перегляд власної позиції і орієнтації особистості в напрямку позитивного ставлення до понять військової честі, військового обов'язку, військової гідності, дружби і патріотизму [4].

Складність і багатоплановість соціокультурних детермінант обумовлюють динамізм процесу розвитку ціннісних орієнтацій військовослужбовців строкової служби, молодих офіцерів, де особистість військовослужбовця виступає не тільки як об'єкт, а й як суб'єкт виховного процесу. У реалізації себе як особистості з властивими їй культурними потребами та інтересами, цінностями і ціннісними орієнтаціями здійснюється єдиний процес становлення особистості військовослужбовця з самостійної творчої та культурно значущої позиції, коли він не тільки засвоює культуру, а й бере участь в її творенні.

Список використаних джерел:

1. Каменюк Ю. В. Патріотизм як професійна властивість військовослужбовців: етимологічний аспект. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. № 4. С. 224-229.
2. Квіткін П. В., Чаплигін О. К., Дзьобань О. П. Ціннісні орієнтації військовослужбовців Збройних Сил України (соціально-філософський аналіз). 2005.
3. Мартинюк В. М. Оптимізація процесу формування ціннісних орієнтацій військовослужбовців в умовах Збройних Сил України. *Імідж сучасного педагога: Науково-практичний освітньо-популярний часопис Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г.Короленка*. – Полтава, 2003. № 1. С. 16 – 19.
4. Мартинюк В. М. Трансформація цінностей військової служби та її вплив на формування особистості військового інтелігента. *Основні напрями виховання української військової інтелігенції у сучасних умовах: Тези науково-практичної конференції*. Харків: ХВУ, 2002. С. 77 – 80.
5. Новікова Т. Л. До проблеми формування соціокультурних цінностей майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету України*. 2011. № 4. С. 123-126.

Софія Панчук,

здобувач освіти факультету іноземної філології

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Науковий керівник: Наталія Панчук, кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри психології освіти

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Питання покращення організації навчального процесу з метою набуття практичних навичок, формування професійно-особистісних компетенцій у майбутнього фахівця педагогічного напрямку є важливим. На сучасному етапі все більше уваги приділяється проблемі актуальності використання активних методів навчання при вивченні фахових психологічних дисциплін, зокрема практичної підготовки, спрямованої на становлення ціннісного компоненту у студентської молоді в процесі професійної підготовки у вищому закладі освіти.

Роки навчання в університеті припадають на юнацький вік. Соціальну адаптацію студентів визначає психологічний або соціальний вибір цінностей-цілей та шляхів їх реалізації. Оскільки ціннісно-сміслова свідомість особистості є сукупністю ціннісних орієнтацій, цінностей, установок та інших мотивів діяльності і поведінки, то вона визначає важливість процесу її становлення в процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти.

Дослідження особливостей мотивації вибору професії та усвідомлення студентами вимог до сучасного вчителя висвітлено в працях І.Д. Беха, М.Й. Боришевського, Л.В. Долинської, Н.П. Максимчук тощо.

Під час вивчення курсу «Психологія», на лекційних та практичних заняттях застосовувалися активні методи навчання. Зокрема, коли викладач читав лекцію, то він щоразу викликав виявлення зворотної реакції: коли студенти починали обговорювати представлену освітню інформацію та ставити питання. Т.Кочубей, А.Очеретяний наголошують на ефективності використання інтерактивних технологій при формуванні життєвих цінностей у студентів у ході викладання навчальних дисциплін [1], [4]. В процесі вивчення «Психології» студенти обговорювали педагогічні ситуації з наступним конкретним рольовим програванням [2], [3]. Задавались певні умови, а студенти по черзі виконували роль педагога, демонструючи своїм вибором власні професійні цінності.

В процесі аналізу нами отримано наступні результати : найвищі рангові показники до вивчення дисципліни фахової підготовки «Психологія» (за кількісними виборами) отримали такі ціннісні орієнтації: здоров'я (84.1%) – 1 ранг, матеріально забезпечене життя (50.8%) – 2 ранг, наявність хороших та вірних друзів (46.0%) – 3 ранг, пізнання (можливість розширення кругозору, освіти, загальної культури, інтелектуальний розвиток) (44.4%); впевненість в собі (свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів) (44.4%) – 4 ранг, щасливе сімейне життя (у батьківській родині) (39.7%) – 5 ранг, суспільне визнання (повага оточуючих, колективу, (38.1) – 6 ранг, життєва мудрість (34.9%) – 7 ранг, цікава робота (33.3%); майбутнє сімейне життя (окремо від батьків) (33.3%) – 8 ранг, активне діяльне життя (28.6%) – 9 ранг, хороша атмосфера на

роботі (23.8%); свобода як незалежність у вчинках та діях (23.8%); любов до другої людини, секс (23.8%) – 10 ранг.

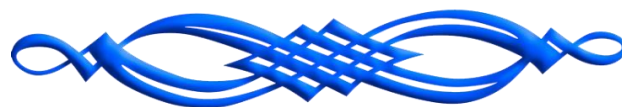
Найвищі рангові показники після вивчення дисципліни фахової підготовки «Психологія» (за кількісними виборами) отримали такі ціннісні орієнтації: здоров'я (76.1%) – 1 ранг, матеріально забезпечене життя (67.4%) – 2 ранг, сім'я (65.2%) – 3 ранг, свобода, як незалежність у вчинках та діях (23.9%) – 4 ранг, суспільне визнання (повага оточуючих, колективу) (21.7%) – 5 ранг, бути корисним для суспільства (19.6); професія педагога (19.6); любов до Батьківщини (19.6); – 6 ранг, наявність хороших та вірних друзів (13,0%); любов до дітей, батьків (13,0%); пізнання (можливість розширення кругозору, освіти, загальної культури, інтелектуальний розвиток) (13,0%) – 7 ранг, самовдосконалення (10.9%); доброта, чуйність (10.9%); вихованість (10.9%) – 8 ранг, вміння спілкуватися, професіоналізм (8.7%); чесність, справедливість (8.7%) – 9 ранг, вірність (6.5%); кохання (6.5%) – 10 ранг.

Порівняльний аналіз показав, що найвищі ранги отримали такі цінності: загальнолюдські – здоров'я (84.1%) (до вивчення); (76.1%) (після вивчення), матеріальні – матеріально забезпечене життя (50.8%) (до вивчення); (67.4%) (після вивчення), особистісні – наявність хороших та вірних друзів (46.0%) (до вивчення); сім'я (65.2%) (після вивчення). Після вивчення дисципліни «Психологія» кількість професійних цінностей в ієрархії зростає від 3-ох (пізнання – 4 ранг; цікава робота – 8 ранг; хороша атмосфера на роботі – 10 ранг) до 6-и (суспільне визнання (повага оточуючих, колективу) – 5 ранг, професія педагога – 6 ранг, любов до дітей, батьків; пізнання (можливість розширення кругозору, освіти, загальної культури, інтелектуальний розвиток) – 7 ранг, самовдосконалення – 8 ранг, вміння спілкуватися, професіоналізм – 9 ранг).

Отже, використання активних методів навчання в процесі вивчення курсу «Психологія» надало можливість студентам зрозуміти важливість професійних цінностей у майбутній діяльності. Основними цінностями майбутніх вчителів виступають цінності особистого характеру (здоров'я, сім'я), матеріальні (матеріально забезпечене життя), професійні (пізнання, суспільне визнання (повага оточуючих, колективу), професія педагога, любов до дітей, батьків, самовдосконалення, вміння спілкуватися, професіоналізм).

Список використаних джерел:

1. Кочубей Т., Очеретяний А. Формування життєвих цінностей студентів у США. *Studia Zarządzania i Finansów Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu*, t. 80. 3, 2018. С.43-51.
2. Максимчук Н.П. *Становлення ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя*: Монографія. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А. 2009. 176с.
3. Панчук Н.П. Загальна, вікова і педагогічна психологія. Збірник завдань Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2020. 240 с.
4. Kochubei T., Ocheretyanyi A. Sensitivity of students for formula of living values. *Slovak international scientific journal*. Vol. 1. № 12. 2017. С. 21-24.

Богдан Пещанюк,

*здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Віктор Федорчук, кандидат психологічних наук, доцент,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ Я-КОНЦЕПЦІЇ У СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Сучасний стан підготовки психологів вимагає її швидкого переосмислення та постановку завдань, які би забезпечили якісно новий рівень їхньої професійної компетентності, психологічної культури, особистісного розвитку в закладах вищої освіти. Саме акцент на особистісному розвитку студентів-психологів лежить в основі сучасного підходу до проблеми формування позитивної Я-концепції.

«Я-концепція» особистості постійно була в епіцентрі наукового інтересу вітчизняних та зарубіжних психологів. Її різні аспекти вивчали М. Боришевський, О.Гуменюк, Г.Католик, С.Кузікова, Р. Павелків, Т.Перепелюк, Л. Співак, К.Ушакова, П.Чамата, Р. Бернс, В. Джеймс, Д.Майерс, К. Роджерс, Т.Шібутані та ін.

Переважає більшість вчених дотримується традиційного, трикомпонентного підходу до визначення структури «Я-концепції». А саме: першим вона вважає когнітивний компонент, що містить самопізнання; другим – емоційний, до якого належить самоповага; третім – оцінно-вольовий із прагненнями особистості підвищити власну самооцінку і самоповагу. Згідно з презентованими положеннями, в межах свого дослідження С.Кузікова звертає увагу на те, що гармонізація «Я-концепції» особистості в напрямку розвитку позитивного самосприйняття, адекватної самооцінки позитивно впливає на її установки та поведінку [2].

Дослідниця І. Андрійчук вважає, що «Я-концепція» майбутніх практичних психологів вирізняється своєю специфікою, яка пов'язана з їхньою професійною діяльністю. Модель фахівця у галузі практичної психології найчіткіше виявляється у позитивній «Я-концепції» особистості, зокрема – в сталій та адекватній самооцінці; високому рівні самоповаги, який зумовлено повагою до неї з боку значущих інших; превалюванні інтернального локусу-контролю; нормальному рівні особистісної тривожності тощо [1].

Я-концепція включає не тільки наше сприйняття того, які ми є, але також і те, якими, як вважаємо, ми повинні бути і хотіли би бути. Цей останній компонент Я називається «ідеальне Я».

На сучасному етапі розвитку суспільства перед фахівцем у галузі психології ставляться нові вимоги. Тому, як вважає Т.Перепелюк, акцент необхідно зробити на формування особистості активної і думаючої, рефлексуючої. Рефлексія уявляється нам як здатність людини до усвідомлення себе, своєї сутності, своїх можливостей, формуванням своєї позиції, розумінням своїх професійних функцій, до розуміння думок інших людей. Враховуючи сказане, вважаємо, що робота, спрямована на формування позитивної Я-концепції у майбутніх практичних психологів, має сприяти підвищенню рівня прийняття себе як особистості і професіонала, підвищенню рівня самооцінки, розвитку їхньої комунікативної компетентності [3].

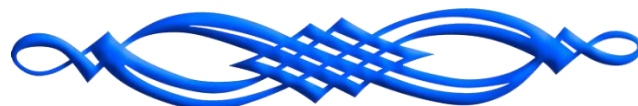
Ми поділяємо думку К.Ушакової про те, що основними психологічними чинниками становлення професійної «Я-концепції» студентів (психологів – доповнено нами Б.Пещанюк) визначено: розвиненість їхньої професійної свідомості; ставлення студентів до майбутньої професійної діяльності; співвідношення їхніх реальних уявлень про себе як майбутніх фахівців (психологів) із ідеальними; місце професійної спрямованості у мотиваційній сфері студентів; їхнє прагнення професійної самореалізації; значущість для них обраної професії, актуальність і значущість професійної самоідентичності; соціальними – професійну освіту; престижність професії у суспільстві; соціальний статус працівників (психологів) у суспільстві; ставлення до них у суспільстві [4, с.5].

Одним із важливих завдань підготовки психологів має бути особистісна підготовка, яка інтегрує всі чинники становлення професійної «Я-концепції» студентів. Тому психолог повинен реалізувати психологічну підготовку відносно себе для того, щоб потім успішно працювати з іншими людьми. У цьому плані являє собою інтерес розроблена Н.В.Чепелевою та Л.І.Уманець трьохрівнева система особистісної підготовки психологів – практиків у вузі: світоглядний – покликаний сформувати професійну свідомість майбутніх спеціалістів; професійний – спрямований на оволодіння студентами необхідною системою знань, технологією професійної діяльності майбутнього психолога; особистісний – мета якого полягає у формуванні в студентів професійно значущих якостей, гуманістичної спрямованості, “діалогічності” як центрального її компонента, здатності до професійної ідентифікації [5].

Отож, основними психологічними чинниками розвитку професійної «Я-концепції» студентів-психологів є: рівень їх самоідентифікації з майбутньою професією; розвинута професійна свідомість (зокрема наявність знань про обрану професію, професійно важливі та особистісні якості); психологічна готовність студентів до майбутньої професійної діяльності; задоволення обраною професією тощо.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук І. П. Формування позитивної Я-концепції особистості майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07. Тернопіль, 2002. 208 с.
2. Кузікова С. Б. Корекція Я-концепції як умова подолання конфліктності у підлітків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 - педагогічна та вікова психологія. Київ, 2000. 20 с.
3. Перепелюк Т. Д Я-концепція особистості як умова професійного становлення практичного психолога.
4. Ушакова К. Ю. Психологічні чинники становлення професійної «Я-концепції» у студентів медичних коледжів : дис. ...канд. психол. наук : спец. 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. Київ, 2018. 223 с.
5. Чепелева, Н.В., Пов`якель, Н.І. Теоретичне обґрунтування моделі особистості практичного психолога. Психологія. Збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М.П.Драгоманова, Випуск III, 1998. С. 35-41.

Повстюк Віктор,

магістрант Вінницької академії неперервної освіти

e-mail: povstuk84@i.ua

Науковий керівник: Михайло Томчук, професор кафедри психології,

доктор психологічних наук, професор

РОЗВИТОК РЕЗИЛІЄНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ, ЯК ПАРАДИГМА РЕСУРСНОГО ПІДХОДУ

Поняття «резилієнтність» має своє коріння в латинській мові, де *resilire* означає повернення до початку, відновлення рівноваги [1].

В українській мові термін *resilience* перекладається, як стресостійкість або резилієнтність, що краще передає суть слова, аніж гнучкість, пружність, еластичність чи психологічна стійкість [2].

Термін "резилієнтність" (гнучкість, пружність, стійкість), в сучасній науковій літературі використовується для позначення здатності людиною чинити психічний опір стосовно біологічного, психологічного, психосоціального ризику, стійкості до стресу або психічної гнучкості. Наукові джерела пояснюють резилієнтність як здатність успішно долати складні обставини та негативні наслідки стресу.

Поняття резилієнтності передбачає: позитивний розвиток усупереч високому ризику; стійку психологічну компетентність в екстремальних стресових умовах; позитивне та швидке відновлення після травматичних переживань [3].

Отже, "резилієнтність" – це здатність людини або соціальної системи будувати нормальне, повноцінне життя у складних умовах.

Література, яка описує резилієнтність вказує на два способи розуміння цього поняття. По перше, резилієнтність сприймається як риса особистості (*resiliency*), іншими словами, це відносно незмінний набір характеристик людини. Другий підхід вказує на резилієнтність, як на процес подолання важких, стресових подій, які людина зустрічає протягом свого життя.

Попри те, що література не дає однозначного визначення поняття резилієнтності, є те, що об'єднує різні підходи і теорії. Таким спільним знаменником є розуміння резилієнтності як властивості, яка допомагає людям функціонувати на оптимальному рівні і достатньо швидко відповідати на життєві виклики [4]. Актуально звернути увагу також на те, що резилієнтність є результатом інтеракції різних ресурсів, зовнішніх і внутрішніх, які людина вміє використати в стресових ситуаціях [5]. Що більше, такі стресові ситуації не тільки допомагають залишити *status quo*, але також дають певну користь, наприклад таку, як новий досвід подолання викликів, що допомагає краще адаптуватись до майбутніх стресорів [6].

Резилієнтність як процес, котрий має початок в момент зустрічі зі стресовими подіями можна згрупувати в п'ять категорій: регуляція реакції тіла на стрес; регуляція сильних, негативних емоцій; збільшення почуття щастя; розцвітання: функціонування на найвищому рівні і адаптаційні стратегії подолання проблем; емоційна підготовка на важчі часи [7].

Знаючи елементи, котрі є фундаментом для оптимального функціонування мозку, можемо розглянути наступні складові резилієнтності.

Регуляція реакції тіла на стрес. Коли людина зустрічається зі стресовою подією, її тіло реагує в особливий спосіб: зростає напруга м'язів, піднімається тиск крові, збільшується швидкість серцебиття і дихання. Все це має на меті підготувати тіло до відповідної реакції – атакувати або втікати. Резилієнтність пов'язана з оптимальним рівнем збудження, тому досить важливою її складовою є навичка регулювання рівня збудження в стресових ситуаціях (через дихальні вправи, техніки заземлення, релаксацію).

Регуляція сильних, негативних емоцій. «Зустріч» з болісними емоціями, з важкими спогадами дає змогу мозку опрацювати і змінити ці емоції. Звідси випливає, що ще однією зі складових резилієнтності є вміння бути на зв'язку зі своєю емоційною часткою і сприймати всі емоції з відкритістю.

Відчуття власної цінності. Це усвідомлення своїх сильних сторін і недоліків, це доброзичливий погляд на самого себе [2]. Відчуття власної цінності пов'язане з усвідомленням того, що кожна людина має свою цінність від народження, і що жодна помилка чи невдача не може її забрати. Дослідження показують, що реалістична самооцінка пов'язана з вищою резилієнтністю, допомагає вибрати оптимальну стратегію вирішення проблем, впоратись з труднощами, збільшує мотивацію для досягнення цілей, а також захищає перед розвитком психічних розладів у важких моментах життя [6].

Вдячність. Це вміння допомагає перенести увагу від проблем і негараздів на позитивні аспекти отриманого досвіду, таким чином збільшуючи задоволення з життя особистого і професійного та покращуючи стосунки. Вдячність збільшує загальне почуття щастя, а її практикування є важливою складовою резилієнтності.

Реалістичний оптимізм. Реалістичний оптиміст вірить, що, докладавши зусиль, йому вдасться досягнути того, чого бажає. Навіть тоді, коли появляться перешкоди у досягненні мети, він зможе знайти щось позитивне в даній ситуації, зосереджуючись на майбутньому, а невдачу розглядає як окремий випадок, котрий має свої зовнішні і внутрішні причини та знає, що завжди може рухатись вперед. Реалістичний оптимізм зміцнює резилієнтність, допомагає бути позитивно налаштованим на майбутнє та іти на зустріч новому.

Вчинки доброти. Вони збільшують відчуття щастя, покращують стосунки з іншими, зміцнюють самооцінку і додають сенсу у житті.

Почуття гумору. Почуття гумору допомагає дивитись на важкі події із світлістю та надією та подолати надмірну поважність, котра провадить до стресу. Гумор є важливою рисою людей резилієнтних, він пов'язаний з психічним здоров'ям і якісними стосунками.

Цінності. Цінності допомагають іти вперед з миром і радістю в серці, незалежно від того, що відбувається, тому життя згідно з цінностями є необхідним для будівництва резилієнтності.

Сенс і мета життя. Мета життя – це те, чого людина хоче досягнути, що має намір зробити. Сенс життя означає, що цілі, дії, переживання є важливі, змістовні, згідні з цінностями.

Добрі відносини з іншими людьми. Стосунки, побудовані на довірі, є джерелом емоційної підтримки та інших ресурсів, які допомагають бути більш резилієнтним у важкі моменти життя. Турбота про інших людей, доброзичливість, щоденне дбання про розвиток стосунків є неодмінним фундаментом для змістовного, якісного і стійкого життя.

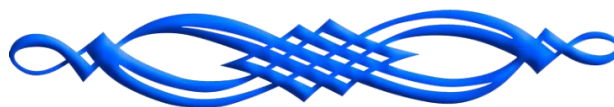
Прощення. Метою прощення є замінити негативні емоції на внутрішній спокій.

При зустрічі з проблемами люди можуть використати одну з двох стратегій – пасивну або активну. Пасивна стратегія полягає в уникненні. Суть активної полягає у визнанні реальності конкретних проблем чи важких ситуацій, а також спланувати відповідні кроки, пов'язані з цілями і цінностями, щоб зробити все, що можливо в конкретній ситуації.

Численні дослідження вказують, що корисно ставати резилієнтним. Резилієнтність є подібною до групи м'язів, які можна розвивати. Щоб резилієнтність справді розвивалась потрібні свідомі зусилля, конкретний план праці над собою, який провадив би до саморозвитку. В іншому разі важкий досвід сам в собі не вплине на розвиток резилієнтності.

Список використаних джерел:

1. Sikorska I. Odporność psychiczna w ujęciu psychologii pozytywnej: edukacja i terapia przez przygodę. Psychoterapia, (2017) 2 (181), 75-86.
2. Горбунова В., Карачевський А., Климчук В., Нетлюх Г., Романчук О. Соціально-психологічна підтримка адаптації ветеранів АТО: посібник для ведучих груп : навчальний посібник / Вікторія Горбунова, Андрій Карачевський, Віталій Климчук, Галина Нетлюх, Олег Романчук. Львів : Інститут психічного здоров'я Українського католицького університету, 2016. 91 с.
3. Ваніштендаль С. "Резильєнтність" або виправдання надії. Поранений, але не переможений / С.Ваніштендаль. Женева : Бисе, 1998. 80 с.
4. Mróz J. Prężność i poczucie stresu a typy zachowań i przeżyć związanych z pracą wśród pielęgniarek. Hygeia Public Health, 49 (4) 2014, 857-863.
5. Gaşior K., Chodkiewicz J., Cechowski W. Kwestionariusz Oceny Prężności (KOP26) Konstrukcja i właściwości psychometryczne narzędzia. Polskie Forum Psychologiczne, 21 (1) 2016, 76-92.
6. Hobfoll S.E. Social Support: Will you be there when I need you? // A lifetime of relationships. / Vanzetti N., Duck S.(eds.) – New York: Brooks-Cole. – 2001. –P.46-74.

Позднякова А. О.,

студентка 4 курсу спеціальності Спеціальна освіта,

Хортицька національна академія,

м. Запоріжжя, Україна

Науковий керівник: Саенко Т. А., викладач кафедри спеціальної освіти та

психології, Хортицька національна академія,

м. Запоріжжя, Україна

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕНЕВОГО РОЗВИТКУ У ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ З СИНДРОМОМ ДАУНА

Останнім часом науковий інтерес привертає до себе проблематика виховання та навчання дітей із синдромом Дауна (Р. Ковтун, Н. Пахомова, А. Савицький, та ін.). За статистичними даними МОЗ України на 700-800 новонароджених одна дитина має окреслену генетичну аномалію. Мовленнєвий дизонтогенез має безпосередній вплив на якість пізнання навколишньої дійсності, розвиток вищих психічних функцій, а також встановлення комунікації з дорослими та однолітками. Отже, недостатня сформованість комунікативно-мовленнєвих навичок у дітей із синдромом Дауна ускладнює психічний розвиток дітей даної категорії. Насьогодні залишається багато питань, пов'язаних із дослідженням проблематики особливостей мовленнєвого розвитку у дітей раннього віку із синдромом Дауна, саме тому, враховуючи вищезазначені дані, дослідження окресленої проблематики є досить актуальним.

Дослідженню проблематики особливостей комунікативно-мовленнєвого розвитку у дітей із синдромом Дауна присвячено багато досліджень українських та закордонних науковців, серед яких Н. Бодянська, М. Бруні, С. Вайнерман, Н. Гіренко, П. Жиянова, Л. Кумин, П. Лаунтеслагер, Н. Пахомова, А. Савицький, П. Уіндерс, Д. Фідлер, Т. Чугунова та інші.

М. Шеремет (2015) зазначає, що мовлення – це психофізіологічний процес реалізації мови. Воно посідає центральне місце в процесі психічного розвитку дитини і внутрішньо пов'язане з розвитком мислення й усвідомлення взагалі [4].

Синдром Дауна – це генетичне порушення, вроджене хромосомне порушення, що полягає у порушенні рівня розумового розвитку (різного ступеня), характерних рисах обличчя, вроджених вадах серця, порушеннях слуху та зору, інших медичних проблемах [3]

У дітей із синдромом Дауна спостерігається недорозвинення багатьох психічних функцій (пам'яті, уваги, мислення, уяви). Порушення інтелектуального розвитку впливає на можливості інших сфер розвитку дітей даної нозологічної групи. Звичайно, інтелектуальне порушення впливає і на розвиток навичок спілкування, оскільки спирається на пізнавальні здібності, вміння аналізувати, розуміти певні поняття, запам'ятовувати їх. Особливо страждає вербальна пам'ять, проте слухо-зорова пам'ять розвинена в них краще. Увага нестійка, об'єм її значно звужений, ускладнений процес переключення уваги з одного об'єкту на інший. Обробка отриманої інформації відбувається повільно, тому дитина не відразу може відповісти на питання або

виконати потрібну інструкцію. Відмічається нездатність зробити узагальнення, перенести засвоєну навичку з однієї ситуації на іншу.

Несформованість мовленнєвих засобів спілкування у дітей раннього віку обумовлена насамперед порушенням інтелектуального розвитку, проте провідну роль також відіграють анатомо-фізіологічні особливості мовленнєвого апарату (гіпотонія м'язів органів артикуляції, макрогლოსія, аномальна будова зубного ряду, готичне піднебіння). Окрім цього, у дітей окресленої категорії наявне порушення мовленнєвого дихання, що значно ускладнює розвиток мовлення (дихання поверхнєве, активний видих скорочений) [4].

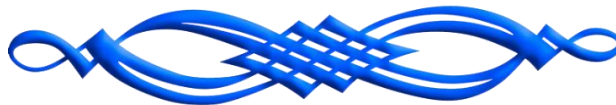
У переважної більшості дітей раннього із синдромом Дауна несформовані мовленнєві засоби спілкування, проте їх сильною стороною вважають емоційний розвиток. Діти даної категорії здатні встановити емоційний контакт з іншими людьми, використовуючи для цього паравербальні засоби спілкування (міміку, жести тощо) [1].

Н. Пахомова зазначає, що на тлі мовленнєвого недорозвинення, розуміння мовлення випереджає розвиток експресивного мовлення. Однак, враховуючи диспропорцію між рівнем сформованості імпресивного та експресивного мовлення не можна стверджувати, що розуміння мовлення відповідає віковій нормі. У дітей раннього віку із синдромом Дауна рівень розуміння мовлення різко обмежений соціально-побутовою тематикою, їм важко зрозуміти інструкцію, особливо коли вона формується не однотипно. Окрім цього, слід зазначити, що дітям даної нозологічної групи важко сприймати вербальну інформацію, проте компенсаторним механізмом в даному випадку є сприйняття інформації через зоровий канал.

Дослідження проблематики особливостей мовленнєвого розвитку дітей раннього віку з синдромом Дауна дозволило зробити нам наступні висновки. Мовленнєвий дизонтогенез у даної категорії дітей обумовлений порушеннями інтелектуального розвитку та анатомо-фізіологічними особливостями будови артикуляційного апарату. У переважної більшості дітей окресленої категорії несформовані мовленнєві засоби спілкування; наявна диспропорція між розвитком розуміння мовлення та експресивним мовленням.

Список використаних джерел:

1. Бочелюк В.Й., Ковтун Р.А. Психологія прояву комунікативних здібностей дітей з особливими потребами: монографія для студентів спеціальності 6.030102 – психологія. Запоріжжя: КПУ, 2012. 224 с.
2. Пахомова Н. Г. Методичні основи формування невербальної комунікації у дітей дошкільного віку із синдромом Дауна. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації*. Суми, 2019. С. 91–94
3. Савицький А.М. Особливості мовленнєвого розвитку дітей з синдромом Дауна. *Збірник наукових праць звітно-наукової конференції викладачів університету за 2011 рік*. Київ, 2012. С. 170.
4. Шеремет М.К. Логопедія: підручник. Київ: Слово, 2015. 776 с.

Позднякова А. О.

*студентка 4 курсу спеціальності Спеціальна освіта,
Комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя, Україна
Науковий керівник: **Возчикова Н.В.**,
викладач кафедри спеціальної освіти та психології,
Комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя, Україна*

ДО ПИТАННЯ ДИФЕРЕНЦІЙНОЇ ДІАГНОСТИКИ СТЕРТОЇ ФОРМИ ДИЗАРТРІЇ ТА ДИСПРАКСІЇ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Результати сучасних досліджень особливостей мовленнєвого дизонтогенезу у дітей дошкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення (далі – ТПМ) засвідчують наявність мультисиндромних станів та широкої симптоматики у мовленнєвій, психічній і моторній сферах функціонування.

Саме тому, тільки при поглибленому вивченні цього питання, фахівці мають провести комплексну діагностику, виявити, чи має дитина певні супутні порушення і сформувані ефективний маршрут корекції і розвитку дитини із ТПМ [1].

Дослідженню проблематики патогенетичних механізмів, діагностики та корекції дизартрії присвячено значну кількість досліджень українських вчених, а саме О. Боряк, А. Голуб, С. Коноплястої, М. Лепетченко, Н. Лопатинської, І. Мартиненко, Т. Махукової, Н. Пахомової, А. Синиці, Є. Соботович, В. Тарасун, М. Шеремет та інших.

Термін «стерта» дизартрія вперше був запропонований О. А. Токаревою, яка характеризує прояви «стертої дизартрії» як легкі (стерті) прояви «псевдобульбарної дизартрії», які відрізняються особливою складністю подолання. Це мовленнєве порушення проявляється у розладах фонетичного та просодичного компонентів мовленнєвої функціональної системи і виникає внаслідок невиражених мікроорганічних уражень головного мозку.

О. Архіпова вказує, що стерта форма дизартрії частіше всього діагностується після п'яти років. Л. Данілова, Л. Лопатіна, Н. Серебрякова, Н. Сімонова, І. Смірнова та інші науковці зазначають, що у дітей з дизартрією внаслідок органічного ураження центральної нервової системи порушуються рухові механізми, страждає загальна та дрібна моторика, що значно погіршує стан мовленнєвої функції.

Диспраксія – це розлад моторної сфери, що характеризується трудностю і неточністю виконання цілеспрямованих рухових актів. Проблема диспраксії

широко і давно представлена в зарубіжних дослідженнях. Так, вчені одностайні у визначенні провідних симптомів диспраксії в дитячому віці та відносять до них загальну моторну незграбність, труднощі з одяганням, часті падіння, труднощі з письмом і використанням інструментів (ножиці, олівці, пензлики), уникнення рухливих ігор та інших моторних групових активностей, неспроможність планувати та здійснювати самоконтроль, труднощі із спонтанним навчанням тощо.

Традиційно, в науково-методичних джерелах порушення праксису прийнято позначати як апраксія або диспраксія. Апраксія – втрата здатності здійснювати цілеспрямовані рухи, незважаючи на збереження м'язової сили, відсутність паралічів і наявність координації (мед.). Диспраксія – розлад у цілеспрямованості рухів та їх плануванні (В. М. Шайтор, В. Д. Ємельянов 2017). Варто зазначити, що поняття «апраксія» частіше використовується в контексті втрати раніше сформованої функції, а «диспраксія» – у випадках виникнення симптомів у процесі розвитку індивіда, в дитячому віці тощо.

О.Р. Лурія розробив класифікацію апраксій як порушень праксису, виходячи з розуміння психологічної структури і мозкової організації неусвідомлених рухових актів. На думку вченого, порушенням вказаних компонентів праксису відповідають 4 форми апраксії:

1) кінестетична апраксія, яка виникає в разі ураження нижніх відділів постцентральної області кори великих півкуль мозку. Відзначається відсутність чітких рухових актів із порушенням кінестетичної основи рухів, сила м'язів достатня, парези відсутні;

2) просторова апраксія, яка виникає в разі враження тім'яних і потиличних відділів кори головного мозку. Спостерігаються порушення поз, є труднощі в процесі виконання просторово орієнтувальних рухів та координація сумісних рухів пальцями й органами артикуляційного апарату, також не допомагає опора на зоровий аналізатор;

3) кінетична апраксія, яка пов'язана з ураженням нижніх відділів премоторної області кори великих півкуль головного мозку. Проявляється у вигляді розпаду «кінестетичних мелодій», тобто є порушення плавності і послідовності рухів та тимчасової організації рухових актів. Також характерними є персеверації, які проявляються в безконтрольному продовженні початку алгоритму моторного плану;

4) регуляторна апраксія, яка виникає у разі ураження префронтальної кори премоторних відділів. Проявляється у вигляді порушень програмування дій та відключення свідомого контролю за їх виконанням. Часто спостерігається заміна потрібних рухів моторними шаблонами та стереотипіями. Іноді виникають труднощі у засвоєнні рухових моторних програм і проявляється синдром ехопраксії, при якому дитина безконтрольно відтворює рухи за дорослим [1; 2].

Диспраксія у дітей із ТПМ виявляється одночасно у неможливості виконання визначених довільних рухів руками і органами артикуляції або під час переключення від одного руху до іншого. Тобто апраксія присутня на всіх моторних рівнях. Спостерігається кінестетична апраксія, коли дитина не може плавно переходити від одного руху до іншого. Часто спостерігається кінестетична апраксія, коли дитина виконує хаотичні рухи, шукаючи потрібну артикуляційну позу.

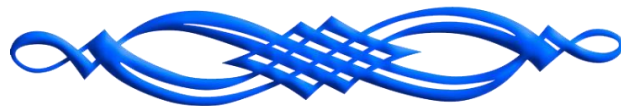
Важливо розмежовувати диспраксію від стертої форми дизартрії. І в тому, і в іншому випадку ми спостерігатимемо спотворення звуковимови, але механізми порушень різні. При дизартрії у дитини неврологічно обмежені моторні можливості, що неминуче призводить до спотворень різних звуків. Дитина не може прийняти потрібну оральну чи артикуляційну позу через підвищений або знижений тонус м'язів артикуляційного апарату.

При артикуляційній диспраксії спостерігається одночасна недостатність кінестетичного та слухового контролю з боку кіркових відділів.

Отже, вчені констатують наявність мультисиндромних станів у дітей із ТПМ. Проблема диспраксії в умовах мовленнєвого дизонтогенезу достатньо представлена у спеціальних дослідженнях, однак переважно в аспектах орально-артикуляційної та вербальної складової. Також, слід зазначити, що розробка діагностичного інструментарію задля розмежування стертої форми дизартрії та диспраксії є пріоритетним напрямом вітчизняної логопедії.

Список використаних джерел:

1. Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. – 376 с.
2. Боряк О.В., Шермет М.К. Неврологічні основи логопедії: навч. посіб. Суми : ФОП Цьома С.П., 2016. 252 с.
3. Рібцун Ю. В. До питання диференційної діагностики дислалії та мінімальних проявів дизартрії / Ю. В. Рібцун // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : зб. наук. пр. – № 21. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – С. 226–230. – (Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія)

*Поночовна О.Г.,
студентка 4 курсу спеціальності Спеціальна освіта,
Комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя, Україна
Науковий керівник: **Возчикова Н. В.,**
викладач кафедри спеціальної освіти та психології,
Комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ ФУНКЦІЇ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Багато років поспіль ґрунтовно розроблялася і висвітлювалася у медичній, дефектологічній, психолінгвістичній літературі проблема мовленнєвого недорозвитку. Динамічний характер життя в сучасних умовах вимагає від дитини вміння швидко адаптуватися в дитячому колективі, творчо мислити. Особливо ця проблема стосується дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення (далі – ЗНМ), які через певний час мають змінити дитячий колектив у дошкільному навчальному закладі на новий – учнівський у початковій школі.

Порушення мовленнєвої функції негативно впливають на формування комунікативної компетентності дошкільників. Відставання у розвитку мовлення, його незрілість у кожної дитини супроводжується уповільненим розвитком окремих психічних функцій, емоційною нестійкістю в поведінці, що створює складності комунікативного процесу, а, отже, гальмує розвиток комунікативних навичок у дошкільників. [4].

Дослідження поведінки та мовленнєвого розвитку дітей із загальним недорозвитком мовлення були предметом наукових пошуків О. Белової, А. Богуш, Н. Гаврилової, Є. Данілявічутє, С. Коноплястої, О. Ревуцької, М. Савінової, Є. Собототч, В. Тарасун, В. Тищенко, О. Ткач, Л. Трофіменко, Н. Чередніченко, М. Шеремет та інших.

Комунікація – один із основних засобів реалізації завдання адаптації дитини із ЗНМ до нових умов. Від рівня спілкування залежить не лише навчальна діяльність, а і самопочуття дитини. Актуальність своєчасного мовленнєвого розвитку в дошкільному дитинстві визначає особливу важливість створення оптимальних умов для найповнішого розкриття потенційних можливостей кожної дитини, що виявляються в специфічно дитячих видах діяльності та пов'язані із комунікацією.

Формування комунікативних умінь і навичок у дошкільників із ЗНМ передбачає: формування вміння володіти засобами спілкування; формування установок на взаємодію та доброзичливе ставлення; встановлення позитивних

взаємин з оточуючими: здатність вислухати товаришів, коректно висловити ставлення до співрозмовника; здатність висловити власні думки, формування позитивного образу Я; формування вміння колективного обговорення завдань [3]

Комунікабельність проявляється: в умінні правильно сприймати і оцінювати людей, а саме: індивідуальні характерологічні особливості, цілі, мотиви, наміри, стани; в умінні правильно оцінювати життєві ситуації і діяти з їх урахуванням; в умінні обирати такі стилі, засоби, прийоми спілкування, які б з мінімальними затратами приводили до бажаної мети спілкування; в умінні співчувати людям; у пластичності мислення, яке допомагає у виборі ефективних засобів переконання і здійснення впливу на співрозмовника.

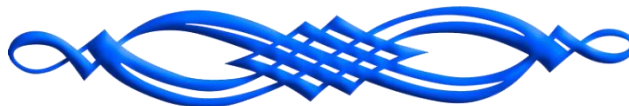
На думку С. Артамонової, комунікативні порушення у старших дошкільників із ЗНМ неоднорідні, варіативні і залежать від ряду чинників, серед яких: можливості використання мовленнєвих засобів і обмежений досвід соціальної взаємодії з однолітками; відсутність візуального контакту; нестійкість мотиваційних установок; швидка виснажливість спонукань до мовлення; короткотривалість вербальних контактів [1].

Труднощі в організації мовленнєвого спілкування дошкільників із ЗНМ відмічає О. Грибова. Автор розглядала комунікативну діяльність дітей із ЗНМ через призму поняття “комунікативна здібність”. Вона вважає, що існує пряма залежність між сформованістю комунікативних здібностей та комунікативною компетентністю дитини. У дітей із ЗНМ, як зазначає автор, мовленнєві та комунікативні здібності сформовані недостатньо: відмічається недосконалість мовномисленнєвих процесів, що виявляється або на всіх структурних рівнях мовлення одночасно, або вибірково. Це виражається в неможливості оволодіння правилами функціонування різних мовних одиниць: фонем, лексем, граматичних форм і конструкцій, що, в свою чергу, зумовлює труднощі сприйняття всього різноманіття їх поєднань і труднощі маніпулювання ними для вираження власного задуму. [2]

Таким чином, діти із загальним недорозвитком мовлення мають значні труднощі в організації власної комунікативної поведінки, які негативно позначаються на спілкуванні з оточуючими і, перш за все, з однолітками. Описуючи комунікативну сферу дітей із ЗНМ, можна сказати, що їм притаманні зниження потреби у спілкуванні з дорослими та однолітками, невміння орієнтуватися у ситуації спілкування, негативізм, домінування ситуативно-ділової форми спілкування, шаблонність, наявність необґрунтованих пауз у мовленні, поодинокість випадків активної вербальної комунікації, повторення фраз, труднощі у використанні невербальних засобів спілкування, нездатність оцінювати висловлювання інших, що створює труднощі розвитку особистості дитини із порушеннями мовлення та її подальшої соціалізації у суспільстві. Отже влучне поєднання усіх педагогічних та соціальних форм взаємодії задля розвитку дитини із загальним недорозвитком мовлення запорука успішного введення дитини у комунікативне середовище.

Список використаних джерел:

1. Денисенко О. І. Розвиток навичок комунікабельності у дітей дошкільного віку. Черкаси, 2012. 11 с.
2. Мартиненко І. В. Особливості комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку із системними порушеннями мовлення. Київ, 2016. 134-138 с.
3. Переворська О.І. Проблема розвитку студентами комунікативного потенціалу дітей дошкільного віку із ЗНМ, 2017.
4. Трофименко Л. Новий зміст корекційного навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ II-III рівнів, 2007. 71-77 с.

*Анастасія Прокопова,
здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Геннадій Кучеров, кандидат історичних наук, викладач
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

СОЦІАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ГОЛОВНИЙ ЧИННИК У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ

Дослідження особистості та питання особистісного становлення розглядаються як міждисциплінарні та пріоритетні в рамках наук про людину. Їхня актуальність пояснюється сучасною необхідністю індивідуалізації сфер, де задіяний людський чинник на основі обліку не тільки об'єктивних причин, що детермінують розвиток, а й суб'єктивного світу особистості, що формується.

Особистість – це людина, що активно опановує і свідомо перетворює природу, суспільство і власну індивідуальність, внутрішній світ якої має унікальне динамічне співвідношення просторово-часових орієнтацій, потребовольових переживань, змістовних спрямованостей, рівнів опанування досвіду і форм реалізації діяльності [1, с. 289].

Людина у своїй діяльності постійно ніби «розчиняє» культурні й природні предмети і явища, переводячи їх тим самим у власні особистісні сутнісні сили. Але вона у той же час втілює ці сили в зовнішній світ [1, с. 21].

У період становлення цілеспрямованого соціоформуєчого впливу особистість як системна якість виникає, формується і розвивається на основі індивід-угоди в соціумі, де включається в діяльність, спілкування, а також піддається вихованню і міжособистісним відносинам.

Б.Г. Ананьєв виділив чотири рівні людської організації, що становлять найбільший інтерес для наукового дослідження:

1) індивід – приналежність конкретної людини до людського роду, зафіксована у понятті «індивід». Таким чином, поняття «індивід» характеризує людину як носія певних біологічних властивостей.

2) особистість – з'являючись у світ як індивід, людина входить у систему суспільних взаємовідносин і процесів, у результаті чого набуває особливої соціальної якості – стає особистістю.

3) суб'єкт діяльності – людина, включаючись у систему суспільних зв'язків, виступає як суб'єкт – носій свідомості, що формується та розвивається у процесі діяльності.

4) індивідуальність – особливості розвитку всіх цих трьох рівнів характеризують неповторність та своєрідність конкретної людини, визначають її індивідуальність [2].

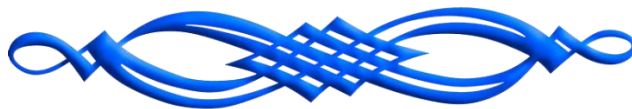
Найважливішим чинником та умовою розвитку особистості є соціальне середовище. Соціальне середовище – все те, що оточує нас у соціальному житті і насамперед люди, із якими кожен індивід перебуває у специфічних відносинах. Соціальне середовище має складну структуру, що включає в себе численні соціальні групи, які впливають на психічний розвиток та поведінку індивіда.

Перший досвід соціального спілкування людина набуває у межах своєї сім'ї ще до того, як починає говорити. В подальшому, будучи частиною соціуму, людина постійно набуває певного суб'єктивного досвіду, що стає невід'ємною частиною її особистості. Цей процес, а також подальше активне відтворення індивідом соціального досвіду називається соціалізацією.

Отже, соціальне оточення – це головний чинник, який впливає на особистість, її розвиток, формування індивідуальних якостей. Людина потребує високої оцінки власних позитивних якостей і переваг іншою особою. Бо саме позитивна оцінка соціуму чинить вплив на особистість і народжує почуття власної гідності соціуму.

Список використаних джерел:

1. Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика: монографія / за ред. С.Д. Максименка, В.Л. Зливкова, С.Б. Кузікової. Суми : Вид-во Сум ДНУ імені А.С.Макаренка, 2015. 430 с.
2. Дзюба Т.М., Коваленко О.Г. Психологія дорослості з основами геронтопсихології. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. проф. В.Ф. Моргуна. – П., 2013. 172 с.

Марія Савон,

здобувачка освіти

*КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР
Науковий керівник: **Маргарита Дергач**, доктор педагогічних наук, професор
Україна, м. Запоріжжя*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕМПАТІЇ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Питання емпатії – одне із найскладніших у психологічній науці. Основні положення теорії емпатії впливають на розвиток теорій особистості, міжособистісних відносин, трансцендентної індивідуальності, лежать в основі розуміння сутність людини як суспільної істоти, суб'єкта, який самодетермінується. Теорія емпатії допомагає у вирішенні складного завдання психології, яке полягає, на думку багатьох вчених, не стільки в описі суб'єктивної реальності внутрішнього світу людини, скільки в дослідженні і розумінні зв'язків між внутрішнім та зовнішнім світом існування особистості, що у сукупності утворюють її цілісний життєвий світ [3].

Під емпатією (як складним психологічним феноменом) найчастіше розуміють таке: вміння поставити себе на її місце і відчувати все (думки, почуття, сенси та ін.), як відчуває ця людина; процес розуміння психічного стану іншої людини; переживання цього стану разом з нею так, ніби вона сама все відчуває; співчуття до іншої людини з приводу її страждання, що трансформується у бажання їй допомогти. У психотерапії додається ще одна ознака емпатії: повідомлення людині, яка переживає негативні події чи складні життєві ситуації; повнота «входження» психотерапевта у емоційний стан клієнта (це, демонструє клієнтові, що його насправді чують і розуміють) [2].

Вчені розуміють підлітковий вік як особливий період онтогенетичного розвитку людини, своєрідність якого полягає проміжному положенні між дитинством і зрілістю. Він охоплює досить тривалий період життя людини. Межі підліткового віку не встановлюються чітко, у кожної дитини вони індивідуальні, але всі підлітки проходять великий шлях у своєму розвитку: через внутрішні конфлікти із самими собою та з іншими, через зовнішні зриви і сходження до осмислення і розуміння власної особистості. В цей віковий період у дитини завдяки емпатії закладаються основи свідомої поведінки, вимальовується загальна спрямованість у формуванні моральних уявлень і соціальних установок [1]. Зважаючи на це вважаємо, що дуже важливо допомагати підліткам розвивати емпатію засобами соціально-психологічного тренінгу.

Діагностування особливостей розвитку емпатичних здібностей у школярів підліткового віку (опитувальник емоційного інтелекту «ЕмІн» (Д. Люсін), методика «Діагностика рівня емпатії» В. Бойко, методики «Шкала емоційного відгуку» А. Меграбяна і Н. Епштейна) виявило, що у випробуваних загальний рівень емпатії – середній, зокрема емоційний відгук на високому рівні, емпатичні здібності на нормальному рівні, а емоційний інтелект на низькому рівні. Отримані дані свідчать про те, що у випробуваних

підлітків емпатія знаходиться в процесі формування, тому для її оптимального рівня розвитку необхідним завданням є формування емоційного інтелекту. Для корекції і розвитку емоційного інтелекту випробуванням була запропонована соціально-психологічна тренінгова програма, мета якої полягала у розвитку емоційного інтелекту учнів, формуванні здорової адекватної поведінки в суспільстві, розвитку вміння орієнтуватися і адаптуватися в соціумі. Відповідно були сформульовані такі завдання:

1. Розвивати емоційний інтелект учнів.
2. Проводити корекцію емоційних особистісних порушень.
3. Сприяти розвитку довільної саморегуляції емоційного стану дітей.
4. Навчити дітей елементарним прийомам володіння емоціями.
5. Формувати вміння усвідомлено ставитися до своїх і чужих почуттів, бажань, прагнень.
6. Розвивати самодисципліну, самоорганізацію, зосередженість; здатність до концентрації; здатність діяти вільно, розкуто, але відповідно до норм і правил суспільства.
7. Розвивати впевненість у собі, своїх силах і можливостях.

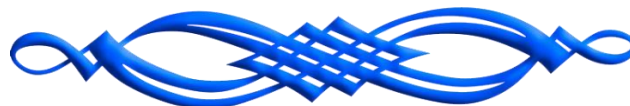
По завершенні соціально-психологічно тренінгової програми ми очікували, що учні зможуть визначати свої емоції і приймати їх такими, якими вони є; вмітимуть ефективно спілкуватися з іншими людьми, знаходити з ними спільні точки дотику; розпізнаватимуть і визначатимуть почуття інших; вмітимуть уявляти себе на місці іншої людини, співчувати їй.

Тренінгова програма складалася з 11 тематичних занять, тривалістю по 2 академічні години, зустрічі відбувалися двічі на тиждень в позаурочний час. Структура соціально-психологічного тренінгу була стандартна, сам тренінг складався з низки вправ. Для прикладу наведемо зміст заняття №6 на тему «Власні та чужі емоції». Мета: розвиток навичок усвідомлення власного емоційного стану та розпізнавання емоційних проявів інших людей. Для цього були обрані вправи «Мій образ», «Веселий зоопарк», «Намалюй емоцію», «Емоційне дзеркало», «Я тебе відчуваю» та ін.

Результати контрольних діагностичних зрізів продемонстрували, що показники емоційного інтелекту випробуваних підвищилися. Це свідчить про ефективність та необхідність розвитку емоційного інтелекту підлітків засобами соціально-психологічного тренінгу.

Список використаних джерел:

1. Лозиця В. Г. Протиріччя підліткового віку. Психологія і педагогіка: основні положення: навч. посіб. Київ, 2001. 271 с.
2. Орищенко О. А. Диференційно-психологічний аналіз емпатії: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 – педагогічна та вікова психологія. Одеса, 2004. 20 с.
3. Федчишена Н. В. Феномен емпатії у психологічних дослідженнях. Київ, 2011. 148 с.

Савранова В.В..

*студентка 4 курсу спеціальності Спеціальна освіта,
Комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради,
м. Запоріжжя, Україна
Науковий керівник: **Возчикова Н. В.**,
викладач кафедри спеціальної освіти та психології,
Комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради,
Україна, м. Запоріжжя*

РОЗВИТОК СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

Мовлення є основою формування сприйняття, пам'яті, мислення, уяви та комунікативної функції, від якої залежить процес включення дошкільника в соціальне середовище.

Л. І. Трофименко зазначає, що тяжкі мовленнєві порушення можуть різною мірою впливати на формування вищих рівнів пізнавальної діяльності, що зумовлено тісним взаємозв'язком мовлення і мислення та обмеженістю соціальних, зокрема мовленнєвих, контактів, у процесі яких здійснюється пізнання дитиною навколишнього світу [3, 225]. Цей факт є поясненням необхідності вивчення питання подолання тяжких порушень мовлення у дітей дошкільного віку.

Провідним видом діяльності дітей дошкільного віку є гра. Як зазначає Л. П. Василенко та М. В. Савчин, причиною цього є вплив ігор на розвиток психічних процесів і психічних особливостей особистості. Саме в грі виникають і диференціюються нові види діяльності, зокрема учіння (цілеспрямований процес засвоєння знань, оволодіння уміннями й навичками), яке готує перехід дитини до наступної стадії розвитку - етапу молодшого шкільного віку [1]. Н. В. Фурман вважає доцільним використання ігор при оволодінні дитиною з тяжким порушенням мовлення лексичною складовою мовлення [4, 9].

Л. І. Трофименко підкреслює відсутність розгорнутого фразового мовлення, невміння висловити побажання, власні емоційні почуття та стани через обмеженість обсягу словникового запасу у дітей з тяжкими порушеннями мовлення [2, 92]. Н. В. Фурман зазначає, що мовленнєва недостатність у дітей з тяжкими порушеннями мовлення чітко проявляється в усіх компонентах. Діти користуються лише простими реченнями з 2-3, іноді 4 слів. Словниковий запас значно відстає від вікової норми: виявляється незнання багатьох слів, що позначають частини тіла, тварин та їх дитинчат, одяг, меблі, професії тощо [4, 7]. Тож питання розвитку словникового запасу

у дітей з тяжкими порушеннями мовлення шляхом використання дидактичних ігор є доцільним та актуальним.

Н. В. Фурман рекомендує використання дидактичних ігор в логопедичній роботі для:

- розвитку фізіологічного та мовленнєвого дихання;
- формування темпу, ритму та мелодики;
- накопичення словникового запасу та формування граматичних категорій, розвитку зв'язного мовлення;
- розвитку загальної та дрібної моторики пальців рук;
- розвитку рухливості артикуляційних органів;
- розвитку граматичної будови мовлення;
- корекції фонематичного слуху та розрізнення фонетично близьких звуків, закріплення уявлень про особливості вимови звуків, що змішуються, закріплення правильної вимови та диференціації фонем, введення їх у зв'язне мовлення;
- пропедевтики виникнення порушень формування навичок грамотного письма і застосування орфограм на письмі;
- формування навички глобального читання, поліпшення засвоєння техніки злитного читання [4, 24].

Також науковиця зазначає, що дидактичні ігри, які використовуються у практичній діяльності вчителя-логопеда, виконують такі завдання:

- активізують розвиток психічних процесів дитини (відчуття, сприймання, мислення, уяву, пам'ять, увагу, моторику, мовлення);
- стимулюють бажання дитини отримувати задоволення і радість від ігор;
- створюють найбільш сприятливі умови для розвитку творчих здібностей;
- впливають на становлення емоційно-вольової сфери;
- стимулюють бажання дитини спілкуватися як з дорослими, так і з однолітками [4, 25].

Використання дидактичних ігор в логопедичній роботі виконує не тільки навчальну функцію, яка допомагає дитині опанувати знання, а також може застосовуватись під час діагностики – виявляти відхилення і зміни в розвитку, допомагати дітям у самопізнанні; виконувати терапевтичну функцію – дозволяє долати труднощі і вносить позитивні зміни в особистісні показники розвитку дитини; сприяє розвитку комунікативних навичок – допомагає освоїти діалектику спілкування [4, 25].

Як зазначає Н. В. Фурман, використання дидактичних ігор під час логопедичної роботи з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення має свій особливий вплив на розвиток словникового запасу, адже ці ігри здатні актуалізувати активний та пасивний словник дитини. Саме дидактичні ігри впливають на засвоєння дитиною різних відтінків контекстуально

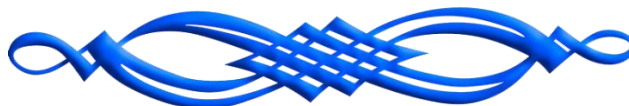
Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

зумовленого значення слова і його багатозначного змісту; формування словесних понять, що позначають конкретні явища навколишнього світу та його загальні сторони, властивості, стани (мрія, лід, чесність, хитрий, розумний, турбуватися, співчувати); формування операцій порівняння слів за значенням, виділення й узагальнення в них загального змісту, перехід до засвоєння переносного значення слова [4].

Таким чином, використання дидактичних ігор в процесі розвитку словникового запасу дітей дошкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення є доцільним, адже через провідну діяльність дошкільників, - гру, реалізуються навчальні завдання з формування навичок використання дитиною окремих слів, назв предметів з повсякденного життя, цілісних категорій слів, назв дій, станів, почуттів тощо, розвитку навичок порівняння слів за значенням, що неодмінно сприяє подоланню мовленнєвих порушень. Також використання дидактичних ігор під час роботи з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення сприяє нормалізації розвитку психічних функцій, розвитку комунікативних навичок та включення дитини в соціальне середовище, у процесі якого здійснюється пізнання дитиною навколишнього світу.

Список використаних джерел:

1. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 360 с. URL: <https://westudents.com.ua/knigi/491-vkova-psihologiya-savchin-mv-.html>
2. Трофименко Л. І. Діти з тяжкими мовленнєвими порушеннями в умовах спеціального та інклюзивного навчання. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивне навчання в Новій українській школі» 26-27 березня 2018 р. м. Терехівля у двох частинах / Упорядн.: Лапін А.В., Сурмай Л.О., Щуцька О.І. Київ: Інтерсервіс, 2018. С. 91-95.
3. Трофименко Л. І. Особливості розвитку особистості дошкільників з мовленнєвими порушеннями. *Теоретичне і методичне забезпечення навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами*. 2018. Вип. 8. С. 224–229.
4. Фурман Н.В. Використання ігрових прийомів у подоланні тяжких порушень мовлення у дітей дошкільного віку: метод. посіб. для вчителів-логопедів. Кам'янець-Подільський, 2017. 94 с.

Іван Семененко,

*магістрант НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Мар'ян Тріпак, кандидат економічних наук, професор
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ПСИХОАНАЛІЗ – ОСНОВНИЙ МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ДОСЛІДЖЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ ПРАЦІВНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

З виділенням психології з філософії у другій половині ХІХ століття з'явилася можливість розгляду корупції та антикорупційної поведінки з погляду різних методологічних підходів. Одним із найперших підходів до дослідження антикорупційної поведінки є психоаналітичний підхід Зигмунда Фрейда. Прагнення проникнути за межі свідомості, в несвідоме та ірраціональне, було характерним для індійських та інших мислителів ще з давніх часів, проте Зигмунду Фрейду це вдалося зробити на рівні глибокого теоретичного аналізу [1].

Відповідно до концепції З. Фрейда корупційна поведінка та складні форми соціального життя залежать від первинних потягів, серед яких він виділяв статеві, оскільки саме вони підштовхують людину до самоствердження [2]. Це становище зумовило те, що ключовим поняттям у підході психоаналізу до вивчення поведінки людей стало, так зване «лібідо», що є джерелом енергії. Продукція лібідо сприяє розподілу, зсуву, зменшенню або збільшенню потягу [2]. Потяг людини призводить до прояву сублімації як механізму психологічного захисту та стає причиною корупційних дій, спрямованих на зниження психофізичної напруги.

Корупційну поведінку можна описати за допомогою моделі «напруги – ослаблення» (tension – reduction): стан релаксації після одержання хабара змінюється напругою, яка спонукає до корупційної дії, спрямованої на повернення до стану релаксації. Таким чином, перенаправлення лібідозної енергії (сублімація) у соціальному житті стає прямою причиною корупційної діяльності співробітника державної організації, обтяженого владою або унікальною компетенцією, оскільки корупціонер прагне реалізувати енергію свого лібідо, підпорядкувавши собі тих громадян, які змушені мати з ним справу шляхом вступу у грошово-матеріальні відносини. Цей спосіб самоствердження приносить задоволення схоже на сексуальне, тоді як відсутність можливості зниження напруги за допомогою такої сублімації стає причиною пригніченого настрою і депресії. З. Фрейд з цього приводу вважав, що переважання сексуальних потягів над соціальними також може призвести і до неврозу, а самі соціальні потяги розвиваються в особливі комплекси через злиття еротичних та егоїстичних мотивів [1]. Вивчаючи проблему корупції з погляду психоаналітичного підходу, можна зробити висновок, що серед корупціонерів є хворі люди – хабарники, які страждають на неврози за відсутності можливості отримати хабар. При отриманні хабаря у посадовця настає ейфорія і проходить депресивний синдром, яким він страждав до отримання хабаря. Взятomanія схожа за своїми ознаками на алкоголізм, наркоманію та інші патологічні залежності.

Серед психологічних методів лікування хабароманії можна використовувати когнітивну психотерапію, психоаналіз, арт-терапію, соціально-психологічні тренінги, стресотерапію та гіпноз. Лікування корупційних неврозів і запуск психологічних механізмів антикорупційної поведінки у посадовців державних організацій поки що мало вивчені психоаналізом.

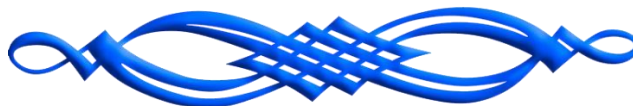
Антикорупційна поведінка, що є аналогією придушення, прагне приборкати найтемніші сторони особистості, загнати корупцію в соціальні рамки етичних норм і звести її до статусу табу. У розумінні Зигмунда Фрейда структура особистості складається з трьох компонентів: Его («Я»), Суперего («Над-Я») та Ід («Воно»). Кожен із цих трьох компонентів має власну функцію в регулюванні антикорупційної поведінки. «Я» здійснює пристосування людини до реальності, постійно перебуває у боротьбі із зовнішнім світом та її спокусами, «Воно» містить у собі сексуальні потяги, агресію, пристрасті, деструктивні пориви, вимагає постійного задоволення, «Над-Я» зосереджує у собі моральну свідомість особистості [1]. «Суперего», або «Ідеал Я», задовольняє вимоги вищої істоти в людині, підпорядковуючи собі «Воно» за допомогою морального впливу на «Его». Так, антикорупційна поведінка знаходить своє відображення у «Суперего», тоді як «Воно» потурає корупції. Релігія, мораль і почуття соціальної справедливості – головні змісти вищого в людині, вони є змістом «Суперего», через яке реалізуються ідеали і совість, а агресія придушується.

Взаємодія з «Воно» призводить до серйозного конфлікту «Суперего», результатом якого стають докори совісті та почуття меланхолії аж до неврозів, якщо «Воно» знаходить своє поведінкове відображення. Домінування «Суперего» у такому разі змушує «Его» визнати свою провину і підкоритися покаранню. «Суперего» завжди перебуває у дотику з «Воно», впливаючи на «Его». Співвідношення «Воно», «Суперего» та «Его» та їх механізми функціонування мають особливу важливість для дослідження антикорупційної поведінки посадовців державних установ з позицій психоаналізу, оскільки можуть відкрити несвідому природу чесності та непідкупності – таких значних професійних якостей для осіб, які очолюють державні структурні організації.

Можна висновковувати, що вагомість психоаналітичного підходу за Зигмундом Фрейдом пояснюється взаємозв'язком антикорупційної поведінки з професійною діяльністю співробітника державної організації через складні форми соціального життя, що залежать від первинних потягів, оскільки саме професійна діяльність стає джерелом зловживання службовим становищем.

Список використаних джерел:

1. Зигмунд Фрейд. По той бік принципу задоволення. «Я і Воно». URL: <https://ua-book.com/knyhy/psykholohiia/zarubizhna-psykholohiia/po-toy-bik-pryntsypu-zadovolennia-ya-i-vono-zyhmund-froyd/>.
2. Зигмунд Фрейд. Вступ до психоаналізу. Переклад з німецької: Петро Тарашук. Харків: КСД, 2015. 480 с.

Тетяна Семененко,

магістрантка НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Олександр Лаврук, доктор наук з державного

управління, кандидат економічних наук

Україна, м. Кам'янець-Подільський

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ – ОСНОВНИЙ ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПРОЯВУ АКТИВНОСТІ КЕРІВНИКА У ПРОЦЕСІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Психологічні дослідження та сама практика управління свідчать про те, що сучасна управлінська діяльність є поліфункціональною та складно поєднаною, що здійснюється в умовах постійних, професійних та ділових взаємодій. Це передбачає високий рівень активності суб'єкта управління (Богоявленська Ю. В., Грабар Т. П., Лесько О. Й., Орбан-Лембрик Л. Е., Прищак М. Д., Туріщева Л. В., Ходаківський Є. І., Цимбалюк І.М. та ін.). Поліфункціональність управлінської діяльності обумовлюється необхідністю виконання у процесі управління різних за своїм змістом функцій, які мають ґрунтуватися на відповідних компетентностях: управлінської; власне професійної, що відображає специфіку діяльності керованого об'єкта; організаторської; фінансової та економічної; правової; психологічної, що забезпечує ефективність кадрової роботи та професійних взаємодій; комунікативної; соціальної; та ін.

Складно поєднаною управлінська діяльність є тому, що суб'єкт здійснює управління кількома принципово різними об'єктами – техніко-технологічною підсистемою організації чи підприємства (власне виробництво), персоналом («людська складова») організації, підсистемою забезпечення діяльності організації та виробництва, фінансово-економічною підсистемою.

Аналіз публікацій з психології праці, управління та діяльності суб'єктів управління показав, що ефективно виконання кожної управлінської функції вимагає від суб'єкта не тільки відповідної функції компетентності, обліку відмінних особливостей об'єкта, але і дуже високої активності. Встановлено, що при цьому реалізуються всі види активності, проте особливо важливою є пізнавальна та трудова активність, які часто мають рівень прояву надситуативний та наднормативний, що обумовлено характерним для управлінської діяльності дефіцитом часу та ненормованим робочим навантаженням.

Відмінною особливістю активності в управлінській діяльності є самотійність суб'єкта управління у виборі індивідуальної норми активності. Ця індивідуальна норма залежить від умов та характеру управлінської діяльності, психологічних особливостей її суб'єкта. У керівників проявляється і активне ставлення до інших людей, оскільки управління включає взаємодії, роботу з розвитку персоналу, кадрову роботу, що здійснюються спільно. У

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

процесі виконання контрольних функцій у суб'єкта управління починає домінувати рефлексія власної чи чужої активності у діяльності та поведінці.

У суб'єктів управління активність дуже динамічна, тобто вона має високий темп чи інтенсивність. Їх активність відрізняється високою щільністю, тобто здійснюваних результативних дій у певний період. Ефективність управлінської діяльності безпосередньо залежить від результативності активності, які виявляються у реальних результатах та досягненнях.

Вважається, що найбільш значущим проявом активності в управлінні є активність в управлінських комунікаціях та управлінському спілкуванні. У психології управління було показано, що керівники понад 80% свого робочого часу здійснюють різні форми ділового спілкування, тому ефективність їх діяльності багато в чому залежить від рівня їхньої психологічної та комунікативної компетентності та відповідних комунікативних умінь. Слід зазначити, що виконання практично всіх управлінських функцій здійснюється у процесі управлінського спілкування. У процесі управлінського спілкування реалізуються найважливіші функції: когнітивна (обмін інформацією, отримання нових знань); афективна (емоційне ставлення); перцептивна (сприйняття та пізнання партнера у процесі спілкування); регулятивна (спонукання до певних дій); інтерактивна (обмін інформацією та діями, заснованими на реакціях у відповідь); психотерапевтична (компенсація чи подолання негативних психічних станів) [1].

Управлінське спілкування може бути: субординаційним, службово-товариським, довірчим; у вигляді монологу, діалогу, полілогу; вид наради, переговори, дискусії, вислуховування, виступи; безпосереднім, опосередкованим (селекторне) [1].

Суб'єкту управління необхідно вміти виступати публічно, вести наради, діалоги, полемізувати, вислуховувати, критикувати. При цьому важливо враховувати психологічні особливості партнерів зі спілкування, їхнього стану, діяти гнучко, це дозволить вибрати правильні засоби та тональність. Необхідно також вміти знаходити таку форму спілкування, яка була б суб'єктивно значущою для партнерів.

У суб'єкта управління у процесі управлінського спілкування, зазвичай, буває дуже висока активність, зокрема когнітивна. Це зумовлено тим, що багато керівників у процесі управлінського спілкування прагнуть опанувати психологічну ініціативу як здатність до домінування, тим самим керувати спілкуванням у діапазоні «суб'єкт-суб'єктної» та «суб'єкт-об'єктної» взаємодії.

З допомогою психологічної ініціативи вони домагаються і психологічних переваг, необхідні ефективного управління. У силу ієрархічної організації управління це домінування, що вимагає високої активності, фактично є необхідною умовою управління.

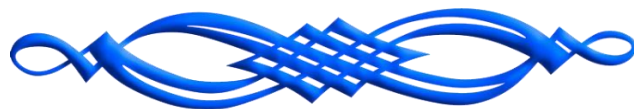
Володіння психологічною ініціативою як формою прояву активності досягається, головним чином, за рахунок інтенсивного монологічного

характеру спілкування та застосування психологічного впливу. При цьому перевага надається не раціональним методам, що здійснюються в процесі свідомого контролю (наприклад, переконання), а сугестивним, що здійснюються крім свідомого контролю партнера зі спілкування – навіювання, нейролінгвістичного програмування, психологічного зараження, різноманітних хитрощів-суперечок, що застосовуються з метою здійснення цілеспрямованості маніпулятивного впливу партнерів зі спілкування.

Управління активністю у спілкуванні здійснюється у широкому діапазоні з урахуванням специфіки управлінської ситуації та керованого об'єкта. Особливо висока активність у суб'єкта управління спостерігається в ситуації, що надихає спілкування, яке необхідне в кризових та критичних ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Прищак М. Д., Лесько О. Й. Психологія управління в організації : навчальний посібник [2-ге вид., перероб. і доп.]. Вінниця, 2016. 150 с.

*Андрій Собан,
здобувач освіти
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Людмила Комарніцька,
кандидат філологічних наук, викладач
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

СІМЕЙНІ ЦІННОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Сім'я та сімейні цінності – це основа життя та благополуччя людини. Сім'я є однією з найдавніших та найважливіших історичних форм соціальної спільноти людей та суспільних відносин. Сімейні цінності молоді формуються не лише під впливом сім'ї, де вона виховується, а й під впливом суспільства. З раннього дитинства людина потрапляє до кола сімейних відносин. Спираючись на набуті у дитинстві цінності, формуються її життєві пріоритети.

Сім'я репрезентує соціальну групу, яка накладає відбиток на все життя людини. Тому стосовно сім'ї складно проводити об'єктивне наукове дослідження.

Під молоддю прийнято розуміти соціальну спільність, зі своїм способом життя, своїм життєвим планом, своїми цінностями, які часто не збігаються з цінностями дорослих і виконанням різних соціальних ролей [1, с. 261]. Стан сучасної сім'ї характеризує низку суперечливих тенденцій. Вони проявляються у мінливому світогляді молоді, в іншій системі цінностей.

Нині сім'я, з погляду молоді, розглядається як партнерський союз двох людей, який поступається місцем кар'єрі та професійному особистісному зростанню. Створення сім'ї відкладається. Найбільш виражені зміни структури сімейних цінностей в уявленнях дівчат, що впливає і на майбутнє

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

створення сім'ї. У той час як вони орієнтовані на активне соціальне життя та поділ обов'язків, більшість юнаків очікують від дівчат виконання традиційно жіночих обов'язків.

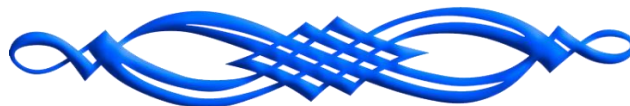
У суспільстві внаслідок кризи сім'ї, за даними аналізу статистики шлюбів і розлучень, відбулися коригування поглядів та уявлень молоді про сімейні цінності. Дослідники пояснюють причини по-різному. Так, Р.В. Сергеев стверджує, що причиною поширення незареєстрованих шлюбів і, як наслідок, збільшення числа дітей, народжених поза шлюбом, падіння народжуваності стала зміна системи цінностей у бік раціоналізму та індивідуалізму. О.І. Антонов та В.М. Медков вважають причиною порушення сімейного балансу, втрату сімейних зв'язків, ціннісних орієнтацій. Інші науковці зазначають перехід «від традиційних колективістських цінностей сім'ї до цінностей індивідуального напрямку» [2, с. 37].

Сучасні неоднозначні процеси у сімейно-шлюбних відносинах потребують удосконалення системи соціальної підтримки молодих сімей. Головним пріоритетом виховної роботи з молоддю має бути формування культури сімейних відносин, збереження та зміцнення сімейних цінностей, і що особливо важливо – почуття обов'язку щодо партнера та сім'ї загалом, готовність жертвувати заради неї деякими своїми інтересами. Також необхідно вдосконалити механізм передачі досвіду молоді з питань, пов'язаних із міжособистісними відносинами та створенням сім'ї.

Від формування життєвої позиції молоді, їх ціннісних орієнтацій, цілей, поглядів на довкілля залежить майбутнє суспільства. Тому тенденції та перспективи розвитку молоді, зміни особливостей її самовизначення становлять великий інтерес та практичну значущість для суспільства.

Список використаних джерел:

1. Біленький Є.А. Словник соціологічних термінів і понять. Київ.: Кондор. 2005. 372 с.
2. Юрданова, М. Э. Семья в фокусе современных социальных проблем общества // Научные ведомости Белгородского государственного университета. Серия: Философия. Социология. Право. 2011. №2(97). С. 29-41

Анна Солтисюк,

*курсантка Національної академії Державної
прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького*

Софія Паламарчук,

*курсантка Національної академії Державної
прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького*

*Науковий керівник: Наталія Голярдик, кандидат психологічних наук, доцент
Україна, м. Хмельницький*

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

В наш час дуже важливо мати знання в галузі психології особистості, оскільки пізнання самого себе як особистості відіграє велику роль у розвитку людини. Тема соціально-психологічних технологій розвитку особистості дуже актуальна, адже наше життя залежить від того, наскільки добре ми знаємо та розуміємо себе. Ця галузь психології прагне вивчити особистість і те, наскільки різні її прояви в людей, і навіть, наскільки люди схожі з погляду особистості.

Особистість – це неймовірно складне поняття. У цілому особистість – це унікальний набір характеристик людини, які впливають з її переконань, мотивації, емоцій, поведінки і навіть з навколишнього середовища.

Говорячи про становлення особистості та технологій, що цьому сприяють, слід зазначити про внутрішньоособистісні фактори саморозвитку особистості. До них належать особисті цінності, які виявляють себе як джерела смислоутворення та мотивоутворення. Дослідник Лазуренко О. О. вважає, що «технологія формування мотивів є формуванням особистості» [1, с. 35].

Дослідження соціально-психологічних технологій розвитку особистості породило значну кількість теорій, які їх висвітлюють. Ці теорії впливають і формують погляди окремих практиків та дослідників стосовно вивчення технологій розвитку особистості. І хоч одна конкретна теорія може бути практикою експерта, більшість професіоналів у сфері психології об'єднують теорії, щоб зрозуміти особистість і допомогти людям набути психологічного здоров'я.

Розуміння соціально-психологічних технологій розвитку особистості дає можливість психологам передбачати, як люди діятимуть у певних ситуаціях і те, що вони люблять та цінують, а також як використати ці знання для розвитку людини. Щоб зрозуміти як дослідники вивчають психологію особистості, щоб мати можливість впливати і розвивати її, важливо почати з вивчення найвпливовіших теорій особистості. З'явилося безліч теорій, що пояснюють різного роду аспекти особистості. Деякі теорії зосереджені на тлумаченні того як розвивається особистість, у той час, як інші, стурбовані індивідуальними відмінностями в особистості. Інші теорії особистості зупинилися на ідеї, що особистість містить у собі кілька різних широких характеристик. Протягом багатьох років пропонувалися різні теорії, щоб спробувати точно визначити, які атрибути є ключовими компонентами особистості, та визначити загальну кількість особистісних якостей, які можна розвивати і удосконалювати за допомогою соціально-психологічних технологій.

Облік мотиваційно-потребнісної сфери особистості створює ситуацію успіху, яка є умовою розвитку інтересу до навчання, яке є ще однією технологією розвитку людини, її самоактуалізації.

Здатність до рефлексії – ще один внутрішньоособистісний фактор і технологія розвитку особистості, що оптимізує саморозвиток людини. Це є процес бачення та поділу власних проблем індивідом, коли мають місце критичне переосмислення особистістю уявлень про себе як носія певної системи цінностей, порівнювання їх із зовнішніми вимогами.

Рефлексивна робота сприяє розвитку. Свідома діяльність молодшої людини із підключенням рефлексії сприяє пошуку знаходження сенсу, який і є конкретним змістом для даного суб'єкта [2, с. 89].

Наступним фактором і технологією соціально-психологічного розвитку особистості є здатність до творчої діяльності. Творча діяльність передбачає не стереотипне перенесення раніше засвоєних знань у нову ситуацію, а самостійне бачення проблеми та бачення шляхів її розв'язання. Розвиток творчого потенціалу людини найефективніше проходить за допомогою самостійної роботи, яка сприяє розвитку навчально-пізнавальних процесів та розвитку особистості загалом.

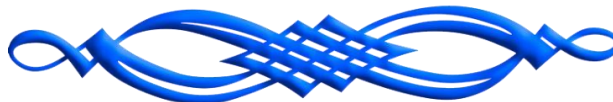
Так, Боровинська І. Є. вважає, що самостійна робота людини над собою «поряд із підвищенням її предметної компетенції має сприяти її особистісному розвитку як суб'єкту цієї діяльності» [3, с. 135].

Саморозвиток особистості багато в чому визначається розвиненістю емоційно-вольової сфери людини, тому що будь-яка діяльність полягає у подоланні перешкод, бар'єрів різної природи. Вольове регулювання є найвищим рівнем регуляції діяльності та поведінки людини.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок про те, що особистість людини є активною, внутрішньо самоорганізованою системою, унікальним суб'єктом життєдіяльності, джерелом розвитку якого є уроджена тенденція до самоактуалізації. Основними є гуманістичні положення про те, що для самоактуалізації внутрішнього потенціалу, для повноцінного розвитку та зростання особистості людини, першочергового значення набувають соціально-психологічні технології її розвитку, які сприяють створенню фасилітуючих умов.

Список використаних джерел:

1. Лазуренко О. О. Проблема саморегуляції та професійного самоздійснення особистості фахівця. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. №3. С.34-39.
2. Лазуренко О. О. Тенденції модернізації професійно-психологічної підготовки лікарів: компетентнісний підхід. *Психологічний часопис*. 2018. №1 (11). С. 87-100.
3. Боровинська І. Є. Соціально-психологічні стратегії життєвої успішності внутрішньо переміщених осіб: дис. д-ра філософії: 053 (05). Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. Київ, 2022. 301с.

Ірина Сорока,

магістр ратт ка групи зМСП-21

факультет у педагогіки та психології ТНПУ імені В. Гнатюка

Науковий керівник: Віра Поліщук доктор педагогічних наук, професор

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЯМИ, ЩО ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Актуальність теми дослідження. Діагностика розладів аутистичного спектра є складним завданням, тому багато дітей з розладами аутистичного спектра в Україні не отримують своєчасної та належної допомоги. Спроби надання професійної підтримки дітям з аутистичними розладами та їх сім'ям почали здійснюватись в Україні недавно, пошуки ефективних способів допомоги призвели до детальнішого вивчення закордонного досвіду соціальної роботи з сім'ями, що виховують дітей з розладами аутистичного спектра.

Метою дослідження є аналіз досвіду роботи зарубіжних країн у соціальній сфері з дітьми з розладами аутистичного спектра та їх сім'ями.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день система соціальної допомоги в США дуже розвинена. Педіатри в Сполучених Штатах роблять обов'язковий скринінг на затримку розвитку. Це обов'язкова частина нормального педіатричного огляду дитини, яка має назву «Well visit»). Американською академією педіатрії був розроблений ряд норм, за якими розвивається дитина, тому при найменшому відхиленні від норми одразу починається спостереження за дитиною цілої команди фахівців, у складі дитячих психіатрів, дитячих неврологів і лікарів-фахівців з розвитку (Developmental Pediatrician). Отримавши інформацію зі спостереження, соціальні працівники та педіатри радять проходити психологічний тест, який називається ADOS — Autism Diagnostic Observation Schedule (шкала спостереження для діагностики аутизму). [3]. Також існує практика пропонувати таким сім'ям, в дітей яких є підозра на розлади аутистичного спектра, генетичні тести.

В США вже під час відвідування лікарів для встановлення діагнозу соціальні працівники радять батькам оформлювати Програму Раннього Втручання (Early Intervention Program).

Дія цієї програми встановлена федеральним законом і надається дітям від народження до трьох років. Основна мета програми – допомога дітям із затримками розвитку різного типу. Спочатку проводиться тестування дитини, і по його результатах призначається терапія, яка являє собою заняття, від одного разу на два тижні до 20 годин на тиждень. З трьох до п'яти років діє програма Дошкільна Спеціальна Освіта (Committee on Preschool Special Education — CPSE). Програма є особливою «частиною дошкільної програми для дітей із затримками розвитку. Завдання цієї програми – по можливості

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

підготувати дітей для переходу в звичайну шкільну систему. Документи в Програму спеціальної дошкільної освіти зазвичай переходять безпосередньо з Програми раннього втручання» [4]. У програму можна також потрапити за рекомендацією педіатра або іншого фахівця, до якого звертались батьки.

Перед початком програми всі діти проходять скринінг. Перевіряються ті ж самі сфери розвитку, що і в програмі раннього втручання — фізичний, розумовий, комунікаційний, соціально-емоційний і адаптаційний розвиток. На цій стадії особливості дитини та вікові зміни вивчаються більш детально. Цим займається група фахівців, яка називається Child Study Team (CST). Ця група складається з дитячого психолога, спеціаліста з навчання та соціального працівника. Соціальний працівник розмовляє з батьками і визначає, чи є які-небудь соціальні бар'єри для успішного навчання дитини — наприклад, злидні, мовний бар'єр, відсутність належного догляду, складності в сім'ї. Вся ця інформація враховується при складанні індивідуального плану навчання (Individual Educational Plan, IEP). Іноді Child Study Team звертається й до інших фахівців – логопедів, фахівців з дрібною моторики і сенсорних розладів, лікарів.

Потім ця інформація збирається, аналізується та розробляється індивідуальний план навчання для кожної дитини. План детально описує, скільки і яких занять дитина отримає протягом тижня та яка їх мета.

У віці п'яти років дитина закінчує спеціальну освітню програму в дитячому садку. З цього моменту визначається, яким буде наступний рік, дитина або піде в звичайний підготовчий клас (kindergarten), або продовжуватиме отримувати спеціалізовану освіту. В цьому випадку система спеціалізованої освіти ускладнюється. Учні об'єднуються в потоки в залежності від основної своєї проблеми. Діти з розладами аутистичного спектру, «крім навчання, займаються з фахівцями з розвитком мовлення, корекцією поведінки і сенсорних розладів, поліпшенням соціальних навичок, прикладного аналізу поведінки (АВА). Кожне заняття проводиться в школі відповідно до індивідуальної програми. Повний іспит повторюється кожні три роки в школі, а індивідуальний навчальний план коригується відповідно до вікових змін.

У шкільній системі учням з розладами аутистичного спектру можна залишатися до 21 року. Під час останніх років навчання освоюються деякі робочі навички, в залежності від рівня розвитку підлітка» [2, с.12].

У Швеції реагування соціальних служб на проблему розладів аутистичного спектру складається із декількох етапів.

На першому етапі фахівці зустрічаються з батьками та проводять з ними консультативну роботу.

Другий етап – це «перше планування». На цьому етапі фахівці визначають, що потрібно сім'ї, яка виховує таку дитину. Фаза може зайняти до трьох місяців

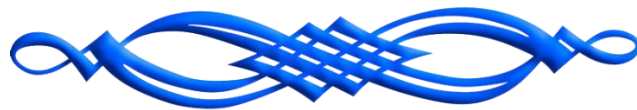
На третьому етапі спільно з батьками, а також, за бажанням дитини, спільно із дитиною, складається конкретний план абілітації/реабілітації - визначаються цілі, необхідні дії та послідовність заходів. Етап займає від декількох тижнів до півроку, вводиться послідовно, та коригується в залежності від моніторингу ефективності.

На останньому етапі проводиться моніторинг результатів, наскільки результат відповідає цілі, і далі все відбувається по колу – знову у тісній співпраці з батьками ставиться нова ціль, план досягнення і прогноз результатів.

Таким чином, проаналізувавши досвід соціальної роботи з дітьми, що мають розлади аутистичного спектру за межами України, ми можемо констатувати, що програма допомоги закордоном більш стабілізована і має свою чітку структуру, за якою працюють всі фахівці. З потребою суспільства з'являється попит на нові технології, методики, підходи до корекційної роботи з дітьми, що мають дану нозологію.

Список використаних джерел:

1. Ковальова, О., Варіна, Г. (2020). Концептуалізація сімейно центрованого підходу в процесі розвитку адаптивних ресурсів батьків, які виховують дітей з особливими потребами. *Topical Issues of Society Development in the Turbulence Conditions: Conference Proceedings of the International Scientific Online Conference*. Bratislava, с. 351-360.
2. Ранній дитячий аутизм: Навчально-методичний посібник. Видання друге: перероблене і доповнене / А. П. Чуприков, М. І. Винник, Я. Т. Багрій. – Івано-Франківськ.: Видавництво Івано-Франківської державної медичної академії. – 2005. – 48 с.
3. Autism: the facts/Simon Baron-Cohen / (Oxford medical publications) (The facts). Oxford University Press. 1993.
4. Autism: the facts/Patrick Bolton / (Oxford medical publications) (The facts). Oxford University Press. 1993.

Тарадайка Т.В., Сіроштан О.Д.

здобувачі освіти за спеціальністю

«Будівництво та цивільна інженерія (Будівництво)»

ВСП «Рівненський фаховий коледж НУБіП України»

*Науковий керівник: Т. Кристончук, доктор педагогічних наук, професор
м. Рівне, Україна*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДИЗАЙНУ ІНТЕР'ЄРУ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

В Україні постійно збільшується кількість дітей з обмеженими можливостями, тому наразі проблема лікування і соціальної адаптації такої групи дітей є надзвичайно актуальною. У нашій країні проводяться активні пошуки рішень, що дозволяють використовувати певну будівлю з урахуванням виникаючих змін форм і методів реабілітації та навчання. Рішення цієї проблеми – це створення вільного внутрішнього, трансформованого простору дитячих реабілітаційних центрів.

Реабілітаційний центр забезпечує комплекс реабілітаційних, психологічних, педагогічних, професійних і соціально-правових заходів щодо відновлення автономності, працездатності і здоров'я осіб з обмеженими фізичними можливостями в результаті перенесених або вроджених захворювань, а також в результаті травм за груповими та індивідуальними програмами реабілітації пацієнтів, які мають медичні показання і потребують спеціальних умов для одержання ними комплексу реабілітаційних заходів.

На даний час в Україні активно розвивається реабілітаційна діяльність. У зв'язку з цим дуже серйозно стоїть питання про будівництво реабілітаційних центрів. Зарубіжний досвід будівництва таких закладів більш багатий, реабілітаційні центри в цих країнах будувалися з 90-х років. Є напрацьована нормативна база і хороші приклади вже створених центрів, які варто використовувати для створення центрів і в нашій країні [1, с.10].

Реабілітаційні центри для дітей, зазначає І. Кравченко, поділяються на такі типи будівель в залежності від віку: ранній вік (до 2 років) – неонатальні та перинатальні центри; консультативно-діагностичні центри; центри соціальної педіатрії; дошкільний вік (з 2 до 7 років) – дитячі ясла-садки загального типу; спеціалізовані дошкільні установи; компенсуючі групи при дошкільних центрах; дошкільні установи при спецшколах; дошкільні відділення при реабілітаційних центрах; дитячий садок - початкова школа компенсуючого типу; шкільний вік (з 7 до 18 років) – спеціальні школи, профільовані за видами порушень; реабілітаційні центри; спецкласи і спеціальні блок-секції при загальноосвітніх школах; загальноосвітні школи [3, с.7]

Як стверджує Д. Цибуля, при проектуванні реабілітаційного центру потрібно враховувати регіональні особливості фізико-географічного середовища: клімат і природні умови, архітектурна та національна спадщина, санітарно-технічний, соціально-економічний стан регіону. Розміщення реабілітаційного центру залежить від місцевих природних ресурсів і ландшафту території. Природно-кліматичні особливості місця будівництва також істотно впливають на архітектуру [5, с.2].

Реабілітаційні центри нового покоління відрізняються від попередніх врахуванням конкретної містобудівної ситуації, вільним плануванням, новими об'ємно-планувальними і конструктивними рішеннями, застосуванням нових будівельних технологій і матеріалів, гнучким підходом до розміщення медичної апаратури [1, с.12].

За визначенням І. Кравченко, центри медично-соціальної реабілітації розміщують на окремих ділянках, як правило, в межах населених пунктів, в районах, що озеленені, далеко від промислових і комунальних підприємств, залізничних колій, автодоріг з інтенсивним рухом і інших джерел забруднення і шуму [2, с.254].

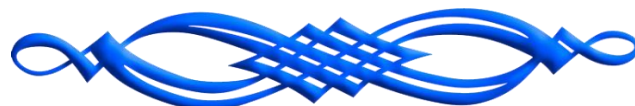
Значна увага приділяється інтер'єру реабілітаційних закладів. Широко використовується прийом «відкритого простору». Такі приміщення як холи, зали для загальних занять, зали рекреацій поєднуються або групуються в різні функціональні блоки. Слід відмітити, що такий прийом не обмежується зовнішніми стінами. Часто такі зали мають суцільне застеклення та відповідне опорядження, що дозволяє дитині вільно охоплювати поглядом у середовище, що оточує заклад - внутрішній двір, паркову зону тощо. Разом такий простір відтворює відчуття свободи та незамкненості [3, с.8-9].

Діти з вадами розвитку зумовлюють виникнення особливих архітектурно-планувальних рішень у проектуванні реабілітаційних центрів. Наприклад, основним параметром є розмір інвалідного візка, габарити та радіуси розвороту, наявність пандусів, підйомників тощо [3, с.10].

Отже, щоб дитині вирости гармонійною особистістю, їй потрібні не тільки повноцінне спілкування з дорослими і однолітками, а й спеціально підготовлене середовище, в якому вона змогла би реалізувати себе, свої потреби, закріпити отримані навички в практичній діяльності. Тому саме правильно організоване середовище необхідне дитині для задоволення різних потреб.

Список використаних джерел:

1. Блінов М. О., Хараборська Ю. О. Огляд шляхів розвитку центрів реабілітації для осіб з обмеженою працездатністю. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. 2018. Випуск №52. С. 9-15.
2. Кравченко І. Л. Особливості планування ділянок центрів медично-соціальної реабілітації дітей з вадами розвитку. Містобудування та територіальне планування. 2014. №51. С. 254-261.
3. Кравченко І. Л. Принципи архітектурно-планувальної організації центрів медично-соціальної реабілітації дітей та підлітків з фізичними вадами: автореф. дис. ... канд. арх. наук: 18.00.02. Київ, 2013. 21с.
4. Кравченко І. Л. Реабілітаційні центри для дітей-інвалідів. Проблеми розміщення та функціонування в міському середовищі (на прикладі м. Києва). Новини науки Придніпров'я. 2008. (№1). С. 88-94.
5. Цибуля Д. О., Ковальський В. П. Особливості проектування оздоровчо-реабілітаційних комплексів. URL:<https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/itb/itb2020/paper/viewFile/10913/91>

*Софія Тищенко,
здобувач освіти*

*ВСП «Фаховий коледж інформаційних систем і технологій»
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана»
Науковий керівник: **Віталій Черненко**, кандидат економічних наук, доцент,
викладач Україна, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ КАР'ЄРНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У СТУДЕНТІВ

Відсутність у молоді чітких уявлень про свою майбутню професійну діяльність та власну реальну, справжню кар'єру створює вагомі труднощі на шляху професійної соціалізації особистості.

Професійне зростання можна описати як процес зміни особистості, що визначається формуванням психічних новоутворень, які пов'язані з придбанням професійних знань, певних умінь і навичок людиною, професійно значущих якостей особистості і демонструють позитивну динаміку особистості в професійній сфері.

Професійне зростання – це розвиток людини в сфері своєї діяльності, набуття нових навичок і досвіду роботи, які можуть допомогти досягти успіху в кар'єрі. Воно відкриває широкі горизонти для досягнення поставлених завдань, реалізації свого потенціалу, перетворення життя.

Професійна діяльність — це діяльність людини в межах своєї певної професії; спеціальності в певній галузі виробництва. Успіх у роботі безпосередньо залежить від того, наскільки людина готова до своєї професійної діяльності. Професійна діяльність завжди переслідує певну мету і передбачає виконання конкретних завдань.

Завдання професійної діяльності — це певний стан досягнення поставлених цілей.

Одним із головних аспектів професійного розвитку особистості, її самореалізації є свідоме планування власної кар'єри, визначення власних кар'єрних можливостей та обмежень, вироблення кар'єрної стратегії і тактики.

В якості психологічних компонентів кар'єри вирізняють характер поставлених особистістю цілей, систему мотивів, що її спонукають, рівень актуалізації та інше [1].

Кар'єрні орієнтації – це ціннісні орієнтації саме в кар'єрі, якими керується особистість, обираючи, визначаючи та моделюючи власний професійний та й загалом свій життєвий шлях[3].

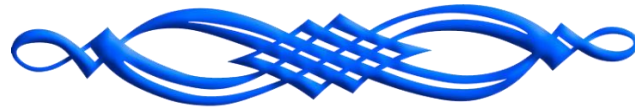
У структурі професійної Я-концепції особистості існує не єдина, а певна ієрархія кар'єрних орієнтацій, що може дещо змінюватися під впливом певних життєвих обставин при низькому рівню мінливості тих чи інших домінуючих орієнтацій.

Я-концепція особистості – більш-менш цілісна особистісна освіта, що безперервно змінюється відповідно до психологічного, соціального та професійного дозрівання особистості, а самовизначення визначається як складова частина кар'єри [2].

Роблячи висновки, бачимо, що для молоді більше властива орієнтація на менеджмент, підприємництво та професійну компетентність та дещо в меншій мірі орієнтація на автономію. Також можемо зазначити, що кар'єрні орієнтації: виклик, служіння, інтеграція стилів життя та стабільність місця роботи та місця життя не є характерними для сучасної молоді.

Список використаних джерел:

1. Каламаж Р. В. Кар'єрні орієнтації майбутніх юристів як прояв професійної Я-концепції. Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». Острог : Вид-во НаУОА, 2009. Вип. 13. С. 127-133
2. Петровська І. Р. Психологічні особливості кар'єрних орієнтацій студентів-психологів. Молодий вчений. № 2 (17). Лютий, 2015. С. 224-227
3. URL:
file:///C:/Users/sofik/Downloads/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%20%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A.pdf
4. Технології: підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів (рівень стандарту, академічний рівень) / авт.кол.: В.М. Мадзігон, А.М. Тарара, В.П. Тименко та ін. – К.: Педагогічна думка – 2011. – 172с..
5. URL: <https://subject.com.ua/textbook/technology/11klas/15.htm>

Зоя Ульянчук,

*здобувач освіти 3 курсу спеціальності 053 «Психологія»,
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Марина Волощук, викладач кафедри соціальної роботи,
психології та соціокультурної діяльності імені Т.Сосновської
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна*

КОМУНІКАЦІЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТА СОЦІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

З початку повномасштабної війни комунікація українців докорінно змінюється. У взаємодії членів суспільства спостерігається амбівалентні настрої, зростає емоційна напруга, в той же час вибудовуються бар'єри у спілкуванні або, навпаки, знищуються всі межі у комунікації, спостерігається підвищення рівня згуртованості суспільства.

Війна докорінно змінює тон комунікації, адже неможливо уявити присутність розважального контенту на сторінках соціальних мереж громадян в країні яких відбувається війна.

До початку повномасштабної війни науковці досліджували особливості комунікації та взаємодії в українському суспільстві під час війни на сході країни. Дослідники виявили одне з надважливих питань - вивчення гібридної

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

війни, передумов та причин її виникнення і розвитку, основні форми та методи ведення війни (А. Бадер, В. Богайчук, В. Горбулін, С. Дацюк, В. Панченко, Ю. Радковець, С. Савченко, В. Толубко та ін.). На думку С. Савченка і О. Караман, «ученими встановлено, що гібридна війна — це війна з поєднанням принципово різних типів і способів її ведення: 1) класичних прийомів з використанням збройних сил і військової техніки; 2) використання нерегулярних збройних формувань (ополченців, бойовиків, «зелених чоловічків» тощо); 3) інформаційних технологій» [3, с. 2].

Так, за місяць після початку війни, у березні, соціологічна компанія Factum Group проводила онлайн опитування українців [1]. На думку дослідників, «попри погіршення можливості працювати на повну силу, мати повноцінне дозвілля і звичний побут, соціальне самопочуття українців покращилося» [1].

Представники соціологічної компанії Factum Group припускають, що однією з причин покращення самопочуття може бути те, що «війна привела до суттєвого переосмислення цінностей українців і спонукала їх більше цінувати те, що вони мають, зменшила рівень очікувань та претензій щодо задоволення своїх потреб» (Див. Рисунок 1. Показники, що формують загальний індекс самопочуття українців) [4].

↓	Можливість працювати з повною віддачею	-0.4
↓	Можливість купувати найнеобхідніші продукти	-0.3
↓	Повноцінне дозвілля	-0.2
↓	Вміння жити в нових суспільних умовах	-0.1
↓	Можливість харчуватися відповідно до своїх смаків	-0.1
↓	Ініціатива і самостійність під час розв'язання життєвих проблем	-0.1
↓	Можливість мати додатковий заробіток	-0.1
	Упевненість у своїх силах	0.0
	Робота, що підходить	0.0
	Модний та красивий одяг	0.0
	Необхідний одяг	0.0
↑	Можливість повноцінно проводити відпустку	+0.1
↑	Рішучість у досягненні своїх цілей	+0.1
↑	Необхідні меблі	+0.1
↑	Сучасні економічні знання	+0.2
↑	Сучасні політичні знання	+0.2
↑	Здоров'я	+0.3
↑	Юридична допомога для захисту своїх прав та інтересів	+0.3
↑	Добротне житло	+0.4
↑	Необхідна медична допомога	+0.5

Рисунок 1. Показники, що формують загальний індекс самопочуття українців [4].

Варто порівняти дослідження соціологів під час початку війни на Сході України та під час повномасштабного вторгнення РФ на територію України. Такі дослідження важливі, адже «musthave для бізнесу, якщо він хоче відновити свою діяльність. Адже війна вплинула абсолютно на кожного українця — масштаби та вектори цього впливу можна зрозуміти тільки завдяки комунікації зі споживачем» [4].

За результатами Соціологічних досліджень під час війни, виконаних групою «Варто», з початком війни «люди стали набагато обережніше

ставитися до всього, пов'язаного з розповсюдженням особистих даних — всі розуміють, що ця війна гібридна й ведеться у тому числі в інформаційному полі» [4]. Окрім того, соціологи відзначають, що під час війни методи та підходи до дослідження також змінюються: класичні формати особистого спілкування «типу фокус-груп чи глибинних інтерв'ю зараз складно і тривало по часу», тому соціологи відзначають важливу роль опитувальників в мережі, які є переважно кількісними, але надзвичайно важливі й цінні для «розуміння поведінкових змін аудиторії» [4].

За результатами дослідження соціологів, реалізованих командою агенції комунікації «Варто», війна вплинула на різні і кожен сектор життя людей, а ключовими майданчиками «для споживання інформації стали Facebook, Telegram та Viber» [4]. Соціологи відзначають важливу роль діджитального спілкування суспільства під час війни, вживання заходів щодо безпеки, розвиток без пекової поведінки в соціальних мережах та ресурсах мережі Інтернет.

Щодо побудови спілкування в реальному часі слід вказати на важливість психологічних аспектів спілкування та взаємодії. Так, на думку Дарії Отич, практичного психолога, кандидата психологічних наук, у спілкуванні з людиною, яка постраждала від наслідків війни, слід пам'ятати, що ця людина є «суб'єктом власного життя», що не потрібно забирати у цієї людини. Серед порад психолога наступні рекомендації: **не робити вибір за людину**, яка постраждала від наслідків війни, оскільки, якщо «людина пережила насильство, ситуацію, в якій була безпорадною, то можливість обирати з альтернатив повертає відчуття контролю»; **поважати кордони людини**, адже вона «має право робити те, що вважає за потрібне, мати інші орієнтири та цінності, власне бачення ситуації. Намагання «допомогти» може сприйматись як насильство»; **не жаліти, а співпереживати**, адже жалість «позбавляє іншого суб'єктності, сили. Зазвичай дорослому ми співчуваємо, співпереживаємо. Також не варто говорити про те, що ми розуміємо емоції того, хто пережив жахливий досвід»; **створити умови для переживання нею позитивних емоцій** та ін. [2].

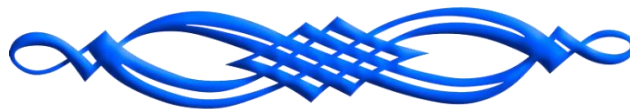
Дослідниця Дарія Отич вказує на основоположні аспекти комунікації, які впливають на комунікацію з людьми, які постраждали через наслідки подій війни рф проти України.

Психологічна наука у сфері травматерапії в Україні постійно розвивається та започатковує нові тенденції для використання у допомозі людям, які пережили страшні події війни. Саме психологи допомагають людям відновити особливості регуляції особистості та дають шанс на розвиток особистості для повноцінної життєдіяльності в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Бандурович Оксана, Алєканкіна Ксенія. Як українці почувають себе в умовах війни. Вокс про війну. URL: <https://voxukraine.org/yak-ukrayintsi-pochuvayut-sebe-v-umovah-vijny/>

2. Отич Дарія. Любов перемагає війну. Психолог про те, як спілкуватися в часи війни. URL: <https://zn.ua/ukr/SOCIUM/ljubov-peremahaє-vijnu-psikholoh-pro-te-jak-spilkuvatisja-v-chasi-vijni-.html>
3. Савченко С. В., Караман О.Л. Кіберсоціалізація молоді в умовах інформаційної війни Росії проти України. Вісник НАПН України, 2021, 3 (1). Методологічний семінар НАПН України. 2021. С. 1-5. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/142/183>
4. Соціологічні дослідження під час війни: мета, формат та використання результатів для піарників. URL: <https://cases.media/article/sociologichni-doslidzhennya-pid-chas-viini-meta-format-ta-vikoristannya-rezultativ-dlya-piarnikov>

Ліна Цуна,

*здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
Науковий керівник: Оксана Палелюлько, кандидат історичних наук, викладач
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

РОЛЬ ВОЛОНТЕРА У НАДАННІ ДОПОМОГИ ЛЮДЯМ ПОХИЛОГО ВІКУ

Сучасна ситуація в Україні характеризується соціально- психологічною, економічною нестабільністю, зниженням рівня життя більшості населення, особливо людей похилого віку, девальвацією моральних норм і цінностей у суспільстві, зростанням злочинності і насильства. Соціально-психологічні проблеми в Україні відобразились на психологічному самопочутті різних верств населення. Ще відчутніше визначилися категорії людей, які потребують соціально-психологічної допомоги, особливо люди похилого віку. На сучасному етапі розвитку нашої країни висококваліфікованих психологів і соціальних працівників в Україні не вистачає. Щоб розв'язати цю проблему, необхідно, по-перше, вивчити реальні потреби людей похилого віку; подруге, визначити, апробувати й поширити методики соціально- психологічної роботи, які допоможуть у реалізації цих потреб; по-третє, потрібна підготовка висококваліфікованих спеціалістів, здатних професійно впроваджувати розроблені концепції і програми соціально-психологічної допомоги для людей похилого віку.

Незаперечним також є і той факт, що потреби людей похилого віку в соціальній допомозі, психологічній підтримці і соціальному захисті зростають. Тому виникла необхідність у залученні до соціально-психологічної роботи з людьми похилого віку добровільних помічників-волонтерів. [3, с.26]

Термін «волонтер» у перекладі з англійської мови означає «доброволець». Волонтер — це людина, яка добровільно, не переслідуючи корисливих цілей, займається діяльністю на користь суспільства, не одержуючи за це грошової винагороди. Волонтерський рух — це рух із

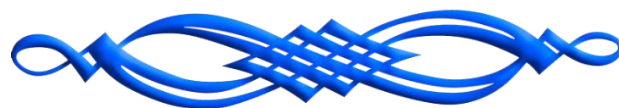
надання безкорисної допомоги тим, хто її потребує. Волонтерська діяльність є соціально-психологічним явищем, оскільки її розглядають як систему взаємин між людьми, добровільне надання соціально-психологічної до, допомоги людині людиною. [2, с.31]

Добровільність — це широке коло можливостей саморозвитку, розширення знань про інших людей, демонстрація свого піклування про інших, випробування себе в нових умовах і ситуації, добра перспектива на майбутнє. Це конкретний спосіб підвищити якість життя людини, яка відчуває дискомфорт. Волонтерський рух є, по суті, частиною кожної цивілізації та будь-якого суспільства. У загальному розумінні — це той внесок, який робиться людьми на засадах добровільної діяльності, без матеріального заохочення, для добробуту і процвітання суспільства. [1, с.64]

Ця діяльність може набувати різних форм: від повсякденних форм взаємодопомоги до спільних дій психологів і соціальних працівників під час кризи. Кожна людина, яка живе в суспільстві, особливо людина похилого віку, намагається зайняти в ньому певне місце, свідомо керуючись тими вимогами, які суспільство висуває до престарілих людей. Волонтерська діяльність дає людині пенсійного віку можливість самореалізувати себе, удосконалити індивідуальні якості та властивості особистості, відкрити внутрішні резерви людини. Тому волонтерську діяльність розглядають як соціально-психологічне явище. З одного боку, волонтери надають соціально-психологічну допомогу тим, хто її потребує, а з іншого вони є провідниками осіб, що вийшли на пенсію і шукають своє місце у суспільстві, згідно своїх вподобань та навичок, допомагають вирішити проблеми, поступово їх долаючи і допомагають стаючи цілісними особистостями. В основі волонтерства лежить розуміння інших та допомога у впевненні у своїх силах.

Список використаних джерел:

1. Архипова С. П. Організаційно–педагогічні аспекти надання освітніх послуг в умовах «Університету Третього Віку» / Освіта дорослих як фактор розвитку дорослої людини в умовах сучасних соціальних змін. Черкаси, 2012. С. 12–19.
2. Соціальна робота в Україні: навч. посібник / за заг. ред. І.Д.Зверевої, Г.М.Лактіонової. Київ : Центр навчальної літератури, 2004.
3. Кухта М. Старіння в сучасному світі: соціологічно-психологічний аспект / Соціальні виміри суспільства збірник наукових праць. Київ. 2016. Випуск 8 (19). С. 416-429.

Діана Чаплінцева,

*здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,
Науковий керівник: Оксана Палилюк, кандидат історичних наук, викладач
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ МОЛОДІ

Аналіз нормативно-правових актів світової спільноти та законодавства деяких країн Заходу щодо сприяння впровадженню здорового способу життя дає підстави зробити узагальнення, що світова спільнота дедалі більше виходить з необхідності забезпечення права людини на збереження та зміцнення здоров'я. Це право передбачене Декларацією прав людини, Європейською соціальною хартією та іншими міжнародними документами. Проблема сприяння здоровому способу життя знаходить своє відображення у ряді спеціальних документів, що приймалися в ході регулярних міжнародних конференцій з проблем пропаганди здорового способу життя. Педагогічні ідеї щодо формування здорового способу життя в свій час висловлювали зарубіжні педагоги Я.Коменський, Дж.Локк, Ж.-Ж.Руссо, Й.Песталоцці та ін.

Огляд літературних джерел свідчить, що найбільш розповсюдженою формою організації оздоровчої роботи у зарубіжних школах є гігієнічне виховання школярів. Його основу складає уявлення про те, що більшість хвороб пов'язана зі способом життя людини. Вчитися управляти своїм здоров'ям необхідно з раннього віку, а успіх цієї роботи на початковому етапі залежить від знань і умінь вчителів[3].

Досвід економічно розвинутих країн свідчить, що більш перспективний і економічно вигідний для суспільства шлях по збереженню здоров'я пов'язаний з широким впровадженням профілактичних технологій.

Програми збереження здоров'я у різних країнах досить різноманітні. У США останні роки здоровий спосіб життя став культом. Мільйони американців прагнуть підтримувати своє здоров'я на найвищому рівні. В цьому їм допомагають безліч розроблених науковцями програм і методик з бігу, ходьби, аеробіки, раціонального харчування, попередження шкідливих звичок. Більшість американців віддають перевагу фізичним вправам, засобам боротьби зі стресом та раціональному харчуванню. С.Ейнсворд вважає, що ведення здорового способу життя у школах США повинно не лише покращувати фізичний розвиток та фізичну підготовленість дітей, а й готувати їх до конкретної "боротьби" у реальних соціальних умовах. У США державно законними вважають такі моделі:

1. Модель SHARP (модель "Шкільні оздоровчі джерела для дітей"), що включає такі розділи, як "Профілактика хвороб"; "Раціональне харчування"; "Ріст і розвиток"; "Особисте здоров'я"; "Суспільне здоров'я"; "Здоров'я сім'ї" тощо ;

2. Модель СНЕК (модель "Загальна здорова освіта для дітей"), яка складається з п'яти розділів: "Про мене"; "Як я расту"; їжа, яку я їм"; "Вибір, який я роблю"; "Як я залишаюся здоровим".

У журналі американського міжнародного союзу охорони здоров'я "Наше здоров'я" подається опис програми партнерства та взаємодії цього союзу зі школами, установами, храмами, домами престарілих і суспільством в цілому з метою дотримання здорового способу життя всіма, і в перспективі піднесення "Міста здорового способу життя". Програма "Місто здорового способу життя" прийнята в Бостоні (штат Массачусетс, США), Джундіаї (Бразилія), Загребі (Хорватія), Печі (Угорщина), Санкт-Петербурзі (Росія), Саут Бенді (Штат Індіана, США), Торонто (Канада).

У американських містах шкільні спортивні споруди завантажені заняттями з дітьми з ранку до вечора, а ввечері займаються їхні батьки, інші дорослі. Під час вихідних популярні спільні сімейні заняття. Навіть у невеличких містечках, де є 1-2 школи (школи у містечках можуть бути досить великі - понад 1000 школярів), ці споруди вражають розмірами і якістю - інколи це масштаби спорткомплексів обласних центрів України.

Гігієнічна освіта у школах Німеччини представлена програмою "Знай своє тіло", що складається з шести ступенів і включає теми: як я піклуюся про своє тіло; чому я унікальний; як функціонують моє серце та легені; як я вимірюю своє тіло; моє меню; які рухи роблять мене життєрадісним (Т.Хелльбрюгге, Е.Пауліс). У Франції подібний курс торкається таких тем, як гігієна ротової порожнини; сон; харчування; фізичне виховання; телебачення; шум тощо.

У Великобританії суспільну думку про користь хорошої форми і здоров'я формує Рада по здоровому вихованню (заснована у 1968 р.). Члени цієї Ради спільно з Радою по спорту розробили й опублікували декілька програм виховання здорового способу життя. Зокрема, широкого розповсюдження набули програми "Слідкуй за собою", "Проект здорового і фізичного виховання", "Програма фізичної активності учнів початкових шкіл"[1].

У Швеції оздоровча освіта базується з урахуванням віку і включає елементи біології, психології, соціальної етики, фізичного виховання; програма адаптована до реального життя і проводиться у тісному співробітництві з сім'єю (Дж.Д. Ріплі).

У Фінляндії оздоровча освіта відбувається на курсах "Формування навичок здорового способу життя"; в Австралії на курсах "Навчання раціонального використання вільного часу"; у Японії на курсах "Навчання здорового способу життя".

Здоровий спосіб життя, його соціальні аспекти, створення ефективної системи фізичного виховання, починаючи з дитячого садка, викликає підвищений інтерес і в інших країнах. Для підвищення ефективності оздоровчого виховання широко використовується наочність і сучасні інформаційні технології. Це використання стендів і фільмотек з дієтології у

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

газетах у Франції, публікація статей у шкільних газетах у Німеччині та випуск книг, ілюстративного матеріалу в Швеції, пересувні виставки з лекціями і доповідями в Швейцарії, рольові ігри, пісні і вірші в Індії [4].

Типовим для зарубіжних країн є постійне прагнення оцінювати ефективність оздоровчих програм (О.Б.Коннел, А.М.Лі). З цією метою пропонують використовувати чотири показники:

- підвищення інтересу до проблем здорового способу життя;
- активна участь у оздоровчій програмі;
- зниження рівня захворюваності;
- зниження факторів ризику[3].

Наводяться чисельні дані про ефективність шкільних оздоровчих програм. У класах, де викладається предмет "здоров'я", "Я і моє здоров'я", діти більше цікавляться проблемами здоров'я (Д.Балдінг), краще сформовані практичні уміння і навички ведення здорового способу життя (Т.Л.Холкомб), менше дітей, що палять (А.Прост).

У той же час самі автори оздоровчих програм відзначають, що відсутність системного підходу не дозволяє вирішувати проблему дітей в цілому. Наприклад, підкреслюється необхідність співробітництва з батьками (А.С.Грей). Відзначається, що рівень знань батьків залишається явно недостатнім (Т.Л.Холмен). Те ж можна сказати і про вчителів, бесіди яких на оздоровчі теми часто проходять нецікаво, формально, а рекомендації носять декларативний характер. У зв'язку з цим робиться висновок про необхідність співробітництва медиків, психологів, вчителів. (П,А.Мічауд).

В останні роки спеціалісти центрів приходять до висновку про необхідність співробітництва у профілактичній і оздоровчій роботі зі школярами, що мають відповідну життєву позицію для роботи з учнями групи ризику у плані формування навичок здорового способу життя [1].

Ще одним, цікавим аспектом формування здорового способу життя за кордоном є різноманітність методів надання інформації. Наприклад, деякі молодіжні телесеріали ненав'язливо інформують про поширені життєві перебіги подій, інколи досить несприятливі для здоров'я (секс, наркотики, алкоголь, тютюн, психологічні конфлікти спілкування в сім'ї, в іншому оточенні, на роботі, під час навчання, відпочинку). Моделі поведінки героїв фільмів демонструють можливі шляхи виходу з різних ситуацій і їх позитивні і негативні наслідки для здоров'я. Фактично, у прихованій формі подається інформація про ризики і переваги різних поведінкових моделей. Звичайно, художньо-естетична цінність серіалів досить дискусійна, але сам принцип подачі інформації заслуговує на увагу. До того ж, неважко передбачити, що молодь, скоріше, буде дивитися саме такі серіали, ніж традиційні щотижневі телепередачі з проблем здоров'я.

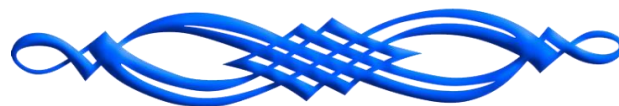
В багатьох країнах у навчальних планах шкіл передбачені навчальні курси, що мають на меті сприяти формуванню ЗСЖ. У США, Канаді, Японії – це "Навчання ЗСЖ", у Фінляндії – "Формування навичок ЗСЖ",

Австралії – "Навчання раціональному використанню дозвілля". Щорічно близько 18 мільйонів дітей і підлітків США беруть участь у програмі "Тестування і нагородження", яку ініціює координаційна рада з фізкультури при Президентові країни. Медаль Президента за відповідальне ставлення до свого здоров'я отримують близько 700 тисяч школярів, які виконали відповідні нормативи після тривалих занять фізичними вправами. Наприклад, у Фінляндії за рахунок позитивних змін у способі життя домоглися знизити показники захворюваності на серцево-судинні недуги і смертності від них на 50%. Про це свідчать і результати багаточисельних епідеміологічних досліджень: визначальними факторами формування та зміцнення здоров'я, попередження захворювань є умови та спосіб життя (більш ніж на 50%).

Проаналізувавши теоретичну основу здійснення формування здорового способу життя підлітків і молоді, ознайомившись з фізіологічними особливостями підліткового віку, проаналізувавши вітчизняний й зарубіжний досвід з формування здорового способу життя, визначено, що політика та заходи по формуванню здорового способу життя передбачають програми та проекти, що розраховані на широкий загал підлітків та молоді, на батьків, на окремі групи ризику чи групи спеціальної уваги молоді та батьків.

Список використаних джерел:

1. Алексєнко Т. Ф. Технології соціально-педагогічної роботи в територіальній громаді / *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2013. № 2. С. 19–24.
2. Бакіко І. Профілактика шкідливих звичок у підлітків засобами фізичної культури і спорту / *Спортивний вісник Придніпров'я*. Дніпропетровськ: ДДІФКС, 2008. №3-4. С.28-30.
3. Білик В. Г. Педагогічні аспекти фізичного виховання та спорту у формуванні ставлення до здорового способу життя дітей та підлітків / *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка*. Чернігів: ЧДПУ, 2006. Вип. 35. С. 431-434.
4. Васічкина О. В. Здоровий спосіб життя як складова життєвої компетентності учнів / *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків: ХДАДМ (ХХПІ), 2007. №11. С. 221.

Аліна Чернець,

здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Науковий керівник: Людмила Комарніцька,

кандидат філологічних наук, викладач

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОКРАСТИНАЦІЇ СТУДЕНТІВ У ПЕРІОД ПЕРЕЖИВАННЯ КРИЗИ НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ

Студентський вік є важливим періодом у житті кожної людини, протягом якого вона визначається зі своїм професійним вибором, планує своє майбутнє. Значимими є навчальні та професійні досягнення, які зміцнюють віру в себе та свою здатність до продуктивної діяльності. Однак перешкодою для таких досягнень може стати прокрастинація, коли людина відкладає до моменту «дедлайну» важливі та актуальні справи, завдання, рішення. Хоча прокрастинація тією чи іншою мірою властива будь-якому віку, однак найчастіше вона поширена серед студентів. Її негативні наслідки виражаються не лише у зниженні успішності особистості, виникненні перешкод для її розвитку у навчально-професійній діяльності, а й у гострих емоційних переживаннях власної невдачі та незадоволеності результатами своєї діяльності

Канадський психолог Пірс Стіл говорить про прокрастинацію, як про добровільне відкладення суб'єктом запланованих справ, незважаючи на очікувані негативні наслідки [1]. Подібним є й інше визначення: «Прокрастинація – це добровільне, ірраціональне відкладання намічених дій, незважаючи на те, що це матиме негативний ефект для особистості» [2]. У «Великому психологічному словнику» Б. Р. Мещеряковим дається визначення прокрастинатора як особистості, схильної до зволікання у прийнятті рішенні, відкладення виконання різних робіт «на потім» [3]. В. С. Ковилін визначає даний феномен як поведінковий патерн, при якому виконання людиною провідної в даний період діяльності усвідомлено відкладається [4]. Я. І. Варваричева зазначає, що «наростаючий страх перед усвідомлюваними суб'єктом негативними наслідками прокрастинації найчастіше чинить на нього не мобілізуючу, а паралізуючу дію, змушуючи відкладати заплановані дії, створюючи ефект «снігової грудки» [5].

Особливо гостро прокрастинація протікає під час переживання студентами кризи навчально-професійної адаптації. Процес адаптації студентів-першокурсників до умов навчання залежить від цілого комплексу факторів: специфіка навчальної діяльності студентів, нові умови життєдіяльності, особистісні особливості, фактор адаптованості до педагогічної системи тощо. [6]. Кризи адаптації – це етап адаптаційного процесу, у часових рамках якого має місце різке зниження показників адаптованості, що супроводжується негативними емоційними переживаннями як результат неадекватного реагування на пред'явлення вимог [7, с. 16]. У студентів, які переживають адаптаційну кризу, відбуваються зміни у когнітивній, емоційній та мотиваційній сферах особистості.

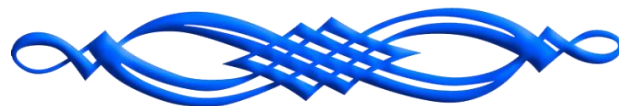
З метою виявлення особливостей прокрастинації на базі НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут» у студентів першого курсу спеціальності Психологія було проведено дослідження. Вибір дослідження склали 12 осіб. Було використано опитувальник вивчення схильності особистості до прокрастинації (Шиварі О. А.).

Встановлено, що для більшості студентів характерний середній рівень прокрастинації (41%). Для них характерне періодичне відкладання справ на потім, але все-таки властивий момент завершення справ, хоч і роблять вони це без особливого бажання. Низький рівень прокрастинації властивий 9% студентам. Вони відрізняються активністю та схильністю доводити свої справи до кінця, не відкладаючи їх на потім, характеризуються підвищеною працездатністю та захопленістю справою. Групу ризику становлять 18% студентів. Вони мають високий рівень прокрастинації. Їм властиво лінуватися, відкладати завершення справ на невизначений момент, характеризуються низькою залученістю до роботи, а також загальною незацікавленістю навчальним процесом або високим рівнем прокрастинації у навчальній діяльності.

Таким чином, п'ятій частині студентів властиві прояви прокрастинації в період адаптації до навчально-професійної діяльності, що потребує підвищеної уваги психологічної служби ЗВО.

Список використаних джерел:

1. Steel, P. The Nature of Procrastination: A Meta-Analytic and Theoretical Review of Quintessential Self-Regulatory Failure / P. Steel // Psychological Bulletin. 2007. V. 133, №1. P. 160-198.
2. Мохова С. Б. Психологические корреляты общей и академической прокрастинации у студентов / С. Б. Мохова, А. Н. Неврюев // Вопросы психологии. 2013. №1. С. 112-245.
3. Большой психологический словарь / под ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко. Санкт-Петербург.: Прайм-Евроник, 2003. 213 с.
4. Ковылин В. С. Теоретические основы изучения феномена прокрастинации / В. С. Ковылин // Личность в меняющемся мире: здоровье, адаптация, развитие. 2013. № 2. С. 85-134.
5. Варваричева, Я. И. Феномен прокрастинации: проблемы и перспективы исследования / Я. И. Варваричева // Вопросы психологии. 2010. №3. 174 с.
6. Абабков. В. А. Адаптация к стрессу / В. А. Абабков, М. Перре. Санкт-Петербург, 2004. 372 с.

*Денис Чернуха,
здобувач освіти*

*НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: **Марина Бачинська**, кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри соціальної роботи,
психології та соціокультурної діяльності ім. Т.Г. Сосновської
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ УВАГИ ШКОЛЯРІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Насамперед зазначимо те, що початкове навчання є рушієм і фундаментом становлення всебічно розвиненої особистості. Зміни, що відбуваються у пізнавальній сфері дитини молодшого шкільного віку, мають надзвичайно велике значення для подальшого повноцінного розвитку психіки. Одним із важливих чинників ефективної учбової діяльності та успішного особистісного становлення молодшого школяра є розвиток уваги, що є необхідною умовою пізнання навколишнього світу, самопізнання, усвідомленого та чіткого відображення навчального матеріалу та його міцного засвоєння.

У вітчизняній психології проблему уваги вивчали в межах загальнотеоретичних підходів Л. Виготський, П. Гальперін, О. Леонт'єв, Є. Мілерян, С. Рубінштейн, Д. Узнадзе. Дослідженням властивостей уваги займалися учені під керівництвом М. Добриніна, І. Страхова, Ф. Гоноболіна. Глибоко досліджували розвиток уваги молодших школярів в учбовій діяльності Л. Божович, О. Леонт'єв, М. Добринін, І. Страхов та ін. Зокрема, П. Гальперін, С. Кабільницька обґрунтували формування уваги як розвиток самоконтролю у процесі поетапного формування розумових дій. М. Задесенець, Т. Лисянська, М. Горбач, М. Лиля виявили співвідношення та динаміку мимовільної і довільної уваги у дітей молодшого шкільного віку на різних етапах навчання у початковій школі. А. Осипова, Л. Малашинська досліджували проблему діагностики і корекції уваги у молодших школярів. Л. Бадалян, Л. Журкова, Є. Мастюкова вивчали синдром дефіциту уваги та причини його появи у дітей.

Та все ж залишилося ще багато невисвітлених аспектів даної проблеми. Сучасна психологія продовжує науковий пошук нез'ясованих питань методологічно-теоретичного та експериментального плану. Тому це викликало і у нас дослідницький інтерес.

Увага та уважність є важливими чинниками ефективної учбової діяльності та успішного особистісного становлення молодшого школяра, що є необхідною умовою пізнання ним навколишнього світу, самопізнання, усвідомленого та чіткого відображення навчального матеріалу та його міцного засвоєння.

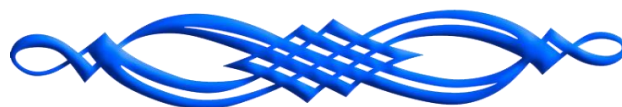
Увага інтенсивніше розвивається через спеціальні психологічні й дидактичні вправи, які може використовувати у своїй роботі психолог і вчитель початкових класів. Гарно розвинуті властивості уваги та її організація є важливим чинником, який обумовлює успішність навчання у молодшому шкільному віці. Неуважність молодших школярів - одна із важливих причин зниження успішності в навчанні.

Зростають вимоги і до розвитку властивостей уваги самого вчителя: педагогічна спрямованість уваги, зосереджене спостереження за поведінкою і роботою усіх учнів на уроках, вміння керувати їхньою увагою, спрямованість водночас на клас та на окремих учнів, увага до учнів у поєднанні з тактовністю у спілкуванні, зовнішня виразність уваги вчителя.

Загалом, увага та уважність є важливими чинниками ефективної учбової діяльності та успішного особистісного становлення молодшого школяра, що є необхідною умовою пізнання ним навколишнього світу, самопізнання, усвідомленого та чіткого відображення навчального матеріалу та його міцного засвоєння. Із метою запобігання неуважності треба додержуватись певних умов організації навчальної діяльності дітей: добрий темп уроку; чіткість і стислість пояснень; максимальна опора на активну мислительну діяльність дітей; бережливе ставлення вчителя до уваги дітей; різноманітність форм і видів роботи, підпорядкованих основному завданню і темі уроку; залучення до учбової діяльності всіх учнів під час виконання не тільки письмових завдань, а й звичайних усних вправ; використання для першокласників деяких спеціальних вправ та дидактичних ігор на спостережливість. Важливим завданням розвитку уваги у процесі учбової діяльності є формування контрольної функції, тобто здатності контролювати свої дії і вчинки, перевіряти результати своєї діяльності.

Список використаних джерел:

1. Варій М.Й. Загальна психологія: Підручник / Для студ. психол. і педагог. спеціальностей. 2-ге видан., випр. і доп. Київ: "Центр учбової літератури", 2007. С.11-39.
2. Колесник А. Корекційні вправи на розвиток пам'яті та уваги // Психологічна газета. 2007. № 6. С. 21-27.
3. Кузнецова Л.П. Компетентний підхід до розуміння властивостей уваги молодшого школяра // Початкове навчання та виховання. 2006. № 15. С.27-29.
4. Москальова А. Як розвинути увагу дитини // Шкільний світ. -2000. № 18. С.4-6.

*Марина Чобан,
здобувач вищої освіти
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: **Оксана Глов'юк**, викладач
Україна, м.Кам'янець-Подільський*

ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Питання успішної соціалізації молоді можна розглядати як необхідну умову гармонійного та стабільного розвитку суспільства. Соціалізація передбачає процес і результат входження людини в соціальне середовище, систему соціальних зв'язків, активного засвоєння й творчого відтворення її соціального досвіду, культури, соціальних ролей, системи знань, норм, цінностей, що дозволяють особі функціонувати як повноправному члену суспільства.

Сьогодні соціальні мережі, відсуваючи на другий план класичні інститути соціалізації – родину, одногрупників, друзів, впливають на ціннісні й моральні орієнтири молоді та займають провідну позицію в процесі соціалізації молоді [3, с.10].

В умовах інформаційної глобалізації комунікаційні можливості, які надає Інтернет (спілкування у соціальних мережах, участь у проектах, пошук необхідної інформації, листування, прослуховування музики, перегляд відео, обмін медіафайлами, тощо), розкривають безліч можливостей для самовираження й самореалізації людини, засвоєння культурного досвіду, реалізації власних здібностей та розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності [1, с.28].

Крім того, ресурси комп'ютерних комунікацій відкривають можливості для діалогу віддалених у просторі суб'єктів, що є особливо важливим для молоді з інвалідністю. Оскільки найважливішими потребами студентської молоді є задоволення потреби у спілкуванні та моральній підтримці.

Віртуальний світ, в який потрапляють юнаки, надає їм додаткову свободу для вираження своїх емоцій, почуттів, життєвих позицій, настроїв, поглядів, сприяє подоланню різноманітних внутрішніх і зовнішніх конфліктів, тощо.

Використання Інтернет-технологій розширює доступ до корисної інформації і комунікаційних можливостей, з'являються нові форм роботи і дозвілля, йде засвоєння нових знань і навичок, з'являється можливість дистанційної освіти. Дана форма освіти робить навчальний процес більш доступним і комфортним, особливо для студентів з інвалідністю, стимулює до самоосвіти і навчання протягом усього життя.

Для молоді інтернет став системою неформальної освіти, яка виконує просвітницьку роль. Молоді люди сьогодні рідко ходять в бібліотеки, так як всю інформацію для особистого користування й навчання можна легко знайти.

Таким чином, вони долучаються до інформальної освіти, яка в даний час відбувається в масових соціальних мережах та за допомогою спеціалізованих інформаційних сайтів, блогів, порталів, вебінарів, завдяки яким можна

отримати різноманітну інформацію, поспілкуватися з фахівцями, обмінятися досвідом. З огляду на те, що комунікативний процес не зводиться лише до передачі та сприйняття інформації, а ще й передбачає трансформацію цієї інформації в соціально значущі індивідуальні, групові чи масові дії, то для осіб з особливими потребами якраз така трансформація є досить важливою [2, с.76].

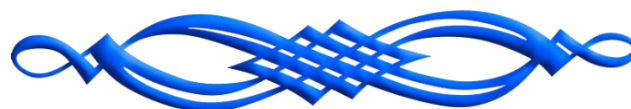
Отже, інтернет-мережа для молоді з інвалідністю є інструментом освоєння «нового» віртуального простору, власних можливостей; здобуття освіти; творчого самовираження; спілкування з можливістю віддаленої комунікації, анонімності, подолання відстані; підтримання соціальних зв'язків; а також для компенсації або заміщення, коли цілі і мотиви особистості (наприклад, в домінуванні, прийнятті, любові) не можуть бути реалізовані в реальній комунікації через низку об'єктивних або суб'єктивних труднощів тощо.

Не заперечуючи переваг, зауважимо низку загроз, із якими стикається молодь у цифровому світі: маніпулятивні та шахрайські практики, недостовірні інформація та поширення так званих «фейків» в соціальних мережах, сцени агресивної поведінки та насильства. Також тривале та неконтрольоване перебування в Інтернеті в цілому, і соціальних мережах зокрема, може призвести не лише до десоціалізації, але й до деструктивних змін психіки, різного роду залежностей, агресивної поведінки. Крім того, вплив надмірного використання соціальних мереж як засобу комунікації на реальні взаємостосунки користувача може бути досить відчутним: замкненість, втрата соціальних контактів та друзів, роздратування під час живого спілкування, втрата навичок мовного і невербального спілкування, не виконання власних обов'язків тощо.

Таким чином, в умовах сьогодення, інтернет є одним із найпотужніших різновидів комунікації та інструментом впливу як на свідомість, так і на діяльність молоді з особливими освітніми потребами. Саме тому, інформаційно-комунікативне середовище можна розглядати як ефективний засіб їхньої соціалізації.

Список використаних джерел:

1. Горпинич О.В., Москаленко Л.М. Соціологія Інтернету: навчальний посібник. Київ: Державний університет телекомунікацій, 2019, 140 с.
2. Гуляєва Л., Головка Я., Філь Г., Семигіна Т. Молодь з інвалідністю і соціальні медіа: державна політика, проектна діяльність, інклюзія: монографія. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 144 с.
3. Сівчук П.І. Проблеми соціалізації молоді в умовах соціально-політичних трансформацій. Матеріали Міжнародної науково-технічної конференції «Фундаментальні та прикладні проблеми сучасних технологій», Тернопіль, 2018. с.10-12

*Діана Шарамко,
здобувач освіти*

*НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Геннадій Кучеров, кандидат історичних наук, викладач
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Розвиток особистості є важливим та довготривалим процесом, який може тривати протягом усього життя індивіда. Тому від того, наскільки якісно та ефективно буде розвиватись особистість, залежить загалом її життя. На такий розвиток впливає чимало факторів (чинники зовнішнього середовища та психологічних особливостей особистості). Роль соціального педагога, а також психолога та кожного шкільного вчителя є невід'ємною складовою процесу розвитку особистості, і саме їхня діяльність багато в чому впливає на життя людини. Адже вони можуть здійснювати як зовнішній вплив, так і сприяти становленню психологічних особливостей індивіда.

У науковій літературі виділяють поняття соціально-психологічних технологій, за допомогою яких педагогічні працівники здійснюють зовнішній вплив на особистість [1]. До таких технологій можна віднести і цілеспрямований вплив спеціалістів, і загалом вплив зовнішнього середовища на особистість, зокрема реклами та ЗМІ. Соціально-психологічні технології можуть бути як індивідуальними, так і масовими, можуть передбачати як розвиток, так і відновлення особистості, а також можуть бути спрямовані на різні вікові категорії осіб, які, окрім цього, можуть відрізнятися за рівнем психологічного розвитку. Найбільш важливими є соціально-психологічні технології розвитку особистості, які сприяють розвитку індивіда та передбачають вплив на його свідомість та розум. Які існують соціально-психологічні технології, що належать до зазначеної категорії? Розрізняють масові та індивідуальні технології. До перших відносять масові освітні заходи, спрямовані на різнобічний розвиток особистості (наприклад, психологічні тренінги), а також використання медіаресурсів (оскільки вплив ЗМІ є надзвичайно важливим). До індивідуальних слід віднести бесіди, консультації та різні методи соціально-психологічних досліджень особливостей індивіда, які дозволяють встановити загальні закономірності його розвитку.

Перша соціально-психологічна технологія стосується освіти. Освітній процес є одним із найбільш важливих чинників розвитку особистості. Освіта впливає на розвиток особистості від наймолодшого віку, і цей вплив може тривати протягом усього життя. У межах освітніх закладів педагогічні працівники здійснюють постійний вплив на особистість – на уроках, на перервах, під час бесід, під час проведення позакласних та позашкільних заходів тощо. Окрім цього, заклади освіти – це не тільки педагогічні працівники, але й велика кількість однолітків та інших дітей, які також впливають на розвиток особистості, адже вони становлять її коло спілкування. Дитина, спілкуючись, обмінюється інформацією з іншими, бере приклад для

наслідування, відбувається процес її соціалізації тощо. Саме у цей час і відбувається процес її становлення, тому дуже важливо, аби педагогічні, соціальні та психологічні працівники здійснювали позитивний вплив на розвиток особистості, перешкоджаючи появі негативних рис. Окрім безумовного впливу на розвиток особистості, їм також слід здійснювати і систематичне дослідження кожної дитини або групи дітей загалом. Дослідження також можна віднести до соціально-психологічних технологій розвитку, адже вони, хоч і прямо не впливають на розвиток особи, проте дають змогу виділити найголовніші закономірності, аби надалі планувати вплив на її розвиток.

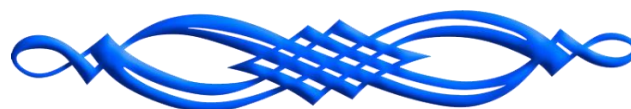
До наступної соціально-психологічної технології ми відносимо масові технології, які полягають у проведенні різних психологічних тренінгових занять, різних гуртків, секцій тощо, які впливають на соціальний та психологічний розвиток особистості. Такий вплив є позитивним на розвиток особистості, адже він здійснюється опосередковано. Це може бути, наприклад, тренінг із подолання невпевненості у собі, що сприятиме розвитку позитивних рис особистості та вплине на її подальшу соціалізацію. Окрім цього, слід також згадати і засоби масової комунікації, які також із використанням у своїй роботі різних соціально-психологічних технологій можуть впливати на розвиток особистості. Наприклад, різноманітні модні течії або субкультури, які сформувались у соціальних мережах, впливають на свідомість особистості, її думки та світогляд, тож, логічно, і на її розвиток.

Наступна група соціально-психологічних технологій розвитку особистості, які ми розглянемо, – це індивідуальні технології, спрямовані на окремого індивіда. До них належать консультування, бесіди з метою подолання певної проблеми. Наприклад, індивід потерпає від булінгу у класі, що негативно відображається на його психічному розвитку, тож психолог або соціальний педагог проводить бесіду із дитиною, з'ясовуючи, у якому психічному стані вона перебуває, та намагаючись допомогти їй впоратись із проблемою. Це має позитивно вплинути на особистість, а, отже, і на її загальний розвиток. Окрім цього, слід також згадати і про методи соціально-психологічного дослідження: опитування, анкетування, спостереження, експеримент та інші, які дозволяють з'ясувати особливості розвитку групи осіб чи окремого індивіда.

Загалом вважаємо, що кожна з технологій є важливою, адже допомагає повноцінно та всебічно розвивати особистість. У контексті дитини або підлітка ці технології будуть напрочуд вагомими, саме тому їхнє застосування є обов'язковим при становленні особистості дитини.

Список використаних джерел:

1. Захаров К.В. Соціально-психологічні технології в сучасній психології.
URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/32775867.pdf> (дата звернення: 24.11.2022)

*Шевель Максим,
здобувач освіти ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: **Оксана Старик**, викладач
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОЇ ОСОБИСТОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Прогресивний розвиток держави неможливий без удосконалення системи вищої освіти. Головне завдання закладів вищої освіти України - забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців на рівні міжнародних вимог. Формується потреба у фахівцях, які володіють високим рівнем кваліфікації, професійною мобільністю, самостійністю, креативністю, здатних вдосконалювати свої фахові навички та професійно зростати. Високий рівень професійної кваліфікації сучасних фахівців повинен базуватися на креативному мисленні та здатності використовувати теоретичні надбання на практиці.

Феномен креативного мислення, механізми його розвитку перебувають у полі зору вчених упродовж багатьох століть. Дослідженню креативності в освіті присвячені наукові праці Л. Корольової, А. Крафт, А. Міллер, В. Джеффері, Д. Флейт, Е. Аленсар, Дж. Відсом, М. Лієблінг, Н. Перейра. Проблематику розвитку навичок креативного мислення у студентів вивчали Я. Надзігеоргіоу, П. Фокіаліс, М. Кабуропоулоу, Н. Ларраз, І. Антонанзас, І. Суевас, І. Дроздова; становлення креативного підходу в навчальному процесі – А.Садикова, О.Шелестова, Дж.Відсом, Е. Аленсар, Д. Флейт, Н. Перейра; психологічний аналіз показників креативності у здобувачів вищої освіти – Г. Подлесна, А. Ільченко; створення середовища для розвитку креативного мислення особистості – А. Бабак, В. Ворожбіт-Горбатюк; взаємозв'язок критичного і креативного мислення – О. Пометун, Н. Жидкова; методи, що сприяють розвитку креативного мислення – У. Юлдашова, М. Бозорова, Н. Мансурова, З. Ахмедова, А. Шоазізова, Г. Муратова, Н. Абраїмова.

Термін “креативність” походить від латинського слова creatio (створення). Проте зміст поняття “креативність” не можна визначити достатньо чітко та однозначно, оскільки досі не запропоновано єдиного підходу або концепції до його трактування. Тільки в зарубіжній психології існує близько сотні його визначень [4]. Здебільшого креативність розуміють як “творчі здібності індивіда, що характеризуються здатністю до продукування принципово нових ідей і що входять у структуру обдарованості в якості незалежного фактора” [3]. Отже, креативність визначають як здатність людини до творчості.

Креативність як творчий дух, творчий потенціал індивіда, його творчі здібності, що виявляються у мисленні, почуттях і спілкуванні з іншими людьми. Креативного індивіда зазвичай відрізняє інтерес і підвищена чутливість до всього складного, незвичного, відкритість до нового досвіду,

уміння вбачати проблеми в тому, що іншим здається тривіальним і зрозумілим, самостійність поглядів та оцінок, негідність стереотипам, відкритість до різних ідей (зокрема взаємовиключних), а також здатність дивуватись і захоплюватись [4, с.432]. Проблеми формування креативного мислення студентів у процесі навчання в закладах освіти є актуальними сьогодні для більшості країн світу.

Відтак, креативне мислення – це процес, під час якого відбувається створення чогось нового нестандартним, неконсервативним чи нешаблонним способом.

Формування креативності у старшому шкільному віці доцільно здійснювати саме тому, що в цей період творчі здібності людини розвиваються особливо інтенсивно, адже у старшокласників виробляється активна життєва позиція, більш свідоме відношення до вибору майбутньої професії, до самовизначення та самоусвідомлення. В результаті зростає потреба в знаннях своїх здібностей і можливостей їх реалізації. Характерним для цього вікового періоду є зростання свідомості (усвідомлення навколишнього світу і ставлення до нього).

В інтелектуальній діяльності виникає здатність до аналізу, синтезу та формування суджень. Судження у цьому віці являє собою форму усвідомленого відображення дійсності. Судження виникає як відповідь на певне запитання, як результат розв'язання конкретного пізнавального завдання. Унаслідок цього розширюються можливості пізнання, формується самостійність мислення. Це час інтенсивного інтелектуального розвитку, зростання інтересу до наукового вивчення світу, до соціальних питань. Усе це створює передумови для того, щоб молода людина могла пережити і зрозуміти світ як цілісність, де все знаходиться у взаємодії та взаємній залежності, і за рахунок цього дійти до усвідомлення відповідальності за свої вчинки, визначити свою подальшу долю та місце у житті.

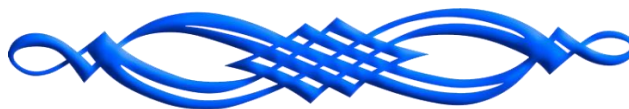
Пріоритетним завданням сучасної української освіти є підготовка таких випускників, які б мали високий рівень культури та духовності, вміли самостійно приймати нестандартні рішення і творчо мислити, генерувати нові цікаві й альтернативні ідеї, ініціативи, втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу і добробуту, так і розвитку суспільства і держави в цілому. Застосування в освітньому процесі новітніх навчальних технологій, форм і методів навчання допоможе педагогу розкрити творчий і креативний потенціал кожного здобувача освіти з метою подальшої його реалізації у професійній та особистій сферах діяльності.

Отже, можна зробити висновок, що креативне мислення характеризується винахідливістю, здатністю мислити нестандартно, знаходити нові рішення у кризових ситуаціях. Процес розвитку у здобувачів освіти навичок креативного мислення спрямований на їх цілісне самовизначення та самовираження у навчальній та професійній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Баранова Н.П. Тренінги для вчителів із педагогічної майстерності / Н.П. Баранова – Харків: Основа, 2009. – 159 с.

2. Дерев'яна Л. Креативність як складова професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів [Електронний ресурс] / Л. Дерев'яна // Вісник Львів. ун-ту. – 2009. – (Серія “Педагогіка”). – Вип. 25. – Ч. 4. – С. 168–174. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/natural/vlnu/Ped/2009_25-4/21_Dereviana.pdf.
3. Ребрій О.В. Сучасні концепції творчості у перекладі : монографія [Електронний ресурс] / О.В. Ребрій. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2012. – 375 с. – Режим доступу: <http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/8879/2/monograph-2012.pdf>.
4. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості / С.О. Сисоєва – Київ: Міленіум, 2006. – 344 с.
5. Хамм О. Теоретичні основи формування креативного мислення майбутнього вчителя [Електронний ресурс] / О. Хамм // Наукові праці МАУП. – 2012. – Вип. 2 (33). – С. 255–259. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Npmaup/2012_2/pdf_files/255-259.pdf.

Михайло Яцура,
здобувач третього (освітньо наукового) рівня вищої освіти спеціальності
015 "Професійна освіта (за спеціалізаціями)"
Мукачівського державного університету
Науковий керівник: Тетяна Атрощенко, доктор педагогічних наук, професор
Україна, м. Мукачево

ПОТЕНЦІАЛ АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ У МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Нині особливо яскраво відчувається в українському суспільстві зростання ролі загальнолюдських цінностей та посилюється вагомість менеджера як носія культурних традицій, що володіє професійною творчістю та забезпечує реалізацію виваженої управлінської діяльності. Передбачаємо, що у час інноваційних змін, що пов'язані із відбудовою нашої країни після агресії росії, суттєво зросте потреба у майбутніх фахівцях спеціальності 073 «Менеджмент», які будуть здатні ефективно та якісно вирішувати практичні проблеми та складні спеціалізовані управлінські задачі. У цьому контексті варто приділяти вагому увагу методологічним питанням формування у майбутніх менеджерів професійної культури.

Як показує стан організації освітнього процесу у ЗВО в епоху вагомих викликів XXI століття (сovid-19, війна) традиційні технології, а також пояснювально-ілюстративний підхід є малоєфективними та не сприяють становленню у студентів спеціальності 073 «Менеджмент» інноваційного світогляду, не мотивують майбутніх фахівців до формування професійної культури. Як наслідок під час навчання у ЗВО не відбувається системне та

цілеспрямоване ініціювання процесу формування ціннісних орієнтацій та інтересів, не розвивається культурно-освітній потенціал майбутнього менеджера. Ці факти призводять до зменшення конкурентоспроможності майбутніх менеджерів на ринку праці. З огляду на наведене, висуваємо робочу гіпотезу про те, що під час професійної підготовки у майбутніх фахівців спеціальності 073 «Менеджмент» у ЗВО доцільно у методологічному контексті робити наголос на впровадження інноваційних підходів.

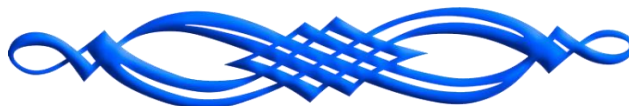
Наукова дефініція «підхід» є методологічною категорією, яка охоплює прагматичні структури та механізми для пізнання суті освітнього процесу та вказує на перспективі шляхи вдосконалення конкретного педагогічного явища – у нашому випадку формування професійної культури. Так, у загальнонауковому контексті до найбільш вагомих методологічних підходів відносимо системний, акмеологічний, проблемний, компетентнісний, праксеологічний, культурологічний, синергетичний, середовищний, аксіологічний, антропологічний. Серед означеного спектру перевагу, передусім, віддаємо акмеологічному підході.

Наголосимо на тому, що основоположними у контексті вивчення потенціалу акмеологічного підходу у професійній підготовці студентів були напрацювання українських науковців Г. Дутки [2], С. Калаур [3], С. Пальчевського [4] та ін. Так, на основі узагальнення було з'ясовано, що акмеологічний підхід відображає спрямованість освітнього процесу на самовдосконалення, дозволяє студентам здійснити практичне опанування ґрунтовними знаннями і вміннями, забезпечує оволодіння суб'єктивним досвідом в обраній професійній сфері на основі рефлексії. Саме акмеологічний підхід забезпечує реальну можливість оволодіти ефективними способами пізнання усіх сторін майбутньої професії й самого себе як суб'єкта даної професії з метою максимальної самореалізації в професійній діяльності. На основі поради В. Гладкової та О. Горчакової [1, с. 45-46] було враховано, що розвиток професійної культури майбутніх менеджерів на основі акмеологічного підходу має базуватися на таких етапах, як-от: 1) діагностика особистісних якостей, станів і ресурсів, життєвих позицій студентів; 2) знайомство з методами аналізу професійної діяльності менеджера; 3) створення та співвідношення образів «Я – реальний; Я – ідеальний»; 4) укладання акмеограми менеджера; 5) формування практичних умінь для розробки власної траєкторії особистісно-професійного розвитку під час навчання у ЗВО. Тобто під час організації освітнього процесу доцільно зосередити увагу на дослідженні та врахуванні усіх чинників, які мають позитивний вплив, а також і тих факторів, які перешкоджають максимальному розвитку студента як майбутнього фахівця в ході його просування до «акме» вершини професіоналізму та досягненні максимального рівня професійної культури. Практичним результатом від впровадження акмеологічного підходу у професійну підготовку студентів спеціальності 073 «Менеджмент» вважаємо вдосконалення усіх сторін професійної культури, що призведе до максимальної самореалізації та формування практичних умінь прогнозування майбутньої професійної кар'єри.

Отже, акмеологічний підхід доцільно визнати провідним під час оволодіння менеджерами з управління організаціями та їх підрозділами професійною галуззю знань, що необхідна для якісної фахової діяльності, а також цей підхід володіє значним потенціалом під час практичної діяльності з формування професійної культури у процесі здобуття освіти у ЗВО.

Список використаних джерел:

1. Гладкова В. М., Горчакова О. А. Акмеологічні аспекти проектування кар'єри сучасного менеджера. *Акмеологія в Україні: теорія і практика*. К. : КУ ім. Б. Грінченка, 2010. Вип. 1. С. 40–49.
2. Дутка Г. Фундаменталізація професійної підготовки фахівців у контексті акмеологічної парадигми освіти. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2004. Вип. 2. С. 9–15.
3. Калаур С. М., Олексюк, Н. С. Доцільність використання акмеологічного підходу для самореалізації майбутнього фахівця. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»* (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя). 2012. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. Вип. 4. С. 83–86.
4. Пальчевський С. С. Акмеологія – поклик майбутнього. *Акмеологія в Україні: теорія і практика*. К. : КУ ім. Б. Грінченка, 2010. Вип. 1. С. 7–13.

Юрій Столяренко

*Здобувач освіти IV курсу спеціальності «013 Початкова освіта»
Коростишівського педагогічно-фахового коледжу імені І.Я.Франка
Науковий керівник: Самійлик Алла Степанівна,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист,
Україна, м. Коростишів*

ВПРОВАДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Гроші – важливий компонент у житті сучасних людей. Оскільки, на даний момент, можна все зробити за гроші. Але є деякі люди, які не розуміють як ними управляти. Тому, ця дисципліна приділена цьому.

У ХХІ столітті людство зіткнулося з низкою глобальних проблем, а саме: зростання загальної заборгованості, безробіття, нерівність доходів, що спричинило такі соціальні проблеми, як бідність, злочинність, дискримінація, нерівний доступ до ресурсів, зниження духовних і моральних цінностей тощо. виховання дітей та молоді розглядається як один із шляхів вирішення актуальних соціальних проблем.

Вирішення проблеми вимагає розпочати просвітницьку роботу з наймолодшими – учнями початкової школи. Про актуальність цієї проблеми свідчить ряд нормативних, концептуальних документів для державних шкіл ЄС та інших країн, що поділяють євроінтеграційні прагнення. У рекомендаціях Європейського парламенту та Ради Європи підприємницькі компетенції визначені як ключові.

Формування фінансової грамотності в учнів початкової школи є початковим етапом процесу реформування в цілях підвищення економічної культури громадян у суспільстві, сприяння заможному щасливому життю. Фінансовій освіті приділено значну увагу в школах Європейського Союзу, зокрема, Нідерланди запустили міжнародну програму «Aflatoun», яка спрямована на розвиток фінансової грамотності у дітей. Слово «Aflatoun» перекладається з арабської як «дослідник».

Ключові теми базової фінансової освіти - заощадження, інвестиції, складання бюджету, фінансові ризики та розумний споживач. Вони були включені до шкільних програм початкової та середньої освіти в Іспанії відповідно до рекомендацій ОЕСР, Європейської Комісії та інших міжнародних організацій. Було розроблено низку курсів, таких як «Aula virtual», щоб надати вчителям початкової школи необхідні знання, навички та кваліфікацію, щоб почуватися впевнено викладаючи фінансову грамотність у своїх класах, незалежно від того, який їхній попередній досвід у цьому предметі.

Зміст поняття фінансової грамотності дослідники зазвичай визначають як сукупність знань і вмінь для формування розумного ставлення до особистих фінансів і сприяння прийняттю раціональних рішень щодо економічної сфери діяльності людини. Однак існують різні варіації визначення [2, 3].

Манді вважав, що фінансова грамотність як знання, розуміння, навичок і впевненості, увага приділяється здатності приймати розумні фінансові рішення та діяти відповідно до конкретних обставин. Розвиток фінансової грамотності, на думку Манді, має на меті впливати на моделі поведінки людей, а не лише надавати їм знання, уміння та навички. Глибоке розуміння структури фінансових компетенцій описано в роботах Свецької [1, 4].

Фінансові компетенції структуровано у знання у сфері особистих фінансів (принципи витрачання грошей, заощадження та бюджетування) та фінансові навички, а саме створення рахунку, оплата за допомогою мобільного телефону, оплата готівкою через банкомат тощо.

Таким чином, структура фінансових компетенцій передбачає певні знання та навички, крім того, Свецька поділяє компетенції на жорсткі та м'які. До важких можна віднести знання у сфері кредитів, форм заощаджень, вміння створити цифровий рахунок, розрахунки картками та інше. М'які навички пов'язані з психофізичними характеристиками та соціальними навичками. Крім того, фінансова грамотність, згідно з аналізом дослідження, включає високу мотивацію до її розвитку, усвідомлення доцільності самовдосконалення у фінансовій сфері, потреби допомагати тим, хто її потребує, адже благодійність стимулює більший зарібок, а також розумну вдачу [1, 7].

Тому, беручи до уваги ці аспекти, фінансова грамотність заперечується як набір знань і навичок для прибуткового управління особистими коштами, забезпечення фінансової незалежності та участі в благодійних акціях. Проте зміст поняття «фінансова грамотність учня молодшого шкільного віку» відрізняється від визначення «фінансова грамотність старшокласника чи дорослого». Особливості формування фінансової грамотності учня початкової школи знайшли відображення в програмних результатах навчання, де зокрема зазначено, що від учнів очікується вміння планувати бюджет, правила заощаджень; думати про розумне використання кишенькових грошей тощо.

Насправді учні початкової школи вже усвідомлюють зв'язок між досягненнями в кар'єрі та важкою працею; шкільне навчання, можливості успіху, подолання життєвих труднощів, матеріальний достаток.

Автори дослідження трактують поняття фінансової грамотності молодших школярів на основі глибокого аналізу наукових джерел, концептуальних документів, освітніх стандартів, як сукупності знань, умінь, цінностей, визначених у програмових документах для початкової школи, які конструюють моделі поведінки, зумовлені розумним ставленням до особистих грошей, умінням користуватися платіжними засобами, економним підходом до споживання, критичним використанням медіа для саморозвитку у сфері фінансів, з огляду на перспективи самоосвіти для досягнення в майбутньому фінансової незалежності. Це визначення, оскільки воно включає ціннісний аспект, передбачає використання термінів «фінансова грамотність» і «фінансова компетентність» як синонімів.

В Україні за допомогою реформи НУШ впроваджено курс «Фінансова грамотність» як предмет у середніх класах. Оскільки, цей курс вчить управляти фінансовими, тобто грамотно розподіляти кошти, жити за гроші і правильно їх заробляти, щоб примножити власний капітал.

Головна помилка фінансової грамотності — думати, що у вас багато часу, жити «день за днем» і витратити все, що заробляєте [3].

Основні принципи фінансової грамотності:

1. Отримайте видимість і контроль над усіма грошовими потоками та джерелами. Це можна зробити або в Google Spreadsheets, або за допомогою різних програм і служб (я рекомендую MoneyWiz). Важливо не тільки регулярно аналізувати витрати, а й шукати можливості заощадити.

2. Регулярно поповнюйте свої запаси. Необхідно зменшити ризик вичерпання майбутнього фінансування та забезпечити спокійне переживання таких кризових моментів, як безробіття. Резервних коштів має вистачити мінімум на три місяці, а краще на півроку або рік. Кошти в ньому слід зберігати в низькоризикових і високоліквідних інструментах. Це можуть бути готівка, кошти на надійному банківському рахунку, депозити, які можуть бути розірвані в будь-який момент.

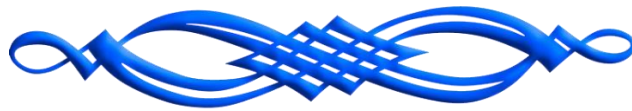
3. Складіть бюджет на наступні кілька місяців або рік і заплануйте великі витрати. Скажімо, наприклад, однією з таких витрат є відпустка. Варто знати заздалегідь, скільки ви готові витратити на відпустку.

4. Диверсифікуйте доходи та заощадження. Чим більша диверсифікація, тим менший ризик. Візьміть за приклад роботу. Якщо ви працюєте в будь-якій сфері, особливо у вузькій, то пам'ятайте, що криза в цій сфері може в будь-який момент залишити вас без роботи і, отже, без доходу. Тому краще зайнятися пошуком додаткового заробітку або освоїти іншу професію.

5. Критично оцініть можливі результати та ризики, перш ніж приймати рішення та укласти фінансову операцію. Особливо це стосується кредитів та інвестицій. Наприклад, перед тим, як брати іпотеку, варто оцінити, наскільки таке фінансове навантаження буде для вас, щоб не перетворити сенс життя на найближчі 10-15 років у виплату цього кредиту.

Список використаних джерел:

1. Swiecka, B. (2018) «Kompetencje finansowe i edukacja finansowa. Ujęcie teoretyczne i praktyczne» [Financial competence and financial education. Theory and practice], Journal of Insurance, Financial Markets and Consumer Protection, Vol. 27, № 1.
2. Кузьма І.І, Чайковська Г.І., Левчук І.О., Янкович О. І. Формування фінансової грамотності в учнів початкової школи: Тернопіль, 2022, с.13.
3. Навіщо в школах фінансова грамотність і як її вpleсти в життя учнів. Нова українська школа: веб-сайт. URL: <https://nus.org.ua/articles/navishho-v-shkolah-finansova-gramotnist-i-yak-vplesty-yiyi-v-zhyttya-uchniv/>.

***Вікторія Василівська**, здобувач освіти НРЗВО
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: **Юліана Власенко**,
кандидат політичних наук, викладач
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ПЕРЕЖИВАННЯ ТРИВОГИ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ДИХАННЯМ: ОГЛЯД ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕОРІЙ

Тривога була вперше описана ще в 4 столітті до нашої ери Гіппократом, яку він визначав як окремий розлад що супроводжується негативним афектом. В Діагностичному та статистичному довіднику психічних розладів (DSMV) поняття «тривога» визначається як передчуття майбутньої небезпеки та вирізняється від страху, що характеризується як емоційна відповідь на реальну або уявну неминучу загрозу.

Наше життя має два виміри: кількісний та якісний. Кількісний вимір життя виражається в сухих біомедичних даних, таких як рівень смертності чи середня тривалість життя. Своєю чергою якість життя описує комплекс аспектів до яких не можуть бути застосовані лише кількісні характеристики.

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства
Це поняття описує суб'єктивну оцінку власного життя та благополуччя загалом, а також об'єктивні показники, такі як стан здоров'я чи зовнішні життєві ситуації [2].

На сьогодні вже існує багато досліджень, які підтверджують, що тривожність та афективні розлади значним чином впливають на порушення якості життя та функціонування. Особистості з депресивним, панічним, соціально-тривожним, obsесивно-компульсивним розладами та ПТСР мають суттєві відмінності за цим показником ніж в середньому по популяції. В багатьох випадках погіршення якості життя, що спричинені цими розладами часом навіть перевищують шкоду від хронічних захворювань [4].

Вдосконалення методів психологічної допомоги та лікування – один з основних пріоритетів клініцистів, теоретиків та дослідників. В 1868 році в роботі «Саморегуляція дихання» учитель та друг З.Фрейда разом зі своїм ментором Е.Герінгом описали дихальні рефлекси, що виникають під час циклу вдих – видих та описують процес саморегуляції дихання. У своєму дослідженні вони дійшли до висновку, що рух тіла в процесі дихання відрізняється від біохімії, що лежить в його основі та пов'язаний з механізмом, що регулює його контроль. Сам термін саморегуляція вперше використав фізіолог Е.Брюке (саме в його лабораторії познайомились З.Фрейд та Й.Брейер) описуючи процес серцебиття та порівнюючи процес помпування крові з паровим двигуном. Й. Брейер розвинув ідею саморегуляції до іншої тілесної функції, яка безпосередньо пов'язана з життям – диханням. Це, в свою чергу, викликало питання про те, яка ж частина нашого Я є такою, що «дихає» та як вона корелює з несвідомим. Важливим висновком з дослідження Й. Брейера та Е. Герінга є те, що центр керування диханням можна перенести з внутрішнього в зовнішній, увійшовши в ланцюг управління. Зробити це можна механічно або під впливом, скажімо, психотерапевта, який задаючи інструкцію та ритм дихання може втрутитись в спонтанний процес пацієнта.

Саме схема дихання та порушення природного процесу дихання стали для Вільгельма Райха найбільш показовим вираженням психіки. Він припустив, що між розумом та тілом є двостороння взаємодія, що було не новим для східної культури, але складним в прийнятті для тогочасної західноєвропейської спільноти. Психодинамічний досвід В. Райха разом з фокусом на найдрібніші тілесні зміни допомогли розвинути унікальний погляд на процес терапії. Він стверджував, що мікрорухи, зміни в поставі, напруження м'язів та, особливо, патерн дихання, можуть розповісти про стан пацієнта набагато відвертіше, ніж слова. Психотерапевт зауважив, що вільне вираження сильних почуттів, таких як, наприклад, горювання чи гнів, призводять до вільнішого дихання, що викликає відчуття полегшення, але привести клієнта в цю точку вимагало зусиль на подолання опору.

Томас Вебер, австрійський психолог та психотерапевт родом зі Швейцарії, став автором методу травмафокус. Це метод психотерапії, який базується на глибинній психології та акценті на тілесних відчуттях з метою зменшення страждань пацієнтів, що спричинені стресом, больовими синдромами та особистісними дисфункціями, включаючи тривожні розлади.

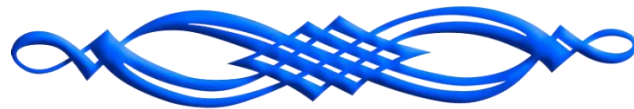
Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства Це робить можливим спонтанне, але безпосереднє опрацювання травми в мозку без залучення свідомих спогадів. Теоретичний та практичний концепт травмафокусу передбачає, що за допомогою дихальної техніки, яку терапевт пропонує клієнту: «Дихайте глибоко та повільно, уважно та приязно до себе» активується комплекс блукаючого нерву, що трансформує переживання тривоги та іммобілізації в бік нормалізації [1].

Використання дихальних методик в якості практичного інструментарію для фахівців з психічного здоров'я стає популярним трендом. Зокрема, низка досліджень визнають роботу з диханням ефективною формою психотерапії в Європі [4]. На цій основі швидко зростає використання альтернативних та додаткових практик в межах підходів «розум-тіло» для лікування депресивних станів та тривожних розладів [3]. Наприклад, ритмічне дихання, що застосовується в йозі, продемонструвало перспективність в лікуванні депресії [2].

Разом з цим варто зауважити, що твердження про позитивні результати та ефективність даних технік не завжди спираються однозначні клінічні дані. На даний час наукова спільнота досі не досягла згоди щодо конкретних компонентів техніки чи теорії, що допомогли б у проведенні контрольованого дослідження ефективності для вивчення доказової бази [4].

Список використаних джерел:

1. Вебер Т. (2019). Травмафокус: Спеціалізований психотерапевтичний метод для роботи зі стресом, травмою та хронічним болем. Вид-тво Літера Нова., 164 с.
2. Гулько Г. (2017). Психологічні чинники актуалізації особистісних властивостей тривожного спектру в ситуації досягнення: дис. ... канд. псих. наук :48.19.00.01. Київ. -249с.
3. Національне дослідження STEPS в Україні. (2019). Опубліковано онлайн: https://www.phc.org.ua/sites/default/files/users/user90/2019_STEPS_stat.pdf
4. Порджес С. (2020). Поливагальная теория. Нейрофизиологические основы эмоций, привязанности, общения и саморегуляции. Мультиметод, - 464 с.

*Тамара Телешман, здобувач освіти НРЗВО
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Юліана Власенко,
кандидат політичних наук, викладач
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ПРАКТИК У РОБОТІ ЗІ ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Соціальні умови, в яких перебуває людина в старості, можуть створювати ризик самотності, апатії, руйнування соціальних зв'язків. Серед

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства різноманіття методів, спрямованих на підвищення активності та посилення адаптивних здібностей особистості, можна виділити арт-терапію.

Зміни, які відбуваються в соціально-політичній, економічній та культурно-інформаційній сферах країни стимулюють розвиток арт-терапевтичних технологій, проводяться різноманітні дослідження, спрямовані на виявлення психотерапевтичного ефекту на різні категорії отримувачів послуг. Все більшої поширеності і значимості вона набуває в практиці соціальної роботи з людьми похилого віку [1].

За «Енциклопедичним словником з арт-терапії» (2017 р.) арт-терапія (від англ. Art – 1) мистецтво; грец. Τεραρεία – зцілення, лікування) – у широкому значенні – це система психологічної допомоги, заснована на мистецтві та творчості і побудові та розвитку психотерапевтичних стосунків. Арт-терапію називають природним і дбайливим методом зцілення і розвитку душі через художню творчість, що активно розвивається як комплекс психотерапевтичних методик.

Важливо відмітити використання арт-практик не лише з клінічною метою, а й як можливість створення профілактичного середовища для розвитку позитивного світосприйняття, здорового способу життя та соціальної активності особистості. Напрями арт-терапії відповідають видам мистецтв, а різноманітність технік практично необмежена. Арт-терапія не має обмежень і протипоказань, завжди ресурсна і використовується практично у всіх напрямках психотерапії, в педагогіці, в соціальній роботі.

Геронтопсихологічна практика розглядає арт-терапію як засіб збереження життєдіяльності літніх людей, реалізації їх творчого потенціалу і мотивування активності [2]. Реалізація прагнення людини інтегрувати своє минуле, теперішнє і майбутнє, осмислити зв'язки між подіями власного життя сприяє успішному розв'язанню індивідом вікових криз і конфліктів, формуванню адаптивних особистісних властивостей.

Особливості, які притаманні соціальній арт-практиці, роблять її привабливою для роботи з людьми похилого віку. Становлення соціальної арт-терапії дозволяє фахівцям в цій області, а також представникам творчих професій розвивати нові форми роботи з населенням в різних установах культури, медичної та соціальної допомоги і системи освіти, а також за їх межами. Іноді ці нові форми роботи можуть бути віднесені до терапії, іноді – до сфери мистецтва.

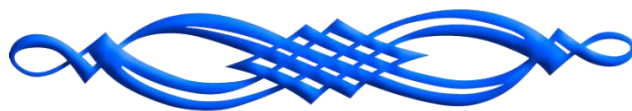
Погоджуємося з думкою науковців про те, що важливою умовою ефективної роботи в сфері соціальної арт-терапії є громадянська позиція фахівця. Вона дозволяє йому, з одного боку, бути переконаним у можливості позитивних змін, що стосуються фізичної і психологічної сфери людей і функціонування різних соціальних груп і співтовариств. З іншого боку, громадянська позиція передбачає здатність до критичної оцінки існуючих форм соціальної практики, включаючи медицину, освіту, культуру, різні види лікувальної та освітньої діяльності, ідеологію. Громадянська позиція фахівця в галузі соціальної арт-терапії тісно поєднується з уявленням про те, що позитивні соціальні зміни реалізуються через творчість і спілкування людей і можуть починатися з рівня окремої особистості, сім'ї, колективу

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства (спільноти), установи або суспільства в цілому. Позитивні соціальні зміни пов'язані з підвищенням соціальної, політичної і культурної компетентності, свідомості і активності громадян; рівнем відповідальності за власну поведінку та долю; з розвитком свідомості та ідентичності.

Взаємодія арт-терапевта з людьми похилого віку вимагає врахування цілого ряду психологічних, соціальних і фізіологічних факторів. Специфічними завданнями арт-терапевтичної роботи при цьому є подолання соціальної ізоляції, підвищення самооцінки людини похилого віку, створення умов для актуалізації її життєвого досвіду, визнання цінностей, реалізація нею свого творчого потенціалу. Безсумнівно, значимість має соціальний контекст, у якому реалізується робота такого роду, зокрема, нерідка самотність і ізольованість людей похилого віку, їхня безпорадність, відносна обмеженість матеріальних ресурсів суспільства для допомоги їм. У нашій країні до цього додається вкрай слабкий розвиток системи геріатричних і психogerіатричних послуг, а також існуючі соціально-психологічні стереотипи сприйняття старих людей як «баласту» суспільства. Орієнтація на підвищення якості життя осіб похилого віку стає головною спрямованістю застосування арт-терапії в соціальній роботі. Арттерапія, ґрунтуючись на рішенні проблем самоактуалізації і соціальної ізольованості літніх людей, набуває значення в практиці соціальної реабілітації як соціально-психологічна послуга, яка надається в центрах 42 соціального обслуговування громадян похилого віку та осіб з інвалідністю, пансіонатах, реабілітаційних центрах для інвалідів, центрах денного перебування та інших установах [3].

Список використаних джерел:

1. Віденський Міжнародний план дій з проблем старіння від 06.08.1982. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_870. (дата звернення: 04.11.2019).
2. Гончарова Л. А. Внутрішні психологічні чинники розвитку творчої активності особистості людей похилого віку. Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Вип. 26. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2014. С. 99–108.
3. Коленіченко Т. І. Соціальна робота з людьми похилого віку. Соціальна педагогіка : теорія та практика. 2011. № 4. С. 20–26.

СЕКЦІЯ 10. СОЦІАЛЬНА РОБОТА В КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗМІН

Костянтин Асєєв,

*здобувач освіти ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж
Національного університету водного господарства та
природокористування»,*

Павло Мінаєв,

*здобувач освіти ВСП «Рівненський технічний фаховий коледж
Національного університету водного господарства та
природокористування»,*

*Науковий керівник: Наталія Мінаєва, кандидат технічних наук, викладач
ВСП РТФК НУВГП
Україна, м.Рівне*

СТВОРЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ДИДАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ (ТАКТИЛЬНОГО КАЛЕНДАРЯ) ДЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

На міжнародній конференції ООН з питань освіти, науки і культури «Інклюзивна освіта: шлях у майбутнє», яка проходила у Женеві у 2008 р., відмічалось, що запровадження інклюзії в освітній сфері є не другорядним, а центральним питанням для забезпечення високоякісної освіти і створення більш інклюзивних суспільств.

Інклюзивна освіта – це освітня технологія, яка передбачає навчання й виховання дітей з особливими потребами у звичайному навчально-виховному закладі, де створені відповідні умови для забезпечення максимальної ефективності навчального процесу [1].

Для України інклюзивна освіта є педагогічною інновацією і в той же час вимогою не лише часу, а й з моменту ратифікації Конвенції ООН про права інвалідів – одним із міжнародних зобов'язань держави.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, у світі налічується майже понад 285 мільйонів людей із порушенням зору, з них 45 мільйонів повністю незрячі. Приблизно 90% людей, які страждають від порушень зору, мешкають в країнах що розвиваються. В Україні точної офіційної статистики щодо кількості людей з порушеннями зору немає, за неофіційними даними, – це приблизно 100 тисяч людей, з них понад 10 тисяч – діти.

Українські особи з інвалідністю по зору через систему державних органів забезпечуються засобами реабілітації з визначеною періодичністю. Це магнітофони та диктофони, палиці, годинники. Громадські організації, що отримують державне фінансування, забезпечуються також оргтехнікою (комп'ютери, принтери, сканери), санаторно курортними путівками за кошти держави. Проте, поява першого випадку інклюзивного навчання сліпої дитини в загальноосвітній школі, пропагування творчості незрячих вокалістів у проекті "Відчинилося життя", започаткування аудіодискрипції візуальних творів для глядачів із значними вадами зору, публічні акції та щоденна промоція досягнень українських незрячих через телебачення і радіомовлення

інтенсивно руйнують усталені десятиліттями стереотипи про людей з інвалідністю і налагоджують мости між світом зрячих та незрячих [2].

У Рівному розробили та почали випускати навчальні матеріали для незрячих дітей-дошкільнят та учнів початкових класів. В Україні таке практикують вперше. Тактильні малюнки, кубики зі шрифтом Брайля та звичайними літерами, доміно, буквенно-фонетичний набір, «смайлики», які можна відчутти на дотик, годинник, який допомагає орієнтуватися у просторі, – усі ці розробки спрямовані на те, щоб особливі діти могли пізнавати світ і навчатися разом із однолітками, які добре бачать. Авторами ідеї стали представники обласного відокремленого підрозділу Всеукраїнської громадської організації людей з інвалідністю з зору «Генерація успішної дії» [3]. А виготовили дидактичний матеріал на 3D-принтері в спеціальній лабораторії НУВГП.

Тактильний календар призначений для навчання дітей в інклюзивних групах і класах, спеціальних школах у шкільній та дошкільній освіті. Допомагає у соціалізації незрячих та включення їх у навчально-виховний процес на рівні з усіма. Діти, які мають проблеми зору можуть спокійно гратися і навчатися разом. За допомогою тактильного календаря можна вивчити у ігровій формі дні тижня, пори року, місяці та кількість днів у кожному місяці, погодні явища. Для незрячої дитини це дуже важливо на заняттях природознавства.

Тому в лабораторії НУВГП на 3-d принтері було створено модель тактильного календаря (рис.1). Даний макет містив наступну інформацію: арабські цифри та цифри шрифтом Брайля, назву місяців кирилицею та продубльовані шрифтом Брайля. Даний виріб друкувався за технологією FDM, тобто методом наплавлення. При цьому використовувався PLA пластик.

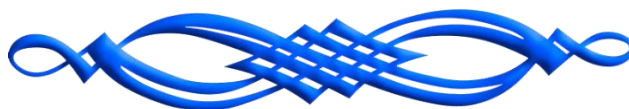
Рис.1. Календар у зібраному вигляді

Календар універсального дизайну із застосуванням плоскодрукованих тактильних букв, цифр, малюнків та шрифту Брайля. Даною розробкою зможуть користуватися діти дошкільного та шкільного віку, які мають з різними проблемами зору, тотально незрячі і здорові в умовах інклюзивного навчання.

Після створення макету календаря проводили його апробацію у Клеванській спеціальній школі для дітей з порушеннями зору. У експерименті брали участь 11 дітей віком від 5 до 13 років.

Список використаних джерел:

1. Інклюзивна освіта. Посібник для батьків: посібник / Анна Креста, Джоана Блейз, Ольга Красюкова-Еннз. — К., 2012. — 116 с.
2. Незрячі в Україні: реалії, досягнення, проблеми. Оксана Потимко канд. істор. наук, виконавчий директор Львівського обласного осередку ВГО "Українська спілка інвалідів", інвалід I групи із зору, м. Львів ISSN 18197329. Світогляд, 2014, №6 (50), ст. 12-17.
3. Офіційна сторінка ВГО «Генерація успішної дії» <https://gud.rv.ua/>.

Тетяна Байдюк

*здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: **Олександр Шевчук**, кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри соціальної роботи, психології
та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

Турбота про людей похилого віку – справа всього суспільства, адже саме літні люди зберегли для нас найкращі національні традиції, навчили долати труднощі, бути наполегливими та толерантними. На долю старшого покоління випало чимало випробувань, болю і втрат, проте вони зуміли зберегти й пронести через життя почуття гідності й любові.

Люди похилого віку мають право на користування всіма соціально-економічними та особистими правами й свободами, закріпленими Конституцією України, Законами України “Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні”, “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”, іншими законодавчими актами, які регулюють відносини у цій сфері.

Соціальне обслуговування літніх і старих людей

Соціальне обслуговування людей літнього віку – це сукупність спеціальних послуг, які надаються людям літнього і старого віку в домашніх умовах чи спеціалізованих державних закладах, що включають соціально-побутову допомогу і морально-психологічну підтримку.

Основні принципи діяльності в сфері соціального обслуговування старих людей такі:

- врахування прав людини і громадянина;
- надання державних гарантій;

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

- забезпечення рівних можливостей в одержанні соціальних послуг, і їх доступності для старих людей;
- наступність, поступовість, доступність всіх видів соціального обслуговування;
- орієнтація соціального обслуговування на індивідуальні потреби.

Соціальне обслуговування включає в себе стаціонарні, напівстаціонарні та нестаціонарні форми. До стаціонарних форм соціального обслуговування відносяться пансіонати для ветеранів праці й інвалідів, ветеранів війни, окремих професійних категорій старих людей; а також спеціальні будинки для одиноких і бездітних подружніх пар з комплексом служб соціально-побутового призначення.

Стаціонарне соціальне обслуговування спрямоване на надання різносторонньої соціально-побутової допомоги людям літнього і старого віку, які повністю чи частково втратили здатність до самообслуговування.

Напівстаціонарні форми соціального обслуговування включають відділи денного і нічного перебування, реабілітаційні центри, медико соціальні відділи. Напівстаціонарне соціальне обслуговування включає в себе соціально-побутове, медичне і культурне обслуговування старих людей, організацію їх харчування, відпочинку, забезпечення їх участі в посильній трудовій діяльності і підтримування активного способу життя.

До нестаціонарних форм соціального обслуговування входить соціальне обслуговування за місцем проживання, термінове соціальне обслуговування, соціально-консультативна допомога, соціально-психологічна допомога. Нестаціонарні форми соціального обслуговування створені для надання соціальної допомоги і обслуговування старих людей, що надають перевагу звичній для них домашній обстановці.

Основні соціальні послуги, що здійснюються за місцем проживання такі:

- організація харчування і доставка продуктів додому;
- допомога у придбанні медикаментів, продовольчих і промислових товарів першої необхідності;
- сприяння в організації медичної допомоги та інших правових форм;
- підтримка умов проживання у відповідності з гігієнічними вимогами;
- організація різних соціально-побутових послуг в залежності від умов проживання;
- допомога в оформленні різних документів;
- допомога в оформленні у стаціонарний заклад соціального обслуговування.

Право на соціальне обслуговування мають жінки старші 55 років та чоловіки старші 60 років, що потребують постійної чи часткової допомоги у зв'язку з неможливістю самотійно задовольнити свої життєві потреби.

3. Пенсійне забезпечення в старості

Вперше пенсійне забезпечення людей було введено в Німеччині у 1889 році. Ініціатором цього гуманного акту нашої цивілізації став Бісмарк.

Перший державний закон, що гарантував пенсійне забезпечення в старості, при втраті працездатності і у випадку хвороби у колишньому Радянському Союзі був прийнятий у 1956 році. Встановлено єдиний пенсійний вік і стаж роботи для нарахування пенсій у старості: чоловіки – 60 років з 25 – річним стажем роботи; жінки – 55 років з 20-річним стажем роботи. Було враховано також зниження віку виходу на пенсію.

Основою для пенсійного забезпечення є:

- досягнення пенсійного віку;
- втрата годувальника – працездатних членів сім'ї;
- довготривала професійна діяльність – для окремих категорій працюючих.

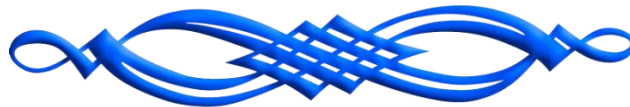
Розмір пенсії у старості залежить від 2-ох факторів:

- загальної тривалості стажу роботи;
- середньомісячної зарплати, від якої відраховується пенсія.

Кабінет Міністрів України, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування зобов'язані розробляти й забезпечувати реалізацію державних і регіональних цільових програм соціального захисту осіб похилого віку.

Список використаних джерел:

1. Кравченко А. І. Соціологія: Навч. посібник для студ. вищ. пед. Навч. закладів. М. Видавничий центр "Академія", 2002.
2. Павловський В. В. Ювентологія: проект інтегративної науки про молодь. - М.: Академічний Проект, 2001.
3. Про становище молоді в Україні. Щорічна доповідь президента України Кабінету Міністрів та Верховній Раді України.
4. Черниш Н. Соціологія. Курс лекцій. Львів: Кальварія, 2003.

*Юлія Березовська,
здобувач освіти Національної академії
Державної прикордонної служби
України ім. Богдана Хмельницького
Науковий керівник: Світлана Шумовецька,
докт. пед. наук, доцент Національної академії
Державної прикордонної служби України,
м. Хмельницький, Україна*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ПОСТРАЖДАЛИМ УНАСЛІДОК РОСІЙСЬКОГО ЗБРОЙНОГО ВТОРГНЕННЯ

Жорстока агресія росії проти України, окупація наших територій, військові конфлікти та бойові дії стали частиною нашого життя. У ці часи актуальною стає проблема збереження психічного здоров'я дітей та їхніх батьків, відповідна організація навчального процесу та облаштування повсякденного життя.

Важливого значення набуває своєчасна перша психологічна допомога людям, які пережили травматичні події та перебувають у важкому психічному стані. Наразі, у воєнний час, почастишали звернення дітей за психологічною підтримкою, зросла потреба в психологічній допомозі через екстрені ситуації, стрес, страждання, переживання втрати, горя і смутку. Важливого значення набуває психотерапевтична робота з дітьми, які втратили батьків, дім, здоров'я чи отримали поранення, пережили бомбардування, змушені були покинути свої домівки. Діти та молодь найбільше вразливі в ситуації соціальних потрясінь. Особливо небезпечна психологічна травма, яка руйнує уявлення дитини про життя, її цінності та ідеали.

Велику увагу фахівці психологічної служби мають приділяти психосоціальній та соціально-педагогічній допомозі дітям внутрішньо переміщених осіб, із сімей учасників АТО/ООС, військовослужбовців Збройних сил України, постраждалих у воєнних конфліктах, дітям із сімей зі складними життєвими обставинами, тим, хто постраждав внаслідок бойових дій.

Освітня сфера в цій непростій ситуації повинна знайти відповіді на виклики та проблеми, з якими стикаються діти та суспільство загалом [1]. Перша психологічна допомога передбачає надання постраждалим психологічної, фізичної та соціальної підтримки, підвищення їх відчуття безпеки. На різних рівнях навчального закладу її мають надавати всі педагогічні працівники. До цього процесу також залучені батьки учнів та ЗМІ.

Психологічна допомога та емоційна підтримка в освітньому закладі повинні мати систематичний характер. Саме тому актуальним є підвищення компетентності педагогічних працівників щодо надання першої психологічної допомоги та оволодіння сучасними технологіями цієї допомоги [2].

Практичні психологи, соціальні педагоги – це ті, хто покликаний допомагати постраждалим долати труднощі. Психологічна допомога та емоційна підтримка тісно пов'язані, але підходи до цього процесу можуть бути різними. Вчителям необхідно враховувати емоційний стан учнів, оскільки під час війни вони можуть переїхали з регіонів, де ведуться військові дії, або навіть втратили когось із близьких. Цей фактор впливає на поведінку дитини, її здатність до навчання та психологічні реакції у складних ситуаціях.

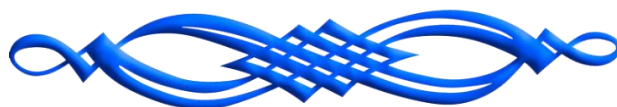
Найпоширенішими видами допомоги працівників психологічної служби є індивідуальні та групові обстеження дітей і дорослих; індивідуальне й групове консультування; індивідуальна та групова психотерапія; психологічна корекція негативних емоційних станів, страхів; допомога в адаптації до нових умов проживання та навчання; інтерактивні групові заняття, тренінги, «групові зустрічі»; підтримання зв'язку з установами соціального захисту, волонтерами, закладами охорони здоров'я, військовими частинами, місцевою адміністрацією тощо.

Сьогодні, крім традиційного особистого консультування, соціальні працівники можуть надавати онлайн-консультування. Для цього можна використовувати різні альтернативні канали комунікації, які класифікують за синхронністю (синхронна або асинхронна форма комунікації), за способом (індивідуальна чи групова), за типом комунікації (візуальна та вербальна чи за допомогою друкованого тексту), за ступенем залучення (самопоміа, виконання опублікованих інструкцій в мережі Інтернет чи на веб-сайті).

Отже, за сучасних умов зростає роль психологічної служби, необхідної для своєчасної і систематичної допомоги дітям, постраждалим унаслідок російського збройного вторгнення. Психологи і педагоги покликані знати різні форми психологічної та соціально-педагогічної підтримки дітей і їх батьків в умовах воєнного часу.

Список використаних джерел:

1. Щодо діяльності психологічної служби у системі освіти в 2022/2023 навчальному році : Лист Міністерства освіти і науки України від 02.08.2022 р. №1/8794-22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v8794729-22#Text> (дата звернення: 21.11.2022).
2. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту: навчально-методичний посібник. Київ : Агентство «Україна». 2015. 424 с.

Мар'яна Вероца,

здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»

*Науковий керівник: **Наталія Сторожук**, викладач
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»*

Україна, м. Кам'янець-Подільський

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У РОЗВ'ЯЗАННІ СУСПІЛЬНИХ ПРОБЛЕМ І ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Сфера соціального допомоги, яка охоплює сфери соціальної політики, соціальної діяльності та соціальної роботи зазнала глибоких трансформацій протягом останніх років і продовжує бути предметом численних дискусій [3].

Соціальна робота як суспільне явище притаманна людській спільноті з моменту її існування: у всі часи люди допомагали один одному, що проявлялося у формі милосердя, турботи, благодійності тощо. Українці завжди вирізнялися вихованням почуття родини, громади, поваги до старших, співчуття до слабких та незахищених. Саме історико-культурні та соціально-етнічні цінності стали важливим фундаментом, на котрому тримається сьогоденний розвиток соціальної роботи як науки і професійної діяльності.

У теперішніх умовах несприятливі тенденції і труднощі в соціальній сфері виникають через використання форм і методів директивного управління, намагання наповнити нові форми соціальної політики старим змістом, абсолютизацію їх неефективних засобів, недооцінку гнучких і ефективних форм соціального регулювання, самореалізацію власного соціального потенціалу індивідів, недостатній розвиток активних складових соціальної політики та переважаючі в ній пасивних форм.

У розробці та реалізації соціальної політики беруть участь багато суб'єктів, діяльність яких визначається конкретними соціальними інтересами і здійснюється на основі нормативно-правової бази, що забезпечує соціальний захист населення.

Соціальна політика реалізується через конкретні механізми: перерозподіл матеріальних ресурсів, координацію організаційних зусиль, спрямованих на забезпечення та підвищення рівня життя населення, запровадження податків та їх розподіл, розвиток підприємництва, державного контролю та благодійності. Отже, соціальна політика - це система методів і форм управлінської, регулятивної та саморегульованої діяльності суб'єктів, сукупність принципів, рішень і дій, втілених у соціальних програмах і соціальній практиці, спрямованих на задоволення соціальних потреб і збалансування соціальних інтересів особистості, соціальних груп в суспільстві, досягнення соціальних цілей, вирішення соціальних проблем та формування соціальних цінностей [2, с. 93].

Соціальний захист, соціальна безпека, з одного боку, і соціальний розвиток, соціальні відносини, з іншого боку, органічно пов'язані між собою: без розвинутих соціальних відносин не може бути стабільної соціальної

безпеки людини та суспільства, а соціальна безпека багато в чому визначає розвиток і зрілість соціальних та суспільних процесів розвитку [1, с. 116].

Соціальна політика в умовах практичної трансформації суспільних відносин, становлення соціальної держави та громадянського суспільства спрямована на обмеження, а в перспективі нівелювання ролі в суспільному житті факторів, які втрачають соціальну значущість або гальмують процес соціальної соціодинаміки, створити умови для посилення ролі факторів, детермінант, що сприяють соціальному прогресу та зміцненню соціальної безпеки людини [3].

На сьогоднішній день метою практичних завдань соціальної політики є розв'язання суперечностей суспільного та соціального розвитку, які перешкоджають процесу формування соціально орієнтованої економіки, формування середнього класу, соціальної мобільності, створенню ефективних механізмів соціальної підтримки громадян як основних суб'єктів соціального розвитку.

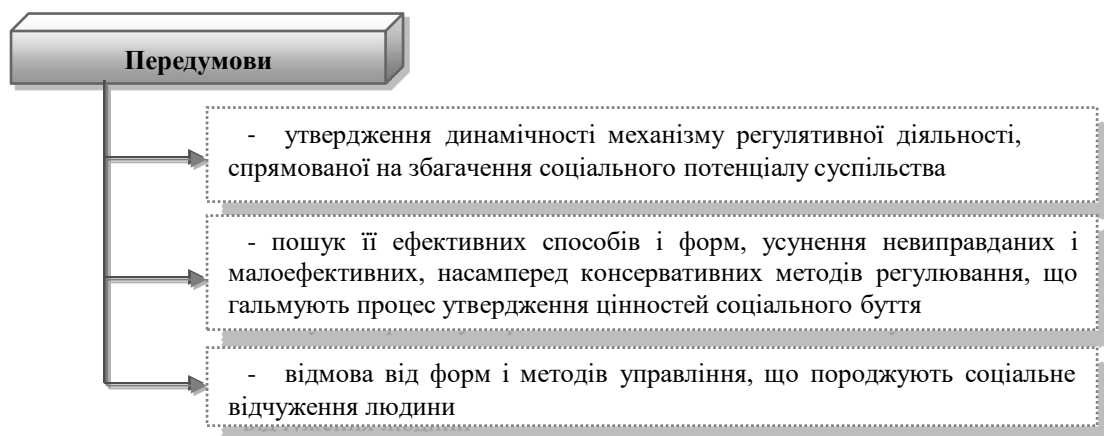

Рис. 1. Передумови практичної реалізації соціальної політики

Пріоритетними заходами щодо формування практичних завдань соціальної політики є реформування системи соціальної роботи, розвиток адресної допомоги, соціальна підтримка сім'ї, ветеранів, жінок, дітей та молоді; соціальний захист громадян, які постраждали від наслідків Чорнобильської катастрофи; забезпечення особам з інвалідністю рівних з іншими громадянами умов для участі в економічній, політичній та соціальній сферах життя суспільства, створення умов для реалізації потенційних можливостей для осіб з інвалідністю; соціальний супровід громадян, звільнених у запас або звільнених з військової служби, служби в органах внутрішніх справ та членів їх сімей, що на сьогоднішній день для нашої країни є надважливим.

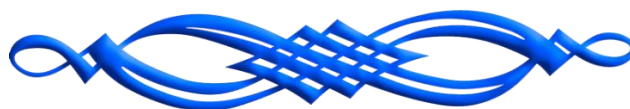
Отже, можна зробити висновок, що соціальна політика у розв'язанні суспільних проблем і практичних завдань соціальної роботи - це система інституційних і надінституційних, державно-громадських, соціально-особистісних, індивідуальних методів і форм дій, спрямованих на створення

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

умов для повної самореалізації соціального потенціалу людини, її пріоритетні сильні сторони.

Список використаних джерел:

1. Кривоконь Н.І. Проблеми соціальної роботи та соціальної політики в Україні: навчальний посібник. Чернігів: Чернігівський державний технологічний університет, 2012. 320 с.
2. Ярошенко А.О., Семигіна Т.В., Сушицька Н.В. Історія та теорія соціальної політики України: навчальний посібник. К., НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. 289 с.
3. Pauline Kertudo, Didier Vanoni Politiques sociales, action sociale, travail social: revue de questions pour une prospective. Dans Recherche sociale 2014/3 (№ 211), pages 6 à 23 URL: <https://www.cairn.info/revue-recherche-sociale-2014-3-page-6.htm>

Олександр Глібка,

здобувач освіти Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник: Мар'ян Тріпак, кандидат економічних наук, професор

Україна, м. Кам'янець-Подільський

СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ З ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ ОБМЕЖЕННЯМИ

Згідно з Законом України "Про реабілітацію інвалідів в Україні" від 06.10.2009 р. № 2961-IV, дитина-інвалід – особа віком до 18 років (повноліття) зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що призводить до обмеження нормальної життєдіяльності та викликає необхідність надання їй соціальної допомоги та захисту. Реабілітація передбачає діагностику розвитку дитини-інваліда з метою своєчасного забезпечення сім'ї спеціальною допомогою відразу ж після появи перших ознак відхилення у розвитку дитини.

Слід пам'ятати, що реабілітація в усіх її видах є результатом впливу на особистість, її окремі психічні і фізичні функції. Реабілітація є наступним етапом після адаптації. Якщо адаптація розглядається як пристосування з використанням компенсаторних здібностей, то реабілітація – відношення, активізація особистості. Отже, потрібна опора на адаптивний апарат (фізіологічний, психологічний, біологічний, соціальний) [1].

Реабілітацію дитини не можна розглядати при відмежуванні її від сім'ї, яка зобов'язана сприяти розкриттю реабілітаційних можливостей.

Поняття "соціальна реабілітація дітей з обмеженими можливостями" можливо розглянути в декількох варіантах: як процес, як кінцевий результат і як діяльність.

Соціальна реабілітація, як процес та динамічна система, в ході якої здійснюється послідовна реалізація постійно виникаючих в ході взаємодії з

дитиною тактичних завдань, на шляху досягнення стратегічної цілі – відновлення її соціального статусу, формування стійкої особистості, здатної успішно інтегрувати в суспільство. Процес здійснюється під керівництвом спеціаліста цієї області, в спеціально організованих умовах, в ході яких використовуються різні форми, методи та спеціалізовані засоби впливу на дитину.

Соціально-реабілітаційна діяльність – це цілеспрямована активність, фахівця та дитини з обмеженими можливостями здоров'я, в цілях підготовки останнього к повноцінному життю, за допомогою спеціально організованого навчання, виховання та створених для цього оптимальних умов. Цей вид діяльності потребує від фахівця глибоких професійних знань, високої кваліфікації, моральних якостей, впевненості в тому, що дитина яка обтяжена дефектом розвитку, зможе стати повноцінною особистістю.

Слід також зауважити, що соціально-реабілітаційна діяльність відрізняється від педагогічної діяльності тим, що вона направлена не на всіх дітей, а лише на тих, які мають труднощі при входженні в соціальний світ. Тому зміст, засоби досягнення цілей та напрямок впливу в соціально-реабілітаційній практиці обумовлені перш за все специфікою розвитку дитини-інваліда [2].

Обов'язковими умовами для соціально-реабілітаційного процесу є, проведення діагностичного обстеження дитини, з урахуванням результатів якого і будується реабілітаційний процес, а також здійснення його безупинно в єдності з проведенням медичних заходів (медична реабілітація), психологічної і педагогічної реабілітації та соціальної адаптації.

Психологічна реабілітація припускає проведення комплексу психологічних заходів орієнтованих на корекцію або компенсацію порушених психічних функцій. Вона передбачає усунення небажаних установок, невпевненості у власних силах, почуття страху та занепокоєння. Процес психологічної реабілітації потребує створення спеціальних умов, які сприятимуть збереженню позитивного ефекту лікування (дозвілля, спілкування тощо).

В ході медичної реабілітації дитина проходить курс лікувальних заходів, які спрямовані на збереження та зміцнювання здоров'я; встановлення та розвиток фізіологічних функцій, порушених хворобою; на виявлення та активізацію компенсаторних можливостей організму з ціллю забезпечення у подальшому умов для активного життя.

Разом з медичною, психологічною та педагогічною реабілітацією знаходиться процес соціальної адаптації. Соціальна адаптація – постійне, активне пристосування індивіда до умов соціального середовища, а також результат цього процесу. Хоча соціальна адаптація йде безперервно, цей процес пов'язана з періодами кардинальних змін у житті і діяльності індивіда та його оточення.

В процесі педагогічної реабілітації за допомогою системи методів та прийомів навчання, виховання та розвитку розв'язуються питання відновлення, корекції та компенсації втрачених і порушених функцій в процесі освіти (як загальної, так і спеціальної). Крім того, в процесі, дитина засвоює

Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства

основи наукових знань та виробляє відповідні навички та вміння, осягає досвід людських відношень.

Комплексна реабілітація може бути подана в виді трьох основних етапів: адаптивно-діагностичного, корекційного та інтеграційного, в кожному із яких реалізуються свої специфічні завдання. На першому етапі здійснюється діагностика розвитку дитини, з'ясовуються її реабілітаційний потенціал та оптимальні режими корекційно-виховної роботи. Другий етап підпорядковано організації і проведенню реабілітації дитини та навчанню батьків реабілітаційним технологіям. На заключному етапі здійснюються підсумки комплексної реабілітації за певний проміжок часу та визначаються шляхи інтеграції дитини в соціальне середовище [3].

В соціально-реабілітаційній діяльності можливо виділити наступні основні принципи:

1. принцип гуманістичного наряду передбачає необхідність поєднання цілей суспільства та особистості. Реалізація цього принципу потребує підкорення всього соціально-реабілітаційного процесу формуванню особистості дитини;

2. принцип єдності діагностики та корекції характеризує цілісність надання допомоги дитині в умовах соціально-реабілітаційного процесу. Його сутність в тому, що по-перше, соціально-реабілітаційні дії обов'язково повинні розпочинатися етапом комплексного діагностичного обстеження дитини, на основі якого формується первісний висновок рівня його розвитку та формулюються цілі і завдання корекційно-виховної роботи. По-друге, реалізація плану соціально-реабілітаційних заходів потребує постійного контролю динаміки змінювань особистості, її поведінки, діяльності, емоційного стану та переживань. Такий контроль дозволяє вносити необхідні корективи в програму соціальної реабілітації, своєчасно змінювати та доповнювати методи і засоби впливу;

3. принцип нормативності розвитку дитини, тобто послідовність зміни вікових етапів в онтогенезі. Кожний віковий етап у житті людини характеризується своєю соціальною ситуацією, динамікою розвитку, психічними новоутвореннями, діяльністю. Реалізація цього принципу передбачає обов'язковий облік особливостей розвитку дитини та виникаючих змін на усіх етапах соціальної реабілітації;

4. принцип опори на ведучу діяльність, тобто діяльність повинна відповідати віку дитини (гра, навчання, спілкування) та психологічним можливостям і обмеженням, зв'язаних з віковими особливостями (самооцінка, самосвідомість та ін.);

5. принцип навчання діяльності припускає активізацію дітей з ціллю оволодінням дітьми різними видами діяльності, починаючи з простих предметно-практичних дій до більш складних дій в пізнавальній сфері. У дітей повинні бути сформовані вміння контролю та самоконтролю, оцінки та самооцінки. Дитина повинна вміти самостійно ставити цілі та організувати свою діяльність для її досягнення;

6. принцип розвитку передбачає виділення не тільки ведучого дефекту, а ще й вторинних порушень, оцінку причин їх виникнення, прогнозування

наслідків, орієнтує на цілісний розвиток особистості дитини, її готовність к подальшому самовдосконаленню;

7. принцип опори на позитивні та сильні сторони особистості дитини. У кожної дитини є прагнення к самовдосконаленню. Якщо дитина, оволодіває новими формами поведінки та діяльності, добивається позитивних результатів, то вона переживає радість, що укріплює впевненість в свої сили та прагнення к подальшому розвитку;

8. принцип психологічної комфортності передбачає створення в соціально-реабілітаційному процесі довірливої, розкутої, стимулюючої до активності дитину атмосфери, з опорою на внутрішні мотиви.

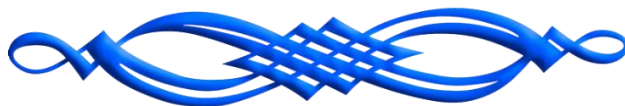
Соціально-реабілітаційне завдання – це основна ланка соціально-реабілітаційного процесу. В процесі взаємодії з дітьми, спеціаліст постійно ставить перед собою цілі та завдання, витикаючи із ситуації, а потім ставить ці завдання дітям з ціллю активізувати їх. Основною "клітиною" соціально-реабілітаційного процесу є оперативні завдання, послідовне виконання яких приводить к рішенню тактичних та стратегічних цілей.

Для того щоб завдання були грамотно поставлені, необхідно враховувати наступні їх особливості: соціально-реабілітаційне завдання повинно включати в себе характеристику психічного розвитку дитини до корекційного впливу та бажані зміни, які повинні відбутися в її психіці на певному етапі процесу; необхідно сприймати дитину як активного рівноправного співучасника процесу; потрібно уміло конкретизувати цілі в залежності від умов.

Отже, напрямки організації соціальної підтримки дітей з обмеженими функціональними можливостями становлять динамічну систему, у процесі якої здійснюється послідовна реалізація тактичних завдань, що постійно виникають при взаємодії з дитиною-інвалідом, на шляху до досягнення мети – включення в суспільне життя. Провідні напрямки організації соціально-педагогічної роботи з цією категорією дітей сьогодні формуються на законодавчому рівні, хоча й не виключають будь-які інші напрямки, що виникають на регіональному та локальному рівнях з метою допомоги дітям-інвалідам стати повноцінними членами суспільства.

Список використаних джерел:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка : схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 208 с.
2. Іванова І. Б. Соціальні проблеми дітей і батьків у контексті їхнього ставлення до ситуації // Соціально-психологічні проблеми дітей-інвалідів. Київ : Логос, 2000. С. 58–74.
3. Клопота Є. А., Бондаренко В. Г., Клопота О. А., Бондаренко С. А. Інтеграція молоді з обмеженими фізичними можливостями в суспільство: громадсько-правові, соціально-психологічні та інформаційно-технологічні аспекти: метод. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2008. 114 с.

Валерія Горбик

*Здобувачка освіти у закладі вищої освіти
«Вінницький торговельно-економічного інститут
Державного торговельно-економічного університету»,
Науковий керівник: Микола Пупяк, доцент, кандидат юридичних наук
Україна, м. Вінниця*

СУЧАСНІ УМОВИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Становлення України як демократичної, соціальної та правової держави означає, що вона визнає людину найвищою соціальною цінністю, своє призначення вбачає в забезпеченні загальносуспільного миру та злагоди, у наданні соціально вразливим категоріям осіб необхідної підтримки для забезпечення кожному гідного рівня життя [1]. Головним стало визнання їх прав на повноцінне життя в суспільстві й соціальний їх захист на державному рівні.

Згідно з Європейською соціальною хартією, з метою забезпечення людям з обмеженими можливостями ефективного здійснення їх права на самостійність, соціальну інтеграцію й повноцінну участь у житті суспільства держави зобов'язуються:

1) вжити необхідних заходів для забезпечення їх орієнтування, освіти і професійної підготовки в межах загальних програм або у державних чи приватних спеціалізованих закладах;

2) сприяти їх доступу до роботи всіма засобами, що можуть заохочувати роботодавців приймати на роботу людей з обмеженими можливостями, утримувати їх у звичайному виробничому середовищі і пристосовувати умови праці до їх потреб, а коли це видається неможливим у зв'язку з характером інвалідності, то шляхом або облаштування, або створення спеціальних робочих місць з урахуванням ступеня інвалідності. У деяких випадках такі заходи можуть вимагати використання спеціалізованих служб працевлаштування й надання допомоги;

3) сприяти їх всебічній соціальній інтеграції й участі в житті суспільства, зокрема, шляхом запровадження заходів, включаючи технічну допомогу, які спрямовані на усунення перешкод для спілкування й пересування і які надають доступ до транспорту, житла, культурної діяльності й відпочинку.

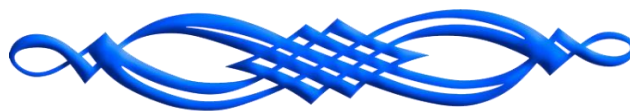
Міжнародне співтовариство, усвідомлюючи важливість підвищення соціального захисту людей з фізичними вадами, окрім міжнародних і європейських актів, що мають загальний характер, сприяло прийняттю низки спеціальних міжнародних документів, щодо прав і законних інтересів людей з обмеженими можливостями і членів їх сімей. Їх права протягом тривалого часу є предметом особливої уваги як з боку Організації Об'єднаних Націй, так і інших міжнародних організацій.

Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для людей з обмеженими можливостями мають рекомендаційний характер і зумовлюють прийняття державами моральних і політичних зобов'язань, а також передбачають реалізацію засад щодо відповідальності та співробітництва, що стосуються проблем інвалідності. Мета Правил – забезпечити таке положення для осіб з функціональними обмеженнями, щоб вони, як члени суспільства, могли б користуватися тими самими правами й виконувати ті ж самі обов'язки, що й інші люди. Особлива увага в цьому міжнародному акті звертається на такі групи населення, як жінки, діти, люди похилого віку, бідні прошарки населення, особи з кількома видами інвалідності. Головними передумовами забезпечення прав таких осіб нарівні з іншими є поглиблення розуміння суспільством становища людей з функціональними обмеженнями, їх медичне обслуговування, реабілітація, допоміжні послуги. У Правилах наголошується, що разом з проведенням широкомасштабних інформаційних кампаній, які різнобічно й позитивно мають віддзеркалювати життя і проблеми, з якими стикаються інваліди, ці питання слід вводити до якомога більшої кількості освітніх і соціальних програм.

Першим міжнародно-правовим документом, який заборонив будь-яку дискримінацію за ознакою інвалідності й проголосив гарантію інвалідам на рівний та ефективний правовий захист від дискримінації на будь-якому ґрунті, стала Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права інвалідів 2006 р. [2]. Цей міжнародно-правовий документ передбачив основні стандарти забезпечення й захисту прав і свобод людей з інвалідністю. Згідно з його положеннями люди з інвалідністю повинні бути повноправно включені в загальний соціальний процес. При цьому, в центрі уваги поставлено не інвалідність, а людину з інвалідністю, з її проблемами, потребами, бажаннями, яка має бути здатна самостійно жити в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Конституція України із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року №2222-IV. Загальні засади.
2. Про ратифікацію Конвенції про права інвалідів і Факультативного протоколу до неї. Закон України від 16.12.2009 р., № 1767-VI. Голос України. 2009 р.

*Денис Гуменюк,
здобувач освіти*

*НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: **Володимир Присакар**,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

У сучасних умовах трансформації українського суспільства на шляху до євроінтеграції, що відбувається на тлі складних соціально-економічних реформ і глибоких потрясінь, послаблення виховного впливу не лише сім'ї, школи, але й інших соціальних інститутів, суперечності щодо перегляду ціннісних орієнтирів, соціально-економічної поляризації населення країни, є підґрунтям для формування поведінкових девіацій у суспільстві загалом, і серед дітей та учнівської молоді зокрема. Упродовж останнього часу коло проявів ненормативної поведінки дітей та підлітків розширилося за рахунок появи нових форм девіацій, асоціальних і протиправних дій: алкоголізації, наркоманії, токсикоманії, ігроманії, інтернет-залежності тощо. Соціальна незрілість, несформованість правових установок часто зумовлює ігнорування вимог закону, що виявляється у різних формах девіантної поведінки. У зв'язку з цим однією з важливих проблем теорії і методики виховання постає розробка ефективних профілактичних заходів, спрямованих на нейтралізацію негативних соціальних впливів і формування позитивної спрямованості підлітків на шляху становлення їхньої морально-правової культури.

У сучасній психологічній і педагогічній літературі проблемі відхилень у поведінці приділяється значна увага. Так, психолого-педагогічний аспект виникнення поведінкових девіацій у дітей та молоді, розкритий у дослідженнях О.В. Киричука, А.І. Кочетова, І.П. Лисенко, В.М. Оржеховської, С.І. Подмазіна, Т.М. Татаренко, М. Фіцули, С.І. Яковенко та ін. Соціально-педагогічні основи девіантної поведінки висвітлені у наукових працях О.В. Безпалько, М.М. Галагузової, І.Д. Зверєвої, А.Є. Капської, Н.В. Квітковської, Н.П. Пихтіної, М.І. Рошкова тощо. Система профілактичних заходів щодо проявів девіантної поведінки молоді представлена у працях В.І. Кожарської, Л.С. Колесової, С.С. Міцкевич, О.А. Романової, Г.С. Тарасенко, І.Д. Холковської, В.І. Шахова та інших.

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що у соціальній педагогіці і психології розроблені наукові та методичні основи, які є підґрунтям для створення системи профілактичних заходів щодо проявів девіантної поведінки сучасних підлітків. Проте, на нашу думку, недостатньо дослідженими залишаються питання особистісного становлення дітей-девіантів, визначення показників поведінкових девіацій, соціально-

педагогічної профілактики девіантності, які б враховували особливості соціально-виховного простору освітнього закладу.

У Великому тлумачному словнику української мови девіація визначається як соціальна поведінка, що відхиляється від тієї, яка вважається нормальною чи соціально прийнятною у суспільстві або у соціальному контексті [1, с. 278]. У педагогічній літературі девіантна поведінка розглядається як різновид ненормативної поведінки індивідів або соціальних груп, що характеризуються діями, які відрізняються від загальноприйнятих або допустимих норм. Це зумовлює відповідні реакції з боку групи, організації або суспільства у вигляді несхвалення і соціальних санкцій [2, с. 23].

Девіантна поведінка характеризується такими ознаками, як-от: відсутність позитивних інтересів і прагнень, низька загальна культура, зневажливе ставлення до навколишніх, агресивність, грубість, злість, запальність, недисциплінованість, шкідливі звички (паління, наркоманія, алкоголізм, уживання лайливих висловів тощо).

Діти підліткового віку є групою підвищеного соціального ризику щодо виникнення девіантної поведінки з таких причин: 1) закономірно обґрунтованими є внутрішні труднощі перехідного періоду; 2) на особистісне відчуття дитини впливає невизначеність соціального становища у суспільстві; 3) на сім'ї, як мікросередовищі, що покликане забезпечити становлення особистості підлітка, відображаються особливості суспільного розвитку, який супроводжується виникненням соціальних екстремальних ситуацій; 4) підліток не готовий до подолання протиріч, зумовлених зміною механізмів соціального контролю.

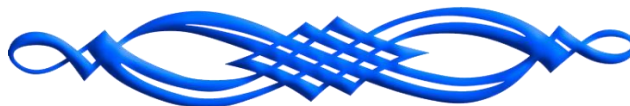
Більшість дослідників зазначають, що показниками схильності до девіантної поведінки виступають відчужений стиль взаємодії, засвоєний у сім'ї, наявність високих домагань, не підкріплених реальною готовністю до трудової діяльності, що веде до прагнення девіантних підлітків утвердитися через аморальні судження і вчинки, оскільки інших способів визнання у групі ровесників вони не мають. Основними критеріями девіантної поведінки у підлітковому віці слід вважати: когнітивний, показниками якого виступають хронічна неуспішність, фрагментарність і недостатність загальноосвітніх відомостей, безсистемність навчальних навичок і знань; емоційно-оцінний критерій, що знаходить відображення у пасивно-негативному ставленні до навчальної діяльності, байдужості, демонстративно-знехтувального і протестного ставленні до громадських обов'язків; поведінковий, що проявляється у пасивних відмовах виконання учнівських обов'язків, або в активному протиставленні себе учителям й однокласникам [3, с. 173].

На основі аналізу педагогічної і психологічної літератури, визначення критеріїв девіантної поведінки та результатів проведеного дослідження можемо окреслити такі основні напрями соціально-педагогічної профілактики девіантної поведінки підлітків, як-от: утвердження цінностей і норм здорового способу життя; гармонізація особистісного розвитку; формування у підлітків

конструктивних способів поведінки, як запоруки позбавлення негативних звичок; забезпечення суб'єктної участі учнів у профілактичному процесі; диференціювання форм і змісту профілактичної роботи відповідно до вікових та індивідуальних особливостей підлітків; сприяння позитивній самореалізації учнів у групі однолітків; інтеграція і гармонізація впливів соціальних інститутів на поведінку підлітків; поєднання загальної профілактики з профілактикою конкретних видів девіацій.

Список використаних джерел:

1. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник української мови. Київ, Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
2. Ківенко Н.В. Девіантна поведінка: сучасна парадигма. Монографія. Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2012. 134 с.
3. Самойлов А.М. Критерії та показники девіантної поведінки підлітків. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: Методологія, теорія, досвід, проблеми. Збірник наукових праць. Випуск 42.* Київ – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2015. С. 73-74.

*Лада Діжовська,
здобувач освіти*

*ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»*

*Науковий керівник: Олена Дужева, викладач
ВСП Кам'янець-Подільського фахового коледжу
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»*

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Однією з гострих сучасних соціальних проблем є стан здоров'я дітей та молоді. За даними Міністерства соціальної політики України стабільно високими є показники дитячої інвалідності, що свідчить про негативну тенденцію зростання чисельності дітей з особливостями психофізичного розвитку і обумовлює необхідність різних форм соціальної роботи та підтримки таких дітей.

В умовах військового стану, економічної нестабільності, кризового стану майже всіх складових гуманітарної сфери, на початковому етапі правової стабілізації діти з інвалідністю виявилися одними з найбільш незахищених категорій населення. І відповідно соціально-педагогічна робота з цією категорією потребує подальшої організації з урахуванням усіх особливостей дітей з інвалідністю.

У даний час ми спостерігаємо парадоксальну, але в цілому типову для трансформаційного періоду ситуацію, яка характеризується наявністю досить

розвинутого законодавства, яке декларує права дитини з особливими потребами на розвиток, освіту, соціальну інтеграцію і одночасно – практичною відсутністю механізмів їх реалізації.

За останні десятиріччя значно змінилося визначення поняття «інвалідність». Якщо раніше воно тлумачилось як «функціональне порушення органів чуття» або «фізичні недоліки», то тепер воно означає несприятливе становище, в якому може опинитися людина-інвалід внаслідок тих чи інших дефектів розвитку.

Фахівці у галузі соціальної педагогіки поняття «інвалідність» визначають як стійке порушення (зниження, втрату) загальної чи професійної працездатності внаслідок захворювання або травми, як тривалу або постійну втрату здоров'я внаслідок трудового каліцтва, професійних захворювань, загального захворювання, а також як довготривалу або постійну втрату працездатності, або значну її обмеженість [1, с. 28].

Окрім цього, соціальні робітники розглядають інвалідність і як обмеження в можливостях, обумовлені фізичними, психічними, сенсорними, соціальними, законодавчими та іншими бар'єрами, які не дозволяють людині бути інтегрованою в суспільство і брати участь в житті сім'ї та держави на тих же умовах, як інші члени суспільства [2, с. 11].

На сучасному етапі трансформацій соціально-економічних процесів поняття «інвалідність» розглядають як складну біопсихосоціальну категорію та визначають як стан, що характеризується обмеженням життєдіяльності людини внаслідок захворювання, травм, вроджених дефектів та потребує здійснення заходів щодо соціального захисту та підтримки.

Провідним завданням організації соціальної роботи з дітьми з інвалідеїстю є створення рівних можливостей. Другою, але не менш важливою групою завдань, можна вважати навчання дітей з інвалідністю та батьків вмінням і навичкам незалежного життя. Сьогодні проблема інвалідності ставить перед дітьми-інвалідами та їх батьками безліч проблем фізіологічного, психологічного, економічного, соціального характеру, які полягають у соціальній, територіальній та матеріальній залежності дітей з інвалідністю від батьків та опікунів, а також у тому, що при народженні дитини з інвалідністю родина або розпадається, або надмірно опікає дитину, не даючи їй можливості розвиватися; проводиться слабка професійна підготовка дітей даної категорії; відчують труднощі при пересуванні по місту, що призводить до ізоляції; відсутнє повноцінне правове забезпечення; сформована негативна суспільна думка [3].

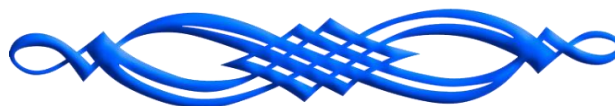
І з огляду на всі ці проблеми, перед дітьми з інвалідністю, їх батьками та суспільством постає проблема організації в рамках соціально-педагогічної роботи ефективних програм реабілітації дітей з інвалідністю. Соціальна реабілітація дітей з інвалідністю – це складний процес, що потребує переорієнтації, і насамперед – у напрямі розробки методології і методики соціально-педагогічної та психологічної моделі соціальної роботи. Специфіка

такого підходу викликає необхідність суттєвих змін у ставленні до дітей з інвалідністю, які потребують не тільки матеріальної, фінансової, гуманітарної підтримки і заходів реабілітації (медичної, професійної, соціально-побутової), а й належних умов для актуалізації своїх здібностей, розвитку особистих якостей і потреб у соціальному, моральному і духовному самовдосконаленні [4].

У межах даної проблеми слід відзначити наступні форми і методи соціальнопедагогічної роботи з дітьми з інвалідністю, як: формування елементарних умінь, сприяння навичок самообслуговування, самостійної побутової діяльності, виявлення особливих здібностей кожної дитини, сприяння її адаптації і повній інтеграції в суспільство; індивідуальна (консультування, медикосоціальна, психолого-педагогічна допомога та ін.) та групова робота; створення консультативних пунктів, клубів спілкування та взаємодопомоги батькам таких дітей, проведення просвітницьких курсів для родичів таких дітей; оздоровлення; сприяння навчанню та працевлаштуванню в подальшому [5].

Список використаних джерел:

1. Безпалько О., Едель С. Підготовка волонтерів до роботи з дітьми з обмеженими функціональними можливостями : методичні рекомендації / А. Й. Капська. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. 226 с.
2. Зверева І. Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні: теорія і практика / І. Д. Зверева. Монографія. Київ : Правда Ярославичів, 2008. 393 с.
3. Капська А. Й. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю з обмеженими функціональними можливостями / А. Й. Капська Київ : ДЦССМ, 2013. 146 с.
4. Про становлення осіб з інвалідністю України та основи державної політики щодо вирішення проблем громадян з особливими потребами : Державна доповідь. Київ : Соцінформ, 2012. 160 с.
5. Родименко І. М. Сучасний погляд на навчання дітей з особливими потребами / І. М. Родименко // Нива знань. 2014. № 2. С. 8–12.

Анна Дудченко,

здобувач освіти

НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»,

Науковий керівник: Володимир Дудченко,

кандидат філософських наук, доцент,

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В РЕАЛІЯХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Нагальні проблеми збереження державного суверенітету і територіальної цілісності нашої держави, стратегія консолідації української нації, проблеми духовної єдності суспільства в умовах військової агресії РФ належать до визначальних як у плані геополітичної реальності, теоретико-пізнавальної рефлексії, так і щодо суспільної практики, соціальної роботи і політичних реалій військового стану сьогодні.

Наша здатність пристосовуватись до психологічних, культурних змін і трансформацій в полікультурному просторі в умовах військових дій, як предмет соціальної роботи, в реаліях військової агресії і загрози повсякденної реальності втрати рідних і близьких викликає зацікавлений інтерес серед студентської молоді і молодих науковців нашої держави. Актуальність будь-якого соціокультурного феномену, як і його теоретично-практичне опрацювання, екстраполюють теоретичні дискурси із практичним досвідом і трансформаціями самого предметного дискурсу об'єктивної теорії і практики повсякдення військового стану, об'єктивація якої дає здатність конструктивного переосмислення саме ключових розбіжностей, в соціокультурній реальності і розвиток сенсу самого явища вже на рівні усвідомлення його онтологічних процесів буття нашої держави в умовах гібридної і гарячої фази військових дій. Під час дії військового стану соціокультурні пріоритети духовного і психологічного аспектів соціальної роботи є продуктом науково-педагогічної синергії раціональних, емпіричних досліджень та їх духовного осмислення в рамках визначених психологічно-філософських і соціально-філософських студій.

Максюта М.Є пише про те, що людська особистість здатна поєднувати духовні і тілесні властивості, а особистісний вимір буття є тим «простором», де в алгоритмах творчості людини, її самотворчості взаємодіють тілесне та духовне єство. «Самотворчість особистості надає відповідно особистісного сенсу і тілесності, і духовності. Лише у єдності, причому, індивідуально-неповторній, духовного та тілесного ми й можемо говорити про духовно-прекрасну особистість» [1, с.8].

Наразі соціальна робота стає все більш актуальною тому, що внаслідок війни є спад економіки, зростає рівень інфляції, це зумовлено соціально-економічними показниками це і погіршенням стану здоров'я населення, виникненням конфліктів на міжетнічному ґрунті, посттравматичні синдроми наших воїнів і мирного населення. Ми згодні з тим, що: «соціальна робота базується на комплексі етичних стандартів, які охоплюють широкий спектр

питань, зокрема продуктивних контактів між соціальними працівниками та їх клієнтами, які відрізняються за віковими, статевими, професійними ознаками, рівнем освіти, належать до інших культур»[2, с.91].

На нашу думку, розглядаючи різні методи і методологію дослідження психологічних особливостей соціальної роботи в умовах військового стану, тоді логічним буде дослідження психологічних знаменників, присутніх в усіх проявах соціального життя і відтворення духовних категорій, коли сучасне суспільство входить в стан турбулентності, хаотизації, викликаними гібридними і гарячими війнами, пандемією COVID-19, поширенням радикального ісламського тероризму тощо.

Ключовим елементом сутності психологічних чинників соціальної роботи в сучасному мілітаризованому просторі є державна і приватна ініціативна допомога найбільшій частині суспільства чи суб'єктам соціально-політичної дії які потерпають від наслідків військових дій. Важливим чинником є те, на що спрямовується соціальна допомога і активність соціального працівника, актора соціальної дії та його команди в конкретних соціальних обставинах, адаптація до котрих перевищує їх можливості і потенціал соціальної роботи. У скрутних умовах кожен, хто потребує допомоги в силу фінансових, вікових, чи психофізіологічних особливостей від деструктивних чинників війни, його турбулентності, на деструктивних проявах якої концентрується сучасна психологічна наука.

Внаслідок військової агресії переважна більшість наших громадян веде злидений спосіб життя, вони ледь знаходять ресурси на продукти і медикаменти, не те, щоб віднайти кошти на психологічну комунікацію, але забезпечення психологічною допомогою, як і залучення до суспільно-політичної практики, соціальної терапії це те – над чим потрібно замислитись і зробити висновки.

Дійсно, психологічна напруга щодо карколомних змін, може призвести до деструкцію, апатії, депресії, істеричних проявів свідомого і підсвідомого рівня суб'єкта: усе це небезпечно для суспільства психіко-динамічні відхилення.

Наразі важливим напрямком соціальної роботи, соціальної філософії є наукові розвідки в царині психологічних особливостей соціальної роботи в умовах військового часу, розуміння сутності трансформаційних зрушень суспільства, це вимагає побудови моделі суспільства нового типу. Тому, що полікультурні трансформаційні конструкти потребують детального вивчення і моделювання нових соціально-політичних зв'язків: теорії – події - студент – державні інституції – психологічні моделі - соціокультурна модель перспективного розвитку.

Політикам, бізнесменам, соціальним працівникам слід усвідомити, що без стабільної особистісної і державної безпеки, ми не будемо мати активного діяча, задіяного в трансформації соціально прогресу, бо без особистих зв'язків із прокладними інституціями реформування суспільства буде досить проблематичним. Отже, саме психологічно врівноважена особа, її здатність у готовності до інтелектуальних змін, її адекватність у стравах і стриманість в стресових ситуаціях буде вирішальним стрижнем в річищі психологічних

особливостей соціальної роботи в сучасному воєнному і повоєнному просторі. Соціальні інновації прискорювати процеси соціальної активної мобільності, на що не здатні інші традиційні методи забезпечення соціальної роботи. Для того, щоб послабити дію деструктивних факторів можна застосовувати такі механізми: створення відповідних умов для підтримання стимуляції атмосфери в колективі; проведення інноваційних заходів; стимулювання діяльності креативних кадрів; матеріальна та моральна стимуляція творчих працівників.

Іноватика соціальної роботи, в умовах військових дій виступає предметом наукових досліджень, що здійснюються за різними напрямками. Це дослідження програм, експериментальні соціальні творчі нововведення, дослідження в галузі створення методик і моделей та ін.

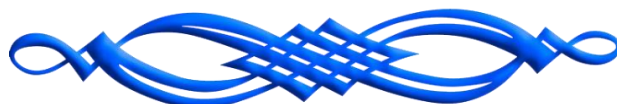
Соціальні працівники повинні володіти професійними знаннями і навичками, розуміти історико-політичні процеси, релігійні особливості України, традиції, ціннісні орієнтири груп клієнтів, з якими вони взаємодіють. Для цього потрібно використовувати наявні можливості розширення своєї культури комунікації і практичного досвіду.

Цей процес сприятиме формуванню соціальної толерантності і відкриє горизонти полікультурного діалогу. Важливо, що: «особисті характеристики толерантного соціального працівника включають якості, які відображають розуміння і співчуття, здатність гнучко орієнтуватися у всьому діапазоні можливих рішень... Вважаємо, що питання формування міжкультурної толерантності майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки вимагають подальшого дослідження»[2, с.94].

Психологічні особливості соціального працівника в умовах військового стану великою мірою залежать від загального рівня духовної культури нації, її згуртованості і патріотизму, потужних звитяг наших ЗСУ на полі бою. Спільними зусиллями ми збережемо територіальну цілісність і відродимо дух нації.

Список використаних джерел:

1. Максюта М.Є. Поняття «Тілесне» і «Духовне» у світоглядно-філософських пошуках Григорія Сковороди». URL : <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/Vypusk-32-33.pdf>
2. Козубовський Р.В. Міжетнічна толерантність соціального працівника в полікультурному регіоні як умова ефективної професійної діяльності. URL : <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/Vypusk-32-33.pdf>
3. Вольська А.О., Дудченко В.С., Шевчук О.В. До питання парадигми соціальної політики // XIV International Scientific and Practical Conference «Theoretical and science bases of actual tasks», 12-15 April 2022 г., Lisbon, Portugal. Pp. 498 – 502.

Олександра Завадська,

здобувач освіти

No1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: Інна Гуменюк, магістр, викладач

Україна, м. Кам'янець-Подільський

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

За час війни у нашій державі кожна без винятку українська дитина у будь-якому разі зазнала порушень своїх законодавчо закріплених прав. Навіть якщо у дитини відсутні тілесні ушкодження, дитина не зазнала експлуатації, що завдають шкоди будь-якому аспекту добробуту дитини, сексуального насилля, катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки чи покарання, має місце порушення її основних прав. Хоч як би ми не хотіли цього усвідомлювати, кожен неповнолітній громадянин України внаслідок воєнної агресії російської федерації проти України зазнав порушень своїх основних прав, закріплених у Конституції України та нормах міжнародного права.

Актуальність теми захисту прав дітей підтверджується низкою публікацій науковців з різних країн, увагою організацій громадянського суспільства та державних і міжнародних інституцій в усьому світі. В умовах війни ця тема набуває особливої гостроти, адже саме діти та підлітки є однією з найуразливіших та незахищених категорій цивільного населення. Йдеться як про дітей із територій, де безпосередньо відбуваються чи відбувалися бойові дії (постраждали, внутрішньо переміщені, діти «сірої зони» та окупованих територій), так і про дітей, що є членами сімей осіб, які беруть або брали безпосередню участь у бойових діях.

Воєнні дії та окупація негативно позначаються на житті дітей, їх здоров'ї та розвитку, на можливості налагодити повноцінне життя в майбутньому [1]. Наслідки російської агресії для громадян України, і дітей зокрема, є безпрецедентними, про що свідчать масштаби гуманітарної кризи, а подекуди й гуманітарної катастрофи.

Дії РФ порушують права дітей на життя та безпеку, гарантовані Конвенцією ООН про права дитини. Лише від обстрілу з тактичного ракетного комплексу «Точка-У» залізничного вокзалу м. Краматорська 8 квітня загинуло 7 дітей. На території Гостомеля та Бучі на Київщині виявлено тіла дітей 4 і 10 років із тілесними ушкодженнями.

За даними ювенальних прокурорів, через збройну агресію РФ в Україні станом на 15 квітня 2022 року загинули 198 дітей та більше 355 було поранено. Найбільше постраждало дітей у Донецькій області – 117, Київській – 105, Харківській – 81, Чернігівській – 54, Миколаївській – 40, Херсонській – 38, Луганській – 36, Запорізькій – 23, столиці – 16, Сумській – 16, Житомирській – 15. Через масовані бомбардування та обстріли збройними силами РФ українських міст та сіл пошкоджено 1018 закладів освіти, з них 95 зруйновано повністю. Зрозуміло, що ці цифри не остаточні, оскільки триває робота з їх встановлення в місцях ведення активних бойових дій, на тимчасово окупованих та звільнених територіях [2].

Із інформаційних джерел країни-агресора відомо, що у Раді Федерації Росії пропонують запровадити системну роботу із навчання російської мови дітей, яких було вивезено з Донецької та Луганської областей на територію РФ. Їх змушуватимуть вивчати мову агресора для асиміляції та навчання у російських школах. За даними російських ЗМІ вже вивезено до РФ понад 150 тисяч українських дітей. Влада країни-окупанта планує знищити сутність та мову маленьких українців, стерти їхню пам'ять та всі зв'язки із Україною.

Такі дії є порушенням статті 29 Конвенції ООН про права дитини, в якій передбачено, що освіта дитини має бути спрямована на виховання поваги до батьків дитини, її культурної самобутності, мови і національних цінностей країни, в якій дитина проживає, країни її походження.

Фахівці наголошують на конкретних загрозах для дітей під час війни:

- у зоні бойових дій діти гинуть, зазнають катувань і отримують серйозні травми, що можуть призвести до інвалідності;
- нерідко дітей змушують стати солдатами, що збільшує ризик травмування та завдання шкоди іншим;
- брак їжі, особливо серед збіднілого населення, призводить до недоїдання та ослаблення імунної системи;
- погані житлові та санітарні умови сприяють розповсюдженню інфекційних захворювань; - нестача медикаментів, медичного персоналу й якісних медичних послуг збільшують рівень смертності та показник захворюваності у воєнний час;
- діти втрачають батьків, братів і сестер, друзів, а ті, що стали сиротами, часто змушені жити на вулиці, де ризик почати вживати наркотичні засоби чи алкоголь значно вищий;
- під час війни батьки зазвичай зосереджені на виживанні, тому приділяють менше уваги дітям, яким доводиться самостійно шукати сенс у тому, що відбувається [3].

Зауважимо, що зазначений перелік не є вичерпним; існує безліч проблем і нюансів, на які варто звернути увагу. Так, в Україні під час воєнного стану 58 тисяч дітей повернулись до батьків або інших законних представників із закладів, де вони перебували цілодобово. В переважній більшості ці діти є вихованцями закладів середньої освіти: 57 346 дітей або 98% [4].

Досвід повернення таких дітей в родини під час карантинних заходів, пов'язаних із пандемією COVID-19 свідчить, що за дотриманням прав цієї категорії дітей потрібен посилений контроль. Адже серед наслідків повернення були як позитивні, коли дитина залишалась в родині та не поверталась в майбутньому до цілодобового перебування у закладі, так і негативні, коли базові потреби та права дитини, що повернулась, не були забезпечені в родині. Зокрема діти не мали повноцінного харчування, не були забезпечені одягом, зазнавали домашнього насильства, порушувались їхні права на освіту і безпеку.

На даний час, коли відбуваються воєнні дії, сім'ї, які перебували у складних життєвих обставинах, стали ще більш вразливими, батьківській потенціал в них знижується, а тому ризики порушення прав дітей, а іноді і прямої небезпеки для дитини зростають [4].

Основою для захисту прав дітей, зокрема, під час війни, є такі міжнародноправові акти:

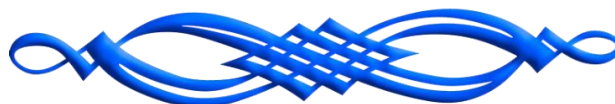
- Конвенція ООН про права дитини (1989);
- Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000, ратифікований Україною у 2004 році);
- Женевські конвенції про захист жертв війни (1949);
- Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977);
- Конвенція міжнародної організації праці №182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999);
- Римський статут Міжнародного кримінального суду (2002) та низка Резолюцій Ради Безпеки ООН, прийнятих між 1999 і 2009 роками [5].

Система міжнародних угод, протоколів та інших інструментів «м'якого права» продовжує розвиватися; надаються рекомендації щодо того, як розширити захист і дотримання прав дитини під час воєн і збройних конфліктів. На папері вони виглядають доречними. Проте реальне впровадження стандартів, передбачених цими нормативно-правовими актами, досі є суттєвою проблемою. На нашу думку, для того, щоб вона почала вирішуватися, потрібно вживати більш рішучі, узгоджені колективні дії всієї міжнародної спільноти.

Діти – це наше майбутнє, і повинні жити у світі краси, а не перебувати в зоні конфлікту. Варто зазначити, що в ситуації збройного конфлікту діти страждають непропорційно, у різних формах і з довгостроковими наслідками. Діти мають особливі короткострокові і довгострокові постконфліктні потреби, як-от пошук власної сім'ї, компенсація збитків, соціальна реінтеграція, програми психосоціальної реабілітації, роззброєння дітей-солдатів, демобілізація та реінтеграція тощо. Збройний конфлікт на майбутні покоління може вплинути негативно: узвичаїти атмосферу ненависті, переслідувань і культу війни.

Список використаних джерел:

1. The War on Children: Time to End Violations Against Children in Armed Conflict 12.04.2022. URL: <https://www.savethechildren.net/sites/default/files/waronchildren/pdf/waronchildren.pdf>
2. Росія вбила в Україні 198 дітей 15.04.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3458102-rosia-vbila-v-ukraini-198-ditej.html>
3. Вплив війни на дітей 13.04.2022. URL: <https://warchildhood.org/ua/impact-of-war-on-children/>
4. Під час воєнного стану 58 тисяч дітей повернулись до родин із закладів, де вони перебували цілодобово 08.04.2022. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21670.html>
5. Діти та збройні конфлікти: нормативно-правова база 13.04.2022. URL: <https://warchildhood.org/ua/children-and-armed-conflict-legal-framework/>

Анастасія Зарицька,

*здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Ангелія Вольська, кандидат економічних наук, доцент
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ДО ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ТА ЇХ СІМ'ЯМИ

Актуальним пріоритетом державної соціальної політики на сьогодні є підтримка та захист сім'ї, як соціального інституту та мікросередовища становлення та розвитку особистості. Не винятком є і сім'ї військовослужбовців Збройних сил України. Від позитивного вирішення багатьох проблем, що виникли у сучасних сім'ях військовослужбовців, залежить боєздатність держави.

Поряд із загостренням соціальних проблем виділилась низка проблем, з якими стикаються сім'ї військовослужбовців це і високий рівень тривожності, пов'язаний із специфікою професійної діяльності, проблеми у вихованні дітей, дистантність значної частини сімей вимагають комплексного дослідження та потребують організації соціально-педагогічного процесу в таких сім'ях.

Особливості життєдіяльності сімей військовослужбовців досліджували такі вчені, як: М. Бабенко, І. Зверєва, А. Капська, І. Козлова, Г. Лактіонова, О. Лугова, В. Торохтій, Л. Хоменко, Л. Матвейчук та ін.

Військова служба у Збройних Силах – це важливий та специфічний вид діяльності. Дана діяльність характеризується певними обмеженнями: чіткою регламентація професійної діяльності, поведінки та побуту; певними обмеження в деяких особистих, громадянських, політичних та соціально-економічних правах; відсутність звичних умов життя; звуження кола людей, з якими спілкується військовослужбовець і його сім'я. Діяльність військовослужбовців, які виконують конституційний обов'язок із захисту Вітчизни, часто пов'язана з ризиком для життя. На особистість, стиль життя військовослужбовця впливає також можливість застосування насильства при виконанні закріплених законом функцій. Незважаючи на перераховані вище обмеження, специфіка та характеристика праці військовослужбовця формує у нього соціальні якості, такі як: законослухняність, відповідальність, мужність, дисциплінованість, виконавчість, вольові якості та ін. Ці якості набувають характеру духовно-моральних зразків, цінностей, норм, що формують так звану військову субкультуру. Дані характеристики та особливості професійної діяльності, сформованість тих чи інших особистісних якостей накладають відбиток і на сім'ї військовослужбовців, їх функціонування та розвиток.

Науковець Н. Олексюк визначає, що життєдіяльність сім'ї (сімейне благополуччя) військовослужбовців включає наступні складові: економічну, психологічну та моральну:

- економічне благополуччя сім'ї військовослужбовця визначається її рівнем життя, що характеризує міру і ступінь задоволення її потреб;
- психологічний клімат сім'ї – більш-менш стійкий настрій, який формується сукупністю настроїв членів сім'ї, їх душевних переживань, ставлення один до одного, до інших людей, до роботи, навколишньої дійсності;
- моральна поведінка членів сім'ї – поведінка, що відповідає нормам і правилам моральності, які прийняті в даному суспільстві, соціальному

середовищі, сім'ї, а також відображає соціалізованість її членів [1, с. 44].

Всі ці аспекти необхідно враховувати соціальному працівнику, який буде працювати з даною категорією сімей.

Соціальна робота з сім'ями військовослужбовців Збройних Сил України здійснюється відповідно до Законів України «Про Збройні Сили України», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», Концепції виховної роботи в Збройних Силах України та інших військових формуваннях України, Концепції гуманітарного і соціального розвитку Збройних Сил України, ряду інших законодавчих та нормативних документів.

Виходячи з основних принципів соціальної роботи з сім'ями військовослужбовців ми можемо визначити напрями соціальної роботи з даною категорією сімей, які зумовлюються проблемами, що виникають у кожній конкретній сім'ї. До таких напрямів соціальної роботи з сім'ями військовослужбовців належать: соціальна допомога, соціальний захист, соціальна підтримка, соціальне забезпечення, соціальне обслуговування, соціальне посередництво, соціальна адаптація, соціальна діагностика, соціальна профілактика, соціальна корекція, соціальна реабілітація, підготовка до цивільного життя та організація освітньо-дозвільної діяльності.

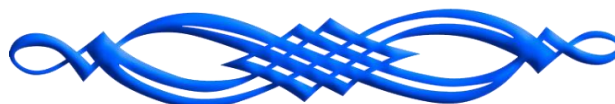
Це дає нам підстави стверджувати, що соціальна робота з сім'ями військовослужбовців повинна задовільнити різні соціальні потреби військовослужбовців і членів їхніх сімей [2, с.159].

Соціальна допомога здійснюється через надання інформаційних, психологічних, корекційних послуг. В арсеналі соціального працівника є різноманітні технології соціальної роботи, які він може використовувати при роботі з сім'ями військовослужбовців. Найпоширенішими виступають індивідуальне консультування, методи релаксації, технології особистісного розвитку тощо.

Отже, ми дійшли висновку, що ефективність соціальної роботи з сім'ями військовослужбовців можлива за певних умов: створенням мережі спеціалізованих соціально-педагогічних служб; наявністю у фахівців соціальної роботи спеціальної підготовки щодо роботи у військовому середовищі та вирішення проблем військовослужбовців і їхніх родин; організацією самопомоги і взаємодопомоги родин військовослужбовців; задоволенням різноманітних потреб членів сімей військовослужбовців, що виникають у процесі взаємодії із соціальним військовим середовищем; формуванням дієвої соціальної політики держави загалом та у сфері соціального захисту військовослужбовців та їхніх сімей зокрема.

Список використаних джерел:

1. Олексюк Н. С. Організація соціально-педагогічного процесу в сім'ї військовослужбовця як важлива умова її позитивно спрямованої життєдіяльності. Вісник Житомирського державного університету. Випуск 46. Педагогічні науки. 2009. С. 43-46.
2. Технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями : навчально-методичний посібник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2015. 325 с.

Денис Кусяка,

Здобувач освіти у закладі вищої освіти

«Вінницький державний торговельно-економічного інститут»,

Науковий керівник: Микола Пупяк, доцент, кандидат юридичних наук,

Україна, м. Вінниця,

НОРМАТИВНО ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Права людини – це сукупність свобод і юридичних можливостей, обумовлених фактом існування людини в цивілізованому соціумі. Право є мірою свободи і суть його в тому, щоб узгодити свободу окремої людини із іншими членами суспільства, при цьому дотримуючись принципу рівності. Конституція України є базовим законодавчим актом, в якому визначено основні політико-правові засади регулювання духовного життя українського суспільства. Вона закріплює на законодавчому рівні важливу роль культури, освіти і науки та інших складників гуманітарної сфери, які найбільше впливають на духовні процеси суспільства.

Соціальний розвиток як ключовий складник політики держави офіційно завжди визнавалася в Україні одним із пріоритетних. Основи соціальної роботи в Україні у своїх науково-педагогічних дослідженнях розкривають І. Зверева, О. Безпалько, С. Харченко та ін. Теорію і практику в сфері соціальної роботи розкривають Л. Тюптя та І. Іванова. Зазначені вчені глибоко розкривають проблему становлення та розвитку соціальної роботи в Україні. Однак, юридичного погляду на проблему правового соціального захисту громадян практично не існує. [1, с. 3]

Соціальний стан, у якому нині перебуває Україна, характеризується зниженням соціальної відповідальності держави, що впливає на зростання бідності, порушенням соціально-економічних і трудових прав, поглибленням тінізації трудових відносин, що своєю чергою свідчить про необхідність створення нової моделі нормативно-правового регулювання цих відносин. Соціальний розвиток в Україні визначає нові можливості науково-технологічного, інноваційного прориву держави серед країн Європи, він створює економічний фундамент і безпосередньо духовну спадщину всього українського суспільства та нації загалом. [2, с. 145]

Конституція України гарантує право на соціальний захист, відтак доцільно розглянути законодавчі нормативно-правові документи та постанови, що покликані забезпечити реалізацію даного права. Законодавчу, нормативно-правову основу соціальної роботи в Україні, як і в інших країнах світу, визначають правові документи, які умовно згруповані у п'ять груп відповідно до суб'єктів їх видання: 1) регламентуючі, дорадчі документи світового співтовариства (акти, декларації, пакти, конвенції, рекомендації, резолюції ООН, ВООЗ, МОП, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ та ін); 2) внутрішньодержавні юридичні акти (Конституція, закони, укази,

розпорядження Президента України, постанови уряду України, накази, рішення колегій та інструкції Міністерства праці та соціальної політики, Міністерства освіти і науки, Міністерства охорони здоров'я, Державного комітету у справах сім'ї та молоді та ін.); 3) документи суб'єктів України, які забезпечують реалізацію законів на своїй території, виконання регіональних законоположень, виконання республіканських (Автономна Республіка Крим) нормативних законоположень з правом законодавчої ініціативи; 4) документи муніципальних утворень (міські і сільські райони, мікрорайони (трудові колективи)); 5) рішення, накази, розпорядження безпосередньо закладів та організацій. [3]

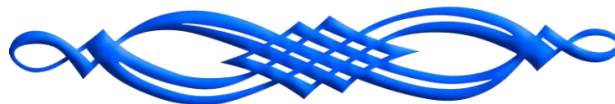
Також, варто зазначити, що правові основи соціальної роботи в Україні регулюють не лише українські законодавчі документи, а і міжнародні.

Зокрема, законодавчу базу соціальної роботи в Україні становлять такі міжнародні документи, як Загальна декларація прав людини (ООН, 10 грудня 1948 р.), Міжнародний пакт про цивільні і політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (Нью-Йорк, 19 грудня 1966 р.) [4]

Отже, виходячи із вищезазначеного, незважаючи на комплексність проведеної роботи щодо формування нормативно-правової бази реформування системи надання соціальних послуг в Україні, нині ще не створено такої законодавчої основи, яка б давала змогу в належний спосіб регулювати діяльність соціальних установ та упроваджувати соціальні стандарти, покликані гарантувати високу якість соціального обслуговування.

Список використаних джерел:

1. Гребінь Л.О. Правове регулювання соціальної роботи в Україні. *Самостійне електронне текстове мережеве видання*. Умань, 2020. с.1-6;
2. Найда І.В. Особливості нормативно-правового регулювання соціального розвитку в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*, Вип. №6, 2020, С. 144-146.
3. Правові основи соціальної роботи. URL:http://pidruchniki.com/16280414/sotsiologiya/pravovi_osnovi_sotsialnoyi_roboti (дата звернення: 21.11.2022 р.);
4. Правові основи соціальної роботи. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-12086.html> (дата звернення: 21.12.2022 р.).

*Анастасія Лосяцька,
здобувач освіти ВСП Кам'янець-Подільський фаховий коледж
НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Інна Гуменюк, магістр, викладач
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

ЗАГРОЗИ СОЦІОГУМАНІТАРНОМУ РОЗВИТКУ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

В умовах повномасштабного воєнного вторгнення, що ганебно та підступно розпочалася з ранкових бомбардувань та введення російських військ на територію України 24 лютого 2022 р., мільйони українців були змушені залишити свої домівки. Звірства, які чинять російські війська над цивільним населенням вже набули ознак геноциду, під загрозою опинилося життя мільйонів українців, російський ядерний тероризм несе загрозу техногенної катастрофи світового масштабу, цілі галузі потерпають від воєнного вторгнення, численні воєнні злочини стають причиною гуманітарної катастрофи. Під загрозою опинився і навчальний процес у закладах вищої освіти.

По завершенню вимушених двотижневих канікул, оголошених МОН України, коледжам та університетам було рекомендовано розпочати освітній процес у залежності від безпекової ситуації в регіонах, де ситуація дозволяє це зробити у дистанційному чи змішаному форматі. Водночас рекомендовано забезпечити особливі умови навчання (встановлення індивідуального графіка навчання, надання академічної відпустки тощо) для тих здобувачів освіти, які перебувають в лавах ЗСУ або в підрозділах територіальної оборони, займаються волонтерською діяльністю, і внести зміни до затвердженого графіка освітнього процесу з урахуванням поточних змін [1].

На місцях була розпочата робота щодо перебудови освітнього процесу в умовах війни, згідно рекомендацій МОН України та за власною ініціативою. У країні два роки навчання відбувається дистанційно, тому доступ до інтернету автоматично знімає багато питань. Втім, можливості використання дистанційних технологій навчання в умовах обстрілів та руйнувань дуже обмежені, враховуючи те, що значна частина викладачів, інших працівників університетів та інститутів мобілізовані до лав ЗСУ, доєдналися до лав добровольців, загонів територіальної оборони, волонтерських структур.

Заклади вищої освіти в регіонах, що перебувають під ворожими обстрілами, приймали рішення про вимушене продовження канікул або намагалися хоча б частково відновити процес навчання студентів. Для прикладу, в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» було прийнято рішення продовжити канікули фактично до 3 квітня, кінцеві терміни подачі робіт скасовано. При цьому вивчалася можливість відновлення освітнього процесу з використанням синхронних та асинхронних методів дистанційного навчання. У національному університеті «Київський

політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського» за наказом від 09.03.2022 р. канікули продовжено до 1 квітня 2022 р.

Очікуваним наслідком повномасштабних воєнних дій на території України є масовий виїзд населення за кордон. За даними Управління Верховного комісара ООН на початок квітня 2022 р. країну уже залишило понад 4,5 млн. людей і цифра щоденно зростає. Число внутрішньо переміщених осіб ще більш вражаюче і складає понад 7 млн. осіб [2]. Директорка Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАНУ Елла Лібанова дає більш обережну оцінку і говорить про 3,5–4 млн внутрішньо переміщених осіб [3]. Попри різні оцінки кількість внутрішніх переміщень колосальна, а міграційну хвилю вже назвали найбільшою з часів другої світової війни. Практично 50–70% з числа вимушених переселенців та біженців припадає на дітей (у тому числі, старшокласників) та молодь (студентство). Припускаємо, що така масштабна міграція може мати тимчасовий характер, і завершення бойових дій сприятиме поверненню українських громадян. У той же час, об'єктивна невизначеність щодо тривалості війни та загроза можливого заморожування конфлікту створює ризики «неповернення», тобто значна частина біженців, «осівши» в комфортних умовах країн ЄС, може залишитися там на постійній основі. Тому на сьогодні варто говорити про масовий відтік людського, у тому числі, інтелектуального капіталу, з України та пов'язані загрози для її подальшого національного розвитку.

Низка європейських країн (Польща, Угорщина, Румунія, Німеччина, Чехія тощо) в рамках програм біженства та тимчасового захисту пропонують вигідні умови навчання та переведення до закладів вищої освіти, а також різні стипендійні гранти. До прикладу, 12 березня 2022 р. польський уряд прийняв закон «Про допомогу громадянам України у зв'язку зі збройним конфліктом на її території», положеннями якого зафіксовано вартість навчання для українських студентів у польських ЗВО: вона не може перевищувати суму, яка сплачувалася студентами в українських ВНЗ. Польське Національне агентство з питань академічних обмінів (NAWA) запустило програму під назвою «Солідарні з Україною», в межах якої українські студенти та аспіранти отримують право майже річного пільгового навчання в університетах, проведення наукових досліджень, участі у мовних курсах тощо. Словацька академія наук пропонує сприятливі умови навчання та роботи для українських докторантів й науковців. Програми колосальної підтримки та лояльності європейських урядів, що передбачають можливість легального проживання до 3 років, доступ до системи освіти та ринку праці, соціальну та фінансову підтримку, розглядаються молоддю як перспективна можливість зміни життя на краще, у той же час, це є важливим чинником «відтоку умів» з України.

Все це вимагає від уряду України та МОН України впровадження заходів швидкого реагування на зміни та створення умов для збереження

інтелектуального капіталу. Такими заходами можуть стати загальнонаціональні програми внутрішньої освітньо-наукової мобільності, реалізація яких на сьогодні можлива завдяки локальності активних бойових дій. Уже зараз на рівні самоорганізації деякі університети західноукраїнського регіону пропонують евакуйованим учасникам освітнього процесу приєднатися до дистанційного відвідування занять за широким вибором спеціальностей. Зокрема, мова йде насамперед про класичні вищі навчальні заклади такі, як Національний університет «Львівська політехніка», Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя тощо. Студентам-переселенцям усіх рівнів вищої освіти пропонується як тимчасове переведення на широкий спектр спеціальностей, так і продовження вивчення окремих навчальних курсів. Такі програми внутрішньої мобільності пропонують і галузеві вузи (Буковинський державний медичний університет, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка тощо). У той же час, всі ці заходи є доволі поодинокими, реалізуються на рівні самоініціативи та вимагають загальноміністерського узгодження низки нормативно-організаційних умов.

Більш складним є інший аспект внутрішньої освітньо-наукової мобільності

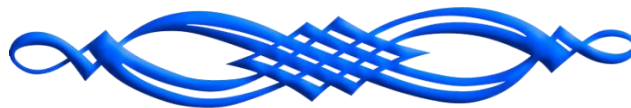
– релокація цілих університетів або окремих їх підрозділів до інших, відносно «спокійних», регіонів України. До прикладу, центр управління Луганського національного університету імені Тараса Шевченка перенесено до м. Полтави; Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля – до Дніпра та Кам'янця-Подільського. У той же час, даний процес приховує в собі загрози злиття окремих (особливо галузевих) закладів вищої освіти та посилення конкуренції на регіональних ринках освітніх послуг, а тому вимагає обов'язкової координації, врегулювання та оптимізації з боку МОН України як з метою урахування інтересів усіх учасників освітнього процесу, так і визначення напрямів поновлення роботи постраждалих ЗВО.

Колосальна підтримка університетів Польщі, Естонії, Литви, Греції та інших країн, була висловлена вже у перші тижні воєнного вторгнення. Студентам пропонувалося продовження навчання, стипендіальні програми, психологічна та фінансова підтримка, науковцям та дослідникам – місця у закордонних освітніх та академічних установах, продовжують створюватися спеціальні програми, пабліки та групи у соцмережах рясніють такими пропозиціями підтримки. Поряд із позитивними результатами пов'язаними з можливістю продовжувати навчання, наукову діяльність та мати прихисток це несе і ризики незворотної інтелектуальної міграції. Втім, при вдалому

застосуванні міжнародного досвіду, отриманого завдяки програмам підтримки українських студентів, науковців та дослідників, це може стати вікном можливостей для перебудови та повоєнного відновлення освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Сергій Шкарлет розповів про організацію освітнього процесу у закладах освіти. Сайт МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarletrozpoviv-pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-u-zakladah-osviti> (дата звернення: 7.04.2022)
2. ООН: з України виїхало вже понад 4,5 млн. біженців. Укрінформ. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3453947-z-ukraini-viihali-vze-ponad-45-miljona-bizenciv-oon.html> (дата звернення: 11.04.2022)
3. Портрет абсолютно іншого українця. Інтерв'ю НВ із професоркою Лібановою про кардинальні зміни в суспільстві. Новое время. URL: <https://life.nv.ua/ukr/socium/viyna-v-ukrajini-yak-zminilosya-ukrajinske-suspilstvointerv-yu-nv-z-elloyu-libanovoju-50229900.html> (дата звернення: 14.04.2022).

*Роман Маринчак,
аспірант 1 року навчання
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Україна, м. Івано-Франківськ
Науковий керівник: Уляна Андрусів, кандидат економічних наук,
доцент кафедри теорії економіки та управління
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Україна, м. Івано-Франківськ*

ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИХ ЗМІН

Сьогодні Україна переживає надскладні часи, коли військова агресія російської федерації змінила весь світ, але насамперед життя кожного українця. Війна зруйнувала те, що ми будували та розвивали багато років, але головне – вона забрала найцінніше – це життя багатьох людей. Втрата домівок і пошук захисту для своїх родин спричинили масове переселення українців. Потужна хвиля внутрішньої і зовнішньої міграції викликала багато проблем, пов'язаних із соціальним захистом і працевлаштуванням людей на нових місцях. Тому важливим завданням в умовах такої надзвичайної ситуації є акумуляція зусиль та ресурсів, насамперед фінансових, для організації допомоги людям, які цього гостро потребують.

З початку повномасштабної війни станом на 8.11.2022 р. ООН зафіксувала в Європі більше 7,8 млн. українських біженців, з яких близько 4,7

млн. осіб звернулися за тимчасовим прихистком [1]. Якщо на початку війни фіксували доволі високий відсоток наших громадян, що збиралися повернутися додому, то на даний час можливість залишитися за кордоном зросла з 58% до 75%, більше того – з жовтня цього року знову почала стрімко зростати кількість людей, що виїжджають з України через постійні ракетні атаки та руйнування енергетичної інфраструктури.

Однак існує й інша проблема – це внутрішнє переміщення громадян. Згідно з 8 хвилиною дослідження Міжнародної організації з міграції, що проводилась у серпні цього року, близько 6,98 млн. осіб віком від 18 років змінили місце свого проживання всередині країни. Це на 5% більше, ніж за попередній місяць і на 8% більше, ніж у 1 хвилині опитування [1]. Наразі ситуація ще складніша у зв'язку з енергетичною кризою та ситуацією у нещодавно деокупованих регіонах країни, звідки масово переселяють людей через відсутність належних умов для проживання. Усе це поглиблює проблеми соціального забезпечення, працевлаштування та матеріальної підтримки наших громадян в умовах гострого дефіциту державного бюджету.

В контексті окреслених соціально-демографічних змін велике занепокоєння викликає також проблема, яка має пряме відношення до міграційних змін – це «вплив інтелекту». Адже в сучасних умовах динамічного розвитку і постійної трансформації світової спільноти особливо важливого значення набуває інтелектуальний потенціал країни, який значною мірою визначає її конкурентні переваги, а також місце, роль та вплив на інших суб'єктів світової економіки. Інтелектуальна активність, так само, як інші види діяльності, потребує значних капіталовкладень. Через постійний брак фінансування в Україні проблема зростання і розвитку інтелектуального потенціалу завжди залишалася актуальною, однак в умовах сьогодення надзвичайної ситуації його збереження і примноження є особливо важливим, адже в майбутньому нас чекає відбудова держави, і нашим обов'язком має стати забезпечення країни відповідними висококваліфікованими кадрами.

За результатами соціологічного опитування, за кордон виїхали здебільшого люди працездатного віку (30–39 років – 42 %, 40–49 років – 29 %), 83 % з яких мають вищу або незакінчену вищу освіту. 30 % українських біженців – це висококваліфіковані фахівці, 12 % – кваліфіковані працівники, 14 % – керівники підприємств або підрозділів, а також 14 % – підприємці [2]. Тривалий характер війни, руйнування економічної структури України, складний період соціально-економічного повоєнного відновлення держави підвищує ризики неповернення додому значної частки цієї категорії населення. Тим часом зменшується й кількість молоді – це все загрожує погіршенням якості демографічного потенціалу країни в середньостроковій та довгостроковій перспективі.

У цьому контексті варто підкреслити необхідність впровадження першочергових заходів для збереження інтелектуального потенціалу держави:

– підтримка державою соціальних зв'язків з українськими громадянами, що виїхали за кордон для забезпечення відчуття їх потреби для держави, що спонукатиме їх робити корисні справи як у самій країні, так і за її межами;

– збереження викладацького складу українських освітніх закладів всіх рівнів (зокрема через забезпечення потрібних умов для дистанційного викладання, збереження робочого місця та відповідної оплати праці вчителям та викладачам за кордоном);

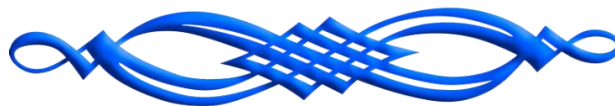
– створення належних умов безпеки життя і навчання дітей в усіх регіонах України для запобігання «відпливу» дітей на навчання за кордон;

– організація навчання та перекваліфікації для ВПО, зокрема й серед працівників евакуйованих підприємств. Особливої уваги також заслуговують питання сприяння працевлаштуванню жінок у регіонах України, що не окуповані й де немає бойових дій, оскільки це категорія з найвищою ймовірністю для еміграції.

Таким чином, сьогодні важливим завданням є вивчення системи управління інтелектуальним потенціалом держави, враховуючи досвід передових країн та національні особливості розвитку України, високий рівень освітньої підготовки та інтелектуальних можливостей наших громадян, а також широкі можливості не тільки фінансової підтримки країн-партнерів, але й активного обміну і передачі технологій, знань, умінь, практичного досвіду від найкращих вітчизняних та світових лідерів.

Список використаних джерел:

1. Міграція населення за пів року війни: підбиваємо підсумки. URL: <https://mixdigital.com.ua/blog/migracziya-naselennya-za-piv-roku-vijni-pidbivayemo-pidsumki/> (дата звернення 20.11.2022)
2. Соціально-демографічна ситуація в Україні: шляхи подолання наслідків війни. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/sotsialno-demohrafichna-sytuatsiya-v-ukrayini-shlyakhy-podolannya> (дата звернення 22.11.2022)

Марія Медвідь,

здобувачка освіти

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Наукові керівники: Ірина Перкун, кандидат технічних наук, доцент

Володимир Погребняк, доктор технічних наук, професор

Україна, м. Івано-Франківськ

КУЛЬТУРА В КУРСІ «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДЕЯТЕЛЬНОСТІ»

Узагальнення чисельних визначень культури, дозволяє виділити наступні підходи до трактування цього поняття з погляду очікуваних результатів і параметрів культурної діяльності:

1) *функціональний*, відповідно до якого культура розглядається як спосіб функціонування суспільства, як засіб здійснення людської діяльності, взаємозв'язку між людьми й навколишньою природою, як спосіб реалізації людських потреб, інтересів, ідей, програм та інше;

2) *якісний*: культура характеризується як якісний стан суспільства, як рівень, ступінь панування людей над природою й суспільними відносинами, як міра олюднення природи. Звідси й звичні словосполучення: культура виробництва, культура землеробства, культура побуту, спілкування, почуттів та інше;

3) *аксіологічний, ціннісний*: культура виступає як сукупність матеріальних і духовних цінностей. Такий підхід вимагає розмежування того, що відноситься до культури, а що - до антикультури (жорстокість, варварство, дикість, неприборканість, фашизм, націоналізм, шовінізм, що ведуть до кровопролиття);

4) *креативний*: добутки культури розглядаються як слідство творчої діяльності людей, техніки, що створена нами, засобів спілкування, науки, мистецтва. Сюди включаються не тільки результати людської діяльності, але й самі здібності людей, процес реалізації здібностей, пов'язаний з утвором предметів. У такому випадку до культури відносять не тільки професійну наукову, художню, технічну творчість, але й творчість народних мас, самодіяльну творчість;

5) *нормативний*, відповідно до якого культура пов'язана з існуванням норм, правил поведінки людей, з їхніми традиціями, звичаями. Сюди відносяться засоби нагромадження й передачі інформації за допомогою символів і знакових систем, причому маються на увазі тільки ті норми, правила, традиції, які відповідають сучасному, цивілізованому рівню суспільства, сприяють його поступовому руху;

б) *духовно-особистісний*, що включає розвиток здатностей людей, певний рівень їхньої освіченості, вихованості, те, що називається високою культурністю, духовністю, інтелігентністю людей.

Викладене дозволяє стверджувати, що культура представляється і як рівень, і як стан, і як процес. Як стан категорія «культура» розглядається при ретроспективному погляді (сукупність досягнень на певному етапі, соціальна спадщина), а також при оцінці дійсності (рівень розвитку, що склалася модель

поводження). При характеристиці культури як процесу говорять про перетворюючу силу, на яку можна впливати, регулювати вектор її дії. Течія даного процесу залежить від передісторії (наробітків, досвіду попередніх поколінь) і технології його реалізації (виробленої, устояної моделі індивідуального й соціального поведіння).

При цьому найбільш прийнятним з погляду курсу безпеки життєдіяльності представляється визначення культури як «стану» соціального середовища людини, відповідального за його безпеку. Розглядаючи компонент - «безпека», певний інтерес представляє трактування категорій «небезпека - безпека» з філософської точки зору. В основі феномена «небезпека» лежить заперечення існування, а в основі феномена «безпека» - ствердження свого існування шляхом заперечення від'ємного. Враховуюче те, що вищою метою природи є самозбереження буття, безпека можливо визначити як збереження природної (сутнісної) визначеності буття.

Об'єднання понять «культура» і «безпека» вперше було виконано Міжнародним агентством з атомної енергії у 1986 р. в процесі аналізу причин і наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Було визнано, що відсутність культури безпеки з'явилося однією з основних причин цієї аварії.

У цей час стає зрозумілим, що дана категорія повинна бути застосована не тільки до персоналу потенційно небезпечних об'єктів, але й до кожної людини окремо, суспільству в цілому. Від ціннісних установок людей, мотивів їхнього поведіння, особистісних і професійних якостей та здатностей і залежить у визначальному ступені ефективність заходів щодо забезпечення безпеки життєдіяльності, зниженню індивідуальних, колективних і глобальних ризиків. Саме в цьому аспекті і повинна розглядатися культура безпеки життєдіяльності при вивченні дисципліни «БЖД», а під культурою безпеки життєдіяльності варто розуміти стан громадської організації людини, що забезпечує певний рівень його безпеки в процесі життєдіяльності.

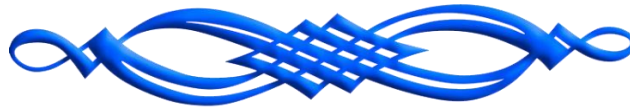
При розробці методичних основ формування культури безпеки життєдіяльності потрібно визначити об'єкти, у яких необхідно формувати культуру безпеки життєдіяльності і які повинні бути її носіями, і методи впливу на ці об'єкти з метою досягнення бажаних їхніх якостей і властивостей.

Очевидно, що як об'єкт формування культура безпеки життєдіяльності початкового рівня доцільно розглядати особистість як сукупність досить стійких і значимих якостей людини, що здобуваються в процесі розвитку в соціумі, що проявляються в ході життєдіяльності. Не викликає сумніву, що якості особистості, що проявляються в повсякденному житті і при впливі небезпек, є визначальними факторами з погляду недопущення розвитку небезпечних і надзвичайних ситуацій, мінімізації їхніх негативних наслідків. Крім того, безумовним є й той факт, що домінанта безпечно поведінки колективів людей, соціальних груп, суспільства в цілому буде в істотному ступені залежати від якостей і властивостей складових їхніх людей.

У той же час із системного аналізу виходить, що властивості системи не визначаються тільки властивостями складових її елементів Тому такі соціальні системи, як корпорації (колективи) людей, суспільство в цілому, будуть мати

властивості більше високого рівня – так званими «системними» властивостями. У цьому зв'язку необхідно додатково розглядати й об'єкти формування культури безпеки життєдіяльності більше високого рівня.

Таким чином, комплексний і системний розвиток КБЖ на всіх зазначених рівнях дозволить підвищити рівень безпеки життєдіяльності населення.

*Ілона Романова,
група ПР-11д(м)*

*Науковий керівник: Микола Пипяк, кандидат юридичних наук, доцент
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

За умов розбудови правової держави актуальним є питання створення міжнародних зв'язків й міжнародного співробітництва, дієвим інструментом чого виступає міжнародне право.

Зараз існує декілька основних підходів до розуміння природи міжнародного приватного права. Відповідно до першої концепції спостерігається чіткий його розподіл на міжнародне публічне право й міжнародне приватне право. Так, представники такого бачення вважають, що до міжнародного права варто віднести відносини приватного міжнародного права. Друга концепція передбачає, що міжнародне право є складовою цивільного права, тобто, міжнародне право виступає однією із цивільно-правових наук. Через такий підхід даний погляд названо «цивілістичним». Остання концепція полягає у тому, що вона розглядається у якості комплексу міжнародного права у публічній сфері із поєднанням із внутрішньодержавним правом.

Якщо простежити розвиток міжнародного права, то слід окреслити три базові теорії його постання. Аналіз історії походження міжнародного права дає змогу наблизитись до його розуміння й місця у загальній правовій системі. Відповідно до «державницької» теорії міжнародне право з'являється разом із появою самої держави. На право покладається структурна функція, воно врегульовує державні відносини, оскільки право не існує без наявності держави на національному рівні. Додержавницька теорія передбачає, що міжнародне право ніяким чином не є пов'язаним із виникненням держави. Прихильники такого погляду стверджують, що усі правила й відносини, можуть існувати у суспільстві незалежно від форми самого суспільства. Як приклад наводиться сім'я, де існують свої правила, котрі можуть повністю не сходитися з правилами держави. Зараз у соціумі відсутні перепони для того, щоби одна група людей могла контактувати із іншою, ґрунтуючись на своїх порядках та правилах. Міжнародне право у якості інструменту взаємодії має

право діяти й поза межами держави, на всенародному рівні. Постдержавницька теорія виходить із принципу універсальності правових відносин між державами. Такий принцип спирається на ідею формування міжнародних відносин лише опісля того коли було сформовано основні правила, що підходили для усіх держав без винятку. Це пов'язано із тим, що кожна країна після доби Середньовіччя почала формувати власний індивідуальний порядок, правила й норми існування. Міжнародне право виступає наймолодшим правом відносин поміж державами світу. Усі зазначені теорії наближають нас до розуміння самого міжнародного приватного права, його ідеї та місця у системі права.

Як зазначає Логвиненко М.Л., є науковці, які вважають міжнародне право вигадкою й взагалі заперечують його існування [3, с. 164]. Такі вчені пояснюють свій підхід на основі таких аргументів: 1) право взагалі є універсальним та виконується за присутності сили. Суб'єкти змушені виконувати правила поведінки, інакше до них буде застосовано таку силу. А зараз у світі відсутній механізм, який би можна було застосувати щодо держави-порушниці; 2) за відсутності сили, яку можна застосувати до порушників, держави можуть взагалі будь-що, виходячи із політичних бажань; 3) у світі немає міжнародного суду, тобто універсального органу, що розглядав би всі спори, які виникають. Наявні зараз міжнародні суди можуть розглядати справи лише за згодою держави; 4) сьогодні у світі відсутній єдиний законодавчий орган, що формує норми міжнародного права. Тобто немає єдиного парламенту в світі.

Якщо дослідити ряд ознак міжнародного права, можна зробити чітке узагальнення. Так, на думку Логвиненко М.Л., основний зміст міжнародного права становить міжнародне договірне право [3, с. 164]. Так само міжнародно-правовий характер властивий й колізійним нормам, адже домовленість між державами є побудованою та тій чи іншій нормі, це пов'язано із тим, що колізійна норма визначає міжнародний звичай, що складався століттями.

Як зазначає Гуцал І.Ю., питання щодо визначення місця міжнародного приватного права у правовій системі залишається дискусійним. Проте тепер, спираючись на предмет міжнародного приватного права уже можна виокремити основні підходи стосовно його місця в системі права [1, с. 40].

Загалом усі дискусії щодо природи міжнародного приватного права зводяться до протистояння між міжнародниками та цивілістами. Окремі загальнотеоретичні дослідження захищають ідею про те, що міжнародне право поділяється на міжнародне публічне право, що регулюються міждержавні відносини, і міжнародне приватне право, що регулює цивільно-правові відносини за участі іноземних фізичних та юридичних осіб чи щодо майна, яке перебуває за кордоном. Інше бачення природи міжнародного приватного права базується на цивільних правовідносинах. Якщо предметом міжнародного приватного права є відносини цивільно-правового характеру, то робиться висновок, що міжнародне приватне право є правом цивільним, а наука міжнародного приватного права відповідно належить до цивільно-

правових наук. Проте існує й теорія, що поєднує елементи міжнародного та цивілістичного підходів. Така концепція «полісистемного комплексу» визначає й національно-правові, і міжнародні норми, що відносяться як до міжнародного права, так і до внутрішньодержавного права.

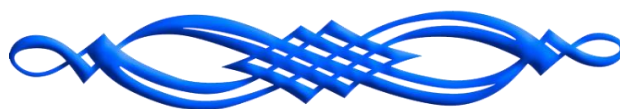
Як зауважує Логвиненко М.Л., беручи до уваги специфіку джерел права, пов'язану із колізійними нормами, що складають структуру міжнародного права, та визначають особливості її правового регулювання міжнародне приватне право у якості структурного елементу міжнародного права можна вважати самостійною галуззю права [3, с. 165]. Природа міжнародного приватного права є дуже тісно пов'язаною із цивільними правовідносинами. Загалом національне право виступає його основним джерелом, адже більшість суб'єктів міжнародного права є саме основними суб'єктами цивільного права

- фізичні та юридичні особи. Щодо джерел міжнародного приватного права, то їх особливістю є комплексність, тобто поєднання міждержавних угод та національного законодавства. Такими джерелами є договори, міжнародні нормативно-правові акти, нормотворчі документи, акти цивільного права та інших галузей права, в яких містяться колізійні й матеріально-правові норми.

Отже, зараз відсутній єдиний підхід щодо розуміння правової природи міжнародного приватного права. Існує три основні точки зору, відповідно до яких міжнародне приватне право є складовою міжнародного права, внутрішньодержавного цивільного права чи поєднує елементи першого та останнього. Міжнародне приватно право є самостійною галуззю права та складовою міжнародного права, що впливає із його особливості та специфіки джерел, де міжнародні договори є важливим елементом. Проте природа міжнародного приватного права характеризується й присутністю цивілістичної складової, що підтверджується суб'єктним складом та наявністю норм національного цивільного права як джерела такої галузі права.

Список використаних джерел:

1. Гуцал І.Ю. Місце міжнародного приватного права в системі права. Право: історія, теорія, практика. м. Київ, 7-8 грудня 2018 р. С. 39-40. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/law/34dec2018/12.pdf> (дата звернення: 19.11.2022).
2. Довгерт А.С. Міжнародне приватне право. Загальна частина : [підручник] / А.С. Довгерт, В.І. Кисіль. – К. : Правова єдність, 2012. – 374 с.
3. Логвиненко М. Л. Природа міжнародного приватного права та його місце у правовій системі. *Актуальні проблеми політики*. Актуальні проблеми міжнародного права. 2021. Вип. 67. С. 163-167. URL: <https://doi.org/10.32837/app.v0i67.1167> (дата звернення: 19.11.2022).

Роза Саган,

здобувач освіти Національної академії

Державної прикордонної служби

України ім. Богдана Хмельницького

Науковий керівник: Світлана Шумовецька, доктор педагогічних наук,

доцент Національної академії Державної прикордонної служби України,

Україна, м. Хмельницький

СОЦІАЛЬНЕ СИРІТСТВО: ЙОГО ПРИЧИНИ ТА НЕБЕЗПЕКИ ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА

Соціальне сирітство – це вкрай негативне явище в суспільстві. Йдеться про дітей, які мають батьків, але позбавлені їхнього піклування. На жаль, на сьогодні кількість таких дітей зростає. Частими є випадки, коли батьки можуть відмовитись від своєї дитини-інваліда. Через страх відповідальності за неї, можливо, через брак коштів або зайнятість, вони не можуть утримувати родину [1]. Національне Законодавство України гарантує допомогу таким дітям, визначає необхідність надання їм соціальної допомоги і гарантування пільг.

Разом з тим загальновідомо, що дитина має зростати у сім'ї, її не бажано позбавляти батьківських прав. Більшість дітей потрапляють до державних установ і проживають там до свого повноліття. Не завжди вони можуть повноцінно жити в такому середовищі. Часто бувають випадки, коли діти зазнають булінгу і переживають через це. Також викладачі, які постійно знаходяться з дітьми, не можуть приділити їм належної уваги. З раннього віку діти не знають, що таке сімейний затишок, і не можуть забути того, як з ними жорстоко поводитись. Особливу категорію також можуть становити діти, чий батьки виїхали за кордон на заробітки, а вони живуть з бабусею або дідусем чи з близькими родичами. В таких випадках дітям все одно не вистачає батьківської любові та уваги.

Родина – це найважливіший соціальний інститут розвитку особистості, адже саме в родині зароджується самоповага, повага до інших, упевненість у собі та усвідомлення своєї ролі в суспільстві. Саме під час спілкування з батьками дитина усвідомлює значення людських відносин, норми та вимоги суспільства. Розпад сімейних відносин може призвести до жорстокості дитини та втрату ідентичності. Дитина в підлітковому віці може втікати з дому, засвоювати негативні моделі поведінки.

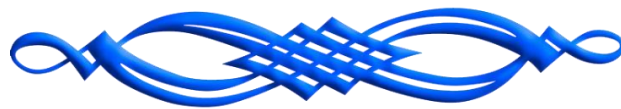
Особливо вразливими в сучасному суспільстві є неповнолітні, які виростили в інтернаті. Їхня психіка дуже вразлива, вони швидко можуть підпадати під вплив інших людей, не розуміти небезпеки адміністративних чи кримінальних правопорушень. У них звужений світогляд, бідний словниковий запас, може бути затримка інтелектуального розвитку, вони не вміють чітко висловлювати свою думку. В таких дітей немає того багажу знань, що його вони могли б отримати від своїх батьків. Вони всі перебувають в одному середовищі та в одних умовах, де не можуть самостійно розвиватись, адже державні заклади та персонал, який там працює, не може дати тих знань, що

може надати родина. За таких умов процес соціалізації, формування психіки, соціальної культури уповільнюються. Йдеться і про мову, і про традиції, культуру, які формуються в цій родині. Якщо в родині формується індивідуальність, то в дитячих будинках – громадський тип.

Проблема сирітства досить делікатна. Особливості утримання дітей впливають на їхній розвиток в суспільстві і власне саме суспільство. Частина молодих людей, які перебували в інтернаті, адаптуються в сучасному світі, влаштовуються на роботу та утворюють сім'ю. Та більшість з них часто на етапі соціально-трудова адаптації залишаються безробітними через брак знань, також вони не мають житла, не вміють вести домашнє господарство і не здатні побудувати сімейні стосунки, не спроможні оплатити навчання. Така ситуація потребує постійної уваги держави, турботи благодійних організацій. З огляду на це державі все більше потрібно звертати увагу на формування і підтримку дитячих будинків сімейного типу.

Список використаних джерел:

1. Філатова О. При живих батьках – діти-сироти. Соціальні сироти. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/pry-zhyvyh-batkah-dity-syrotu-sotsialni-syrotu/> (дата звернення: 24.11.2022).

*Ярослава Волошин,
здобувач освіти НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»
Науковий керівник: Юліана Власенко,
кандидат політичних наук, викладач
Україна, м. Кам'янець-Подільський*

СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛІТНІМИ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

Суспільній небайдужості і практиці допомоги слабким та немічним вже тисячі років. У давні часи різні народи відповідно до особливостей їхнього світоустрою, ще синкретичних уявлень – основ моралі здійснювали функції підтримки, насамперед це стосувалося жерців та волхвів. Пізніше, зокрема на вітчизняних теренах – з прийняттям Київською Русю християнства, займатися такою діяльністю стали черниці, у життєвий світ увійшли слова «миłosердя» і «благодійність». Та й самі члени громади часто проводили «спільні помочи» - толоки, щоб колективними зусиллями швидко вирубати ліс і будувати житло для погорільця, запасти на зиму сіна для безкінних селян, надати допомогу по господарству вдовам, сиротам і солдаткам. Як зазначається у дослідженнях історії становлення соціальної підтримки [1] у XVIII столітті за правління Катерини II почала розвиватися система державного піклування, створювалися виховні дома для сиріт і училища для бідних. Їх співробітники отримували за свою діяльність заробітну плату, тому можна говорити, що виникла професія соціальний працівник. У радянські

часи з'явився цілий ряд організацій (Фонд соцстрахування, Пенсійний фонд, товариства сліпих і глухих), покликаних допомагати незахищеним групам населення. У сучасній Україні соціальна робота почала формуватися як фахова діяльність на початку 90-років минулого сторіччя.

Організація дозвілля для літніх людей – проблема непроста. Після виходу на пенсію як ніколи раніше важливо, щоб у людини була можливість подальшого розвитку, дружнього спілкування з однолітками, самореалізації, так і фізичної активності, нарешті. Організацією дозвілля пенсіонерів займаються майже винятково відділи культури районів, міст та областей. Набір гуртків і курсів свій в кожному районі, заняття майже завжди безкоштовні. Практично скрізь працюють спортивні секції, як правило, це класична лікувальна фізкультура для літніх, але є активності і цікавіше - працюють секції настільного тенісу та більярду, школа східної гімнастики, секції йоги для літніх, гуртки фінської ходи. Записатися в такі секції може кожен бажаючий, попередньо проконсультувавшись з дільничним терапевтом і взявши у нього довідку про стан здоров'я. Крім того, існують недержавні благодійні організації, де пенсіонери можуть безкоштовно обстежити свій фізичний стан, отримати рекомендації щодо правильного харчування та здорового способу життя і пройти курс оздоровчої та лікувальної фізкультури. У програмі занять - хода, оздоровчий біг, вправи для зняття втоми, дихальні вправи, вправи з гімнастичними снарядами, самомасаж, гімнастика, елементи йоги, пілатесу і навіть фітнес-дансу. Заняття проводять тренери в захоплюючій формі.

Один з основних різновидів дозвілля для пенсіонерів – рукоділля. Поряд з такими звичними видами, як в'язання гачком і вишивання, представлені і досить модні і цікаві напрямки. Наприклад, декупаж, курси флористики, шиття з клаптиків, створення прикрас та аксесуарів з різних матеріалів. Такі випадки на сьогодні поодинокі і дуже важливо про них розповідати – таким чином з'явиться можливість урізноманітнити вільний час людини похилого віку. Ще один популярний напрям – музика і танці. Як правило, на базі Центрив працюють вокальні гуртки, хорові студії і різноманітні танцювальні клуби. Цікавими є й творчі майстерні, пов'язані з літературою, поезією і театром. Вивчення іноземних мов – річ не просто цікава і корисна у побуті: на думку лікарів це тренування пам'яті і когнітивних здібностей. Мовні курси є при багатьох центрах соціального обслуговування та при деяких приймальних муніципальних утворень. В Україні також існують громадські ініціативи, спрямовані на залучення пенсіонерів до активного життя. Сьогодні в Україні вже існують волонтерські програми навчання літніх людей з перспективою подальшого працевлаштування завдяки домовленостям з представниками бізнесу [2].

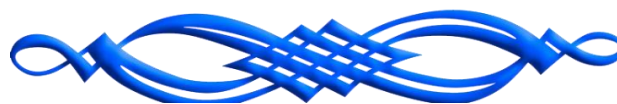
Якщо дивитися в масштабах країни, то проектів, спрямованих на допомогу старшому поколінню, ще зовсім недостатньо. Але головне, що в суспільстві вже є розуміння необхідності відмови від стереотипів, несправедливо залишати людей старшого віку за бортом сучасних знань, треба допомагати їм розвиватися. І про це варто подбати вже зараз, адже молодість і зрілість, на жаль, не вічні. Після них, якщо пощастить, завжди

приходить старість. Старість в Україні має безліч зовнішніх і внутрішніх ризиків. В основному соціокультурні чинники є джерелом ризиків для літніх людей. Сучасне суспільство, а не вік, виключає старих людей з економічних, політичних, культурних процесів. Замовлення держави на соціальний і культурний потенціал літніх невеликий. Основними детермінантами соціокультурного виключення похилого віку є відсутність зовнішніх і внутрішніх умов для прояву життєвої активності. Тільки особисті зусилля самих людей похилого віку у збереженні і розвитку духовного та фізичного здоров'я здатні змінити ситуацію і створити умови для благополучного старіння як чоловіків, так і жінок. Необхідно нове, позитивне для суспільного сприйняття прочитання і перевизначення старіння, з урахуванням дедалі більшої тривалості життя, нових умов праці, комунікації, дозвілля, сімейних відносин, способів самореалізації.

Вивчення специфіки організації соціальної роботи з людьми похилого віку в Україні надає можливість встановити, як динаміку зростання самих проблем, так і реформаційні тенденції у розвитку цієї сфери соціального піклування. Так зокрема нами розглянуті форми організації соціального захисту, освітні програми для людей третього віку, дозвіллієві проекти тощо. Окремої уваги потребує підготовка фахівців із соціальної роботи, професійно підготовлених до особливостей комунікації, турботливого ставлення та варіативності у наданні допомоги задля забезпечення повноцінного життя людини на етапі її похилого віку.

Список використаних джерел:

1. Коленда, Н. Соціальний потенціал: рівні формування та реалізації. Режим доступу:
http://sophus.at.ua/publ/2013_12_19_20_kampodilsk/sekcija_1_2013_12_19_20/socialnij_potencial_rivni_formuvannja_ta_realizaciji/43-1-0-790.
2. Кухта, М. (2016). Старші люди в Україні: соціальні стереотипи та феномен «консервації віку». Матеріали XXV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку». Зб. наук. Праць. Переяслав-Хмельницький. 25. 30-32.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

*Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному
та освітньому просторі суспільства*

Матеріали IV Міжнародної наукової студентської конференції

Електронне видання